NEMZETI KÖNYVTÁR

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET

A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG MŰVELŐDÉSPOLITIKÁJA

GONDOLAT KIADÓ

BUDAPEST

A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG MŰVELŐDÉSPOLITIKÁJA

VÁLOGATOTT RENDELETEK, DOKUMENTUMOK, CIKKEK

Sajtó alá rendezte

PETRÁK KATALIN

és

MILEI GYÖRGY

GONDOLAT KIADÓ

1959

Ez a kötet
a Tanácsköztársaság 40. évfordulója alkalmából
a Magyar Szocialista Munkáspárt
Központi Bizottsága Párttörténeti Intézetének
gondozásában jelent meg

VÖRÖS KATONA

Kiss István emlékműtervezete. 1958

BEVEZETÉS

A Magyar Tanácsköztársaság 40. évfordulója alkalmából megjelenő kötetünk a Tanácsköztársaság legfontosabb közoktatásügyi és művelődéspolitikai rendeleteit tartalmazza. E rendeletek, valamint a kötet „Függelék"-ében közölt korabeli jelentések, levéltári és sajtóanyagok közzétételével a magyar nép művelődéstörténetének rövid, de mégis nagyjelentőségű, minden időkben tanulságos, hősi korszakának dokumentumait tárjuk az olvasóközönség elé. A negyedszázados ellenforradalmi rendszer idején elhallgatták vagy elferdítették az első magyar proletárdiktatúra kulturális tevékenységét, eredményeit. 1945 után pedig csupán néhány kisebb cikk, tanulmány és dokumentum-publikáció jelent meg e témáról.

E kötet kiadásával csak részben teszünk eleget annak a kötelezettségünknek, hogy a Tanácsköztársaság oktatási és művelődési munkáját feltárjuk, megismertessük; a téma alapos, elemző, monografikus feldolgozásával továbbra is adósok maradunk. Rövid összefoglalónk csupán e kötet anyagának áttekintéséhez kíván segítséget nyújtani.

1919. március 21-én a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásával a magyar történelemben először jutott hatalomra a munkásosztály, a dolgozó nép. A tanácshatalom szerveinek kiépítésével, a termelőeszközök köztulajdonba vételével megkezdődött a proletárdiktatúra államapparátusának és a szocialista gazdasági rendnek a kialakítása. A fiatal proletárállam már megalakulása napján megindította a harcot a néptömegek nagyfokú kulturális elmaradottságának megszüntetéséért, a szocialista kultúra alapjainak megteremtéséért is. Ha napról napra követjük az első proletárhatalom rendeleteit, intézkedéseit, kirajzolódik előttünk az az egész magyar nép érdekeit képviselő következetes osztálypolitika, amelyet a Tanácsköztársaság a kultúra területén is folytatott, megnyitva a műveltség kapuit a dolgozó milliók előtt. A proletárhatalom azzal, hogy a kizsákmányoló osztályok kezéből a munkásosztály kezébe adta a politikai, gazdasági és kulturális élet irányítását, szükségszerűvé és lehetővé tette a dolgozó osztályok kulturális

felemelkedését. A Tanácsköztársaság alkotmánya alapelvként mondotta ki: „A Tanácsköztársaság megszünteti a burzsoázia műveltségi kiváltságát, és megnyitja a dolgozók előtt a műveltség tényleges megszerzésének lehetőségét." E célkitűzések világosan és következetesen érvényesültek a Tanácsköztársaság művelődéspolitikai intézkedéseiben és azok végrehajtásában.

A tanácshatalom kulturális munkájának jelentőségét és fontosságát jobban megértjük, ha egy pillantást vetünk arra a súlyos kulturális örökségre, amellyel munkáját elkezdte. 1918 előtt Magyarországon, a feudális maradványokkal terhelt gazdasági és politikai rendszernek megfelelően, a népoktatás és művelődés elmaradott, sok vonatkozásban feudális jellegű volt. Reménytelennek látszott még az olyan polgári demokratikus követelések teljesülése is, mint az egyház és az állam, valamint az iskola és az egyház szétválasztása, az egységes állami oktatás megteremtése, noha ezek már egyes nyugati polgári országokban, bár következetlenül, de régen megvalósultak. A népoktatás és a szakoktatás a kor követelményeitől erősen elmaradt. A vidéki népoktatás színvonalát például a földesurak földmunkásszükséglete szabta meg: tudatlan, műveletlen zselléreket neveltek. Az egyházak, különösen a római katolikus egyház, az ország legnagyobb földbirtokosa, döntően befolyásolták az egyházi és állami iskolák szellemét. Klerikalizmus és sovinizmus hatotta át az iskolai oktatást. Egész iskolarendszerünk messze elmaradt a nyugati polgári országokétól. Jellemző volt a tömegek kulturális elmaradottságára az analfabéták több milliós serege. A kultúra minden területén elnyomták, háttérbe szorították a haladó szellemű tudósokat, írókat, művészeket, pedagógusokat. E szomorú állapotok ellen, különösen a század eleje óta, állandóan küzdött a magyar értelmiség egyébként is antifeudális érzelmű haladó része. E harcnak kiemelkedő szószólója és képviselője volt Ady Endre.

Az első világháború alatt az ország gazdasági helyzete tovább romlott, s vele hanyatlott a kulturális élet. A dolgozó tömegek nyomora egyre nőtt. A kilátástalan, pusztító háború fokozta a tömegek elégedetlenségét. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom után nagy erővel fellángoltak a munkásosztály háborúellenes mozgalmai. A munkások és katonák mind gyakrabban követelték: „Kövessük az orosz példát!" A forradalmi mozgalmakban jelentős szerep jutott a haladó értelmiségnek, amelyet forradalmasított békevágya, a munkásosztály erősödő fellépése, az orosz forradalom példája.

A haladó értelmiség örömmel fogadta az 1918 októberi polgári demokratikus forradalom győzelmét, amelytől politikai és kulturális

követelései teljesítését várta. A létrejött burzsoá demokratikus hatalom azonban, amelynek élén polgári-szociáldemokrata kormány állt, nem oldotta meg következetesen sem gazdasági és politikai, sem kulturális téren a demokratikus követeléseket. Egyre nőtt azok száma, akik magukévá tették az 1918 novemberében alakult Kommunisták Magyarországi Pártjának célkitűzéseit, és hangoztatták, hogy a dolgozók követeléseit következetesen csak a proletárhatalom valósíthatja meg.

S valóban, az első magyar proletárdiktatúra fel is ismerte ezt a hivatását, s a hatalomra jutott munkásosztály — minden nehézség ellenére — már az első napokban hozzákezdett a legfontosabb polgári demokratikus feladatok végrehajtásához a kultúra területén is, hogy megnyissa ezzel a kulturális átalakulás szocialista útját.

Az antant-hatalmak intervenciós támadásai, a belső ellenforradalom elleni harc, a proletárhatalom egész rendszerének kiépítése, a gazdasági építőmunka megszervezése — ezernyi megoldásra váró feladatot jelentett a fiatal proletárállam számára. S e szinte emberfölötti munka közben sok időt, nagy emberi és anyagi erőt szenteltek arra, hogy rövid idő alatt kidolgozzák az oktatás és művelődés új rendszerét, és megkezdjék a szocialista kultúra alapjainak megteremtését. Ezzel eddig teljesen járatlan úton indultak el. A burzsoázia által lenézett és megvetett munkásosztály nagyobb és jelentősebb kulturális előrehaladás alapjait vetette meg négy és fél hónap alatt, mint az előző uralkodó osztályok évszázadok alatt.

Az értelmiség igen jelentős része: pedagógusok, mérnökök, tudósok, írók, művészek, őszinte lelkesedéssel fogadták a Tanácsköztársaság kikiáltását, melytől joggal várták megoldatlan követeléseik valóraváltását. Ezért örömmel tették magukévá a proletárdiktatúra, a kommunisták kulturális célkitűzéseit, aktívan részt vettek az intézkedések kidolgozásában és végrehajtásában. Így a tanácskormány művelődési programja megvalósításában jelentős értelmiségi rétegekre támaszkodhatott.

Az első proletárhatalom valóban szélesre tárta a műveltség házának kapuit. A kulturális élet haladó képviselői, a kommunistákkal az élen, a forradalom szellemétől áthatva, nagy felelősségérzettel fogtak hozzá az évtizedek óta megoldásra váró hatalmas feladatok és tervek végrehajtásához. A forradalmi felbuzdulás és a tapasztalatlanság egyes esetekben természetesen túl gyors, utópisztikus, mai szemmel nézve naivnak tűnő terveket és intézkedéseket is hozott magával. A fő kérdésekben azonban nem tévedtek, intézkedéseik helyesek voltak, a proletárdiktatúrát, a dolgozó nép kulturális felemelkedését szolgálták. A Tanácsköztársaság kulturális

rendeletei közt kutatva a csodálat és a meghatottság érzése vesz erőt az olvasón, látva a kulturális erőfeszítések nagyságát, a célkitűzések nemes, emelkedett voltát. A proletárhatalom intézkedéseinek középpontjában a dolgozó ember érdekeinek, jövőjének szolgálata állt. Az odaadóan dolgozó kulturális munkásokat minden tettükben a szocialista humanizmus, népük szeretete és a forradalom lendülete vezette. A nehéz körülmények között is lelkesen dolgoztak, küzdöttek a maradiság, a közöny, a burzsoázia burkolt vagy nyílt szabotázsa ellen, a dolgozó tömegek felemelkedéséért.

Mint már említettük, a Tanácsköztársaság művelődéspolitikájának egyik fontos jellemzője volt, hogy lényegében egyidőben kellett hozzáfogni a demokratikus és a szocialista feladatok végrehajtásához. A szocialista művelődéspolitika kibontakoztatásának előfeltételeként végre kellett hajtani a polgári demokratikus átalakulás feladatait. Ez volt az oka annak, hogy a tanácskormány első intézkedései közt szerepeltek az állam és az egyház különválasztására, a lelkiismereti szabadság biztosítására irányuló rendeletek. Ez önmagában is történelmi jelentőségű lépés volt.

Ezzel kapcsolatban rá kell mutatnunk arra a türelmes, átgondolt politikára, amelyet a Tanácsköztársaság ebben a kérdésben folytatott, és arra a gondosságra, amellyel újból és újból visszatért a vallásszabadság helyes értelmezésének magyarázatára, hogy helyreigazítsa a végrehajtás során jelentkezett hibákat. Az állam a vallást az állampolgárok magánügyének nyilvánította, a vallás szabad gyakorlásának jogát pedig az alkotmányban biztosította mindenki számára. A kötetben közrebocsátott dokumentumok igazolják, hogy a proletárhatalom az állam és az egyház közötti jóviszony kialakítására törekedett. Lehetővé tette a papok számára hivatásuk zavartalan gyakorlását, rendszeres anyagi támogatást nyújtott a papságnak, és szigorúan fellépett az önkényeskedőkkel szemben.

A művelődéspolitika központi irányítója és szervezője a Közoktatásügyi Népbiztosság volt. Az oktatásügy és művelődéspolitika reformját a népbiztosság készítette elő. A legfontosabb intézkedések a Forradalmi Kormányzótanács és a Közoktatásügyi Népbiztosság törvényerejű rendeletei formájában láttak napvilágot. A vidék kulturális életét a helyi munkás-, katona- és földművestanácsok művelődési osztályai irányították. A tanácsi művelődési osztályok munkájának segítésére bizottságokat hoztak létre, amelyekben a művelődés ügyével hivatásszerűen foglalkozók mellett nagy szerepet kaptak a dolgozók képviselői is.

A nevelés- és oktatásügyi reformtervek és intézkedések kiterjedtek e terület minden lényeges kérdésére, az oktatás minden

fokozatára, intézményére, a legalsó foktól a legfelsőig. A jövő nemzedéket céltudatosan akarták felkészíteni a szocialista társadalomban való életre és munkára. A tervek összeállítóit a gyermekek iránti mélységes szeretet és körültekintő gondoskodás vezette, mind az oktatási, mind a gyermekszociális intézkedések meghozatalánál.

A Tanácsköztársaság már az óvodás kortól segítséget kívánt nyújtani a szülőknek a gyermeknevelésben. Ezért sokat foglalkoztak az óvodákkal (játékiskolákkal), nagy figyelmet fordítottak a kisdednevelés körülményeinek, módszereinek megjavítására. A játékiskolák nevelési módszereivel elsősorban a közösségi életre, a munkára való nevelést akarták elősegíteni. A dolgozó nők helyzetének javítására az óvoda- és napköziotthon-hálózat nagyarányú fejlesztését tervezték. A beteg, illetve gyenge gyermekek részére kerti és erdei napközi otthonokat létesítettek.

A Tanácsköztársaság kulturális céljai megvalósításához legfőbb eszköznek az egész ifjúság nevelését átfogó, egységes iskolarendszert tekintette. Ezért az iskolát, amely addig a burzsoázia osztályuralmának eszköze volt, a szocialista nevelés szolgálatába kívánta állítani. E cél megvalósítása érdekében a proletárhatalom már első intézkedéseivel tulajdonába vette az összes iskolákat, és kimondotta, hogy az oktatás és a nevelés állami feladat. Különösen nagyjelentőségű volt az összes iskolák mintegy 70%-át kitevő egyházi iskolák államosítása, mivel ezek voltak a reakciós, feudális szellemű oktatás és nevelés fellegvárai. A Tanácsköztársaság kizárta a vallásoktatást az iskola falai közül.

Az iskolák államosítása utat nyitott az egész iskolarendszert átfogó, szocialista jellegű reformok kidolgozásához és megvalósításához.

A proletárhatalom a burzsoá társadalom érdekeit szolgáló, annak osztálytagozódását tükröző iskolarendszer helyébe egységes, minden gyermek számára egyaránt hozzáférhető, a korabeli leghaladóbb pedagógiai elveken alapuló alsó- és középfokú oktatást és nevelést nyújtó iskolarendszert akart teremteni. Az iskolakötelezettséget idővel a 18. életévig akarták kiterjeszteni.

Különösen gyorsan és sikeresen készítették elő a népiskola reformtervezetét, mivel ehhez a népbiztosság felhasználhatta a szocialista és haladó szellemű pedagógusok által az 1918-as polgári köztársaság idején kidolgozott reformterveket is.

Az iskolarendszer alapjának a nyolcosztályos, egységes, minden 6—14 éves gyermek számára kötelező népiskolát tekintették, amelynek megvalósításához haladéktalanul hozzákezdtek. A Közoktatásügyi Népbiztosság utasítására a tanácsok meg-

tették a szükséges intézkedéseket, hogy e célra már az 1919—20-as tanév kezdetén rendelkezésre álljanak a megfelelő helyiségek és felszerelések. Az egységes nyolcosztályos népiskola megvalósítását negyedszázaddal — a népi demokratikus rend létrejöttéig — elhalasztotta az ellenforradalom hatalomrajutása. Az ellenforradalmi korszak egyes kultúrpolitikusai többször is tervbe vették, hogy megoldják a korszerű, nyolcosztályos népoktatást (amelyet azonban soha még csak nem is terveztek általánosnak, mindenki számára kötelezőnek). Kísérleteik természetesen kudarcba fulladtak. Az úri Magyarország 25 év alatt nem tudott, mert nem is akart általános, magasszínvonalú népoktatást teremteni.

A Tanácsköztársaság négy és fél hónapos fennállása is elég volt azonban ahhoz, hogy megkezdjék a magyar oktatásügy néhány fontos, égető kérdésének megoldását, az iskolai oktatás és nevelés szocialista átszervezését. A Tanácsköztársaság először is minden fokon ingyenessé tette az oktatást. Ez az intézkedés megszüntette a vagyonosok előjogát a műveltség megszerzéséhez, lehetővé tette a dolgozók tehetséges gyermekeinek továbbtanulását a közép- és felsőoktatási intézményekben.

A Közoktatásügyi Népbiztosság egyik fontos intézkedésével elkezdte az osztatlan iskolák felszámolását. Korábban a népiskoláknak mintegy 60%-a, több mint 10 000 iskola osztatlan volt. Ezekben egy tanító, egy tanteremben egyszerre foglalkozott hat osztállyal, sokszor több mint 100 gyermekkel. Ilyen iskolába járt a tanulóknak majdnem 54%-a. Mintegy 1600 községben egyszerre több osztatlan állami, illetve felekezeti iskola működött. Az iskolák államosítása lehetővé tette, hogy összevonásukkal és a meglevő tanerők jobb elosztásával 1919 május 2-től 3000 osztatlan iskolát megszüntessenek. A következő iskolaévben már az osztatlan iskolák nagy részét át akarták alakítani több tanítós, osztott iskolává. Ezeknek az intézkedéseknek a megvalósulásával a tanítás színvonalának jelentős emelése vált lehetővé. A Közoktatásügyi Népbiztosság az osztatlan iskolák megszüntetése és az egy tanítóra jutó gyermeklétszám csökkentése érdekében igen sok új tanítót nevezett ki, csak a népiskolákban több mint 1200-at.

Bár már 1868-ban életbe lépett az iskolakötelezettségről szóló törvény — a 7—14 éves gyermekek közül mintegy 1 millió, a egész létszám 28%-a be sem iratkozott az iskolába. A gyermekek 70%-a nem végezte el a hat osztályt, vagy annak megfelelő más iskolát. A Tanácsköztársaság szigorú rendszabályokat hozott az iskolaköteles gyermekek nyilvántartása és a rendszeres iskolalátogatás érdekében.

Az iskolarendszer átszervezésével együtt meg kellett változtatni

az oktatás eszmei tartalmát, egész szellemét, hogy az iskolák a szocialista nevelés eszközévé váljanak. E feladat végrehajtásának legfőbb feltétele a tanítók és tanárok marxista képzése volt. A pedagógusok túlnyomó többsége természetesen nem ismerte a tudományos szocializmus elemi tanításait sem. Ezért a Közoktatásügyi Népbiztosság a tanítók számára kötelezővé tette néhány alapvető marxista mű — mindenekelőtt a Kommunista Kiáltvány — tanulmányozását.

A tanítók marxista átképzését szolgálta a Budapesten megtartott előadóképző tanfolyam is. A tanfolyamon a társadalom fejlődéséről, a szocializmus történetéről, a kommunisták programjáról, a földkérdésről, a Tanácsköztársaságról, annak rendeleteiről, művelődési programjáról stb. tartottak előadásokat. A végzett hallgatók feladata volt, hogy még a nyári szünetben egyhónapos tanfolyamokat vezessenek a megyei és járási székhelyeken. Ezeknek a tanfolyamoknak azonban már csak egy részét sikerült megtartani.

A megyeszékhelyeken és a kultúrközpontokban rendezett tanítógyűléseken mintegy tizenötezer tanítóval ismertették a megváltozott politikai és társadalmi viszonyokat és az iskola szerepét a tanácsrendszerben.

A népbiztosság az 1919—1920-as tanévre tervbe vette a tanítóság marxista ismereteinek önképzés útján való rendszeres bővítését.

Az új szellemben történő oktatást szolgálta az új tankönyvek írása, kiadásuk előkészítése is. A tankönyvek egy része már a Tanácsköztársaság idején elkészült, de az ellenforradalom hatalomrajutása miatt nem jelenhetett meg. Elsősorban a népiskola új olvasókönyveinek megírását kezdték el. Ezekről az olvasókönyvekről még az ellenforradalmi rendszer ismert pedagógusa, Imre Sándor is kénytelen volt elismeréssel nyilatkozni. Székesfehérvár iskoláiban már az 1918—19-es tanév végén használták az új, a város haladó szellemű pedagógusai által készített olvasókönyvet.

A Közoktatásügyi Népbiztosság a történelem marxista szellemben való oktatását már az 1918—19-es tanév hátralevő időszakában is igyekezett elősegíteni. A történelemórákon ismertették a tanulókkal a társadalmi élet gazdasági alapjait, a társadalom osztálytagozódását, a forradalmak történetét. A tanítók tájékoztatására történeti összefoglalásokat közöltek a Néptanítók Lapjában; előkészítették a „Történeti Kézikönyv" c. vezérkönyv kiadását.

A materialista világnézet szellemében az addiginál nagyobb teret biztosítottak a természettudományos oktatásnak, növelték az óraszámot. E tárgyak tanítását akarták elősegíteni a készülőben

levő „Természet Könyve" c. kézikönyvvel. A Néptanítók Lapjában megjelent összefoglalók, a „Történeti Kézikönyv" és a „Természet Könyve" a középiskolai pedagógusok tájékoztatását is szolgálta.

Az egész oktatási rendszerben, így a népiskolai oktatásban is nagy fontosságot tulajdonítottak a munkára való nevelésnek. A népiskolát gyakran munkaiskolának is nevezték. A politechnikai oktatás bevezetése érdekében műhelyeket akartak felállítani minden iskolában. A tervek szerint ezekben a tanulók szakoktatók vezetésével sajátítják el az egyes szakmák alapismereteit, és megtanulnak bánni a legfontosabb szerszámokkal és anyagokkal. A műhely-oktató tanítók és tanárok kiképzésére tanfolyamok indultak.

A Tanácsköztársaság idején nagyarányú gyermekszociális munka indult meg, amelyben igen nagy szerepe volt az iskoláknak. Ezzel a Magyar Tanácsköztársaság szociálpolitikai rendeleteit tartalmazó kötetünk foglalkozik.

A pedagógusok munkájának megbecsülését bizonyítja a tanítók és tanárok illetményeit jelentősen felemelő rendelet.

Megkezdték az egységes középiskolával kapcsolatos reformok és tantervi változtatások kidolgozását. Ezek elkészültéig is egy sor ideiglenes intézkedés jelent meg. A középiskolákban is megkezdődött a szocializmus alapelveinek ismertetése, a történelem marxista oktatása. Sokkal magasabb óraszámmal tanították a természettudományos tantárgyakat, az úgynevezett holt nyelvek (latin, görög) rovására. Fontos helyet szántak a politechnikai képzésnek az általános középiskolákban is.

Az általános középiskolákkal párhuzamosan négyéves szakmunkásképző iskolákat kívánt felállítani a tanácskormány: ipari, mezőgazdasági és elosztó üzemi, ill. üzemszervezeti szakiskolákat. Végső soron e szakiskolákban történt volna az egész szakmunkásképzés. A heti 36 tantervi órából 24-et a gyakorlati, 12-t pedig az elméleti képzésre szántak.

Az ipari szakiskolákat és műhelyeket ideiglenesen az ipar átszervezése során felszabaduló középüzemekben akarták elhelyezni. Az egyes iparágak követelményeit figyelembe véve, szoros kapcsolatot kívántak teremteni az ipari szakiskolák és a tanulók későbbi munkahelye, a gyárak között. Az új iskolatípus pedagógusainak kiképzésére állandó jellegű szaktanítóképző intézet felállítását vették tervbe. Ideiglenesen átképző tanfolyamokat szerveztek. Ezek végzett hallgatóinak bevonásával szeptemberben akartak megnyitni néhány, összesen mintegy háromezer tanulót befogadó ipari szakiskolát.

A mezőgazdasági szakmunkásképző iskolák előkészítő munkáit is megindították. Pápán és Kecskeméten kilencven pedagógus

részvételével már áprilisban megnyílt az átképző tanfolyam, amelynek hallgatói közül kerültek volna ki az 1919 őszén megindúló szakiskolák tanárai. E szakiskolák mellett önálló kísérleti gazdaságok létesítését tervezték.

Hasonlóképpen megszervezték az elosztó üzemi (kereskedelmi), illetve üzemszervezeti szakmunkásképző iskolákat, amelyeknek tanulóit a szocialista áruelosztás és az üzemi adminisztráció munkájával akarták megismertetni. Lényegében a régi felsőkereskedelmi-iskolai tantervet vették alapul, az új szükségleteknek megfelelő gyökeres átdolgozással.

A középiskolákban nagy gondot fordítottak az általános műveltség emelésére. Bevezették az ingyenes zeneoktatást, felkeltették a tanulókban az érdeklődést a művészetek iránt, és több lehetőséget nyújtottak a sportolásra.

A nép- és középiskolákról szólva nem hallgathatjuk el azokat a hibákat sem, amelyek ezen a területen előfordultak.

Így szólnunk kell a középiskolai diákbizottságokról is. Felállításuknál a népbiztosság célja az volt, hogy a diákok legjobbjait bevonják a diákság szocialista szellemben való nevelésébe, a diákok fegyelmi és jóléti ügyeinek intézésébe. A bizottságokban végzett munka növelte a diákok felelősségérzetét, mert részt vehettek az iskolák belső életének alakításában. Sok diákbizottság eredményesen dolgozott, helyesen együttműködött a tantestülettel, a legtöbb azonban túllépte hatáskörét, beavatkozott a tantestület belső ügyeibe, zavarta az iskola rendjét és fegyelmét. A népbiztosság nagy rugalmasságról tett tanúságot, amikor gyorsan intézkedett: rendeletileg megszüntette a diákbizottságok működését.

Sokat támadták a Tanácsköztársaságot azért, mert az iskolákban bevezették a nemi felvilágosítást. A Közoktatásügyi Népbiztosság — helyesen — abból indult ki, hogy szakítani kell az álszenteskedő, a valóságot elhallgató régi neveléssel, és az ifjúságot ebben a kérdésben is helyesen, tudományosan elő kell készíteni az életre. A gyakorlatban azonban egyes iskolákban a gyermekek korát, értelmi képességét meghaladó előadásokat tartottak. A népbiztosság belátta, hogy a lényegében helyes elgondolást más úton kell megvalósítania, ezért megszüntette az ilyen előadásokat, és kimondta, hogy a nemi felvilágosító munkát a biológiai és természettudományi oktatás keretében kell megfelelő tapintattal és felkészültséggel elvégezni.

Túlzó, elhamarkodott intézkedés volt az érettségi vizsgák és az osztályozás megszüntetéséről kiadott rendelet, és az elnevezések, megszólítások megváltoztatása is.

A hibák fő forrása a marxista felkészültség és a tapasztalatok

hiánya volt, ami lehetővé tette, hogy egyes kérdésekben túlzó, „baloldali", kispolgári, a feladatokat és azok megoldását leegyszerűsítő nézetek érvényesüljenek. A hibák szinte elkerülhetetlenek voltak az adott viszonyok között: a fiatal proletárállamnak a forradalom siettető légkörében évtizedek alatt felhalmozódott, sokrétű, sürgős feladatokat kellett megoldania. Az új, járatlan úton gyorsan múló „gyermekbetegségeket" kellett leküzdeni. Hogy ezeket le is küzdötték, bizonyítja, hogy a Tanácsköztársaság kulturális munkásai rövid pár hónap alatt felismerték és kijavították a hibák egy részét. A közoktatás vezetői nem ragaszkodtak mereven a helytelennek bizonyuló rendelkezésekhez, és tanulva a gyakorlatból, volt erejük és bátorságuk visszavonni a hibás intézkedéseket, és helyükbe új, helyes terveket kidolgozni.

A Tanácsköztársaság az intézkedések egész sorával javította a tanoncok helyzetét, emelte oktatásuk, nevelésük színvonalát. Véget vetett a munkaadók kénye-kedvének kiszolgáltatott tanoncok megalázó helyzetének. A Közoktatásügyi Népbiztosságon külön osztály foglalkozott az ifjúmunkások ügyeivel. Az első rendelettel az ifjúmunkások munkaidejét szabályozták. A tizennyolc éven aluli ifjúmunkások munkaidejét heti 36, majd később, az ország nehéz gazdasági helyzete és a háború miatt heti 48 órában állapították meg. Rendezték a munkabérüket. Rendeletileg kimondották, hogy aki tanoncát bántalmazza vagy nem szakmai munkát végeztet vele, bíróság elé kerül. Az elméleti oktatást, a korábbi gyakorlattól eltérően, hétköznapokra és munkaidőre tették át. Bevezették a társadalomtudományi ismeretek oktatását a tanonciskolákban is.

A Közoktatásügyi Népbiztosság az ifjúmunkások munkafegyelmének megjavítása érdekében fegyelmi bizottságok létrehozását rendelte el, amelyekbe az ifjúmunkásokat is bevonták. A népbiztosság gondoskodott arról, hogy azok a tehetséges ifjúmunkások, akik eddig anyagi okok miatt nem tudtak tovább tanulni, iskolába kerüljenek. Intézkedett arról is, hogy a nehéz fizikai munkára nem alkalmas fiatalokat más munkakörbe helyezzék át. A tanácskormány igen sokat tett az ifjúmunkások általános műveltségének emeléséért, a megfelelő szórakozási és sportolási lehetőségek megteremtéséért.

Nagy és felelősségteljes munkával járt a felsőoktatás reformjának előkészítése. Három feladatot kellett megoldani: biztosítani a marxista szellemű egyetemi oktatást; emelni az egyetemi képzés, mindenekelőtt a tudósképzés színvonalát; és — mint a pártprogram is hangoztatta: „Az összes főiskolákat meg kell nyitni a proletárság odavaló rétegei számára, a munkásigazgatás helyes keresztülvitelére teljesen kiépített munkásegyetemet kell fölállítani".

Megkezdték a felsőoktatási intézmények reakciós, gyakran a tudomány szempontjából is jelentéktelen és érdemtelen tanárainak eltávolítását. Helyükre kiváló tudósokat neveztek ki, olyanokat is, akiket — bár nem voltak sem marxisták, sem szocialisták — tudományos nézeteik miatt az úri Magyarország vezető tényezői megbízhatatlanoknak tekintettek és gátolták előrehaladásukat. Ekkor került tanárként az egyetem bölcsészkarára többek között Alexics György, Babits Mihály, Bolgár Elek, Bökk Hugó, Dégen Árpád, Hevessy György, Király György, Révay József, Szekfü Gyula, Szabó Zoltán, Vadász Elemér, Varjas Sándor; az orvosi karra Ferenczi Sándor, Hári Pál, Pólya Jenő, Winternitz Arnold; a budapesti középiskolai tanító- és tanárképző főiskolára Turóczi-Trostler József, Benedek Marcell; a Műegyetemre Éber László, Kozma Lajos és Lessner Manó.

A Közoktatásügyi Népbiztosság ideiglenesen — a szükséges személyi változások és reformok végrehajtásáig — érvényben tartotta az egyetemek önkormányzatának korábbi felfüggesztését, és közvetlenül irányította az egyetemek munkáját.

Az egyetemek hittudományi fakultásait a Közoktatásügyi Népbiztosság megszüntette azzal, hogy az egyházaknak joguk van azokat papjaik képzésére, saját költségükön továbbra is fenntartani. A népbiztosság ideiglenesen megszüntette az oktatást a jogi karon és a jogakadémiákon, amíg a szükséges személyi és tananyag változtatásokat végre tudja hajtani.

A felsőoktatás reformtervezete az egyetem keretében különválasztotta a gyakorlati pályára készülők oktatását a tudományos kutatók képzésétől, s az utóbbiak elé nagyobb követelményeket állított. Az egyetemről kikerült kutatók tudományos intézetekben, a legkiválóbb tudósok irányításával folytatták volna munkájukat.

A szocializált üzemek s a bel- és külkereskedelem közgazdasági szakembereinek, valamint számviteli és közgazdasági tanároknak a képzésére állították fel a Közgazdasági Főiskolát. Ebben egyesítették a Kereskedelmi Akadémia, Keleti Akadémia és a Világkereskedelmi Akadémia legjobb erőit. A főiskola tanulmányi idejét négy évben határozták meg. Meg akarták teremteni a hallgatók és az üzemek szoros kapcsolatát. Külföldi tanulmányutakat is tervbe vettek. A munkáshallgatók részére a főiskola keretében háromhónapos előkészítő tanfolyamot terveztek.

A Forradalmi Kormányzótanács rendeletével életre hívott Marx—Engels Munkásegyetem 1919. május 3-án nyílt meg. Ez az intézmény volt elsősorban hivatva arra, hogy a munkások számára lehetővé tegye a tudományok elsajátítását. Az egyetem hallgatóit a munkás- és katonatanácsok, a párt- és szakszer-

vezetek, az üzemi ellenőrző munkástanácsok ajánlása alapján vették fel. A társadalom- és természettudományi tagozaton három fakultás működött: közigazgatási, társadalomtudományi és természettudományi. Az utóbbi fakultásnak 75, az előbbi kettőnek 120 hallgatója volt. Legtöbbjük a vasmunkások közül került ki, de voltak közöttük parasztok és katonák is. A Munkásegyetem előadói kiváló tudósok és a proletárállam vezetői voltak, közöttük Alpári Gyula, Fogarasi Béla, Hevesi Gyula, Kentzler Hugó, Lengyel Gyula, Szűcs Adolf, Vadász Elemér. A nyilvános előadásoknak állandóan 4—500 hallgatója volt. A Munkásegyetem rendes hallgatóit fizetésük meghagyásával mentesítették a délutáni termelőmunka alól. A Munkásegyetem keretében szervezték meg az egyetemi felvételre előkészítő munkás-továbbképző tanfolyamot. Folyamatban volt a tehetséges munkásokat műegyetemi felvételre előkészítő tanfolyam megszervezése is. Sok munkás látogatta más egyetemek, főiskolák nyilvános előadásait is. A Műegyetem keretében üzemfelügyelői tanfolyam indult, amelyre megfelelő gyakorlattal rendelkező munkásokat is felvettek.

A munkás- és paraszthallgatók közül a rászorulókat a rendkívüli nehéz gazdasági helyzet ellenére is, anyagilag támogatták. A nős hallgatók havi 400, a nőtlenek 300 korona segélyt kaptak. Több száz diákot teljesen felruháztak. Javították a hallgatók élelmezését, lakásviszonyait. Diákszállókat létesítettek több ezer hallgató részére.

A Tanácsköztársaság művelődéspolitikai célkitűzéseinek megfelelően nagy arányokat öltött a felnőttek iskolán kívüli oktatása. E munkát a fővárosban a Közoktatásügyi Népbiztosságnak a felnőttek szabad oktatását intéző ügyosztálya, vidéken pedig a művelődési alosztályok irányították. Az iskolán kívüli oktatás egyik legfőbb célkitűzése az analfabétizmus megszüntetése volt. Az 1910-es népszámlálás adatai szerint a 6 éven felüli lakosságnak mintegy 33 százaléka volt analfabéta. A társadalom széleskörű támogatásával valóságos hadjárat indult az analfabéták felkutatására. Arra törekedtek, hogy lehetőleg valamennyi írástudatlan részt vegyen az írás-olvasási tanfolyamokon.

Több száz általános ismereteket nyújtó, valamint alsó- és középfokú ipari és üzemviteli szaktanfolyam indult meg Budapesten és vidéken. Ismeretterjesztő, zenei és irodalmi előadások, tanulmányi kirándulások, múzeumlátogatások szervezése egészítette ki a nagyarányú népművelési munkát.

A két párt egyesülése után előállott helyzetben, amikor a propagandamunka végzésére lényegében külön pártapparátus

nem létezett, különösen nagy jelentőségű volt az a munka, amelyet a szocialista eszmék írásos és szóbeli terjesztése érdekében a Közoktatásügyi Népbiztosság propagandacsoportja végzett. A csoport egész sor nem állami, hanem részben vagy egészben pártszervekre tartozó feladatot is elvégzett.

Tervszerűen megkezdték a jelentősebb szocialista művek fordítását és kiadását. A Tanácsköztársaság idején első ízben jelentek meg nagy példányszámban a marxizmus klasszikusai: Marx, Engels és Lenin néhány műve, közülük több az egyesült párt gondozásában, a „Munkáskönyvtár", a „Kommunista könyvtár" és a „Vörös könyvtár" c. sorozatban és külön kiadásokban. A dolgozó tömegek ezekből a könyvekből szerezték első marxista ismereteiket, ismerkedtek meg a marxizmus alapelveivel. A propagandacsoport nagy erőfeszítéseket tett, hogy a tengernyi baj és a növekvő papírhiány ellenére is jelenhessenek meg könyvek. Megkezdték a „Tőke" magyarra fordítását. Kiadták a magyar forradalmárok, elsősorban Kun Béla munkáit. „Forradalmi történelem" címmel történelmi, „A tudás könyvtára" címmel természettudományi könyvsorozat kiadását tervezték. Az egyes munkák megírására a legjobb szakembereket kérték fel. A propagandacsoport nagy példányszámban adott ki ismeretterjesztő és egészségügyi füzeteket is.

A propagandacsoporton belül oktató központot létesítettek, melynek hatáskörébe tartoztak a különféle agitátorkurzusok. A pártmunkások képzésére agitátorképző iskolát állítottak fel, melynek hallgatóit a tanfolyam tartamára függetlenítették. Szerveztek ezenkívül földműveskurzust a parasztság körében végzendő agitációs munka kádereinek képzésére, agitátorképző tanfolyamot a nőmozgalom munkásai számára és diákkurzust a főiskolai hallgatók vezetőinek képzésére. Előadássorozatot tartottak a szellemi munkások és tisztviselők részére is. Június—júliusban a Szocialista-Kommunista Munkások Magyarországi Pártja már héthetes pártiskolát indított. Célja közigazgatási és pártfunkcionáriusok képzése volt. Tananyagában a marxista közgazdaságtan, filozófia és a tudományos szocializmus legfőbb kérdései, alapvető művei, a szocialista mozgalmak története, a Tanácsköztársaság alkotmánya, rendeletei szerepeltek. Előadói közt voltak Kun Béla, Rudas László, Varga Jenő is. Az első héthetes tanfolyamot 31 fizikai munkás végezte el. Tervbe vették vidéki pártiskolai tanfolyamok megindítását Győr, Sopron, Veszprém, Kaposvár, Kecskemét és Miskolc városokban. Miskolcon a tanfolyam meg is kezdődött.

A Tanácsköztársaság az irodalmi, művészeti és tudományos élet irányításánál is abból az alapvető elvből indult ki, hogy az

irodalom, a művészetek és a tudomány eredményeit a tömegek közkincsévé kell tenni. Ez a politika kifejezte nemcsak a munkásosztály és a dolgozó parasztság, hanem az értelmiség érdekeit is. Az értelmiség meggyőződött arról, hogy a kormány a kulturális program végrehajtásánál sem ismer nehézségeket, és nem riad vissza anyagi áldozatoktól. A haladó értelmiség a program megvalósításában régi vágyainak teljesedését, a magyar kultúra felvirágzásának kezdetét látta. Ezt bizonyítja az is, hogy a Tanácsköztársaság idején az irodalom, a művészetek és a tudomány legkiválóbbjai részt vettek a kulturális munkában. A Közoktatásügyi Népbiztosság által létrehozott vezető szervekben (direktóriumokban) az irodalom, a zenei és a művészeti élet kiemelkedő egyéniségei dolgoztak. Így például az írók és költők közül Babits Mihály, Barta Lajos, Biró Lajos, Bródy Sándor, Juhász Gyula, Móricz Zsigmond, Tóth Árpád; a zeneművészek közül Bartók Béla, Kodály Zoltán, Molnár Géza, Reinitz Béla, Weiner Leó; a képzőművészek közül Berény Róbert, Ferenczy Béni és Noémi, Kernstok Károly, Nemes Lampérth József, Pór Bertalan, Ripp-Rónai József, Uitz Béla, Vedres Márk; a színészek közül Beregi Oszkár, Csortos Gyula, Hegedüs Gyula, Odry Árpád, Pethes Imre, Somlay Artúr, Rátkai Márton, Törzs Jenő és még sokan mások vettek aktívan részt a Tanácsköztársaság kulturális munkájában.

A Tanácsköztársaság vezetői állami feladatnak tekintették a tehetséges írókról, művészekről, tudósokról való rendszeres anyagi gondoskodást, és ezzel is el akarták érni, hogy munkájuk közkinccsé váljon.

A Forradalmi Kormányzótanács már március 22-én köztulajdonba vette a magánkézben levő színházakat és ezzel megnyitotta a színházak kapuit a munkások és értelmiségiek széles rétegei előtt. Leszállították a színházjegyek árát, és a jegyeket a szakszervezetek útján osztották szét.

A színházak műsorából száműzték a reakciós darabokat. A nézőtereket zsúfolásig megtöltötte az új nézősereg. Elsősorban a klasszikusok: Shakespeare, Molière, Gogol, Ibsen, Shaw, Hauptmann és Gorkij, valamint a haladó magyar írók művei vonzották a kultúrára, szépségre szomjazó dolgozókat. A színészek az állam alkalmazottai lettek. Ez lehetővé tette, hogy képességeiknek legjobban megfelelő szerepekben lépjenek fel.

A népbiztosság gondoskodott a vidék színházi kultúrájának fejlesztéséről. Társulatok járták az ország olyan vidékeit, ahol nem volt színház. Külön színházat szerveztek a gyermekek részére. A Nemzeti Színház mellett kísérleti színpadot állítottak fel. Itt új szerzők darabjainak, új irányzatokat képviselő műveknek

bemutatását tervezték. A rendszeres és magas színvonalú színészutánpótlásról a Közoktatásügyi Népbiztosság rendeletével felállított Színművészeti Főiskolán kívánták gondoskodni, melynek tanári karát a legjobb magyar színészekből és színházi rendezőkből állították össze.

A Tanácsköztársaság államosította a mozgóképszínházakat, filmkölcsönzőket, filmgyárakat és laboratóriumokat is. Ezzel a filmet is a kulturális felemelkedés és az oktatás szolgálatába állították. A filmszakma legjobbjai lelkesen támogatták a film egész területét felölelő programot. Kidolgozták a filmipar 1919. évi és távlati tervét. Művészi, szórakoztató filmek gyártása mellett természetrajzi, földrajzi, egészségtani és más tudományos-oktató kisfilmek, az ipari és mezőgazdasági szakoktatást szolgáló filmek készítését is tervezték.

A nagyobb falvakban mozgóképszínházakat állítottak fel, a kisebb falvakban és tanyaközpontokban pedig vándormozi játszott. A gyermekek számára külön mozikat létesítettek, amelyek mese- és gyermekfilmeket tűztek műsorra.

A zenei élet is felélénkült a Tanácsköztársaság idején. A proletárállam nagy megbecsüléssel övezte a haladó művészi nézeteik miatt korábban háttérbe szorított Bartók Bélát és Kodály Zoltánt.

Rendszeresítették a munkáshangversenyeket, amelyeken bevezető előadásokban ismertették az előadott műveket. A tehetséges tanulókat és ifjúmunkásokat ingyenes zenei oktatásban részesítették. Az Operaházban külön előadásokat rendeztek az ifjúmunkások és a gyermekek számára.

Igen szép eredményeket értek el a műkincsek államosításával. Sokszáz, magánkézben volt nagyértékű műalkotás került a nyilvánosság elé. Az Eszterházyak, Batthyányak, Andrássyak és az egyházi vezetők tulajdonából Rembrandt, Breughel, Greco, Goya, Tintoretto művei váltak a köz tulajdonává. De ott voltak az államosított műkincsek között a modern francia művészek: Courbet, Manet, Monet, Cézanne, Degas, Renoir kitűnő művei, és a magyar művészet legjobbjainak munkái: Munkácsy, Szinyei Merse, Paál László, Székely Bertalan, Mészöly képei. A köztulajdonba került műkincsekből júniusban a népbiztosság nagyszabású és sikeres kiállítást rendezett.

A tanácsállam rendszeres támogatásban részesítette a tehetséges képzőművészeket. Mivel az anyagi juttatás végleges formájáról még nem döntöttek, a Közoktatásügyi Népbiztosság ideiglenesen 250 000 koronát utalt ki a legértékesebb képzőművészeti alkotások megvásárlására.

Beck Ö. Fülöp, Biró Mihály, Csók István, Pór Bertalan,

Vedres Márk és mások személyében új, tehetséges és haladó gondolkodású tanárokat neveztek ki az országos Képzőművészeti Főiskolára, valamint a Szépművészeti Akadémiára és a női festőiskolára. Rippl-Rónai és Berény Róbert vezetésével művészeti mesteriskolát szerveztek. Szentendrén és Balatonfüreden nyári tanfolyamok nyíltak a festők számára. A fiatal festők részére Nyergesújfalun Kernstok Károly vezetésével művésztelepet létesítettek.

A tehetséges ifjúmunkások művészeti képzésére megnyitották a Proletár Képzőművészeti Tanműhelyt, amelynek egyik tanulója volt Ék Sándor. A tanműhelyt Uitz Béla vezette, tanárai: Nemes Lampérth József és Medgyessy Ferenc voltak.

Fontos szerepet töltött be a Tanácsköztársaság idején „az utca művészete", amely felölelte az élet minden területével foglalkozó utcai plakátokat, a házak díszítését, az utcákon és tereken felállított ideiglenes szobrokat. Szépségével és hatásával különösen kiemelkedett a május elsejére készült utcai dekoráció, amelynek elkészítésében a legkiválóbb művészek vettek részt. Az akkor született alkotások egy része azt bizonyítja, hogy a művészek közül többen megindultak a szocialista képzőművészet útján.

A Tanácsköztársaság az emberi kultúrának a múzeumokban felhalmozott kincseit is a tömegek nevelése és az ismeretterjesztés szolgálatába állította. Meghosszabbították a múzeumok nyitvatartási idejét, hogy a dolgozók az esti órákban is megtekinthessék a gyűjteményeket. Munkások, ifjúmunkások részére múzeumlátogatásokat szerveztek. Tervbe vették több új múzeum felállítását, megnyitották a Keletázsiai Múzeumot.

A tanácskormány fokozottan ügyelt az ország műemlékeinek nyilvántartására, gondozására és ismertetésére. E munka elvégzésére hozták létre az Országos Műemlékvédelmi Hivatalt és a mellé rendelt Műemléki Tanácsot, amelynek többek között olyan kiváló szakemberek voltak tagjai, mint dr. Antal Frigyes, Lessner Manó, dr. Petrovics Elek, dr. Pogány Kálmán.

Jelentős helyet foglalt el a Tanácsköztársaság életében a sajtó, a könyvkiadás, a könyvterjesztés és a könyvtárak ügye. A proletárdiktatúra, ismerve a nyomtatott szó szerepét a tömegek nevelésében, nagy figyelmet fordított a kulturális élet e területének átszervezésére. A sajtótermékek kiadásának irányítására, a munka koordinálására létrehozták a Közoktatásügyi Népbiztosság legnagyobb külső apparátussal rendelkező szervét, a Szellemi Termékek Országos Tanácsát.

A Tanácsköztársaság sajtója, a nagy papírhiány ellenére is, igen sokrétű volt. Napilapok, folyóiratok, népbiztossági lapok

és szakszervezeti szaklapok, tudományos, képes-, gyermek-, vicc- és sportlapok jelentek meg.

A kommunista sajtó, elsősorban a Vörös Ujság, a Tanácsköztársaság idején igen nehéz körülmények között sikerrel állta meg a helyét. Terjesztette a marxizmus eszméjét, ismertette a bolsevikok tapasztalatait, Lenin tanításait; állást foglalt egyes vitás elméleti kérdésekben, mozgósította és lelkesítette, internacionalizmusra nevelte a munkásosztályt. Állandóan tájékoztatta a dolgozókat a nemzetközi kérdésekről, az ország problémáiról és nehézségeiről.

A Népszava mint az egyesült párt reggeli lapja jelent meg. Fő vonalában természetesen a párt politikáját követte. Minthogy azonban a lap szerkesztősége, élén Weltner Jakabbal, a két párt egyesülése után lényegében nem változott, a szerkesztőség tagjai minden alkalmat és lehetőséget megragadtak, hogy jobboldali nézeteiknek megfelelően fellépjenek a forradalmi diktatúra ellen, hogy kétséget, bizalmatlanságot szítsanak a Tanácsköztársaság egyes kommunista vezetőivel, a tanácskormány intézkedéseivel szemben. Ezt tükrözik a Népszava és a Vörös Ujság között időközönként felmerült viták is.

A kormány igen lojálisan bánt a polgári lapokkal. A Tanácsköztársaság létrejöttekor csak a négy legreakciósabb lapot tiltotta be. A proletárdiktatúra első két hónapjában az egyesült párt által kiadott hat napilap mellett húsz, köztük hét nem magyar nyelvű polgári napilap jelent meg.

A polgári lapok későbbi beszüntetésének döntő tényezője a Vörös Ujság megjelenését is veszélyeztető, egyre fokozódó papírhiány volt, de kétségtelenül hozzájárult az újságírók egy részének magatartása is. A tanácskormány március 21-e után a polgári lapok szerkesztőségeit, néhány személytől eltekintve, meghagyta a régi összetételükben. Az újságírók támogatásukról biztosították a munkásosztály kormányát. Egy részük meg is tartotta igéretét, de maradtak a szerkesztőségekben olyanok is, akik amikor a tanácskormány nehéz helyzetbe jutott, meginogtak, sőt a szocializmus eszméivel szembenálló cikkeket írtak. Ezt a tanácskormány természetesen nem tűrhette. A sajtó és az újságírás pártosságáért harcoló kommunista újságírók megalakították a szocialista-kommunista újságíró-munkások forradalmi szervezetét, amelyben tömöríteni igyekeztek a szocialista építés alapelveivel egyetértő, becsületes újságírókat.

A haladó magyar írók a munkásosztállyal együtt üdvözölték a Tanácsköztársaság kikiáltását. A megalakult Irói Direktóriumnak és Irói Választmánynak a legjobb magyar írók, így a már

korábban említett írókon kívül Balázs Béla, Hajdú Henrik, Heltai Jenő, Kabos Ede, Karinthy Frigyes, Kassák Lajos, Kosztolányi Dezső, Komját Aladár, Nagy Lajos, Osvát Ernő, Révész Béla, Schöpflin Aladár, Szini Gyula és mások voltak tagjai. Az Írói Választmány tagjai egyszersmind a Szellemi Termékek Országos Tanácsának, az állami kiadó vállalatnak lektorai is voltak. A Tanácsköztársaság messzemenően gondoskodott az írókról, kölcsönökkel, ösztöndíjakkal segítette őket. Az Írói Direktórium javaslatára 143 író kapott havonta rendszeres anyagi támogatást, 58 fiatal író pedig állami ösztöndíjat.

Az irodalmi élet kialakításában nehézségeket okozott, lezáratlan vitákat váltott ki az, hogy a kommunisták ebben az időben még nem dolgozták ki az irodalom, a művészetek eszmei irányításának kérdéseit. Ezzel magyarázható, hogy kommunisták is sokszor ellentmondó, mai szemmel nézve elméletileg és gyakorlatilag egyaránt hibás nézeteket képviseltek.

A kommunisták magávalragadó programja, a proletárhatalom nemes célkitűzései és az egymást gyorsan követő tettek sodra azonban nagy hatással volt az irodalom képviselőire. Erősödött a kommunista eszmék hatása az irodalmi életre. Több, korábban haladó polgári író vált ekkor kommunistává, így többek között Balázs Béla, Barta Lajos, Gábor Andor, Illés Béla, Nagy Lajos.

Néhány szociáldemokrata író felismerte a proletárdiktatúra szükségességét és közelebb került a kommunistákhoz, pl. Révész Béla, Várnai Zseni, Peterdi Andor.

Nem eléggé tisztázott a Kassák Lajos és a Ma című folyóirat köré tömörült írók és képzőművészek munkássága. Többen közülük kommunistává váltak. Maga a folyóirat azonban — sok pozitív megnyilvánulása mellett — zavaros, helytelen irodalom- és művészet-politikai nézeteket is hirdetett, bár politikai téren általában elismerte és támogatta a proletárhatalmat.

Több író az intervenciós támadások, a belső osztályharc erősödése idején — megriadva a nehézségektől — megtorpant, visszavonult, illetve eltávolodott a Tanácsköztársaságtól. A papírhiányon kívül részben ezzel is magyarázható, hogy a proletárdiktatúra utolsó heteiben csökkent a megjelent szépirodalmi művek száma.

Az irodalom fejlődését nagymértékben elősegítette a könyvkiadás és könyvterjesztés államosítása. Az irodalompolitikai célkitűzések végrehajtásában a Szellemi Termékek Országos Tanácsa az Írói Direktóriummal szorosan együttműködött. A szerzőktől a kéziratokat az állam vásárolta meg. A Tanácsköztár-

saság első három hónapja alatt 334 könyv és brosúra jelent meg 25 710 000 példányban.

A könyvkiadás fő feladatának tekintette, hogy minél szélesebb rétegekhez juttassa el a könyvet. Meghatározták a kiadásra kerülő művek fontossági sorrendjét. Első és legfontosabb teendőjüknek a szocialista politikai művek kiadását és terjesztését, valamint az iskolák tankönyvvel való ellátását tekintették. Emellett szorgalmazták a világirodalom klasszikusainak sorozatban, a nagy tömegek számára is hozzáférhető áron és nagy példányszámban való kiadását. Eredményesen dolgozott e téren a népbiztosság mellett működő Fordító Iroda. Készülőben volt például Goethe, Shakespeare, Gogol egyes műveinek fordítása; Tolsztoj, Balzac, Ibsen, Dosztojevszkij, Jack London egyes újonnan fordított munkái pedig meg is jelentek, illetve elő voltak készítve kiadásra.

Nevelő hatású, a fiatalok érdeklődését felkeltő ifjúsági könyvek kiadását is tervezték. Irodalmi pályázattal ösztönözték az írókat az új, a szocialista ifjúsági irodalom megteremtésére. Az ifjúságnak ajánlott könyvek közé, a klasszikusok mellé, népszerű tudományos munkákat is felvettek a Közoktatásügyi Népbiztosság illetékes szervei.

Hogy a könyv minél nagyobb tömegekhez eljusson, kiterjedt könyvterjesztő hálózatot szerveztek. Hivatalokban, fürdőkben, sőt még a házmestereknél is lehetett könyvet vásárolni. A vidék könyvellátását kívánták javítani az ún. „propagandavonatokkal": a mozgó könyvesboltokkal.

A könyvüzletek alkalmazottai a Közoktatásügyi Népbiztosság kezdeményezésére továbbképző tanfolyamokon vettek részt, amelyeken a szakmai oktatás keretében irodalmi és művészeti előadásokat is hallgattak.

A Tanácsköztársaság az általános műveltség emelésében igen nagy szerepet szánt a tudományos és a közkönyvtáraknak. Az elmaradottság megszüntetése érdekében széles könyvtárhálózat kiépítéséhez kezdtek az egész országban. A munkát az Országos Könyvtárügyi Tanács és a Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézet irányította. A könyvtárügyeket két neves könyvtárügyi szakember: Dienes László és Kőhalmi Béla vezette.

Az első idevonatkozó intézkedések között találjuk a kézikönyvtárakat meghaladó, őrizet és kezelés nélkül maradt magán- és egyesületi könyvtárak és könyvgyűjtemények köztulajdonba vételét. Ezekből, valamint a könyvkereskedések és antikváriumok anyagából egészítették ki, állították össze a szervezés alatt levő különböző tudományos, szak- és közkönyvtárak állagát.

A meglevő könyvtárak bővítésén kívül új könyvtárak létesítését

kezdték meg országszerte a megyei és városi tanácsok bevonásával. A munkáskerületekben, egyes üzemekben munkáskönyvtárakat hoztak létre. A Ganz-Danubius gyárban hatalmas olvasóterem állt a munkások rendelkezésére. Nagy léptekkel haladt előre a fegyvergyári és a telefongyári munkáskönyvtár előkészítő munkája. Más üzemekben is tervezték munkáskönyvtárak felállítását. Pesterzsébeten, Kispesten, Újpesten, Kőbányán, Pápán, Zalaegerszegen, Egerben, Oroszházán és egy sor más helyen megindultak az előkészületek.

A könyvtárhálózat kiépítése újabb szakképzett könyvtárosok munkábaállítását tette szükségessé. Ezért a népbiztosság kéthónapos könyvtárosképző tanfolyamot rendezett. A későbbiek folyamán könyvtárosok, levéltárosok és muzeológusok képzésére főiskola felállítását készítették elő.

Külön könyvtárakat szerveztek az ifjúmunkásság részére. Ezek könyvállományát nagy körültekintéssel válogatták össze. Az iskolai könyvtárakat területenként egy nagyobb könyvtárban akarták összevonni, s ezek vezetését pedagógusokra kívánták bízni.

A levéltárak ügye is a közoktatásügyi népbiztos hatáskörébe tartozott. A levéltárak egységes, tudományos irányítása érdekében létrehozták az Országos Levéltárügyi Tanácsot. Elrendelték a történelmi értékű egyházi és családi levéltárak állami kezelésbe vételét, megtiltották a tudományos értékű oklevelek adásvételét. Mindezzel kedvezőbb feltételeket akartak teremteni a történettudományi kutatás és a forráspublikálás számára.

A Tanácsköztársaság kormánya a forradalom emlékeinek összegyűjtése és megőrzése, a proletariátusnak az internacionalizmus szellemében történő nevelése érdekében létrehozta a Proletár Múzeumot. Társadalmi mozgalom indult meg a munkásmozgalom muzeális emlékeinek összegyűjtésére.

Létrehozták a Történelmi Materializmus Kutató Intézetét, amelynek feladata az volt, hogy elősegítse a marxista történelemkutatást, hozzájáruljon a tudományos szocializmus elméletének tanulmányozásához, fejlesztéséhez és megismertetéséhez. Az intézetben irodalmi, történelmi, művészettörténeti és vallástörténeti osztályok létesültek. Az intézet tervbe vette egy folyóirat, valamint ismeretterjesztő füzetek és könyvek kiadását, amelyekben a marxizmust, a történelem egyes kérdéseit kívánták tudományos és népszerű formában megismertetni az olvasókkal. Az intézet igazgatójává Bolgár Eleket nevezték ki.

A Tudományos Akadémia működését a tanácskormány ideiglenesen felfüggesztette, mert messze elmaradt a nemzetközi

tudományos színvonaltól, és a politikai reakció egyik bástyájává lett. A Közoktatásügyi Népbiztosság az Akadémia átszervezésével, a haladó tudósok közreműködésével akarta biztosítani a tudományok korszerű fejlődését.

A Tanácsköztársaság kulturális szerveinek ez a terve — oly sok más tervvel és intézkedéssel egyetemben — már nem valósulhatott meg. A külső imperialista erők a belső ellenforradalommal szövetségben megdöntötték a proletárhatalmat. A hatalomra jutott ellenforradalmi rendszer egy negyedszázadra visszarántotta a műveltség felé törő magyar népet a tudatlanság, a szellemi elnyomatás mélységeibe.

Az elmondottakban csupán igen röviden és vázlatosan ismertettük a Tanácsköztársaság idején folyó hatalmas kulturális munkát. De ennyiből is kitűnik, hogy a kötetben közölt dokumentumok nem egyszerűen az adott időszak művelődéstörténeti érdekességei, hanem az első magyar proletárdiktatúra sok vonatkozásban ma is újat adó, megszívlelendő, tanulságos és útmutató intézkedései, tervei.

Hogy a Tanácsköztársaság egyes intézkedéseit és egész művelődéspolitikai tevékenységét helyesen értékelhessük, nem szabad megfeledkeznünk néhány igen fontos körülményről, mindenekelőtt arról, hogy a kultúra a társadalmi felépítménynek olyan része, amelynek fejlődése csak igen lassan, hosszú, kitartó munka és harc eredményeként követi a politikai és gazdasági változásokat. A szellemi, a kulturális élet teljes szervezeti és eszmei átépítése évekig, sőt évtizedekig elhúzódó folyamat. Különösen akkor, ha a proletárhatalom megteremtésével a kizsákmányoló társadalmak évszázadok során kialakult kulturális életének, rendszerének, az emberek gondolkodásmódjának megváltoztatása kerül napirendre. Látjuk tehát, hogy a Tanácsköztársaság fennállásának 133 napja nem lehetett elegendő ahhoz, hogy megteremtsék a kultúra minden ágának szocialista alapjait. Ismét hangsúlyoznunk kell, hogy a Tanácsköztársaság hallatlanul nehéz gazdasági viszonyok, az intervenciós burzsoá csapatokkal és a belső ellenforradalmi erőkkel vívott elkeseredett harc közepette végezte forradalmi kultúrmunkáját. És végül nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy az első magyar proletárállam lényegében tapasztalatok nélkül indult el a szocialista kultúra építésének új, járatlan útján, részletes programját menet közben kellett kidolgoznia. Természetes tehát, hogy ilyen körülmények között a rendeletek és intézkedések egy része csak átmeneti jellegű lehetett, hogy csupán egy részüket hajlhatták végre. Sok intézkedés végrehajtása csak megkezdődött, vagy éppen a következő tanévre

tervezték, s évek múlva fejeződhetett volna be. A Tanácsköztársaság művelődéspolitikájának értékelésekor nem lehet csak abból kiindulni, amit megvalósítottak. Figyelembe kell venni azokat a rendeleteket, sőt terveket is, amelyeknek megvalósítására az ellenforradalom hatalomra jutása miatt már nem kerülhetett sor. Csak ezek együttes tanulmányozása után alakíthatjuk ki a Tanácsköztársaság művelődéspolitikájának hű, történelmileg hiteles képét. Ezért teljesen tudománytalanok, a munkáshatalom gyűlöletéből fakadó, az olvasók vélt tájékozatlanságára számító, tudatos hamisítások voltak az ellenforradalmi korszak történészeinek és cikkíróinak kísérletei, hogy a Tanácsköztársaság művelődéspolitikáját elmarasztalják.

Az egyes hibák, tévedések nem csökkentik azoknak a terveknek, intézkedéseknek értékét, amelyekkel a Magyar Tanácsköztársaság megkezdte a magyar nép kulturális elmaradottságának megszüntetését, a dolgozók kulturális felemelkedésének útjában álló gátak eltávolítását, a fejlődés lehető legkedvezőbb körülményeinek megteremtését. Nincs szebb, felemelőbb és hazafiasabb program, mint az, amely a nemzet döntő többségét kitevő dolgozó osztályok anyagi és politikai felemelése mellett azok kulturális felemelését tűzi ki egyik fő feladatául. Ilyen volt az első magyar munkáshatalom művelődési programja. Az első magyar proletárdiktatúra nagyvonalú, messzeható kulturális tevékenysége első lépcsője volt a magyar társadalom szocialista jellegű kulturális forradalmának, amelynek kibontakozását az ellenforradalom hatalomrajutása lehetetlenné tette, évtizedekre visszatartva, akadályozva a dolgozó osztályok kulturális fejlődését.

A rendeleteket vizsgálva, nyilvánvalóvá válik előttünk az is, hogy népi demokráciánk művelődéspolitikája — felhasználva a Tanácsköztársaság kultúrmunkája eredményeinek és hibáinak tanulságait — a szocialista kultúra építésének 1919-ben feltárt útját járja. Művelődési forradalmunk mostani, valóban hatalmas eredményei a Tanácsköztársaság alapvető kulturális munkájának, célkitűzéseinek és terveinek történelmi helyességét, nagyságát és igazságát bizonyítják.

Gyűjteményünk alapanyagát a Magyar Tanácsköztársaság válogatott művelődéspolitikai rendeletei alkotják. Elsősorban a Forradalmi Kormányzótanács és a Közoktatásügyi Népbiztosság hivatalosan megjelent rendeleteit vettük fel a gyűjteménybe. Közlünk a kötetben néhány más népbiztosság, illetve kulturális szerv által kiadott rendeletet és parancsot, valamint néhány, eddig még nem publikált rendeletet, illetve rendelettervezetet is. A rendeleti

részt kiegészítik, megvilágítják a Függelékben közölt korabeli jelentések, levéltári és sajtóanyagok. A Közoktatásügyi Népbiztosság levéltári anyagainak jelentős része — amelyből egyes dokumentumokat kötetünkben esetleg felhasználhattunk volna — az 1956-os ellenforradalom idején elpusztult.

A kötetet tematikai beosztással rendeztük sajtó alá. Az egyes témakörökön belül az anyagot a rendelet aláírásának napja, ha ezt megállapítani nem lehetett, megjelenésének dátuma szerint, kronológiai sorrendben közöljük.

A rendeletek szövege előtt tüntetjük fel aláírásuk vagy megjelenésük dátumát és rövid, szerkesztőségi címét. A dokumentumok jelzetében (záradékában) hozzuk a rendelet eredeti címét. A dokumentumok szövegét a jelzetben jelölt forrás alapján közöljük. Egyes helyeken a nyilvánvalóan hibás, érthetetlen fogalmazást (sajtóhibát) javítottuk; a jelentősebb korrekciókat szögletes zárójelbe tettük. Az aláírásokat ugyancsak a forrásul vett szövegnek megfelelően közöljük. A gyűjtemény végén található jegyzetekkel, utalásokkal a szöveg egyes kifejezéseit, az összefüggéseket és a kevésbé ismert részleteket igyekeztünk megvilágítani, értelmezni. A Függelékben néhány esetben helyszűke miatt csak részleteket közlünk, de természetesen ezt is jelezzük.

Az olvasók érdeklődését kívánjuk kielégíteni a kötethez csatolt különféle mellékletekkel: a már említett Függelékkel, a jegyzetekkel, az eseménynaptárral, a szakbibliográfiákkal stb. E mellékletek könnyen áttekinthetők a tartalomjegyzékben. A kötetet összefoglaló tárgymutató zárja.

A mellékleteket részben a kötet sajtó alá rendezői, részben pedig az MSZMP Központi Bizottsága Párttörténeti Intézetének tudományos munkatársai: Forgács Sándorné és B. Jávorka Éva állították össze.

Végül köszönetet mondunk a Párttörténeti Intézet kollektívájának és Hajdú Tibor lektornak értékes megjegyzéseikért; továbbá József Farkasnak, aki az irodalmi rész, valamint Kőhalmi Bélának, aki a könyvtárügyi rész összeállításánál segítette munkánkat.

Budapest, 1959 január.

Petrák Katalin
Milei György

A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG MŰVELŐDÉSPOLITIKÁJA

RÉSZLET
A MAGYARORSZÁGI SZOCIALISTA SZÖVETSÉGES TANÁCSKÖZTÁRSASÁG ALKOTMÁNYÁBÓL

A MAGYARORSZÁGI SZOCIALISTA SZÖVETSÉGES TANÁCSKÖZTÁRSASÁG ALKOTMÁNYÁNAK ALAPELVEI

1. §

A Tanácsköztársaságban a proletárság minden szabadságot, jogot és hatalmat kezébe vett, abból a célból, hogy megszüntesse a kapitalista rendet és a burzsoázia uralmát, s ennek helyébe a szocialista termelési és társadalmi rendet tegye. A proletariátus diktatúrája azonban csupán eszköz mindennemű kizsákmányolás és mindenfajta osztályuralom megszüntetésére, és előkészítése annak a társadalmi rendnek, amely nem ismer osztályokat, és amelyben megszűnik az osztályuralom legfőbb eszköze, az állam hatalma is.

2. §

A Tanácsköztársaság a munkások, katonák és földművesek tanácsainak köztársasága.

A Tanácsköztársaság a kizsákmányolóknak semmiféle tanácsban helyet nem ad.

A munkások, katonák és földművesek tanácsaiban a dolgozó nép hozza a törvényeket, hajtja azokat végre és bíráskodik azok megszegői fölött.

A proletárság a tanácsokban gyakorol minden központi és helyi hatalmat.

3. §

A Tanácsköztársaság szabad népek szabad szövetsége.

A Tanácsköztársaság külpolitikája a világforradalom segítségével el akarja érni a dolgozók világának békéjét. Békét akar minden hódítás és hadikárpótlás nélkül, a dolgozók önrendelkezési joga alapján.

A világháborút előidéző imperializmus helyett a Tanácsköztársaság a világ proletárjainak egyesülését, szövetségét, a dolgozók nemzetközi tanácsköztársaságát akarja. Ezért ellensége a kizsákmányoló háborúnak, a népek minden elnyomásának és leigázásának. Az osztályállam külpolitikájának eszközeit, különösen a titkos diplomáciát elveti.

A DOLGOZÓK JOGAI ÉS KÖTELESSÉGEI A MAGYARORSZÁGI SZOCIALISTA SZÖVETSÉGES TANÁCSKÖZTÁRSASÁGBAN

4. §

A Tanácsköztársaság arra törekszik, hogy a dolgozók társadalmának tulajdonába jusson minden termelőeszköz, a kizsákmányolás megszüntetése s a termelés szervezése és fokozása érdekében. Ezért köztulajdonba vesz a kisüzem kereteit meghaladó minden mezőgazdasági, ipari, bánya- és közlekedési üzemet.

5. §

A finánctőke uralma azzal szűnik meg a Tanácsköztársaságban, hogy köztulajdonba mennek át a pénzintézetek és a biztosítóintézetek.

6. §

A Tanácsköztársaságban csak annak van helye, aki dolgozik. A Tanácsköztársaság elrendeli az általános munkakényszert, ezzel szemben megállapítja a munkára való jogot. A munkaképteleneket, valamint azokat, akik dolgozni akarnak, de akiknek az állam munkát juttatni nem tud, az állam tartja el.

7. §

A dolgozó tömegek hatalmának biztosítása, a kizsákmányolók hatalma visszaállításának meggátlása érdekében a Tanács-

köztársaság fölfegyverzi a dolgozókat és lefegyverzi a kizsákmányolókat. A Vörös Hadsereg a proletárság osztályhadserege.

8. §

A Tanácsköztársaságban a dolgozók véleményüket írásban és szóban szabadon nyilváníthatják, de megszűnt a tőkének az a hatalma, amellyel a sajtót a kapitalista gondolkodásmód terjesztésének és a proletáröntudat elhomályosításának eszközévé alacsonyította. Megszűnt a sajtónak a tőkétől való függése is. Minden nyomtatvány kiadásának joga a munkásságé, és a Tanácsköztársaság gondoskodik arról, hogy a szocialista eszme az egész országban szabadon terjedjen.

9. §

A Tanácsköztársaságban a munkásság gyülekezési szabadsága teljes. Minden proletárnak jogában áll, hogy szabadon gyülekezhessen és fölvonulásokat rendezhessen. A burzsoázia uralmának megtörésével elhárult a munkások szabad egyesülési joga útjából minden gát, és a Tanácsköztársaság nemcsak megadja a munkásoknak és földműveseknek a legteljesebb egyesülési és szervezkedési szabadságot, hanem egyesülési szabadságuk kifejlesztése és biztosítása céljából minden anyagi és szellemi támogatásban részesíti őket.

10. §

A Tanácsköztársaság megszünteti a burzsoázia műveltségi kiváltságát, és megnyitja a dolgozók előtt a műveltség tényleges megszerzésének lehetőségét. Ezért a munkások és földművesek számára ingyenes és a műveltség magas fokát nyújtó tanítást biztosít.

11. §

A dolgozók igazi lelkiismeretszabadságát azzal védi a Tanácsköztársaság, hogy elválasztja teljesen az egyházat az államtól, az iskolát az egyháztól. Vallását mindenki szabadon gyakorolhatja.

12. §

A Tanácsköztársaság a világ proletárjai egyesülésének gondolatát hirdeti, és ezért minden külföldi proletárnak meg-

adja mindazokat a jogokat, amelyek a magyar proletárt megilletik, és fölhatalmaz minden helyi tanácsot, hogy a külföldi munkásokat kérelmükre magyar honosoknak nyilváníthassa.

13. §

A Tanácsköztársaságban minden külföldi forradalmárnak menedékjoga van.

14. §

A Tanácsköztársaság nem ismer faji vagy nemzeti különbséget. Nem tűri a nemzeti kisebbségek bármilyen elnyomását és nyelvük használatának bárminő korlátozását. Mindenki szabadon használhatja anyanyelvét, és minden hatóság köteles a Magyarországon használatos nyelvek bármelyikén kiállított, hozzátartozó beadványt elfogadni, s mindenkit saját anyanyelvén meghallgatni és vele tárgyalni.

I. KÖZOKTATÁSÜGYI RENDELETEK

A) RENDELETEK AZ OKTATÁSI ÉS NEVELÉSI INTÉZMÉNYEK ÁLLAMOSÍTÁSÁRÓL, IGAZGATÁSÁRÓL, A TANÍTÓSÁG VILÁGNÉZETI ÁTKÉPZÉSÉRŐL, A PEDAGÓGUSOK FIZETÉSÉRŐL S AZ ÁLLAM ÉS AZ EGYHÁZ KÜLÖNVÁLASZTÁSÁRÓL

(1)

1919. március 27.

Rendelet a hitoktatás megszüntetéséről a fővárosi iskolákban

A főváros Közoktatásügyi Biztossága a következő rendeletet adta ki:

Elrendelem, hogy az összes iskolákban a vallástan tanítását azonnal megszüntessék, és a felszabaduló órák részben a mai társadalmi viszonyok ismertetésére, részben közismereti tárgyak tanítására fordítandók.[2]

Budapest, 1919. március 27.

Gémes Sándor
biztos

Vörös Újság. 1919. március 28.: Nincs hitoktatás a főváros iskoláiban.

(2)

1919. március 28.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács rendelete az ingyenes iskolai oktatásról és a tandíjszedés megszüntetéséről

A főváros összes iskoláiban és tanfolyamain a tanítás ingyenes. Mindennemű tandíjszedést ezennel megszüntetünk.[3]

Budapest, 1919. március 28.

A Főváros Népbiztossága

Gémes Sándor
népbiztosi megbízott

Budapest Népbiztossága Hivatalos Közlönye. 1919. április 11. 14. sz.: A Főváros Népbiztossága a tandíjszedés megszüntetéséről. 2/1919-VII. sz.

(3)

1919. március 29.

Rendelet a nem állami nevelési és oktatási intézetek köztulajdonba vételéről

1. §. A Magyarországi Tanácsköztársaság *az oktatás ügyét állami feladatnak tekinti.* Ehhez képest a Tanácsköztársaság *valamennyi nem állami nevelési és oktatási intézetet kezelésébe vesz át.* Az intézetek céljaira szolgáló minden ingatlan és ingó ennek a kormányzótanácsi rendeletnek az alapján köztulajdonná válik.

2. §. A Tanácsköztársaság a munkásság művelődésének emelésére minden eddiginél nagyobb szabású oktató- és nevelőmunkát szándékozik végezni. Mindazokat, akik a Tanácsköztársaság társadalmába és szellemébe beilleszkednek, képességükhöz mérten szolgálatába kívánja állítani. Ennek folytán a nem állami nevelési és oktatási intézetek alkalmazottai közül azokat, akik ennek a feltételnek megfelelnek, a Tanácsköztársaság szolgálatába veszi át. *Az egyházi személyeket* (papokat, szerzeteseket, apácákat) azonban csak akkor, *ha világi személyekké lesznek.* Az átvétel akként történik, hogy az intézetek alkalmazottai ennek a rendeletnek az alapján, külön intézkedés

nélkül, a Tanácsköztársaság ideiglenes szolgálatába lépnek. Állandó alkalmaztatásuk tekintetében a közoktatásügyi népbiztos ama vizsgálat letételének alapján fog határozni, amely az illetők társadalmi felfogására és ismereteire terjed ki. A vizsgálat anyagát és módját a közoktatásügyi népbiztos rendelettel szabályozza, időpontját pedig a vizsgálati anyag közlésétől számított egy, legfeljebb három hónapon belül tűzi ki.[4]

3. §. Az egyesek és közületek (községek, hitközségek) kötelesek mindazokat a járulékokat, amelyekből az intézetüket eddig egészben vagy részben fenntartották, a végleges rendezésig az eddigi módon, az intézetek céljaira továbbra is beszolgáltatni.

4. §. Az intézetek céljaira szolgáló ingatlanok és ingók átadásának megtagadása, annak késedelmes foganatosítása, az ingók bárminemű megrongálása, elrejtése, elvitele, az intézetek fenntartására szolgáló járulékok beszolgáltatásának elmulasztása, késedelmes vagy az eddigi módon való teljesítése bűncselekmény. Az ilyen bűncselekmény elkövetőit forradalmi törvényszék elé kell állítani.

5. §. A közoktatásügyi népbiztos egyes városoknak vagy községeknek, amelyekben az iskoláztatás ügyének fejlettsége ezt megokolja, az oktatásügy állami jellegének fenntartása mellett engedelmet adhat arra, hogy iskoláikat a közoktatásügyi népbiztos felügyelete mellett továbbra is fenntarthassák. Ez a jog Budapestnek megadatik.

6. §. Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe. A rendeletet a közoktatásügyi népbiztos végrehajtja, az intézetek átvételének biztosítására szükséges szerveket kijelöli és külön rendelettel megállapítja az oktatásügyi igazgatás új szervezetét.[5]

Budapest, 1919. március 29.

Forradalmi Kormányzótanács

Garbai Sándor
a kormányzótanács elnöke

Kunfi Zsigmond
közoktatásügyi népbiztos

Tanácsköztársaság. 1919. április 1. 6. sz.: A Forradalmi Kormányzótanács XXIV. sz. rendelete a nevelési és oktatási intézetek köztulajdonba vételéről.

(4)

1919. április 2.

Rendelet május 1. megünnepléséről az iskolákban

Május 1-én iskolai ünnepély tartandó.

Budapest, 1919. április 2.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye. 1919. május 2. 17. sz.: A Közoktatási Ügyosztály vezetőinek körlevelei. 32/1919-VII. sz.

(5)

1919. április 7.

Rendelet az összes oktatási és kulturális célokat szolgáló épületek igénybevételéről

A Közoktatásügyi Népbiztosság az összes oktatási vagy kulturális célokat szolgáló épületeket, helyiségeket (iskolák, főiskolák, tanintézetek, múzeumok, laboratóriumok stb.), továbbá a múltban diákszállók, internátusok, diákmenzák céljaira berendezett vagy az utóbbi időben ilyen célra lefoglalt épületeket, helyiségeket — további intézkedésig — saját kezelésébe veszi.

Ez a rendelet kiterjed olyan penziókra is, amelyekben eddig túlnyomóan vagy kizárólag diákok (diáklányok) laktak.

Mindaddig, amíg a fent jelzett épületek (helyiségek) kezelése vagy esetleges más célokra való igénybevétele felől a népbiztosság az illetékes hatóságokkal más megállapodásra nem jut — ezen épületekben (helyiségekben) való bárminemű, akár magánosok, akár hatóságok részéről való rekvirálás és beavatkozás tilos.

A rendelet ellen vétők felett a forradalmi törvényszék ítélkezik.

Budapest, 1919. április 7.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. április 9. 13. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 6. K. N. sz. rendelete

(6)

1919. április 8.

Rendelet az óvodai és iskolai tanítás megkezdéséről

A főváros összes iskoláiban, tanfolyamain és kisdedóvó intézeteiben a tanítás folyó évi április hó 10-én (csütörtök) a rendes időben megkezdődik.[6]

Budapest, 1919. április 8.

Budapest Népbiztossága

Budapest Népbiztossága Hivatalos Közlönye. 1919. április 11. 14. sz.: Az iskolai tanítás megkezdése.

(7)

1919. április 10.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Közoktatási Ügyosztályának rendelete az iskolai szünnapokról

A szellemi és fizikai munkások közé emelt válaszfal leomlása világossá tette, hogy az iskola: üzem, melynek munkaközösségében tanító és tanítvány a proletariátusért dolgozik. Elrendeljük tehát, hogy az iskolákban csak azon napokon szüneteljen a tanítás, amikor a gyárak munkaszünetet tartanak.

Budapest, 1919. április 10.

Szántó Gizella
Kovács Károly
megbízottak

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye. 1919. április 18. 15. sz.: Rendelet valamennyi fővárosi iskola testületéhez. 13/1919-VII. sz.

(8)

1919. április 10.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Közoktatási Ügyosztályának rendelete az iskolai és óvodai tanítók és tanítványok egymás közötti megszólításáról

A tanítók és tanítványok egymás közti érintkezésére nézve a következőket rendeljük el:

1. A tanítványokat „barátom" vagy „fiam" megszólítással kell illetni.

2. A tanulók az „óvónéni", „tanítóbácsi", „tanítóméni", „néni", a felnőtt fiúk a „tanítómester" megszólítást használják.

3. Ha a növendékek egy tanítót aposztrofálnak, a 2. alatti megszólítás elé az illető vezetékneve kerül.

Budapest, 1919. április 10.

Szántó Gizella
Kovács Károly
megbízottak

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye. 1919. április 18. 15. sz.: Rendelet valamennyi iskola és kisdedóvó (játékiskola) tantestületéhez. 15/1919-VII. sz.

(9)

1919. április 10.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Közoktatási Ügyosztályának rendelete a tanítást kezdő és befejező imádkozás megszüntetéséró

A tanítás kezdetén és végén tartott imádkozást ezennel megszüntetjük.

Budapest, 1919. április 10.

Szántó Gizella
Kovács Károly
megbízottak

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye. 1919. április 18. 15. sz.: Rendelet valamennyi iskola és kisdedóvó (játékiskola) tantestületéhez. 14/1919-VII. sz.

(10)

1919. április 10.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Közoktatási Ügyosztályának rendelete az iskolákban elhelyezett képekről és szobrokról

Az iskolákban kifüggesztett és királyokat, hivatali elöljárókat ábrázoló, vallásos tárgyú és célzatú képek és szobrok azonnal raktárba helyezendők. Közös gyűjtőhelyre való szállításukról később történik rendelkezés.

Csak azok képeit lássa festve vagy kifaragva az ifjúság, akik a tudományban és művészetben kitűntek, akik az emberiséget előbbre vitték, akiknek agya a proletárságért izzott és szíve az elnyomottakért dobogott.

Az iskolák díszítéséről rendelkezni fogunk.

Budapest, 1919. április 10.

Szántó Gizella
Kovács Ernő
megbízottak

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye. 1919. április 18. 15. sz.: Rendelet valamennyi iskola és kisdedóvó (játékiskola) vezetőjéhez 16/1919-VII. sz.

(11)

1919. április 10.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Közoktatási Ügyosztályának rendelete az iskolai énektanítás keretében az Internacionálé és a Marseillaise tanításáról

Az énektanítással és az iskolai ünnepélyekkel kapcsolatban elrendeljük a „Marseillaise" és az „Internacionálé" szövegének és dallamának betanítását, illetve énekeltetését.

Budapest, 1919. április 10.

Szántó Gizella
Kovács Ernő
megbízottak

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye. 1919. április 18. 15. sz.: Rendelet valamennyi iskola és kisdedóvó (játékiskola) vezetőjéhez. 17/1919-VII. sz.

(12)

1919. április 12.

Rendelet a Forradalmi Kormányzótanács XXIV. sz., a nevelési és oktatási intézetek köztulajdonba vételéről szóló rendeletének végrehajtásáról

1. §. A Forradalmi Kormányzótanács XXIV. sz. rendeletében (l. a „Tanácsköztársaság" április 1-én megjelent, 6. számában)[7] kimondotta, hogy a nem állami nevelési és oktatási intézetek a Tanácsköztársaság kezelésébe vétetnek át, az intézetek céljaira szolgáló ingatlanok és ingók pedig köztulajdonná válnak.

E rendelkezés értelmében a Tanácsköztársaság kezelésébe veendő át minden nem állami (községi, hitfelekezeti, társulati, nyilvános és az ilyen joggal fel nem ruházott magánjellegű stb.) nevelési és oktatási intézet. Ezek sorában tehát valamennyi kisdedóvó intézet (menedékház), elemi népiskola, gazdasági iskola, iparos- és kereskedőtanonc-iskola, szakiskola, gyógypedagógiai intézet, polgári iskola, kereskedelmi iskola (tanfolyam), felsőkereskedelmi iskola, mindennemű fiú- és leányközépiskola, kisdedóvóképző intézet, tanító- és tanítónőképző, polgári iskolai tanító- és tanítónőképző intézet, kereskedelmi akadémia és jogakadémia, a színiiskolák, zene-, nyelv-, gyors- és gépíróiskolák (tanfolyamok) stb. Ugyancsak a Tanácsköztársaság kezelésébe mennek át a felsorolt intézetekkel kapcsolatban vagy azoktól függetlenül működő internátusok, napközi otthonok, valamint minden nevelőintézet (szeretetház, árvaház, patronázs célú javítóintézet) stb.

Valamennyi intézet, addig is, amíg szabályszerű átvétele megtörténhetik, eddigi működését változatlanul folytatja. A társulatok (egyesületek), magánosok által fenntartott valamennyi nevelési és oktatási intézet (tanfolyam) eddigi vezetősége, tulajdonosa köteles ennek a rendeletnek a kihirdetésétől számított 15 napon belül intézetét a működési hely megjelölése mellett a megyei tanács művelődési osztályának (a volt tanfelügyelői hivatal címén) bejelenteni.

Az, aki ennek a bejelentési kötelezettségnek nem tesz eleget, a megyei tanács művelődési osztálya által 5000 koronáig terjedhető bírsággal sújtható.

2. §. Az átvétellel kapcsolatos teendőket a megyei (Budapesten a központi) tanácsokban alakult művelődési

osztályok intéző bizottságai irányítják. Ott, ahol a helyi viszonyok ezt szükségessé teszik, az intéző bizottság ezekre a teendőkre külön bizottságot is kiküldhet.

Az olyan városokban, ahol a tanács művelődési osztálya a város területére a megyei tanács művelődési osztályának hatáskörét tölti be, az intézetek átvételét nem a megyei, hanem ettől függetlenül a városi tanács művelődési osztálya irányítja intéző bizottsága vagy erre a célra külön alakított bizottsága útján.

Az átvétel munkálatait irányító bizottságok mellé a Közoktatásügyi Népbiztosság a felmerülő számvevőségi teendők végzésére a szükséges számban számvevőségi személyzetet küld ki.

Az egyes intézetek tényleges átvételét a falusi, városi, Budapesten a kerületi tanácsok művelődési osztályai (intéző bizottságai) foganatosítják a szükséghez képest vagy közvetlenül, vagy az egyes intézetek mellett a Forradalmi Kormányzótanács LIV. sz. rendeletének (l. a „Tanácsköztársaság" jelen számában) 3. §-a értelmében szervezett iskolabizottságok útján, vagy külön egy vagy több intézet átvételének céljára szervezett bizottságok útján.

3. §. Az intézetek tényleges átvételét foganatosító bizottság megalakulása után azonnal megállapítja, hogy az intézet céljaira minő ingatlanok (intézeti épület, tanítói lakóház, udvar, kert, gazdasági gyakorlóterület, tanítói illetményföld, iskolai alapvagyon stb.) szolgálnak; ezekről az ingatlanokról a rendelkezésre bocsátott mintának megfelelő jegyzéket készít, és az ingatlanokat haladéktalanul kezelésbe veszi. Pontos leltárt vesz fel az intézetnek és összes tartozékainak céljaira szolgáló ingókról (iskolai, internátusi készpénz vagy az iskola kezelésében levő iskolai alapítványi vagyon, bútorzat, felszerelés, taneszközök, foglalkoztatási eszközök, könyvtár, gyűjtemények, gazdasági és kerti eszközök, gazdasági állatállomány, anyagok, gépek, termények, valamint az intézet, internátus élelmi készletei stb.). Az intézetek átvételét irányító bizottságok (l. ezen rendelet 2. §-ának 1. és 2. bekezdése) által rendelkezésre bocsátott minták szerint jegyzőkönyvet vesz fel az intézet átvételéről, nyilvántartást készít az intézet alkalmazottairól, egyénenként külön lapokon, név, képesítés és szolgálati idő stb. feltüntetése mellett, nyilvántartásba foglalja osztályonként (tanfolyamonként) a tanulók (növendékek) számát. Az átvételről szóló jegyzőkönyv másolatának, az ingatlanokról felvett jegyzék, az ingók leltára, valamint az

alkalmazottakról és tanulókról készített nyilvántartás másolatainak két-két példányát az átvételt irányító bizottsághoz kell felterjeszteni.

Az átvett ingatlanok kezeléséért, valamint a leltárba vett ingók megőrzéséért és épségéért az átvételt foganatosító bizottság felelős. Ehhez képest a bizottság szigorúan felügyel arra, hogy az intézet céljaira szolgáló ingatlanok (épületek) állagában rongálás ne történjék, hogy a leltárba vett ingók az intézet épületéből ne távolíttassanak el, ne rongáltassanak vagy semmisíttessenek meg.

A bizottság kezeihez történik mindazoknak a járulékoknak a beszolgáltatása, amelyekből eddig az intézetek fenntartattak, ideértve azokat a járulékokat is, amelyek az intézeti alkalmazottak fizetésének fedezésére szolgáltak. A beszolgáltatott járulékokat a bizottság elszámolás kötelezettsége mellett rendeltetésüknek megfelelően kezeli és használja fel. A bizottság gondoskodik arról, hogy az intézeti alkalmazottak (tanító stb.) részére biztosított természetbeni szolgáltatások (földmunka stb.) is pontosan teljesíttessenek. Azoknak a volt egyházi személyeknek, akik a Tanácsköztársaság szolgálatába való átlépés feltételeként világi személyekké lettek, amennyiben eddig rendes illetmény helyett vagy ezen felül élelmezésükről és elhelyezésükről a rend (szerzet) gondoskodott, a bizottság a végleges rendezésig egyelőre két hónapra előlegként 750 koronának (50 000-nél több lakossal bíró városokban 1000 koronának) és a ruhabeszerzésre egyszer és mindenkorra szóló segélyként 1000 koronának folyósítása iránt tesz az átvételt irányító bizottságnál előterjesztést. Az átvételt foganatosító bizottság ennek a fizetésnek folyósításáig is minden rendelkezésre álló eszközzel gondoskodik az ilyen alkalmazottak elhelyezéséről és ruházattal, élelemmel való ellátásáról.

A bizottságok vagyonkezelését a Szocializáló Népbiztosság időnként kiküldött revizorokkal ellenőrzi. Ebből a célból a Közoktatásügyi Népbiztosság a Szocializáló Népbiztosságot időnként értesíti arról, hogy mely intézetek vétettek a Tanácsköztársaság kezelésébe.

4. §. Az átvétel munkálatait irányító bizottság felügyel arra, hogy az intézetek tényleges átvétele mielőbb foganatosíttassék. Ellenőrzi az átvételt foganatosító bizottságok erre irányuló működését; dönt az átvétellel kapcsolatban felmerülő összes vitás kérdésekben. Az intézetek átvételéről felvett és hozzá felterjesztett jegyzőkönyv és nyilvántartások egy-egy

példányát községenként, járásonként csoportosítva felterjeszti a Közoktatásügyi Népbiztossághoz.

Az egyes intézetek működésüket az átvétel után is az eddigi módon folytatják addig, amíg az illetékes tanács művelődési osztálya (intéző bizottsága) vagy a Közoktatásügyi Népbiztosság másként nem rendelkezik.

5. §. A Forradalmi Kormányzótanács XXIV. sz. rendeletének 2. §-a értelmében az átvett intézetek alkalmazottai külön intézkedés nélkül a Tanácsköztársaság ideiglenes szolgálatába lépnek. Egyházi személyek (papok, szerzetesek, apácák) azonban csak abban az esetben, ha világi személyekké lesznek. Az egyházi személyek az intézetek átvételét foganatosító bizottságok megalakulásától számított tíz napon belül kötelesek nyilatkozni arra nézve, hogy a XXIV. sz. kormányzótanácsi rendeletben meghatározott feltétel teljesítésével a Tanácsköztársaság szolgálatába kívánnak-e lépni. Az erre vonatkozó írásbeli nyilatkozatot, amelyben az illető kifejezetten kijelenti, hogy magát többé egyházi személynek nem tekinti, két tanú által láttamozva, az átvételt foganatosító bizottság útján az átvétel munkálatait irányító bizottsághoz kell beküldeni. Azok, akik a megállapított határidőn belül ilyen értelmű nyilatkozatot nem adtak, működésüket tovább nem folytathatják.

6. §. A Közoktatásügyi Népbiztosság keretében az intézetek átvételével kapcsolatban felmerülő teendőket az erre a célra külön szervezett központi államosító bizottság intézi.

7. §. A Forradalmi Kormányzótanács XXIV. sz. rendeletének a törvényesen biztosított nemzeti önkormányzatok körében való végrehajtása kérdésében az önkormányzati szervek intézkednek.

Budapest, 1919. április 12.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. április 13. 17. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 7. K. N. sz. rendelete.

(13)

1919. április 12.

Rendelet a művelődés- és oktatásügy ideiglenes igazgatásáról

A kormányzótanács a művelődés és oktatás ügyeinek igazgatását — addig is, amíg erre nézve a tanácsok országos gyűlése véglegesen rendelkezik — a Tanácsköztársaság szervezetének és szellemének megfelelően, a végleges rendezés előkészítéseképpen átmenetileg a következőkben szabályozza[8]:

1. §

A művelődés- és oktatásügy igazgatását a munkások, katonák és földművesek tanácsának kebelében alakuló művelődési osztályok az illető tanácsok irányítása mellett látják el. Ilyen osztályok alakulnak — az ezen § utolsó bekezdésében említett esettől eltekintve — a falusi, városi, járási, megyei, Budapesten a kerületi és központi tanácsokban.

A művelődési osztályok tagjainak számát az egyes tanácsok állapítják meg akként, hogy a tagok számában a művelődés- és oktatásügy alapvető jelentősége a többi igazgatási ágakhoz viszonyítva kifejezésre jusson.

A tanácsok a művelődési osztályokban tagjaikat akként jelölik ki, hogy a szülők és azok, akik művelődésüggyel hivatásszerűen foglalkoznak (tanítók, orvosok stb.), lehetőleg arányosan legyenek képviselve.

Az egyes tanácsok, ha ezt a körülmények szükségessé teszik, egy-egy jelentősebb művelődési feladatkörre a művelődési osztályon belül alosztályokat létesíthetnek.

2. §

A tanácsok művelődési osztályai a művelődési ügyek közvetlen intézésére falvakban legfeljebb három, városokban, járásokban s Budapest kerületeiben legfeljebb nyolc, megyékben legfeljebb tizenkét tagú intéző bizottságot alakítanak. Budapesten a központi tanács művelődésügyi osztályának intéző bizottsága legfeljebb huszonöt tagból állhat.

A falusi tanács abban az esetben, ha a viszonyok külön művelődési osztály és intéző bizottság alakítását nem indokol-

ják, a művelődési osztály létesítését mellőzheti, s a művelődési ügyek intézésére közvetlen intéző bizottságot alakít.

3. §

Az olyan falvakban, városokban, ahol az intézetek száma ezt indokolja, a falusi, városi tanácsok művelődési osztályai (intéző bizottságai) egy vagy több iskola ügyeinek intézésében való közreműködésre legfeljebb négytagú külön iskolabizottságot (iskolabizottságokat) küldhetnek ki, amelyek a művelődési osztály (intéző bizottság) segítő szervei. Az ilyen iskolabizottságba lehetőség szerint a falusi, városi, Budapesten a kerületi tanács tagjai küldendők, azonban a tanácson kívül álló — de mindenkor csupán választójoggal bíró — személyek is beválaszthatók. Az iskolabizottságban a szülők és az oktatásüggyel hivatásszerűen foglalkozók lehetőleg arányosan vegyenek részt. A tanulók fegyelmi ügyeinek intézésénél az iskolabizottságba a tizennégy évesnél idősebb tanulók megbízottait is be kell vonni.

4. §

Addig, amíg a tanácsok országos gyűlése a művelődésügy legfelső igazgatásáról intézkedik, a Közoktatásügyi Népbiztosság a megyei, valamint a budapesti központi tanácsok művelődési osztályaiba és egyúttal azok intéző bizottságaiba, a pedagógiai elvek egységes keresztülvitelének biztosítása érdekében, állandó megbízással két-két művelődésügyi megbízottat küld ki. Művelődésügyi megbízottakat küldhet ki a Közoktatásügyi Népbiztosság az olyan városokba is, amelyekben a művelődési viszonyok fejlettsége ezt indokolttá teszi.

Egyes fontosabb szakkérdésekre (szakmunkásképzés stb.) a Közoktatásügyi Népbiztosság külön megbízottakat is kiküldhet.

5. §

A falusi, városi, Budapesten a kerületi tanács művelődési osztálya (intéző bizottsága) végrehajtja a tanácsok rendeleteit, a helyi művelődési intézmények folyó gazdasági ügyeit vezeti, ellenőrzi a művelődési munka szellemét abból a szempontból, hogy az a Tanácsköztársaság irányelveinek megfeleljen, a tanulók fegyelmi ügyeiben önállóan (amennyiben iskolabizottság működik, ennek útján) intézkedik; a helyi művelődésügy emelésére, úgyszintén a gyermek-szociális kérdésekben

a szükséges intézkedéseket kezdeményezi, és amennyiben hatáskörébe tartozik, foganatosítja; minden, a helyi művelődésügyre vonatkozó kérdésben saját kezdeményezésből vagy felhívásra a felettes tanácsoknak véleményt ad.

Az iskola vezetője az iskola tanulmányi, nevelési és fegyelmi tanácskozásait vezeti, és egyúttal az iskola belső életére vonatkozó valamennyi kérdésben a tanács művelődési osztályának (intéző bizottságának) megbízottja.

6. §

A járási tanács művelődési osztálya a járás területén levő művelődési intézetek működését és ezek szellemét ellenőrzi, és minden, a járás területére vonatkozó kérdésben véleményt mond és a szükséges intézkedéseket kezdeményezi.

7. §

A megyei (Budapesten a központi) tanács művelődési osztálya a falusi, városi (Budapesten a kerületi), járási tanácsok művelődési osztályai véleményének meghallgatásával a művelődési intézmények alkalmazottainak fegyelmi ügyeiben eljár és ítélkezik; a megye (Budapest) területén belül az áthelyezéseket eszközli; a folyó tanulmányi és gazdasági ügyek igazgatásában a megye (Budapest) területére végső fokon intézkedik; ellenőrzi a megye (Budapest) területén levő művelődési intézmények működését és ezek szellemét; a megye (Budapest) területére nézve művelődési kérdésekben kezdeményez.

A megyei tanácsok művelődési osztályainak hatásköre nem terjed ki azokra a városokra, amelyekben a tanács művelődési osztályába a Közoktatásügyi Népbiztosság művelődésügyi megbízottakat küld ki. Az ilyen városok tanácsának művelődésügyi osztálya a város területére a megyei tanács művelődésügyi osztályának hatáskörét tölti be.

8. §

Addig, amíg a tanácsok országos gyűlése a művelődésügy legfelső igazgatásáról intézkedik, a Közoktatásügyi Népbiztosság a helyi tanácsok meghallgatásával határoz a művelődésügyi intézmények szervezése és megszüntetése kérdéseiben, intézkedik a fontosabb személyi ügyekben (vezetők megbízása, tanítószemélyzet alkalmazása, megye területén kívüli

áthelyezések), dönt az alkalmazottak elmozdítását kimondó fegyelmi ítéletek megerősítése tárgyában, s általában vezeti és irányítja az ország művelődési ügyeit, és a munkásság művelődése emelésének érdekében minden szükséges kezdeményezést foganatosít, és e célból a megfelelő kultúrintézményeket és szerveket létesíti.

9. §

A tanácsok művelődési osztályának (intéző bizottságának) megalakítását a tanácsok megalakulása után azonnal meg kell ejteni. A művelődési osztályok (intéző bizottságok) megalakulása után az összes eddigi igazgatási és felügyeleti szervek (tankerületi főigazgatóság, tanfelügyelőség, iskolaszék, gondnokság, felügyelő bizottság stb.) megszűnnek. Mindezek a szervek azonban addig folytatják működésüket, amíg a tanácsok az eddigi szervektől a hivatalokat át nem veszik, és ezzel egyidejűleg a volt szervek működését megszűntnek nyilvánítják. A megyei tanácsok művelődési osztályának intéző bizottságai a tanfelügyelőségnek (tanfelügyelői kirendeltségnek), úgyszintén, ha ilyen helyben van: a tankerületi főigazgatóságnak hivatali helyiségeit, felszereléseit átveszik és felhasználják; a tanfelügyelőségek (tanfelügyelői kirendeltségek) és a tankerületi főigazgatóságok személyzete az intéző bizottság rendelkezésére áll.

10. §

A művelődésügy igazgatását a Közoktatásügyi Népbiztosság külön rendelettel részletesen szabályozza.

11. §

Ez a rendelet nem vonatkozik a törvényesen biztosított nemzeti önkormányzatok művelődési és oktatási ügyeinek igazgatására.

Budapest, 1919. április 12.

Forradalmi Kormányzótanács

Tanácsköztársaság. 1919. április 13. 17. sz.: A Forradalmi Kormányzótanács LIV. sz. rendelete.

(14)

1919. április 17.

A közoktatásügyi népbiztos rendelete a szabad vallásgyakorlásról és a vallásszabadság kihirdetéséről

A Tanácsköztársaság a vallást minden ember magánügyének tekinti, és vallása szabad gyakorlatát mindenki számára biztosítja.

A Tanácsköztársaság a forradalmi rend ellenségeinek tekinti mindazokat, akik vallása szabad gyakorlatában bárkit is megakadályoznak vagy megzavarnak.

A papság egy része azonban a vallás szabad gyakorlásának ürügye alatt nyílt vagy leplezett ellenforradalmi mozgalmat szít, és vallásos összejöveteleken a Tanácsköztársaság rendje, szelleme és intézményei ellen izgat. Erre a célra a legtöbb helyen a nagyheti vallásos összejöveteleket használják ki. A Forradalmi Kormányzótanács a legkíméletlenebb szigorral fogja megtorolni az ilyen visszaéléseket, de egyúttal az összes helyi munkás-, paraszt- és katonatanácsoknak, valamint az ellenőrzése alatt működő tanácsköztársasági szerveknek és megbízottaknak megparancsolja, hogy a valóban vallásos jellegű összejöveteleknek (beleértve például az úgynevezett nagyszombati föltámadási körmeneteket stb.) szabadságát minden erélyükkel biztosítsák.

A Tanácsköztársaság a jövőben még ilyen formában sem kíván a vallás szabad gyakorlása ügyébe beleavatkozni, mivel azonban az ellenforradalmárok most sok helyen azzal izgatják a munkások, katonák és parasztok uralma ellen a kellően még föl nem világosított tömegeket, hogy a proletárdiktatúra a lelkiismereti szabadság ellensége, mivel a népámítók azt hirdetik, hogy a Tanácsköztársaság meg akarja szüntetni a vallást, el akarja venni vallási rendeltetésüktől a templomokat és egyházakat, sőt mivel vannak olyanok, akik nem átallják azt hirdetni, hogy a Tanácsköztársaság „kommunizálni" akarja a nőket, elrendelem a következőket:

A munkás-, katona- és paraszttanácsok gondoskodjanak arról, hogy húsvét vasárnapján és a reákövetkező két vasárnapon a papok hirdessék ki a szószékről és magyarázzák meg a népnek, hogy

1. a Tanácsköztársaság mindenki számára teljes vallásszabadságot biztosít; hogy

2. a papokat vallásos ténykedésükben, vallásos szertartásaik elvégzésében senki sem zavarhatja; hogy

3. a templomok és vallásos célokat szolgáló egyéb épületek (kápolnák, kegyhelyek stb.) ezentúl is kizárólag vallásos célokra fognak szolgálni, és hogy a templomokból sem színházat, sem kabarét, sem gyűléshelyet, sem kultúrházat csinálni nem fognak[9]; hogy

4. a kommunizmus, a Tanácsköztársaság, a proletárdiktatúra nem akarja és nem fogja megváltoztatni a házasságnak és családi életnek eddigi rendjét, nem akarja és nem fogja behozni a nőközösséget; és hogy

5. mindazokat, akik ennek ellenkezőjét hirdetve, félrevezetik a népet, a forradalmi rend ellenségének tekinti, és ilyenek gyanánt fog elbánni velük.[10]

Budapest, 1919. április 17.

Kunfi Zsigmond
közoktatásügyi népbiztos

Népszava. 1919. április 18.: A vallás szabad gyakorlása.

(15)

1919. április 17.

A Közoktatásügyi Népbiztosság rendeletei a szabad vallásgyakorlás és a vallásszabadság kihirdetésének ellenőrzéséről

Elrendelem, hogy a munkás-, paraszt- és katonatanácsok egy kiküldöttük személyes jelenléte útján győződjenek meg arról, vajon a vallás szabad gyakorlatáról szóló, a Közoktatásügyi Népbiztosság 1919. április 17-i rendeletét minden templomban fölolvassák-e, és szelleméhez illő hív magyarázattal kísérik-e? Elrendelem továbbá, hogy a rendelet végrehajtásáról a Közoktatásügyi Népbiztosságnak haladéktalanul tegyenek írásban jelentést.

Budapest, 1919. április 17.

Kunfi Zsigmond
közoktatásügyi népbiztos

*

Elrendelem, hogy az izraelita lelkészek a vallás szabad gyakorlatáról szóló 1919. évi április 17-i rendeletnek érdemleges tartalmát az izraelita templomokban két egymást követő

szombaton, nevezetesen április 26-án és május 3-án olvassák föl, és a rendelet szelleméhez illő, hív magyarázattal kísérjék.

A munkás-, paraszt- és katonatanácsok egy-egy kiküldöttjük útján személyesen győződjenek meg a rendelet végrehajtásáról, és arról a Közoktatásügyi Népbiztosságnak haladéktalanul tegyenek írásban jelentést.

Budapest, 1919. április 17.

Kunfi Zsigmond
közoktatásügyi népbiztos

Népszava. 1919. április 18.: Rendeletek a vallásszabadság kihirdetéséről.

(16)

1919. április 21.

Rendelet az egyházi vagyonok köztulajdonba vételére kiküldendő bizottságok munkájának szabályozásáról

1. §

Az egyházi, hitfelekezeti és az általuk kezelt alapítványi vagyonoknak köztulajdonba való átvétele céljából minden helyi munkás-, földműves- és katonatanács likvidáló (felszámoló) bizottságot küld ki.

2. §

A likvidáló (felszámoló) bizottság feladata leltár mellett köztulajdonba átvenni mindent, ami az egyházi, hitfelekezeti és az általuk kezelt alapítványi vagyonok állagát képezte.

Kivételt képeznek a templomok, nyilvános kápolnák és a rendszeres használatra szánt imaházak, kálváriák, szobrok, haranglábak, valamint ezeknek a vallási szertartásaikhoz szükséges felszerelései, melyek nem leltározandók.

3. §

A likvidáló bizottság minden átvett ingatlant (földbirtok, ház) a hozzá tartozó élő és holt felszerelésével együtt a helyi munkás-, földműves és katonatanácsnak ad át, amely tanács a további kezelés és hasznosítás iránt gondoskodni

tartozik, azt a fő elvet tartván szem előtt, hogy a termelés zavartalan folytonossága mindenekelőtt és feltétlenül biztosítandó.

4. §

A likvidáló bizottság az átvett pénz- és értékpapírokat Budapesten a központi állampénztárba, másutt pedig a legközelebbi állampénztárba (adóhivatal) tartozik beszállítani, és figyelmeztetni az állampénztárt (adóhivatalt) arra, hogy a beszállított értékeket a „köztulajdonba átvett egyházi, hitfelekezeti és alapítványi értékek" névre nyitandó külön naplóba vételezze be.

A vidéki állampénztárak (adóhivatalok) egyben arra is utasítandók, hogy az általuk átvett értékeket a központi állampénztárba szállítsák be.

Kivételt képeznek a mezőgazdasági, erdőgazdasági vagy gyári üzemeknél talált azon pénz- és értékpapírok, amelyek az üzem zavartalan folytatására szükségesek. Ezen értékek a helyi munkás-, földműves- és katonatanácsnak mint átvevőnek a helyszínen adandók át.

5. §

A likvidáló bizottság által átvett mindennemű egyéb ingóságok (műkincsek, könyvtár stb.) a helyi munkás-, földműves- és katonatanácsnak adandók át megőrzés végett. A helyi tanács a neki megőrzés végett átadott leltári tárgyakért teljes felelősséggel tartozik.

6. §

A leltározásnál az idecsatolt minta szerinti „A" és „B" leltárak készítendők.

Az „A" leltár a 3. és 5., a „B" leltár pedig a 4. pontban felsorolt vagyonok felvételére szolgál.

A „B" leltárban az értékpapírok névérték, minőség, és a sorsolási értékpapírok szám szerint tüntetendők fel, valamint az értékpapírok szelvényeinek esedékességi időpontja is megjelölendő.

7. §

Minden egyes leltárra az átadó a következő záradékot tartozik rávezetni: „A felelősség teljes elvállalása mellett kijelentem, hogy a jelen leltárba felvett vagyonon kívül semminemű vagyont nem kezelek, ilyen a legjobb tudomásom szerint

az egyház, illetve hitfelekezet birtokában nincsen, továbbá, hogy semmit el nem titkoltam és el nem rejtettem."

8. §

Minden egyes leltár aláírandó az átadó (egyházi, hitfelekezeti hatóság vagy személy, vagy alapítványi kezelő), az átvétel-átadást eszközlő bizottság (likvidáló bizottság) és az átvevő, illetve helyi munkás-, földműves- és katonatanács által.

A pénz és értékpapírok beszállítását igazoló elismervény azon „B" leltárhoz csatolandó, amely a 9. § értelmében a Közoktatásügyi Népbiztosság likvidáló politikai megbízottját illeti meg.

9. §

Minden leltár három példányban állítandó ki, amelyek közül az egyik az átadót, a másik az átvevőt, illetve a helyi munkás-, földműves- és katonatanácsot, a harmadik a Közoktatásügyi Népbiztosság vallásügyi likvidáló politikai megbízottját illeti meg.

10. §

A likvidáló (felszámoló) bizottságok a megtörtént felszámolás után, lehetőleg azonnal, tartoznak a Közoktatásügyi Népbiztosság vallásügyi likvidáló politikai megbízottjához — a megfelelő leltárak csatolása mellett — Budapesten közvetlenül, vidéken pedig a vármegyei munkás-, földműves- és katonatanácsok útján jelentést küldeni.

11. §

A Közoktatásügyi Népbiztosság a likvidáló bizottságok munkáját kiküldött szakközegekkel irányíthatja és ellenőrizheti.

12. §

Ha kiderül az, hogy egyes egyházi, hitfelekezeti vagy alapítványi vagyon a már lezárt leltárból az átadó, átvevő, avagy az átvétel-átadást eszközlő bizottságnak (illetve a bizottság bármely tagjának) rosszhiszeműsége folytán maradt ki, ez esetben a visszaélést, mulasztást elkövető forradalmi törvényszék elé állítandó.[11]

Budapest, 1919. április 21.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. április 27. 29. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 13. K. N. sz. rendelete.

(17)

1919. április 22.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Közoktatási Ügyosztályának rendelete az iskolai tanszemélyzet szabadságolásáról

A tanszemélyzet szabadságolására nézve a következőket rendeljük el:

1. Tanévenként három ízben egy-egy napi szabadságot, indokolt esetben, az iskolavezető adhat.

2. Egynél több napi szabadságot az iskolavezető előterjesztésére az ügyosztály vezetője ad.

3. Előreláthatólag háromheti betegség esetén szabadságot a kerületi orvos, ennél hosszabb ideig tartó betegség esetén a tisztiorvos véleménye alapján az ügyosztály vezetője ad.

4. Két hétnél rövidebb ideig tartó mulasztás esetén a hiányzó tanítót a tantestület helyettesíti, a helyettesítési órarend szerint.

Két hétnél hosszabb időre szóló helyettesítésre az ügyosztálytól helyettes kiküldését kell kérni.

5. A mulasztásról az iskolavezető jegyzéket vezet az előírt minta szerint (mely a megszabott időben beküldendő), amiből következik, hogy csak a helyettesítésre szoruló mulasztásokat jelenti az ügyosztálynak.

Budapest, 1919. április 22.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye. 1919. május 2. 17. sz.: A Közoktatási Ügyosztály vezetőinek körlevelei. 29/1919-VII. sz.

(18)

1919. április 22.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Közoktatási Ügyosztályának rendelete iskolai építkezések és iskolatatarozások szükségességének megállapításáról

Az iskolavezetők véleményének meghallgatása után megállapítani kívánom, hogy

1. melyik az a városrész, illetőleg körzet, ahol új iskola építésére a legsürgősebben szükség van;

2. melyik az az iskola, ahol az osztálytermeket már a legközelebbi iskolaévre múlhatatlanul szaporítani kell;

3. melyek azok a régi, egészségi és pedagógiai szempontból alapos kifogás alá eső iskolaépületek, amelyek sürgős átalakításra szorulnak;

4. melyek azok a speciális kívánságok, amelyek az egyes iskolaépületekben pedagógiai, egészségi és célszerűségi szempontból szükségesek, és kisebb átalakítások útján esetleg már a jövő iskolaévre megvalósíthatók lennének.

Felhívom az iskolavezető elvtársakat, hogy e kérdőpontokra együttesen három napon belül részletes jelentéseiket tegyék meg, s azt az iktató elkerülésével a Közoktatási Ügyosztály irodájába küldjék.[12]

Budapest, 1919. április 22.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye. 1919. május 2. 17. sz.: A Közoktatási Ügyosztály vezetőinek körlevelei. 33/1919-VII. sz.

(19)

1919. április 24.

A Közoktatásügyi Népbiztosság rendelete fejenként 1000 korona előleg folyósításáról a tanítók részére

Valamennyi megyei, városi és falusi tanács művelődési osztályának

A népoktatási alkalmazottak illetményeinek az 1918. évi VIII. sz. néptörvény[13] alapján való rendezését a volt Közoktatásügyi Minisztérium a tanítóság nagy részére nézve mind ez ideig nem hajtotta végre. Ugyancsak nem hajtattak végre mind ez ideig az egyéb alkalmazottakat illetően tervezett státusrendezések sem.

Addig is, amíg a tanítói munka bérének rendezése rövid időn belül meg nem történik, az 1918. évi VIII. sz. néptörvénynek, valamint a státusrendezéseknek sürgős végrehajtása mellett a következő intézkedések történnek:

1. A tanítóságnak fejenként 1000 korona előleget folyósít, amely előleg visszatérítése iránt külön fog intézkedni. Ezt az előleget azonnal felveheti:

a) minden olyan óvónő, elemi iskolai tanító, kisebb képesítésű gazdasági szaktanító, akinek részére valamely állami pénztárnál (adóhivatalnál) évi illetmény vagy államsegély (háborús segély) van utalványozva;

b) minden olyan eddigi középfokú oktatási alkalmazott és a volt tankerületi főigazgatóságok, tanfelügyelőségek minden olyan alkalmazottja, aki a VI—XI. fizetési osztályba tartozik, és akinek részére valamely állampénztárnál (adóhivatalnál) évi illetmény vagy államsegély (háborús segély) van utalványozva.

A Közoktatásügyi Népbiztosság különös súlyt helyez arra, hogy ez az előleg azonnal felvehető legyen, s ezért az utalványozásnak eddigi módjától eltérve külön rendeletekben utasította az állampénztárakat, hogy a fentiekben meghatározott tanító-alkalmazottaknak *az 1000 korona előleget a személyekre szóló utalványrendeleteknek bevárása nélkül fizessék ki.*

Az előleg kifizetése olyan nyugta ellenében történik, amelyen az illető alkalmazottnak az előlegre való igényjogosultságát az illetékes falusi, városi tanács (Budapesten a kerületi tanács) művelődési osztálya a következő szövegű záradékkal igazolta:

„Igazoljuk, hogy .....
(név és alkalmazás pontos megjelölése) a .....-i
..... intézetnél (hivatalnál) működik. Nevezett
részére a .....-i állampénztárnál .....K
illetmény (államsegély) van utalványozva, részére 1000 K előleg kifizethető."

A nyugtákat záradékkal való ellátás végett mindenkor az intézet (hivatal) vezetője útján kell a művelődési osztálynál bemutatni.

A nyugtának a záradékkal való ellátásánál figyelemmel kell lenni arra, hogy az eddigi középfokú oktatási alkalmazottak, valamint a volt tankerületi főigazgatóságok és tanfelügyelőségek alkalmazottai az előlegre csak akkor tarthatnak igényt, ha VI—XI. fizetési osztályba tartoznak.

A záradékot a művelődési osztály két tagjának kell aláírnia és a hivatalos bélyegzővel ellátnia.

2. A Pénzügyi Népbiztosság elrendelte, hogy a népoktatási és középfokú oktatási intézeteknél működő összes tanerők (óvónők, tanítók, tanárok stb.) mentesíttessenek a szolgálati

díj, valamint a bármilyen címen fizetendő nyugdíj-járulék fizetésének kötelezettsége alól.

Ehhez képest a Pénzügyi Népbiztosság utasította az állampénztárakat, hogy a fentiekben említett és 1919. évi május hó 1-én még tényleges szolgálatban álló tanerőknek illetményeikből 1918. évi július hó 1-e óta szolgálati díj és nyugdíj-járulék címén beszedett összegeket azonnal fizessék vissza. Ezt a visszafizetést az érdekelt tanerőnek bélyegtelen nyugtája ellenében, minden további rendelet (utalványrendelet) bevárása nélkül, az a pénztár tartozik teljesíteni, amely pénztárnál a szolgálati díj és a nyugdíj-járulék beszedetett.

A Közoktatásügyi Népbiztosság a tanítóság anyagi helyzetének azonnali javítását célzó ezekről az intézkedésekről a megyei tanácsok (Budapesten a központi tanács) művelődési osztályait tudomás végett, a falusi, városi (Budapesten a kerületi) tanácsok művelődési osztályait megfelelő eljárás végett értesíti.

Budapest, 1919. április 24.

Hivatalos Közlöny. 1919. május 1. 19. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 1919. évi 86 992. sz. rendelete a tanítóság részére fejenként 1000 korona előleg folyósítása tárgyában.

(20)

1919. április 29.

Rendelet a népoktatási és középfokú oktatási intézményekben dolgozó tanerők nyugdíjjárulék-fizetés alóli felmentéséről

A népoktatási és a középfokú oktatási intézeteknél működő összes tanerők (óvónők, tanítók, tanárok stb.) mentesíttetnek a szolgálati díj, valamint a bármilyen címen fizetendő nyugdíj-járulék fizetésének kötelezettsége alól.

Az első bekezdésben említett és 1919. évi május hó 1-én még tényleges szolgálatban álló tanerőknek illetményeiből 1918. évi július hó 1. óta szolgálati díj és nyugdíj-járulék címén beszedett összegeket azonnal vissza kell fizetni. Ezt a visszafizetést az érdekelt tanerőnek bélyegtelen nyugtája ellenében, minden további rendelet (utalványrendelet) bevárása nélkül, az a pénztár tartozik teljesíteni, amely pénztárnál a szolgálati díj és a nyugdíj-járulék beszedetett.

A visszafizetett összegeket a vonatkozó alnaplókban mint visszafizetett idegen pénzt, kiadásként kell elszámolni.

Budapest, 1919. április 29.

Pénzügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. április 30. 31. sz.: A Pénzügyi Népbiztosság 25. P. N. sz. rendelete.

(21)

1919. május 5.

Rendelet a tanítás zavartalanságának biztosításáról

Tekintettel arra, hogy a tanítóság a jelen történelmi pillanatokban képességeit és erejét elsősorban a Vörös Hadsereg céljaira akarja fordítani, s így a legtöbb intézetben nagy tanárhiány fog beállani, a tanítás zavartalanságának biztosítására a következőket rendelem:

1. A tanítás minden tanintézet valamennyi osztályában folytatandó, s csak a kikerülhetetlen óraszám-csökkentések engedhetők meg.

2. Ennek megfelelően a visszamaradó tanítók újonnan megállapítandó beosztásban akként használandók fel, hogy minden osztály tervszerű foglalkoztatása biztosítható legyen.

3. Elsősorban gondoskodni kell arról, hogy a szocializmus alapvető tanait az ifjúság kimerítően megismerje.

4. A matematika és fizika tanítása az eddigi keretekben fenntartandó.

5. A történelem tanítására nézve a legközelebb kiadandó rendelkezések irányadók.

6. A nyelv és irodalom tanítását a következő elvek szerint kell rendezni:

a) a latin nyelv tanítása a fiúközépiskolák I—IV., a leányközépiskolák V., VI. osztályában, a görög nyelv és görögpótló tárgyak tanítása a fiúközépiskolák V., VI., a leányközépiskolák VI. osztályában megszüntetendő;

b) az így felszabadult órák egy része egyesítendő a magyar nyelvi órákkal, s az ezáltal nyert órák a világirodalom tanítására fordítandók.

A tanítás főleg arra irányuljon, hogy a tanulók minél nagyobb irodalmi tájékozódást szerezzenek, tehát a sok és jó

olvasásra kell a legnagyobb súlyt helyezni. Az olvasmányok részletes tárgyalását, melynél minden szőrszálhasogató elemzés kerülendő, feltétlenül előzze meg az egész mű egyfolytában történő olvasása, melynek célja a mű közvetlen és eleven hatásának kiváltása legyen;

c) nem tudom eléggé hangsúlyozni a fogalmazás gyakorlásának fontosságát. Erre és szabadelőadásokra külön órák fordítandók;

d) a modern nyelvi órák teljes mértékben fenntartandók. Az olvasásra úgy ezeken az órákon, mint a megmaradó latin és görög órákon a *b)* pont elvei irányadók.

7. A természetrajzi órák száma lehetőleg szaporítandó. Az így nyert órákat gyakorlatokra (elemi kísérletezésekre), gyűjtő és szemléltető kirándulásokra és gyűjtemények látogatására kell felhasználni. Mindezeken, vagy rossz idő esetén oly előadásokon, amelyek általános érdekességű, ismeretterjesztő tárgyak, több osztály egyszerre is részt vehet, miáltal 1—2 tanár munkaideje felszabadul.

8. Ugyancsak több osztály számára egyidejűleg művészi foglalkozást — mint rajzolás, festés, mintázás — kell rendszeresíteni. Ilyenek az intézet rajztanárainak vezetése mellett, félnapos kirándulás keretében szabadban is igen kívánatosak, s e célból a tanítási napok is felhasználhatók. Ahol erre mód van, művészi gyűjtemények is látogatandók. Az ifjúsági önképzőkör — mely szintén több osztályt egyesít — működését végezze tanrendi beosztásban, ugyancsak a szorgalmi idő alatt.

9. Nagy súlyt kell fektetni a tanulóifjúság sportolására, turisztikára és minden szabadban történő ismeretszerző, testedző és jellemfejlesztő foglalkoztatására. Egésznapos kirándulások céljaira a tanulási napok bármikor felhasználhatók. Ahol uszoda áll rendelkezésre, gondoskodni kell arról, hogy az ifjúság azt együttesen, tanári felügyelet mellett látogathassa. Általában oly módon kell a tanórákat átcsoportosítani, hogy az ifjúság az új idők szellemével minél behatóbban megismerkedhessék, s mód nyújtassék neki, hogy tevékenyen részt vehessen oly kérdések tárgyalásában, melyek eddig az iskola keretein kívül estek, de amelyek alkalmasak arra, hogy az ifjúság kedélyét és szellemét friss és eleven erővel foglalkoztassák és felszabadítsák.

A tanmenet ezen elvek szerinti szabályozását minden tanintézet tanári kara külön e célú értekezletén állapítsa meg. Mindenütt járjanak el a helyi viszonyoknak és helyi szükségleteknek megfelelően. Az egy városban levő intézetek vezetői

lépjenek egymással érintkezésbe, és állapodjanak meg egymás között a rendelkezésre álló tanerők legcélszerűbb felhasználására nézve.

Meg vagyok róla győződve, hogy a tanítóságnak azon része, mely nem állíthatja erőit a Vörös Hadsereg szolgálatába, minden képességét a legnagyobb odaadással és önfeláldozással fogja rendelkezésre bocsátani, s amint a fizikai munkásság kimondotta, hogy az itthon maradók ezen nehéz és végtelenül fontos pillanatokban nem korlátozzák munkaidejüket az eddig érvényes szabályok szerint, úgy a tanítóság is munkabírását a minden esetre kötelező óraszámon felül is teljesen az iskola szolgálatába fogja állítani azok helyettesítésére, akik a harcterekben fognak küzdhetni nagy ügyünk győzelméért.

Budapest, 1919. május 5.

Hivatalos Közlöny. 1919. május 22. 22. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 87 039. sz. rendelete a tanítás zavartalanságának biztosítása tárgyában.

(22)

1919. május 12.

Rendelet az oktatásban dolgozók egységes elnevezéséről

A Közoktatásügyi Népbiztosság a Forradalmi Kormányzótanácsnak a címek eltörléséről szóló VI. sz. rendelete (l. a „Tanácsköztársaság" március 26-án megjelent, 1. számában) alapján elrendeli, hogy ezentúl minden oktatással foglalkozó személy (óvónő, tanító, tanár) egységesen tanítónak neveztessék.

Az egyéni beosztást vagy foglalkozási kört, melyben az illető működik, a tanító név előtt kell feltüntetni (pl. játékiskolai tanító, ipariskolai tanító, középiskolai tanító, egyetemi tanító stb.). Az igazgató cím megszűnik; az intézetek pedagógiai vezetőjének címe ezentúl „vezető tanító".

Budapest, 1919. május 12.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. május 13. 41. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 29. K. N. sz. rendelete.

(23)

1919. május 14.

Rendelet a tanítók bérezéséről

A Forradalmi Kormányzótanács a tanító-alkalmazottakat a jobban díjazott szakmunka bérében részesíti.

A Forradalmi Kormányzótanács ennek az elvnek az alkalmazásával — a főiskolák kivételével — valamennyi oktatási intézet olyan alkalmazottainak, akik tanítással vagy az intézet vezetésével foglalkoznak, hetibérét a következőképpen állapítja meg:

A szolgálat első 2 évében	300 K
3— 5 évig bezárólag terjedő szolgálat után .	350 „
6— 7 évig bezárólag terjedő szolgálat után .	400 „
8—10 évig bezárólag terjedő szolgálat után .	430 „
11—13 évig bezárólag terjedő szolgálat után .	460 „
14—16 évig bezárólag terjedő szolgálat után .	490 „
17—20 évig bezárólag terjedő szolgálat után .	520 „
20 éven felüli szolgálat után	550 „

A kezdőfizetésben részesülnek az óvónők és mindazok a tanító-alkalmazottak, akik az óvónőkkel azonos tartamú tanulmányi idő alatt (két év) szerzik meg szakképesítésüket.

Az óvónői képesítésnél magasabb képesítés megszerzéséhez szükséges tanulmányi idő a szolgálati időbe beszámít. Ezek következtében az óvónőknél és minden olyan tanító-alkalmazottnál, akiknél a képesítés elnyeréséhez szükséges tanulmányi idő két év vagy ennél kevesebb, a kezdőfizetés 300 K hetibér; az elemi iskolai tanítók kezdőfizetése heti 350 K, a polgári iskolai tanítók kezdőfizetése heti 400 K, a középiskolai tanítók kezdőfizetése heti 430 K, amely a szolgálati idő arányában a fenti táblázatnak megfelelően emelkedik.

A középiskolai tanítóknál a magasabb hetibért biztosító szolgálati időbe be kell számítani azt az időt, amelyet az alkalmazott a szakvizsga letételének napjától kezdődően, nyilvános intézetben, tanítói minőségben eltöltött.

A képesítő oklevél kiállításának napjától a tanítói szolgálat megkezdésének időpontjáig megfelelő munkakörben eltöltött időből legfeljebb 3 év a magasabb hetibérre igényt adó szolgálati időbe beszámít. Azt, hogy milyen munkakörben el-

töltött idő beszámításának van helye, valamint a beszámítás módozatait a Közoktatásügyi Népbiztosság a Magyarországi Tanítók Szakszervezetének, illetőleg a Szakszervezeti Tanács által elismert egyéb oktatói szakszervezeteknek meghallgatásával szabályozza.

A fentiekben megállapított illetmények a tanító-alkalmazottakat — éspedig a Tanácsköztársaság kezelésébe átvett eddigi nem állami intézetek tanító-alkalmazottait is — folyó évi május hó 1-től kezdve visszamenőleg illetik meg.

A fent említett hetibérekért az összes tanerők teljes munkaerejüket a népfelvilágosítás ügyének szentelni, s ezért az iskolákban megállapított órarend szerinti foglalkozáson kívül az analfabéták oktatásában, a mezőgazdasági szakoktatásban és felnőttek továbbképzésében is minden külön díjazás nélkül közreműködni kötelesek.

A rendelet hatálybalépésétől kezdődően minden eddigi illetmény (alapfizetés, lakáspénz, háborús és egyéb segélyek stb.), valamint a külön díjazások megszűnnek.

A rendelet végrehajtásának összes módozatait s a szükséges átmeneti intézkedéseket a Közoktatásügyi Népbiztosság a Magyarországi Tanítók Szakszervezetével, illetőleg a Szakszervezeti Tanács által elismert egyéb oktatói szakszervezetekkel együtt állapítja meg.[14]

Nem vonatkozik ez a rendelet a szakiskolák vezetőinek, úgyszintén a főiskolai tanítóknak díjazására, akik specialistáknak tekintendők.

Budapest, 1919. május 14.

Forradalmi Kormányzótanács

Tanácsköztársaság. 1919. május 16. 44. sz.: A Forradalmi Kormányzótanács XCI. sz. rendelete.

(24)

1919. június 18.

Rendelet a pedagógusok társadalmi ismereti vizsgájának tananyagáról

1. §

A kormányzótanács XXIV. sz. rendelete (l. a „Tanácsköztársaság" április elsején megjelent, 6. számában)[15] értelmében a Közoktatásügyi Népbiztosság a Tanácsköztársaság szolgálatába ideiglenesen átvett tanító-alkalmazottak állandó alkalmaztatása kérdésében társadalmi felfogásukra és ismereteikre kiterjedő vizsgálat eredményéhez képest fog határozni.

E rendelkezés következtében, és mert a tanító-alkalmazottaknak feladata nemcsak a jövő nemzedéket, hanem a felnőtteket is a kommunista társadalom megértésére és szolgálatára nevelni, a Közoktatásügyi Népbiztosság szabályként megállapítja, hogy minden tanító-alkalmazottnak ismernie kell az eddigi kapitalista társadalom lényegének és fejlődésének kérdéseit, és át kell értenie a kommunista társadalom szerkezetét, feladatait és elveit.

E csakis állandó és komoly önképzés által elérhető cél előkészítéseképpen minden tanító-alkalmazottnak fel kell dolgoznia és el kell sajátítania a következő művekben foglalt anyagot:

1. Marx és Engels: A kommunista kiáltvány;
2. Marx: A polgárháború Franciaországban;
3. Engels: Az utópikus és tudományos szocializmus;
4. Buharin Nyikolaj: A kommunisták (bolsevikiek) programja.

2. §

Annak megállapítása, hogy a tanító-alkalmazottak a felsorolt művek anyagát teljes mértékben elsajátították-e, folyó évi augusztus hó második felében fog megtörténni.

A számonkérés kiterjed az összes népiskolai, valamint eddigi középfokú iskolai tanítókra, éspedig úgy az eddigi állami, mint a kormányzótanács XXIV. sz. rendelete értelmében a Tanácsköztársaság szolgálatába átvett, eddigi nem állami intézetek tanítóira. Ez utóbbiak állandó alkalmazására vonatkozóan a számonkérés eredményének figyelembevételével fog döntés történni.

A számonkérés módozataira nézve a Közoktatásügyi Népbiztosság a Magyarországi Tanítók Szakszervezetének meghallgatása után külön rendelettel intézkedik.

3. §

A Közoktatásügyi Népbiztosság az 1. §-ban felsorolt műveket kellő számú példányban egyidejűleg a falusi és városi munkás-, katona- és földművestanácsok művelődési osztályainak rendelkezésére bocsátja. A művelődési osztályok kötelesek gondoskodni arról, hogy azok a tanítók, akiknek e művek még nincsenek meg, azokat a vételár megtérítése ellenében megkapják.

Kívánatos, hogy a számonkérés anyagáról egy-egy helység tanítói megbeszéléseket folytassanak és előadások rendezéséről gondoskodjanak.

4. §

Az 1. §-ban felsorolt műveken felül a tanító-alkalmazottak kötelesek Szabó Ervin „Marx és Engels válogatott művei" című gyűjteményes munkájában foglaltakat is áttanulmányozni és elsajátítani. Erre vonatkozóan a számonkérés a jövő tanévben az iskolafelügyelők látogatása alkalmával fog megtörténni.

A szóban forgó munkát a Közoktatásügyi Népbiztosság fogja a vételár megtérítése ellenében a tanítóság rendelkezésére bocsátani.

Budapest, 1919. június 18.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. június 19. 71. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 45. K. N. sz. rendelete.

(25)

1919. június 23.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Közoktatási Ügyosztályának rendelete a tanítóság részére rendezendő szociális átképző tanfolyamokról

A tanítóság szociális (politikai) átképző kurzusa szeptember 1-én kezdődik. Ez a kurzus mindenkire kötelező.

Azon tanítók számára, kik július vagy augusztus hónapban önként jelentkeznek ily kurzuson való részvételre, a jelentkezések száma szerint felállíttatnak politikai átképző kurzusok.

Aki a júliusi vagy augusztusi kurzuson részt vett, a szeptemberi kötelező kurzuson nem tartozik részt venni, de ha közben félbeszakítja, úgy köteles szeptemberben új kurzusra jelentkezni.[16]

Budapest, 1919. június 23.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye. 1919. július 4. 26. sz.: A Közoktatási Ügyosztály vezetőinek körlevelei. 83/1919-VII. sz.

(26)

1919. július 3.

A Közoktatásügyi Népbiztosság 3687—1919. eln. sz. körrendelete a népbiztosság ügykörének felosztásáról

A Tanácsköztársaság közoktatásügyi népbiztosától
3687—1919. szám.
eln.
Szabados Sándor keb. főcsoportvezető elvtársnak
Tudomásul másolatban közlöm.

Budapest, 1919. július hó 3-án.

Pogány
népbiztos

A Közoktatásügyi Népbiztosságnak jelen kelet és ügyszám alatt valamennyi keb. csoportvezetőhöz, valamennyi keb. ügyosztályvezetőhöz s az államosítási bizottság vezetőjéhez intézett körrendeletének másolata:

A vezetésem alatt álló népbiztosság ügykörét három főcsoportba osztom, úgymint:

I. (oktatási) főcsoport. Hatáskörébe tartoznak az összes iskolák, a főiskolákig bezárólag. Főcsoportvezető Antal Márk elvtárs.

II. főcsoport. Irodalom, művészet és tudomány. Főcsoportvezető Lukács György elvtárs.

III. (propaganda) főcsoport. Főcsoportvezető Szabados Sándor elvtárs.

A pénzutalványozási jog mind a három főcsoportra vonatkozólag — távollétemben — Lukács György elvtársat illeti meg.

A pénzutalványozási jog terjedelme tekintetében pedig akként rendelkezem, hogy mindazon esetekben, amelyekben az utalványozás törvényszerű illetményen, kormányzótanácsi határozaton, avagy már megtörtént elvi rendelkezésen alapszik, az utalványozás joga az ügyosztályvezető, a csoportvezető s a főcsoportvezető elvtársakat számszerű korlátozás nélkül illeti meg, egyébként pedig az utalványozásra az ügyosztályvezető elvtársak ötezer korona, a csoportvezető elvtársak húszezer korona, a főcsoportvezető elvtársak pedig ötvenezer korona erejéig jogosultak.

Poyány
népbiztos

A hivatalos másolat hiteléül: *Trifán Miklós*
az elnöki iroda vezetője

P. I. Arch. A. II. 7/16.

(27)

1919. július 9.

Rendelet a művelődési és iskolai intézményeknek a katonai beszállásolások alól történő mentesítéséről

A Hadügyi Népbiztosság a Közoktatásügyi Népbiztossággal egyetértőleg elrendeli, hogy katonai beszállásolásoknál művelődési intézmények, és különösen az iskolák épületeit a lehetőségig mentesítsék a katonai beszállásolások alól.

Ha a katonai beszállásolás hadügyi érdekből kikerülhetetlen, az iskolaépületeket a beszállásolás alól legalább addig a mértékig mentesíteni kell, amely mellett egy-egy iskolaépületben több tanintézet tanítást folytathat.

Ez a rendelet azonnal életbe lép.

Budapest, 1919. július 9.

Hadügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. július 11. 89. sz.: A Hadügyi Népbiztosság 27. H. N. sz. rendelete.

(28)

1919. július 14.

A Közoktatásügyi Népbiztosság 57. K. N. sz. rendelete a tanítók illetményeinek megállapításáról

A tanító-alkalmazottak illetményeiről szóló XCI. F. K. T. sz. rendelet (l. a „Tanácsköztársaság" május 16-án megjelent, 44. számában)[17] értelmében a rendelet végrehajtásának összes módozatait és a szükséges átmeneti intézkedéseket a Közoktatásügyi Népbiztosság a Magyarországi Tanítók Szakszervezetével együtt állapítja meg.

A Közoktatásügyi Népbiztosság a Magyarországi Tanítók Szakszervezetével folytatott tárgyalás után a játékiskolák (óvodák), elemi és középfokú iskolák, valamint a mezőgazdasági és ipari szakiskolák tanító-alkalmazottainak díjazására vonatkozóan, a XCI. F. K. T. sz. rendelet végrehajtása tekintetében a következőképpen rendelkezik:

1. §

A Forradalmi Kormányzótanács XCI. sz. rendeletével a tanító-alkalmazottak illetményeit az egyes szakképesítések elnyeréséhez szükséges tanulmányi idő tartama, valamint a szolgálati idő arányában egyenlően emelkedő hetibérek megállapításával egységesen rendezte.

A rendeletben megállapított hetibérekre igénye van minden eddigi állami oktató- és nevelőintézetnél vezetői vagy oktatói munkakörben működő minden tanító-alkalmazottnak,

valamint a Forradalmi Kormányzótanács XXIV. sz. rendelete (l. a „Tanácsköztársaság" április elsején megjelent, 6. számában)[18] alapján a Tanácsköztársaság kezelésébe átvett intézetnél vezetői vagy oktatói munkakörben alkalmazott minden olyan tanítónak, aki az idézett rendelet 2. §-ának értelmében a Tanácsköztársaság ideiglenes szolgálatában áll.

A Közoktatásügyi Népbiztossághoz, tanügyi hivatalokhoz, könyvtárakhoz stb. szolgálattételre beosztott tanítók a XCI. F. K. T. sz. rendelettel megállapított hetibérekben csak akkor részesülnek, ha ebben a beosztásukban pedagógiai szakismeretet igénylő munkakört látnak el. A Közoktatásügyi Népbiztosságnál stb. egyéb munkakört ellátó tanítóknak a közalkalmazottakat megillető hetibérekre van igényük.

Nincsen igényük a XCI. F. K. T. sz. rendelettel megállapított hetibérekre az 1919. évi március 21-étől 1919. évi április hó 15-ig terjedő idő alatt rendelkezési állományba helyezett tanítóknak, valamint azoknak a tanítóknak, akik ez idő szerint megszállott területen vannak. A fenti határidőn belül rendelkezési állományba helyezett tanítók továbbra is eddigi illetményeik élvezetében maradnak.

A művészi (zene stb.) iskolák tanító-alkalmazottainak díjazása a XCI. F. K. T. sz. rendelet elveinek alapján külön fog szabályoztatni. Ugyancsak külön szabályoztatnak a főiskolai tanítószemélyzetnek és a szakiskolák vezetőinek illetményei.

2. §

A hetibérekre azoknak a tanítóknak, akik 1919. évi április hó 15-ét megelőzően már alkalmazásban állottak, ettől az időponttól kezdve, az 1919. évi április hó 15. után alkalmazott tanítóknak pedig állásuk elfoglalásától kezdődően van igényük.

A megszállott területeken levő iskoláknál alkalmazott és a megszállás ideje alatt is ott maradt tanítók — a megszállás megszűnésének esetében — a hetibéreket attól a naptól kezdve igényelhetik, amelyen működésüket a Tanácsköztársaság szolgálatában megkezdik.

A hetibérek a tanító-alkalmazottakat az iskolai szünidő alatt, valamint az alatt az idő alatt is megilletik, amelynek tartamára az iskolák működését a hatóság bármely okból felfüggeszti. Megilleti a hetibér azokat a tanítókat is, akik feletteses hatóságuktól betegség vagy más címen szabadságot nyertek.

3. §

A XCI. F. K. T. sz. rendelet a hetibéreket a következőképpen állapítja meg:

a szolgálat első 2 évében	300 K
3— 5 évig bezárólag terjedő szolgálat után	350 „
6— 7 évig bezárólag terjedő szolgálat után	400 „
8—10 évig bezárólag terjedő szolgálat után	430 „
11—13 évig bezárólag terjedő szolgálat után	460 „
14—16 évig bezárólag terjedő szolgálat után	490 „
17—20 évig bezárólag terjedő szolgálat után	520 „
20 éven felüli szolgálat után	550 „

A rendelet a fenti illetményrendszer megállapításánál — az óvónői szakképesítés elnyeréséhez ez idő szerint megkívánt kétévi tanulmányi időt alapul véve — az ennél hosszabb tanulmányi időhöz kötött szakképesítéseknél a tanulmányi időnek két évet meghaladó részét már szolgálati időként számítja be.

4. §

A hetibér megállapításánál nem annak az intézetnek a fokozata az irányadó, amelynél a tanító-alkalmazott tényleg működik, hanem az a szakképesítés, amellyel a tanító-alkalmazott rendelkezik. (Így pl. a polgári iskolában középiskolai tanítói szakképesítéssel működő tanító-alkalmazottnak a középiskolai tanítókat megillető hetibérre van igénye.)

Mindenkor azt a tanulmányi időt kell beszámítani, amelyet az egyes szakképesítések elnyerésére az érvényben álló rendelkezések előírnak, és az a körülmény, hogy a szakképesítés elnyerésére egyes tanító-alkalmazottak az előírtnál hosszabb vagy rövidebb tanulmányi időt fordítottak (osztályismétlések stb.), a tanulmányi idő beszámítása tekintetében figyelmen kívül marad.

Ha a jövőben egyes szakképesítések elnyerésére az ez idő szerint megállapított tanulmányi időnél hosszabb idő fog kívántatni, az ilyen tanulmányi idő elvégzése után szakképesített tanító-alkalmazott a megfelelően magasabb hetibérre tarthat igényt.

5. §

A tanító-alkalmazottak jelentősebb csoportjaira vonatkozóan a hetibéreket az alábbi táblázat tünteti fel. (A táblázatot lásd a 6. lapon.)*

6. §

Magasabb hetibérre igényt adó szolgálati időként számít:

1. az az idő, amelyet a tanító — tekintet nélkül alkalmazásának minőségére — nyilvános intézetnél az intézet rendes tanítójának teljes munkakörét ellátva töltött el;

2. az az idő, amelyet a tanító 17. életévének betöltése után bármely közszolgálatban vagy tényleges katonai szolgálatban töltött el.

Ha e szolgálatok folytonosságában megszakítás mutatkozik, a megszakítás előtti szolgálati időt akkor kell beszámítani, ha a megszakítás két évet nem halad meg. A két évet meghaladó megszakítás esetében a megszakítás előtti szolgálat beszámításának kérdésében esetről esetre a Magyarországi Tanítók Szakszervezetének meghallgatása után, a Közoktatásügyi Népbiztosság javaslata alapján, a Népgazdasági Tanács dönt. Az időközben nyugalmazott állapotban töltött idő — tartamára való tekintet nélkül — igazolt megszakításnak tekintendő.

A heti munkabér nagyságára irányadó szolgálati időbe be lehet számítani azt az időt is, amelyet a tanító — akár oktatói szakképesítésének megszerzése előtt, akár ez után — 17. életévének betöltése után a társadalom szempontjából értékes, rendszeres és állandó jellegű olyan munkában töltött, amely a tanításra alkalmasabbá tesz, feltéve, hogy ez a munka az illető foglalkozási ágban szokásos teljes elfoglaltsággal járt. Ilyennek tekintendő a szocializált vagy nem szocializált üzemnek, gyárnak, közlekedési, kereskedelmi vagy műszaki vállalatnak, pénz- és biztosító intézetnek, központnak vagy egyéb önálló vállalatnak szolgálatában töltött idő stb.

Az ilyen munkaidő beszámításához a Népgazdasági Tanács hozzájárulása szükséges. Az ezen az alapon beszámítható szolgálati évekből legfeljebb 10 év beszámításával a hetibért a Közoktatásügyi Népbiztosság, a Magyarországi Tanítók Szakszervezetének meghallgatása után, ideiglenesen a Népgazdasági Tanács hozzájárulása előtt is utalványozhatja, 10 évet meghaladó szolgálati évek beszámításával azonban az utalványozás

* A táblázatot a kötetben nem közöljük. — *A szerk.*

csupán a Népgazdasági Tanács előzetes hozzájárulása után történhetik.

Ha a tanító magasabb illetményre igényt adó oktatói munkáját az intézet megszűnése miatt vagy magániskolától állásából saját hibáján kívül történt elbocsátása miatt volt kénytelen abbahagyni: az ennek folytán igazoltan, hibáján kívül munka nélkül eltöltött idő a magasabb hetibérre igényt adó szolgálati időbe szintén beszámítható. Végül — a XCI. F. K. T. sz. rendeletben foglalt kifejezett rendelkezés értelmében — számításba lehet venni az első három évet abból az időből is, amelyet a tanító szakképesítésének elnyerése után létfenntartásához szükséges bármely megfelelő munkában azért volt kénytelen eltölteni, mert saját hibáján kívül sem tanítói alkalmazást nem nyert, sem beszámításra alkalmas más szolgálatot nem vállalhatott.

Ezekben a kérdésekben a Magyarországi Tanítók Szakszervezetének meghallgatásával a Közoktatásügyi Népbiztosság dönt.

Ha a tanító-alkalmazott oktatói szakképesítését olyan módon szerezte meg, hogy az előírt tanulmányi idő alatt valamely — a hetibér megállapításánál beszámítható — más munkát is végzett, a tanulmányi időt megfelelő tartamban a beszámított munkaidőből le kell vonni.

7. §

A hetibérek utólagosan esedékesek, és havonként, a hónap utolsó hétköznapján, az alkalmazottak működésének helye szerint illetékes állampénztáraknál (Budapesten a kerületi pénztáraknál) vehetők fel.

A hetibéreket az állampénztárak (kerületi pénztárak) bélyegtelen nyugta ellenében fizetik ki.

8. §

Mindaddig, amíg a tanító-alkalmazottak rokkantsági, illetve aggkori ellátásának kérdése, valamint az a kérdés, hogy milyen adót fizessenek a tanító-alkalmazottak, általánosságban szabályozást nem nyer, a heti munkabérekből semminemű nyugdíj-járulék, szolgálati díj, adó vagy illeték nem vonandó le.

9. §

A hetibérek utalványozásával egyidejűleg minden eddigi illetmény utalványozása megszűnik, illetve azoknak az alkal-

mazottaknak részére, akiknek illetményei egészben vagy részben helyi forrásokból fedeztettek, az illetmények további kifizetése a hetibérek állami utalványozásának kezdőpontjával beszüntetendő.

10. §

Azoknak a tanítóknak, akik évi lakáspénz helyett eddig természetbeni lakás és esetleg kert élvezetében állottak, a részükre biztosított természetbeni lakásra és kertre az eddigi módon továbbra is igényük van, s tőlük a lakás és kert használata, az illetmények jelen rendezéséből kifolyólag, beleegyezésük nélkül el nem vonható. A természetbeni lakásnak és kertnek a községi lakbérviszonyok alapján megállapítandó pénzegyenértéke azonban a hetibérekből havi egyenlő részletekben le fog vonatni.

A folyó naptári év végéig mindenesetre élvezetében maradnak a tanító-alkalmazottak a részükre eddig illetményeik egy részeként biztosítva volt egyéb természetbeni járandóságoknak is (földbirtok használata, természetbeni szolgáltatások stb.), az ilyen tanító-alkalmazottak azonban kötelesek a részükre biztosított és élvezetükben hagyott természetbeni járandóságok értékéből az 1919. évi április hó 15-től az év végéig terjedő időre arányosan eső összeget a falusi (városi), Budapesten a kerületi tanács művelődési osztályának befizetni.

Az előbbi bekezdésben meghatározott természetbeni járandóságok (földbirtok használata, természetbeni szolgáltatások stb.) élvezetében — az erre vonatkozó végleges rendezésig átmenetileg —, az évenként megállapítandó érték megtérítése mellett, a tanító-alkalmazottak a folyó naptári év után is megmaradhatnak, ha ez iránt kívánságukat legkésőbb 1920. évi január hó 15-ig az illetékes falusi, városi tanácsnál bejelentik.

11. §

A természetbeni lakásnak és kertnek pénzegyenértékét, úgyszintén a folyó naptári év végéig a tanítók élvezetében maradó egyéb természetbeni járandóságok értékéből az 1919. évi április hó 15-től az év végéig terjedő időre arányosan eső összeget, valamint a 10. § második bekezdése értelmében a folyó naptári év után átmenetileg továbbra is a tanítók élvezetében maradó természetbeni járandóságok évenkénti pénzegyenértékét a falusi, városi (Budapesten a kerületi) tanácsok művelődési

osztályainak javaslata alapján a kerületi (megyei), Budapesten a központi tanács művelődési osztálya állapítja meg.

A természetbeni lakás és kert használatának pénzegyenértékét a kerületi (megyei), Budapesten a központi tanács művelődési osztálya köteles a — legkésőbb ezen rendelet kihirdetését követő egy hónapon belül foganatosítandó — megállapítástól számított 15 napon belül a Közoktatásügyi Népbiztossággal közölni, hogy a megállapított összegnek a hetibérekből való levonása iránt intézkedés történhessék. Az egyéb járandóságok ellenében fizetendő térítés összegét a kerületi (megyei), Budapesten a központi tanács művelődési osztálya a megállapítástól számított 15 napon belül az illetékes falusi, városi (Budapesten a kerületi) tanács művelődési osztályával közli. A falusi, városi tanácsok az ezen a címen bevételezett összegeket szabályszerűen elszámolni és kezelni kötelesek.

A falusi, városi, Budapesten a kerületi tanácsok művelődési osztályai a természetbeni járandóságok pénzegyenértékének megállapításánál javaslatukat, szakértők meghallgatása után, a községi lakbérviszonyok alapján, a földbirtokot illetően a községben levő hasonló minőségű földek bérének, illetve haszonértékének, a terményeket illetően pedig a legközelebbi piac forgalmi értékeinek alapján teszik meg. A javaslat ellen közlésétől számított nyolc napon belül az érdekelt tanító-alkalmazott részéről felszólamlásnak van helye.

A kerületi (megyei) tanács művelődési osztálya az illető járás lakbér-, haszonérték- és forgalmi értékviszonyainak, valamint az esetleg beadott felszólamlásnak figyelembevételével hozza meg a térítendő összeg megállapítása tekintetében határozatát.

12. §

A tanító-alkalmazottak heti munkaidejét a Közoktatásügyi Népbiztosság a Magyarországi Tanítók Szakszervezetével együtt külön állapítja meg. A tanító-alkalmazottak az ilyen módon megállapítandó munkán kívül semmiféle más, díjazással egybekötött állást vagy foglalkozást nem vállalhatnak, és a tanító-alkalmazottak részére ilyen mellékfoglalkozásokra engedély nem adható.

Budapest, 1919. július 14.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. július 16. 93. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság. 57. K. N. sz. rendelete.

B) RENDELETEK A JÁTÉKISKOLÁKRÓL

(29)

1919. április 9.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Közoktatási Ügyosztályának rendelete az óvoda elnevezés megszüntetéséről és a játékiskola elnevezés bevezetéséről

A VAOSz keretében működő óvónői szakosztály előterjesztésére „az óvoda" elnevezést ezennel megszüntetjük, és minthogy a kisdedóvókban nemcsak megóvják a kisdedek testi és lelki épségét, hanem őket a rendszeres játékos foglalkozások alapján nevelve tanítják is, a jövőben a kisdedóvókat „játékiskoláknak" fogják nevezni, és a községi kisdedóvók hivatalos neve ezentúl „fővárosi községi játékiskola" lesz; az óvónők pedig „játékiskolai tanítónők" lesznek.

Fölkérjük az összes fővárosi községi hivatalokat, intézeteket és üzemeket, hogy a jövőben a hivatalos iratokban ezeket a megjelöléseket használják.

Budapest, 1919. április 9.

A Főváros Közoktatási Ügyosztálya

Szántó Gizella
népbiztosi megbízott

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye. 1919. április 18. 15. sz.: A Közoktatási Ügyosztály vezetőinek körlevelei. 19/1919-VII. sz.

(30)

1919. május 16.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Közoktatási Ügyosztályának rendelete a vándor mesemondók előadásairól a játékiskolákban

Értesítem a játékiskolák vezető tanítónőit, hogy a játékiskolás gyermekek a gyermekszórakoztatási bizottság által rendezett előadásokon nem fognak részt venni, hanem vándor

mesemondók fogják a játékiskolákat látogatni, s ott fogják előadásaikat megtartani.

A bábszínházak és a mozik előadásait a játékiskolás gyermekek továbbra is látogatni fogják.

Budapest, 1919. május 16.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye. 1919. május 23. 20. sz.: A Közoktatási Ügyosztály vezetőinek rendeletei és körlevelei. 58/1919. sz.

(31)

1919. június 21.

Rendelet a játékiskolai tanítók szabadságáról

Valamennyi megyei munkástanács művelődési osztályának

Az ország óvónői a múltban évente egy ízben (a városiak nyáron és a falusiak télen) rendre 1 havi szabadságidőt élveztek. A világháború ideje alatt azonban szabadságot csupán igazolt betegség címén kaphattak, úgyhogy a többnyire nagyszámú gyermekkel egész napon át foglalkozó óvónők munkabírásának helyreállítására és fokozására a több heti egyfolytában való pihenés nagyon is szükségesnek mutatkozott. Ezért a játékiskolákban és napközi otthonokban alkalmazott játékiskolai tanítónők részére a folyó évben a következőképpen szabályozott szabadságidőt engedélyezem:

A szolgálat első 2 évében levők részére 2 heti, az ennél több szolgálattal bírók részére 4 (a fővárosban 6) heti szabadságidő jár, melyet folyó évi augusztus hó végéig terjedő időben vehet igénybe minden olyan játékiskolai tanítónő, akit a szakszerű oktatás és gyermekgondozás zavartalan menetele mellett erre az időre nélkülözni lehet. A gyermekek szakszerű foglalkoztatásában tehát a szabadságolás tényével zökkenőnek beállani nem szabad.

Városokban és nagyobb helységben, ahol tehát több játékiskolai tanítónő működik, váltakozó oktatással vagy osztályösszevonással történhetik a szabadságolt helyettesítése. Kisebb helységben, ahol egy játékiskola van, az oda beosztott 2 óvónő helyettesíti egymást a szabadság idején, de a napi foglalkozás teljes tartamú marad.

Erről értesítse a helyi tanácsokat, utasítsa őket, hogy a szabadságot igénylők neveit jegyzékbe foglalva a művelődési osztálynak terjesszék föl. E jegyzékben kimutatni tartoznak, hogy a szabadságolásokat az oktatásügyre való legnagyobb figyelemmel miként rendezték.

A szabadságoltak a helyi tanácsoktól állomáshelyük elhagyására engedélyt kaphatnak, tartoznak azonban arról gondoskodni, hogy átképző tanfolyamokra való vagy más okból történő behívás esetén, ez idő alatt is értesíthetők legyenek.

Budapest, 1919. június 21.

Hivatalos Közlöny. 1919. július 10. 29. sz.: A közoktatásügyi népbiztosnak 1919. évi 153 667. sz. rendelete a játékiskolai tanítók részére a folyó évben engedélyezendő szabadság tárgyában.

(32)

1919. július 3.

Rendelet a játékiskolákról (óvodákról), azok működéséről és fejlesztési tervéről

A Közoktatásügyi Népbiztosság felhívja a művelődési osztályt, és a művelődési osztály útján a körzetébe tartozó városi és községi munkás-, katona- és földművestanácsok művelődési osztályait, hogy az alábbi rendelkezéseket játékiskoláikban (óvodáikban) mielőbb hajtsák végre.

I. A tanácskormánynak a kultúrát szélesebb alapokon fejlesztő programja szerint végrehajtásra kerül a múlt kormányai által is elismert, de a gyakorlati életbe át nem ültetett az a pedagógiai elv, amely szerint minden 40 iskolaköteles oktatására egy külön tanerő alkalmazása szükséges. E követelmény kielégítésére a népbiztosság esetenként már tekintettel is volt. További intézkedések céljából most a művelődési osztályra az a feladat hárul, hogy haladéktalanul jelentse a Közoktatásügyi Népbiztossághoz: 1. a körzetéhez tartozó egyes községek 3—6 éves korban levő gyermekeinek, 2. a községben már működő óvodáknak, 3. azok óvónőinek számát.

II. Nemcsak az állami nevelés fokozatosabb kiterjesztését, hanem az őstermelésben és műhelyben egész napon át

elfoglalt munkásszülők tehermentesítését is jelentik a napközi otthonok. Ezek életre hívása érdekében nyomatékosan utasítsa a helyi tanácsokat 1. a megfelelő helyiségeknek e közcélra való igénybevételére, 2. e helyiségek rendbehozatalára, bebútorozására, 3. továbbá, mivel ez otthonokban a gyermekeket egész napon át (reggeli 8 órától délután 6 óráig) gondozzák, az élelemmel való ellátására. A foganatosításról tétessen magának sürgősen jelentést, és e jelentéseket ide továbbítsa.

III. Addig is, amíg e napközi otthonok működésüket helyenként meg nem kezdhetik, vagy oly helyeken, ahol ilyenek felállítása még nem időszerű, mivel a szülők nagyobb része játékiskolába küldött gyermekeit a nap hátralevő részében gondozza, a már fennálló játékiskola (óvoda) köteles egész napra befogadni és oktatni az olyan gyermekeket, akiket szülőik élelemmel együtt küldenek be egész napi gondozásra. Nemcsak a napközi otthonokban, hanem az ily játékiskolákban is a felügyeletet és oktatást reggeli 8 órától déli 1 óráig az egyik óvónő látja el, s egy második folytatólag foglalkozik a gyermekekkel délutáni 6 óráig. Mindegyikükre tehát 5 órai munkaidő esik napjában, hetenként pedig felcserélik egymás közt a délelőtti és délutáni foglalkozást. Ha pedig a helyi viszonyok némelyütt más munkaidőbeosztást tesznek indokolttá, erről a művelődési osztály saját hatáskörében intézkedjék, s ide jelentést tegyen.

IV. Szükségessé vált továbbá, hogy a játékiskolai „csoport" fogalma értelmeztessék. Az elérendő állapot idejében 40 gyermekkel fog foglalkozni egy játék- és egy munkateremben, a már ismertetett módozatok szerint, két oktatóerő és a hozzájuk beosztott dajka. Az átmenet idejére „csoport"-nak kell tekinteni egy óvónői állást a ráutalt gyermekekkel, a meglevő foglalkoztató helyiségben, az esetleg melléje már beosztott (rendszerint menekült) kartársával és a dajkával együtt. Az állásra kinevezett vagy régebbről oda beosztott (áthelyezett, átosztott) óvónő a vezető-óvónő, akinek erre a körülményre az újabban beosztott (menekült) óvónőt figyelmeztetnie kell. Hogy a havi 200 K-ra felemelt dajkatartási átalány (addig is, amíg a dajkák bére végleges rendezést nem nyer) olyan állások részére is utalványozható legyen, amelyeken eddigelé dajka nélkül működik a játékiskolai tanítónő (óvónő), jelentse a művelődési osztály a körzete azon állásait, amelyekre ez az átalány még nem engedélyeztetett.

V. A művelődési osztály utasítsa körzete játékiskolai oktatóerőit, hogy a téli foglalkozásról most már a nyári játé-

kokra térjenek át, és a gyermekekkel a legnagyobb felügyelet mellett a szabadban foglalkozzanak.[19]

Budapest, 1919. július 3.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. július 3. 82. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 49. K. N. sz. rendelete.

C) RENDELETEK A NÉPISKOLÁKRÓL

(33)

1919. április 18.

Rendelet az osztatlan népiskolák megszüntetéséről és a népiskolák átszervezéséről

A Forradalmi Kormányzótanács XXIV. sz. rendeletével (l. a „Tanácsköztársaság" április elsején megjelent, 6. számában)[20] kimondotta, hogy a nem állami nevelési és oktatási intézeteket a Tanácsköztársaság kezelésébe veszi át. *Ezzel az egy helységben levő iskolák egységes vezetés alá kerülnek, és az iskolák üzemében is lehetővé válik, éppúgy mint a szocializált üzemeknél általában, az erők tervszerű beosztása és munkájuknak leggazdaságosabb felhasználása.* Ez pedig többek közt előmozdítja az osztatlan népiskola kérdésének megoldását,[21] s általában lehetővé teszi a tanulók megfelelő csoportosításának keresztülvitelét.

I. Az osztatlan népiskolát, a régi rendnek ezt a szégyenletes és szomorú intézményét, mely a tanítóra alig megvalósítható feladatot róva, a népfelvilágosítás munkájának egyik fő akadályozója, a Közoktatásügyi Népbiztosság rövid idő alatt és teljesen meg akarja szüntetni.

Azokra a községekre nézve, ahol csak egy osztatlan népiskola áll fenn, ahol tehát ennek megszüntetése csak még egy vagy több tanító alkalmazásával lehetséges, a szükséges intézkedéseket a jövő tanév elején fogjuk megtenni. Azokban a községekben azonban — s az ilyenek száma az egész országban meghaladja a másfélezret —, ahol több osztatlan nép-

iskola, vagy pedig osztatlan és osztott népiskola egymás mellett áll fenn, ahol tehát az osztatlan népiskola új tanító alkalmazása nélkül is megszüntethető, a kulturális haladásnak az oktatás államosítása által nyújtott ezt a lehetőségét haladék nélkül felhasználni kívánjuk.

Ehhez képest elrendeljük, hogy *mindazon községekben, ahol eddig két vagy több magyar tannyelvű osztatlan népiskola állott fenn egymás mellett, vagy pedig osztott iskola mellett osztatlan is fennállott, ezek az iskolák egységes iskolává alakítandók, és a tanulók a pedagógiai követelményeknek megfelelően csoportosítandók.*

Az ilyen egységesített iskola vezetőjét ideiglenesen, a jelen tanév hátralevő részére, a megyei tanács művelődési osztálya jelölje ki azon tanító személyében, aki erre az új rend eszményeinek és feladatainak átértésével és pedagógiai munkásságával leginkább rászolgált.

Ott, ahol a helyrajzi viszonyok az iskolák tényleges egységesítését megnehezítik (egy községben levő, de egymástól távol fekvő, a gyermekek által nehezen megközelíthető tanyai irtványiskolák stb.), az iskolák tényleges egységesítése s a tanulóknak ez alapon való csoportosítása elmaradhat, a vezetésnek azonban ebben az esetben is egységesnek kell lennie.

II. Az a körülmény, hogy eddig az egy helységben levő különböző jellegű iskolák vezetése nem lehetett egységes, még ha az iskolák nem voltak is osztatlanok, megakadályozta a tanulóknak tervszerű s a pedagógiai követelményeknek megfelelő csoportosítását.

Most azonban, az államosítás által nyújtott lehetőség felhasználásával *elrendeljük, hogy az egy községben levő tanulók az illető község egyes iskoláiban és ezek osztályaiban egységes terv szerint, a pedagógiai követelményeknek megfelelően, s az alábbi irányelvek figyelembevételével csoportosíttassanak.*

1. Egy-egy tanulói csoportba, a lehetőséghez képest, az elemi népiskola ugyanazon osztályát vagy tananyagban egymáshoz közel álló osztályait látogató tanulók jussanak.

2. Az egyes csoportok, amelyek egy tanítóra és egy helyiségre jutnak, zsúfoltak ne legyenek.

3. A tanulók csoportosításánál, a nemek elkülönítésének szempontja helyett, az osztályoknak a pedagógiai követelményekkel egyező beosztása legyen irányadó. Az egy osztályt vagy tananyagban egymáshoz közel álló osztályokat látogató

fiúk és leányok tehát együttes oktatásban részesülnek (koedukáció).

A tanulók megfelelő csoportosításának különböző eseteit a mellékletben közölt táblázat tünteti fel.

4. Ha a községben levő iskolák közül csak egyikben vannak meg bizonyos szükséges helyiségek (tornaterem, kert), ezeket a helyiségeket a többi iskolák növendékeinek céljaira is fel kell használni.

Az osztatlan iskolák egységesítésének és a megfelelő tanulói csoportok alakításának előmunkálatait azonnal meg kell kezdeni, s a tanítást tervszerű beosztás szerint *már a folyó évi május hó 2. napján meg kell kezdeni.*

Ott, ahol a helyi körülményekből származó akadályok lehetetlenné teszik azt, hogy az ebben a rendeletben megszabott irányelvek már ebben a tanévben megvalósíttassanak, az előmunkálatokat mégis meg kell kezdeni avégből, hogy a tanítás az említett irányelvek szerint szeptemberben pontosan megkezdhető legyen. Tekintettel azonban az osztatlan iskolák egységesítéséhez és a megfelelő tanulói csoportok alakításához fűződő nagy pedagógiai érdekekre, minden eszközzel azon kell lenni, hogy — amennyiben csak lehetséges — a csoportok alakításának új módja azonnal életbe léphessen.

Ezt a rendeletet a falusi és városi tanácsok művelődési osztályai hajtják végre. Arra, hogy a rendelet rendelkezései ne most, hanem csak a jövő tanévtől kezdődően hajtassanak végre, csakis a megyei tanácsok művelődési osztályai adhatnak engedélyt.

Ez a rendelet a nemzeti önkormányzatok körébe eső népiskolákra nem vonatkozik.

Budapest, 1919. április 18.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. április 20. 23. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 10. K. N. sz. rendelete.

Melléklet a 10. K. N. sz. rendelethez

A népiskolai osztály-csoportosítás

I.

esetek	oszt.	oszt.	oszt.	oszt.	oszt.	oszt.
		1. Kéttanítós iskola				
a)	I-II	III-VI				
b)	I-III	IV-VI				
c)	I-IV	V-VI				
		2. Háromtanítós iskola				
a)	I-II	III-IV	V -VI			
b)	I	II	III-VI			
c)	I	II -III	IV-VI			
d)	I	II -IV	V -VI			
		3. Négytanítós iskola				
a)	I	II	III-IV	V-VI		
b)	I	II	III	IV-VI		
c)	I-II	III	IV	V-VI		
d)	I	II-III	IV	V-VI		
		4. Öttanítós iskola				
a)	I	II	III	IV	V-VI	
		5. Hattanítós iskola				
a)	I	II	III	IV	V	VI

A felsorolt módozatok közül mindenütt az első helyen jelzett csoportosítás a legcélszerűbb.

II.

Számolva azon eshetőséggel, hogy az egyes osztályok összevonásával különösen az alsóbb osztályokban zsúfoltság

állhat elő, a fent említett csoportosításon kívül esetről esetre a következő, párhuzamos osztályok alakítását figyelembe vevő elosztás is érvényesülhet.

esetek	oszt.	oszt.	oszt.	oszt.	oszt.	oszt.
			Háromtanítós iskola			
a)	I-II	I-II	III-VI			
			Négytanítós iskola			
a)	I	I	II	III-VI		
b)	I-II	I-II	III	IV-VI		
			Öttanítós iskola			
a)	I	I	II	III-IV	V -VI	
b)	I	I	II	III	IV-VI	
c)	I-II	I-II	III	IV	V -VI	
			Hattanítós iskola			
a)	I	I	II	III	IV	V -VI
b)	I	I	II	II	III-IV	V -VI
c)	I	I	II	II	III	IV-VI
d)	I-II	I-II	I-II	III	IV	V -VI

Ahol hatnál több tanító áll rendelkezésre, ott még a III., IV. osztályok párhuzamosításával és az V., VI. osztályok önállósításával történik azok foglalkoztatása.

A részben osztott iskoláknál a II-V., a III-V. vagy a IV-V. osztályok összevonása (csoportosítása) nem engedhető meg.

Tekintettel a távolsági viszonyokra, megengedhető, hogy az osztálybeosztás, mely I-I/c jelzés alatt a kéttanítós iskolákra nézve fel van tüntetve, olyan községekben is alkalmaztassék, ahol több, de egymástól oly távol fekvő iskola van, hogy a

kisebb gyermekek a szülői háztól az egyik vagy másik iskolába az utat nem tehetnék meg. Ilyen esetekben két vagy több ponton egy-egy I-IV. osztályos iskola tartandó fenn, s — amennyiben ezt a topográfiai viszonyok lehetővé teszik — csak az V-VI. osztályos tanulókat kell az egész községből lehetőleg egy központi helyen összevonni.

Tanácsköztársaság. 1919. április 20. 23. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 10. K. N. sz. rendelete.

(34

1919. április 28.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács rendelete a napközi otthonokban elhelyezett gyermekek foglalkoztatásáról

A napközi gondozás intenzívebb gyakorlása érdekében közlöm a következőket:

Minthogy a legtöbb napközi otthonban a gyermekek többnyire tétlenül lézengenek, aminek fő oka a foglalkoztatáshoz való anyagok és eszközök hiánya, felhívom a napközi otthonok vezetőit, hogy a foglalkoztatáshoz szükséges anyagokat és eszközöket a szükséghez mérten rendeljék meg a központi anyagszertárban. Egyelőre a következő anyagok állanak rendelkezésre: hajtogatólap, fűzőlap, csomagolópapír, rajzoláshoz: iron, labda, színes papír.[22]

Felhívom továbbá a vezetőket, hogy a gyermekek foglalkoztatására nagy gondot fordítsanak, s ebbeli munkájukban a tanítókat gyámolítsák!

Ugyancsak nagy súly helyezendő a játék, mese, ének és sétákra.

Különös gond fordítandó a gyermekek tisztaságára, egészségüknek ápolására.[23] Szappan, törülköző rendelkezésre álljon, kiváltképpen étkeztetés előtt!

A szép idő beálltával mentől többet tartózkodjanak a gyermekek a friss, napos levegőn.

Szigorúan ellenőrizendő a napi adagolás és az ételek minősége. A nehezen beszerezhető élelmiszerek takarékoskodása érdekében pedig mindig egy nappal előbb jelentkezzenek az étkeztetésre szoruló gyermekek.

Heti jelentéseiket pontosan küldjék be. Élelmiszerrendeléseiket kivétel nélkül mindig a hó 20-án adják be.

Minden rendellenesség azonnal jelentendő: Elemi iskolai

napközi otthonok intéző bizottsága, Központi Városház, VII. ügyosztály, 11. ajtó. Általában fokozottabb felügyeletre van szükség, mert úgy a gyermekek gondozásáért, mint az étkeztetés kifogástalan végrehajtásáért a vezető felelős.

Budapest, 1919. április 28.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye. 1919. május 16. 19. sz.: A Közoktatási Ügyosztály vezetőinek rendeletei és körlevelei. 46/1919-VII. sz.

(35)

1919. május 7.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Közoktatási Ügyosztályának rendelete a népiskolák alsó tagozatában bevezetendő „cselekvő oktatás"-ról

Hogy már a jövő tanévben legalább az elemi és kisegítő iskolák I. és II. osztályaiban a tanítás a cselekvő oktatás szellemében történhessék, szükséges, hogy azon elvtársnők és elvtársak, kik előreláthatólag a jövő tanévben I. vagy II. osztályban fognak tanítani, s a cselekvő oktatás technikai gyakorlatának elsajátítását célzó tanfolyamon még soha részt nem vettek, hasonló gyakorlati tanfolyamon részt vegyenek.

Elrendeljük ezért, hogy az elemiiskola-vezető elvtársak hívják fel a fent említett elvtársak figyelmét a tanfolyamra való jelentkezésre.

Két gyakorlati tanfolyamot nyitunk, melyek a Pedagógiai Szemináriumban fognak megtartatni hétfőn és pénteken du. 3-tól 7-ig.

A tanfolyamon való részvétel tehát csak egy délutánt vesz igénybe. A hétfő és péntek délután között való választás egyéni.

Jelentkezni lehet a Pedagógiai Szeminárium műhelyvezetőségénél (alagsor) 1919. május 15-ig bezárólag, naponként de. 9-től 12-ig, du. 3-tól 5-ig.

A hétfői tanfolyam május 19-én, a pénteki tanfolyam május 23-án kezdődik.

Budapest, 1919. május 7.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye. 1919. május 16. 19. sz.: A Közoktatási Ügyosztály vezetőinek rendeletei és körlevelei. 47/1919-VII. sz.

(36)

1919. május 9.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Közoktatási Ügyosztályának rendelete a technikai oktatás bevezetéséről és az előkészítő műhelyoktatói tanfolyamok szervezéséről

A jövő iskolai tanítást — tekintet nélkül a különböző iskolafajokra — a munkaiskola szellemének kell áthatni. E szellem megkívánja, hogy mindenfokú iskola mellett műhelyek legyenek, úgy a papír, agyag, mint a fa és fém megmunkálására.

A műhelyben végzendő műhelyi munkák a feltétlenül szükséges technikai készség nyújtására, és ez alapon főképpen a tanításnak és nevelésnek közvetlenebbé és többoldalúvá való tételére szolgálnak. Hogy a jövőben, mire megtörténhetik az egyes iskoláknak műhelyekkel való kibővítése, képzett műhelyoktatókkal rendelkezhessünk, kik a műhelyekben végzendő műhelymunkák szakszerű vezetését és esetleg az össztanítóságnak a munkaiskola szellemében való átképzését végeznék, műhelyoktatói tanfolyamot nyitunk.

Felhívjuk azon elvtársnőket és elvtársakat, kik hajlamot éreznek arra, hogy majdan mint műhelyoktatók töltsék be hivatásukat, s kiknek megfelelő technikai előképzettségük van, jelentkezzenek a tanfolyamra.

A technikai előképzettség úgy értelmezendő, hogy az illető igazolja, hogy akár valamely szlöjd-tanfolyamon, akár a tanítóképzőben olyan technikai előképzettséget nyert, amely a fa-, agyag- és papírmunkák iskolai tanítására képesíti.

A tanfolyam heti egy délutánra (csütörtök du. 3-tól 7-ig) kötelezi a jelentkezőt.

Jelentkezni lehet a Pedagógiai Szeminárium műhelyvezetőségénél (alagsor) 1919. május 15-ig bezárólag, naponként de. 9-től 12-ig, du. 3-tól 5-ig.

A tanfolyam május 22-én kezdődik.

A jelentkezők a tanfolyam szorgalmas látogatására kötelezettek mindaddig, míg az összes munkanemekben (agyag, papír, fa, fém) való megfelelő technikai képzést nem nyernek, s

míg az iskolai tanulmányoknak kézimunkával kapcsolatos szemlélet-anyagát át nem élik.[24]

Budapest, 1919. május 9.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye. 1919. május 16. 19. sz.: A Közoktatási Ügyosztály vezetőinek rendeletei és körlevelei. 48/1919-VII. sz.

(37)

1919. május 12.

Rendelet az iskolai évvégi osztályzások ideiglenes felfüggesztéséről és a tanulók eredményének minősítéséről

Addig is, míg az iskolák egész belső rendje szervezetileg átalakul, az évvégi osztályozásra, bizonyítványra és értesítőre vonatkozólag a következőket rendeljük:

1. §

Az évvégi osztályozás megszűnik, és ezentúl a tanév végén a tanulókat nem kell többé különböző fokozatokba sorozni, hanem csupán azt kell megállapítani minden egyes tanulóról, hogy a megszabott követelményeknek megfelelt-e, vagy nem. Az erre vonatkozó hivatalos megállapítás így hangzik: „megfelelt", illetőleg „nem felelt meg". Az iskolai bizonyítványt az alábbi minta szerint kell negyedíven kiállítani.

2. §

A javítóvizsgálatok eltöröltetnek. Azt a tanulót, aki a tanítótestület döntése szerint a megszabott követelményeknek „nem felelt meg", az osztály ismétlésére kell utasítani.

3. §

A tanítótestületnek ezentúl nem az egyes tárgyakban elért eredményekről, hanem a tanuló előmeneteléről általában kell döntenie, mihez képest a megbírálásnál többé nem az egyes tárgyak különleges kívánalmai lesznek irányadók, mint eddig, hanem a jövőben azt kell a tanítótestületeknek megvizsgálniok, hogy a tanulót jelleme és képességei érdemessé teszik-e a választott pályán való kiképzésre.

A népiskolát minden gyermeknek el kell végeznie, s így annak megállapítására, hogy a gyermek a megszabott követelményeknek „nem felelt meg", csak az ő legjobban felfogott érdekében akkor kerülhet sor, ha a tantárgyak zömének tanítása nem járt n la eredménnyel, míg az ellenkező esetben közepes tevékenységei szerint kell őt megítélni.

A középfajú iskolában ellenben ettől eltérőleg ki kell választani azokat, akiket tehetségük és erkölcsi tulajdonságaik elsősorban jelölnek ki érdemeseknek arra, hogy a társadalom különleges szakpályára való kiképeztetésükről gondoskodjék, és meg kell szüntetni azt, ami eddig az állandó bukdácsolásokkal, javítóvizsgálatokkal és osztályismételgetésekkel lehetséges volt, hogy rászabadíttassanak a szakfőiskolákra a sem jellemileg, sem képességeiket illetőleg oda nem való elemek, és így a középiskola nagy részében minden igazi képzés híján levő semmittevőket neveljen. A középfajú iskolákban tehát azokat a tanulókat kell megfelelőknek tekinteni, akiknél várható, hogy további tanulmányaik során elsőrendű szakemberekké válhatnak.

A magaviseletnek külön osztályozása, mint hogy azt az ilyen szellemű elbírálás fölöslegessé teszi, elmarad.

4. §

A magántanulók a jelen tanévben átmenetileg még tehetnek magánvizsgálatot, s a már eddig javító vagy ismétlő vizsgálatra utasítottak is letehetik vizsgáikat, de a bizonyítványt részükre már a jelen rendelet értelmében kell kiállítani.

5. §

Az évvégi nyomtatott „Értesítők" kiadása megszűnik.

Budapest, 1919. május 12.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. május 13. 11. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 28. K. N. sz. rendelete.

Minta a 28. K. N. sz. rendelet 1. §-ához

Iskolai bizonyítvány

Nagy János, aki 1903. évi január hó 1-én Debrecenben, Hajdú megyében született, és az 1918—19. iskolai évben a budapesti VII. ker. főgimnázium V. osztályának rendes (magán) tanulója volt, *a tanulmányi követelményeknek*

megfelelt

(vagy: *nem felelt meg*).

Budapest, 1919. stb.

P. H. Aláírás

Tanácsköztársaság. 1919. május 13. 41. sz.: Minta a 28. K. N. sz. rendelet 1. §-ához.

(38)

1919. május 13.

Rendelet a történelemtanítás új irányáról

A Tanácsköztársaság valamennyi iskolájában a történelem tanításának az a feladata, hogy az ifjúságot minden eddigi társadalom gazdasági alapjairól, osztálytagozódásáról s elnyomott tömegeinek forradalmi megmozdulásairól tájékoztassa, s ezzel a proletariátus felnövő nemzedékét előkészítse a társadalom átformálásának arra a hatalmas munkájára, mely most van folyamatban. Minden oktatónak, aki a proletárállam bármely iskolájában történelmet tanít, buzgó és becsületes önképzéssel kell átértékelnie történettudását és szemléletét, hogy kellően szolgálni tudja a proletárállam művelődési törekvéseit.

A Közoktatásügyi Népbiztosság elrendeli, hogy folyó év május havában a történelem tanítói nagy vonásokban ismertessék növendékeikkel a bérmunka és a tőkés termelés fogalmát, a polgári kapitalista állam különböző osztályait és osztályérdeket védő jogintézményeit, a tőkés termelésből kinövő nemzetközi imperialista versenyt, a proletariátusnak a világháborúban viselt szenvedéseit s a világforradalomban vállalt szerepét. Hogy a történelem oktatói ezekre a fontos alapfogalmakat tisztázó órákra előkészüljenek, a népbiztosság minden iskolába eljuttatja a Kommunista Kiáltványt, Buharinnak a kommunista párt programjáról szóló művét, azonkívül a Nép-

tanítók Lapjának legközelebbi számában az elemi iskolák, a polgári iskolák s a középiskolák alsó osztályainak történelemtanítói számára a bevezető leckék vázlatát is közli, hogy az alsó fokon különös pedagógiai tapintatot kívánó előkészítés az ifjúság értelmi színvonalának megfelelő formában történjék. A felső osztályokban a történelmi alapfogalmak ismertetése a szétküldött művek szemelvényes olvastatásával kapcsolatban is történhetik.

A Néptanítók Lapjának legközelebbi három száma külön mellékleten közli az egész világhistória és a magyar történelem új szempontok szerint való áttekintését. Ez áttekintések fonalán köteles minden tanító május hó végétől a tanév végéig az osztályai számára előírt történeti anyagokat összefoglalni.

A Néptanítók Lapjában közölt ókori, középkori, újkori és magyar történeti áttekintések mindegyike kilenc leckére tagozódik, de ez természetesen nem azt jelenti, hogy minden lecke csupán egy-egy órán végzendő. A történelem oktatói minden pedagógiai készségüket vessék latba, hogy a közölt anyagot a forradalom szellemében, lelkes érdeklődést keltve, s a növendékek megértő készségének és fejlettségi fokának számbavételével dolgozzák fel. A Közoktatásügyi Népbiztosság a történelmi összefoglalások munkájának eredményét számonkéri és ellenőrizteti.[25]

Budapest, 1919. május 13.

Hivatalos Közlöny. 1919. május 15. 21. sz.: A közoktatásügyi népbiztos 91 609. sz. rendelete a történelmi tanítás új iránya tárgyában.

(39)

1919. június 6.

Rendelet az állami kezelésbe vett népiskolák tanerővel való ellátásának biztosításáról

Az állami kezelésbe vett elemi népiskoláknak elegendő számú tanerővel ellátása érdekében következőleg rendelkezünk:

1. §

A tankerületi tanfelügyelők, ott pedig, ahol ezek tevékenységét a munkástanács művelődési osztályának intéző

bizottsága már átvette, ez utóbbi, legkésőbb 1919. június 20-ig pontos kimutatást kötelesek küldeni a Közoktatásügyi Népbiztossághoz az illető tankerületben levő összes elemi népiskolákról, éspedig külön azokról, melyek már 1919. március 21-én állami kezelésben voltak, s külön azokról, melyek csak 1919. március 21. után kerültek állami kezelésbe.

E kimutatásnak a következő rovatokból kell állania:

1. Folyószám járásonként.
2. Az egyes iskolák megjelölése.
3. Az egyes iskolák eddigi jellege.
4. Az egyes iskolák minősége (vegyes, fiú, leány).
5. A tantermek száma.
6. Rendszeresített tanítói állások száma.
7. Rendszeresített álláson működő tanerők száma.
8. Rendszeresített álláson működő tanerők neve.
9. Rendszeresített álláson működő tanerők működési éveinek száma.
10. Beosztott tanerők száma.
11. Beosztott tanerők neve.
12. Megbízott helyettes tanerők száma.
13. Megbízott helyettes tanerők neve.
14. Megbízott helyettes tanerők megbízatásának eltelte.
15. A beiratkozott mindennapi tankötelesek száma.
16. Az oktatási nyelv.
17. A háború alatt hány iskolaévig szünetelt?
18. A helyi viszonyok hány tanerő beosztását engedik meg?
19. Az elemi népiskoláknál magasabb fokú oktatási intézetek felsorolása.
20. Megjegyzések. Ebben a rovatban kell feltüntetni az elmenekült és még vissza nem tért tanítókra nézve az eltávozás napját, és azt, hogy elmenekülésük és távolmaradásuk indokolt-e. Ugyanitt kell megjelölni azt is, ha a tanítót továbbképző gazdasági tanfolyamra rendelték, avagy az más ok miatt nem működik.

2. §

Ha a tankerület egyes részei ez idő szerint ellenséges megszállás alatt állnak, úgy a kimutatás csupán a meg nem szállott területen levő elemi népiskolákat tüntesse fel. A megszállott területeken levő elemi népiskolákat azok felszabadulása

után kell haladék nélkül hasonló kimutatásba foglalni és pótlólag felterjeszteni.

Budapest, 1919. június 6.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. június 7. 62. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 37. K. N. sz. rendelete.

(40)

1919. június 11.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács rendelete az elemi iskolai napközi otthonok nagyszünidei programjáról

A napközi otthon célja a nagy szünidőben tisztán üdülési, szórakoztatási és nevelési jellegű.

Ehhez képest a napközi otthon feladatai a nagy szünidőben további intézkedésig a következők:

1. Hetenként egyszer egésznapos kirándulás rendezendő, melynek idejét, helyét és útirányát, továbbá a kivitel egyéb módozatait az intéző bizottság kerületi megbízottai esetről esetre közlik, illetve megbeszélik a vezetőkkel. E kirándulásokon csakis a 9 éven felüli és egészséges gyermekek vehetnek részt. A kisebbek kirándulásairól a kerületi megbízottak külön gondoskodnak. Közlekedési eszközökről (külön villamoskocsik, hajó) szintén a kerületi megbízottak gondoskodnak. Indulás előtt a gyermekek otthon, avagy a napközi otthonban reggeliznek, útravaló élelemmel minden szülő ellátja gyermekét; visszaérkezéskor pedig meleg étel (az ebédelésre szánt ételek) várja a kiránduló sereget a napközi otthonban. A kirándulás vezetésére az ügyosztály a tantestület személyzetéből külön tanerőket rendel ki.

2. Minden napközi otthon hetenként fürdőbe (uszodába) viszi a gyermekeket. Ennek idejéről és helyéről az illetékes otthonokat annak idején az Iskolai Gyermekvédelmi Központ a Népszavában értesíti.

3. Az intéző bizottság kerületi megbízottai gondoskodnak arról, hogy minden napközi otthon gyermekei a körülményekhez képest moziba és színházba járhassanak.

4. A testi és szellemi erők harmonikus fejlődése szempontjából elsőrendű hely jut a szabadtéri és társasjátékoknak, valamint a sétáknak. A szabadtéri játékokhoz minden napközi

tanító fog kapni egy „Játékgyűjteményt", mely ebbeli működését megkönnyíti. Játszóterek, játékszerek és homokbeszerzés a kerületi megbízottak feladata.

5. Kedvezőtlen időjárás alkalmával a gyermekek társasjátékokkal, mesével, olvasással, továbbá agyag- és papírmunkával foglalkoznak. Ehhez képest minden napközi vezető azonnal kiürít, illetve berendez 1—2 tantermet a gyermekek számára, gondoskodik jó olvasmányokról, ifjúsági hetilapokról. Agyagbeszerzés végett forduljanak a vezetők a kerületi megbízottakhoz. Papírmunkához való anyagokat és eszközöket elismervény ellenében Kovács Miksa elvtárs VII—VIII. kerületi megbízott (VII., Aréna út 16.) utal ki az összes napközi otthonok számára. Tekintettel azonban arra, hogy anyagok csak korlátolt mennyiségben állanak rendelkezésünkre, az utánpótlás pedig igen nagy nehézségekbe ütközik: felkéretnek a vezetők, hogy ezen anyagokkal a lehető legjobban takarékoskodjanak.

Zárthelyi játékokra (kedvezőtlen időjárás esetén) a tornaterem, vagy ahol ez nincs, egyik nagy kiürített, pormentesített tanterem álljon rendelkezésre.

6. Minden napközi otthon a nagy szünidőben kétszer, éspedig egyszer július végén, másodízben augusztus végén a gyermekek közreműködésével színielőadást rendez. A színdarabot valamennyi napközi otthonnak megküldjük.

7. A napközi otthonok tanszemélyzetének képeztetése szempontjából a kerületi megbízottak gondoskodnak mintafoglalkoztatások és útmutató előadások tartásáról.

8. A mellékelt „Foglalkoztatási terv"* mintául szolgál, és a helyi viszonyok tekintetbe vételével, esetleges módosítások után, azonnal életbe léptetendő.

9. A kitűzött hármas cél érdekében eminens fontosságú, hogy a napközi otthonnak állandó és jól képzett tanszemélyzete legyen, akik munkájukat kedvvel és hozzáértéssel végzik. Ezért a nagy szünidőre alkalmazott napközi tanítók munkaideje ezen időre csak napi 4 óra lesz, éspedig 8-tól 12-ig, 10-től 2-ig és 2-től 6-ig. A napközi otthon tanítói ugyanannyi szünidőt élveznek, mint az osztálytanítók.

Budapest, 1919. június 11.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye. 1919. június 27. 25. sz.: Az elemi iskolai napközi otthonok nagyszünidei programja. 78/1919-VII. sz.

---

* A mellékletet a kötetben nem közöljük. — *A szerk.*

(41)

1919. július 15.

Rendelet az új ABC-és olvasókönyvek, a „Történeti Kézikönyv" és a „Természet Könyve" c. kézikönyvek kiadásáról és megrendelésének módjáról

1. §

A Közoktatásügyi Népbiztosság eltiltja valamennyi eddig használatban volt ABC-és és olvasókönyvnek iskolákban való használatát.

2. §

A Közoktatásügyi Népbiztosság a nyolc osztályú népiskola számára a következő ABC-és és olvasókönyveket adja ki:

I. osztályú ABC (7 éves gyermekek számára),

II. osztályú ABC (8 éves gyermekek számára),

III. osztályú olvasókönyv (9 éves gyermekek számára),

IV. osztályú olvasókönyv (10 éves gyermekek számára),

V—VI. osztályú olvasókönyv (11—12 éves gyermekek számára),

VII—VIII. osztályú olvasókönyv (13—14 éves gyermekek számára).

3. §

A Közoktatásügyi Népbiztosság valamennyi iskola tanítói számára egy „Történeti Kézikönyv" című vezérkönyvet és egy „Természet Könyve" című vezérkönyvet ad ki.

4. §

Minthogy a papírhiány miatt a könyvek példányszámának megállapításánál a legnagyobb elővigyázatossággal kell eljárni — viszont a Tanácsköztársaságnak fontos érdeke, hogy minden tanuló megkaphassa az új könyveket —, a könyvek megrendelésére nézve a Közoktatásügyi Népbiztosság a következőket rendeli el:

a) Abban a községben vagy városban, amelyben van könyvkereskedés, a könyvkereskedők kötelesek a 2. §-ban felsorolt évfolyamokba tartozó, előreláthatólag tényleg beíratandó növendékek számát megállapítani és a tankönyveket ezen az alapon megrendelni. Ha egy város területén több könyvkereskedés van, a könyvkereskedők megállapodnak abban, hogy a

megrendelt könyvmennyiség hogyan osztassék el a könyvkereskedések között. A megrendelendő mennyiség megállapításánál a könyvkereskedők az iskolákkal és a művelődési megbízottakkal egyetértően járnak el. A könyvkereskedők megrendeléseiket — lehetőleg városonként összesítve — legkésőbb 1919. augusztus 1-ig tartoznak postán, ajánlva a Szellemi Termékek Országos Tanácsa 1. számú könyvkiadó üzeméhez (volt Franklin Társulat), Budapest, IV., Egyetem utca 4. sz. elküldeni.

b) Abban a községben vagy városban, ahol nincs könyvkereskedés, maguk az iskolák vezetői tartoznak könyvszükségletüket az *a)* pontban említett módon megállapítani, és a szükséges számú könyvet 1919. augusztus 1-ig postán, ajánlva, iskolánként külön vagy lehetőleg községenként összesítve, a Szellemi Termékek Országos Tanácsa 4. számú könyvelosztó üzemében (volt Lampel R.-féle könyvkereskedés), Budapest, VI., Andrássy út 21. sz. megrendelni.

c) A 2. §-ban felsorolt ABC-és, illetve az olvasókönyvekből minden tanuló részére egy könyvet kell számítani. A 3. §-ban felsorolt „Történeti Kézikönyvből" annyit kell rendelni, ahány történelmi szaktanító és ahány osztálytanító van, a „Természet Könyve" című vezérkönyvből pedig minden négy tanító részére egy példányt kell rendelni úgy, hogy minden iskolának legalább egy példány jusson. E vezérkönyvet nemcsak a népiskolák, hanem minden más iskola számára is meg kell rendelni.

5. §

Az ABC-és, az olvasókönyvek és a vezérkönyvek ára, valamint a fizetés módozata csak később nyer megállapítást.

6. §

A gazdasági és ipari iskolák olvasókönyveire, valamint általában a többi tankönyvekre vonatkozólag későbbi rendeletek intézkednek majd, s később jelenik meg azoknak az eddig használt könyveknek jegyzéke is, amelyek továbbra is használhatók.

7. §

A magyar nyelvű könyveken kívül a nem magyar nyelvű könyveket külön kell megrendelni.

8. §

E rendelet pontos betartását, különösen a megrendelt mennyiség takarékos és gondos megállapítását, valamint a megrendelések idejében való feladását mindenütt a helyi, járási és megyei művelődési megbízottak kötelesek ellenőrizni úgy az iskolában, mint a könyvkereskedőknél.

9. §

Aki e rendelet ellen vét, forradalmi törvényszék elé kerül.[26]

Budapest, 1919. július 15.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. július 16. 93. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 58. K. N. sz. rendelete.

(42)

1919. július 16.

Rendelet az iskolai mesedélutánoknak az 1919—20. évi tanrendbe való felvételéről és a mesedélutánok megszervezéséről

A Közoktatásügyi Népbiztosság az általa Nagy-Budapesten megindított mesedélutánokat a jövő 1919—20. tanévben is folytatni szándékozik.[27] Az egyszerűbb adminisztráció végett a mesedélutánokat az iskolai tanrend szerves részévé kívánja tenni, s evégből a mesedélutánoknak az elemi nép- és kisegítő iskolák tanrendjébe való felvételét rendeli el. Ennek folytán felhívja a népbiztosság a nagy-budapesti elemi nép- és kisegítő iskolák iskolavezetőit, hogy a vezetésük alatt levő iskola jövő évi tanrendjének az összeállításánál az iskola tanrendjébe a mesedélutánokat okvetlenül illesszék be, s már most, a nagy szünidő alatt, tegyék meg mindazokat az előmunkálatokat, amelyek a mesedélutánok zavartalan megtartásának a biztosítására szükségesek.

Alapelv, hogy minden tanuló hetenként, de legalább kéthetenként egyszer vegyen részt egy mesedélutánon. Minthogy pedig a tapasztalat azt igazolta, hogy a kisebb, csoportos mesedélutánok több pedagógiai haszonnal járnak, az előmunkálatok során irányelvül szolgáljon, hogy — amennyiben a különkülön osztályonként való mesemondás rendszere nem lenne

keresztülvihető — a több osztály összevonásából alkotandó egyes mesecsoportokba 100—150 tanulónál több ne kerüljön. A csoportok tekintetében különbség teendő az ifjabb s az idősebb tanulók között. Az első: *A)* csoportba a 6—8 évesek, a második: *B)* csoportba a 9—12 éves tanulók osztandók be. Más meseműsort kapnak az *A)*, mást a *B)* csoportbeliek.

Iskolavezetők, tanítók és tanítónők kifejezett kívánságára hajlandó a népbiztosság az új tanévben a tanítótestületnek egyes arra hivatott férfi- és nőtagjait is kivételesen megbízni mesemondással olyanformán, hogy a mesemondás ideje az illető mesemondónak heti rendes munkaidejébe beszámíttassék, és ugyancsak hajlandó a népbiztosság rajzolással arra hivatott rajztanítókat is megbízni, de mindkét esetben csak akkor, ha az illető vállalkozó tanerők mesemondásra, illetve rajzolásra való speciális művészi képességüket a tanítótestület és a népbiztosság kiküldötte előtt igazolták, s a tanítótestületnek egyhangú határozatával megbízásra a népbiztossághoz felterjesztetnek. A népbiztosság egyébként szeptember hó folyamán úgy a mesemondásból, mint az annak kiegészítő részét képező rajzolásból tanítók számára is rövid, szemléltető kurzust szándékszik tartatni, ami annak idején hírlapilag fog közhírré tétetni.

Az iskolai mesedélutánok az új iskolaévben október hó első hetében indulnak meg.

Ezek után felhívja a népbiztosság az érdekelt iskolavezetőket, hogy a mesedélutánokra vonatkozó előmunkálataikat saját iskolájuk körében kellő időben indítsák meg, s időszerű jelentéseiket és javaslataikat idejében küldjék be a népbiztosság gyermekszórakoztatási ügycsoportjának (IV., Ferenciek tere 3. II. em. 6.).

Azoknak a tantestületi tagoknak a névsora, akik mesemondásra, illetve rajzolásra vállalkoznak, az iskolavezető javaslatával együtt, legkésőbb folyó évi augusztus hó 20-ig beküldendők.

Budapest, 1919. július 16.

Hivatalos Közlöny. 1919. július 24. 31. sz.: A közoktatásügyi népbiztosnak 1919. évi 152 438. sz. rendelete az iskolai mesedélutánoknak a nagy-budapesti elemi és kisegítő iskoláknak az 1919—20-as évi tanrendjébe való felvétele tárgyában.

(43)

1919. július 22.

A Közoktatásügyi Népbiztosság végrehajtási utasítása az 58. K. N. sz. rendelethez, a népiskolák számára készítendő tankönyvek kiadásáról és megrendelésük módjáról

A Közoktatásügyi Népbiztosság 58. K. N. sz.[28] rendeletének 2. §-ában felsorolt tankönyvek és 3. §-ában felsorolt vezérkönyvek megrendelésére nézve a következőket közöljük:

Az I. osztály ABC-és könyvéből kétféle kiadás készül, éspedig egy a fonomimikai, egy pedig a hangoztató módszer szerint. A megrendelésnél kifejezetten közlendő az, hogy melyik ABC-és könyv szükséges, ha pedig mindkétféle használatos egy községben, akkor a megrendelés mindkétfélére külön adandó fel.

Tekintettel a tanítóság nagy részének azon óhajára, hogy az I. osztályban csak az olvasás taníttassék, s az írástanítás csak a második évben kerüljön sorra, a most következő átmeneti iskolaévben az egyes községek tanítótestületei — az egész község területére kötelezően — maguk határozzák el, vajon akarják-e az írást már az I. osztályban tanítani, vagy nem. Vitás esetekben az illetékes művelődési megbízott döntését kell kikérni. Ebből folyóan az ABC-és könyvek csak a nyomtatott betűs részt tartalmazzák az olvasástanítás céljára. Az írott betűs rész — amely az írástanítás céljára szolgál — külön füzetben jelenik meg.

Amely iskola az írást tovább is az I. osztályban akarja tanítani, megrendeli azt az ABC-és könyvet, amelyet használni óhajt (vagy fonomimikait, vagy hangoztatót), és külön az írástanítási részt is. Amely iskola az új iskolai évben az írást nem akarja az I. osztályban tanítani, az az írástanítási részt ne rendelje meg.

A II. osztály részére az 1919—1920. iskolaévben nem kell írott ABC, mert a szóban levő tanulók az 1918—1919. évben mint elsőosztálybeli tanulók, megtanultak írni.

A VII. osztály számára csak ott rendeljenek olvasókönyvet, ahol a VII. osztály az 1919—1920. iskolai tanév elején valóban meg fog nyílni. Ahol most polgári vagy középiskola van, ott a népiskolai VII. osztály számára kell az olvasókönyvet megrendelni, mert a polgári, illetve középiskola megszűnő osztályainak helyét a VII. osztály foglalja el.

Ahol az általános népiskola VII. osztályát a jövő iskolaév elején bármi okból meg nem nyitják, ott — a helyi viszonyokhoz képest — a mezőgazdasági vagy az ipari továbbképző népiskola (eddigi ismétlőiskola, gazdasági ismétlőiskola, tanonciskola helyébe lépő intézmény) fog megnyílni, illetőleg az eddigi ismétlő-, gazdasági ismétlő- vagy tanonciskola fog átszervezetten fönntartatni. Ezeken a helyeken tehát ne a VII. osztály számára, hanem a mezőgazdasági, illetve ipari továbbképző népiskola I. (úgyszintén II. és III.) osztálya számára rendeljék meg a később kiadandó rendelet alapján, az előreláthatóan szükséglet szerint az olvasókönyveket.

Azokban a városokban, ahol nincs könyvkereskedés, a rendelet 4. § *b)* pontja szerint kizárólag a Szellemi Termékek Országos Tanácsa 4. számú könyvelosztó üzeme szállíthat tankönyveket. A szállítás készpénz-fizetés ellenében, illetve utánvétellel történik. Azoknak az iskoláknak, amelyeknek fedezetük nincsen, és azt kellően igazolják, kivételesen egyhavi hitelt nyújthat az elosztó üzem, azonban az iskola vezetője tartozik gondoskodni arról, hogy a pénz a könyvek vétele után a tanulóktól azonnal beszedessék és a határidőre pontosan beküldessék. Az iskolák a tankönyveket csak bolti árban kaphatják.

Budapest, 1919. július 22.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Corvina. 1919. július 20. 20. sz.: Végrehajtási utasítás a K. N. 58. sz. rendelethez.

(44)

1919. július 23.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Közoktatási Ügyosztályának rendelete a tanítók pedagógiai továbbképzéséről

A Központi Forradalmi Munkás- és Katonatanács Művelődési Osztálya a jövő 1919—1920. tanévben fokozott mértékben kívánja szolgálni a tanítók pedagógiai továbbképzésének ügyét. A lehetőség s a rendelkezésre álló eszközök mértéke szerint tágabb keretekben kívánja megnyitni a Pedagógiai Szeminárium állandó továbbképző tanfolyamát.

Az 1919—1920. tanévre felvétetik 60 tanító, a művelődési osztály s a Magyarországi Tanítók Szakszervezete helyi cso-

portja népiskolai szakosztályának együttes kiválasztása alapján. Férfiak és nők egyaránt felvétetnek, legnagyobbrészt (legalább 50) már működő tanítói a fővárosnak, kiknek szolgálati ideje a 15 évet nem haladja meg.

A felvett hallgatók heti elfoglaltsága 30 óra, beleértve az elméleti és gyakorlati stúdiumokat. A hallgatók nem ösztöndíjas növendékek, mint eddig, hanem rendes fizetésű alkalmazottai a fővárosnak, kik a tanítás alól felmentetnek azzal, hogy tanulmányaik eredményeit a főváros oktatásügyi nívójának emelésére fordítják.

A felvételt írásban kell kérni; a kérvényt a Pedagógiai Szeminárium vezetőségéhez (VIII., Mária Terézia tér 8—9.) kell benyújtani. Határidő: 1919. augusztus 15.

A kérvényben megemlítendő:

1. Mióta áll a főváros szolgálatában?

2. Meddig teljesített, esetleg mióta teljesít napközi otthoni szolgálatot?

3. Mióta tanít osztályban?

Pályázó férfiak tüntessék fel:

4. Voltak-e katonák, s ha igen,

5. meddig?

Hadviselt tanítók előnyben részesülnek, számukra esetleg külön tanfolyam állíttatik fel, mert legkevesebb módjuk volt magukat a tanítás elméletében és gyakorlatában tökéletesíteni.

A kérvényt az iskolavezető láttamozza, igazolva egyben az okmányok felmutatásával közölt adatok helyességét.

Akik még nem állanak a főváros szolgálatában, adataikat eredeti okmányok, esetleg hiteles okmánymásolatok benyújtásával igazolják.

Szakszervezeti tagság feltétlenül igazolandó!

Budapest, 1919. július 23.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye. 1919. augusztus 1. 30. sz.: A Közoktatási Ügyosztály vezetőinek körlevelei. 100/1919-VII. sz.

D) RENDELETEK A KÖZÉPISKOLÁKRÓL

(45)

1919. április 2.

Rendelet a Vörös Hadseregbe belépett tanulók iskolai bizonyítványának kiadásáról

Mindazoknak a tanulóknak, akik igazolják, hogy a Vörös Hadseregbe beléptek, annak az iskolai osztálynak elvégzéséről, amelybe jártak, az osztálybizonyítványt azonnal ki kell adni. Ha az osztálybizonyítvány alapján a tanuló már az érettségi vizsgálat letételére is jogosult volna, az osztálybizonyítvánnyal együtt az érettségi bizonyítványt is nyomban ki kell adni.

Budapest, 1919. április 2.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. április 5. 10. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 4. K. N. sz. rendelete.

(46)

1919. április 9.

Rendelet a felsőkereskedelmi iskolák tantervének módosításáról

A magyar Közoktatásügyi Népbiztosság elrendelte, hogy a felsőkereskedelmi iskolákban a jogi ismeretek óráit torna vagy gyorsírás tanítására kell felhasználni. A közgazdasági ismeretek óráin a Kommunista Kiáltványt és a történelem óráin az utolsó 12 hónap történetét kell tanítani.

Budapest, 1919. április 9.

Hivatalos Közlöny. 1919. május 8. 20. sz.: A közoktatásügyi népbiztosnak 1919. évi 75 315. sz. rendelete a felsőkereskedelmi iskolák tantervének módosítása tárgyában.

(47)

1919. április 10.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Közoktatási Ügyosztályának rendelete az eleminél magasabb fokú iskolák önképzőköreinek programjáról és elnevezéséről

Az iskolában működő „önképzőkör" működési programjára elrendeljük, hogy az:

1. a forradalmi költészet,
2. a forradalmi ismeretek terjesztésének szolgálatában álljon.

Ehelyütt elrendeljük, hogy az esetleg újonnan megalakítandó önképzőkörök nevüket kiváló forradalmároktól kölcsönözzék. Megengedjük, hogy régi elnevezésű önképzőkörök a jelzett szellemben új nevet vegyenek fel.

Budapest, 1919. április 10.

Szántó Gizella
Kovács Ernő
megbízottak

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye. 1919. április 18. 15. sz.: Rendelet valamennyi eleminél magasabb fokú iskola vezetőjéhez. 18/1919-VII. sz.

(48)

1919. április 12.

Rendelet a középfokú iskolákból bevonuló diákok részére biztosított kedvezményekről

A középfokú iskolák (főgimnáziumok, főreál- és felsőkereskedelmi iskolák, továbbá tanítóképző intézetek) mindazon tanulói részére, aki 18. életévüket az 1919. év folyamán töltik be, és a Vörös Hadseregbe történt felvételüket az illetékes katonai hatóság által kiállított felvételi jeggyel hitelesen igazolják, a népbiztosság a 4. K. N. számú rendeletének (l. a „Tanácsköztársaság" 1919. április 5-én megjelent, 10. számában)[29] kiegészítéséül a következő kedvezményeket állapítja meg;

1. §

Azon növendékek részére, akik nem az utolsó évfolyamnak tanulói, az eddigi tanulmányi előmenetelüknek megfelelő osztálybizonyítványt, az utolsó évfolyam tanulói részére pedig ezenfelül az érettségi bizonyítványt, illetőleg a tanítói oklevelet is azonnal ki kell állítani.

Ugyanebben a kedvezményben részesülnek a Vörös Hadseregbe felvett olyan tanulók is, akik valamely, már jelenleg is működő előkészítő haditanfolyamot legalább három héten át szorgalmasan látogattak.

Az iskola vezetője köteles a bizonyítvány kiadását a Vörös Hadsereg által kiadott felvételi jegyen aláírásával és az iskola bélyegzőjével tanúsítani.

2. §

Az utolsó előtti évfolyamnak a Vörös Hadseregbe felvett tanulói részére később meghatározandó időben hathetes felső osztályú haditanfolyam fog tartatni avégből, hogy bevonulásuk miatt megszakított tanulmányaikat befejezhessék, és az érettségi bizonyítványt, illetőleg a tanítói oklevelet megszerezhessék.

3. §

A felsőkereskedelmi iskolák alsó osztályának a Vörös Hadseregbe felvett olyan tanulói számára, akiknek az illetékes katonai hatóság a bevonulásra kéthónapi halasztást ad, lehetővé kell tenni, hogy a középső osztályból még bevonulásuk előtt tehessenek vizsgálatot.

Evégből mindazon felsőkereskedelmi iskolákban, amelyekben legalább tíz ilyen alsó osztályú tanuló jelentkezik, részükre bevonulásuk előtt hathetes középső osztályú haditanfolyamot kell tartani, illetőleg ha tíznél kevesebb ilyen tanuló jelentkezik, őket hat héten át a középső osztályú rendes tanításban kell részesíteni.

Ezek a tanulók a tanfolyam, illetőleg a hathetes rendes tanulás végeztével a középső osztályból magánvizsgálatra jelentkezhetnek, és ennek sikeres letétele esetében fel fognak vétetni a 2. § értelmében később szervezendő felső osztályú haditanfolyamra is.

4. §

A középső osztályú haditanfolyamon előadandó anya tanmenetét az illető tanári testület köteles elkészíteni, és jóvá-

hagyás végett a felsőkereskedelmi iskolák főigazgatóságához felterjeszteni.

Oly városokban, amelyekben több fiú felsőkereskedelmi iskola van, a középső osztályú haditanfolyamot nem kell valamennyi iskolában külön-külön felállítani, hanem kizárólag csak egy intézetben is meg lehet szervezni, és ebben az esetben a többi intézetnek felvételre jelentkező tanulóit is oda lehet utasítani.

5. §

Az igazgatóság a megnyitás után legfeljebb még 10 napig saját hatáskörében felveheti a tanfolyamra azokat a tanulókat, akik késedelmüket igazolják. Ezen időn túl azonban senkit sem lehet már felvenni.

Az intézet igazgatója a tanfolyamra jelentkező tanulónak abból a célból, hogy felettes katonai hatóságától a tanfolyamon való részvételre kéthavi szabadságot nyerhessen, igazolványt állíthat ki, amelyben az eddig megszerzett képzettség feltüntetésével igazolja, hogy a kérelmező a jelen rendelettel szervezett középső osztályú tanfolyam hallgatására jogosítva van.

A tanfolyam hallgatói az intézet fegyelme alatt állanak. A tanfolyamra pontosan kell járniok, óramulasztásaikat orvosi bizonyítvánnyal kell igazolniok. Rendetlenség, hanyagság vagy illetlen magaviselet a tanfolyamból való kizárást vonhatja maga után.

A tanfolyam hallgatói semmiféle díj fizetésére nem kötelezhetők.

6. §

A tanfolyam tanárai, a Közoktatásügyi Népbiztossághoz közvetlenül felterjesztendő kimutatás alapján, óránként 15 K, az igazgatók pedig a tanfolyam vezetéséért és a felügyeletért 300 K tiszteletdíjban fognak részesülni.

7. §

A tanfolyam végén tartandó magánvizsgálatokon a vidéki felsőkereskedelmi iskolákban az intézet igazgatója, a fővárosi felsőkereskedelmi iskolákban pedig az illetékes főigazgató fog elnökölni.

8. §

Az egyes intézetek igazgatóságai a tanfolyam megkezdésekor a jelentkezett tanulók számáról és a megnyitás körül-

ményeiről, a tanfolyam végeztével pedig annak lefolyásáról és az elért eredményről közvetlenül a Közoktatásügyi Népbiztossághoz tartoznak jelentést tenni.

9. §

A magánvizsgálatra már engedélyt nyert magántanulók közül azok, akik a Vörös Hadseregbe felvétettek, azonnal jelentkezhetnek magánvizsgálatra, amelyet a rendes szabályok szerint kell megtartani. A felső osztályú magántanulóknak a magánvizsgálat sikeres letétele esetében az érettségi bizonyítványt nyomban ki kell adni. Egyebekben a magántanulókra nézve is a jelen rendelet szabályai irányadók.

10. §

Ez a rendelet azonnal életbe lép.

Budapest, 1919. április 12.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. április 16. 19. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 8. K. N. sz. rendelete.

(49)

1919. április 14.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Közoktatási Ügyosztályának rendelete az iskolai ingyenes zeneoktatás megkezdéséről

Hogy a zenekultúra terjesztését minél szélesebb rétegben lehetővé tegyük, felhívjuk a nevezett iskolák vezetőit: sürgősen írják össze az iskolájukba járó mindazon proletárgyermekek nevét, akik valamilyen zenetanfolyamra beiratkozni óhajtanak.

A jelentkezett tanulók számát haladéktalanul terjesszék fel a Közoktatási Biztossághoz, hogy új tanfolyamok létesítése iránt mielőbb intézkedhessünk. A zenetanítás ingyenes.[30]

Budapest, 1919. április 14.

Szántó Gizella
Kovács Ernő
megbízottak

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye. 1919. április 18. 15. sz.: A fővárosi összes polgári iskolák, leánygimnáziumok és reáliskolák vezetőihez. 23/1919-VII. sz.

(50)

1919. április 24.

Rendelet a felsőkereskedelmi iskolák tantervének kiegészítéséről

A magyar Közoktatásügyi Népbiztosság a 75 315/1919. sz. rendelet[31] kiegészítéseképpen a folyó tanévnek még hátralevő részére az összes felsőkereskedelmi iskolákra kiterjedőleg elrendelte, hogy a levelezés és könyvvitel tanítása az összes osztályokban mellőztessék. Ehelyett az alsó osztályban hetenként egy helyesírási és eggyel több gyorsírási óra tartandó. A középső és felső osztályokban a könyvvitel és levelezési órák összevonandók, s azokon — az összes intézeteknek megküldött utasítás szerint — üzemtechnika tanítandó.

A kereskedelmi számtan tanítása az intézeteknek egyidejűleg megküldött tájékoztató alapján történjék.

A földrajz tanításában a politikai határok ismertetése és minden ezzel szorosan összefüggő kérdés a lehetőségig mellőzendő, ellenben a gazdasági telephelyek, viszonyok és lehetőségek tanítására fokozott figyelem fordítandó.

Budapest, 1919. április 24.

Hivatalos Közlöny. 1919. május 8. 20. sz.: A közoktatásügyi népbiztosnak 1919. évi 84 482. sz. rendelete a felsőkereskedelmi iskolák tantervének kiegészítő módosítása tárgyában.

(51)

1919. április 24.

Rendelet a gazdasági szakiskolák és a hozzájuk tartozó természetbeni lakások, felszerelések, épületek stb. saját kezelésbe vételéről

1. §

A Földművelésügyi Népbiztosság saját kezelésébe vesz — az önálló gazdasági népiskolák, illetve ismétlőiskolák kivételével — a gazdasági szakoktatási célt szolgáló minden épületet és helyiséget, úm. földművesiskolákat, speciális képesítést nyújtó magasabb és alsóbb fokú intézményeket, a hozzájuk tartozó tisztviselői és tanári természetbeni lakásokat (ez

utóbbiakat azonban a fennálló lakásszabályok figyelembe vételével), továbbá laboratóriumokat, gyűjteménytárakat stb.

2. §

Az 1. §-ban említett vagy a már régebben is a Földművelésügyi Népbiztosság fennhatósága alatt álló épületekben (helyiségekben) akár egyesek, akár hatóságok csak akkor rekvirálhatnak vagy rendelkezhetnek, ha arra nézve együttes írásos engedélyt kaptak a Földművelésügyi Népbiztosságtól, valamint attól a népbiztosságtól, amelynek ügykörébe tartozó érdekből eljárnak.

3. §

E rendelet azonnal életbe lép; megszegői felett forradalmi törvényszék ítélkezik.

Budapest, 1919. április 24.

Földművelésügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. április 30. 31. sz.: A Földművelésügyi Népbiztosság 36. F. N. sz. rendelete.

(52)

1919. április 25.

Rendelet a kettős (tanítói és diák-) bizottságok iskolánkénti felállításáról

1. §

Addig is, míg a középfokú iskolák belső rendje teljesen újjáalakítható lesz, a Közoktatásügyi Népbiztosság elrendeli, hogy a Magyarországi Tanítók Szakszervezetébe tartozó tanítók három-három tagú tanítói, az Ifjúmunkások Országos Szövetsége diákalosztályába, illetőleg a Magyarországi Tanítók Szakszervezete ifjúmunkás-szakosztályába tartozó négy, illetve három felső osztályos diákok pedig öt-öt tagú diákbizottságokat alakítsanak testületek, illetve iskolák szerint.[32]

2. §

A kettős (tanítói és diák-) bizottság együttes hatáskörébe tartozik: a négy, illetve három felső osztályos tanulóifjúságnak

1. szocialista szellemben való továbbképzése,

2. fegyelmi ügyeinek irányítása, illetve intézése,

3. a négy, illetve három felső osztályos ifjúságot érdeklő jóléti ügyek intézése.

3. §

Az ifjúság szocialista szellemben való továbbképzése az iskolában a tanórákon, az iskolán kívül pedig minden megfelelő alkalom felhasználásával történjék, s evégből a bizalmiak személyes agitatív munkája különösen a szocialista öntudatnak, a szocialista önfegyelemnek, az összetartásnak és az együttműködésnek fokozatos kifejlesztésére és állandó ébrentartására irányuljon.

4. §

Az ifjúság fegyelmi ügyeinek intézése körül ezentúl egészen új szempontokat kell szem előtt tartani.

A fegyelmi büntetések helyébe óvintézkedések lépnek. Ezeket — az érvényben levő rendtartási szabályok felfüggesztésével — a középfokú iskolák felső négy, illetve három osztályának ifjúságára vonatkozólag a Közoktatásügyi Népbiztosság a kö etkezőkben állapítja meg:

a) a hat-hat tanulónként választott osztálybizalmiak által hozott és a fegyelemsértővel az osztálybizalmiak előtt közölt azon határozat, hogy a fegyelemsértő a jövőben a bizalmiak fokozott ellenőrzése alatt fog állani;

b) az osztálybizalmiak által hozott s az egész osztály előtt kihirdetett azon határozat, hogy a fegyelemsértőt az egész osztály felügyelete alá helyezik;

c) a felső négy, illetve három osztály összbizalmiainak a fegyelemsértő osztálya előtt, a fegyelemsértő jelenlétében kihirdetett azon határozata, hogy a fegyelemsértőt a tanulók összbizalmi testületének ellenőrzése alá helyezik;

d) a kettős bizottságnak a szülő vagy megbízottja, az iskolai, esetleg háziorvos és a helyi munkás-, katona- és földművestanács közművelődési osztálya kiküldötteinek bevonásával hozott intése — melyet a fegyelmi vétség-elkövetővel a határozathozók közölnek, amelynek értelmében az illetőnek új környezetbe, új iskolába való távozása *a)* kívánatos, *b)* szükséges;

e) a kettős bizottságnak a szülő vagy megbízottja, az iskolai, esetleg háziorvos és a helyi munkás-, katona- és földművestanács közművelődési osztálya kiküldötteinek bevonásával hozott azon határozata, hogy a fegyelemsértő a rendes iskolai környezetbe egyáltalán nem való. A további eljárás ily

tanulókkal szemben a munkás-, katona- és földművestanácsok közművelődési osztályának, illetve a Közoktatásügyi Népbiztosság erre kijelölt szerveinek hatáskörébe tartozik.

Az ilyen tanulók összes fegyelmi ügyeiről részletes jelentés terjesztendő fel a Közoktatásügyi Népbiztossághoz.

Minősített, súlyosabb esetekben a fenti intézkedések egyes fokozatai átugorhatók. Ily esetekben az illetékes fórumot a kettős bizottság határozza meg.

5. §

Fegyelmi intézkedéseket vonnak maguk után a tanítók jelenlétében elkövetett mindazon fegyelemsértések, esetleg illetlenkedések, amelyek az előadást, a tanítás folytonosságát súlyosabban zavarják, s amelyeket ezért a tanító az osztálybizalmiaknak elintézésre kiad. Fegyelmi intézkedéseket kívánnak továbbá a tanulóknak akár az iskolán belül, akár az iskolán kívül elkövetett mindazon cselekedetei és nyilatkozatai is, amelyek a társadalmi közösség (az emberiség törvényei, a fennálló szabályok stb.) ellen irányulnak, vagy a szocialista önfegyelem, összetartás és együttműködés érzésének, a meggyőződésnek és akaratnak fogyatékos voltát vagy teljes hiányát mutatják. A jelentéktelenebb rendzavarásokat az előadó tanítók a jövőben is maguk intézik el, s ezekről a bizalmiak a kettős bizottságnak jelentést sem tartoznak tenni.

6. §

A határozathozatal a bizalmi és összbizalmi testületekben szavazással történik; a szótöbbséggel hozott határozatokat azonban a kettős bizottság minden szombaton tartott ülésében enyhítheti. Az egyhangúlag hozott határozatok azonnal, a szótöbbséggel hozottak csak a kettős bizottság döntése után közölhetők a fegyelemsértő ifjakkal.

A határozathozatal a kettős bizottságban úgy történik, hogy közös tanácskozás után a diákbizottság egyhangúlag hozott határozatát a tanítói bizottság vagy megerősíti, vagy azonnal megtartandó új tanácskozás tárgyává teszi, ez utóbbi esetben a diákbizottság újabb határozata végleges. A diákbizottság szótöbbséggel hozott határozatát a tanítói bizottság egyhangú határozattal enyhítheti.

7. §

A felső négy, illetve három osztály ifjúságának fegyelmi ügyeiről a jövőben a kettős bizottság vezet az egyes osztályokra

elkülönítve hivatalos naplót. A fegyelmi intézkedéseket minden egyes esetben ugyancsak a kettős bizottság közli a szülőkkel és az érdekelt tanárokkal, akiknek számára a hivatalos napló alapján osztályonként másolat készítendő és vezetendő.

8. §

A gazdasági ügyek intézésére nézve irányadó elvek a következők legyenek:

Tandíjkedvezményben a két bizottság az engedélyezett százalékon felül is részesítheti mindazokat az anyagiakban szűkölködő proletártanulókat, akik a tanítói testületi bizalmiak véleménye szerint is megérdemlik a támogatást.

Ösztöndíj és jutalomdíj a tanítói testület véleményezésének figyelembevételével csakis olyannak adható ki, akinek anyagi támogatásra szüksége van.

Az ösztöndíj- és jutalomdíj-alapok feloldása és folyósítása iránt a Közoktatásügyi Népbiztosságnak a Pénzügyi Népbiztossággal egyetértőleg tett, illetve teendő intézkedései lesznek irányadók.

A segélyek (éspedig a pénz-, ruha- és könyvsegélyek stb.) a Pénzügyi Népbiztosság rendelkezéseinek betartásával folyósítandók, éspedig csakis reászoruló proletártanulók számára mindaddig, amíg ez irányban a Közoktatásügyi Népbiztosság megfelelően nem intézkedik.

Az internátusok és menzák működése minden eszköz felhasználásával folytatandó. Az üres helyek betöltése a kettős bizottság ajánlása s a népbiztosság, illetve a művelődési tanácsok e célra kijelölt szerveinek jelölése alapján történik mindaddig, amíg az internátusok egységes alapon újjá nem szerveztetnek.

Az alapok és értékek kezelésével továbbra is az iskolaigazgatókat bízom meg, s a kettős bizottságok által jelen utasításaim betartásával véleményezett s a tanítói bizottság által szabályszerűen kiutalt összegeket esetről esetre ők kötelesek kifizetni vagy kiutalványozni.

9. §

A diákbizottság egy, a tanítói bizottság tagjai közül választott tanító irányítása mellett önállóan vezeti az összes ifjúsági körök és egyesületek, valamint az ifjúsági könyvtárak ügyeit. Kívánatos, hogy az ifjúsági könyvtárak legsürgősebben beszerezzék mindazokat a szociológiai, társadalomgazdaság-

tani, etikai és kommunista könyveket, amelyek az új világ megértéséhez s kiépítéséhez szükségesek.

10. §

E rendelet értelmében megalakítandó bizottságok működése a kívánt eredménnyel csak akkor járhat, ha egyrészt a szocialista diákok központi szervei (az Ifjúmunkások Országos Szövetségének diákalosztálya és a Magyarországi Tanítók Szakszervezetének ifjúmunkás-szakosztálya), másrészt a Magyarországi Tanítók Szakszervezetének irányítása szerint megalakult tanítói bizottságok minden eszközzel és minden erővel odahatnak, hogy az önfegyelemre és öntevékenységre még alig nevelt diákok e rendelet minden pontját és parancsát lelkiismeretesen és pontosan betartsák.

E célból a Közoktatásügyi Népbiztosság felhívja az Ifjúmunkások Országos Szövetségének diákalosztályát és a Magyarországi Tanítók Szakszervezetének ifjúmunkás-szakosztályát, hogy a Magyarországi Tanítók Szakszervezetével állandó és szoros összeköttetést tartva fenn, a diákbizottságoknak megalakítását és azoknak e rendelet szellemében való működését minden erejükkel támogassák. Az iskolák tanítói bizottságainak pedig kötelességévé teszi a népbiztosság, hogy a szabályosan megalakított és az Ifjúmunkások Országos Szövetségének diákalosztálya, illetve a Magyarországi Tanítók Szakszervezetének ifjúmunkás-szakosztálya által megerősítendő diákbizottságok minden ténykedését egyrészt mindenben támogassák, másrészt kellően ellenőrizzék. Szabálytalanságok vagy hatásköri túlkapások esetében a tanítói bizottságok a Magyarországi Tanítók Szakszervezete helyi csoportján át az Ifjúmunkások Országos Szövetsége, illetve a Magyarországi Tanítók Szakszervezete ifjúmunkás-szakosztály helyi vezetőségéhez, a diákbizottságok pedig az Ifjúmunkások Országos Szövetsége, illetve a Magyarországi Tanítók Szakszervezete ifjúmunkás-szakosztály helyi csoportján át a Magyarországi Tanítók Szakszervezete helyi vezetőségéhez forduljanak orvoslásért. Súlyosabb esetekben a helyi munkás-, katona- és földművestanácsok, illetve ezeknek közművelődési osztálya, további felterjesztés esetében pedig a Közoktatásügyi Népbiztosság dönt.

Budapest, 1919. április 25.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. május 9. 38. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 27. K. N. sz. rendelete.

(53)

1919. május 12.

Rendelet az érettségi vizsgák eltörléséről

1. §

A Közoktatásügyi Népbiztosság az érettségi vizsgálatokat eltörli.

2. §

Ezentúl — érettségi vizsgálat tartása helyett — a középfokú iskolák utolsó évfolyamát végző (érettségi előtt álló) osztályok tanítótestületei a tanév befejezésekor külön értekezletet tartanak, melyen megállapítják minden egyes tanulóról, hogy az előírt tanulmányi követelményeknek megfelelt-e, vagy sem.

Ezen az értekezleten az illető középfokú iskolák diákbizottságainak (l. a Közoktatásügyi Népbiztosság 27. K. N. sz. rendeletét[33] a „Tanácsköztársaság" 1919. május 9-én megjelent, 38. számában) a megbírálás alá kerülő tanulók közül kiküldendő 3 megbízottja is legyen jelen.

3. §

A megbírálás módozataira és a végbizonyítvány kiállítására nézve a Közoktatásügyi Népbiztosság 28. K. N. sz. rendelete[34] irányadó.[35]

A végbizonyítványt az alábbi minta szerint, félíven kell kiállítani.

Budapest, 1919. május 12.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. május 13. 41. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 30. K. N. sz. rendelete.

Minta a 30. K. N. sz. rendelethez

VÉGBIZONYÍTVÁNY

Nagy János, aki 1900. évi január hó 1-én Debrecenben, Hajdú megyében született, és középiskolai tanulmányait a budapesti VII. ker. főgimnáziumban mint rendes tanuló befejezte, a követelményeknek

megfelelt
(nem felelt meg).

Budapest, 1919. .....

P. H.

Aláírások

Tanácsköztársaság. 1919. május 13. 41. sz.: Minta a 30. K. N. sz rendelethez. Végbizonyítvány.

(54)

1919. május 12.

Rendelet a tanítóképző intézetek vizsgáinak módosításáról

A Közoktatásügyi Népbiztosság a népiskolai tanítóképző intézetek vizsgálataira vonatkozólag a következőket rendeli:

1. §

Az osztály- és osztályképesítő-vizsgálatok ezentúl elmaradnak. A bizonyítványok kiállítására nézve a Közoktatásügyi Népbiztosság 28. K. N. sz. rendelete[36] irányadó. Magántanulók átmenetileg ebben a tanévben az eddig érvényben volt szabályok szerint még vizsgálatot tehetnek, a bizonyítványt azonban számukra is az idézett rendeletnek megfelelően kell kiállítani.

2. §

A befejező képesítővizsgálat a jövőben a következőképp módosul:

a) az írásbeli vizsgálat megszűnik;

b) a szóbeli vizsgálat anyaga:

1. népiskolai nevelés- és oktatástan;
2. nevelés-történelem;
3. a Tanácsköztársaság alkotmányának ismerete, e téren különös tekintettel kell lenni az agrárügyekre;

4. a Forradalmi Kormányzótanács és a népbiztosok rendeletei, ezekből azonban elsősorban a tan- és nevelésügyre vonatkozó intézkedések.

3. §

A képesítővizsgát tevő tanulók megbírálására és a bizonyítványok kiállítására vonatkozólag ugyancsak a 28. K. N. sz. rendelet szabályai irányadók.

4. §

A képesítővizsgára jelentkező magántanulók a rendes tanulókkal egyforma elbánás alá esnek.

5. §

E rendelet életbelépése előtt javító- vagy ismétlővizsgára utalt tanulók a vizsgálatot még letehetik, a bizonyítvány azonban számukra is már az idézett rendelkezések szerint állítandó ki.

6. §

E rendelet kihirdetése napján lép életbe.

Budapest, 1919. május 12.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. május 13. 41. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 31. K. N. sz. rendelete.

(55)

1919. július 2.

Rendelet a középiskolai növendékek szünidő alatti foglalkoztatásáról

Annak előmozdítása végett, hogy a középiskolának az iskola helyén tartózkodó növendékei a nyári szünetben idejüket komolyabb és nemesebb tanulmányokra fordíthassák, a Közoktatásügyi Népbiztosság elrendeli, hogy valamennyi fiú- és leányközépiskola önként jelentkező növendékeivel tanítóik a folyó évi július és augusztus hónapjaiban is foglalkozzanak.

A foglalkozás célja a tanulók önálló öntevékenységre való nevelése, a foglalkozás módszerének ehhez a célhoz kell alkalmazkodnia. Az alapelv a teljesen szabad keretben való

szabad foglalkozás legyen, amelyben a tanítók és a tanulók hajlamuk és kívánságuk szerint vesznek részt. Ennek megfelelően a tanulóknak az osztálybeosztástól független csoportokba való beosztása ajánlatos. A tanulók foglalkoztatása nincsen helyhez kötve, az történhetik akár az iskolában, akár az iskola épületén kívül, a szabadban. A foglalkozás anyaga nincs a tantervhez kötve, de pontosan átgondolt terv szerint úgy állítandó össze és dolgozandó fel, hogy a tanulókat érdekelje és lekösse.

A teljesen szabad foglalkoztatás keretét, tárgyait és módszerét a tanítótestület külön értekezleten beszélje és állapítsa meg.

A tanulókkal foglalkozó tanítókat az önként jelentkezők közül, és ha ilyenek elegendő számban nem akadnának, valamennyi tanító közül, az iskolát vezető előterjesztésének lehető figyelembevételével, Budapesten a központi, vidéken a megyei művelődési tanács mellett működő művelődésügyi megbízottak jelölik ki olyképp, hogy a tanulókkal foglalkozó tanítók egymást havonként felváltsák.

A népbiztosság elvárja a tanítótestületektől, hogy szándékát megértve, szeretettel és lelkesedéssel fogják hasznosítani a nyári szüneti alkalmat.

A tanítótestületek a tanulók nyári szüneti foglalkoztatásának szervezéséről és a jelentkező tanulók számáról folyó évi július hó 10-ig kötelesek a népbiztosságnak jelentést tenni. A művelődésügyi megbízottak a foglalkoztatás eredményéről havonként folyó évi augusztus, illetőleg szeptember hó 15-ig tesznek a népbiztosságnak összefoglaló jelentést.

Budapest, 1919. július 2.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. július 4. 83. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 50. K. N. sz. rendelete.

(56)

1919. július 9.

Rendelet az iskolai nemi felvilágosítás megszüntetéséről

Egyes iskolákban egyes tanítók a gyermekek érettségét és korát meghaladó módon, sokszor a tudomány szempontjaiból is tévesen és a szocialista erkölcsel össze nem egyeztethetően

tárgyalták a nemi élet kérdéseit. A nemi felvilágosítás kérdésében csak igen óvatos és tervszerű munka védheti meg az iskolásgyermek érzékenységét káros és kínos sértésektől. Éppen ezért, hogy az effajta kártékony „felvilágosító" munka véglegesen megszűnjék az iskolákban, a Közoktatásügyi Népbiztosság elrendeli, hogy a tanítók a legteljesebb mértékben mellőzzék a nemi élettel kapcsolatos kérdések előadását mindaddig, amíg az új tanterv újabb utasításokkal nem szolgál a tanítóság számára. Ez a rendelet természetesen az iskolaorvosokra is vonatkozik.

Sem a nemi felvilágosítás kérdéséről, sem pedig bármely más szociológiai kérdésről sincsen joga senkinek az iskolában előadást tartani vagy ott iratokat terjeszteni, aki nem kapott erre engedelmet a Közoktatásügyi Népbiztosságtól.

Budapest, 1919. július 9.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. július 10. 88. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 56. K. N. sz. rendelete.

(57)

1919. július 9.

Rendelet az iskolai bizalmi rendszer megszüntetéséről

A szocialista-kommunista társadalom alapja a munkafegyelem. Már az iskolában rendszeres és fegyelmezett kötelességteljesítésre kell nevelni az ifjúságot. Az iskolákban a bizalmifiú- és bizalmileány-rendszer igen sok helyen fegyelmetlenséget és a komoly tanítást akadályozó zavart okozott. A népbiztosság elrendeli tehát, hogy az iskolákban a tanulók között a bizalmirendszer szűnjék meg. A Közoktatásügyi Népbiztosság valamennyi iskola élére szocialista-kommunista vezetőt rendelt ki, ez elég biztosíték arra, hogy a tanulók nevelésében és jóléti ügyeiben egyformán kötelességtudás és szeretet érvényesül.[37]

Budapest, 1919. július 9.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. július 10. 88. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 55. K. N. sz. rendelete.

(58)

1919. július 21.

Rendelet a helyettes tanítók illetményeiről

Valamennyi művelődési megbízottnak.

Tekintettel a K. N. 52. és 57. sz. rendeleteire[38], melyek a tanítói hetibéreket egységesen szabályozzák, elrendelem, hogy az eddigi helyettes tanítók, kiknek illetményei csak f. évi augusztus hó 31-éig voltak kiutalva, ezen illetményeik élvezetében mindaddig megmaradjanak, amíg részükre az említett rendeletekben megszabott hetibér ki fog utaltatni. Eszerint ezek a tanítók minden külön intézkedés nélkül megmaradnak középiskolai tanítói állásukban.

Felhívom, hogy erről valamennyi középiskola vezetőségét értesítse, és gondoskodjék a lehetőség szerint, hogy ezen rendeletem a helyi lapokban közzététessék.

Budapest, 1919. július 21.

Hivatalos Közlöny. 1919. július 31. 32. sz.: A közoktatásügyi népbiztosnak 1919. évi 102 520. sz. rendelete az eddigi helyettes tanítók illetményei tárgyában.

(59)

1919. július 21.

Rendelet a felsőkereskedelmi iskolák megszüntetéséről és üzemszervezeti szakiskolák felállításáról

1. Az 1895. évi 44 001. sz. alatt kelt rendelettel kiadott Szervezet és az 1915. évi 81 000. sz.[39] alatt kelt rendelettel kibocsátott Tanítástervezet alapján eddig működött felsőkereskedelmi iskoláknak, mint kapitalista célokat szolgált intézménynek további működését a Közoktatásügyi Népbiztosság ezennel megszünteti, és helyükbe átmenetileg és ideiglenesen a kommunista gazdálkodási rend érdekeibe beilleszkedő üzemszervezeti szakmunkásképző iskolák felállítását rendeli el.

2. Az üzemszervezeti szakiskolákban azok a tanulók nyernek kiképzést, akik az eddigi felsőkereskedelmi iskolai ismeretek megszerzésére törekedtek; az új iskolafaj szervezetét és

részletes tanítástervét a népbiztosság később fogja kibocsátani.

3. Egy ily iskolában egy vezetés alatt az egyes évfolyamokból 2—2 osztálynál több nem lehet, és szabályszerű előterjesztésre csak a legkivételesebb jól indokolt esetben fogja a népbiztosság meg egy harmadik párhuzamos osztály felállítását megengedni. Az egyes osztályok legmagasabb tanulólétszáma 40.

4. Az átmeneti időben, a múlt iskolai évben a felsőkereskedelmi iskolák felső osztályát végzett tanulók részére mindenütt, ahol legalább 20 ily tanuló jelentkezik, fakultatív IV. évfolyam szervezendő, ennek részletes tantervét a népbiztosság ugyancsak később fogja közölni. A múlt tanévi alsó és középső osztályos növendékek a később közlendő módosított régi tanterv szerint fognak tanulni. Az üzemszervezeti szakmunkásképző iskolának I. évfolyamára most jelentkező tanulók részére mind a négy évfolyam elvégzése kötelező.

5. Az üzemszervezeti szakmunkásképző iskolának általános tanterve a következő:

Sorszám	Tárgy	Heti órák száma évfolyamban I.	II.	III.	IV.	összesen
1.	Magyar fogalmazás és irodalom	3	3	3	3	12
2.	Közgazdasági és jogi ismeretek	—	—	2	2	4
3.	Gazdaságtörténelem és szociológia	2	2	2	3	9
4.	Gazdasági földrajz	2	2	2	2	8
5.	Anyagismeret	2	2	3	2	9
6.	Műipari alapfogalmak	—	—	—	2	2
7.	Természettan	2	2	2	—	6
8.	Számtan és mennyiségtan	4	4	4	4	16
9.	Számvitel és üzemtan	4	4	5	5	18
10.	Idegen nyelv	5	5	4	4	18
11.	Gyorsírás	2	2	—	—	4
12.	Gépírás	2	2	—	—	4
13.	Egészségtan	—	—	1	1	2
14.	Testnevelés	2	2	2	2	8
	Összesen	30	30	30	30	120

Hetenként 1—1 játékdélután.
Hetenként 1—1 munkadélután.

Nem kötelező:

Második idegen nyelv.....	—	4	4	4	12

6. A fakultatív IV. évfolyamnak az általános tanterve a következő:

		Óraszám
1	A legújabb magyar irodalom, társadalomismereti tételek kidolgozása. Előadógyakorlatok ..	4
2.	Német társadalomismereti olvasmányok és fogalmazványok	4
3.	Francia (angol) társadalomismereti olvasmányok és fogalmazványok	3
4.	A kommunista gazdálkodás adminisztrálása (gyakorlóiroda, statisztika, számvetés, számvitel, levelezés, gazdasági rendeletek ismertetése stb.)	6
5.	Közgazdasági ismeretek kiegészítése és szociológia	2
6.	Európa gazdasági földrajza.....	2
7.	A legújabb kor történelme	2
8.	Válogatott fejezetek a kémiai és mechanikai technológiából, gyakorlatokkal	3
9.	Az elosztás munkájának esztétikája (művészi nevelés)	1
10.	Egészségtan	1
11.	Testnevelés	2
	Összesen	30 óra

7. Az üzemszervezeti szakmunkásképző iskolába csak oly tanulók vehetők fel, akik kellő előképzettséggel biztosítják, hogy ez iskolának eredményesen fejlődő tanulói és a kommunista társadalomnak megfelelő műveltségű munkásai lehetnek. Ez okból az iskola I. évfolyamára a tanulók csak pártatlan, de teljes szigorú felvételi vizsgálat alapján vehetők fel.

8. E felvételi vizsgálatokat az összes ily iskolákban pontosan f. évi augusztus hó 15-én kell kezdeni és augusztus hó 21-ig be kell fejezni.

9. A felvételi vizsgálat tárgyai: magyar helyesírás, számtanból a 4 alapműveletben való teljes jártasság, végül olvasható, rendes kézírás.

10. A Budapesten felvétetni kívánó tanulók ez év augusztus hó 5-ig kötelesek személyesen és szóbelileg jelentkezni a Közoktatásügyi Népbiztosság III/2. ügyosztályában (V., Klo-

tild utca 15. III. em. 76.), bejelentve ugyanott lakcímüket, és bemutatva a középiskola (gimnázium, reál- és polgári iskola) III. és IV. osztályának elvégzéséről szóló bizonyítványukat és születési anyakönyvi kivonatukat, míg valamely vidéki iskolánál felvétetni kívánó tanulók hasonló módon és időpontig az illető iskola vezetőségénél kötelesek jelentkezni.

11. A felvételi vizsgálat teljesen díjmentes, a vizsgáztató tanítókat az állami költségvetés terhére fogja a népbiztosság a szabályszerű munkabérrel díjazni.

12. A vizsgálóbizottság áll: az intézet vezetőjéből vagy ennek helyetteséből, a szaktanítókból, s Budapesten a kerületi, vidéken az illetékes helyi munkástanácsnak 2—2 kiküldöttjéből, kiknek egyike fizikai munkás, másika pedig a tanácsnak egy pedagógiai tudással bíró tagja legyen.

13. A felvételi vizsgálat bármely tárgyából való sikertelenség a visszautasítást vonja maga után, ez azonban nem tüntethető fel az illető tanuló középiskolai bizonyítványán.

14. A Budapesten vizsgázó tanulók okmányait a vizsgálat megkezdése előtt jegyzék kíséretében fogja a népbiztosság az illető iskolák vezetőségének megküldeni. A vizsgálat befejeztével azonnal, tehát augusztus 22-én, mind a budapesti, mind a vidéki iskolák vezetői kötelesek ide a felvettek névjegyzékének megküldésével jelentést tenni a vizsgálat lefolyásáról és eredményéről.

15. Az összes vizsgálatok befejezése, vagyis folyó évi augusztus hó 21. után a fel nem vett tanulók okmányai elismervény ellenében visszaadandók az illető tanulóknak, a felvettek okmányai pedig visszatartandók.

Budapest, 1919. július 21.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. július 22. 98. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 62. K. N. sz. rendelete.

E) RENDELETEK AZ EGYETEMI ÉS FŐISKOLAI OKTATÁSRÓL

(60)

1919. március 28.

Rendelet munkásegyetemek, valamint a középfokú iskolák keretében előkészítő tanfolyamok létesítéséről és az ifjúmunkások oktatásáról

A kormányzótanács kimondotta, hogy a szocializmus állami propagandájának céljaira munkásegyetemeket és a középfokú oktatás keretében előkészítő tanfolyamokat létesít,[40] s ennek megszervezésére biztosi minőségben Szabados Sándort küldötte ki.

A kormányzótanács kimondotta, hogy az ifjúmunkások nevelési és oktatási ügyei a Közoktatásügyi Népbiztosság hatáskörébe tartoznak.

A kormányzótanács utasította a közoktatásügyi népbiztost, hogy a 16 éven aluli ifjúmunkások részére oktatási alkalmakat létesítsen. Az ifjúmunkások az oktatásba való bevonásukkal párhuzamosan a munka alól mentesítendők lesznek.

Budapest, 1919. március 28.

Forradalmi Kormányzótanács

Garbai
a Forradalmi Kormányzótanács elnöke

Lukács György
közoktatásügyi népbiztos-helyettes

Tanácsköztársaság. 1919. március 30. 5. sz.: A Forradalmi Kormányzótanács XVIII. K. T. E. sz. rendelete a munkásegyetemeknek és a középfokú oktatás keretében előkészítő tanfolyamoknak létesítése tárgyában. A Forradalmi Kormányzótanács közoktatási határozatai.

(61)

1919. március 31.

Rendelet a vizsgák szüneteltetéséről a tudományegyetem jogi karán és a jogakadémiákon

Elrendelem, hogy valamennyi tudományegyetem jogi karán, valamint minden jogakadémián az összes vizsgálatok az átszervezés és az új tanulmányi rend végleges megállapításáig szüneteljenek.

Budapest, 1919. március 31.

Lukács György
népbiztos-helyettes

Tanácsköztársaság. 1919. április 2. 7. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 2. K. N. sz. rendelete.

(62)

1919. április 19.

Rendelet a középiskolai tanári vizsgák módosításáról

A középiskolai tanárvizsgálatról szóló 1888. évi 50 098. sz. szabályzat[41] újabb módosításául rendelem:

1. §

Mindazoknak a kereskedelmi iskolai tanárjelölteknek, akik felsőkereskedelmi érettségi vizsgálatot tettek, az egyetem bölcseleti karán eddig hallgatott rendkívüli féléveik a középiskolai tanári pályára lépés, illetőleg a középiskolai tanári képesítés megszerzése szempontjából rendes félévekül számíttatnak be.

Ezek a jelöltek a megfelelő középiskolai szakcsoportokon középiskolai tanári alapvizsgálatot tehetnek. Akik a kereskedelmi iskolai tanári alapvizsgálatot már letették, egyenesen a középiskolai tanári szakvizsgálatra bocsátandók, ha a középiskolai tanári képesítéshez szükséges, de a kereskedelmi iskolai tanárjelölti minőségben még nem hallgatott tárgyakat a hátralevő félévek alatt hallgatják.

A középiskolai tanárvizsgálat szempontjából a könyvvitel, kereskedelmi ismeretek és levelezés szakcsoportjának a magyar-német nyelv és irodalom szakcsoportja, a kereskedelmi és politikai számtan szakcsoportjának a mennyiségtan és természettan szakcsoportja, a kereskedelmi földrajz, vegytan és áruismeret szakcsoportjának a vegytan és földrajz szakcsoportja felel meg, mely mint új szakcsoport engedélyeztetik.

2. §

A magyar nyelv és irodalom szaktárgy alap- és szakvizsgálatánál a vizsgatárgyak közül a finn-ugor nyelvészet elmarad.

3. §

Az alap- és a szakvizsgálatra jelentkezés az e célra szolgáló jelentkezési lappal történik; csak az indexet kell bemutatni.

4. §

Más főiskolán eltöltött félévek beszámítása felől a tanárvizsgáló bizottság határoz.

5. §

A középiskolai tanárvizsgálati szakcsoportok következőképp állíthatók össze:

a) két nyelv és irodalom egymással,
b) történelem bármely nyelvvel és irodalmával,
c) történelem és földrajz,
d) földrajz, mennyiségtan és a természettudományi tárgyak egymással tetszés szerinti csoportosításban.

6. §

Ez a rendelet kihirdetésének napján azonnal életbe lép.

Budapest, 1919. április 19.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. április 30. 31. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 21. K. N. sz. rendelete.

(63)

1919. április 24.

Rendelet a Budapesti Tudományegyetem ideiglenes szervezetéről és ügyviteléről

1. §

Az egyetem élén a népbiztos által kinevezett rektor áll.

2. §

A karok élén a népbiztos által kinevezett dékánok állanak. A dékánok mellé kari bizottságokat szervezek, amelynek tagjait az egyes karok viszonyai szerint való összetételben és számban nevezem ki. E bizottságok, melyeknek üléseit a dékán hívja össze, legalább kéthetenként ülést tartani kötelesek. Tartozik a dékán a bizottságot ülésre összehívni, éspedig 48 órán belül, ha ezt két bizottsági tag kívánja.

A kari dékán e bizottsággal együtt intézi a kari ügyeket. Így a kari hallgatóság ügyeit (a beiratkozás kérdéseit és az ezzel kapcsolatos ügyeket, a hallgatók fegyelmi ügyeit, a távozási és végbizonyítvány-ügyeket), a tanulmányi ügyeket, a külföldi oklevelek honosítását, a tanrend megállapítását stb.

3. §

A tanszéki segédszemélyzetet (adjunktus, tanársegéd, gyakornok stb.) a tanár javaslatára, illetve meghallgatása mellett magam nevezem ki. A kinevezés iránti tanári javaslathoz, amely a kari dékán útján terjesztendő fel, az illető intézet, illetve klinika szakbizalmi egyéneinek (orvos, bölcsész) javaslatát zárt borítékban kell csatolni.

4. §

Az ügyek intézésének irányelve az, hogy a meglevő rendelkezések alapján a tömeges, kisebb jelentőségű ügyeket a dékán maga, a fontosabb és elvi jelentőségű ügyeket pedig a kari bizottsággal együttesen intézi el. Oly elvi jelentőségű ügyekben, amelyekre nézve részemről nincs határozott rendelkezés, a kari bizottság intézkedésemet kikéri.

A dékánokat utasítom, hogy a dékáni hivatalok ügykezelését a szükséges nyilvántartás és ellenőrzés szempontjainak

figyelembevételével — különösen a kari hallgatósággal való érintkezés terén — a legmesszebbmenő módon egyszerűsítsék, és abból minden bürokratikus formaságot és sallangot küszöböljenek ki.

5. §

A dékán, illetőleg a kari bizottság határozata ellen kivételes méltánylást érdemlő esetekben hozzám a dékán, illetve a kari bizottság útján fellebbezés adható be.

6. §

Több kart érdeklő ügyek tárgyalására a rektor a kari bizottságok kiküldött tagjait karközi ülésre hívhatja össze. Tartozik a rektor ilyen ülést egybehívni, éspedig 48 órán belül, ha ezt valamely kar kari bizottsága kívánja.

7. §

A kari bizottságok, valamint a rektor elnöklete alatt összegyűlt karközi bizottság, üléseikről jegyzőkönyvet vezetnek, amelyet az elnök és a megbízott jegyzőkönyvvezető, valamint a hitelesítésre kiküldött 2 bizottsági tag aláírásával ellátva, 8 napon belül hozzám fel kell terjeszteni.

8. §

A karok felterjesztéseiket közvetlenül hozzám intézik, valamint rendeleteimet is közvetlenül kapják meg.

A rektornak ezek szerint adminisztratív hatásköre nincs. Teendői a karok együttes képviselete, az avatás vezetése, az oklevelek aláírása és a karközi bizottság jegyzőkönyvének felterjesztése. Ehhez képest a rektori hivatal mint ilyen megszűnik, csupán a legszükségesebb számú alkalmazott marad a felmerülő munkálatok elvégzésére a rektor mellett. A rektori hivatal egyéb alkalmazottai a kari dékánok hivatalaiba, illetve a felállítandó kari anyakönyvi hivatalokba osztatnak be.

9. §

A gazdasági hivatal jelenlegi ügykörében és összetételében megmarad.

A quaestura ügykörét az egyes karok mellett felállítandó anyakönyvi hivatalok fogják ellátni.

Azokban az ügyekben, melyekben eddig a gazdasági hivatallal és a quaesturával (kari anyakönyvi hivatalokkal) a rek-

tor, illetve az egyetemi tanács rendelkezett, az ügyek természetéhez képest részben magam rendelkezem, részben az egyes karok rendelkeznek.

10. §

A hittudományi kar tekintetében külön fogok rendelkezni.

Budapest, 1919. április 24.

Hivatalos Közlöny. 1919. május 8. 20. sz.: A közoktatásügyi népbiztosnak 1919. évi 34 642. sz. rendelete a Budapesti Tudományegyetem ideiglenes szervezetéről és ügyviteléről.

(64)

1919. április 26.

Rendelet a középiskolai tanári vizsgák módosításáról

A középiskolai tanárvizsgálatról szóló 1888. évi 50 098. sz. rendelettel kiadott szabályzat[42] újabb módosítása tárgyában azonnali hatállyal a következőket rendelem:

1. Magyar nyelv és irodalomból csupán azok tartoznak alapvizsgálatot tenni, akik a magyar nyelv és irodalmat szaktantárgyul választották.

2. Az alapvizsgálaton a szabadon választott idegen nyelvek közé a szláv nyelvek is felveendők.

3. A pedagógiai vizsgálat a mai formájában megszűnik. Az átmenet és a pedagógiai vizsgálat helyébe lépő új vizsgálat iránt külön rendeletekben intézkedem.

4. A tanárvizsgálat minden fokán a házi és zárthelyi szakdolgozatok megszűnnek.

5. Az alapvizsgálati és a szakvizsgálati értesítőben, valamint a tanári oklevélben a vizsgálati eredmény megjelölésére nézve eddig használatos fokok megszűnnek, és helyettük csak a „megfelelt" vagy „nem felelt meg" fokozat használandó.

6. Mindazokra nézve, akik a tanárvizsgálatot jelen rendeletem kibocsátásáig még nem fejezték be teljesen, a reáliskolai érettségi bizonyítvány teljesen egyenrangúnak tekintendő a gimnáziumi érettségi bizonyítvánnyal.

7. Mindazoknak, akik reáliskolát végeztek, valamint a gimnáziumban görög helyett görögpótló irodalmat választottak, a középiskolai tanári képesítés megszerzése céljából

görög nyelvből és irodalomból érettségi vizsgálatot nem kell tenniök.

8. Ha a jelölt az alap- vagy szakvizsgálaton egy szaktárgyból vagy a szaktárgy egy vagy több részlettárgyából nem felelt meg, három hó múlva, ha két szaktárgyból vagy egy szaktárgyból és egy másik szaktárgy egy vagy több részlettárgyából nem felelt meg, hat hó múlva javítóvizsgálatra bocsátható.

9. Az alap- és szakvizsgálatok az egyes szaktárgyakból együtt és egyszerre, vagy legfeljebb egy-egy havi időközökben tehetők le.

10. Az ábrázoló geometria, mint külön szaktárgy, az 1918—19. tanév végével megszűnik. Vizsgálatok ezen szaktárgyból csupán 1919. évi augusztus hó végéig tartatnak.

11. Minden jelölt lehetőleg azon bizottsághoz osztandó be, amelynél vizsgázni óhajt, ha kérését (indexével) kellőképp indokolni tudja.

12. A folyó 1918—19. tanévben júniusban is, a hadviselt tanárjelöltek részére pedig folyó évi július és augusztus hónapokban is tartatnak vizsgálatok.

Budapest, 1919. április 26.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. április 27. 29. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 15. K. N. sz. rendelete.

(65)

1919. április 26.

Rendelet a gazdasági akadémiákra való felvételről

A gazdasági akadémiák eddigi tanítási rendje kizárólag a földbirtokos és vagyonos osztály fiainak tette lehetővé, hogy felsőfokú gazdasági képesítést nyerjenek.

Ezt a kiváltságot a Földművelésügyi Népbiztosság most megszünteti, s addig is, amíg ezeket az intézményeket a jelenlegi viszonyoknak megfelelően átszervezi, s megadja a módot elsősorban minden arra való proletárnak, hogy ezen intézményekbe felvegyék, elrendeli a népbiztosság, hogy a felsőkereskedelmi iskolák érettségi bizonyítványai — osztályzati fokozatukra való tekintet nélkül — képesítsenek felvételre a gazdasági

akadémiák rendes hallgatójául. Mindazokat, akiket eddig feltételesen, vagy pedig rendkívüli hallgatókul vettek fel, mert nem volt jeles kereskedelmi érettségi bizonyítványuk, ezentúl rendes hallgatóknak kell tekinteni.[43]

Budapest, 1919. április 26.

Földművelésügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. április 27. 29. sz.: A Földművelésügyi Népbiztosság 30. F. N. sz. rendelete.

(66)

1919. április 26.

Rendelet az egyetemi diákdirektóriumok feloszlatásáról, és az egyetemistáknak az illetékes szakszervezet ifjúmunkás-csoportjához való tartozásáról

A Közoktatásügyi Népbiztossághoz ismételt indokolt panaszok érkeznek az egyes egyetemeken és főiskolákon a proletárdiktatúra kikiáltása óta működő, úgynevezett direktóriumok (szocialista diákok bizalmi testülete) ellen.

A félreértések és visszaélések megszüntetése végett a népbiztosság ezeknek a direktóriumoknak (például műegyetemi direktórium), úgyszintén a szocialista diákok szervezetének intézkedési jogkörét minden irányban felfüggeszti. A főiskolai és egyetemi hallgatók a jövőben kulturális és tanulmányi érdekeik istápolására az anyaszakszervezetekben fognak tömörülni, mint az egyes szakszervezetek ifjúmunkás-csoportjai. (Például a medikusok az orvosok szakszervezetében.) Addig, amíg ezek a főiskolai ifjúmunkás-csoportok szervezeti vezetőségüket a rövid időn belül megjelenő rendeletben lefektetendő elvek szerint szabályszerűen meg nem választják, minden, diákokat érdeklő ügyben a népbiztosságban működő diákszociális ügyosztály intézkedik. Felvilágosításokat az ügyosztály politikai megbízottja ad. (Egyelőre V., Hold utca 16. IV. em. 50. sz. Közoktatásügyi Népbiztosság. 95. telefonmellékállomás, délelőtt 11—1 óra között.)

Budapest, 1919. április 26.

Lukács György
közoktatásügyi népbiztos

Fáklya. 1919. április 27.: A közoktatásügyi népbiztos a szocialista diákok szervezetének feloszlatásáról.

(67)

1919. május 3.

Rendelet a főiskolai tankönyv- és jegyzetkészítés bejelentéséről

A főiskolákon fennálló tankönyv- és jegyzethiány, illetve a meglevő tankönyv és jegyzetekkel folyó tűrhetetlen üzérkedés megszüntetése céljából elrendelem, hogy mindenki (egyén, vállalat, üzem stb.), aki főiskolai előadások tananyagát felölelő bármely kő- vagy könyvnyomatos munka (kiváltképpen „Jegyzetek") készítésével vagy kiadásával üzletszerűen foglalkozott, ezt haladéktalanul annál is inkább jelentse be, mert egy bizonyos határidőn túl minden ilyennemű munka magánosok által való forgalombahozatala és értékesítése be fog szüntettetni.

A bejelentés a Közoktatásügyi Népbiztosság VI. osztályához (V., Hold utca 16.) címzett ajánlott levélben történjék; megadandó a kiadott jegyzetek címe, terjedelme, a kiadás ideje, a jelenleg rendelkezésre álló példányszám, s az az árfolyam, amelyben a munka legutóbb árusíttatott.

Budapest, 1919. május 3.

Hivatalos Közlöny. 1919. május 22. 22. sz.: A közoktatásügyi népbiztosnak 1919. évi 88 970. sz. rendelete a főiskolai tankönyv- és jegyzetkészítés bejelentése tárgyában.

(68)

1919. június 10.

Rendelet a műszaki egyetem keretében üzemfelügyelői tanfolyam létesítéséről

A Közoktatásügyi Népbiztosság a Szociális Termelés Népbiztosságával egyetértőleg egy, a budapesti műegyetem keretén belül megtartandó üzemfelügyelőket képző tanfolyam felállítását rendeli el. A tanfolyam célja oly műszaki szakemberek elméleti és gyakorlati kiképzése, akik képesek annak megítélésére, hogy az üzemberendezések üzembiztosak-e és a munkamódok gazdaságosak-e.

A tanfolyam két részre tagozódik:

I. Tanfolyam üzemfelügyelők részére.

II. Tanfolyam üzemfelügyelőségi vezetők részére.

Mindkét tanfolyam 10—10 hétig tart.

Az első tanfolyam három párhuzamosan tartandó előadás- és kapcsolatos gyakorlatsorozatból áll, amelyeknek tárgya:

a) a tüzeléstechnika,

b) általános gépészet és

c) elektrotechnika.

Ezeket a tanfolyamokat akár külön-külön, akár egyszerre lehet elvégezni.

Az első tanfolyamon mint rendes hallgató részt vehet minden olyan szakmunkás, aki felszabadulási levelének kelte óta legalább 12 évet olyan szakmában töltött el gyakorlatilag, amelyben magát üzemfelügyelőnek akarja kiképeztetni, ha a felvételi vizsgát sikerrel leteszi.

Akinek műegyetemi, mérnöki oklevele van, az 4 évi, akinek pedig felsőipariskolai oklevele van, 8 évi szakbavágó gyakorlat után mint rendes hallgató részt vehet az első tanfolyamon, a felvételi vizsga sikeres letétele esetén.

A felvételi vizsgát az alább megjelölt vizsgálóbizottság előtt kell letenni.

A vizsgálóbizottság a felvételi vizsga letétele alól megfelelő előképzettségű jelentkezőket felmenthet.

A második tanfolyam időben az első után következik, és azon részt vehetnek azok, akik az első tanfolyam mindhárom kurzusán a záróvizsgát sikerrel letették.

A vizsgálóbizottság megfelelő előképzettségű jelentkezőket az első tanfolyam záróvizsgáinak letétele nélkül is felvehet a második tanfolyamra.

A tanfolyamok befejezése után a résztvevők záróvizsgát tehetnek. Ezekre a vizsgákra olyanok is jelentkezhetnek, akik a tanfolyamon nem vettek részt.

Az első tanfolyam egyes kurzusai külön-külön tartják meg vizsgáikat.

Azok, akik a záróvizsgát sikerrel letették, tüzeléstechnikai, általános gépészeti, illetőleg elektrotechnikai képesítést nyernek. Azokat, akik a második tanfolyamot követő záróvizsgát teszik le sikerrel, üzemfelügyelőségi vezetővé képesítik.

A vizsgálóbizottság az illető tanfolyam összes előadó tanáraiból, továbbá a Közoktatásügyi, a Szociális Termelési Népbiztosság és a Szakszervezeti Tanács egy-egy kiküldöttjéből áll.

A vizsgálóbizottság a jelölt képesítésének kérdésében szótöbbséggel dönt.

Az első tanfolyam minden egyes kurzusán 10 héten át, összesen körülbelül 180 óra előadást és körülbelül 120 óra gyakorlatot kell tartani, a többi időt a gyakorlatokkal kapcsolatosan, üzemek és gyárak látogatására kell felhasználni.

Az első tanfolyam folyó év júniusában veszi kezdetét. Tanterve a következő:

A) A tüzelésztechnikai üzemfelügyelők számára tartandó tanfolyam tantárgyai:

Technikai fizika, mechanikai munkaátvitel, mechanikai transzportberendezések, kazánok tüzelőszerkezete, tüzelésztechnika.

B) Az általános gépészeti üzemfelügyelők számára tartandó tanfolyam tantárgyai:

Technikai fizika, mechanikai munkaátvitel, mechanikai transzportberendezések, kalorikus gépek, kazánok tüzelőszerkezete, hydrogépek.

C) Elektrotechnikai üzemfelügyelők részére tartandó tanfolyam tantárgyai:

Technikai fizika, mechanikai munkaátvitel, elektromos berendezések üzembiztonsága, elektromos berendezések gazdaságossága.

A második tanfolyam technikai, gyárszervezési, gyárvezetési, közgazdasági és munkásvédelmi tárgyakból fog állani. Ennek részletes programja később nyer megállapítást.

A hallgatókat illető segélyezés kérdését a Szociális Termelés Népbiztossága külön rendelettel szabályozza.

Technikai okokból egyelőre legfeljebb 20 rendes hallgatót lehet csak felvenni az első tanfolyam minden egyes kurzusára. Olyanokat, akik a gyakorlatokon nem kívánnak részt venni, mint rendkívüli hallgatókat korlátlan számban lehet felvenni. Rendkívüli hallgató az is lehet, akinek a fentebb megjelölt képesítése, gyakorlata nincs meg. A rendkívüli hallgatók felvételi vizsgát sem tesznek.

A tanítás és igazgatás kérdéseire vonatkozólag részletesen a Szociális Termelés Népbiztosságának műszaki üzemfelügyelőségi vezetője intézkedik, a Szociális Termelés Népbiztosságának irányítása mellett.

Budapest, 1919. június 10.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. június 11. 64. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 41. K. N. sz. rendelete.

(69)

1919. június 10.

Rendelet az egyetemi asszisztensek, gyakornokok és specialista növendékek kinevezéséről

Az egyetemi asszisztensi, gyakornoki és specialista növendéki kinevezések időtartamát következőleg szabályozzuk:

1. §

Az egyetemi asszisztensi kinevezés első ízben három évre, megújítások alkalmával pedig további két-két évre szól. Olyanokat, kiknek egyetemi gyakornoki szolgálatuk nincs, úgy első ízben, mint a megújításoknál két-két évre lehet kinevezni.

Az asszisztensi minőségben egyetemen töltött összes idő hét (7) évet nem haladhat meg; ennélfogva az utolsó meghosszabbítás tartama mindig csak a hét évből még el nem telt időre terjedhet.

2. §

A gyakornoki (klinikai vagy intézeti orvosi) kinevezés egy évre szól, és további egy-egy évre meghosszabbítható, úgy azonban, hogy a gyakornoki minőségben egyetemen töltött összes idő legfeljebb három évre terjedhet.

3. §

A specialista növendék alkalmazása egy évre szól, de egyszer meghosszabbítható további egy évre.

A specialista növendéki minőségben való alkalmazásnál az eddigi gyakornoki szolgálatot számításba kell venni.

Amennyiben specialista növendéket gyakornokká neveznek ki, a specialista növendéki minőségben eltöltött szolgálati idő felét be kell számítani a gyakornoki minőségben eltölthető időbe.

4. §

Minden tanszék mellett (intézetben, klinikán) a gyakornoki állások $^1/_3$-át és a specialista növendéki dolgozó helyek $^1/_2$-ét évenként újonnan kinevezettekkel kell betölteni.

5. §

Az 1919. június 1-i hatállyal eszközlendő létszámrendezés alkalmával az eddigi asszisztensi, gyakornoki stb. szolgálatnak az egyetemen még e minőségekben tölthető idő szempontjából való számbavételénél a katonai szolgálat miatt az egyetemi szolgálattól távol töltött idő felét a kinevezés szerinti szolgálati időből le kell vonni.

Ha a létszámrendezés idejében gyakornokká kinevezett egyénnek már van gyakornoki szolgálata, az egyetemen gyakornoki minőségben még eltölthető időtartam megállapításánál e szolgálat megfelelő részét specialista növendéki minőségben töltött szolgálati időnek kell tekinteni.

6. §

Ez a rendelet azonnal életbe lép.

Budapest, 1919. június 10.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. június 11. 64. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 49. K. N. sz. rendelete.

(70)

1919. június 15.

Rendelet a Budapesti Tudományegyetem alkalmazottainak ideiglenes bizalmi szervezetéről

I. A Budapesti Tudományegyetemen bizalmi testületeket alkotnak: 1. az orvoskari tanszéki segédszemélyzet, 2. a bölcsészetkari tanszéki segédszemélyzet, 3. a gyógyszertári munkások, 4. az ipari munkások (gépészek, fűtők), 5. az ápolók, 6. a hivatali alkalmazottak és 7. a hivatali segédszemélyzet (altisztek, takarítók, kapusok stb.).

II. A bizalmi testületek munkahelyenként foganatosítandó, titkos szavazás és szótöbbség alapján a következőképpen alakulnak meg:

1. Az orvosok bizalmi testületébe minden orvoskari intézet, illetve klinika, ha az alkalmazott orvosok száma a 10-et meg nem haladja, egy, ha a 10-et meghaladja, két bizalmi egyént választ.

2. A bölcsészek bizalmi testületének megalakítása tekintetében a II. 1. pont alattiak megfelelően alkalmazandók.

3. A gyógyszertári munkások bizalmi testülete négy tagból áll, akik közül kettőt a gyógyszertári munkások, kettőt a gyógyszertári segédmunkások választanak.

4. Az ipari munkások bizalmi testületébe minden szakma munkásai, ha az illető szakma munkásainak száma a 10-et meg nem haladja, egy, ha a 10-et meghaladja, két bizalmi egyént választanak.

5. Az ápolók bizalmi testületének megalakítása tekintetében a II. 1. pont alattiak megfelelően alkalmazandók.

6. A hivatali alkalmazottak bizalmi testületébe minden hivatal, ha a hivatali alkalmazottak száma a 10-et meg nem haladja, egy, ha a 10-et meghaladja, két bizalmi egyént választ.

7. A hivatali segédszemélyzet bizalmi testületébe minden hivatal, illetve intézmény, ha az alkalmazott segédszemélyzet száma a 10-et meg nem haladja, egy, ha a 10-et meghaladja, két bizalmi egyént választ.

III. A bizalmi testületek által kiküldött főbizalmi testület a következő tagokból áll:

Hat orvos, három bölcsész, egy gyógyszertári munkás, három ipari munkás, két ápoló, két hivatali alkalmazott és két hivatali segédszemély.

A főbizalmiakat a bizalmi testületek választják titkosan, szótöbbséggel.

A megválasztott bizalmi (főbizalmi) egyén megbízatása a választások előtt egységesen meghatározandó időpontig (a jelenleg megbízottaké, illetve a rendelet alapján megbízandóké, 1919. évi augusztus hó végéig) szól, és közbeesőleg csak a választók kétharmadának kívánságára vonható vissza.

A visszavonás esetén kívül időközi választás csak lemondás vagy más kényszerű szükség miatt történhetik.

IV. *A bizalmi egyének hatásköre a következő:*

1. Képviselik a személyzet érdekeit úgy az intézmény (intézet, klinika) vezetőjével, mint a kívülállókkal való érintkezésben.

2. Az intézmény vezetőjének a személyzet munkaviszonyait és szociális vonatkozású ügyeit illetőleg javaslatokat tehetnek, rendelkezési joguk azonban nincs.

3. A személyzet fegyelmi ügyeiben az intézmény vezetőjének döntését — amennyiben ez az érdekelt feleket vagy azok egyikét nem elégítené ki — felülvizsgálat végett a bizalmi testülethez, illetve kivételes fontosságú esetekben, valamint akkor

is, ha a bizalmi testület az ügyet saját hatáskörében elintézni nem tudná, a főbizalmi testület elé terjesztik.

Ez a rendelkezés az intézmények vezetőinek (klinikai vagy intézeti igazgatóknak stb.), illetve helyetteseiknek a múltban fennállott fegyelmi jogkörét a személyzet szolgálati viszonyait (elbocsátás stb.) illetőleg semmiképpen nem érinti, célja csupán az, hogy az alkalmazottaknak az igazságtalannak vélt intézkedésekkel szemben a jogorvoslat lehetőségét nyújtsa.

4. Az orvosok, a bölcsészek és a gyógyszertári munkások bizalmi egyénei az intézet (klinika) vezetőjével együttesen részt vesznek az illető intézet adminisztrációjának irányításában, és felelősek azért, hogy az üzem vezetésében a szocialista szempontok teljes mértékben érvényre jussanak. Az adminisztratív teendőket ténylegesen továbbra is azok végzik, akik azzal szabályszerűen megbízva vannak. Az intézet tudományos vezetése, illetve a személyzet tudományos tevékenységének irányítása továbbra is az intézet vezetőjének kizárólagos joga marad. Ide értendő a klinikákon a betegfelvétel is.

V. A bizalmi testület hatásköre: *A bizalmi testületek ellenőrző, véleményező és javasoló működést fejtenek ki a szakmájukra vonatkozó ügyekben. A bizalmi testületek fegyelmi ügyeken kívül* (l. 3. pont) az illető szakmán belüli egyének egymás között felmerülő vitás ügyeiben is eljárnak. Szükség esetén a bizalmi testület ily esetekben a főbizalmi testület döntését kikéri.

VI. *A főbizalmi testület hatásköre:* A főbizalmi testület munkafegyelmi bíróság az egyetem különböző kategóriájú alkalmazottai között (orvosok, ápolók, ipari munkások stb.) felmerülő vitás kérdésekben, amennyiben azokat az illető intézmény (intézet, klinika) vezetője a bizalmiakkal egyetértésben, a felek részéről megelégedésre elintézni nem tudja.

A főbizalmi testület intézkedését az intézmények (intézetek, klinikák) vezetői is kikérhetik.

A főbizalmi testület az egyetemi alkalmazottak mindennemű szociális vonatkozású és munkaügyében az illetékes hatóságoknak javaslatot tehet.

Ha a főbizalmi testületben a testület valamely tagjának működése ellen aggály merül fel, s ezt az aggályt titkos szavazás esetén legalább négy tag osztja, a főbizalmi testület tartozik e tagra vonatkozólag haladéktalanul a Közoktatásügyi Népbiztosság rendelkezését kikérni.

VII. *A főbizalmi testület határozatai:* A főbizalmi testület az illetékes intézmények vezetőinek, a szükséghez képest a gazdasági hivatalnak, valamint az illetékes bizalmi egyének-

nek meghallgatása után a következő büntetéseket határozhatja el:

1. dorgálás,
2. nyilvános megrovás,
3. az alkalmazott azonnali áthelyezése, illetve elbocsátása.

Az ilyen határozatokat az illetékes hivatali fórumokkal (népbiztosság, illetékes szakszervezet, intézeti vagy klinikai igazgató stb.) azonnal írásban kell közölni.

VIII. Az egyetemi alkalmazottak ügyeibe az illetékes szakszervezetek csakis a főbizalmi testület útján folyhatnak be.

IX. Az egyetemi könyvtárra vonatkozólag külön történik intézkedés.

X. Az egyetemi alkalmazottak e bizalmi szervezetén kívül az egyetemen semmiféle más bizalmi szervek, tanácsok, direktóriumok stb. nem működhetnek.

A Közoktatásügyi Népbiztosság elvárja a bizalmi szervektől, és különösen a főbizalmi testülettől, hogy igazságos, mindig alaposan megfontolt, de egyben erélyes intézkedéseikkel az alkalmazottak szolgálati és munkafegyelmét a legsürgősebben helyreállítják, és ügybuzgó működésükkel megteremtik azokat az előfeltételeket, amelyek nélkül az egyetem magas kulturális hivatásának nem felelhet meg.

A jelen rendelet azonnal hatályba lép, és minden vele ellenkező rendelkezés hatálytalan.

Budapest, 1919. június 15.

Hivatalos Közlöny. 1919. június 27. 26. sz.: A közoktatásügyi népbiztosnak 1919. évi 150 558. sz. rendelete a Budapesti Tudományegyetem alkalmazottainak ideiglenes bizalmi szervezetéről.

(71)

1919. június 20.

Rendelet az egyetemek és az egyetemi tanítószemélyzet elnevezéséről

1. §

A tudomány- és műegyetemek megjelölésére ezentúl a „Tudományegyetem", illetőleg „Műegyetem" kifejezéseket kell az egyetem helyét feltüntető jelzővel kapcsolatban — minden más jelző, illetőleg kifejezés nélkül — használni,

pl. „Budapesti Tudományegyetem", „Budapesti Műegyetem", „Kolozsvári Tudományegyetem" stb.

2. §.

Az egyetemi (műegyetemi) tanítószemélyzet és tanítósegédszemélyzet egyes kategóriáinak megjelölésére a népbiztosság — a nemzetközi nyelvhasználat figyelembevételével — a következő elnevezéseket állapítja meg:

1. *egyetemi (műegyetemi) professzor,*
2. *egyetemi (műegyetemi) adjunktus-professzor,*
3. *egyetemi (műegyetemi) docens,*
4. *egyetemi (műegyetemi) előadó,*
5. *egyetemi (műegyetemi) asszisztens,*
6. *egyetemi (műegyetemi) gyakornok,* illetőleg az orvosi karokon *klinikai vagy intézeti orvos.*

Az 1. alatti megjelölést az eddigi rendes tanárokra, a 2. alattit az erre az új kategóriára kinevezendőkre, a 3. alattit az eddigi magántanárokra és az eddigi címzetes rendkívüli tanárokra, a 4. alattit a megbízott előadókra, az 5. alattit az eddigi adjunktusokra és tanársegédekre, a 6. alattit az eddigi gyakornokokra kell alkalmazni.

Az egyetemi (műegyetemi) tanszékek, intézetek vagy klinikák stb. mellé továbbképeztetésük céljából felvett, pályavégzett egyénekre, amennyiben az 5. vagy 6. alatti megjelölés alá nem tartoznak: specialista növendék megjelölést kell használni.

Az egyetemekhez kapcsolt, valamint az önálló főiskolák tanítóinak elnevezése: főiskolai tanító.

Minden más elnevezés (így címzetes rendes, rendkívüli tanár stb.) megszűnik, s ilyet használni tilos.

3. §

E rendelet kihirdetése napján lép életbe.

Budapest, 1919. június 20.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. június 21. 72. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 46. K. N. sz. rendelete.

(72)

1919. július 13.

A Népgazdasági Tanács III. (ipari termelési) főosztálya népbiztosának rendelete a Marx—Engels Munkásegyetem rendes hallgatóinak mentesítéséről a délutáni munka alól

Dovcsák népbiztos a következő rendeletet adta ki: Utasítom a szocializált üzemek termelőbiztosait és munkástanácsait, hogy a Marx—Engels Munkásegyetem rendes hallgatóit az előadások tartamára a délutáni munkájuk alól mentesítsék az előadások látogathatása céljából, és nekik az így elmulasztott munkaidő után járó keresetet is folyósítsák.

Szociális Termelés. 1919. július 13. 1. sz.: A Marx—Engels Munkásegyetem rendes hallgatóinak mentesítése a délutáni munka alól.

F) RENDELETEK AZ IFJÚMUNKÁS-OKTATÁSRÓL

(73)

1919. március 29.

A Közoktatásügyi Népbiztosság 71516/1919. sz. rendelete Budapest és környéke tanoncainak összeírásáról

Elrendeljük, hogy minden tanonc, kifutó (fiú vagy leány) az alább felsorolt helyek közül a megfelelő helyen összeírás miatt jelentkezzék. Az összeírást műhelyek szerint oly módon eszközöljük, hogy az egyes üzletek, műhelyek és gyárak összes tanoncai együttesen jelentkeznek az alant jelzett megfelelő helyen. A körzetek beosztása a műhelyekre vonatkozik. Az összeírás április 7-től 11-ig tart, mindennap 2-től 6-ig. A statisztika felvétele után fokozatosan gondoskodni fogunk az ifjúmunkásoknak otthonokban való elhelyezéséről, melyekhez tanműhelyeket kapcsolunk.

Budapest, 1919. március 29.

Lukács György
közoktatásügyi helyettes népbiztos*

Plakát. — P. I. Arch. Plakátgyűjtemény. V/4/2447.

---

* Ezután közli a plakát az összeírás körzetbeosztását. — *A szerk.*

(74)

1919. március 31.

A Közoktatásügyi Népbiztosság rendelete az ifjúmunkások védelméről

RENDELET

1. A tanoncok munkaideje e rendelet megjelenésétől kezdve heti 36 óra, melybe az elméleti oktatás ideje is beszámíttatik.[44] Az elméleti oktatás csak hétköznapokon, a nappali órákban történhetik.

2. Senki tanoncát el nem bocsáthatja. Ha elbocsátotta, minden eddigi illetményét (ellátás, lakás, fizetés) fizetni tartozik.

3. Aki tanoncát tettlegesen bántalmazza, forradalmi törvényszék elé állítandó.[45]

Budapest, 1919. március 31.

Lukács
közoktatásügyi helyettes népbiztos

Plakát. — P. I. Arch. Plakátgyűjtemény. V/4/2448.

(75)

1919. április 15.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Közoktatási Ügyosztályának rendelete az ipariskolai oktatás megkezdéséről

Értesítjük az iparostanonc-iskolák vezetőit, hogy az iparostanonc-iskolákban a tanítást délután 2 órakor kell megkezdeni. Azon iskolákra nézve pedig, amelyekben a délutáni tanítás a hely szűke miatt meg nem kezdhető, következőképp intézkedünk:

a Csalogány utcai iskola a Városmajor utcai iskolában,

a Timár utcai iskola a Kórház utcai iskolában,

a Bajnok utcai és Lehel utcai iskola a Lovag utcai iskolában,

a Váci út 21. sz. iskola, a Váci út 57. sz. iskola, a Váci út 59. sz. iskola az Izabella utcai felsőkereskedelmi iskolában,

a Gömb utcai iskola, a Palotai úti iskola, a Szt. László úti iskola a Sziget utcai polgári iskolában,

a Szív utcai iskola a Nagymező utcai iskolában,

a Kertész utcai iskola a Kazinczy utcai iskolában,

a Wesselényi utcai iskola a Dohány utcai iskolában,

a Dob utcai iskola, a Damjanich utcai iskola, a Hernád utcai iskola a Damjanich utcai felsőkereskedelmi iskolában,

az Aréna út 16. sz. iskola, az Angol utcai iskola az Egressy úti polgári iskolában,

a Telep utcai iskola az Egressy úti elemi iskolában,

a Rökk Szilárd utcai iskola a Szentkirályi utcában,

a Baross utcai iskola a Bakáts téri iskolában,

a Práter utcai iskola, a Bezerédy utcai iskola, a Jázmin utcai iskola az Erdély utcai iskolában,

a Dugonich utcai iskola a Ranolder utcai iskolában,

a Soroksári úti iskola az Ipar utcai iskolában,

a Kada utcai iskola a Szt. László téri iskolában fog tanítani.

Felhívjuk az iskolavezetőket, hogy a tanítást azonnal kezdjék meg, és azon tanítókat, akik egyéb elfoglaltságuk miatt óráikat nem láthatják el, késedelem nélkül jelentsék be. A tanulókat a végzett osztályok alapján kell csoportosítani, és ügyelni arra, hogy az egyenlő előképzettségűek egy csoportba kerüljenek.

A tananyag összeállításánál a mostani óraszám keretében, az idő rövidsége miatt, főleg az egyszerű fogalmazás, a négy alapművelet és az egyszerű ipari számítások megtanítására, a Kommunista Kiáltvány és a Tanácsköztársaság rendeleteinek ismertetésére kell a fő súlyt helyezni. A rajzoktatásnál pedig annyit, amennyit még el lehet végezni.

Várjuk, hogy mindenki szeretettel és odaadással fog a munkához és ereje megfeszítésével dolgozik.

Budapest, 1919. április 15.

Kovács
megbízott

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye. 1919. április 25. 16. sz.: Rendelet valamennyi iparostanonc-iskola vezetőjéhez. 26/1919-VII. sz.

(76)

1919. április 16.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Közoktatási Ügyosztályának rendelete a női kereskedelmi szaktanfolyamok és kereskedőtanonc-iskolák tananyagának módosításáról és a társadalomtudományi ismeretek kötelező oktatásáról

Fölhívjuk a női kereskedelmi szaktanfolyamok és kereskedőtanonc-iskolák vezetőit és tantestületeit, hogy a folyó iskolaévben hagyják el a tanítás anyagából mindazt, ami az új szellem szerint berendezkedő életben fölöslegessé vált ismeretekre vonatkozik, s ehelyett azonban helyezzék a fő súlyt a minden körülmények közt szükséges alapvető és gyakorlati tanítás behatóbbá tételére, valamint gondoskodjanak arról is, hogy a tanulók társadalomtudományi ismeretek keretében a nagyjelentőségű világátalakulás eseményeiről kellő tájékozást szerezhessenek.

Az utóbb említett fölvilágosító előadásokra az arra legalkalmasabb tanító vagy tanítónő vállalkozzék. A tanfolyamok és iskolák eddigi heti óraszáma nem emelhető. A munkabeosztásban e rendelkezés folytán előálló változásról jelentést kell tenni.

Budapest, 1919. április 16.

Kovács Ernő
megbízott

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye. 1919. április 25. 16. sz.: Rendelet valamennyi női kereskedelmi szaktanfolyam és kereskedőtanonc-iskola vezetőjéhez. 24/1919.-VII. sz.

(77)

1919. április 24.

Rendelet a tanoncok és fiatal munkások érdekeinek védelméről

A tanoncoktól senki tandíjat nem követelhet. Házimunkára a tanoncok fel nem használhatók.

Azok a rendeletek, melyek a tanoncok munkabéreire vonatkoznak és a munkaidőt szabályozzák, egyúttal minden-

nemű 18 éven aluli, még fel nem szabadult alkalmazottra is vonatkoznak (kifutó, segédmmunkás, gyakornok stb.), akár fiú, akár leány.

E rendelet megszegői felett a forradalmi törvényszék ítél.

Budapest, 1919. április 24.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. április 27. 29. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 16. K. N. sz. rendelete.

(78)

1919. május 12.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Közoktatási Ügyosztályának rendelete az ipari és tanonciskolai oktatás délután 5 óráig való engedélyezéséről

Tudomásomra jutott, hogy egyes iparos fiú- és leánytanonc-iskolákban délután 5 óra után is tanítanak.

Minthogy ez a tény a már előzőleg kiadott népbiztossági rendelettel ellenkezik, utasítom az iparos fiú- és leánytanonciskolák vezetőit, hogy délután 5 óra után tanítaniok semmi esetre sem szabad.

Budapest, 1919. május 12.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye. 1919. május 23. 20. sz.: A Közoktatási Ügyosztály vezetőinek rendeletei és körlevelei. 54/1919. sz.

(79)

1919. július 6.

Rendelet az ifjúmunkások oktatásáról, munkafegyelmük biztosításáról és a fegyelmi büntetésekről

A termelés zavartalan menetének biztosítása, mint a termelés fokozásának egyik fontos tényezője, továbbá az üzemek munkaidő-beosztásában szükséges egységesség, de különösen a háború által megkívánt fokozottabb termelés megköve-

teli, hogy a termelőüzemek ifjúmunkásainak (tanoncainak) munkaideje addig, amíg az ipari ifjúmunkások elméleti és teljes gyakorlati képzésüket műhelyekkel felszerelt szakmunkásképző iskolákban fogják nyerni, ugyanaz legyen, mint a felnőtt munkások munkaideje.[46]

Ezért a Közoktatásügyi Népbiztosság a folyó évi március 31-én kiadott rendeletének az ifjúmunkások munkaidejének megállapítására vonatkozó rendelkezését hatályon kívül helyezi, és minden termelőüzemben elhelyezett ifjúmunkás (tanonc) munkaidejét az elméleti oktatási idő beszámításával heti 48 órában állapítja meg. Napi 8 órán túl — fegyelmi büntetés esetét kivéve (l. alább) — az ifjúmunkás nem foglalkoztatható, még akkor sem, ha az üzem bármily fontos érdekből napi 8 órán túl is működik.

Amennyiben az elméleti oktatás szünetel, az ifjúmunkások az egész munkaidőn át a műhelyben foglalkoznak.

Minthogy egyrészt a termelőüzemek munkarendje és munkaelosztása, másrészt pedig az ifjúmunkásoknak sikeres műhelybeli képzése és jó szakmunkássá való nevelése határozott munkafegyelmet igényel, a Tanácsköztársaság elvárja az ifjúmunkásoktól, hogy a proletárállam és saját boldogulásuk érdekében kötelességüknek az üzemben minden irányban kifogástalanul és fokozott mértékben tegyenek eleget.

Addig is, amíg az ipari ifjúmunkások elméleti és gyakorlati oktatására, valamint gazdasági helyzetére vonatkozó összes kérdések szabályozást nyernek, a népbiztosság a következőket rendeli:

A munkafegyelem ellen vétők fegyelmi vétséget követnek el. A fegyelmi vétség megállapítására, a fegyelmi büntetés kiszabására és végrehajtására fegyelmi bizottságok alakítandók. Azokban az üzemekben, amelyekben 30 ifjúmunkásnál több tanul, a fegyelmi bizottság elnöke az üzem termelőbiztosa vagy helyettese; kívüle a bizottság az üzem két szakmunkásából és két ifjúmunkásából áll. A két szakmunkás és a két ifjúmunkás tagot az üzem szakmunkásai, illetőleg ifjúmunkásai maguk közül választják. A kisebb üzemek fegyelmi bizottsága Budapesten kerületenként alakul meg, elnökét és két tagját a kerületi munkás- és katonatanács művelődési osztálya küldi ki, két tagját pedig az Ifjúmunkások Országos Szövetsége. Vidéken minden községben (városban) a szükséghez képest egy vagy több ilyen bizottság alakítandó. A bizottság elnökét és két tagját a helyi tanács művelődési

osztálya, két tagját pedig az Ifjúmunkások Országos Szövetsége küldi ki.

Ennélfogva a tanácsok művelődési osztályai, az Ifjúmunkások Országos Szövetsége és azon üzemek termelőbiztosai, amelyekben 30 ifjúmunkásnál több tanul, a fegyelmi bizottságokat kötelesek mielőbb megalakítani.

A fegyelmi büntetések a következők:

1. A napi munkaidő meghosszabbítása.

2. Pénzbüntetés. A büntetéspénzek az Ifjúmunkások Országos Szövetsége könyvtárának gyarapítására fordítandók.

3. Az ifjúmunkásnak az üzemből valamely más üzembe fokozott felügyelet mellett való áthelyezése.

4. A tanoncidő meghosszabbítása.

A tanoncidő meghosszabbításának csak az esetben van helye, ha a fegyelmi bizottság megállapítja, hogy az ifjúmunkás önhibájából nem tanulta meg tanoncideje alatt azokat a gyakorlati ismereteket, amelyek múlhatatlanul szükségesek ahhoz, hogy a termelőéletbe kiléphessen.

A tanoncidő meghosszabbítása egy éven túl nem terjedhet, és csak abban az esetben hajtható végre, ha a helyi tanács művelődési osztálya a fegyelmi bizottság határozatát helybenhagyja. Evégből a tanoncidő meghosszabbítását kimondó minden határozat a helyi tanács művelődési osztályának bemutatandó.

Az üzemek termelőbiztosai, a felnőtt munkások és mindazok, akik az ipari ifjúmunkások gyakorlati képzésében részt vesznek, jóakarattal és megértéssel hassanak oda, hogy a jövő iparos nemzedék kellő gyakorlati felkészültséggel léphessen ki a termelőéletbe. Ezt pedig elsősorban emberséges bánásmóddal és jó példaadással lehet elérni.

Ez a rendelet azonnal életbe lép.

Budapest, 1919. július 6.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. július 9. 87. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 53. K. N. sz. rendelete.

(80)

1919. július 18.

Rendelet szakmunkás-képző iskolák felállításáról

Valamennyi megyei művelődési megbízottnak.

A megállapított közoktatásügyi program szerint az elemi népiskolai mindennapi oktatás a 14 éves életkor befejezéséig, a szakmunkás-képzés pedig a 14 éves kortól kezdődőleg a 18 éves életkor betöltéséig tart.

Mezőgazdasági szakmunkás-képző iskola felállítása, figyelemmel a rendelkezésre álló tanerők csekély számára, egyelőre csak azokban a városokban, illetve községekben vehető tervbe, amelyekben megfelelő számú olyan mezőgazdasági pályára készülő 14 éves tanuló van, akik a polgári, illetve középiskola 4 osztályát elvégezték. Másik igen fontos szempont, hogy az elméleti oktatáshoz szükséges tanhelyiségek és a gyakorlati bemutatásokhoz szükséges tangazdaságok, tankertek rendelkezésre álljanak. Végül arra is figyelemmel kell lenni, hogy a tanulóknak a mezőgazdasági szakmunkás-képző iskolába való beutalása és a teljes 4 éves tanfolyam elvégzése a szülők, illetve a hozzátartozók minél kisebb ellenzésével találkozzék.

Felhívom Megbízott Elvtársat, hogy a fentiekre való különös tekintettel már most jelölje ki azokat a helyeket, ahol a szakmunkás-képző iskola első osztálya, akár fiúk, akár leányok számára, már a folyó év őszén megnyitható volna. Leányok számára különösen házvezetési irányú szakmunkás-képző iskolák felállítása is tervben van.

Jelentését Megbízott Elvtárs a város, illetve község, az előreláthatólag beiskolázható tanulók számának, valamint a rendelkezésre álló tanhelyiségek, tangazdaság, tankert pontos megjelölése mellett legkésőbb folyó évi augusztus hó 15-ig terjessze fel, hogy a szükséges tárgyalások még a jövő tanév megkezdése előtt befejezhetők legyenek.[47]

Budapest, 1919. július 18.

Hivatalos Közlöny. 1919. július 31. 32. sz.: A közoktatásügyi népbiztosnak 1919. évi 159 500. sz. rendelete a szakmunkás-képző iskolák felállítása tárgyában.

G) RENDELETEK AZ ISKOLÁN KÍVÜLI OKTATÁSRÓL

(81)

1919. március 31.

Rendelet az új korszak szellemi alapjait ismertető előadássorozat megindításáról

A Városi Alkalmazottak Országos Szövetsége előadássorozatban fogja a tisztviselő és oktató elvtársakkal megismertetni az új korszak szellemi alapjait.

Az előadások április 3-ával kezdődően, minden csütörtökön és hétfőn du. 5—7-ig lesznek az Újvárosháza nagytermében, melyek meghallgatását a tisztviselő és oktató elvtársaknak kötelességévé tesszük.

Budapest, 1919. március 31.

Fővárosi Népbiztosság

Budapest Népbiztossága Hivatalos Közlönye. 1919. április 4. 13. sz.: A főváros népbiztosainak rendeletei.

(82)

1919. április 29.

Rendelet a tanítóságnak a népfelvilágosítás munkájában való közreműködéséről és annak díjazásáról

1. §

A Forradalmi Kormányzótanács a népfelvilágosításnak az új társadalom kiépítésénél alapvető jelentőséget tulajdonít. Ennek megfelelően a tanító-alkalmazottakat, kiktől a felvilágosítás nagy munkájának pontos és lelkes teljesítését szigorúan megkívánja, a munka bérének általános rendezésénél a jobban díjazott szakmunka bérében fogja részesíteni.

A kormányzótanács arra kötelezi a tanítószemélyzetet, hogy az ifjúság nevelésén és oktatásán kívül a földkérdés rendezésében, a termelés biztosításában, az írni-olvasni nem tudó lakosság oktatásában és a felnőttek között folytatandó

propagandában közreműködjék. Ezért a szolgálatért, mely szigorú ellenőrzés alatt fog állani, a rövid időn belül bekövetkező általános bérrendezésig minden tanító-alkalmazott eddigi összes illetményein felül 1919. évi április hó 1-től kezdődően havi 250 korona külön munkadíjban részesül.

2. §

Ezt a rendeletet a Közoktatásügyi Népbiztosság, valamint saját hatáskörükön belül a Német és Ruszkakrajnai Népbiztosságok hajtják végre.

Budapest. 1919. április 29.

Forradalmi Kormányzótanács

Tanácsköztársaság. 1919. április 30. 31. sz.: A Forradalmi Kormányzótanács LXXIX. sz. rendelete.

(83)

1919. április 30.

Rendelet a felnőttek szabadoktatásáról

A Közoktatásügyi Népbiztosság a felnőttek oktatásának egységes megszervezésével az eddig működött polgári jellegű szabadoktatási szerveket megszüntette.

Átveszi azonban a Szakszervezeti Tanács kiküldötteiből alakult Országos Ismeretterjesztő Bizottság munkakörével együtt a nevezett bizottság által létesített munkás-szabadiskolákat, amelyeket a kialakuló társadalmi rend kulturális és gazdasági igényeinek megfelelően óhajt átszervezni, illetőleg fejleszteni.

A felnőtt-oktatás rendszeres kiépítéséig a szabadiskolák működését következőképp szabályozza:

1. *A szabadiskolák neve*

A Közoktatásügyi Népbiztosság Munkás-szabadiskolája.

2. *A szabadiskolák általános programja*

A munkás-szabadiskolák célja a felnőtt munkásságot mindenkor a helyi viszonyokhoz alkalmazott, állandóbb jellegű, rendszeres alsó- és középfokú oktatásban részesíteni.

A szabadiskolák keretében rendszeresített tanfolyamok általában hat csoportba oszthatók.

I. A Közoktatásügyi Népbiztosság által rendezett, tanműhelyekkel, ipari műhelyekkel kapcsolatba hozott *ipari szaktanfolyamok elméleti része.*

Ezeket a tanfolyamokat a Közoktatásügyi Népbiztosság az üzemi tanácsok, szakszervezetek javaslata alapján összeállított általános ipari szakoktatási programmal állítja be az egyes iskolák tantervébe.

II. *Üzemviteli tanfolyamok.* Tartam: 12 hét. Kötelező heti 8 óra.

Tananyag:

Általános üzemviteli ismeretek

Gyakorlati számtan, általános áruismeret, szakmabeli kalkuláció, könyvelés, gyakorlati üzemgazdaságtan, nagyüzem szervezete (heti 4 óra).

Az általános üzemviteli ismereteket egymás után üzembeli kalkulátor, könyvelő, illetőleg műszaki egyén tanítja, összefüggő és fejlődő tanmenetben, mindenkor alkalmat adva a hallgatóknak arra, hogy a tanultakat az üzemekben gyakorlatilag is elsajátíthassák.

Általános egészségügyi ismeretek

Az ember szervezete általában, családi higiénia, az ipari betegségek, védekezés a fertőző betegségek ellen, balesetelhárítás, önsegély és elsősegély (heti 2 óra).

Társadalomtudományi ismeretek

Általános közgazdasági, jogi és közigazgatási ismeretek történelmi alapon, különös tekintettel a szovjet állam berendezésére, a kormányzótanácsi és népbiztosi rendeletek magyarázatával kapcsolatban (heti 2 óra).

Az üzemviteli tanfolyam nem akar a jó szakmunkásból rossz könyvelőt képezni, hanem azt a célt szolgálja, hogy a munkásság befolyást nyervén az üzemek vezetésére, ezt a jogot oly szaktudással gyakorolhassa, amely a kollektív termelés produktivitását előnyösen befolyásolja.

Az üzemviteli tanfolyamokat a Közoktatásügyi Népbiztosság az üzemi tanácsadók javaslata alapján szervezi és iktatja a legközelebbi szabadiskola tanrendjébe.

III. *Mezőgazdasági szaktanfolyamok* mindazokban a helységekben, ahol ilyen tanfolyamok létesítése szükségesnek mutatkozik.

Ezeknek a tanfolyamoknak szervezése és megfelelő programmal a szabadiskolák tanrendjébe való beillesztése tárgyában a Közoktatásügyi Népbiztosság és Földművelésügyi Népbiztossággal egyetértésben határoz.

IV. *Analfabéta-tanfolyam.* Tartama legalább 10 hét, hetenként háromszor 2 óra. Könyvet és írószereket a népbiztosság díjtalanul bocsát az iskolák rendelkezésére.

V. *Elemi ismeretek. Tananyag:* szépírás, helyesírás és fogalmazás. Gyakorlati számtan és mértan. Általános földrajzi ismeretek, a társadalom történetének rövid ismertetésével. Nyelvek. Gyorsírás. Gépírás. Könyvelés. Levelezés. *Tartam és óraszám* mindenkor a helyi viszonyoknak megfelelően állítandók be.

VI. *Középfokú (munkástovábbképző)* tanfolyam. Munkásegyetemre előkészítő, illetve képesítő.

Tartam: ideiglenesen nyolc hét; a tanfolyamok tartama, mihelyt a viszonyok megengedik, megfelelően bővülni fog.

I. Egészségügyi ismeretek = 16 óra.

II. Természettudományi ismeretek (biológia, anyag és erő) = 16 óra.

III. Társadalmi ismeretek (a szocializmus alapfogalmai) = 8 óra.

IV. Embernevelés, ennek eszközei = 8 óra.

V. Irodalom és művészet (képző-, építőművészet, zene, festészet) = 24 óra.

VI. Történeti ismeretek (munkásmozgalom története) = 16 óra.

VII. Föld- és emberismeret = 8 óra.

VIII. Közigazgatás = 8 óra.

IX. Filozófiai alapismeretek = 8 óra.

A III—VI. tanfolyamok részletes programját a Közoktatásügyi Népbiztosság a kerületi munkástanács művelődési osztályának javaslata alapján iktatja a szabadiskolák általános tanrendjébe.

3. *Ismeretterjesztő előadások, szabadiskolai matinék, kirándulások, múzeumok és műhelyek, képtárak látogatása*

A szabadiskolai vezetők és oktatók nemcsak a tanfolyami tárgyak iránt keltenek a hallgatókban érdeklődést, hanem céltudatos, a viszonyokhoz mindenkor alkalmazkodó agitációval oda hatnak, hogy a hallgatóság kultúrigényét ébresszék, illetőleg növeljék. A Közoktatásügyi Népbiztosság anyagilag és erkölcsileg a legmesszebbmenőleg támogat minden törekvést, amely a hallgatók és azok családtagjainak bevonásával, vetítettképes előadások, kirándulások, múzeumlátogatások, iskolai matinék keretében a fenti célt szolgálja.

4. *Tanterv és segédkönyvek*

A kerületi munkástanácsok művelődési osztályának felnőttoktatási alosztálya, a megbízott iskolavezetők bevonásával, az előbb vázolt általános kereteken belül, maga állapítja meg a helyi igényeknek megfelelő tantervet, a tanfolyamok nemét, tartamát, sorrendjét. Javaslatot tesz az általa szükségesnek vélt segédkönyvek, szemléltető eszközök beszerzése, illetőleg kiadása tárgyában.

A kerületi bizottságok által kidolgozott félévi program az általános programba való beiktatás végett július 1-ig, illetőleg december 1-ig közvetlenül a népbiztosság VII/3. ügyosztályához származtatandó át.

5. *Az előadások hirdetése és a beiratkozás*

Folyó évi augusztus hó 1-től kezdve a Közoktatásügyi Népbiztosság félévenként nyilvánosságra hozza a szeptember 1-től, illetőleg február 1-től rendezendő ipari és szabadiskolai előadások egységes programját, amelyet a kerületi munkástanácsok, szakszervezetek, üzemi tanácsok kiosztanak, s amelyben a munkásság teljes útbaigazítást fog találni a tanfolyamok jellegét, tárgyát, helyét, a beiratkozás módját illetőleg.

6. *A szabadiskola vezetője*

A már működő szabadiskolák vezetői, akik a munkásérdekeltségek jóváhagyása alapján bízattak meg, továbbra is betöltik munkakörüket.

A kerületenként szervezendő új szabadiskolák vezetőit a közigazgatási kerületben illetékes közművelődési osztály javaslata alapján bízza meg a Közoktatásügyi Népbiztosság.

7. *Az iskolavezetők hatásköre*

A szabadiskola vezetője a kerületileg illetékes munkástanács és a népbiztosság közös bizalmi egyéne. Kötelessége a szabadiskola vezetésével kapcsolatos összes adminisztrációs teendők elvégzése. A tanítási időben az iskolában tartózkodik, olyan esetben, ha a tanító nem jelent meg, helyettesítéssel vagy osztályösszevonással biztosítja a tanítás folytonosságát. Az iskolavezető ellenjegyzi az előadók által kitöltött jelentéseket, amelyeket hetenként közvetlenül a népbiztosság VII/3. ügyosztályához (Eszterházy utca 26.) továbbít.

8. *Az előadók megbízatása*

A szabadiskola vezetője kataszter-lapot töltet ki a munkásoktatásra jelentkező kerületi szakemberekkel, a lapokat a kerületi közművelődési osztály véleményével a népbiztossághoz továbbítja, amely ennek alapján eszközli a megbízatásokat.

9. *Tantestületi értekezlet*

A szabadiskola vezetője, a kerületi művelődési osztály egy kiküldöttjének és a hallgatóság két bizalmijának bevonásával, havonként módszeres értekezletet tart, melyen bejelenti a folyamatban levő tanfolyamokat, a hallgatók számát, és tapasztalatairól beszámol. Az előadók végzett munkájukról tesznek jelentést. Letárgyalják a munkáspedagógiai észrevételeket, és a fölmerülő tárgyi vagy oktatási indítványok kapcsán a népbiztosságnak javaslatot tehetnek. Az értekezleti jegyzőkönyv egy példánya a szabadiskola irattárába kerül, 1—1 példány a kerületi munkástanács közművelődési osztályához és a Közoktatásügyi Népbiztosság VII/3. ügyosztályához továbbítandó.

A budapesti szabadiskolák vezetői negyedévenként együttes értekezletet tartanak, amelyen az egyes iskolák összműködésére vonatkozó kérdéseket tárgyalják le.

10. *Bizalmi rendszer*

A szabadiskolák hallgatói tanfolyamonként egy-egy bizalmit, egy iskolabizalmit, két vezető bizalmit választanak. A szabadiskolában működő oktatók iskolánként egy bizalmit, ezek két bizalmit választanak. A szabadiskola vezetői egy bizalmit választanak.

A vezetők bizalmija, illetőleg az iskolák vezetőinek bizalmija alkotják az egyes kategóriák érdekképviseletét.

11. *Fegyelmi ügyek*

A hallgatók egymás közt felmerülő köztörvényileg vagy rendeletileg egyébként nem szabályozott ügyeiben választott bíróság működik, amelynek elnöke az iskola vezetője és a hallgatóság, valamint az előadók részéről esetről esetre két-két egyén.

A hallgatóság és az előadók, illetőleg az iskolavezetők közt felmerülő esetekben héttagú fegyelmi választmány dönt, amelybe három tagot a kerületi munkástanács művelődési osztálya, egy-egy tagot a vezetők testülete, az érdekelt tantestület, a hallgatók és a Közoktatásügyi Népbiztosság VII/3. ügyosztálya delegál.

12. *A szabadiskola helyisége*

A szabadiskolák elhelyezéséről a kerületi munkástanács gondoskodik.

13. *Fizetések*

A vezetők, előadók, hivatalsegédek, takarítónők illetményei az általános rendelkezésig változatlanul maradnak. Kiutalások az eddigi módon történnek.

14. *Látogatási bizonyítványok*

Minden tanfolyam díjtalan. A szabadiskola annak, aki valamely tanfolyamot rendszeresen látogatott, látogatási bizonyítványt állíthat ki. Nyomtatványok közvetlenül a népbiztosság VII/3. ügyosztályától igénylendők.

Budapest, 1919. április 30.

Szabados
népbiztos

Hivatalos Közlöny. 1919. június 27. 27. sz. [az eredetiben tévesen 26.]: A felnőttek oktatásának ügyét szolgáló szabadiskolák szervezete.

(84)

1919. május 22.

Rendelet a felnőtt analfabéták oktatásáról

A letűnt politikai rendszernek egyik legnagyobb bűne az a szűkmarkúság volt, amellyel a kulturális ügyeket intézte. Míg a militarizmus fenntartására az államháztartás jövedel-

meit messze túlhaladó milliárdokat költött, addig a kultúra fejlesztésére fillérek alig jutottak. Ennek a rövidlátó politikának az lett a természetes következménye, hogy az államnak mostohagyermekévé vált a népnevelés; rozzant viskókban húzódott meg a népoktatás, sőt igen sok helyen fedelet sem kapott. Ez a rendszer mesterséges melegágya volt az analfabétatenyésztésnek.

A Tanácsköztársaság kormányának e tűrhetetlen állapotok között elsőrendű kötelessége, hogy rendet teremtsen, és a proletár analfabéták tömegeinek alkalmat adjon a legszükségesebb elemi ismeretek megszerzésére, félig analfabétáknak — vagyis az elemi iskolának csak egy-két osztályát végzetteknek — pedig módot nyújtson arra, hogy hiányzó ismereteiket továbbképző tanfolyamokon gyarapíthassák.[48] E célból a közoktatásügyi népbiztos a következőket rendeli el:

1. Minden népiskola mellett a tanköteles kort már meghaladott, valamint felnőtt férfiak és nők számára két párhuzamos tanfolyamot kell szervezni. Éspedig: egyet az írni-olvasni és számolni egyáltalán nem tudók, egyet pedig a hiányos elemi ismeretekkel rendelkezők részére. Egy-egy tanfolyamra 30—30 résztvevő vehető fel. De mindenik tanfolyamnak annyi párhuzamos csoportja (osztálya) szervezhető, ahányszor 30 tanulni vágyó jelentkezik.

2. A teljes analfabéták tanfolyamán az írás, olvasás és számolás alapvető részei, a félig analfabéták tanfolyamán a népiskola III—IV. osztályának legszükségesebb ismeretei legyenek az oktatás tárgyai. Mind a két tanfolyam ölelje fel a szociális ismereteket is.

3. Az oktatás, a résztvevők napi elfoglaltsága szerint, a délutáni vagy esti órákon tűzhető ki, és rendszerint 4—4 hónapig tart.

4. A tanfolyamok vezetése kötelező a népiskola tanítóira és tanítónőire, és e célra szükség szerint felváltva oszthatók be, elemi iskolai elfoglaltságuk azonban megmarad. Elvárható azonban, hogy e munkában a középfokú intézetek tanítói is osztozni fognak népiskolai elvtársaikkal.

5. Minden résztvevő ingyen kapja a szükséges könyveket és írószereket.

6. Az oktatást sehol sem szabad addig megkezdeni, míg a tankönyv- és írószer-szükségletről nem történt gondoskodás. Ennek megtörténte után az oktatás megkezdésének időpontját külön rendelet fogja megállapítani.

7. A községek munkás-, katona- és paraszttanácsának művelődési osztályai, esetleg ezek intéző bizottságai kötelesek e rendeletet a helyileg szokásos módon azonnal közhírré tenni, és az analfabétákat a tanfolyamon való önkéntes részvételre buzdítani. Ugyanekkor kötelesek az iskolák vezetői a jelentkező teljes és félig analfabétákat külön-külön az iskolai felvételi naplónak megfelelő jegyzékbe foglalni és a folyó évi június hó 20-ig — a helyi tanács útján — jelentést tenni a megyei művelődési osztálynak: a jelentkezők számáról, valamint a tanfolyamok sikerét biztosító és helyi szempontból fontossággal bíró körülményekről, és arról, hogy a testületek tagjai minő rendben vesznek majd részt az analfabéták oktatásában.

8. Végül felhivatnak a fővárosi, a megyei és a megyeivel azonos, önálló rendelkezéssel bíró városi tanácsok, hogy a járások, illetve kerületek szerint, betűrendben készített kimutatásban, legkésőbb folyó évi június hó 25-ig, számoljanak be a jelentkezés eredményéről, hogy a tankönyv- és írószerszükséglet beszerzéséről rendelkezni lehessen. Egyébként jelentsék azt is, hogy a helyi viszonyok figyelembevételével, mikor lehetne legkorábban községükben a tanítást megkezdeni.

Budapest, 1919. május 22.

Hivatalos Közlöny. 1919. június 5. 24. sz.: A közoktatásügyi népbiztosnak 1919. évi 94/299. sz. rendelete a felnőtt analfabéták oktatása tárgyában.

(85)

1919. június 10.

Rendelet a szocialista oktató propagandatanfolyamok megszervezéséről

A proletárdiktatúrának legfontosabb feladata a proletárlelkeket a szocialista világnézettel átitatni. E feladat fontosságát és nehézségét tekintetbe véve, a Közoktatásügyi Népbiztosság szocialista propagandatanfolyamok rendszeres létesítését határozta el, s evégből a következőket rendeli:

1. §

Mindenütt, ahol lehetséges, a Közoktatásügyi Népbiztosság tudományos és népszerű propagandacsoportjának[49] irányítása mellett szocialista oktató propagandatanfolyamokat kell létesíteni, mely tanfolyamok célja egyrészt a pártszervezetek számára megfelelő agitátorokat kiképezni, másrészt a proletariátus széles rétegeinek szocialista kultúrát adni.

2. §

A propagandatanfolyamok vezetőit a Közoktatásügyi Népbiztosság tudományos és népszerű propagandacsoportjának vezetője a megyei intéző bizottság javaslata alapján nevezi ki, éspedig egy megbízottat a megyei intéző bizottság művelődési osztálya mellé, s egy-egy megbízottat minden járási intéző bizottság mellé. A megbízottak személyére vonatkozó javaslattételt haladéktalanul el kell küldeni a propagandacsoport címére: Budapest, VIII., Eszterházy utca 30.

Amennyiben a megye területén ilyen tanfolyamok már befejeztettek volna vagy folyamatban lennének, úgy azok tantervét, az előadók névsorát s a hallgatóságra vonatkozó adatokat a propagandacsoporttal azonnal közölni kell.

3. §

A propagandamegbízottak a propagandacsoporttól útmutatást, tantervet, tananyagot, szükség esetén előadókat fognak kapni.

4. §

A tanfolyamok szervezése és fenntartása körül felmerülő költségeket a közoktatásügyi tárca terhére kell utalványozni.

5. §

A járási direktóriumok mellé beosztott megbízottak működése az illetékes megyei propagandamegbízott ellenőrzése alatt áll. Az összes tanfolyamokat a Közoktatásügyi Népbiztosság tudományos és népszerű propagandacsoportjának időnkénti kiküldöttei ellenőrzik.

Budapest, 1919. június 10.

Közoktatásügyi Népbizlosság

Tanácsköztársaság. 1919. június 11. 64. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 39. K. N. sz. rendelete.

(86)

1919. július 1.

Rendelet a helyi tanácsokba átvett közigazgatási tisztviselők részére szervezendő szocialista szellemű tanfolyamokról

1. §

A Belügyi Népbiztosság a Közoktatásügyi Népbiztossággal egyetértve elrendeli a helyi tanácsok szolgálatába átvett volt közigazgatási tisztviselők szocialista kiképzését és bürokratizmustól mentes munkálkodásra való oktatását.

Evégből a Belügyi Népbiztosság igénybe veszi a Közoktatásügyi Népbiztosságnak az egész országra kiépített oktatószervezetét.

2. §

A két népbiztosság az egyes közigazgatási központokba oktatókat küld ki, akik a helybeli és környéki (járási) alkalmazottak részére a szocialista szellemű közigazgatásról tanfolyamokat rendeznek. A tanfolyamok három hétig tartanak.

3. §

Ez a rendelet a budapesti központi és kerületi tanácsok alkalmazottaira egyelőre nem terjed ki.

4. §

Ez a rendelet azonnal életbe lép.

Budapest, 1919. július 1.

Belügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. július 2. 81. sz.: A Belügyi Népbiztosság 12. B. N. sz. rendelete.

II. EGYÉB MŰVELŐDÉSPOLITIKAI RENDELETEK

A) A SAJTÓVAL, A KÖNYVKIADÁSSAL ÉS A KÖNYVTERJESZTÉSSEL KAPCSOLATOS FONTOSABB RENDELETEK

(87)

1919. április 7.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács rendelete könyvkereskedések felállításáról a lisztbizottságok hivatali helyiségeiben

A Sajtótermékek Országos Tanácsa valamennyi lisztbizottság hivatalában könyvkereskedést állít fel. Utasítjuk a lisztbizottságokat, hogy a Sajtótermékek Országos Tanácsát ebben a munkájában támogassák, és tegyenek meg minden lehetőt arra nézve, hogy a Sajtótermékek Országos Tanácsa, igazolt szervei útján, a körzetükhöz tartozó házakban a sajtótermékek terjesztését a leggyorsabban lebonyolíthassa. Amennyiben nevezett tanácsnak ezen munkálatoknál segéderőkre lenne szüksége, ezeket a lisztbizottság bocsássa rendelkezésre.

Budapest, 1919. április 7.

Budapest Népbiztossága

Budapest Népbiztossága Hivatalos Közlönye. 1919. április 11. 14. sz.: Könyvkereskedések a lisztbizottságoknál.

(88)

1919. április 7.

A Főváros Népbiztosságának rendelete a sajtótermékek terjesztéséről a fővárosi kórházakban

A Sajtótermékek Országos Tanácsa a főváros valamennyi kórházában sajtótermékek terjesztésével foglalkozik. Utasítjuk a kórházak vezetőit, a bizalmi férfiakat és az összes alkalmazottakat, hogy a tanácsot ebben a munkájában támogassák, és tegyenek meg mindent arra nézve, hogy a sajtótermékek terjesztésének ezen módja sikeres legyen.[50]

Budapest, 1919. április 7.

Budapest Népbiztossága

Budapest Népbiztossága Hivatalos Közlönye. 1919. április 11. 14. sz.: Sajtótermékek terjesztése a főváros valamennyi kórházában.

(89)

1919. április 19.

Rendelet a Szellemi Termékek Országos Tanácsa felállításáról és a sajtótermékek kiadásának engedélyezéséről

1. §

A sajtótermékek kiadásának irányítása céljából Szellemi Termékek Országos Tanácsa néven külön szerv állíttatik fel.

2. §

Minden — akár tudományos, akár szépirodalmi, művészeti, nevelésügyi vagy más — sajtóterméket, amely könyv vagy füzet alakjában jelenik meg (a napisajtó termékeit és a politikai lapokat kivéve), a könyvkiadó, könyvkereskedő, nyomda és általában az, aki sajtóterméket akar kiadni, köteles kiadás előtt jól olvasható kéziratban vagy két kefelevonatban, a többszörösítés tervezett példányszámának megjelölésével, engedélyezés végett a Szellemi Termékek Országos Tanácsának (Budapest, IV., Türr István utca 1. sz. Hungária szálló; telefon-

szám: 119-27, 119-28) bemutatni. A sajtóterméket csak az engedély megadása után szabad többszörösíteni és terjeszteni.

Ilyen engedélyre nincs szükség azoknak a folyóiratoknak kiadásához, amelyeket a Közoktatásügyi Népbiztosság már eddig engedélyezett.

3. §

Aki e rendeletet megszegi, forradalmi törvényszék elé kerül.

Budapest, 1919. április 19.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. április 19. 22. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 9. K. N. sz. rendelete.

(90)

1919. április 26.

Rendelet a Szellemi Termékek Országos Tanácsának feladatairól, ügyköri beosztásáról

1. §

A Közoktatásügyi Népbiztosság 9. K. N. sz. rendeletével (l. a „Tanácsköztársaság" április 19-én megjelent, 22. számában)[51] létesített Szellemi Termékek Országos Tanácsa nevű szerv hivatása a szellemi termelésnek középpontosított ellátása és a szellemi termékek technikai előállításának és terjesztésének irányítása.

2. §

A tanács elnöke a Közoktatásügyi Népbiztosok sorából kiküldött népbiztos.

3. §

A Szellemi Termékek Országos Tanácsa három részre tagolódik:

1. szellemi termelő osztályra;
2. technikai termelő és szocializáló osztályra;
3. terjesztő osztályra.

4. §

A szellemi termelő osztály feladata minden sajtóterméknek — beleértve a napisajtó termékeit is — középponti irá-

nyítása, a már megjelent vagy megjelenés alatt álló sajtótermékek felülbírálata és forgalomba való bocsátásának eldöntése. Ez az ellenőrzés és irányítás a napi- és politikai sajtónál olyképpen eszközlendő, hogy a sajtótermékek gyors megjelenését ne akadályozza. A szellemi termelő osztály feladata egyben a napi- és szaksajtó szocializálása.

5. §

A szellemi termelő osztály ügyeinek gondos ellátását biztosítandó, irányítás jogával felruházott bizottságot kell alakítani, amelynek tagjai a közoktatásügyi népbiztosokon kívül a Közoktatásügyi Népbiztosság propaganda, pedagógiai, tudományos, valamint művészeti, irodalmi és zenei osztályának egy-egy kiküldöttje, továbbá a Papír- és Nyomdaanyag Hivatal, a termelő és szocializáló osztály, a terjesztő osztály egy-egy tagja és az Újságírók Szakszervezetének két tagja.

6. §

A technikai termelő és szocializáló osztály feladata a szellemi termelő osztály által elkészített anyag előállítása, valamint a jövőbeni technikai termelés vezetése, folytonosságának biztosítása és az üzemek szocializálása, amely utóbbi tevékenységének keretében gondoskodik:

a) a könyvnyomdák,
b) a kőnyomdák,
c) a könyvkötészet,
d) az üzletikönyv-gyárak,
e) a reprodukáló üzemek,
f) a betűöntödék,
g) a kő- és könyvnyomdai festék- és hengeranyaggyárak, valamint grafikai szaküzletek és üzemek,
h) a könyv-, mű- és zeneműkiadói üzemek és a könyv-, mű- és zeneműkereskedések,
i) tanszer- és papírkonfekció-üzemek és kereskedések szocializálásáról.[52]

7. §

A technikai termelő és szocializáló osztály ügyeinek gondos ellátását biztosítandó, irányítás jogával felruházott bizottságot kell alakítani, amelynek tagjai: a Szocializáló Népbiztosság, a Papír- és Nyomdaanyag Hivatal, a litográfusok, könyvkötők, nyomdai tisztviselők, fényképészek, iparművészek, könyv-

kiadók, könyvterjesztő-alkalmazottak és a terjesztő osztály egy-egy kiküldöttje.

8. §

A már szocializált vagy ezután szocializálandó sajtó, továbbá a technikai és a terjesztő üzemek termelőbiztosait a Szellemi Termékek Országos Tanácsának elnöke nevezi ki.

9. §

A terjesztő osztály feladata a szellemi termékek terjesztése a szocializált és felállítandó szervek útján.

10. §

A terjesztő osztály ügyeinek gondos ellátását biztosítandó, irányítás jogával felruházott bizottságot kell kiküldeni, amelynek tagjai: a Közoktatásügyi Népbiztosság tankönyv- és könyvtárak ügyeinek képviseletével megbízott egy-egy kiküldötte, a szortiment, kolportázs, kiadóhivatali tisztviselők egy-egy képviselője.

11. §

A Szellemi Termékek Országos Tanácsa mellett és azzal szerves összefüggésben működik a Papír- és Nyomdaanyag Hivatal, amelynek hivatása a papírgyártás, a behozatal és elosztás, valamint a papírhulladék ügyeinek intézése, a nyomdai anyagok behozatala és elosztása.

12. §

Ezen rendelet megjelenése után minden szellemi termék csak a Szellemi Termékek Országos Tanácsa útján jelenhetik meg.*

13. §

Minden egyéb, tisztán kezelési nyomtatvány- vagy ügykezelési papírszükséglet kizárólag a Papír- és Nyomdaanyag Hivatal útján kapható.

---

* A Szellemi Termékek Országos Tanácsának helyisége ideiglenesen: V., Markó utca 23-25. IV. em. 428. Telefon: Központi Járásbíróság, 142. mellékállomás. — A Papír- és Nyomdaanyag Hivatal helyisége: VI., Eötvös utca 9. Telefon: 184.

14. §

Aki e rendeletet megszegi, forradalmi törvényszék elé kerül.[53]

Budapest, 1919. április 26.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. április 27. 29. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 14. K. N. sz. rendelete.

(91)

1919. május 5.

Rendelet a könyv- és zeneműkiadók, könyvkereskedések kötelező leltárkészítéséről, államosításukról

1. §

Könyv- és zeneműkiadó vállalatok, könyvkereskedések, egyesületek és magánosok a kiadásukban (és bizományi kiadásukban) megjelent könyvekről tartoznak e rendelet megjelenésétől számított 6 napon belül teljes leltárt, továbbá kimutatést készíteni:

1. a szedés alatt levő munkákról,
2. a nyomás alatt levő munkákról,
3. a könyvkötészetben levő munkákról,
4. a már elkészült, de piaci forgalomba nem került, illetve meg nem jelent könyvekről,
5. a matricázott munkákról,
6. a krudában levő munkákról,
7. a beszolgáltatott, de még szedésbe nem adott kéziratokról,
8. a szerződéssel biztosított, de még be nem szolgáltatott munkákról,
9. a saját kiadásukban megjelent, de elfogyott munkákról.
10. a tervezetekről, melyek új könyvkiadásokra készültek.

2. §

A kiadványjegyzéket (raktárkiegészítési jegyzéket) 3 példányban kell beszolgáltatni. A jegyzék a mai napig kiegészítendő.

Ha a kiadványjegyzékben gyűjteményes vállalatok csak számok szerint volnának felvéve, ezekhez olyan részletes kimutatást is kell csatolni, amelyből a címek kiderülnek.

A fűzött és kötött példányok külön-külön feltüntetendők.

A leltár akként készítendő, hogy a vállalatoknál vezetett raktárkönyvek a mai napig kiegészítendők, és ennek megtörténte után állapítandó meg a példányszám.

A fenti tíz pontnak megfelelő külön-külön jegyzékeket a Szellemi Termékek Országos Tanácsának szocializáló bizottságához kell beküldeni (Budapest, V., Markó utca 25. IV. em. 405.).

A könyvkiadók a raktáron levő könyvekből egy-egy példányt állítsanak össze, az összeállításról tegyenek jelentést a fent említett bizottsághoz, amely intézkedni fog a könyvek elszállítása végett.

Ha az elfogyott kiadványokból mégis áll példány rendelkezésre, ezt is be kell mutatni.

3. §

Az eddig nem szocializált könyvkiadóvállalatok felszámolni (likvidálni) kötelesek. A felszámolást a kiadók a Szellemi Termékek Országos Tanácsa szocializáló bizottsága megbízottjával együtt végzik. A raktáron levő kiadványok rendelkezés szerint szocializált üzemekbe osztandók be. A felszámoló vállalatok főnökei a likvidáció alatt a legjobban fizetett alkalmazottuk fizetését kapják. Ha alkalmazottuk nincs, vagy a fizetés ez alapon meg nem állapítható, fizetésüket a szocializáló bizottság állapítja meg.

4. §

A szortiment [bizományi] könyvkereskedők, tekintet nélkül személyzetük számára, szocializáltatnak, és ezentúl a Szellemi Termékek Országos Tanácsának elosztó szervei gyanánt működnek tovább. A Szellemi Termékek Országos Tanácsa minden elosztó üzemébe megbízottat jelöl ki, aki az üzem vezetéséért felelős. A megbízottak újabb intézkedésig az üzlet volt tulajdonosai, illetve főnökei, akik a személyzet által megválasztott bizalmi férfi ellenőrzésével vezetik az ügyeket. A volt főnök havi fizetéseképpen újabb általános fizetésrendezésig ugyanolyan összeget vehet fel, mint a legjobban fizetett volt alkalmazottja, ha pedig a fizetés ez alapon nem állapítható meg, úgy azt a szocializáló bizottság állapítja meg. A könyv-

elosztó üzemek bevételeikről és kiadásaikról pontos feljegyzéseket tartoznak vezetni, és a 2000 koronát meghaladó bevételeket a Pénzintézeti Központnak tartoznak hetenként egyszer befizetni, ha az összeg a 10 000 koronát meg nem haladja. 10 000 koronát meghaladó összeget azonnal tartoznak befizetni. Máshol levő folyószámláikat a Pénzintézeti Központhoz kell átutaltatni. A személyzet számáról, alkalmaztatásuk idejéről, munkakörük leírásával tartoznak 6 napon belül jelentést tenni.

5. §

A tudományos és modern antikváriumok, hacsak egyesekre kivétel nem tétetik, nem szocializálandók, és egyelőre nem hivatalos elosztó szervei a Szellemi Termékek Országos Tanácsának. A tudományos antikváriumok tartoznak cédula-katalógusaikat kiegészítve, teljes anyaggal 14 napon belül beszolgáltatni. Az üzlet főnöke magáncélokra havonként, az általános fizetésrendezésig, legfeljebb 2500 koronát vehet fel. Az üzlet bevételeiről és kiadásairól pontos feljegyzéseket tartozik vezetni, és a 2000 koronát meghaladó készpénzt hetenként legalább egyszer folyószámlára befizetni. Ha az összeg meghaladja a 10 000 koronát, úgy azt azonnal be kell fizetni. Folyószámla csak egy intézetnél tartható.

A tudományos antikvárium szabadkéz alatti (nem könyvkereskedelmi forgalom útján történő) vásárlásait, ha az egy könyvnél a 20 koronát, több könyvnél összegben az 50 koronát meghaladja, tartozik a szocializáló bizottságnál bejelenteni, és csak annak szakközegei jóváhagyása után történhetik meg az üzletkötés. A jelzett kereteken alul levő vásárlásokról tartoznak hetenként egyszer a szocializáló bizottságnak jelentést tenni. A könyvtárak csak úgy vásárolhatnak, ha a könyvtári megbízottak is engedélyezik az ügylet megkötését.

A személyzet a 4. § szerint szintén bejelentendő.

6. §

Minden könyvkereskedő (szortiment, antikvárium stb.) tartozik oly művekről, melyeknek példányszáma tízet meghalad, leltárt felvenni, és 6 napon belül a második szakasz utolsó előtti bekezdésében említett bizottsághoz bejelenteni.

A nem szocializált üzemek e rendelet megjelenésekor csak 2000 korona készpénzt tarthatnak meg, a többletet tartoznak folyószámlára befizetni. A szocializáló bizottság ellenőrzésül állandó megbízottat küldhet ki.

7. §

A 4. § vonatkozik a zeneműkiadókra is. Kiadványaik közül csak a pedagógiai tanulmányi műveket, iskolákat, gyakorlatokat (etűdök), előadási darabokat (visszamenőleg tíz évre), modern magyar zeneszerzők mindenféle hangszerre írt alkotásait tartoznak leltározni. A nem leltározott készleteket a bizalmi férfiak ellenőrzik, nehogy a köztulajdonból kivonassanak.

8. §

Arról, hogy ez a rendelet kikre terjed ki, vitás esetekben a 2. §-ban említett szocializáló bizottság dönt.

9. §

Aki ezen rendeletet megszegi, forradalmi törvényszék elé kerül.[54]

Budapest, 1919. május 5.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. május 6. 35. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 25. K. N. sz. rendelete.

(92)

1919. május 27.

Rendelet a könyvpiac megnyitásáról

A könyvpiac újból való megnyitása alkalmából a közkönyvtárak szükségletének biztosítása végett a Népgazdasági Tanács a következőket rendeli:

1. §

Kiadók a kereskedőknek oly készletből, amelynek példányszáma 1000-en alul van, könyvet vagy zeneművet csak a Szellemi Termékek Országos Tanácsa könyvkiadó és kereskedő üzemeket szocializáló szakosztályának és a könyvtárügyi politikai megbízottnak együttes engedélyével szolgáltathatnak ki. Az engedélyt a szocializáló szakosztálynál (V., Markó utca 25. IV.) kell kérni. Az 1000 példányt meghaladó készletből további intézkedésig — 1000 példány épségben hagyásával — bármily mennyiség szállítható.

2. §

Az elemi, középiskolai és középiskola jellegű szakiskolai tankönyvek forgalma szabad.

3. §

Szortimentek, antikváriumok és könyvterjesztő vállalatok 10 példánynál nagyobb, leltározás kényszere alá eső készleteinek összes példányait további intézkedésig zár alá kell venni. Ezekből a készletekből — azok feloldásáig — csak a Szellemi Termékek Országos Tanácsa könyvkiadó és kereskedő üzemeket szocializáló szakosztályának és a könyvtárügyi politikai megbízottnak együttes engedélye alapján szabad könyvet kiszolgáltatni.

4. §

Könyvkereskedők, antikváriusok, zeneműkereskedők üzleteiket további intézkedésig folyó évi május hó 25. után is zárva tartani kötelesek.

5. §

E rendelet intézkedéseinek pontos megtartásáért az üzemi (üzleti) biztosok személyesen felelősek.

6. §

Ezt a rendeletet a Közoktatásügyi Népbiztosság hajtja végre.

7. §

Aki e rendelet ellen vét, forradalmi törvényszék elé kerül.

Budapest, 1919. május 27.

Népgazdasági Tanács

Tanácsköztársaság. 1919. május 28. 54. sz.: A Népgazdasági Tanács 6. N. T. sz. rendelete.

(93)

1919. június 10.

Rendelet az 1919. március 21. után megjelent szépirodalmi művek egy-egy példányának a Szellemi Termékek Országos Tanácsához történő beszolgáltatásáról

1. §

Utasítjuk az összes könyvkiadó üzemeket, hogy a kiadásukban 1919. március 21. óta megjelent szépirodalmi műveket egy-egy példányban a Szellemi Termékek Országos Tanácsa könyvtermelő ügyosztályának (V., Markó utca 25. IV. em. 405.) azonnal szolgáltassák be.

2. §

Az ezentúl megjelenő szépirodalmi művek minden további felszólítás nélkül, a megjelenés napján, a fenti ügyosztálynak rendszeresen bemutatandók, illetve egy példányban beszolgáltatandók.

Corvina. 1919. június 10. 16. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság IV. sz. belső rendelete.

(94)

1919. június 16.

Rendelet a könyvkiadó vállalatok, valamint könyvkereskedések, antikváriumok kiadásában megjelenő könyvekről

1. §

Minden könyvkiadó vállalat, minden könyvkereskedő, ahol saját kiadású könyvek jelentek meg és vannak raktáron, tartozik kiadásaik mindegyikéből egy példányt e rendelet vételétől számított 24 órán belül, a példányszámok megjelölésével, a Szellemi Termékek Országos Tanácsának (V., Markó utca 25. IV. em. 405.) délelőtt 9-től 10-ig benyújtani. (Ez alól kivételt képeznek a szocializált könyvkiadó üzemek 1—9 számig.[55] Nem képeznek azonban kivételt a szocializált könyvelosztó üzemek, ez a rendelkezés ezekre is vonatkozik.)

2. §

A beszolgáltatott könyveket a Szellemi Termékek Országos Tanácsának írói direktóriumai vizsgálják felül, és határozzák meg azt, hogy alkalmasak-e a terjesztésre vagy nem. A terjesztésre nem ajánlott munkákat megsemmisítjük, és érte makulatúra értéket térítünk meg. A terjesztésre alkalmas könyvtermékeket átvesszük, és érte az előállítási árat térítjük meg. (Az előállítási ár alatt értjük a papír árát, a könyv elkészítésekor fennállott maximális áron, valamint a szedés és nyomás árát tarifa szerint és a szerzői díjat.)

3. §

A likvidálás tartama alatt a felszámolni tartozó könyvkiadó (értve ez alatt a könyvkiadó kereskedőt is) kiadványait forgalomba nem hozhatja, csak ha arra a Szellemi Termékek Országos Tanácsa könyvüzemi ügyosztálya ad engedélyt (V., Markó utca 25. IV. em. 405.).

4. §

A felszámolni tartozó könyvkiadó vállalatok és könyvelosztó üzemek a kiadásaikban megjelent, bizományban levő könyveket azonnal tartoznak bevonni és a leszámolást megejteni.

5. §

Aki ezen rendelet ellen vét, vagy a végrehajtása elé akadályokat gördít, forradalmi törvényszék elé állítjuk.

Budapest, 1919. június 16.

Corvina. 1919. június 20. 17. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság VI. sz. belső rendelete. A 25. K. N. sz. rendelet 3. §-ának végrehajtása.

(95)

1919. június 23.

Rendelet a könyvelosztás központi irányításáról

1. §

A szocializált könyvkiadók 1-től 9 számig könyvet nem szolgáltathatnak ki sem szocializált üzemeknek, sem a nem szocializált könyvüzemeknek, sem magánosoknak. (A párt-

könyvkereskedéseknek és a Szellemi Termékek Országos Tanácsa terjesztő osztályának sem.)

A könyvek kiszolgáltatására engedélyt csak a Szellemi Termékek Országos Tanácsának könyvüzemeket szocializáló ügyosztálya adhat.

2. §

A le nem szállított rendelések is csak úgy adhatók ki, ha a Szellemi Termékek Országos Tanácsának könyvüzemeket szocializáló osztálya bélyegzőjével látják el, és ha az ügyosztály vezetője aláírja.

3. §

Úgy a termelőbiztosokat, mint az üzemi biztosokat és a munkástanácsot személyesen tesszük felelőssé minden olyan kiszolgálásért, amit nem a Szellemi Termékek Országos Tanácsa engedélyével adnak ki.

Ez a rendelet a mai napon lép életbe.

Budapest, 1919. június 23.

Corvina. 1919. június 30. 18. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság VII. sz. belső rendelete a könyvelosztás központi irányítása tárgyában.

(96)

1919. július 4.

Rendelet az időszaki lapok fölötti felügyeletről

A Közoktatásügyi Népbiztosságnak, valamint a köztulajdonba vett üzemeknek kiadásában megjelenő időszaki lapok kiadóhivatalaival a Szellemi Termékek Országos Tanácsa a terjesztő osztálya útján rendelkezik, és felettük a felügyeletet gyakorolja.

A Szellemi Termékek Országos Tanácsa ezeknek az időszaki lapoknak kiadóhivatalait egyesítheti. Ebből a célból a kiadóhivatalok kötelesek a tanács felhívására üzleti könyveiket és minden egyéb iratukat a tanács terjesztő osztályának beszolgáltatni.

Ez a rendelet azonnal hatályba lép.

Budapest, 1919. július 4.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. július 5. 84. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 51. K. N. sz. rendelete.

(97)

1919. július 6.

Rendelet az időszaki lapok megjelenésének engedélyhez kötéséről

1. §

Időszaki lapot, tekintettel a mai nyomasztó papírínségre 1919. évi július hó 15-től kezdve csak az adhat ki, akinek erre a Szellemi Termékek Országos Tanácsa ezentúl engedélyt ad.

Ily engedélytől van függővé téve a jelzett időponttól kezdődőleg azoknak az időszaki lapoknak megjelenése is, melyek a rendelet kihirdetésekor már megjelennek, és nem vétetnek ki a rendelet hatálya alól a különböző népbiztosságok kiadásában megjelenő időszaki lapok sem.

Időszaki lapok alatt értendők:

a) politikai lapok,

b) szakmai lapok,

c) irodalmi és élclapok,

d) tudományos lapok,

e) minden egyéb időközönként megjelenő sajtótermék.

Minden eddigi, időszaki lapok megjelenésére nézve kiadott engedély vagy a megjelenést tudomásul vevő határozat hatályát veszti.

2. §

Az ezentúl megindítandó időszaki lapok kiadóinak a lap megindítása előtt, a már megjelenő időszaki lapok kiadóinak pedig jelen rendelet kihirdetésétől számított három napon belül kell az 1. §-ban említett engedélyért a Szellemi Termékek Országos Tanácsának sajtóosztályához (Budapest, V., Markó utca 25. IV. em. 446.) írásban folyamodniok. A folyamodásnak tartalmaznia kell a következő adatokat:

1. a kiadó nevét és lakását;

2. a felelős szerkesztő nevét és lakását;

3. a nyomdát vagy más sokszorosító vállalatot, melyben a lapot készítik;

4. a lap címét, alakját, megjelenésének helyét és a megjelenés időszakait;

5. a lap politikai, szakmai, irodalmi stb. jellegét;

6. azt a helyet, ahonnét a terjesztés történik.

A már megjelenő időszaki lapok kiadói a lap legutolsó számából két példányt folyamodásukhoz mellékelni tartoznak,

megjelölve folyamodásukban azt is, hogy a lap hány példányban szokott megjelenni, minő és mennyi papírkészlete van, és a papírkészlet hol van elraktározva.

Ha a már megjelenő időszaki lapnak különböző részei más-más helyen készülnek, minden egyes nyomdát vagy más többszörösítő vállalatot is be kell jelenteni.

3. §

A Szellemi Termékek Országos Tanácsa az engedély tárgyában a Papír- és Nyomdaanyag Hivatal meghallgatása mellett határoz. A tanács az engedélyben megszabhatja a lap alakját, nagyságát, terjedelmét, megjelenési időszakait, a felhasználható papír minőségét, a lapot előállító nyomdát, valamint a terjesztés mikéntjét, és az engedélyt egyéb feltételekhez is kötheti.

4. §

E rendelet megtartásáért a lap kiadója, felelős szerkesztője, valamint a lapot netán engedély nélkül vagy az engedély feltételeitől eltérő módon előállító nyomda egyaránt felelősek. A nyomda felelősségét szocializált üzemeknél a termelési biztos, nem szocializált üzemeknél pedig a nyomda tulajdonosa viseli.

A rendelet megszegői felett forradalmi törvényszék ítél.

Budapest, 1919. július 6.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. július 9. 87. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 54. K. N. sz. rendelete.

(98)

1919. július 8.

Rendelet az előkészületben és sajtó alatt levő tudományos könyvek kötelező bejelentéséről

1. §

A szocializált és nem szocializált könyvkiadó és könyvelosztó üzemek, valamint a magánkiadók az összes előkészületben és sajtó alatt levő tudományos könyveket tartoznak az alábbi pontok szerint bejelenteni.

1. A szerző neve és lakcíme.
2. A mű címe.
3. A mű faja.
4. A mű terjedelme.
5. Új könyv-e, vagy csak új kiadás.
6. Kézirat megvan-e, teljes-e a kézirat, vagy csak megbízás adatott.
7. Kézirat leszállításának határideje.
8. Szedés alatt van-e, és ha igen, mennyi van kiszedve.
9. A kiadás megállapított példányszáma.
10. Szerződésileg megállapított honorárium.

2. §

A kimutatás legkésőbb július hó 15-ig beterjesztendő.

3. §

Aki ezen bejelentést elmulasztja, forradalmi törvényszék elé kerül.[56]

Budapest, 1919. július 8.

Corvina. 1919. július 10. 19. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság XII. sz. belső rendelete.

(99)

1919. július 16.

Rendelet a nyomdai termékek kötelező beszolgáltatásáról

1. §

A Közoktatásügyi Népbiztosság a nyomdai termékek könyvtári megőrzése, bibliográfiai és statisztikai feldolgozása céljából újból megállapítja a nyomdai termékek kötelező beszolgáltatására vonatkozó szabályokat.

2. §

Beszolgáltatási kötelezettség alá esik, egyezően az eddigi állapottal, minden, Magyarországon nyomtatott, gépi sokszorosítás útján készült nyomdatermék. Beszolgáltatási kötelezettség alá esnek tehát egyebek között a gépi sokszorosítás

útján készült föld- és térképek, hangjegyek, képes ábrázolások, műlapok, alkalmi nyomtatványok, falragaszok, színlapok, műsorok, facsimilék stb.

3. §

E rendelet életbelépésétől kezdve a 2. §-ban felsorolt minden nyomdai terméket négy példányban be kell szolgáltatni a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Könyvtárába. A vakok részére készült könyvekből csak egy példányt kell beszolgáltatni. A beszolgáltatás havonta történik.

4. §

A beszolgáltatást a nyomda termelési biztosa jegyzék kíséretében teljesíti. A jegyzék pontosságáért és teljességéért a termelési biztos az üzemi tanács tagjaival együttesen felel. A beszolgáltatás ismételt elmulasztása bűncselekmény, amely felett a forradalmi törvényszék határoz.

5. §

A Nemzeti Múzeum Széchényi Könyvtára a beérkezett nyomdatermékek jegyzékét a nyomdatermékek átvétele után átadja a 22. K. N. rendelettel (l. a „Tanácsköztársaság" május 6-án megjelent, 35. számában)[57] létesített Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézetnek.

6. §

A beszolgáltatás ellenőrzése céljából a Szellemi Termékek Tanácsának kiadói termelő osztálya kéthetenként közli a bibliográfiai intézettel ama művek jegyzékét, amelyeket nyomtatás végett átadott a nyomdai termelő osztálynak. Egyben közli az ország területén működő nyomdai üzemek jegyzékét, s havonként az ezekben bekövetkező változásokat.

7. §

A beszolgáltatott példányoknak a nagy könyvtárak közötti célszerű szétosztásáról, bibliográfiai és statisztikai feldolgozásáról az Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézet gondoskodik.

8. §

A nyomdai termékek könyvtárak számára szükséges példányszámának megállapítása végett a nyomdai termék kinyomatása előtti utolsó kefelevonatot el kell küldeni az

Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézethez. Ez az intézet elkészíti a nyomdai terméknek a könyvvel egyidejűleg készülő katalógus-cédulájának kéziratát, megállapítja a terjesztendő példányszámon felül a könyvtárak szükségletét fedező példányszámot, valamint a kiállításban esetleg szükséges változtatásokat és a könyvtári kötést; egyben ilyen irányú megrendeléseket tesz. A nyomdai termékek kiadói imprimálása csak az Országos Könyvtárügyi Intézet ezirányú intézkedésének közlése után történhetik. A közkönyvtárak részére készült nyomdai termékeket az érdekelt kiadói üzemek utasítás híján a Közkönyvtárak Gyűjtő és Elosztó Telepére tartoznak szállítani.

9. §

A bibliográfiai intézet a tudós és laikus közönség tájékoztatására időszakonként feldolgozza és közzéteszi a beérkezett köteles példányokat. E közlemények összegezéseképpen a bibliográfiai intézet időről időre külön munkálatokat ad ki.

10. §

E rendelet kihirdetése napján lép életbe. Vele egyidejűleg érvényüket vesztik a köteles példányokról szóló régebbi szabályok is (1897:XLI. tc.[58] és az 1897:XXXV. tc. 4. §-a[59]). Végrehajtásáról a Közoktatásügyi Népbiztosság gondoskodik, s ellenőrzését az Országos Könyvtárügyi Tanács megalakulásáig a könyvtárügyi megbízottak útján gyakorolja.

Budapest, 1919. július 16.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. július 17. 94. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 60. K. N. sz. rendelete.

(100)

1919. július 25.

Rendelet a nyomdai termékek készítésének engedélyhez kötéséről

1. §

Szellemi termékeket (mindennemű könyveket, füzeteket, tanulmányokat, folyóiratokat, röpcédulákat, falragaszokat stb.) kő- és könyvnyomdai úton csak akkor szabad sokszorosítani,

ha sokszorosításukra a Szellemi Termékek Országos Tanácsa (Budapest, V., Markó utca 23—25. IV. em. 431.) engedélyt adott.

2. §

Üzleti nyomtatványok, úgymint levélpapírok, borítékok, árjegyzékek, reklámiratok engedély nélküli nyomdai előállítása tilos. Az engedélyeket az említett cikkek előállítására Budapesten kizárólag a Szellemi Termékek Országos Tanácsának termelési osztálya (Budapest, V., Markó utca 23—25. IV. em. 413.), vidéken pedig a nyomdai termelőbiztos adja.

Az engedély elnyerése végett köteles a megrendelő a mellékelt minta szerint* megrendelőívet kiállítani, és Budapesten az említett termelési osztályhoz, vidéken pedig a nyomdai termelőbiztoshoz beadni.

A jelen § rendelkezése nem vonatkozik névjegyekre, eljegyzési és esketési értesítésekre, gyászjelentésekre, magán (nem üzleti) levélpapírokra és borítékokra, ha a megrendelt mennyiség 1000 példányt meg nem halad, továbbá hangversenyekre és előadásokra szóló meghívókra, jegyekre és műsorokra.

3. §

A népbiztosságok s más állami szervek és hivatalok, szocializált üzemek, üzletek és vállalatok nyomtatványszükségletüket (tehát a könyvnyomdai, litográfiai, mélynyomási, fénynyomdai, kemigráfiai, könyvkötői, üzletikönyv-, levélboríték-, doboz- és zacskógyártási munkáikat) Budapesten kizárólag a Szellemi Termékek Országos Tanácsa termelési osztályának, vidéken pedig a nyomdai termelőbiztosoknak közvetítésével rendelhetik meg és szerezhetik be.

A megrendelés kiállítására és továbbítására nézve az előbbi § 2. bekezdésének rendelkezése irányadó.

A felsorolt hivatali szervek és üzemek az említett termelési osztály, vidéken a nyomdai termelőbiztos közvetítése nélkül a felsorolt cikkek készítésére megbízást nem adhatnak, és a nyomdaüzemek az említett hivatali szervek és üzemek részéről közvetlen megbízást nem fogadhatnak el.

4. §

Szocializált nyomdai és rokonipari üzemek csak olyan munkákat vállalhatnak, amelyeket a Szellemi Termékek

* A mintát a kötetben nem közöljük. — *A szerk.*

Országos Tanácsának termelési osztálya, vidéken pedig a nyomdai termelőbiztos utalt hozzájuk. Ez alól kivétel a 2. § utolsó bekezdésében említett nyomtatványok.

A nyomdai és rokonipari szakmában az ügynökök útján való munkaszerzés a jelen rendelet életbeléptétől kezdve tilos.

5. §

Az egy-két soros magán- és családi jellegű nyomtatványok kivételével köteles a nyomda minden nyomtatványon cégét feltüntetni (impresszum).

6. §

Kihágást követ el a nyomdai vagy rokonipari üzemnek az a tulajdonosa vagy felelős vezetője, továbbá az a szerző, kiadó vagy az a megrendelő, aki ennek a rendeletnek rendelkezéseit megszegi.

Budapest, 1919. július 25.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. július 26. 102. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 64. K. N. sz. rendelete.

B) A KÖNYVTÁRAK, LEVÉLTÁRAK ÉS MÚZEUMOK TEVÉKENYSÉGÉT SZABÁLYOZÓ FONTOSABB RENDELETEK

(101)

1919. március 29.

Rendelet a köztulajdonba vett palotákban, egyesületi helyiségekben talált könyvgyűjtemények kötelező bejelentéséről

A köztulajdonba vett egyesületi helyiségekben, palotákban, továbbá szakegyesületi és egyéb közcélokra rekvirált helyiségekben talált könyvgyűjtemények azonnal bejelen-

tendők a Szabó Ervin Könyvtárban[60] (Városi Nyilvános Könyvtár): IV., gróf Károlyi utca 8. sz. Telefon: 120—15.

Budapest, 1919. március 29.

Lukács György
népbiztos-helyettes

Tanácsköztársaság. 1919. április 2. 7. sz.: A közoktatásügyi népbiztos 1. K. N. sz. rendelete.

(102)

1919. április 2.

Rendelet a vidéki könyvtárak megfelelő elhelyezése és az elhagyott vidéki magánkönyvtárak ügyében

A Közoktatásügyi Népbiztosság felhívja a vidéki munkástanácsokat, hogy ha járási vagy megyei székhelyeken olyan közkönyvtár van, mely eddigelé meg nem felelő, proletárolvasók számára hozzáférhetetlen helyiségben volt elhelyezve, addig is, míg részletesebb utasításokat nem kapnak, ezek részére megfelelő helyiségeket rekviráljanak, és jelentsék be intézkedésüket a könyvtárügyi megbízottaknál a Szabó Ervin Könyvtárban (Budapest, IV., Károlyi u. 8.).

Ugyanitt jelentendők be azok az őrizetbe vett vidéki könyvgyűjtemények is, amelyeket felszabadult egyletek helyiségeiben, palotákban, szakegyleti vagy más célra rekvirált helyiségekben elhagyva találtak.[61]

Budapest, 1919. április 2.

Lukács
népbiztos

A Tanácsköztársaság Könyvtárügye. 1919. május 1. 1. sz.: Vidéki könyvtárak megfelelőbb elhelyezése és elhagyott vidéki magánkönyvtárak ügyében.

(103)

1919. április 9.

A Közoktatásügyi Népbiztosság művészeti és múzeumi politikai megbízottjának felhívása a forradalom emlékeinek összegyűjtésére

A forradalom emlékeinek (jelvények, zászlók, képek, fényképek, szobrok, röpiratok, kéziratok, a forradalom eseményeihez fűződő tárgyak stb.) összegyűjtése elsőrendű érdeke a proletár műveltség fejlesztésének.

Ezeknek az emlékeknek közkinccsé kell lenniök!

Fölhívok mindenkit, hogy akiknek ilyen emléke van, haladéktalanul jelentse be az ezen tárgyak gyűjtésével megbízott Fővárosi Múzeumnál (VII., Stefánia út. Telefon: 153—16). A bejelentés személyesen, írásban vagy telefonon történhetik.

Budapest, 1919. április 9.

A Közoktatásügyi Népbiztosság
művészeti és múzeumi politikai
megbízottja

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye. 1919. április 18. 15. sz.: A forradalom emlékeinek összegyűjtése.

(104)

1919. április 23.

A Közoktatásügyi Népbiztosság művészeti és múzeumi megbízottjának utasítása múzeumvezetők képzésére

Megbízom Vedres Márkné és Révész Gézáné elvtársnőket, hogy a népiskolák, a középiskolák és a továbbképző munkástanfolyamok tanulói részére múzeumvezetőket képezzenek ki, illetve hogy erre a célra tanfolyamot létesítsenek. A tanfolyam hallgatói közül azok, akik teljesen kereset nélkül állanak és ezt igazolják, a kiképzés két hónapja alatt havi 300 korona segélyt kapnak. A tanfolyam vezetéséért járó tiszteletdíj ügyében később fogok határozni. A tanfolyam-

mal kapcsolatos egyéb költségeket a Közoktatásügyi Népbiztosság fogja megtéríteni.[62]

A tanfolyam végzett növendékei a Tanácsköztársaság munkáskategóriájába fognak tartozni.

Budapest, 1919. április 23.

Művészeti és múzeumi politikai megbízott h.

Másolat. — P. I. Arch. Tagyob. 3/5.

(105)

1919. április 24.

Rendelet könyvtárosi tanfolyamok rendezéséről

A Közoktatásügyi Népbiztosság az ország közművelődési könyvtárhálózatának kiépítése céljából egyelőre kéthónapos könyvtárosi tanfolyamot rendez, melyet jövőben a tudományos szakkönyvtárosképzéssel egyetemben az egyetemi oktatás egy tagozata gyanánt fog kiépíteni.

A tanfolyamnak (később könyvtáros iskolának) képesítenie kell hallgatóit arra, hogy a tanfolyam sikeres elvégzése után egy modern közművelődési könyvtárban könyvtárossegédi munkát végezhessenek el.

A tanfolyamon részt vehet minden 20. életévét betöltött egyén, ha előképzettségét vagy szellemi képzettségét a tanfolyamot vezető könyvtárügyi megbízottak elégségesnek találják. Munkáskönyvtárak, szakegyleti könyvtárak vezetőinél félévi gyakorlati könyvtári működés elégséges előképzettségnek tekintendő. 20 évnél fiatalabbak csak az esetben vehetők fel, ha kétévi közkönyvtári működést igazolnak.

A kiképzés ideje ezúttal két hónap, a jövőben két év. Jelen tanfolyam hallgatói kötelezhetők a később meginduló könyvtáros iskola előadásainak hallgatására.

A tanfolyam a könyvtárkezelésben való tulajdonképpeni elméleti kiképzésből, könyvtári gyakorlatból és továbbképzésből áll olyképp, hogy a hallgatók a szakképzéssel párhuzamosan főiskolai vagy más előírt előadásokat is tartoznak hallgatni. Az elméleti oktatást a lehetőség szerint könyvtárak látogatása és könyvtári működés egészítik ki.

A könyvtári gyakorlatokon való részvétel engedélyezése az elméleti tanulmányokban elért eredmények alapján történik.

A tanfolyamra felvett hallgatók a tanfolyam tartamára indokolt esetben napidíjban részesülhetnek. Rendszeres könyvtári alkalmaztatásukra a fővárosi és vidéki könyvtárhálózat kiépítésével kerül sor, a tanfolyamon felmutatott eredmények szerinti sorrendben.

A könyvtárosi tanfolyam szervezésével és megindításával a Közoktatásügyi Népbiztosság megbízza a könyvtárügyi megbízottakat (VI., Andrássy út 12. I.).[63]

Budapest, 1919. április 24.

Fogarasi
csoportvezető, népbiztos-helyettes

A Tanácsköztársaság Könyvtárügye. 1919. május 1. 1. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 87 745/III. b. sz. rendelete. A könyvtárosi tanfolyamról.

(106)

1919. április 25.

Rendelet a megszűnt vagy felszámolás alatt levő egyesületek (intézmények, társaságok) könyvtárának és archívumának államosításáról

1. §

A megszűnt vagy a felszámolás állapotában levő egyesületek (intézmények, társaságok) könyvtárát és archívumát, a hozzájuk tartozó állványokkal és egyéb berendezési tárgyakkal együtt, a Közoktatásügyi Népbiztosság köztulajdonba veszi.

2. §

Az egyesületek volt elnöksége, esetleg titkársága vagy irodája köteles a jelen rendelet kihirdetésétől számított egy héten belül az egyesület könyvtárának jegyzékét a könyvtárügyi megbízottaknak beküldeni. A könyvtári jegyzéktől elkülönített külön jegyzékben kell feltüntetni a kölcsönzött könyvek címét, a kölcsönvevő nevét és lakását.

Magánosok, akiknél az 1. § értelmében köztulajdonba vett könyvtáraktól kölcsönzött könyvek vannak, kötelesek

azokat a kölcsönző egyesületnek egy héten belül visszaszolgáltatni.

Ha a könyv a kölcsönvevőnél elkallódott, a kölcsönvevő köteles ezt a körülményt az egyesületnél bejelenteni.

Ha a könyvet a kölcsönző könyvtárnak visszaszolgáltatni nem lehet, a kölcsönvevők kötelesek a meglevő könyvet Budapesten a Szabó Ervin Könyvtárba (IV., Károlyi u. 8.), vidéken a helyi munkás- és katonatanácshoz beszolgáltatni.

A munkás- és katonatanácsok a hozzájuk beszolgáltatott könyveket a megye területén levő valamely könyvtárba tartoznak beszolgáltatni.

3. §

A közoktatásügyi népbiztos felhatalmazza a könyvtárügyi megbízottakat, hogy működésüket tovább folytató egyesületek (intézmények, társaságok) könyvtárait és archívumait, amennyiben az archívum és könyvtár az egyesület kezelésében kellően ki nem használtatott, saját kezelésükbe átvegyék. A könyvtárügyi megbízottak jogosultak arra is, hogy a ki nem használt egyesületi könyvtárak és archívumok kezelésére, anélkül hogy azt köztulajdonba vennék, utasításokat adjanak az egyesület (intézmény, társaság) vezetőségének, amely köteles ezeket az utasításokat megtartani. E felhatalmazás alapján a könyvtárügyi megbízottak elrendelhetik az egyesületi könyvtárnak más helyiségbe való átköltöztetését, a könyvtárnak más könyvtárral való egyesítését s a könyvtár kezelésére megbízott kirendelését.[64]

Budapest, 1919. április 25.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. május 6. 35. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 24. K. N. sz. rendelete.

(107)

1919. április 28.

Rendelet a könyvtárak államosításáról, az Országos Könyvtárügyi Tanács és az Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézet felállításáról

1. §

A Magyarországi Tanácsköztársaság az ország lakosságának könyvvel s a könyvhöz vezető segédeszközökkel (biblio-

gráfiák, katalógusok stb.) való ellátását állami feladatnak tekinti. Ezért tehát köztulajdonba és kezelésbe vesz minden tudományos és közművelődési könyvtárat, amennyiben az a hivatali kézikönyvtár kereteit túlhaladja. Ezen rendelet alapján köztulajdonná válnak az eddig állami és községi tulajdonban levő könyvtárakon kívül az összes közművelődési intézmények, nem állami tanintézetek, hivatalok, egyházak, rendek stb. könyvtárai, a hozzájuk tartozó összes ingatlannal és ingósággal.[65]

2. §

Az egész ország tudományos és közművelődési könyvtárügyének központosított ellátása és irányítása céljából a Közoktatásügyi Népbiztosság Országos Könyvtárügyi Tanács, és ennek segédszervéül Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézet felállítását rendeli el, s ezzel egyidejűleg megszünteti az eddig fennállott Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsát, valamint a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségét. Ez utóbbi köteles hivatali helyiségeit, felszereléseit, személyzetét az Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézet rendelkezésére bocsátani.

3. §

A megyék, városok és községek könyvtárügyének intézése, az Országos Könyvtárügyi Tanács irányítása alatt, a helyi munkás- és katonatanácsok feladata. E célból a Közoktatásügyi Népbiztosság elrendeli, hogy a falusi, városi, járási és megyei, Budapesten a kerületi és központi munkás- és katonatanácsok kebelén belül alakult művelődési osztályok, amennyiben ez szükségesnek mutatkozik, külön könyvtárügyi alosztályokat alkossanak, melyek a tanácsok rendeleteit végrehajtják, a területükön elhelyezett könyvtárak gazdasági ügyeit vezetik, munkáját ellenőrzik, erre vonatkozólag intézkedéseket kezdeményeznek, amennyiben hatáskörükbe tartozik, foganatosítanak, és a helyi könyvtárügyre vonatkozó kérdésekben saját kezdeményezésükből vagy felhívásra a felettes tanácsoknak és az Országos Könyvtárügyi Tanácsnak véleményt adnak. Amennyiben külön könyvtárügyi alosztályok nem alakulnak, mindez a művelődési osztályok feladata.

4. §

A fennálló könyvtárak átvételét, valamint átszervezését az illetékes munkás- és katonatanácsok teljesítik az Országos Könyvtárügyi Tanács irányítása szerint, mely erre vonatkozóan részletes utasításokat dolgoz ki, s szükség esetén állandó vagy ideiglenes könyvtárügyi megbízottat küld a munkás- és katonatanács könyvtárügyi alosztályába, esetleg művelődési osztályába, a szervezés elvei egységes keresztülvitelének biztosítására és a munkás- és katonatanács szakszerű támogatására.

5. §

Külön rendelet intézkedik az egyesületi és magánkönyvtárakról.

6. §

Az Országos Könyvtárügyi Tanács megalakulásáig ennek hatáskörét a könyvtárügyi politikai megbízottakra ruházom.

Budapest, 1919. április 28.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. május 6. 35. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 22. K. N. sz. rendelete.

(108)

1919. április 28.

Rendelet az őrizet és kezelés nélkül maradt magánkönyvtárak államosításáról

1. §

Kezelés és őrizet nélkül maradt vagy bármiként veszélyeztetett magán- és családi könyvtárak köztulajdonba vétetnek. Az ilyen könyvtárak azonnal bejelentendők a Közoktatásügyi Népbiztosság könyvtárügyi megbízottainál (Budapest, VI., Andrássy út 12. I. em.).

2. §

Oly esetekben, amikor az elkallódás veszélye fenyeget, köteles mindenki (tehát nemcsak a könyvek volt tulajdonosa,

hanem bárki, akinek a könyvekről és azok veszélyeztetéséről tudomása van) a helyi munkás- és katonatanácsnak a könyvek hollétéről jelentést tenni. A helyi munkás- és katonatanácsok a jelentés vétele után haladék nélkül gondoskodni tartoznak a könyvek azonnali elszállításáról, megfelelő elhelyezéséről és leltározásáról.

A helyi munkás- és katonatanácsok kötelesek a tett intézkedésekről a leltár beküldésével együtt 48 órán belül jelentést tenni a könyvtárügyi megbízottaknak.

3. §

Az 1. §-ban foglalt feltételek hiányában (tehát akkor is, ha a könyveket veszély nem fenyegeti) köteles mindenki, aki könyvunikum vagy bármiféle nyomtatvány-unikum birtokában van, ezt jegyzék és pontos leírás mellett a könyvtárügyi megbízottaknak bejelenteni.

4. §

Magánosok, akik akár egész könyvtárat, akár a könyvtár jelentős részét áruba bocsátják, kötelesek előbb gyűjteményüket vagy értékesíteni kívánt részét a könyvtárügyi megbízottaknak felajánlani. Az értékesítés szabaddá válik, ha a könyvtárügyi megbízottak írásban közlik, hogy a felajánlott könyvgyűjteményre nem tartanak igényt, és az eladást szabaddá nyilvánítják.

A könyvgyűjteményeket vagy azok egy részét a könyvtárügyi megbízottak írásbeli engedélye nélkül senki meg nem veheti.

Nem terjed ki a felajánlási kötelezettség kisebb, csupán néhány pár könyvből álló gyűjteményre, ha a gyűjteményben levő darabok 1870 után adattak ki.

Speciális gyűjteményeket elidegenítés előtt minden körülmények között fel kell ajánlani.

5. §

Olyan gyűjtők szobáit, akik könyveiket felismerhetően könyvtár jellegű szobában helyezték el, és a könyvtárügyi megbízottak igazolványával igazolják, hogy könyvtáraikat közcélra átengedték, amíg a könyvtár e helyiségekben marad elhelyezve, a lakásrekvirálás alól mentesíteni kell.

6. §

Aki e rendelet ellen vét, forradalmi törvényszék elé kerül.

Budapest, 1919. április 28.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. május 6. 35. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 23. K. N. sz. rendelete.

(109)

1919. április 29.

Rendelet a levéltáraknak a Közoktatásügyi Népbiztosság ügykörébe történő átvételéről

1. §

Valamennyi levéltárnak, nevezetesen az Országos Levéltárnak, egyes volt minisztériumok által őrzött levéltáraknak, a vármegyei és városi levéltáraknak, az egyházi testületek levéltárainak, valamint a családi levéltáraknak ügyeit a Belügyi Népbiztossággal egyetértőleg a Közoktatásügyi Népbiztosság ügykörébe vesszük át.

2. §

Az egyes levéltárak alkalmazottai illetményeiket ideiglenesen továbbra is onnan kapják, ahonnan eddig kapták.

Budapest, 1919. április 29.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. május 8. 37. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 26. K. N. sz. rendelete.

(110)

1919. május 13.

Felhívás a katonai parancsnokságokhoz a forradalom emlékeinek összegyűjtéséről

Az 1918. október 31-i és az 1919. március 21-i forradalomnak minden emléke muzeális módon, lelkiismeretesen megőrzendő lévén, felhívom az összes alárendelt parancsnokságokat stb., hogy mindama nyomtatványból, falragaszból, hirdetményből, sokszorosított rendeletből, továbbá jelvényekből, karszalagokból, fényképekből, rajzokból, gumi-bélyegzőkből (úgy az október előtti, mint a március előtti) stb. stb., amelyek az alárendelt parancsnokságok által kiadattak, illetve amelyek általuk megszerezhetők, és az említett két nagy politikai átalakulással bármi néven nevezendő összefüggésben vannak — legalább kettő-kettő példányt most azonnal, a jövőben pedig kiadásuk, illetve megszerzésük után esetenként azonnal küldjenek be a Hadtörténelmi Levéltárba és Múzeumba (Budapest, I., Bécsikapu tér 4. III. em. Telefon: 106—06), ahonnan az említett nyomtatványok stb. egy-egy példánya a kormányzótanács által létesített Kommunista Proletár Múzeum számára fog átengedtetni.

Kiadatik azonnal intézkedés és az alárendelt parancsnokságok stb. sürgős utasítása végett valamennyi katonai kerületi parancsnokságnak.

Budapest, 1919. május 13.

Szántó
hadügyi népbiztos

Vörös Őrség. 1919. június 8. 7. sz.: A forradalomnak minden emléke muzeális módon, lelkiismeretesen megőrzendő.

(111)

1919. május 15.

Rendelet a levéltári anyagoknak a tudományos munka követelményei szerint való rendezéséről, az Országos Levéltárügyi Tanács felállításáról, az állami és önkormányzati szervek, egyházak és magánszemélyek levéltárainak sorsáról, levéltári anyagok adásvételének tilalmáról

A Közoktatásügyi Népbiztosság 26. K. N. sz. (l. a „Tanácsköztársaság" május 8-án megjelent, 37. számában)[66] rendeletének folyományaképpen elrendeli, hogy a levéltárügy a tudományos munka követelményeinek megfelelően, és különösen a történettudományi kutatás előmozdítása, valamint a forráskiadások egységes irányítása érdekében országosan rendeztessék, és a tudományos értékű levéltári anyag a lehetőséghez képest központosíttassék.

Ehhez képest a következőket rendeli:

1. §

Az összes levéltárak tudományos szervezésének egységes vezetését a megalakítandó Országos Levéltárügyi Tanács veszi át. A tanács megalakításáig az ennek szervezésével járó, valamint a levéltárüggyel kapcsolatosan felmerülő egyéb ügyeket a levéltárügyi megbízott az Országos Levéltár vezetőjével együtt intézze.

Az Országos Levéltárügyi Tanács hatáskörét és feladatait részletesen külön rendelet fogja szabályozni.

2. §

A vármegyei és városi hatóságok, valamint a volt minisztériumok és mindama hatóságok levéltárai, amelyek az állami vagy az önkormányzati igazgatásnak továbbra is működő szervei, adminisztratív szempontból kiegészítő részei maradnak e hatóságoknak. Az Országos Levéltárügyi Tanács (levéltárügyi megbízott és az Országos Levéltár vezetője) hatásköre ezeknek csupán tudományos vezetésére, kezelésére és felhasználására terjed ki. Személyzetüket az állami vagy önkormányzati hatóságok saját hatáskörükben nevezik ki vagy választják meg, azzal a korlátozással, hogy a levéltári vezető, úgyszintén a szakképzettséget igénylő egyéb állások betöltése

a tudományos vezetés és szervezés érdekeinek biztosítása végett az Országos Levéltárügyi Tanács (levéltárügyi megbízott és az Országos Levéltár vezetője) előzetes hozzájárulásával történik.

Azok a hatóságok, amelyek működésüket kormányintézkedés folytán végérvényesen beszüntették, ha levéltáruk van, e rendelet kihirdetésétől számított egy héten belül írásos jelentést tartoznak tenni a levéltári megbízotthoz (Országos Levéltár, I., Úri utca 28.).

3. §

A Magyarországi Tanácsköztársaság a történelmi értékű, egyházi kezelésben levő káptalani és konventi levéltárakat köztulajdonba veszi és az Országos Levéltárügyi Tanács (levéltárügyi megbízott és az Országos Levéltár vezetője) utasítása szerint az Országos Levéltárba kebelezi be.

Ez egyházi testületek házi levéltárainak további sorsára nézve a levéltárügyi megbízott a vallásügyi likvidáló bizottsággal együtt intézkedik.

4. §

A kijelölendő történeti becsű vagy egyéb tudományos értékű családi és egyéb magánlevéltárakat, értékük teljes kihasználhatóságának biztosítása végett, letétbe kell helyezni az Országos Levéltárban. Átvételükről az Országos Levéltár új épületének használatba vételéhez képest az Országos Levéltárügyi Tanács (levéltárügyi megbízott és az Országos Levéltár vezetője) rendelkezik.

Az erre a célra kiküldendő bizottságok a levéltárakat a család megbízottjának vagy a levéltár tulajdonosának (képviselőjének) jelenlétében veszik át. Az átvétel egyéb körülményeit (leltár, jegyzőkönyv stb.) az Országos Levéltárügyi Tanács (levéltárügyi megbízott és az Országos Levéltár vezetője) állapítja meg.

Ezeknek a levéltáraknak tudományos felhasználhatóságáról kizárólag az előbb említett hatóságok rendelkeznek.

Azokat a családi magánlevéltárakat, amelyeknek tulajdonosai az ország területéről eltávoztak, a vagyon leltározásával megbízott közegek, az erről tudomást szerző munkás-, katona- és földművestanácsok és levéltári hivatalok táviratilag vagy ajánlott levélben haladéktalanul jelentsék be, a körülmények megjelölésével, megfelelő intézkedés végett a levéltárügyi megbízottnak.

5. §

A Nemzeti Múzeum, az Akadémia, az Egyetemi Könyvtár és ezekhez hasonló kultúrintézetek levéltárai az Országos Levéltárba bekebeleztetnek. Ennek végrehajtásáról az Országos Levéltárügyi Tanács fog intézkedni. Addig, míg ez be nem következik, a megnevezett intézetek levéltári gyűjteményeiket és a családi letéteket felelősség mellett gondozzák.

6. §

Történelmi és tudományos jelentőségű oklevelek adásvétele, amennyiben azok forgalma az alábbiak szerint szabaddá nem válik, tilos.

A könyvkereskedők és antikváriusok tulajdonában levő oklevél-anyagról Budapesten egy erre a célra kiküldendő bizottság leltárt vesz fel, és megállapítja, hogy azokat át kell-e venni az Országos Levéltár számára. Vidéken ezt a törvényhatósági levéltárak vezetői végzik, akik az eredményről a levéltárügyi megbízottnak jelentést tesznek. Döntés után az át nem vett oklevelek forgalma szabaddá válik.

A magánosokat felhívja a Közoktatásügyi Népbiztosság, hogy a birtokukban levő egyes okleveleket a tudomány érdekében helyezzék letétbe az Országos Levéltárban.

7. §

A levéltárak titkossága a tudományos kutatások számára megszűnik. Kötelességük azonban a levéltárak vezetőinek, hogy a kutatás tudományos jellegére fegyelmi büntetés terhe mellett ügyeljenek. Kétes vagy vitás esetekben az Országos Levéltárügyi Tanács (levéltárügyi megbízott és az Országos Levéltár vezetője) döntését kell kikérni.

8. §

Az összes levéltárak — azok is, amelyek a 26. K. N. sz. rendeletben[67] felsorolva nincsenek, így azok is, amelyek tudományos és közművelődési intézetekkel kapcsolatosak (Nemzeti Múzeum, Akadémia, egyetemek, könyvtárak, testületek stb.) — e rendelet kihirdetésétől számított egy héten belül írásban jelentsék be a levéltárügyi megbízottnak a következő adatokat:

1. a levéltár neve és címe;

2. az alkalmazottak *a)* neve, *b)* alkalmazásuk minősége, *c)* képzettsége, *d)* szolgálati ideje.

E bejelentést a bizalmiak, s ezek nem létében a levéltár vezetője állítsák ki.

9. §

Az Országos Levéltár új épületének építkezési ügyei a teljes befejezésig a Belügyi Népbiztosság hatáskörében megmaradnak.

10. §

E rendelet kihirdetésének napján lép életbe.

Budapest, 1919. május 15.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. május 17. 45. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 33. K. N. sz. rendelete.

(112)

1919. június 21.

Rendelet a Munkásmozgalom-történeti Múzeum felállításáról

1. §

A proletártömegek nevelésére, szocialistává alakítására célba vett széleskörű akciónak egyik kiváló eszköze a magyar és a nemzetközi szocialista proletármozgalom irodalmát, emléklapjait, reprodukcióit, nyomtatványait, jelvényeit stb. anyagát felölelő múzeum. Ezért elhatározta a Forradalmi Kormányzótanács ily múzeum létesítését és haladéktalan megszervezését.

2. §

A múzeum a hatóságok és munkásszervezetek közreműködésével gyűjti a munkásmozgalmakra vonatkozó emlékeket, ezeket akkor is igénybe veheti, ha magánosok birtokában vannak.

Ide vonatkozó rendelkezéseit mindenki teljesíteni tartozik.

3. §

A múzeum költségeinek fedezéséről a Közoktatásügyi Népbiztosság gondoskodik.

4. §

E rendelet kihirdetése napján lép életbe.[68]

Budapest, 1919. június 21.

Forradalmi Kormányzótanács

Tanácsköztársaság. 1919. június 22. 73. sz.: A Forradalmi Kormányzótanács CXIX. sz. rendelete.

(113)

1919. július 25.

Rendelet az Országos Műemléki Hivatal felállításáról, szervezetéről és ügyköréről

A Közoktatásügyi Népbiztosság a folyó évi február hó 28-án 44 258. sz. alatt kelt Közokt. Min. rendelettel[69] feloszlatott Műemlékek Országos Bizottsága helyébe az ország műemlékeinek céltudatosabb és a mai felfogásnak megfelelőbb gondozása és fenntartása, felvétele és ismertetése céljából az Országos Műemléki Hivatalt állítja fel.

Az Országos Műemléki Hivatal, amely a Közoktatásügyi Népbiztosság szerve, vezetőségből, a vezetőség mellé rendelt Műemléki Tanácsból és a hivatali segédszemélyzetből áll.

A vezetőség tagjai:

1. a hivatal vezetője,
2. az ügyvivő építész,

akiket a közoktatásügyi népbiztos nevez ki.

A Műemléki Tanács a hivatal vezetőségének két tagján kívül

1. elnökből,
2. helyettes elnökből,
3. kilenc tagból áll, akiket a közoktatásügyi népbiztos 3 évi időtartamra nevez ki.

A hivatal segédszemélyzete:

1. titkár,
2. építész,
3. műszaki segéd,
4. kezelő altiszt.

A hivatal vezetője:

A hivatal vezetője a hivatal összes ügyeinek irányítója. A folyó ügyeket a saját elbírálása alapján elintézi, és a népbiztossághoz jelentéseket tesz. Az ügyvivő építésszel együtt előkészíti a tanács elé terjesztendő ügyeket. Előkészíti és szerkeszti a hivatal által kiadandó közleményeket. A hivatal céljaira szolgáló javadalmak az ő kezéhez utaltatnak ki, és azokról ő számol el. Hivatalból tagja a Műemléki Tanácsnak.

Az ügyvivő építész:

Az ügyvivő építész a hivatal vezetőjével együtt intézi a hivatal ügyeit, vele egyetértőleg előkészíti a tanács elé terjesztendő ügyeket. Vezetője a hivatal által végzett összes műszaki munkálatoknak és felvételeknek. Hivatalból tagja a Műemléki Tanácsnak.

A Műemléki Tanács:

A Műemléki Tanács feladata az elvi jelentőségű, valamint a különös felelősséget igénylő ügyeknek üléseiben való tárgyalása, s azok felett való határozathozatal. A tanács üléseiről jegyzőkönyvet kell készíteni, amelyet a hivatal vezetősége a közoktatásügyi népbiztos elé terjeszt. A hivatal vezetősége időről időre, de legalább évenként egyszer tevékenységéről jelentést tesz a Műemléki Tanácsnak, amely jogosítva van a vezetőségnek utasításokat adni, illetőleg működését ellenőrizni.

A Műemléki Tanács határozatait mindenkor egyszerű szótöbbséggel hozza meg, határozóképességéhez az elnökön vagy helyettesén kívül legalább hat tag jelenléte szükséges. A Műemléki Tanács tagjai működésükért állandó díjazást nem kapnak, a hivatali vezetőség tagjainak kivételével azonban ülések alkalmából 50 korona napidíjban részesülnek.

A Műemléki Tanács elnöke:

A Műemléki Tanács elnöke a hivatal vezetőségének előterjesztésére összehívja a tanács üléseit, vezeti a tárgyalásokat és aláírja az ülések jegyzőkönyveit.

A Műemléki Tanács helyettes elnöke:

A Műemléki Tanács helyettes elnöke az elnököt — akadályoztatása esetén — teendőiben helyettesíti.

A Műemléki Tanács tagjai:

A Műemléki Tanács tagjai az üléseken tárgyalt ügyekben véleményt nyilvánítanak, és azok felett határoznak. A tárgyalandó ügyekről a Műemléki Tanács tagjai a hivatal vezetősége részéről előzőleg tájékozást nyerhetnek. Szükség esetén a hivatal vezetősége a tanács elnökével egyetértőleg helyszíni tárgyalást tűz ki.

A hivatal gyűjteményeit és könyvtárát a Műemléki Tanács tagjai szabadon használhatják.

Az Országos Műemléki Hivatal segédszemélyzete:

1. A titkár:

A titkár vezeti a hivatal összes hivatalos könyveit, végzi a számadásokat, és ő intézi el a hivatal vezetőjével egyetértőleg az egyéb ügydarabokat. A Műemléki Tanács üléseiről jegyzőkönyvet vezet.

2. Az építész:

A hivatal építésze kezeli és gondozza a bizottság rajz- és fényképgyűjteményeit, melyekről jegyzéket vezet. A műszaki teendőkben az ügyvezető építésznek segédkezik.

3. A műszaki segéd:

A műszaki segéd az ügyvezető építész rendelkezései szerint műszaki és szükség esetén irodai szolgálatot teljesít. Fenntartási és helyreállítási munkálatok alkalmából munkavezetői teendőket lát el.

Budapest, 1919. július 25.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. július 26. 102. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 63. K. N. sz. rendelete.

(114)

1919. július 30.

Az Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézet szervezeti szabályzata

Az Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézet szervezeti szabályzata.

1. §

Az Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézet feladata az ország könyvtárügyének és a könyvtárakkal összekötött tudományos kutatásnak és népnevelő munkának egységes vezetése, valamint felügyelete.

Hatáskörébe tartozik tehát: 1. A köztulajdonba vett és a Közoktatásügyi Népbiztosság hatáskörébe utalt tudományos és közművelődési könyvtárak dologi és személyi ügyeinek

intézése. 2. Az egész ország könyvtárügyének egységes terv alapján történő organizációja, azaz a meglevő könyvtárak ésszerű átszervezése és továbbfejlesztése, új könyvtárak alapítása, feleslegesek megszüntetése. 3. A könyvtárügyi szervezet és könyvtári munka ésszerűvé és egységessé tétele. 4. A tudományos kutatás könyvtári segédeszközei, bibliográfiák stb. előállításának egységes irányelvek szerint való vezetése. 5. Könyvtáros-képzés. 6. Könyvtári ismeretek fejlesztése és terjesztése.

2. §

Feladatának megfelelően az intézet a következő osztályokra tagozódik:

A) Az intézet vezetőjének és állandó helyettesének titkársága és az intézet központi irodája.

B) Könyvtárügyi főosztály.

1. A tudományos szakkönyvtárak osztálya s a tudományos szakképzéshez szükséges könyvek osztálya. (Felsőiskolai tanulók könyvellátása, diákolvasók stb.)
2. Közművelődési könyvtárak (kerületi könyvtárak, gyári, kaszárnya-, ifjúmunkás- stb. könyvtárak).
3. Közkönyvtárak könyvgyűjtő és elosztó telepe. Duplumközpont.
4. Könyvtervező és központi anyagbeszerző (könyvtártechnikai) osztály.

C) Bibliográfiai főosztály.

1. Magyarország bibliográfiája (kurrens bibliográfia, retrospektív bibliográfia, magyar folyóiratok repertóriuma stb.).
2. Szakbibliográfiák és speciális bibliográfiai munkák osztálya.
3. Magyar könyvtárak központi katalógusa és központi felvilágosító irodája.
4. A könyvtárügyi katalóguscédulával központilag ellátó osztálya.

D) Könyvtárosképző főiskola (belekapcsolva az országos szakképző főiskola).

E) Könyvtárkísérleti állomás,

mely egy tudományos szakkönyvtár és egy közművelődési könyvtárból áll. Ez a két könyvtár organikusan illeszkedik ugyan be Budapest főváros könyvtárügyébe, mégis új rendszereknek, reformoknak kipróbálása céljából, továbbá mint a könyvtáros főiskola gyakorlóhelye, közvetlenül az intézet alá tartozik.

F) Könyvtárügyi és bibliográfiai szakkönyvtár.

G) Könyvtárügyi és bibliográfiai kiadványok osztálya.

3. §

Az intézet vezetőjét és helyettes vezetőjét a Közoktatásügyi Népbiztosság nevezi ki, amelynek a vezető közvetlenül felelős. Az intézet többi alkalmazottját a Közoktatásügyi Népbiztosság az intézet vezetőjének előterjesztése alapján nevezi ki.

4. §

Az intézet vezetője köteles az intézet következő évi költségvetési javaslatát s ezzel egyidőben a javaslathoz csatolva a következő év munkálatainak részletes tervezetét a Közoktatásügyi Népbiztosságnak bemutatni.

5. §

Az elfogadott munkaterv kereteiben az intézet vezetője a munkálatokat saját hatáskörében rendeli el, s ezek költségeire az intézet elfogadott költségvetésének kereteiben utalványozási joga van.

6. §

Az intézet vezetője évenként köteles részletesen beszámolni a Közoktatásügyi Népbiztosságnak a lefolyt évben végzett munkálatokról. A lefolyt év költségeiről pedig tudomásulvétel céljából köteles részletes elszámolást adni. A népbiztosság a költségek elszámolását rövidebb időközökben is követelheti az intézet vezetőjétől.

7. §

Az intézet személyzeti, dologi, valamint pénzkezelési ügyeinek ellenőrzésére nézve a hasonló intézetekre fennálló rendelkezések mérvadók.

8. §

A jelen szabályzat által nem érintett ügyeket, valamint az intézet egyes osztályainak ügyeit részleteiben az intézet vezetője által megállapított s a Közoktatásügyi Népbiztosság által jóváhagyott ügyrend szabályozza.

Budapest, 1919. július 30.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. július 31. 106. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 65. K. N. sz. rendelete.

C) A MŰSZAKI TUDOMÁNYOKKAL, TALÁLMÁNYOKKAL KAPCSOLATOS FONTOSABB RENDELETEK

(115)

1919. június 18.

Rendelet a Népgazdasági Tanács mellett működő Műszaki Tanács felállításáról

1. §

A Népgazdasági Tanács abból a célból, hogy a szociális ipari termelésbe a tudomány és a technika szakembereit a lehető legnagyobb mértékben bevonja, a Népgazdasági Tanács Tudományos Műszaki Tanácsát létesíti. A tanács feladata a Népgazdasági Tanács főosztályai és a főosztályok szakosztályai működésének tudományos és műszaki szempontból való ellenőrzése, szakismeretével való támogatása és kifogásainak, illetve észrevételeinek az illetékes népbiztosokkal vagy a Népgazdasági Tanács elnökségével való közlése.

2. §

A Népgazdasági Tanács Tudományos Műszaki Tanácsa szaktanácsokból áll. A Népgazdasági Tanács egyelőre a következő szakosztályok mellé állít fel szaktanácsokat:

1. az I. főosztály 4. szakosztálya mellé,

2. a III. főosztálya mellé,
3. a III. főosztály 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8. és 9. szakosztályai mellé együttesen,
4. továbbá együttesen ugyanezen főosztály 10. és 11. szakosztályai,
5. a 12., 13. és 14.,
6. a 17. és 18.,
7. valamint a 19. és 20. szakosztályok mellé,
8. végül ugyanezen főosztály 21. szakosztálya mellé és
9. a VI. főosztály 1., 2., 3., és 4. szakosztályai mellé együttesen.[70]

3. §

A tanács tagjait az illetékes műszaki szakszervezetek meghallgatása után és a Népgazdasági Tanács választmányának hozzájárulásával a Népgazdasági Tanács elnöksége nevezi ki. A kinevezést a Népgazdasági Tanács elnöksége vagy választmánya visszavonhatja. Mindegyik szaktanácshoz a Szakszervezeti Tanács két kiküldöttet rendel ki, akik a szaktanács munkájában részt vesznek.

4. §

Egy szaktanács legfeljebb 10 tagból állhat. Mindegyik szaktanács elnökét saját tagjai közül maga választja meg.

5. §

A Népgazdasági Tanács szakosztályainak vezetői hetenként egyszer a melléjük rendelt szaktanácsnak szakosztályuk működéséről részletes jelentést tesznek, és a szaktanács kívánságára minden felvilágosítást megadnak. A szaktanács elnökének joga van a hozzátartozó szakosztály ügyvitelébe bármikor beletekinteni.

6. §

A szaktanácsok elnökei alkotják a Népgazdasági Tanács Tudományos Műszaki Tanácsának elnökségét. Ez az elnökség választja meg saját tagjai közül a tanács elnökét és alelnökét.

Az elnökség a Népgazdasági Tanács választmányi ülésein tanácskozási joggal részt vesz.[71]

7. §

Ez a rendelet azonnal életbe lép.

Budapest, 1919. június 18.

Népgazdasági Tanács

Tanácsköztársaság. 1919. június 19. 71. sz.: A Népgazdasági Tanács 49. N. T. sz. rendelete.

(116)

1919. június 20.

Rendelet a találmányok, újítások stb. köztulajdonba vételéről, jutalmazásáról

A Magyarországi Tanácsköztársaság feladatának tekinti, hogy a termelés előmozdítására hasznos, alkalmazható találmányokat, különleges titkos gyártási eljárásokat és egyéb újításokat a dolgozó társadalom közkincsévé tegye, és minél teljesebben a közösség érdekének szolgálatába állítsa. Ezért a Népgazdasági Tanács a Forradalmi Kormányzótanács hozzájárulásával ebben a tárgyban a következőket rendeli:

1. §

Belföldi feltalálónak minden találmánya a Magyarországi Tanácsköztársaság területén a Tanácsköztársaság tulajdona.

A Tanácsköztársaság az arra érdemes találmányért a feltalálót megfelelő jutalomban részesíti. A jutalmazás módját és mértékét a Népgazdasági Tanács elnöksége által erre a célra kiküldött bizottság (Találmányi Bizottság) állapítja meg.

Oly találmányoknál, amelyek gyakorlati alkalmazása közvetlen gazdasági haszonnal jár, a jutalmazásnak az elért gazdasági haszonnal arányosnak kell lennie, azonban az ily módon évenként kifizetésre kerülő összegek a Népgazdasági Tanács által meghatározandó bizonyos maximumot nem haladhatnak meg.

Oly találmányok jutalmazását, amelyek gazdasági haszna közvetlenül nem állapítható meg, illetve amelyek egyéb, gazdaságilag közvetlenül nem mérhető haszonnal is járnak, a Találmányi Bizottság ettől függetlenül állapítja meg.

A Találmányi Bizottság döntése ellen a feltalálót felszólamlási jog illeti meg a Népgazdasági Tanács elnökségénél, amely a találmány újabb megvizsgálását is elrendelheti.

A feltaláló anyagi jutalmazáson felül erkölcsi jutalmazásban is részesülhet.

A feltalálóknak kísérleti eszközök és üzemek bocsáthatók rendelkezésükre; addig, amíg találmányukkal foglalkoznak, más munkától egészen vagy részben felmenthetők, fizetéssel is alkalmazhatók avégből, hogy találmányok kidolgozásával foglalkozzanak.

2. §

A találmányokat továbbra is a Szabadalmi Hivatalnál kell bejelenteni. A bejelentésre és nyilvántartásra egyelőre az eddigi eljárás marad irányadó.

A belföldi feltalálók találmánya tekintetében az eljárás díjmentes.

Találmány bejelentésére a jelen rendelet életbelépésétől kezdve csak a feltaláló természetes személy vagy személyek jogosultak. Jogutódok a találmányból jogokat nem érvényesíthetnek.

3. §

A jelen rendelet életbelépésének napjáig engedélyezett találmányi szabadalmakra a fentebbi rendelkezések irányadók. Belföldiek az évi díjakat tovább fizetni nem kötelesek.

A folyamatban lévő szabadalmi ügyekben a jelen rendelet rendelkezéseit kell alkalmazni. A fennálló és a lejárt magyar szabadalmak tárgyát a használhatóság szempontjából meg kell vizsgálni. A használhatónak talált találmányokért a feltalálót (feltalálókat) a jelen rendeletnek megfelelően jutalmazni kell.

4. §

A Népgazdasági Tanács illetékes főosztálya állapítja meg azokat a feltételeket, amelyek mellett a találmányok és különleges gyártási eljárások nem szocializált üzemekben alkalmazhatók.

5. §

A Magyarországi Tanácsköztársaság a találmányokhoz hasonlóan kíván elismerésben részesíteni minden egyéb felfedezést, javaslatot, eszmét, javítást vagy más újítást, amely

a termelés előmozdítására akár közvetlenül, akár közvetve hasznosan alkalmazható.

6. §

A Népgazdasági Tanács találmányi és kísérletügyi osztálya gondoskodik arról, hogy a találmányok, gyártási eljárások és egyéb újítások leírásának és technikai előkészítésének megkönnyítése végett megfelelő intézmények díjmentesen álljanak a felek rendelkezésére. Ez intézmények felállításával a jelenlegi hites szabadalmi ügyvivői irodák és egyéb szabadalmi (találmányi) irodák mint magánintézmények megszűnnek.

A szabadalmi ügyvivők, valamint a megszűnt szabadalmi ügyvivőségek és irodák alkalmazottai találmányi munkakörben lehetőleg alkalmazást fognak nyerni.

7. §

Külföldiek magyar szabadalmait és általában a jelen rendelet tárgyára vonatkozó külföldi viszonylatokat ez a rendelet nem érinti.

8. §

A feltalálók javadalmazásának módját és mértékét, az átmeneti intézkedéseket, általában a jelen rendelet tárgyára vonatkozó egyéb részletes szabályokat a Népgazdasági Tanács állapítja meg.

9. §

Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe.

Végrehajtása a Népgazdasági Tanács illetékes főosztályának feladata.[72]

Budapest, 1919. június 20.

Népgazdasági Tanács

Tanácsköztársaság. 1919. június 21. 72. sz.: A Népgazdasági Tanács 52. N. T. sz. rendelete.

(117)

1919. június 20.

Rendelet az eddig gyári titokként kezelt találmányok, műszaki eljárások közkinccsé tételéről

A Tanácsköztársaság azokat a találmányokat és műszaki eljárásokat, amelyek eddig kapitalista magánérdekből vagy bármely okból gyári titkok voltak, minden üzemben hasznosítani akarja, amelyben alkalmazásuk anyagban, emberi munkaerőben megtakarítással jár vagy a gyártmányok minőségét javítja. Evégből a Népgazdasági Tanács a következőket rendeli:

1. §

Az üzemek termelési biztosai mindazokat a gyártási eljárásokat, különleges készülékeket, mechanikai és vegyi berendezéseket, üzemi és kísérleti tapasztalatokat, amelyeket eddig az illető üzemben titokban tartottak, illetve amelyek nem tekinthetők szakértők előtt közismerteknek (ismertetésük nyomtatványban hozzáférhető módon nem történt meg), sürgősen kikutatni és a Népgazdasági Tanácsnak ismertetés kapcsán bejelenteni kötelesek, ha az illető termelési biztos, a kérdéses üzemben alkalmazott szakemberek vagy az ellenőrző munkástanács véleménye szerint a szakmában vagy a termelés valamely más területén értékesíthetők.

2. §

Az ismertetésnek oly kimerítőnek kell lennie, hogy annak alapján az arra hivatott szakemberek az ismertetett eljárást, készüléket, berendezést vagy tapasztalatot stb. ugyanazon műszaki eredményességgel megvalósítani, illetve megismételni képesek legyenek, mint amilyennel azt a bejelentő üzem gyakorolja.

A kikutatást és a kimerítő ismertetés ellenőrzését a termelési biztos szükség esetén szakemberek közreműködése mellett foganatosítja.

3. §

Az ismertetésben lehetőleg meg kell jelölni a gyári titokként kezelt eljárás stb. feltalálóját (felfedezőjét), és azt, hogy a gyári titok mióta van az illető üzemnél alkalmazásban.

4. §

Az ismertetést két példányban, lezárt borítékban kell az illetékes népbiztossághoz felterjeszteni. A borítékra rá kell írni a bejelentő üzem nevét, valamint tárgyi rövid megjelölését. A népbiztosság az ismertetéseket elbírálás végett a Népgazdasági Tanács kebelében működő szakbizottság elé terjeszti, amely, a szükséghez képest, a bizottságon kívül álló szakemberek meghallgatásával, véleményt mond. A Népgazdasági Tanács a vélemény alapján dönt az illető gyári titoknak miként való értékesítéséről. Végleges döntésig az ismertetés tárgyát szigorúan titokban kell tartani.

5. §

Ha a bejelentett eljárást, készüléket, berendezést vagy tapasztalatot más üzemekben gyakorlatilag értékesítik, a feltaláló (felfedező), esetleg azok a munkások is, akik a titok felderítésében különös érdemet szereztek, megfelelő jutalomban részesülnek.

Ugyanily módon részesednek a feltalálók (felfedezők) és az előbbi bekezdésben említett munkások az esetleges külföldi értékesítésből származó haszonból.

6. §

Az, aki a termelési biztos felszólítására az általa ismert gyári titok közlését megtagadja, vagy aki a gyári titok kutatását megakadályozza vagy hátráltatja, avagy félrevezető adatokat szolgáltat be, forradalmi törvényszék elé kerül.

7. §

A Népgazdasági Tanácsnak jogában áll bármely üzemben gyakorolt bárminő gyártási eljárást, készüléket, berendezést, tapasztalatot stb. a Tanácsköztársaság titkának nyilvánítani, ez esetben az eljárásnak stb. titokbantartásáról az illető üzem termelési biztosa és ellenőrző munkástanácsa köteles gondoskodni.

8. §

A Népgazdasági Tanácsnak jogában áll bármely gyártási eljárást, készüléket, berendezést stb. (1. §), különösen a találmánynak külföldi védelme érdekében, a feltaláló (felfedező) neve alatt a Szabadalmi Hivatalnál bejelenteni.

9. §

Ez a rendelet külföldi állampolgárok gyári titkait nem érinti. A termelési biztosok ezekkel lehetőleg megegyezést létesítenek a Népgazdasági Tanács jóváhagyása mellett.

10. §

Jelen rendelet azokra a szabadalmazott találmányokra (eljárásokra stb.) is alkalmazást nyer, amelyek gyakorlati kivitelét a szabadalmi leírástól eltérőleg foganatosították.

11. §

Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe, a Népgazdasági Tanács illetékes főosztálya hajtja végre.

Budapest, 1919. június 20.

Tanácsköztársaság. 1919. június 21. 72. sz.: A Népgazdasági Tanács 53. N. T. sz. rendelete.

D) A SZÍNHÁZI, ZENEI, FILM-, KÉPZŐMŰVÉSZETI ÉS SPORTÉLETTEL KAPCSOLATOS RENDELETEK

(118)

1919. március 22.

A Forradalmi Kormányzótanács határozata a magánkézben levő műkincsek összeírásáról és ezeknek, valamint a színházaknak szocializálásáról

A Forradalmi Kormányzótanács

I. sz. ülésének jegyzőkönyvéből

1919. március 22-én, szombaton.

28.

Lukács György helyettes közoktatásügyi népbiztos jelenti, hogy a magánkézben levő muzeális értékű műkincsek bizottság

útján összeíratnak és közvagyonnak minősíttetnek. A színházak magánkezelésből közkezelésbe vétetnek.[73]

A Kormányzótanács az előterjesztést tudomásul veszi.

P. I. Arch. A Forradalmi Kormányzótanács üléseinek jegyzőkönyvei. 1919. március 22. 9. l.

(119)

1919. március 24.

Rendelet a színházjegyek elosztásáról

A Közoktatásügyi Népbiztosság rendelete a színházakról

Ezentúl a színház is a népé lesz!

Ezentúl a dolgozó munkásságnak is meglesz a lehetősége arra, hogy olcsón és könnyen jusson színházjegyekhez.

Ezért a csütörtöki (március 27-i) és a következő napokra előre váltott operai, nemzeti színházi, vígszínházi, városi színházi, Budapesti (Margit) színházi és Madách színházi, belvárosi színházi, Medgyaszay színházi, magyar színházi és király színházi jegyek *érvényességüket veszítik.*

Az elérvénytelenedett jegyeket az illető színházak pénztára visszaváltja, éspedig a következőképpen:

a csütörtökre (március 27-ére) váltott jegyeket a következő hét csütörtökjén (április 3-án);

a péntekre váltott jegyeket a következő hét péntekjén, és így tovább, ugyanebben a rendben.

Az előírt napon vissza nem váltott jegyek ára elvész.

A színházjegyek többségét a dolgozó munkásság részére tartjuk fenn, leszállított áron.

Ezen leszállított árú jegyeket a *szakszervezetek* útján kapja meg a munkásság.

De felkérjük a munkásságot arra, hogy nem munkás számára szakszervezeti jegyet ne váltson, hogy a jegyek csakugyan a munkásság kezére jussanak.

A jegyek egy részét, rendes áron, továbbra is a színházi pénztárak árusítják. A színházi pénztáraknál munkás is csak rendes áron kaphat jegyet.

Páholyokat csak ülésenként adnak el; ki-ki csak annyi páholyülést válthat, amennyit tényleg igénybe vesz.

Ezentúl a művészet sem lesz a ráérő gazdagok kiváltságos élvezete. A kultúra a dolgozó nép jussa!

Budapest, 1919. március 24.

Lukács György
helyettes népbiztos

Kunfi Zsigmond
közoktatásügyi népbiztos

Plakát. — P. I. Arch. Plakátgyűjtemény. V/130/1919.

(120)

1919. március 27.

Rendelet a színházak igazgatóságához a jegyárusításról

A közoktatásügyi népbiztostól

68 741—1919. sz.
III/A.

Rendelet

a színházak igazgatóságához a jegyárusítás tárgyában

Hétfőtől, azaz március 31-től fogva a színházak jegypénztárai minden előadásra szóló jegy kétharmadát az illető előadást megelőző két nappal, esti 5 órakor tartoznak jegyzék mellett a Szakszervezeti Tanács központi jegypénztárába beszolgáltatni.

A Szakszervezeti Tanács jegypénztárának címe megtudható a Szakszervezeti Tanácsnál (Teréz körút 22. I. em. Telefon: 91—66).

Budapest, 1919. március 27.

A közoktatásügyi népbiztos megbízásából:

Balázs Béla
a szinházakat kommunizáló ideiglenes bizottság elnöke

P. I. Arch. A. II. 7/4.: A Közoktatásügyi Népbiztosság rendelete a színházak igazgatóságához a jegyárusításról.

(121)

1919. március 30.

A művészeti direktórium szakszervezetekbe tömörülésre hívja fel a művészeket

Felhívás a művészekhez. A művészeti direktórium nyilvántartásuk s anyagi ügyeik rendezésének megkönnyítése végett haladéktalan *szakszervezeti tömörülésre szólítja fel az összes művészeket* éspedig a festők, grafikusok és szobrászok a Rajzolóművészek Szakszervezetébe (VII., Kertész utca 23. Fészek), az iparművészek az Iparművészek Szakszervezetébe (VIII., Baross tér, József főherceg szálló), az építészek pedig az Építészek Szakszervezetébe (VI., Dalszínház utca 2.) lépjenek be. Pogány Kálmán, a Közoktatásügyi Népbiztosság művészeti és múzeumi megbízottja.[74]

Pesti Napló. 1919. március 30.: Felhívás a művészekhez.

(122)

1919. április 8.

Rendelet a filmgyárak, filmlaboratóriumok, filmkölcsönzők és mozgóképszínházak államosításáról

1. §

A Magyarországi Tanácsköztársaság ezennel köztulajdonba veszi — tekintet nélkül a bennük alkalmazott személyzet létszámára — valamennyi filmgyárat, filmlaboratóriumot, filmkölcsönző vállalatot, rokonipari üzemet, valamint a mozgóképszínházakat minden ingó és ingatlan vagyonukkal, ennek tartozékaival és az üzem folytatására szolgáló készpénzzel együtt.

2. §

A köztulajdonba való átvételt a Társadalmasított Mozgóképüzemek Központi Üzemvezető Tanácsa foganatosítja, amelyhez a Közoktatásügyi Népbiztosság egy politikai megbízottat, a Pénzügyi Népbiztosság és a Szociális Termelési Népbiztosság pedig egy-egy termelési biztost küld ki.

3. §

Minden üzem személyzete ellenőrző munkástanácsot választ a Forradalmi Kormányzótanács IX. sz. rendeletének (l. a „Tanácsköztársaság" március 27-én megjelent, 2. számában)[75] 3. §-ában foglaltak figyelembevételével.

4. §

Az egyes üzemek vezetői kötelesek az ellenőrző munkástanács ellenőrzése mellett az üzemet az eddigi keretekben tovább vezetni, és e tekintetben a Társadalmasított Mozgóképüzemek Központi Üzemvezető Tanácsának utasításait követni; kötelesek továbbá az ellenőrző munkástanács tagjainak jelenlétében pontos leltárt készíteni, s azt három példányban a Társadalmasított Mozgóképüzemek Központi Üzemvezető Tanácsának benyújtani.

5. §

Az üzemek kezelői és alkalmazottai kötelesek a köztulajdonba vett ingatlan és ingó vagyont (az üzemek pénzkészletét, felszerelését, napi bevételeit) közvagyonként őrizni és gondosan kezelni, és a munkát a jelenlegi keretek között fennakadás nélkül folytatni.

6. §

A bevételek terhére csak az üzem folytatásához szükséges kiadások folyósíthatók.

A Társadalmasított Mozgóképüzemek Központi Üzemvezető Tanácsa — az ellenőrző munkástanács javaslatára — határoz afelett, vajon a jelen rendelet értelmében köztulajdonba vett üzemek eddigi tulajdonosait az üzemekben alkalmazza-e, és mily javadalmazással.

Az üzemek vezetői ezentúl 3000 koronánál nagyobb havi fizetésben nem részesíthetők.

7. §

A vidéki vállalatok és rokonipari üzemek, valamint a mozgóképszínházak mellé a helyi munkástanácsok küldenek ki egy-egy ellenőrző bizalmi egyént.

8. §

Minden, e rendelet által érintett üzem ügyeire nézve a Társadalmasított Mozgóképüzemek Központi Üzemvezető

Tanácsa (Budapest, V., Markó utca 23/25. sz. III. em.) jogosult intézkedni.

9. §

Forradalmi törvényszék ítél e rendelkezések megszegői, továbbá azok felett, akik a jelen rendelet értelmében köztulajdonba vett üzemek berendezését, felszerelését s egyéb vagyonát rongálják.

Budapest, 1919. április 8.

Forradalmi Kormányzótanács

Tanácsköztársaság. 1919. április 9. 13. sz.: A Forradalmi Kormányzótanács XLVIII. sz. rendelete.

(123)

1919. április 12.

A Társadalmasított Mozgóképüzemek Központi Üzemvezető Tanácsának végrehajtási utasítása a Forradalmi Kormányzótanács XLVIII. sz., a filmgyárak és mozgóképüzemek szocializálásáról szóló rendeletéhez

A Forradalmi Kormányzótanács XLVIII.[76] sz. rendeletével elrendelte az összes filmgyárak és mozgóképüzemek köztulajdonba vételét, és e rendelet 8. szakaszában foglalt felhatalmazás alapján a Társadalmasított Mozgóképüzemek Központi Üzemvezető Tanácsa az alábbiakat rendeli el:

1. Valamennyi filmgyár, filmlaboratórium, filmkölcsönző vállalat, rokonipari üzem és mozgóképszínház minden ingó és ingatlan vagyonával, ennek tartozékaival és az üzem folytatására szolgáló készpénzzel együtt attól az időponttól fogva tekintendő köztulajdonnak, amikor az egyes üzemekben alkalmazott munkások az üzem ellenőrzésének gyakorlását elhatározták és a zár alá vételt saját hatáskörükben foganatosították. Ennélfogva a részvénytársaságok, társas- és egyéni cégeknek a fenti időpontban létezett teljes vagyona, tehát bárhol, folyószámlán, takarékbetétben vagy egyébként elhelyezett pénzei, értékei és aktív követelései köztulajdont képeznek. A magánosoknak a fenti időpontban létezett és nem az üzem folytatására szolgáló pénzeit és értékeit ezen rendelkezés nem érinti.

2. A Forradalmi Kormányzótanács IX. sz.[77] rendelete értelmében minden üzem munkásai ellenőrző munkástanácsot kötelesek választani, amely munkástanács ott, ahol a munkások száma a 100-at meg nem haladja 3, 100-tól 500-ig 5, 500-on felül pedig 7 tagból áll. A szervezett tisztviselő is munkásnak tekintendő. Minden üzem köteles a munkástanács tagjainak névsorát és a munkástanács által láttamozott pontos kimutatást beszolgáltatni a Társadalmasított Mozgóképüzemek Központi Üzemvezető Tanácsának arról, hogy 1919. március 22-én az üzemben kik, milyen hatáskörrel és mennyi javadalmazással voltak alkalmazva, és hogy az illetők április havára milyen fizetést vettek fel. A gazdasági és pénzügyi főosztály e kimutatásokat összegyűjti, és a Központi Üzemvezető Tanács a Forradalmi Kormányzótanács rendelete értelmében megállapítja az illető üzem munkásainak — a volt tulajdonost is beleértve — jövőbeli javadalmazását. Az üzem munkástanácsa — ahol ez még nem történt meg — egyidejűleg tegyen javaslatot arra nézve, óhajtja-e a volt tulajdonost az illető üzemben továbbra is alkalmazni. Egyben bejelentendő, hogy az illetőnek van-e valami egyéb foglalkozása, és hogy a vállalat vezetésében eddig tevékenyen közreműködött-e, vagy sem.

Oly üzemek, ahol a munkások kis létszáma következtében 3 tagú munkástanács nem választható, ezt jelentsék be a Központi Üzemvezető Tanácsnak, amely azután gondoskodni fog arról, hogy az ily kisüzemek összevonassanak egy közös munkástanács megválasztása céljából.

3. Amíg a Központi Üzemvezető Tanács másképpen nem intézkedik, az egyes üzemek a jelenlegi vezetés mellett működnek tovább, a munkástanács tagjainak ellenőrzése mellett. Csakis az üzem folytatásához szükséges személyzeti és egyéb kiadások folyósíthatók, de azok is a munkástanács tagjainak ellenjegyzésével.

Mindazon budapesti mozgóképszínházak, amelyek ügykezeléséről, pénztári bevételeiről és kiadásairól ez ideig nem számoltak el, kötelesek 1919. április 15-ig erről szóló és a munkástanács ellenjegyzésével ellátott részletes elszámolást a Központi Üzemvezető Tanács számfejtőségéhez (III. em. 303.) két példányban benyújtani, amelyek közül az egyiket a számfejtés után az illető üzem megőrizni köteles. Az elszámolás személyesen adandó át, és csatolandók a kiadásokat igazoló okmányok is. Ezen elszámolás bemutatása alkalmával a számfejtőség közli az illető üzemekre vonatkozó, jövőbeni elszámolás rendjét és határidejét, ami feltétlenül betartandó. Rendőri díjak és

filmkölcsöndíjak az üzemi költségek terhére egyelőre fizetendők. Vigalmi és egyéb adó nem.

4. A vidéki filmipari üzemek és mozgóképszínházak köztulajdonba vétele az illető üzem munkástanácsa által a helyi munkástanács (direktórium) egy-egy ellenőrző kiküldöttjének jelenlétében foganatosítandó. A köztulajdonba vételről a Forradalmi Kormányzótanács XLVIII. sz. rendeletének megfelelően jegyzőkönyv és az üzem ingó és ingatlan vagyonáról leltár veendő fel, amely három példányban beterjesztendő a Központi Üzemvezető Tanács vidéki üzemek szervező osztályához.

A vidéki üzemek bevételeiről és kiadásairól heti jelentések készítendők, éspedig bezárólag minden hét vasárnapjáig, és azok hétfőn reggel a Társadalmasított Mozgóképüzemek Központi Üzemvezető Tanácsa számfejtőségének címére postára adandók. Az elszámolásokat a munkástanács tagjainak és a helyi munkástanács (direktórium) bizalmi kiküldöttének kell ellenjegyezni, s a kiadást igazoló okmányokat azokhoz csatolni. Az üzemek bevételei, valamint a köztulajdonba vételkor mutatkozó pénztárkészlet, bankbetét és folyószámlakövetelés a Társadalmasított Mozgóképüzemek Központi Üzemvezető Tanácsának a Pénzintézeti Központnál Budapesten, Deák Ferenc utca 1. sz. alatt vezetett folyószámlájára három napon belül átutalandó.

A vidéki üzemek összes munkásai, beleértve a szervezett tisztviselőket is, javadalmazásukat egyelőre az eddigi összegben és módon kapják, és az ennek fedezésére szükséges összegek a bevételből visszatarthatók. Minden pénzátutalás egyidejűleg írásban is megfelelő részletezéssel és az elszámolások benyújtásával kapcsolatosan közlendő.

5. Mindazon üzemek, amelyekben eddig könyvvezetés nem volt, kötelesek a zár alá vételtől számítva visszamenőleg is pénztárkönyvet vezetni, amelybe a napi bevételek és kiadások részletezve bevezetendők. A pénztárkönyv naponta lezárandó, éspedig mindenkor a munkástanács ellenőrző tagjainak jelenlétében.

6. Az összes meglevő nyers- és készanyag felett egyedül a Központi Üzemvezető Tanácshoz kirendelt termelési biztos rendelkezik. Az egyes üzemek részére szükséges mindenféle anyagot csak ő utalványoz, és ennek beszerzéséről ő gondoskodik.

Társadalmasított Mozgóképüzemek Központi Üzemvezető Tanácsa

Vörös Film. 1919. április 12.: Végrehajtási utasítás a fő rendelethez.

(124)

1919. április 15.

Rendelet az Országos Testnevelési Tanács feloszlatásáról és a testnevelési direktórium létrehozásáról

1. §

Az Országos Testnevelési Tanács feloszlik.
A feloszlatásról a közoktatásügyi népbiztos gondoskodik.

2. §

Az 1. § alapján feloszlatott Országos Testnevelési Tanács helyébe egy öttagú testnevelési direktórium állíttatik fel, amely a feloszlatott Országos Testnevelési Tanács folyó ügyeit átveszi és lebonyolítja.

3. §

A testnevelési direktórium megszervezését és hatáskörét a Munkaügyi és Népjóléti Népbiztosság rendeletileg szabályozza.

4. §

Ezen rendelet megjelenése napján lép életbe.

Budapest, 1919. április 15.

A Forradalmi Kormányzótanács

Tanácsköztársaság. 1919. április 16. 19. sz.: A Forradalmi Kormányzótanács LVIII. sz. rendelete.

(125)

1919. április 15.

Rendelet a Testnevelési Ügyek Direktóriumának felállításáról és a sportintézmények, valamint felszerelések köztulajdonba vételéről

A testnevelés újjászervezéséről szóló LVIII. sz. forradalmi kormányzótanácsi rendelet[78] alapján elrendelem:

1. §

A testnevelési direktórium címe: a Testnevelési Ügyek Direktóriuma.

2. §

A Testnevelési Ügyek Direktóriumának hatásköre kiterjed a testnevelés és az ezzel kapcsolatos embersportok minden ágának teljhatalmú irányítására és ellenőrzésére, amennyiben az egyéb népbiztosságok hatáskörébe nem ütközik.

3. §

A Testnevelési Ügyek Direktóriuma a saját belső szerveinek kiépítését, valamint belső ügyeinek igazgatását a Munkaügyi és Népjóléti Népbiztosság jóváhagyásával maga végzi. Köteles az új kor szellemének megfelelő Országos Testnevelési Tanács megszervezéséről sürgősen gondoskodni.

4. §

A Magyarországi Tanácsköztársaság az egész ország területén köztulajdonba vesz minden olyan intézményt, amely a testnevelés s az ezzel kapcsolatos embersportok céljait szolgálja; köztulajdonba veszi továbbá mindezeknek az intézményeknek összes ingó és ingatlan vagyonát, sportpályáit, felszereléseit és berendezéseit, beleértve a sport űzéséhez szükséges ruházati cikkeket is. Mindezeket a Testnevelési Ügyek Direktóriumának rendelkezése alá utalja.

5. §

A 4. §-ban körülírt intézmények vezetőségei kötelesek a 4. §-ban körülírt ingó és ingatlan vagyontárgyakról az intézmények tagjai sorában levő szervezett munkások vagy tisztviselők két bizalmi emberének bevonásával leltárt felvenni, s azt a jelen rendelet megjelenése napjától számított négy napon belül a Testnevelési Ügyek Direktóriumának beterjeszteni.

A leltár pontos felvételéért, valamint a megfelelő felszerelési tárgyak épségben tartásáért a vezetőségek felelősek.

A vezetőségek egyszersmind kimutatást készítenek az intézmény pénzállományáról, továbbá a tagok létszámáról, foglalkozásáról, szervezettségéről, tényleges sportműködéséről, valamint az intézmény kebelében űzött sportágakról. E kimutatást az alapszabályok két példányával e rendelet megjelené-

sétől számított négy napon belül a Testnevelési Ügyek Direktóriumának be kell terjeszteni.

6. §

A 4. §-ban körülírt intézmények vezetői, illetve kezelői és alkalmazottai tartoznak a Testnevelési Ügyek Direktóriumának az átadásra vonatkozó minden rendelkezését teljesíteni, és működésüket az eddigi módon és keretben mindaddig folytatni, amíg a Testnevelési Ügyek Direktóriuma másként nem intézkedik. A meglevő vagyonállagot rendeltetésétől eltérő célra fordítaniok, gondatlanul vagy rosszhiszeműleg felhasználniok tilos.

7. §

A sportcikkek gyártásával, illetve árusításával foglalkozó üzemek a készletben levő sportcikkekről a Szociális Termelési Népbiztosságnak 5. Sz. N. sz. rendeletében (l. a „Tanácsköztársaság" április 1-én megjelent, 6. számában)[79] foglalt utasítás szerint a jelen rendelet kihirdetését követő nap állagának megfelelően leltárt felvenni, s azt a rendelet megjelenésének napjától számított négy napon belül a Testnevelési Ügyek Direktóriumának beterjeszteni kötelesek.

Az 1. bekezdésben említett üzemeknek e rendelet megjelenése napjától kezdve a Testnevelési Ügyek Direktóriumának bélyegzőjével ellátott írásbeli engedélye nélkül sem magánosoknak, sem közintézményeknek semmiféle sportfelszerelést eladniok nem szabad.

8. §

Az iskolakötelesekre a Testnevelési Ügyek Direktóriumának hatásköre nem terjed ki.

9. §

E rendelet ellen vétők felett a forradalmi törvényszék ítél.

10. §

E rendelet megjelenése napján lép életbe.[80]

Budapest, 1919. április 15.

Munkaügyi és Népjóléti Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. április 16. 19. sz.: A Munkaügyi és Népjóléti Népbiztosság 6. M. N. N. sz. rendelete.

(126)

1919. április 17.

A Közoktatásügyi Népbiztosság ifjúmunkás propagandaügyosztályának felhívása a proletár képzőművészeti tanműhelybe való jelentkezésre

A Közoktatásügyi Népbiztosság ifjúmunkás propagandaügyosztálya felhívja az ifjúmunkásokat, akik festészetet vagy szobrászatot óhajtanak tanulni, hogy szombat este 6-tól 8 óráig, vagy vasárnap délelőtt 9-től 12-ig a Margit rakpart 7. sz. alatt jelentkezzenek a tanműhely vezetőjénél, Uitz Béla elvtársnál.[81]

A Munka. 1919. április 17. 14. sz.: Jelentkezés a proletár képzőművészeti tanműhelybe.

(127)

1919. április 23.

Rendelet a mozgóképszínházak helyiségei igénybevételének engedélyhez kötéséről

Gyakran megtörténik, hogy különböző egyesületek és tanácsok egyes mozgóképszínházak helyiségeit oly időben veszik igénybe, amikor ott előadásokat kellene tartani. Ez annak következtében, hogy a jegyek nagy része elővételben kel el, a legnagyobb zavarokat okozza.

Az ily zavarok elkerülése végett elrendeljük, hogy ezentúl mozgóképszínházi helyiséget bármi célra egyedül a társadalmasított mozgóképüzemek politikai biztosától (Paulik Béla, Budapest, V., Markó utca 25. III. em.) előzetesen kikérendő engedély alapján lehet igénybe venni. Az ellen, aki enélkül valamely mozgóképszínházi helyiséget bármily célra lefoglal, mint a Forradalmi Kormányzótanács XLVIII. sz. rendeletének (l. a „Tanácsköztársaság" április 9-én megjelent, 13. számában)[82] megszegője ellen fogunk eljárni.

Budapest, 1919. április 23.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. április 27. 29. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 17. K. N. sz. rendelete.

(128)

1919. május 8.

Rendelet a 10 éven aluli gyermekek színházba járásáról

A Budapesti Forradalmi Központi Munkás- és Katonatanács Elnöksége elrendeli, hogy tíz éven aluli gyermekek színházat, mozit és más — felnőttek szórakoztatására szolgáló — mulatóhelyeket csakis abban az esetben látogathatják, ha kifejezetten gyermekelőadások rendeztetnek.[83]

A színházak, mozik és egyéb mulatóhelyek vezetői személyesen felelősek azért, hogy tíz éven aluli gyermekek a felnőttek számára tartott előadásokra be ne bocsáttassanak.

Gyermekelőadások mindenkor idejekorán bejelentendők a legközelebbi vörös őrségi és tűzoltósági őrszobán, hogy a fokozott tűzbiztonsági intézkedések megtehetők legyenek.

Budapest, 1919. május 8.

A Budapesti Forradalmi Központi Munkás- és Katonatanács Elnöksége

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye. 1919. május 16. 19. sz.: A 10 éven aluli gyermekek színházba járásának megtiltása. 65 580/1919. sz.

(129)

1919. május 15.

A Társadalmasított Mozgóképüzemek Központi Üzemvezető Tanácsának körrendelete az ellenőrző munkástanácsok megválasztásáról

Tekintettel arra, hogy a filmszakmában az ellenőrző munkástanácsok nem a Forradalmi Kormányzótanács IX. sz. rendeletének[84] szellemében, hanem rendszertelenül választattak meg, a Szociális Termelés Népbiztossága a megfelelő munkásképviselet és munkásellenőrzés érdekében a következőket rendeli el:

1. *Minden eddig megválasztott üzemi munkástanács megbízatása megszűnik.*

2. A kormányzótanács IX. sz. rendelete értelmében *az összes filmgyárak, filmkölcsönző irodák és mozgóképüzemek* munkássága köteles az ellenőrző munkástanácsokat haladéktalanul megválasztani.

3. *Külön üzemi ellenőrző munkástanácsokat választanak* a Forradalmi Kormányzótanács IX. sz. rendelete értelmében a *következő* üzemek:

Star filmgyár és Projectograph 5—5, Corvin filmgyár, Radius filmgyár, Uher filmgyár, Astra filmgyár, Hungária filmgyár, Nordisk films Co., Schwarzenberg és Tsa. 3—3, valamint a Projectograph vállalat kötelékébe tartozott Phönix, Odeon, Tivoli, Royal-Apollo, Omnia, Imperial és Tátra mozgóképüzemek *mint külön üzemcsoport 5 tagból.*

4. A következő filmirodák: Általános Mozgóképipari Vállalat, Bolgár Soma, Colussi Béla, Monopol, Hunnia, Pax, Standard, Pátria, Edison, Magyar—Osztrák, Léon Gaumont, Egyetértés, Művészfilm, Engel H., Nemzeti, Lux, Metropol, Korona, Oberländer Károly, Goldenweiser E., Astoria üzemi csoportot képeznek, amelynek munkássága, miután létszáma a 100-at meghaladja, *5 tagból álló ellenőrző munkástanácsot választ.*

5. *A mozgóképüzemekből üzemcsoportok alakulnak*, amelyek együttesen választják ellenőrző munkástanácsaikat. Az üzemcsoportok a következők: *Első üzemcsoport:* Az I., II. és III. kerületben levő mozgóképüzemek. Munkáslétszámuk 100-nál kevesebb, választanak 3 tagú ellenőrző munkástanácsot. *Második üzemcsoport:* a IV., V. és VI. kerületben levő mozgóképüzemek. Munkáslétszámuk 100-on fölüli, választanak 5 tagú ellenőrző munkástanácsot. *Harmadik üzemcsoport:* a VII. kerületben levő mozgóképüzemek. Munkáslétszámuk 100-on fölüli, választanak 5 tagú ellenőrző munkástanácsot. *Negyedik üzemcsoport:* a VIII., IX. és X. kerületben levő mozgóképüzemek. Munkáslétszámuk 200-on fölüli, választanak 7 tagú ellenőrző munkástanácsot. *Ötödik üzemcsoport:* a Kispest, Erzsébetfalva, Csepel, Pestszentlőrinc, Újpest, Rákospalota és Rákosszentmihály területén levő mozgóképüzemek. Munkáslétszámuk 200-on felüli, választanak 7 tagból álló ellenőrző munkástanácsot. *Hatodik üzemcsoport* a jelen rendelet 3. szakaszában említett mozgóképüzemek, amelyek a Projectograph adminisztrációjához tartoznak.

6. *A központi iroda munkásai 5 tagú ellenőrző munkástanácsot választanak.*

7. Az egyes üzemek, valamint az üzemcsoportok munkástanácsainak megválasztását és a munkástanácsok tagjainak nevét a termelési biztosnál a választás után haladéktalanul be kell jelenteni.

8. Az üzemcsoportok munkástanácsait megválasztó gyűléseket a Magántisztviselők Szakszervezete filmszakcsoportjának, illetve a Mozgóképszínházi Alkalmazottak Szövetségének és a Gépkezelők Szövetségének vezetősége, az üzemi munkástanácsokat megválasztó gyűléseket pedig az egyes üzemek vezetősége köteles e rendelet megjelenése után haladéktalanul összehívni.

9. A választásokat igazoló bizottságok vezetik, amelyek a Magántisztviselők Országos Szövetsége filmszakcsoportja vezetőségének, a Mozgófénykép Gépkezelők Szövetsége vezetőségének és a Mozgóképszínházi Alkalmazottak Szövetsége vezetőségének egy-egy tagjából állanak.

10. Minden munkás köteles szavazatának leadása előtt igazolni, hogy más szakmában keresete nincs.

11. *Az üzemek és üzemcsoportok ellenőrző munkástanácsai közös gyűlésen 7 tagú központi ellenőrző munkástanácsot választanak.*

12. Az ellenőrző munkástanácsokat a központi ellenőrző munkástanács megválasztására a termelési biztos hívja össze.

13. A szavazás minden választás alkalmával titkos.

14. Az üzemi, üzemcsoporti és központi ellenőrző munkástanácsok hatáskörét külön végrehajtási utasítás fogja szabályozni.

1919. május 15.

A Társadalmasított Mozgóképüzemek Központi Üzemvezető Tanácsa

Vörös Film. 1919. május 17.: Körrendelet az összes filmgyárakhoz, filmkölcsönző irodákhoz és mozgóképüzemekhez.

(130)

1919. május 28.

A Szociális Termelés Népbiztosságának és a Közoktatásügyi Népbiztosságnak leirata a Társadalmasított Mozgóképüzemek Központi Üzemvezető Tanácsához a filmipar és a mozgóképüzemek központi irányításának új felépítéséről

A Társadalmasított Mozgóképüzemek Központi Üzemvezető Tanácsának

Budapest

Tekintettel arra, hogy a Forradalmi Kormányzótanács XLVIII. sz. rendelete az összes mozgóképüzemek köztulajdonba vételének foganatosításával bízta meg a Központi Üzemvezető Tanácsot, és ez a köztulajdonba vétel már megtörtént, a kormányzótanács fenti rendeletében felvett intézkedések végrehajtattak, miért is *az hatályát veszti.* A magyar filmipari és mozgóképüzemek a jövőben ugyanúgy kezeltetnek, mint a többi szocializált üzem, a Forradalmi Kormányzótanács IX. sz. rendelete értelmében.

A politikai megbízott megbízatása ennélfogva megszűnik és a szakma gazdasági és műszaki ügyeinek vezetését *egy termelési biztos veszi át*, akit a Szociális Termelés Népbiztossága nevez ki. A művészeti ügyek vezetésére a Közoktatásügyi Népbiztosság *egy művészi megbízottat küld ki.*

Az eddig fennállott központ átszervezendő, éspedig olyformán, hogy a központ 6 osztályból fog állani. A 6 osztály a következő: *művészeti osztály, gazdasági osztály, filmgyári vezetőség, fototechnikai osztály, műszaki osztály és sajtóosztály.* A termelési biztos ügyköréhez tartozik: a gazdasági osztály, a filmgyártási intézőség, a fototechnikai osztály és a műszaki osztály. A művészeti megbízott ügyköre pedig a művészeti osztályra és sajtóosztályra terjed ki.

Amennyiben a termelési biztos és a művészeti megbízott között vitás kérdések támadnak, kötelesek a megbízottak erről az illetékes népbiztosságoknak jelentést tenni; a népbiztosságok döntéséig a vitás ügy elintézése felfüggesztendő.

A központ hivatalos címe az átszervezés után *Egyesített Filmipar és Mozgóképüzemek* lesz. A központot egy *új Központi Üzemvezető Tanács fogja vezetni, amelynek tagjai az osztályok vezetői lesznek.* A Központi Üzemvezető Tanács tagjait, a

termelési biztos és a művészeti megbízott együttes előterjesztése alapján, a Szociális Termelés Népbiztossága nevezi ki a Közoktatásügyi Népbiztossággal egyetértően.

A termelési biztos és a művészeti megbízott mellé a Pénzügyi Népbiztosság — éppúgy, mint más szocializált üzemekhez — *egy pénzügyi revizort fog kiküldeni.*

A Központi Üzemvezető Tanács, a termelési biztos és a művészeti megbízott munkájukat a *Központi Üzemellenőrző Munkástanács ellenőrzése alatt végzi,* mely munkástanács tagjainak megvan a maga munkaköre, és az ellenőrző munkástanács az üzemnél is a Forradalmi Kormányzótanács IX. sz. rendeletében körülírt módon működik.

A Szociális Termelés Népbiztossága az Egyesített Filmipar és Mozgóképüzemekhez termelési biztosnak *Radó István* elvtársat, a Közoktatási Népbiztosság pedig művészeti megbízottként *Márkus László* elvtársat nevezte ki, akiket felszólítunk, hogy a Központi Üzemvezető Tanács tagjainak kinevezésére az előterjesztést haladéktalanul megtegyék.

Budapest, 1919. május 28.

A Szociális Termelés Népbiztossága

Fogarasi — közoktatásügyi népbiztoshelyettes

Hoffmann

Vörös Film. 1919. május 31.: Leirat a Központi Üzemvezető Tanácshoz.

(131)

1919. június 7.

Rendelet a 14 éven aluli gyermekek mozilátogatásáról

Tizennégy éven aluli gyermekek és ifjúmunkások a részükre kijelölt gyermekelőadások kivételével a mozgóképszínházak előadásait nem látogathatják.

Ezt a rendelkezést minden mozgóképszínház jegyváltó helyiségében szembetűnő módon fel kell tüntetni.[85]

E rendelkezés végrehajtásáért a mozgóképszínházak üzemvezetői felelősek.

Budapest, 1919. június 7.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. június 8. 63. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 38. K. N. sz. rendelete.

(132)

1919. június 11.

Rendelet a Színművészeti Főiskola létesítéséről

1. §

A Közoktatásügyi Népbiztosság gondoskodni kíván arról, hogy a színészoktatás a jövőben egységesen történjék. Ebből a célból 1919. évi augusztus hó 31-ével a nyilvános és magán színésziskolákat megszünteti, és ezek helyébe Színművészeti Főiskolát létesít. Ez a főiskola, mely működését 1919. szeptember 1-én kezdi meg, a színművészet minden ágában (drámai, énekes, táncos stb.) színészi kiképzést nyújt, valamint gondoskodik a színházi rendezők kiképzéséről is.[86]

2. §

A Színművészeti Főiskolának két tagozata van:

a) szakiskola,

b) mesteriskola, mindkettőben a tanfolyam tartama két-két év.

Külön tanfolyamon történik a színházi rendezők kiképzése.

A főiskola tantervét a Közoktatásügyi Népbiztosság külön rendelettel állapítja meg.

Budapest, 1919. június 11.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. június 12. 65. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 42. K. N. sz. rendelete.

(133)

1919. június 18.

Rendelet a zongorák, pianínók és harmóniumok bejelentéséről

1. §

A hangszerkereskedők kivételével minden magánegyén (a Vörös Őrség tagjai is), hatóság (kerületi munkás- és katonatanácsok is), párt- és szakszervezetek, bármily címen alakult

egyesülés tartozik a bármily címen birtokában levő zongorát, pianínót, harmóniumot — tekintet nélkül arra, hogy az kinek a tulajdonát képezi — a Közoktatásügyi Népbiztosság hangszerosztályához bejelenteni.

A bejelentések az e célra készült és a házbizalmiak által kiosztandó kettős nyomtatványokon, mindkét példány kitöltésével eszközlendők.

2. §

A házbizalmiak tartoznak a bejelentések eszközlésére szolgáló nyomtatványokat az illetékes lisztbizottságnál folyó hó 20-án átvenni és kiosztani.

Tartoznak továbbá a kiosztott és a lakók által kitöltött bejelentőlapokat június 22-én estig összegyűjteni, és a házban eszközölt bejelentésekről az ugyancsak e célra készült nyomtatványokon összesítő kimutatást készíteni, azt sajátkezűleg aláírni, és ez utóbbit az egyes bejelentőlapokkal együtt legkésőbb folyó évi június 23-ig az illetékes lisztbizottsághoz személyesen visszajuttatni.

3. §

A megtörtént bejelentés mindenkori igazolására a bejelentést eszközlő a házbizalmi útján visszakapja a bejelentőlapnak az illetékes lisztbizottság bélyegzőjének pecsétjével ellátott másodpéldányát, amit mindenki saját érdekében gondosan megőrizni köteles.

Aki az 1. §-ban körülírt bejelentési kötelezettségének eleget nem tesz — anélkül, hogy ebben önhibáján kívül fontos ok gátolná —, vagy a bejelentőlap bármely lényeges rovatát a valóságnak meg nem felelő módon tölti ki, forradalmi törvényszék elé kerül, és ezenkívül, amennyiben a bejelentésre kötelezett, illetve a hamis bejelentést eszközlő egyszersmind a hangszer tulajdonosa is, a hangszer térítés nélkül igénybe fog vétetni.

Budapest, 1919. június 18.

Közoktatásügyi Népbiztosság

Tanácsköztársaság. 1919. június 18. 70. sz.: A Közoktatásügyi Népbiztosság 44. K. N. sz. rendelete.

FÜGGELÉK

A SZOCIALISTA-KOMMUNISTA MUNKÁSOK MAGYARORSZÁGI PÁRTJÁNAK PROGRAMJÁBÓL

Elfogadta az 1919. június 12–13-án ülésező pártkongresszus

Minden oktatás állami feladat. Az iskolának, amely eddig a burzsoázia osztályuralmának támasztéka volt, a szocializmus megvalósítására lelkileg kell alkalmassá tenni az új nemzedéket. A vallásos és történelmi elemekből összetett régi világfölfogás helyett a tudomány igazságain és a munka ismeretén kell nyugodnia az új nevelésnek. A vallástan tanításának nincsen helye az egységes munkaiskolában. A testi és szellemi munka között mesterségesen megnövesztett különbséget éppen úgy ki kell küszöbölnie az új iskoláztatásnak, mint a város és falu ismeretvilága között tátongó szakadékot. Minden dolgozónak a tudomány és munka alapismereteinek ugyanarra a mértékére van szüksége és joga. Ezért az iskoláztatás kötelező idejét fokozatosan ki kell terjeszteni a 18. évig. A gyermekek az iskolában ne csak közös nevelésben és oktatásban, hanem közös ellátásban (ruha, élelem, könyv stb.) részesüljenek.

Az oktatás feladata azonban nemcsak az, hogy az új nemzedéket a szocialista tudomány szellemében nevelje, hanem a már ma iskolába járó vagy az életbe kikerült nemzedék szocialista átképzését is előmozdítsa. Evégből egyrészt a szocializmus szellemében át kell alakítani az összes iskolafajok tanítóinak gondolkodásmódját, az iskolát a proletariátus közvetlen ellenőrzése alá kell helyezni, másrészt az iskolán kívüli oktatás intézményét ki kell építeni, különös súlyt vetve a falunak megfelelő szabadoktatási és szakoktatási intézményekkel (parasztegyetemek, mezőgazdasági főiskolák) való ellátására. Ennek az összes dolgozókra kiterjedő népfölvilágosító munkának célja a produktív munkára és a társadalomban való öntudatos elhelyezkedésre való kiképzés, valamint a dolgozó népnek, mint a kultúra termelőjének és élvezőjének az emberiség eddig létrehozott igazi nagy értékeivel való megismertetése. Az összes főiskolákat meg kell nyitni a proletárság oda való rétegei számára, a munkásigazgatás helyes keresztülvitelére teljesen kiépített munkásegyetemet kell fölállítani.

Népszava, 1919. június 19.

JELENTÉS A KÖZOKTATÁSÜGYI NÉPBIZTOSSÁG MŰKÖDÉSÉRŐL

Az iskolareform alapelvei

Elkészült azoknak az alapelveknek a kidolgozása, amelyeken a proletárállam iskolaszervezete és tanítási rendje fel fog épülni. Mindenki számára kötelezővé fog tétetni a tanulás, hatodik évétől a tizennyolcadikig. A tanulmányok anyaga általában mindenkire nézve ugyanaz lesz, de lesznek különböző iskolatípusok, amelyek közül mindenki kiválaszthatja a hajlamainak és tehetségének leginkább megfelelőt, és átléphet ebbe az iskolatípusba akkor is, ha igazi hajlamait csak elkésve ismerné fel. Az új iskolának pótolnia kell a régi iskolának azokat a rettenetes mulasztásait is, amelyeknek következményeit annyi tanulatlan ember sínyli, módot kell nyújtania mindenkinek, bármely korban, bármely foglalkozási ágban, hogy tanulmányait elkezdhesse vagy folytathassa. Minden gyermeket testi és szellemi munkára egyaránt kell nevelnie, eleve kiküszöbölvén azokat az elemeket, amelyekből az osztálykülönbségek táplálkoztak.

Ezeknek az elveknek a megvalósítására sokágú és nagyszabású szervező és átalakító munka van folyamatban, melynek eredményeképpen *szeptemberben az új iskolarend szerint fog megindulni a tanítás.* Gondoskodunk kellő számú *nyolcosztályos népiskoláról,* főleg a falvakban, a felső népiskolai (azelőtt felsőközépiskolai) osztályokból álló iskolákat kitelepítjük a falvakba és a proletár városrészekbe is, magas színvonalú és a proletárszellemnek megfelelő tanítóképzésről gondoskodunk.

Az új iskola tanterve össze van állítva, a módszeres szempontok tisztázva vannak. A jövő tanítása általános és közvetlen okulást fog nyújtani olyan kérdésekben, amelyek a szellemi és erkölcsi fejlődést valóban szolgálják, és oly módon, hogy minden tanuló öntevékenysége és tapasztalatszerző munkája révén sajátítsa el az ismereteket.

Azok az intézkedések, amelyeket a jelen tanévben tettünk meg az iskolákban, jórészt *átmeneti* jellegűek voltak.

Már a folyó év hátralévő részére is szükséges volt a *történelemnek új szellemben való tanítása.* A népbiztosság a budapesti iskolákba kiküldött előadókkal ismertette, külön a tanítóság és külön az ifjúság előtt, a Tanácsköztársaság társadalomformáló és művelődési programját. A Néptanítók Lapjának mellékletén történeti összefoglalásokat közöltünk a világtörténelemből és Magyarország történelméből a tanítók számára. Szakíróknak megbízást adtunk kétkötetes világtörténeti kézikönyv készítésére, amely a jövő tanév elejére szintén el fog készülni.

A fegyelmezés módjáról, a vizsgálatokról és a bizonyítványokról valamennyi iskola számára rendeletek jelentek meg. Kezdeményeztük az egységes gyorsírási rendszer keresztülvitelét és átképző kurzust készítettünk elő a gyorsírástanítók részére.

A tornatanítóképző reorganizáltatott olyformán, hogy a testnevelés körében a sportra, atlétikára és ritmikus tornára essék a fő súly. A diákság cserkészmozgalmát proletárjellegűvé akarjuk átformálni. Az iskolai *művészeti oktatás* reformjának tervezete befejezéséhez közeledik.

Különválasztottuk egymástól az országos pedagógiai könyvtárat és a tanszermúzeumot. Az elsőnek könyvgyűjteményét most egészítik ki, az utóbbi pedig jelenleg a munkásság új iskoláiban szükséges tanszerek készítésével foglalkozik.

A felnőttek szabadoktatása

A felnőttek szabadoktatása elsőrendű fontosságú kérdése a Tanácsköztársaságnak. Az analfabéták szégyenletesen nagy százalékszámának, ennek a régi Magyarországra talán legjellemzőbb számnak el kell tűnnie. A Közoktatásügyi Népbiztosságnak a felnőttek szabadoktatását intéző ügyosztálya ellátja az analfabétákat oktató tanfolyamokat, az elemi ismereteket nyújtó és munkástovábbképző tanfolyamokat (ezeket a munkásegyetemre való előkészítés gyanánt), ismeretterjesztő előadásokat, ipari és üzemviteli szaktanfolyamot tart szabadiskoláiban és a szakszervezetekben, azonkívül irodalmi és zenei matinékat rendez a felnőttek kulturális nevelésének mélyítésére. Ez az ügyosztály foglalkozik szakelőadók képzésével is. Az ügyosztály megalakította a szabadelőadások teljes sikerének biztosítására a szemléltető eszközök és diapozitívek központját, amelynek anyagkészleti és lebonyolító szervezete az egész ország ilyen irányú szükségletének kielégítésére törekszik.

Az ügyosztály a szabadoktatás szervezésében és megalapozásában rendszeres eljárást követ, amelynek programszerűen elért eredményei a következők:

1. Budapesten

a) Önálló szaktanfolyamok

	Elméleti és gyakorlati tanfolyam	Hallgatóval
a vas- és fémiparban	41	1690
a faiparban	10	260
a vegyészeti iparban	4	135
a ruházati iparban	5	205
vegyes iparokban (malom, grafika, fénykép)	6	375
az építőiparban	20	605

b) Szabadiskolák keretében

18 ipari és üzemviteli tanfolyam	521	hallgatóval
48 különböző nyelvtanfolyam	900	„
6 ruhakarbantartási tanfolyam	320	„
8 analfabéta tanfolyam	242	„
4 elemi ismeretbeli tanfolyam	90	„
5 általános ismereti tanfolyam	122	„
36 gyors- és gépírási tanfolyam	723	„
26 gyakorlati számtani tanfolyam	350	„
összesen Budapesten 231 szaktanfolyam	6538	hallgatóval

c) A munkás-szakszervezetekben, továbbá munkástanácsokkal kapcsolatban tartott ismeretterjesztő előadásokra, szemináriumokra,

valamint mezőgazdasági szaktanfolyamokra és előadásokra vonatkozó összefoglaló adatok még nem állanak rendelkezésünkre.

d) A felnőttek csoportos múzeumi kalauzolásáról és a természettudományi ismeretterjesztés szempontjából olyan fontos tanulmányi kirándulásokról és üzemlátogatásokról, amelyek az ügyosztály egyéb oktató tevékenységét kiegészítik, csak azt említjük fel, hogy Budapesten eddig mintegy 15 ilyen tanulmányi csoportkirándulást kezdeményeztünk.

2. Vidéken

73 városban, illetve községben szerveztük meg a felnőttek oktatásával és továbbképzésével foglalkozó művelődési alosztályt. Kiküldött szervezőink mindenütt az organizációra kioktató előadásokat és az ismeretterjesztés helyes pedagógiáját bemutató mintaelőadásokat tartottak, éspedig:

127 előadást a kulturális szervezkedés gyakorlatáról,

187 előadást vetített- és mozgóképekkel különböző ismeretekről.

A megszervezett vidéki alosztályok a május 25-ig beérkezett részletjelentések szerint:

273 ismeretterjesztő előadást tartottak és

184 ipari, illetve mezőgazdasági szaktanfolyamot indítottak meg.

A hozzávetőleges statisztika szerint az ismeretterjesztő előadásokat közel 250 000 elvtárs hallgatta, a vidéki szabadiskolák és szaktanfolyamok hallgatóinak száma pedig *meghaladja a hatezret.*

A további szervezés folyamatban van. A siker érdekében a munkástanácsoknak fokozottabb agitációt kell kifejteniök az érdeklődés felkeltésére.

Részben elősegítője, részben kiegészítője egyéb irányú kulturális törekvéseinknek *zenei és irodalmi propagandánk.*

Tartottunk Budapesten és közvetlen környékén 56 zenei és irodalmi előadást, ezeken *negyvenezernél* több elvtárs vett részt. Vidéken is, részben helyi erők, munkásdalárdák közreműködésével, 31 zenei és irodalmi előadást tartottunk, ezek hallgatóinak száma meghaladta a húszezret. Június havában már több vidéki hangversenyt fogunk tartani. Ezeket a hangversenyeket mindenütt a művészet népszerűsítését célzó előadás vezette be. Az irodalmi előadók a forradalmi és proletárköltészet remekeit interpretálták, a munkásirodalmat ismertették, a klasszikusokat magyarázták. A zene klasszikusaiból gazdag programot tártunk az elvtársak elé és tettünk magyarázó előadásokkal hozzáférhetőbbé.

Szemléltető eszközeink gyűjteményét és vetítőanyagunkat egységesen szerveztük meg. Május végén már 37 890 darab diapozitívvel rendelkeztünk. A vidék hetenként 96, a főváros 22 kollekciót igényel. A mi központunk Európa egyik legjelentősebb diapozitív-központja. A szemléltető eszközök szaporítása és tökéletesítése folytán őszre ez a központ a legnagyobb forgalom lebonyolítására is alkalmas lesz.

Az eddigi kereteket minél nagyobbszerűen ki akarjuk építeni. Az ismeretterjesztő előadások rövidesen országszerte egységes szellemben, egységes pedagógiai elvek szerint fognak folyni. Ugyancsak őszre szervezzük meg — a Budapesten most meginduló mintatanfolyamokon

szerzendő tapasztalataink felhasználásával — az ország minden nagyobb helységében a munkástovábbképző-tanfolyamokat, egységes tanterv és tankönyvek alapján.

A szocializmus állami propagandája

A Közoktatásügyi Népbiztosság a szocializmus állami propagandáját tartja egyik legfontosabb és legaktuálisabb feladatának. Az evvel a propagandával foglalkozó csoport kiadott eddig 38 magyar plakátot, 74 magyar és 75 nemzetiségi nyelvű röplapot, 51 magyar és 22 nemzetiségi könyvet. Ezenkívül tervszerűen hozzáláttunk a *szocialista irodalom magyar* nyelvre való *átültetéséhez*, megírattunk *nagyszámú könyvet és röpiratot*, de legnagyobb részüknek kiadása a nagy anyaghiány miatt nem volt lehetséges, csak a legfontosabbakat és legsürgősebbeket adhattuk ki.

Az élőszó útján való propaganda ápolására már a proletárdiktatúra második hetében felállítottunk *agitátorképző tanfolyamot*, amely a párttitkárságtól beutalt elvtársakat igyekezett gyakorlati agitációra alkalmassá tenni. Felállítottunk *egy esti kurzust*, amely a szak- és pártszervezetektől ajánlott elvtársak ismereteit akarja megfelelően átképezni. Felállítottunk egy speciálisan *földműves agitátorokat képző* tanfolyamot, azonkívül *szocialista oktató* tanfolyamot főiskolai hallgatók részére, nevelő előadásokat *alkalmazott szellemi munkások* számára és végül egy speciális *női agitátorképző tanfolyamot*, amelyen olyan nőhallgatókat képzünk ki a szocialista nőmozgalom számára, akikért szakszervezetük jótáll.

E sokirányú oktató propaganda összefoglalására és egységes szervezésére oktatóközpontot létesítettünk, amelynek feladata lesz a tanterv szerves és átgondolt formálása, a technikai teendők automatikus lebonyolítása, az adminisztratív teendők, az ellenőrzés egységesítése s a szükséges statisztika feldolgozása.

A propagandacsoport a jövőben ebben a két fő irányban — tudniillik a sajtótermékek és az élőszó útján való propaganda irányában — *fokozott tevékenységet* kíván kifejteni. Már a legközelebbi jövőre tervbe van véve a szakszervezetek közreműködésével lehetőleg *minden szakma számára külön oktatótanfolyam felállítása*, továbbá *a vidék minden legkisebb helyén is*, ahol erre csak lehetőség van, *szocialista tanfolyamok* létesítése. Lázas intenzitású tanítómunkát akarunk megszervezni, amelynek eredményeként nagyon rövid idő múlva feladatuk magaslatán álló agitátorokat és kiképzett lelkes proletártömegeket nyerhetünk.

A munkásegyetem

A szocializmus állami propagandájának intézményei között létesült a *Marx—Engels Munkásegyetem*.

A munkásegyetem feladata, hogy a tudományt a maga egészében hozzáférhetővé tegye a proletariátus számára, hogy padjain a proletariátusból kikerülő vezetők a társadalom irányításához és a megszerzett hatalom gyakorlásához szükséges elméleti és gyakorlati tudást megszerezhessék. A munkásegyetem hallgatóiul proletárszervezetek, munkás- és

katonatanácsok, párt- és szakszervezetek ajánlása alapján forradalmi szellemű, kommunista világnézetű fizikai munkások vétettek föl, akik már 1918. október 31-e előtt valamely, az osztályharc alapján álló munkásszervezet tagjai voltak.

A munkásegyetem eddig megnyílt tagozatai: *a társadalomtudományi* és a *természettudományi* tanfolyam, összesen 200 hallgatóval. A természettudományi tanfolyamon az oktatás a laboratóriumokban történik. A hallgatóknak a tudomány műszereit is mindjárt kezükbe adják, gyakorlat és elmélet a tanításban elválaszthatatlan egységet alkotnak. El fogjuk érni azt, hogy a felszabadított proletár, aki a termelőeszközök birtokában tudja a dolgozók közösségét, joggal elmondhassa azt is, hogy a természeti energiák valóban az övéi, mert kitudta titkaikat és uralkodni tud rajtuk.

A társadalomtudományi tanfolyam a szocializmus fő problémaköreit öleli fel, emellett kiterjeszkedik a szellemi kultúra fejlesztésére is irodalmi, művészettörténeti, filozófiai előadások keretében.

Az állandó tanfolyamon kívül a munkásegyetem aktuális politikai és tudományos problémákról *nyilvános előadásokat* is rendez, amelyeket párt- és szakszervezeti igazolvány felmutatása mellett bárki látogathat.

A munkásegyetem szoros kapcsolatban épül ki a munkástovábbképző tanfolyamokkal, a jövőben csak ezeknek a tanfolyamoknak sikeres elvégzése jogosít majd a felvételre.

Ifjúmunkás-propaganda

A testi munkát végző ifjúmunkások eddig majdnem kivétel nélkül szomorú tudatlanságban éltek. Mi meg akarjuk ismertetni velük a különbséget a régi és az új társadalmi rend közt, tudatosítani akarjuk bennük a forradalom gazdasági és lelki eredményeit, és egyesületeik fejlesztésével társas önfegyelmezésre akarjuk nevelni őket.

Egyelőre majdnem kizárólag *ipari ifjúmunkásokra* szorítkozott munkánk, és *rendszeresen* és általánosan csak *Budapesten* és környékén tudtuk megoldani az ismeretterjesztés kérdését. Az ipari ifjúmunkásságnak részben már megvoltak azok a szervei, amelyek a szabadoktatás céljaira fel voltak használhatók: *az Ifjúmunkások Országos Szövetségének* kerületi csoportjai. A középiskolai tanuló-ifjúmunkások szabadoktatását átadtuk a tanítók szakszervezetének, az ő részükre mindössze háromhetes agitátorképző tanfolyamot tartunk, átlag 25 hallgatóval. A földmüves ifjúmunkások propagandájának megszervezése folyamatban van.

Budapesten és környékén május 31-ig körülbelül 31 000 ifjúmunkás számára a következő előadásokat rendeztük:

226 társadalomtudományi
98 természettudományi
53 egészségtani
56 történeti
26 földrajzi
33 számtani

96 helyesírási
32 gyorsírási
71 nyelvoktatási, *összesen 691 előadást.*

Minden olyan városban, ahol az Ifjúmunkások Országos Szövetségének helyi csoportja volt, vagy ahol ilyen csoportot sikerült megszerveznünk, hetenként átlag 1—5 előadást rendeztünk. *A nyugat-magyarországi és a német nyelvű ifjúmunkás-propagandát* most szervezzük.

Az ifjúmunkások világnézeti és művészeti képzése érdekében a képzőművészeti ügyek politikai megbízottjával egyetértően *proletár képzőművészeti* tanműhelyt szerveztünk, ahol 30 (eddig testi munkával foglalkozó) ifjúmunkás nyert képzőművészeti kiképzést a nappali tanfolyamon; azonkívül van *esti tanfolyam* is, szabad részvétellel.

Hozzáférhetővé tettük az ifjúmunkásoknak a múzeumokat is. Eddig 42 *múzeumi sétaelőadást* rendeztünk, 1200 résztvevővel. Egy vetítettképes előadásunkon 4000 ifjúmunkás vett részt. Rendeztünk továbbá 3 hangversenyt, összesen 4000 hallgató előtt, s egy Ady-matinét, amelyen 1200 ifjúmunkás volt jelen. Naponta átlag 800 színházjegyet osztunk szét az ifjúmunkások közt, mérsékelt áron. Kézikönyvtárakat állítottunk és állítunk fel az ifjúmunkás-csoportokban. Az *ifjúmunkások zenei oktatására*, amelyet szervezünk, 1600-nál több, legnagyobb részt testi munkát végző ifjúmunkás jelentkezett.

Lépéseket tettünk az ifjúmunkások testedzésének megszervezésére, rendszeres lélektani megfigyelésére és egészségügyi felügyeletére. Ez az utóbbi kérdés igen fontos.

Államosítás

Valamennyi nem állami nevelési és oktatási intézet államosítása a Tanácsköztársaság területének legnagyobb részén végre van hajtva, s csak a széleken van még folyamatban. Az államosítás egységes keresztülvitelére kiküldött művelődési és gazdasági szakmegbízottak eljutnak a közvetlenül front mögött fekvő területekre is, s a proletárság diadalmas előnyomulásával megyéről megyére halad az államosítás munkája. A proletárhadsereg védelme alatt a művelődési megbízottak pl. Borsod, Heves, Nógrád, és Baranya megyékben is végzik munkájukat. Június hó közepére a Tanácsköztársaság meg nem szállott területén az államosítás be lesz fejezve.

Játékiskolák

A kommunista állam sokkal nagyobb részt fog kérni az ember neveléséből, mint a régi állam. Mindazt, ami a felnőttek mai nemzedékének neveléséből hiányzott, meg kell kapnia a most felnövő gyermeknemzedéknek. Ha mi még kapitalista légkörben nőttünk fel, ők olyan légkörben kell hogy felnőjenek, ahol magától terem meg a szocialista világnézet, és ahonnan ki vannak zárva azok a kapitalista fogalmak, amelyek ma még többé-kevésbé valamennyiünket nyomasztanak. A Közoktatásügyi Népbiztosság, tudva azt, hogy az új irányú nevelés munkáját nem lehet eléggé korán kezdeni, gyorsan és erélyesen hozzálátott az *óvodák ügyének* rendezéséhez. Egy új ügyosztály szervezi a

játékiskolákat (mert az óvodák feladata általánosabb lesz, mint eddig volt), amely, részben új feladatok előtt állva, sokszor a semmiből volt kénytelen teremteni. Munkáját, mint valamennyi országos hatáskörű szervét, erősen befolyásolták a hadmozdulatok. Gondoskodni kellett a menekülő óvónők elhelyezéséről. A népbiztosság igyekezett az egész vonalon megszüntetni a játékiskolák túlzsúfoltságát, annak az elvnek a keresztülvitelére törekedve, hogy egy oktató erő eredményesen legfeljebb 40 gyermekkel foglalkozhatik.

Ami elől a régi rend makacsul és könnyelműen elzárkózott: a proletárdiktatúra örömmel és kötelességszerűen *vállalja a munkába járó szülők neveletlen gyermekeinek gondját.* A népbiztosság az óvodákkal kapcsolatban megteremtette a napközi otthonokat, amelyek egész napra fogadják be a gyermekeket. A napközi otthonok egy lépést jelentenek az állami nevelés felé. A meglevő óvodák korszerűsítésére életbe léptette a népbiztosság az óvónő-látogatók kiküldését, akik egyelőre egy-egy járás óvodáit ellenőrzik és fejlesztik. Az óvónőkre nagyobb feladatok hárulnak ezentúl, mint eddig, és ezért *át* kell őket *képezni.* Az átképző tanfolyamokat, amelyek az óvónőknek természetesen a szociális ismereteket is meg fogják adni, télen akarja a népbiztosság megindítani. Lesznek *továbbképző tanfolyamok is a szakképzettség* emelésére. Az óvónőképző kifejleszti a mintaóvodát és már az új tanterv alapján dolgozik.

Ez a gyermekek kötelező bejáratásán fog alapulni. *A vidéki és a városi óvodák tanterve között minden különbség megszűnik.* A militarista játékok helyére olyan foglalkoztatás kerül, amely a munkaszeretet csíráit ülteti el. Az óvónőknek társadalmi egészségtant kell tanulniok, és az anyákat is meg kell tanítaniok mindarra, mit e téren eddig nem tudtak.

Lesz *otthonuk az 1—3 éves gyermekeknek is,* és vannak *kerti óvodáink* a városok gyenge idegzetű, rossztüdejű és vérszegény gyermekeinek ápolására. A vidéki óvodák *fürdőszobákat* kapnak, és az iskolaorvosok bevonják működésük körébe az óvodákat. A menházak játékiskolákká alakulnak. Ősztől kezdve az óvónő *„egyéni lapot"* vezet minden gyermekről, amelyet átad az elemi iskolának, hogy az már az első naptól kezdve mint kis egyénnel foglalkozhassék a gyermekkel. Mindenhol keresztülviszik a fiúk és lányok együttnevelését.

Gyermekszociális ügyek

A Tanácsköztársaság kimondotta, hogy minden gyermeknek joga van az egyéniségének, képességeinek és hajlamainak megfelelő nevelésre. Hogy ezt a programját megvalósíthassa, a gyermekvédelem központjába az iskolát tette. Minden iskola kap egy iskolagyámot, aki állandóan érintkezik a gyermekekkel, meglátogatja a szülőket, ha szükséges, a káros környezetből megfelelő nevelőintézetbe helyezteti őket és eljár a gyermek gyógykezeltetése érdekében.

Mindazt, amit a régi rend a gyermekvédelem terén megszervezett, egységesen összefoglalja és az új rend követelte sokszoros mértékben kifejleszti a népbiztosság. Újonnan felállított *gyermekszociális ügyosztályának* az a feladata, hogy a 6—14 éves gyermekek testi, erkölcsi és gazdasági jólétére ügyeljen. Az ügyosztály átvette a fővárostól az *Iskolai*

Gyermekvédelmi Központot és országos intézménnyé építette ki. Ez a központ intézi például egyebek között az iskolás gyermekek fürdetését. 60–70 000 proletárgyermeket fürdetett meg kéthetenként, s e rendszabály jótékony hatása máris megnyilvánult a bőrbajok csökkenésében. Egy kormányrendelet *országszerte iskolai gyermekvédelmi központok felállítását* rendelte el a budapesti mintájára. E központok különböző internátusokban és gyermekotthonokban helyezik el azokat a gyermekeket, akik teljesen elhagyottak, vagy környezetükben züllésnek indultak; az iskolai gyámok segítségével állandóan ellenőrzik az iskolai kimaradások jogosultságát, az iskolába járó beteg gyermekeket e gyámok közvetítésével ingyen orvosi kezelésben és ingyen gyógyszerben részesítik. Az Iskolai Gyermekvédelmi Központok kiépítése nem belügyi és nem közigazgatási szempontok alapján fog történni, mint a múltban, hanem *egészségügyi és nevelésügyi alapokra fog helyezkedni.*

A gyermekszociális ügyosztály budapesti működésével nemcsak a gyermeknyomort akarta enyhíteni ott, ahol a legnagyobb, hanem az országszerte megindítandó munkára is akart példát adni. A gyermekszociális ügyosztály a Svábhegyen 9 villát, a Nagyszállót és a Nemesparkot gyenge tüdejű gyermekek erdei iskolája számára vette igénybe. A gyermekek itt nem iskolaszerű, de igen gondos nevelésben és tanításban fognak részesülni. Július elejére 150, szeptemberre 5–800 gyermek leggondosabb ellátása, tanítása és gondozása lesz megvalósítható. A gyermekek bentlakó és bejáró tanítók, orvosok és ápolónők gondos felügyelete alatt a legegészségesebb környezetben élnek.

Július közepén meg fog nyílni a *Tehetséges Proletárgyermekek Otthona*, mely egy száz gyermek számára szolgáló internátusból és két iskolai épületből fog állani, amelyben legalább 300 bejáró növendéket is fognak egész napon át tanítani és foglalkoztatni. A rendszeres tanítás csak szeptemberben kezdődik; az a tanítógárda fogja vezetni, amelyet a Gyermektanulmányi Társaság erre a célra külön kiképez. Ebben az intézményben a legeszesebb gyermekek kisebb csoportokban, egyéni hajlamaiknak megfelelően, megkülönböztetetten gondos nevelésben részesülnek.

Óbudán, a Római fürdőben, két igen tágas villaépületben a német Landerziehungsheimok mintájára olyan iskolai otthont teremtünk, amely kertészettel és műhelygyakorlattal, de nagyrészt *szabadban* neveli a gyermekeket, és a kézügyesség fejlesztésére ugyanannyi gondot fordít, mint a szellem képzésére.

A Hidegkúti úton lefoglaltunk egy épületet az *Ideges Proletárgyermekek Iskolaotthona* számára, ahol azok a gyermekek fognak a gyógypedagógia módszerével neveltetni, akik a normális iskolákban tönkremennének. Itt száz bentlakóra és ugyanannyi bejáróra számítunk.

De ezeken a különös célokat szolgáló intézményeken kívül a város különböző részein, a közvetlen környéken és az országnak hadászatilag nem veszélyeztetett helyein olyan iskolaotthonok létesítése is folyik, amelyek mindegyikében a gyermekeknek nemcsak elhelyezéséről, hanem neveléséről is gondoskodunk. Ezek részben már üzemben, részben épülőfélben vannak.

Azonban az új intézmények számára új szempontok szerint képzett szociálpedagógiai, szociálegészségügyi és szociálgazdasági munkásokra van szükségünk. Az ügyosztály *szociális munkára képesítő tanfolyamot szervez*, amely egy év alatt elméletileg és gyakorlatilag *népvédőket, anya- és csecsemővédőket, lakásfelügyelőket*, továbbá *iskolagyámokat, pályaválasztási tanácsadókat, gyermekbiztosokat és gyermekőröket*, végül *munkaügyi tisztviselőket* és *központi háztartások* és egyéb szociális otthonok számára *gazdasági vezetőket* képez ki.

Az ügyosztály a Népjóléti Népbiztossággal karöltve *gyermeküdülési hivatalt állított fel*. E hivatal a Balaton környéki üdülőtelepeken mintegy 10 000 proletárgyermeket fog ellátni. Vidéki családoknál, megfelelő felügyelet mellett, nyaralásra szoruló gyermekeket helyez el. Nagyobb gyermekek, főleg tanoncok vándorlásait szervezi, Budapest vidékén pedig megpróbálkozik a félnyaraltatással, azaz szabadban, réteken, uszodákban, hajókon lát el és szórakoztat napközben olyan gyermekeket, akik az éjszakát otthon, a városban töltik.

A jól kiépített iskolai gyermekvédelem minden más gyermekvédelmet pótol. Semmiféle jótékonyságra *nincs szükség*, még az *árvaházakra sem*. Az árvákat elvegyítjük a többi, már most állami nevelésben részesülő gyermek közé.

A gyermekeket nemcsak védjük és neveljük, hanem szórakoztatjuk is. Április havában Budapest valamennyi játékiskolájában és az elemi, polgári és középfokú iskolák alsó osztályaiban mesedélutánok indultak meg. Mesedélutánokat tartottunk állandó jelleggel a kórházakban, árvaházakban, gyermekmenhelyeken és különböző gyermekotthonokban. Másfél hónapon át mintegy 100 000 gyermek részesült, hetenként legalább egyszer, e mesedélutánok élvezetében. A mesedélutánok akciója kiterjesztetett Nagy-Budapestre is, s az egész országra kiterjedő megszervezésük munkában van. Sok ezer példányban rendelkezésre állnak a Közoktatásügyi Népbiztosság kiadásában megjelenő gyermeklapok.

A régi rend kevés kitűnő intézményeinek egyikét, a *Gyermektanulmányi Múzeumot*, a gyermeknevelés tudományának terjesztésére az eddiginél nagyobb mértékben fogjuk felhasználni.

Gyógypedagógia

A gyógyító nevelésre szoruló gyermekek ügyeinek élén jogászvezetők állottak, míg a Tanácsköztársaság gyógypedagógiai tanítószakembereket nem nevezett ki helyükre. Ekképpen s a gyógypedagógiai tanítók szakcsoportjának a Magyarországi Tanítók Szakszervezetében való kiépülése folytán feleslegessé vált a Gyógypedagógiai Intézetek Országos Szaktanácsa. A gyógypedagógiai intézetek vezetésében szükségesnek mutatkozó több személyi változás keresztülvitele és egy igen hasznos, orvosokból és tanítókból álló, a gyógypedagógiai tanítóképzés reformjának szentelt ankét megtartása után figyelemre méltó lendületet kapott a gyógypedagógia ügye.

Egyesíteni kellett olyan gyógypedagógiai intézeteket, amelyek eddigi különállásukat nem feladatuk természetében rejlő okoknak

köszönhették. Az állami kezelésbe vett Bethlen téri zsidó *siketnéma* intézetet a később megsiketült és nagyothalló gyermekek kezelésére foglaltuk le, akik a születésüktől fogva siketnéma gyermekekkel együtt célszerűen nem oktathatók. Ugyanebben az intézetben a jövő tanév elején játékiskola is nyílik meg siketnéma kisgyermekek számára. A felnőtt korukban megsiketültek és nagyothallók állapotának javításáról is gondoskodás történik ebben az intézetben, esti tanfolyamok rendezésével. A siketnéma gyermekek tehetség szerint is el lesznek különítve, a gyengébb képességűek főleg gyakorlati irányban fognak képeztetni, a nagyon tehetségesek részére pedig a középiskolai tanulmányok elvégzése is lehetővé tétetik.

A *vakok* intézetei közül a volt Wechselmann-féle alapítványi intézet állami kezelésbe ment át. A vakok budapesti foglalkoztató intézetét átvettük a Vakokat Gyámolító Országos Egyesülettől, és vezetőségét a vak munkások kívánságára az illetékes szakszervezet véleménye alapján kicseréltük.

A *gyengeelméjűek* intézményei közül eddig a Budapesti Állami Gyógypedagógiai Nevelőintézet fejlesztését sikerült biztosítanunk. Az intézet kizárólag proletárszülők gyermekeit veszi fel új növendékekül. Tervbe vétetett a vidéken meglevő kisegítő iskoláknak internátusokkal való ellátása, hogy a környék gyengetehetségű gyermekeinek nevelésére is vállalkozhassunk.

A gyógypedagógia köre jelentős bővülést nyert a *nyomorék gyermekek* ügyével. Állami kezelésbe ment át a Nyomorék Gyermekek Országos Otthona. Minthogy ez az intézet csak fiúkat vehet fel, sürgősen szükséges a nyomorék leányok intézetének létesítése is.

A legsürgősebb feladat *a még minden védelem nélkül* álló siketnéma, vak, gyenge tehetségű, epileptikus, nyomorék *gyermekek nagy tömegeinek befogadására alkalmas új intézmények* megszervezése. A vidéki munkástanácsoknak le kell foglalniok az ilyen intézmények létesítésére alkalmas épületeket. A gyógypedagógiai intézetek külön tantervének revíziója és az új, e tantervnek megfelelő tankönyvek és ifjúsági iratok kiadása munkában van. A gyógypedagógiai szakosztály minden rokonintézménynek, a kriminálpedagógiai, a gyermekvédelmi és a népjóléti intézményeknek szakembereket bocsátott rendelkezésére.

Népiskolák

Az államosítás folyamán érvényt akar szerezni a Közoktatásügyi Népbiztosság annak a követelménynek is, hogy a proletárok gyermekei végre eredményes tanításban részesüljenek. A régi uralom osztatlan iskoláiban és 80–120 gyermekes osztályaiban nem sokat lehetett várni a tanítástól. Amikor a népbiztosság elemi iskolai népoktatási csoportja megosztja az iskolai osztályokat, azt akarja elérni, hogy sem az állami, sem a volt felekezeti iskolák *egy osztályában ne tanuljon több gyermek 40-nél.* Kinevezés, áthelyezés vagy szolgálati beosztás útján annyi tanítót alkalmaztunk és alkalmazunk, hogy az osztályok létszámát ennyire szállíthassuk le. E rendszabállyal egyúttal gondoskodtunk a menekült tanítók elhelyezéséről is.

A munkástanácsok azt a kívánságot nyilvánították, hogy a *gyermekek anyanyelvüket értő tanítókat kapjanak.* E kívánságnak eleget teszünk, s az anyanyelvet minden esetben kellő gonddal és bőséges óraszám mellett taníttatjuk.

Új szellemű Abc-és olvasókönyv van sajtó alatt. Az olvasókönyv minden sora szocialista szellem műve, ez a könyv tüzes propaganda a kapitalista társadalmi rend ellen.

Járási szakfelügyeletet fogunk életbe léptetni a tanítók szakszerű munkájának ellenőrzésére és támogatására. Így akarjuk az oktatásügyet mélyíteni és szociális szellemmel megtölteni.

Amely községben nincs alkalmas épület az új nyolcosztályú népiskola számára, ott *modern iskolaház építéséről* gondoskodunk. A tankötelesek számát oly pontosan állapíttatjuk meg, hogy őszre *minden gyermek iskolalátogatásra legyen szorítható.* Az iskolakerülőket a helyi munkástanács fogja szigorúan felelősségre vonni. A nyári szünidőben a tanítók részére vármegyénként szociális tanfolyamokat tartunk. A készülő és bő utasításokkal ellátandó tanterv szerint megfelelő vezérkönyveket iratunk a tanítók számára.

Megfelelő intézkedések történtek arra, hogy úgy az állami, mint a nem állami iskolák tanítói a múltban elmaradt illetményeikhez a lehető leggyorsabban hozzájuthassanak, *új hetibéreiket* pedig a legrövidebb időn belül megkapják. Az új tanév elejére revideáljuk az elemi iskolák dologi kiadásait.

Tanítógyűlések

Megyénként, legelőször Pest vármegyében, propagativ és felvilágosító előadásokat tartottunk a tanítóknak. Pest, Esztergom, Sopron, Fehér, Somogy, Szabolcs, Szolnok, Hajdu, Szatmár, Szilágy, Ugocsa, Baranya és Szabolcs megyékben, részint a megye székhelyére, részint egyes kultúrközpontokba hívtuk össze a tanítóságot.

Mintegy 15 000 tanító élőszóval és szocialista röpiratok segítségével kapott felvilágosítást a megváltozott politikai és társadalmi viszonyokról és az iskola szerepéről az új társadalomban.

Középiskolák

A nem állami középiskolák államosítása jórészben befejeződött. A szerzetes tanárok felszólíttattak a rend elhagyására és a Forradalmi Kormányzótanácstól előírt nyilatkozat megtevésére. Akik e felszólításnak eleget tettek, megmaradtak alkalmazásukban. Az olyan volt szerzetesi iskolákban, ahol a tanerők többsége kilépett a rendből, tovább folyik a tanítás; azokban, ahol — mint pl. a kalocsai jezsuita főgimnáziumban — a tanerők többsége nem felelt a Forradalmi Kormányzótanács felszólítására, a tanévet befejeztük és az iskola további működését megszüntettük. Azokban a volt szerzetesi iskolákban, amelyek államiakká alakultak, a nyilatkozat megtételére nem hajlandó szerzeteseket világi tanerőkkel helyettesítettük. Minden volt szerzetesi iskola vezetésére nem szerzetes tanítót küldtünk ki. A külföldi apácáktól fenntartott iskolák működésének rendezésénél nehézséget okozott az antant misszióinak beavatkozása.

A középiskolai oktatás terén addig is, míg a Tanácsköztársaság egyetemes közoktatási programjának végrehajtásához foghatunk, számos *átmeneti intézkedést* tettünk. *Eltöröltük az érettségi vizsgát*, egyszerű végbizonyítvány lép helyébe. Az eddigi *évvégi osztályozás* megszűnt, a tanulót csak abban a tekintetben bíráljuk meg, hogy megfelelt-e, vagy nem.

Gondoskodás történt abban az irányban, hogy a megdöntött osztályuralom szolgálatában álló történelem tanítását *a marxista történelemszemlélet* váltsa fel. Új tankönyveink még nem jelenhettek meg, de rendelkezésükre állottak a tanítóknak a Néptanítók Lapjában megjelent mintaleckék, amelyek már új szellemben adják elő a történetet. Valamennyi fővárosi és sok vidéki középiskolában rendszeresen tanítjuk a szocializmus alapelveinek, a kommunista társadalom berendezésének, a kommunista irodalom kiváló alkotásainak ismeretét. Ez a tanítás hivatott szakemberek kezében van. De természetesen szükségessé vált magának a középiskolai tanítóságnak felvilágosítása is a marxizmus szellemében. E célból már a második szociális kurzust tartjuk. Itt képezik ki azokat az előadókat is, akiknek a vidéki középiskolai tanítóság felvilágosítása a hivatásuk.

Az új középiskolai tanterv életbeléptetését megelőzően többek között a következő átmeneti intézkedések történtek: a latin nyelv tanítása megszűnt az alsó osztályokban, a görögé az V. és VI. osztályban; a fogalmazás gyakorlására, a természettudományokra, a földrajz és a történelem intenzívebb tanítására már most is fokozott súlyt fektetnek a középiskolákban.

Szakmunkás-képző iskolák

A középiskolával legalább egyenrangú szerep jut a Tanácsköztársaságban a vele azonos fokon álló szakmunkás-képző iskoláknak. A 14 éves gyermek, elvégezvén a nyolcéves elemi iskolát, a középiskolával párhuzamosan haladó *háromfajta* szakmunkás-képző iskolába léphet, az *ipari*, a *mezőgazdasági* vagy az *üzemelosztó szakmunkás-képző* iskolába.

Az ipari szakmunkás-képző iskolák felállításával az iparimunkáskérdés problémája gyökeres megoldást nyert. A mai gyötrelmes tanonckodás a maga gyakorlatilag is tökéletlen szakképzésével és hiányos esti elméleti óráival, amelyeket nyűgnek tekintett úgy az ifjúmunkás, mint a munkaadó, eltűnik teljesen.

Az ipari szakmunkás-képző iskolákban a tanítás tartama 4 év (a 14. életévtől a 18.-ig). A heti tanórák száma előreláthatólag 36 lesz, ebből átlag 24 óra az ipar gyakorlati részének elsajátítására, 12 pedig elméleti tanításra fordítható. Egységes iskolatípusról itt természetszerűen nem lehet szó, de arról sem, hogy minden egyes önálló iparág számára — több mint 50 ilyen iparág van — a szakmunkás-képző iskola teljesen különálló formára szerveztessék. Összebékítjük a két végletet, s a *tanítás*, főleg az elméleti, *főbb szempontjaiban egységes* lesz ugyan, de *az iparágak különleges követelményeivel számolni fog*. A többféle specializált iskola részére speciális tanterveket dolgoztatunk ki.

A *műhelyiskolák* nemcsak az oktatás szempontjait, hanem a *termelés kívánalmait* is figyelembe fogják venni olyképp, hogy egy nagy termelő közösséget alkotva, egymás szükségleteit fogják kielégíteni; így a faipari szakmunkás-képző iskola műhelyei készítenék el a többi iskola bútorberendezését, a nyomdászipari műhelyiskola nyomná az iskolák nyomtatványait stb.

Az ipari szakmunkás-képzés gyökeres reformálása ma még számos akadályba ütközik. Fontos az iskolahelyiségek megszerzése, mert az, hogy az ipari szakmunkás-képzés az esti órákban és vasárnap más iskolák helyiségeit vegye igénybe, már csak azért sem mehet megoldásszámba, mert az ifjúmunkás-szakképzésre a jövőben a hétköznapok nappali óráit kell igénybe vennünk. Könnyebb lesz megoldani átmenetileg a tanműhelyek megoldásának kérdését. Amíg tervezett tanműhelyeink felépülnek, a Szociális Termelés Népbiztosságával egyetértésben az üzemek egységesítése folytán felszabaduló, műhelyi oktatás céljaira alkalmas és könnyen átalakítható középüzemek műhelyeit fogjuk a munkásképzés számára felhasználni. Mindeme szervezési munkák természetesen az illetékes szakszervezetek közreműködésével fognak megtörténni. De fontos szerepük jut a szakszervezeteknek az *ipari szakmunkás-képző tanítói kar kiképzése* terén is. Szükség lesz *állandó jellegű szaktanító-képző* intézetre. De mivel soká tartana megvárni, míg ilyen intézetből kerülnének ki tanerők, *háromféle átképző tanfolyamot* indítunk meg: egyet az általános irányú, egyet az elméleti tanítók és egyet a gyakorlati szaktanítók átképzésére. Az általános irányú tanfolyamra tanítókat veszünk fel, valamint olyan szellemi munkásokat, akik közgazdasági téren működtek, és megismertetjük őket az ipari élettel, hogy az általános tárgyakat az egyes iparok követelményei szerint tudják tanítani. A szaktárgyak elméleti tanítói gyanánt főként műszaki embereket (mérnököket, felsőiparisokat végzetteket, iparművészeket) kívánunk alkalmazni, akiket — szaktudásuk már meglévén — főként pedagógiai irányban fogunk átképezni. Az átképző tanfolyamok harmadik csoportjában pedig *kiváló szakmunkásokat* fogunk *gyakorlati szaktanítókká átképezni*. A tanítók kiválasztásánál elengedhetetlen a szakszervezetek közreműködése. A három tanfolyam közül az első, az általános irányú, e hó 5-én megkezdődött; ez a tanfolyam — heti 30 órával — három hónapig fog tartani.

Így lehetővé válik, hogy ősszel az iparoktatási program megvalósítása meginduljon. Addigra meg óhajtjuk szervezni az ipari pályaválasztási szerveket is, amelyeknek azon kell majd munkálkodniok, hogy az ifjúmunkások *pályaválasztása* mind egyéni hajlamaiknak, mind a *termelés szükségleteinek megfeleljen*.

Mezőgazdasági szakmunkás-képzés

Párhuzamosan az ipari szakmunkás-képző főiskolákkal, a mezőgazdasági szakmunkás-képző iskolák fognak gondoskodni azoknak a nyolcosztályú elemi iskolából jövő fiúknak és leányoknak a kiképzéséről, akik a mezőgazdasági, illetve a háztartási szakmunkák pályájára lépnek. Ez az iskola is a tankötelezettség határáig, a 19. életév küszöbéig fog tartani. A már fennálló önálló gazdasági népiskolák átszervezése

mellett *új mezőgazdasági iskolákra* lesz szükség, és mindenekelőtt az oktató személyzet kiképzéséről kell gondoskodni. A kecskeméti és pápai földműves iskolákban ez év április 1-től szeptember végéig 90 néptanító vesz részt a gazdasági továbbképző tanfolyamon; ezek már ősszel dolgozhatnak a mezőgazdasági szakmunkás-képzés terén.

Elosztó üzemi szakmunkás-képzés

Az elosztóüzemi szakmunkás-képző iskolának, amely a kapitalista társadalom felsőkereskedelmi iskoláját váltja fel, az lesz a feladata, hogy az átalakult gazdasági rend kívánalmainak megfelelően a gazdasági (főként az elosztó) üzemek adminisztratív, számadó, számvivő, ellenőrző stb. munkáinak végzésére alkalmas munkásokat neveljen. Amíg az új iskolatípus megszervezése (kapcsolatban az általános közoktatási programmal) megtörténik, átmeneti intézkedések szükségesek az egyelőre még fennálló felsőkereskedelmi iskolákban. Ezeknek az iskoláknak a tananyaga jelentékenyen módosult. Megszűnt a kereskedelmi jog, valamint a kapitalista szellemű közgazdaságtan tanítása, de helyet kapott a szociológia. A régi gazdasági rendhez idomult könyvvitel és levelezés helyett üzemtechnikát tanítanak. A kereskedelmi számtanban a kommunista termelési elosztás ismertetésére helyeznek különös súlyt. E célra számtani példatárt adott ki a Közoktatásügyi Népbiztosság. A tananyag módosulása által felszabadult órákban a gyorsírást és a testnevelést ápoljuk.

Polgári iskolák

Megtettük az előmunkálatokat a nagy polgári iskoláknak megfelelő szétválasztására és a túlnépes osztályok kettéosztására. A polgári iskolákban is tért hódított a történelem új szellemű tanítása és a tanuló ifjúságnak szociális és társadalomgazdasági kérdésekkel való megismertetése. A polgári iskolák színvonalának emelése és a szocialista társadalomban való beillesztése érdekében szükségessé vált a polgári iskolai *tanítók képzését* is átszervezni. A polgári iskolai tanítóképző főiskoláknál új tanerőket alkalmaztunk. Gondnoki állás szervezésével lehetővé tettük, hogy a tanerők munkájának egy része pedagógiai működésüktől ne vonassék el adminisztratív teendőkkel. A *polgári iskolai tanítók átképzésére* legközelebb szociális tanfolyamok nyílnak meg.

Főiskolák

A főiskolai oktatás terén mindenekelőtt sürgős intézkedésekre volt szükség azokról a szakfőiskolákról és egyetemi karokról, amelyek az új termelési rend szempontjából meddő, vagy a polgári osztályuralom megszűnésével tárgytalanná vált pályákra készítettek elő. A Közoktatásügyi Népbiztosság teljesen *beszüntette az oktatást a tudományegyetemek jogi karán* és a különböző *jogakadémiákon*, a meglevő három főiskolai jellegű kereskedelmi szakiskolát (Keleti Akadémia, Világkereskedelmi Akadémia, Kereskedelmi Akadémia) pedig tananyagainak, oktató személyzetének és hallgatóságának megrostálása után közgazdasági iskolává szervezte át.

A hittudományi főiskolákról, illetőleg az egyetemek hittudományi fakultásairól úgy rendelkezett a népbiztosság, hogy ezeket az egyházaknak, az állam minden részvétele nélkül, papjaik kiképzésére jogukban áll majd tovább fenntartani.

A budapesti egyetem bölcsészeti kara a múltban egyrészt mereven elzárkózott a haladó gondolatok képviselőinek befogadása elől, másrészt autonómiáját — tudományukban kiváló férfiak mellőzésével — arra használta, hogy nem egy tanszékét egészen érdemtelen és tudományosan teljesen jelentéktelen egyénekkel töltötte be. A Közoktatásügyi Népbiztosság szükségesnek látta, hogy e kar *tanító személyzetének nagy részét*, részben a forradalmi átalakulás biztosítása, részben a tudományos nevelés színvonalának emelése érdekében, a *tanítástól* további intézkedésig *eltiltsa* és egyelőre *megbízott* előadókkal helyettesítse.

Ez alkalommal számos tudós jutott szóhoz, akit az elmúlt rendszer s maga a bölcsészeti kar az ifjúság és a tudomány kárára az egyetemtől távol tartott.

Ugyanakkor az orvosi karon és a műegyetemen is eltávolíttattak egyes tanárok, akik nem tudományos érdemekért jutottak a főiskolákra s hivatásuknak nem feleltek meg.

A tervnek, amelyet a népbiztosság most a főiskolák szervezésére kidolgoz, vezető eszméje a szakoktatás és a tudományos kutató munkára való nevelés olyan elhatárolása, hogy egyrészt a fontos specialisták szaknevelése rendszeresen történhessék, másrészt a tudományt művelő és tudósokat képző kollégiumok keretében módjukban legyen a tudomány valódi képviselőinek gond és teher nélkül, a szükséges eszközök birtokában művelni és fejleszteni szakjukat, és egy következő nemzedéket igazi tudományos szellemben nevelni. A reformok keresztülvitelének érdekében a népbiztosság a budapesti egyetem bölcsészeti és orvosi karához és a középiskolai tanítóképző intézethez kiváló szakférfiakat nevezett ki, kikre az egyetem új szellemének megteremtésénél, az új tanítási rend végrehajtásánál vezető szerep vár.

A végleges rendezésig a bölcsészeti kar és az orvosi kar ügyeit a kinevezett dékán vezetése alatt álló egy-egy kari bizottság intézi, melyben a karok rendes tanítóin kívül a segédtanszemélyzet, az üzemi személyzet és a hallgatóság képviselői is helyet foglalnak.

A népbiztosság a középiskolai tanítókat képesítő vizsga szabályzatát, valamint a vizsgálóbizottság összetételét gyökeresen megváltoztatta.

A *műegyetem* építészeti szakosztályán a művészi nevelés mélyítésére és az új társadalmi rend szükségleteinek kielégítésére új tanszékek szerveztettek, melyeket a népbiztosság kiváló modern építőművészekkel töltött be. Evvel kapcsolatban az építésznevelés revízió alá vétetett s a következő félévben már átalakított tanterv szerint fog folyni. Küszöbön áll a gépészmérnöki, mérnöki és kémiai szakosztályok reformálása.

A *műegyetem gépészeti* szakosztályán a népbiztosság — egyetértésben a Szociális Termelés Népbiztosságával — két részből álló tanfolyamot rendez, *üzemfelügyelők* és *üzemfelügyelő-vezetők* kiképzésére, melyen gyakorlattal bíró *szakmunkások* a műegyetem legkiválóbb tanítóinak vezetésével szerzik meg a szükséges ismereteket. Kidolgozás alatt van egy

tanfolyam tervezete, mely *tehetséges ipari munkásoknak a műegyetemre való előkészítését* szolgálja.

A szakoktatás egyéb ágait (bányászat, kohászat, mezőgazdaság, erdészet stb.) szolgáló főiskolák kezelését a Közoktatásügyi Népbiztosság a többi szak-népbiztosságtól sorban átveszi.

Könyvtárügy

A proletáruralom kikiáltása után kinevezett *könyvtárügyi megbízottak* működésüket bizonyos alapvető intézkedések megtételével kezdték meg. Rendelet jelent meg a *könyvtárak köztulajdonba vételéről* és egy *Országos Könyvtárügyi Tanács* és ennek segédszerve, egy *Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézet* felállításáról, melyek együtt hivatva lesznek az ország tudományos és közművelődési könyvtárügyét központosítva ellátni és irányítani. További rendeletek intézkednek a veszélyeztetett magánkönyvtárak, úgyszintén a megszűnt egyesületek könyvtárai, valamint a kellően ki nem használt egyesületi *könyvtárak köztulajdonba vételéről*, nemkülönben az *eladásra szánt magánkönyvtáraknak* eladás előtt a könyvtárügyi megbízottak részére való *kényszerfelajánlásáról*. Biztosító intézkedések történtek ezenkívül arra nézve, hogy a rekvirált helyiségekben talált könyvgyűjtemények a könyvtárügyi megbízottaknak bejelentessenek, valamint arra is, hogy a vidéken eddig esetleg nem megfelelően kihasznált közkönyvtárakat a könyvtárügyi megbízottak utasítása és irányítása alapján a helyi munkástanácsok célszerűen helyezzék el és használtassák ki.

A megbízottak munkája legnagyobbrészt a tervbe vett közművelődési, másfelől a tudományos szakkönyvtárhálózat kiépítéséhez szükséges feltételek megteremtésére irányult. Ez a munka három irányú, egyrészt a megfelelő könyvanyag, másrészt a megfelelő helyiségek, végül a megfelelő személyzet biztosítása. A könyvanyag biztosítása az elhagyott magánkönyvtárak, a megszűnt egyesületek könyvtárai, valamint a kellően ki nem használt egyesületi könyvtárak lefoglalásán kívül a *könyvkiadás szocializálásával* kapcsolatban történt, amennyiben a *könyvkiadók készleteiből* a beszolgáltatott leltárak alapján a *szükséges mennyiséget a* könyvtárak számára lefoglaltuk. Ugyanez történt a szortimentek és antikváriumok 10 példányon felüli készleteivel is. A 10 példányon aluli készleteket, amelyek leltározásra nem köteleztettek, a megbízottak által kiküldött bizottságok kutatták fel és válogatták ki a könyvtárak számára belőlük azt, amire szükség volt. A könyvkereskedések és antikváriumok ezalatt zárva voltak.

A különböző helyen lefoglalt könyvanyag központosított összegyűjtésére a megbízottak *Központi Gyűjtő és Elosztó Telepet* rendeztek be a volt Zálogház épületében, amely később hivatva lesz könyvszükségletükön kívül a könyvtárak egyéb szükségleteit is kielégíteni, valamint az összes könyvtárak duplumanyagát összegyűjteni és értékesíteni.

A megfelelő személyzet kiképzésére a megbízottak egyelőre *kéthónapos könyvtárosi tanfolyamot indítottak meg* az egyetemen, amely a jövőben *háromszemeszteres főiskolává* lesz kiépítve. A tanfolyam május 12-én indult meg.

Eddig kellő helyiségek hiányában csak egy új könyvtárat nyithattunk meg, az V. ker. Népháza könyvtárát, melynek átszervezése aránylag kevés munkát vett igénybe. Napok kérdése a Budai Vigadó helyiségeiben levő könyvtár megnyitása, melynek könyvanyaga legnagyobbrészt a Budai Könyvtáregyesület könyvtárából került ki. Ezenkívül rövid idő múlva átadhatjuk a forgalomnak az Erzsébet Népakadémia modernül átszervezett könyvtárát is.

A közművelődési könyvtárhálózatot kiegészítik a gyári munkáskönyvtárak, melyek közül eddig a Ganz-Danubius-gyár, a Telefongyár és a Fegyvergyár könyvtárai járnak közel a befejezéshez.

A tudományos könyvtárak átszervezése szintén a helyiség kérdésén akadt meg. A volt gazdasági érdekképviseletek könyvtárait ugyanis már elméletileg egyesítettük a Szabó Ervin Könyvtárral nagy *központi társadalomtudományi könyvtárrá*, s csak megfelelő nagy épület hiányzik hozzá, hogy az egyesítés a gyakorlatban is megtörténjék.

Diákszociális ügyek

A Tanácsköztársaság a főiskolai ifjúmunkások pénzsegélyezése helyébe, ahol csak lehetett, a természetben való segélyezést tette. A Tanácsköztársaság megalapítása óta felállítottunk, illetve üzembe helyeztünk öt nagy diákmenzát, ahol 3000 diák étkezik, azonkívül most veszünk át négy, további 2–3000 diák élelmezéséről gondoskodó diákotthont. A részben egyházi intézményektől átvett épületeket arányosan osztjuk el a főiskolai és egyéb ifjúmunkás-csoportok között. Az átvett otthonok, nevezetesen a tanoncotthonok túlzsúfoltak és piszkosak voltak. Ezeket most tiszta és barátságos házakká alakítjuk át. Az otthonok nagy részének élére szocialistákat neveztünk ki, kulturális munkánk nagy része folyik le az otthonokban. Az otthonok könyvtárait elsősorban a szocialista irodalom könyvanyagából látjuk el.

Tudományos intézetek

A Magyar Tudományos Akadémia a politikai reakciónak és az áltudománynak pártolásában vezérszerepet vitt, működését a népbiztosság felfüggesztette. Az Akadémia helyiségeinek és berendezéseinek oly felhasználása van tervbe véve, amely ebből az intézményből a tudományos kutatás igazi otthonát teremti meg.

A *természettudományi társulatok* vezetésére a népbiztosság egy direktóriumot nevezett ki, mely egyszersmind a természettudományi múzeumok ügyét is intézi. A *természettudományi folyóiratok* egy részét a direktórium elsősorban a természettudományi ismereteknek a proletariátus köreiben való terjesztésére használja fel. A tudományos folyóiratok egy részét ezentúl az állam saját kezelésbe veszi, más részének – teljes függetlenségük fenntartása mellett – a megjelenésükhöz szükséges technikai eszközöket rendelkezésére bocsátja, míg értéktelen vagy irányzatuk miatt a szocialista társadalmi renddel ellentétben álló folyóiratok megjelenését beszüntette. Számos folyóirat, melynek külön megjelenése csak üzleti érdekek folyománya volt, egyesíthetőnek bizonyult,

ami a tudományos munka rendszeressége és megkönnyítése szempontjából csak örvendetesnek mondható. A tankönyvhiány pótlására a Közoktatásügyi Népbiztosság tervbe vette a főiskolai előadásokról szóló jegyzetek elkészítését, megbízásokat ad a mai társadalmi és termelési rend szellemének megfelelő tankönyvek írására és külföldi szakmunkák fordítására.

A Szellemi Termékek Országos Tanácsa részére, mely a könyv- és folyóirattermelést irányítja, a népbiztosság főiskolai osztálya végzi, egy e célra összeállított lektori testület segítségével, a tudományos művek véleményezését.

A művészet és a múzeumok ügye

E téren teljes anarchia uralkodott. A kiváltságos osztály s ennek szolgálatában a kizsákmányoló műkereskedelem műérzék nélkül diktálta az ízlést. A művészi hitvallásukat megtagadni nem tudó művészek nyomorban tengődtek; a megalkuvókat a divatművészet végzetes sodra egyre művészietlenebb alkotások felé buktatta. De kétségtelen, hogy ezeken az általános okokon túl volt a művészi termelés alacsony átlagszínvonalának még egy fő oka: a művészi nevelés elhibázott rendszere. Ennek tulajdonítható legelsősorban az, hogy dilettánsok százával árasztották el az országot. A művészet iskoláiban, melyeket nem kötött össze egységes tanterv, olyan tanárok önkényére volt bízva a növendékek vezetése, akiknek alkalmas voltához a legtöbb esetben nagyon sok szó fért. De bármilyen is volt a művészeti oktatás, nem adták ingyen, segélyekben és ösztöndíjakban csak a protekciósak részesültek: a tehetséges proletárok el voltak zárva a tanulás lehetőségétől.

A múzeumoknál uralkodó állapotokról, egy-két kivételt leszámítva, alig lehet nagyobb elismeréssel szólni. A múzeumok vezetését elhanyagolták; az anyaggyűjtés nem történt egységes terv szerint; a vidéki gyűjteményekre nem sok ügyet vetettek, s a meglevő szerény anyagot is elzárták a közönség elől. Az ország műkincseinek legnagyobb része a gazdagok palotáiban gondosan el volt rejtve a tömeg elől. A Tanácsköztársaság kormánya egy nagyszabású reform feladatát, amelynek feltételeit csak a proletárforradalom adta meg, letette egy művészeti és múzeumi politikai megbízott és a művészeti és műszaki direktórium kezébe. Egy széleskörű program megvalósításának első szakaszában állunk.

A művészeti termelés szervezése

A proletárállam gondoskodik minden olyan művész megélhetéséről, kinek munkásságát a közösségre nézve kívánatosnak ítéli. Ez pedig oly módon történik, hogy az így kijelölt művészeknek megélhetését elkészítendő műveikre adott állandó havi előleg formájában biztosítja. A művészek egyes munkáinak árát egy *állandó vásárlási bizottság* állapítja meg. Az előlegek ledolgozása után a művészek szabadon rendelkeznek munkáikkal, csak éppen kötelesek őket előbb a direktóriumnak bemutatni, mivel magánszemélyek előtt az államnak elsőbbségi vásárlójoga van. Azoknak a művészeknek pedig, kiknek eltartását az állam nem érzi

kötelességének, megmarad a joguk és alkalmuk nem állami kiállításokon részt venni és eladni, nem tarthatnak azonban igényt az állandó állami előlegekre és megrendelésekre. Az osztályozás sohasem tekinthető lezártnak, mert az időközben feltűnő újabb tehetségek és a fejlődő régebbi művészek szintén belekerülhetnek. Ugyanígy megvonható az állam gondoskodása azoktól, akik erre nem mutatkoztak érdemesnek. Ily módon megszűnik a művésznyomor, azonfelül serkentjük a művészeket a munkára, és lehetővé tesszük a dolgozó emberek számára, hogy a művészi termelés legjavában gyönyörködhessenek.

A művészeknek ez az osztályozása most van folyamatban. Átmenetileg szükségessé vált azoknak a művészeknek a segélyezése, akik jelenleg minden megélhetési lehetőségtől meg vannak fosztva. Ezeket a segélyeket vásárlások és megrendelések alakjában nyújtottuk. A kiadott megbízások nagy része propagatív jellegű volt, plakettek s litográfiák, melyek a munkások közt kerülnek majd kiosztásra. Így pl. legjobb szobrászaink készítik és már részben el is készítették Marx, Engels, Liebknecht, Lenin, Szabó Ervin és Ady Endre plakettjeit.

Az építészeket műemlékek felvételére adott megbízásokkal segélyeztük. Általában az volt az elv, hogy a kapott segély fejében mindenki valamely hasznos ellenszolgáltatást nyújtson. Hogy a művészek munkáját elősegítse, a direktórium lefoglalt minden képzőművészek számára szükséges anyagot. Az ebből való kiutalásokat a szakszervezet eszközli.

A művészeti direktórium a tömegtermelést akarja művészileg helyes irányba terelni, amikor részt vesz a szociális termelés amaz ágainak irányításában, amelyekben művészszempont érvényesülhet, amilyenek a tömegbútorgyártás, a háziipari cikkek gyártása, a bélyegnyomás stb. Az építészeti termelést is gyökeresen át kell szervezni, mert most már azt sem a spekuláció irányítja, hanem a közszükséglet. Végből egy centrális *tervező-irányító osztály* felállítása látszik kívánatosnak. A cél az, hogy ne épülhessen még a legkisebb faluban sem olyan viskó, amely művészi szemmel el ne biráltatnék. Ezt a célt elérjük akkor, ha a terveket részben ez az osztály készíti, a rajta kívül készült tervek pedig elbírálás céljából itt bemutattatnak. Idővel azután az ország különböző részein kerületi centrumok létesülhetnének, melyek alkalmasak volnának helyi tradíciók kifejlesztésére.

A direktórium jelenleg Budapestre vonatkozó egységes városrendészeti tervet is dolgoztat ki. Ebbe beleillesztett apróbb részek már a közeljövőben meg lesznek valósíthatók.

Művészi szempontból vitathatatlanul szükséges egypár budapesti szobor és épület lebontása. Egyelőre természetesen csak szobrokról lehet szó. A millenniumi emlék lehordását már el is kezdték.

Művésznevelés

Az ipari szakiskola elvégzése után, ahol főleg az anyagokkal és a technikákkal fognak megismerkedni, az igazán tehetséges tanulók a művészeti, illetve az iparművészeti főiskolára kerülnek, melyben a már gyakorlatilag képzett, a műhelytradícióban otthonos növendékek egy magasabb, szigorúan művészi és tudományos nevelésben részesülnek.

A szakiskolák és főiskolák az iskolák mellé felállítandó és a gazdasági élet számára termelő üzemekkel lesznek szoros kapcsolatban. A művészi nevelést betetőzik az építészeti, szobrászati és festészeti mesteriskolák. A direktórium csak nagyon kevés mesteriskolát szándékozik létesíteni.

A direktórium egyik első átmeneti intézkedése *proletár képzőművészeti tanműhely* felállítása volt olyan tehetséges proletárok számára, akiknek a kapitalista társadalomban semmi lehetőségük nem volt művészi tehetségük kifejlesztésére. Ezt a tanműhelyt a volt Andrássy-palotában rendeztük be, igazgatója és szakosztályainak vezetői proletárművészek. A tanműhely proletárnövendékeinek nem kell többé gyári termelőmunkát végezniök, gondoskodik megélhetésükről az állam. Minthogy ősszel az új tanítási terv megvalósul, most a főiskolákon csak a legkirívóbb visszásságokat akartuk megszüntetni, és ezért átmenetileg kitűnő művészeket bíztunk meg a képzőművészeti főiskolákon a tanítással.

A Képzőművészeti Szabadiskolát, valamint a kecskeméti művésztelepet államosítottuk. Nyári tanfolyamokat állítunk fel festők számára Szentendrén és Balatonfüreden. Az állami szövőműhelyt kiépítettük.

A népiskolák, középiskolák és főiskolák művészeti oktatásának tervezetét és új művészeti tanerőinek kijelölését a Közoktatásügyi Népbiztosság illetékes ügyosztálya a direktóriummal együttesen végzi. Itt, legszükségesebb átmeneti intézkedésül, a *rajztanárok átképzésére* szolgáló tanfolyamot állítottuk fel.

A múzeumok újjászervezése és a műkincsek szocializálása

A művészeti direktórium legelső intézkedése volt elrendelni, hogy a budapesti múzeumok egész nap nyitva legyenek. Hasonlóképpen gondoskodtunk a vidéki múzeumok nyitvatartásáról. Hogy a múzeumokban felhalmozott anyag a proletárok számára gyümölcsözővé váljék, azonnal *múzeumi munkástanfolyamokat* indítottunk meg. Ezeken a tanfolyamokon szakemberek tartanak népszerű, de tudományos előadásokat. Felállítottunk azonkívül *tanfolyamot múzeumi vezetők* képzésére.

Megszüntettük az egyes múzeumok közötti versengést is, a bennük elhelyezett anyagot tervszerűen és egységesen fogjuk átrendezni és elhelyezni. A proletárállamból eltűnt a múzeumok legnagyobb ellensége, a kapitalista magángyűjtés.

A jogtalanul felhalmozott és a nyilvánosságtól elzárt magánkincseket ismét *átadtuk a köznek*. A kormányzótanács rendelete alapján azonnal megkezdtük és nagyrészt végre is hajtottuk a *magántulajdonban levő műkincsek szocializálását*. A műkincseket szocializáló bizottság eddig a Szépművészeti Múzeumban 1065, a Műcsarnokban 548 muzeális értékű képet helyezett el. Ezek között a legkiválóbb külföldi és magyar mesterek nagy számmal és nagy értékkel vannak képviselve. A külföldi nagyok között ott van: *Rembrandt*, *Breughel*, *Hals*, *Greco*, *Goya*, *Tintoretto*, *Ingres*, *Delacroix*, *Corot*, *Courbet*, *Manet*, *Renoir*, a magyarok közt: *Munkácsy*, *Paál László*, *Székely Bertalan* és még igen számosan. Nagy külföldi és magyar rajz- és metszetgyűjteményt is rendeztünk. Az Iparművészeti Múzeumban gazdag bútor-, porcelán- és ötvösmunkagyűjte-

ményt helyeztünk el, azonkívül húsz igen értékes gobelint. Eddig 157 gyűjteményt vettünk zár alá, melyeknek gazdag anyagából a vidéki múzeumok is bőségesen fognak részesedni. Lefoglaltuk többek között az esztergomi prímási kincstárt és a fraknói kastélyt is.

A fennálló múzeumok és a szocializálás anyagából új múzeumok felállításán dolgozunk, most készítjük elő egy Keletázsiai Művészeti Múzeum, egy Antikvárium, egy Néptudományi Intézet és Múzeum, egy Művelődéstörténeti Múzeum, egy Történeti Képtár, egy Rajz- és Metszetgyűjtemény felállítását. Ezek megszervezésén a múzeumok tisztviselőiből alakult bizottságok dolgoznak. A múzeumi célokra alkalmatlan Nemzeti Múzeum anyagát pedig a két meglevő művészeti és az újonnan létesítendő múzeum közt fogjuk felosztani. A Szépművészeti Múzeum eddigi kis könyvtárából a szocializált egyesületek és *a könyvkereskedések lefoglalt anyagának* segítségével nagy művészettörténeti könyvtárt létesítünk.

Irodalmi ügyek

Az irodalmi ügyek elintézését a tanácskormány egy direktóriumra és egy irodalmi osztályra bízta, melyek a Közoktatásügyi Népbiztosság keretében együttműködnek. A direktórium és az irodalmi osztály első feladata az volt, hogy megállapítsa a főbb elveket, melyek szerint az irodalom és az írók kérdéseit a tanácsállam rendezni fogja. Ezek a vezérelvek a következők:

A kommunista társadalom, amely produktív munkának ismeri el az író munkáját, nem tűrheti, hogy amikor minden dolgozó munkás életföltételeit biztosítja, egyedül az írók számára maradjon meg „a lét bizonytalansága", az anarchikus berendezésű kapitalista társadalom örökségeképp. Tehát az írók anyagi ügyét úgy oldja meg, hogy felmenti őket minden szorító íráskényszer alól, amelynek áldozatai voltak eddig, amíg minden írásukért egyenként és alkalomszerűen kaptak kenyeret.

Az író munkája időhöz nem köthető, idővel nem mérhető és többnyire nem folytonos. Talán hosszabb ideig dolgozik egy nagyobb munkáján az író, és ezalatt megélhetési gondokkal küzd. Ezért a tanácsállam az írókat állandó fizetésben, illetőleg támogatásban részesíti, amennyiben írandó műveik honoráriumait munkabérelőlegként megszabott havi részletekben előre kiadja nekik.

Ezzel szemben az írók művei az állam tulajdonába mennek át. Az állam az írótól megveszi a kéziratait. A honoráriumok természetesen a már kiadott munkabér-előlegek törlesztéséül szolgálnak.

A könyveket az állam nyomatja, az állam adja ki, terjeszti, fordíttatja; a színdarabokat is az állam adatja elő, viszi külföldre. Azt, hogy melyik munkát vegye meg az állam, melyiket utasítsa vissza, egy soktagú lektori testület állapítja meg, amely a legkülönbözőbb irányokat képviselő írókból áll. Ha ezek közül ketten kiadhatónak tartják a munkát, akkor az állam a munkát megveszi. Az író egyik lektorát maga választhatja. Végső soron a direktórium határoz.

Az írói direktórium az irodalmi osztállyal együtt egy honoráriumtervezetet is kidolgozott, amely az írók munkabéreit szabályozza. Ebben

főleg arra törekedett, hogy az írók keresete arányban álljon a többi munkáskategória fizetésével, de számolt az író munkájának speciális természetével is.

A művészi munka különös megbecsülése indítja a tanácsállamot arra, hogy az írók munkakészségét ilyen módon támogassa, amit azzal is tetéz, hogy az írók munkaföltételeit a lehetőségig javítja. Ha egyes íróknak egy-egy nagyobbszabású munkájuk megírásához különös tanulmányokra, utazásra volna szükségük, az állam erre módot nyújt nekik.

Ettől a rendszertől az irodalmi élet megújulását várjuk. Egy írónak sem lesz többé érdeke, hogy olcsó sikerekre vadásszon, hogy tömegesen szállítson fércmunkákat. Senki sem lesz kiszolgáltatva se kiadónak, se közönségnek. Másfelől okkal várható az, hogy azok a tehetségek, akik a kapitalizmus ingoványában talajt fogni nem tudtak, most az állammal tisztességes alapon kötött szerződéseik alapján akarnak és tudnak majd dolgozni. Temérdek írói érték fog így átmentődni és fölszínre kerülni.

A tömegek irodalmi kultúrájának nagyarányú emelkedése is várható. Az állam a könyveket nemcsak óriási példányszámban nyomatja, de gondoskodik róla, hogy a könyvek a legszélesebb körökben el is terjedjenek, mindenki hozzájuk férhessen. Az állam a könyvkiadást nem üzleti vállalkozásnak tekinti, mint a kapitalista kiadók és könyvárusok, hanem kultúrérdeknek, amelyért áldozatokat hozni hajlandó.

Az irodalmi kultúra fejlesztésére szervezte a Közoktatásügyi Népbiztosság a fordítói irodát is. Rendeltetése, hogy a világirodalom legértékesebb termékeit az eredeti nyelvből készült hűséges és művészi fordításokban juttassa el a magyar olvasóhoz. Terjedelmes és sokoldalú munkaprogramját úgy vélte leghelyesebben és leggyorsabban megvalósítani, hogy mindenekelőtt az egész világirodalomból összeállította azoknak a klasszikus és modern műveknek a jegyzékét (a sürgősség sorrendjében elsősorban a drámai művekét), amelyek vagy még egyáltalában nem, vagy pedig elavult, illetve művészietlen, ponyvaszerű fordításokban voltak a magyar közönség számára hozzáférhetők. Azoknak a munkáknak a fordítása, melyeknek hiányát leginkább szenvedi a magyar irodalom, már folyamatban van. A program adminisztratív keresztülvitelének eredményességét biztosítja egy arra hivatott, központosított szervezet: a *Szellemi Termékek Országos Tanácsa*. Mindez nem volt meg, mert lehetetlen lett volna a kapitalizmus rendszerében.

Ifjúsági folyóiratok

A Közoktatásügyi Népbiztosság az ifjúsági folyóiratok közül azokat, amelyeknek fenntartását kívánja, a maga kiadásába vette át. Az elv az, hogy a gyermek a legjobbnak is a javát kapja és propagandát csak művészeten át. A megjelenő lappéldányoknak csak kisebb része jut a régi előfizetőknek, nagyobb részét a Munkások Gyermekbarát Egyesülete ingyen terjeszti proletárgyermekek közt.

A színházak ügye

A tanácskormány legelső és legfontosabb teendői egyikének tartotta, hogy azt a hatalmas szellemi fegyvert, mely eddig kizárólagosan a burzsoázia érdekeit szolgálta, a színházat, a proletárság kezébe adja. A hatalom átvételét követő első napon tehát Budapest összes színházait, mulató- és szórakozóhelyeit, azóta a meg nem szállott területek valamennyi ilyen intézményét is köztulajdonnak nyilvánította és saját kezelésébe vette. Budapest és az ország valamennyi színháza március 21-e óta a proletárdiktatúra szolgálatában áll. A színházak műsora azonnal megváltozott. A letűnt polgári ideológia színdarabjai helyett mindenütt az új eszmei irányzatnak megfelelő művek kerülnek a színházak közönsége elé, amely egycsapással szintén más lett.

A *színházakat szocializáló bizottság* ugyanis azonnal eltávolította a gazdag dologtalanok rendjét a színházak nézőteréről, mert a színházjegyeknek előbb kétharmadát, majd négyötödét a szakszervezeteken keresztül egyenesen a dolgozóknak bocsátotta rendelkezésére, az előbbieknél lényegesen olcsóbb árakon. A proletárság azóta valósággal özönlik Budapest színházaiba, noha azok csaknem kivétel nélkül csupa olyan művet játszanak, amiket a régi rendben éppen tartalmuk súlya és komolysága miatt legfeljebb ha előadni lehetett sok évben egyszer-egyszer, műsoron tartani soha. S noha már a szezon végét járjuk, a színházak látogatottsága, mely azelőtt ilyenkor már minimális volt, egyáltalában nem csökkent. A proletariátus lelke, melyet mesterségesen tartottak szárazon, szomjasan, fáradhatatlanul issza fel a nemesebb szórakozás cseppjeit, s egyszerre kiderült, hogy Budapestnek, szükségleteihez mérten, nagyon kevés színháza van.

A szellemi irány megváltoztatásával együtt a bizottságra háramlott az a nagy feladat is, hogy a színházak proletársorban tartott alkalmazottjainak gazdasági helyzetén javítson, s az országban tengődő színész-proletariátus kérdését is elintézze. Ma már ez is megtörtént. Az ország egész területén sínylődő színész-proletariátus is csoportokba van már szervezve, melyekben becsületes kultúrmunkával megkeresheti kenyerét.

Az óriási üzem minden zökkenő nélkül tért át az új sínekre. A tanácskormánynak e percben Budapesten harmincnál több színház és szórakozóhely s a vidék valamennyi színháza áll rendelkezésére a proletárkultúra minél hathatósabb terjesztésére. A meglevő színházak számára új és az elmúlt időkével össze nem hasonlítható színvonalú program készül, s a spekuláció kezéből kiragadott területeken új színházak fognak létesülni mihamarabb, hogy a proletárság lelki nevelése a szórakozáson keresztül tökéletesebb és magasabb rendű legyen, mint az elmúlt idők henye színházlátogatóié volt, virágzása legszebbnek mondott napjaiban.

Jelentés a Közoktatásügyi Népbiztosság működéséről. Budapest, 1919. június.

ÁRA 2 KOR.

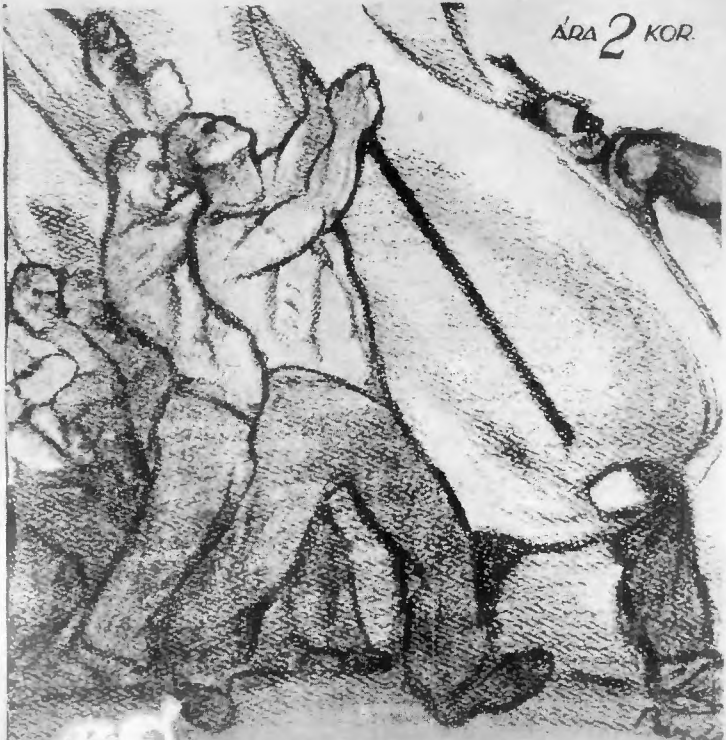

VÖRÖS ÉRDEKES ÚJSÁG

1919 MÁJUS 1

NEMZETI SZINHÁZ

(A Magyarság Színháza.)

Vasárnap, 1919. április 13-án délután:

SOK HŰHÓ SEMMIÉRT

Vasárnap, 1919. április 13-án este:

ÁRMÁNY ÉS SZERELEM

Helyárak: Mátinéé és délutáni, este egy órával.

Helyárak: Délutáni és esti egy órával.

A „Magyar Szinpad" a helyszínelőnél 90 filléres kapható.

MŰSOR:

Hétfő	April 14-é:	A Merkur	Bérl. 1. 3.
Kedden	15-én:	Szerep az Isten	Bérl. 2. 4.
Szerdán	16-án:	Dalnok	Bérl. 1. 3.
Csütörtökön	17-én:	A bolond	Bérl. 2. 4.
Pénteken	18-án:	Don Carlos	Bérl. 1. 3.
Szombaton	19-én:	Az ördög	Bérl. 2. 4.
Vasárnap	20-án:	11 órakor: Bach-est	Bérl. 1. 3.
		ugyanaz délután: szerelem	Bérl. 2. 4.
Hétfő	21-én:	A „A szerelem bűnje"	Bérl. 1. 3.
		ugyanaz délután: szerelem	Bérl. 2. 4.

A legyek nagyobb része a szakszervezetek rendelkezésére áll.

A legyek kisebb részét és a szakszervezetek által eddig igénybe nem vett legyeket ugyanis naponta legyenként 10 filléresért eddig pénztár ügyelet 9 1-ig és délután 3 4 órig. Vétetnek jegyek 50-20 darabig rendes helyárakon, míg pedig minden délelőtt csak azon a napon, amelyre az illető délután kí van kérve.

Helyárak a vigadóné adóval együtt

A helyek megjelölése	Ár	Ár	A helyek megjelölése	Ár	Ár
	K.	F.		K.	F.
Emeleten páholy és szélsőrész	[illegible]	[illegible]	Emeleten B-V sor	[illegible]	[illegible]
Az ott páholy és szélsőrész	[illegible]	[illegible]	VI-VII. sor	[illegible]	[illegible]
Emeleten páholy és szélsőrész	[illegible]	[illegible]	Emelet páholy I. sor	[illegible]	[illegible]
Emelet páholy I. sor	[illegible]	[illegible]	II. sor	[illegible]	[illegible]
II-III. sor	[illegible]	[illegible]	III-IV. sor	[illegible]	[illegible]
IV. sor	[illegible]	[illegible]	Emelet páholy	[illegible]	[illegible]
Emeleten B-V. sor	[illegible]	[illegible]	Emelet páholy I. sor	[illegible]	[illegible]
VI-VII. sor	[illegible]	[illegible]	II. sor	[illegible]	[illegible]
III-IV. sor	[illegible]	[illegible]	III. - IV. sor	[illegible]	[illegible]
Emelet díszhely	[illegible]	[illegible]	Emelet díszhely	[illegible]	[illegible]
Emelet díszhely	[illegible]	[illegible]	Karzat szék	[illegible]	[illegible]

A

KÖZTULAJDONBA VETT MŰKINCSEK ELSŐ KIÁLLÍTÁSA A MŰCSARNOKBAN

NYITVA NAPONTA DÉLELŐTT ½ 10-1 DÉLUTÁN 4-7 ÓRÁIG BELÉPÉS SZAKSZERVEZETI TAGOKNAK IGAZOLVÁNY FELMUTATÁSA ELLENÉBEN INGYEN MÁSOKNAK HÁROM KOR.

1919

I. évfolyam. Budapest, 1919. évi május 14. 10. szám

SPORTKÉPEK

A SPORT MINDEN ÁGÁVAL FOGLALKOZÓ KÉPES FOLYÓIRAT

Előfizetési ára helyben és a vidéken:
egész évre 150 korona
félévre 75 korona
negyedévre 38 korona
egész szám ára 3 korona
Megjelenik minden szerdán délután

A „SPORTKÉPEK"

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Aradi utca 14. Telefon 22-87. (... 62-00.)

A szöveg és képek szerkesztése csak a hivatalos megjelenésért felelős szerkesztőt.

A MARGITSZIGETI STADION.

Írta: HAMOS ALBERT

Nemrég hírül hoztuk a sport Budapest-lakosságának, hogy egy hatalmas kultúrcélokat szolgáló sportcsarnok épült a Margitszigeten megoldásra szoruló sportcélok és a szabad szervezetek, a Duna Szigetszigetben alakuló kerülőutak és más egyszerűsítés egy hatalmas tulajdonságát a prima és fedett szabad-tér — a szigetszigetben — az egyszerű, hogyan jön szabadszerűsítés kultúrcélok szolgálatban, szervezetek, csapatok és szövetkezés szabadságát szolgálja a Margitszigeten a Stadion létesítésének. A régi Budapestnek, ki is az ő kedvelő mulatóhelyeinek, ennek a régi korszakban az ő kedvelő mulatóhelyeinek, ennek az utolsóelőtti és a most mögötte kiszélesedő és ellátott forgalmat bonyolíthatóan, egy tekintetben kapcsolódó kéjek, szórakozás és szigetszigetben helyben alkalmazott kikötőhelyekkel — ontunk az szórakozás és szigetszigetben a sportban.

Testnevelésünk foglalkozott szervezetünk. Ez az, amiért kötelezővé vált az a szabadság, hogy bárhonnan szervezhetünk, ahol csak szükséges vagy elengedhetetlen szükséglet a Margitszigeten. Szervezés szervezés, szervezés és kirándulás szervezése szerint. Jelen cikkünk célja

A STADION BEJÁRÓJA A LÉGIFOTÓN

A Közoktatásügyi Népbiztosság
Ifjumunkás Propaganda
Ugyosztályának

IV. hangversenye

pünkösd hétfőn, e hó 9-én
délután fél 4 órakor a Zeneakadémia nagytermében

MŰSOR:

Mozart: C-dur trió.
Előadják: Rozgonyi Ágnes, Sándor Árpád, Hartmann Imre.

Modern költőkből szavalt Gellert Lajos.

Beethoven: Tavaszi szonata.
Előadják: Rozgonyi Ágnes és Sándor Árpád.

SZÜNET.

Dalok. Előadja: R. Hardorfi Anna.

Schumann: Karneval.
Előadja: Vas Sándor.

Schubert: Rondo Brilliante.
Előadják: Rozgonyi Ágnes és Sándor Árpád.

7 FILM SZOVJET-OROSZORSZÁGBÓL

Szamuelly elvtárs repülőgépen hozta Budapestre.

E héten kerül bemutatásra számos mozgóképszinházban.

Aktuális helyszíni felvételek az oroszországi eseményekről. ★ ★ Képek a bolsevizmus diadalmas fejlődéséről.

MUNKÁSTEMPLOM SAJTÓ ÉS PROPAGANDA OSZTÁLYA

JAVASLAT A SAJTÓTERMÉKEK ORSZÁGOS TANÁCSA HATÁSKÖRÉBE TARTOZÓ ÜZEMEK SZOCIALIZÁLÁSÁRÓL

(Könyvnyomdák, betűöntödék, tömöntödék, kőnyomda, cinkográfia, mélynyomók, fémnyomdák, fénynyomdák, bádognyomók, könyvkötészetek, vonalazó intézetek, üzletikönyv-gyárak, borítékgyártás, szivarkahüvely-gyártás, papírvirág-készítők, papírzacskó-gyártás, sírkoszorú-gyártás, szemfedél-gyártás, könyvkiadók, könyvkereskedők, antikváriumok, zenemű- és térképkiadók, papírgyártás, papírkereskedés, tanszerkészítők, nyomdaifesték-gyárak és hengeröntödék, grafikai szaküzletek, fényképészek, fényképészeti cikkek szaküzletei.)

I. Általános rész

A szocializálás célja, hogy a magántulajdon kizsákmányoló rendszere helyett a közös termelés alapján, csak a dolgozók javára, azok kizsákmányolása nélkül termeljünk. Ezért a Tanácsköztársaság az üzemeket állami kezelésbe veszi át, illetve társadalmasítja, és lehetőség szerint egy szervvé vonja össze a szakmákat.

A többtermelés és az üzem kihasználása szempontjából az alábbiakban átnyújtjuk szakmánk szocializálására vonatkozó tervezetünket. Tervezetünkben részletesen rátérünk a legközelebbi teendőkre, ha azonban a tervezet egyes részei hiányosságot mutatnának fel, úgy az itt lefektetett alapelvek szerint járunk el. Az eljárást berendelt szakbizottságok szakreferensei közösen intézik; ezért a szocializáló bizottság körülbelül 10 osztályt létesített eddig. Ezek a szakosztályok külön-külön és esetről esetre véleményezik a gyakorlati életben felmerülő eseteket, és a szocializáló bizottság tagjainak hozzájárulásával intézkednek. Ezek a következők:

könyvnyomdák, kőnyomdák, könyvkötők, papírkonfekció, anyagelosztó, központi adminisztráció, fényképészet. Az itt felsoroltakhoz tartoznak természetesen a rokonszakmák.

II. Pénzügyi rész

Az * tanácsköztársasági rendelet alapján az üzemi ellenőrző munkástanácsok meghallgatása után, előterjesztéseik alapján, javasolni fogjuk a termelési biztosok kinevezését, személy szerint. A termelési biztosok kiküldésével egyidejűleg a pénzügyek átvizsgálására és átvételére, a sajtódirektórium által már meghatározott formában, a Pénzintézeti Központtal egységesen járunk el, miután a szocializált üzemek pénzügyeit a Pénzintézeti Központ fogja kollektív alapon intézni. Miután ez a megállapítás a Sajtótermékek Országos Tanácsa hatáskörébe tartozó összes üzemekre vonatkozik, ezt a megállapítást az egyes szakmáknál, illetve a szakmák speciális szocializálásának leírásánál külön nem fogjuk megismételni, miután ez mindegyikre érvénnyel bír.

---

* Az eredetiben így.

III. A könyvnyomdák szocializálása

Magyarországon az 1918. évi június hó 22-én felvett statisztika szerint 1137 könyvnyomda volt, éspedig: 257 Budapesten és 880 vidéken (378 városban); ez utóbbiak közül elesnek a megszállott területeken levő könyvnyomdák, melyeknek száma ez idő szerint megállapítható nem volt.

A szakosztály feladata elsősorban a Budapesten levő nyomdák szocializálása. Szocializálás alá kerülnének elsősorban azok a nagyobb könyvnyomdák, melyek 20-nál több alkalmazottat foglalkoztatnak, ezeknek száma Budapesten 56. A 20-nál kevesebb alkalmazottat foglalkoztató budapesti könyvnyomdák szocializálása előtt sorra kerül a vidéki városokban levő, 20-nál több alkalmazottat foglalkoztató könyvnyomdák szocializálása, és csak azután kerülnének sorra a budapesti — majd végül a vidéki városokban levő 20-nál kevesebb alkalmazottal bíró nyomdák.

A nagyobb nyomdák kétségkívül rentábilisabbak, mert hiszen az üzemvezetés, a munkabeosztás, az anyagbeszerzés és sok egyéb munkálat aránylag kevesebb költséget igényel a nagyobb üzemben, mint a kisüzemben. A kisüzemek centralizálása bizonyos fokú óvatosságra int bennünket a könyvnyomdák speciális helyzete miatt. Ugyanis majdnem minden könyvnyomda betűmagassága más és más, ami lehetetlenné teszi a különböző betűmagassággal rendelkező könyvnyomdák egy üzembe való centralizálását. Ennek dacára a kis nyomdák betűi mégis felhasználhatók úgy, hogy azokat beöntenők és modern típusú betűkké alakítanók át. Politikai szempontból a kis nyomdák fenntartása nem kívánatos, sőt egyenesen káros, miután ezek voltak mindig tenyészhelyei az ellenforradalomnak.

Az üzemek szocializálásánál, mint ahogy a második részben már említettük, legelső teendőnk az üzemi tanácsok meghallgatása után az üzemi biztos kinevezésére szóló előterjesztés. Csak a legnagyobb, 50 munkást meghaladó üzemeknél gondolunk külön üzemi biztosokra, ennél kisebb üzemeknél 2—3 üzemnek közös üzemi biztosa lenne. Tekintettel azonban arra, hogy nagyon sok kő- és könyvnyomda nemcsak szorosan hozzátartozó tömöntödével és betűöntödével bír, hanem könyvkötészettel, litográfiával, könyv- és lapkiadóvállalattal is, ezen üzemek egységes vezetése érdekében feltétlenül szükségesnek véljük, hogy az egész üzem felett diszponáló üzemi biztosok neveztessenek ki.

Az üzemi biztosok első feladata az üzemellenőrző tanácsok közbejöttével a vezetésük alatt álló üzem vagyonának és teljes leltárának átvétele; ennek megtörténtét természetesen köteles azonnal bejelenteni tanácsunk szakosztályánál. Ugyancsak jelenteni tartozik osztályunknál a személyzet létszámát, és azt, vajon a személyzet kellően foglalkoztatva van-e, és ha nem, mily munkák volnának azok, melyek a személyzet foglalkoztatásához szükségesek. Munka hiányában osztályonként mennyi a felesleges munkaerő. Az üzemi biztosok szükséghez képest, de legalább hetenként egyszer működésükről jelentést tartoznak küldeni szakosztályunkhoz. Az üzemekben foglalkoztatott munkások létszámát egyelőre megbolygatni nem kívánnám, hanem a fölösleges munkával bíró üzemek

munkájának átutalásával óhajtjuk biztosítani minden üzem rendes menetét. A személyzet elbocsátásához csak akkor szándékozunk nyúlni, ha előttünk nyilvánvaló lesz, hogy azok tartósan nem foglalkoztathatók. Az ebben a szakaszban elmondottak természetesen vonatkoznak az összes szakosztályokra, melyeknek tervezeteit a következőkben adjuk elő. Az üzembiztosok hatásköre a könyvnyomdákban főnöki, illetve a vezérigazgatói teendők ellátása, különösen, hogy az üzem a lehetőséghez képest az eddiginél még ésszerűbben legyen kihasználható. Ennek elérése végett az üzemi biztosok állandó érintkezésben lesznek tanácsunk termelési szakosztályával, ami által a vezetésük alatt álló üzemeket munkával elláthatják. Ugyancsak a termelési osztályunk feladata lesz gondoskodni az anyagelosztó alosztályok útján arról, hogy a szocializált üzemek a szükséges anyagokkal elláttassanak.

Az üzemi biztosok Budapesten közös tanácsot alkotnak. A biztosok tanácsa a szocializáló bizottság könyvnyomdai szakelőadója vagy a szakosztály termelési biztosa által kinevezett más megbízott elnöklete alatt időközönként ülést tart.

Az üzemi biztosok a grafikai szakosztály termelési biztosának felelősséggel tartoznak működésükért, és tartoznak annak intézkedéseit végrehajtani.

Szigorúan kötelességük arra ügyelni, hogy az üzemben csak a legszükségesebb kiadások eszközöltessenek, és általában őrködniök kell afölött, hogy minden bevásárlás, anyagbeszerzés stb. csak az arra illetékes fórumokon keresztül történhessék.

Haladéktalanul gondoskodni kívánunk arról, hogy szakosztályunk közegei pénzügyi szakértők bevonásával meggyőződést szerezzenek az üzemek átvételéről és ezeknek helyes és céltudatos üzembentartásáról, és amennyiben arról győződnénk meg, hogy akár az átvétel, vagy pedig az üzemvezetés nem a kívánatos módon történt vagy történik, annak orvoslásáról azonnal gondoskodni fogunk. Az üzemi biztosok kötelessége arra ügyelni, hogy az üzem pénztárában csak az üzem fenntartásához szükséges összegek legyenek. Ezeket meghaladó összegek azonnal beutalandók az illető üzem számlájának javára a Pénzintézeti Központba. Ha az üzem kiadásainak fedezésére bármi okból elegendő pénz nem állna rendelkezésre (ha ez az eset előfordulhat), akkor az üzemi biztos tartozik gondoskodni, hogy szabályszerűen kiállított és általa hitelesített számlák a grafikai szakosztálynak termelési biztosához vagy ennek helyetteséhez idejekorán utalványozás végett bemutattassanak.

IV. Betűöntödék szocializálása

Magyarországon egyetlen önálló betűöntöde van, és ez az Első Magyar Betűöntöde, Budapest, VI., Dessewffy-utca 32., valamint az ennek fiókját képező Fischer és Miksa-féle öntöde, VI., Révay utca 16., a vállalatnak 20-nál több alkalmazottja van, és így szocializálásra kerül. Az ezenkívül még Budapesten levő 7 betűöntöde; 4 galvanoplasztika, 3 nikkelező és abban levő tömöntödék kizárólag könyvnyomdákkal kapcsolatos házi szükségletre dolgoznak, miért is ezek szocializálása a

könyvnyomdákkal együtt és egy időben történik, ami nem zárja ki azonban, hogy később többtermelés szempontjából egyesíteni lehetne az Első Magyar Betűöntödével.

V. Litográfiák (előnyomda, fémnyomda és fénynyomda), mélynyomógépekkel rendelkező nyomdák, cinkográfiák szocializálása

Magyarországon egy-két számba jövő kőnyomda kivételével, mely vidéken és nagyrészt a megszállt területeken van, a litográfiák, mélynyomdák és cinkográfiák Budapesten vannak, s mivel csak ezek bírnak kellő technikai felszereléssel és szakavatott munkásszemélyzettel, a szocializálás szempontjából csak ezeket kívánjuk tekintetbe venni.

A budapesti litográfiák, mélynyomdák, cinkográfiák közép- és kisüzemek, s a termelőképességük nemcsak a személyzet számától, hanem sokkal inkább a technikai berendezkedéstől függ, ezért a szocializálást a következő módon kívánjuk keresztülvinni.

1. Szocializáltassanak azok az üzemek, amelyek más szakmákkal közös üzemek, és így 20-nál több alkalmazottjuk van.

2. Szocializáltassanak azok a tiszta üzemek, melyek 20-nál több alkalmazottal bírnak.

3. Szocializáltassanak azok a litográfiai üzemek, melyek 20 alkalmazottal nem bírnak, de 3 gyorssajtóval (kőnyomógép, offsetgép, bádognyomógép) rendelkeznek.

4. Szocializáltassanak azok a 20 alkalmazottal nem bíró olyan üzemek, amelyek 3 gyorssajtóval sem rendelkeznek, de szükséges speciális munkát (műszaki, építészeti tervek, rajzok sokszorosítása) végeznek, vagy amelyek speciális berendezéssel rendelkeznek (fotómechanikai készülékek, offsetgép stb.). Ezeknek az üzemeknek szocializálása a hasonló nagyobb üzemekbe való beolvasztásukkal történnék.

VI. Könyvkötészet

Budapesten a legutóbb felvett statisztika szerint 37 könyvkötészet volt, amely 20-nál több alkalmazottat foglalkoztatott, továbbá 5 dobozgyár, 5 cigarettahüvely-gyár, 4 levélboríték-gyár, 7 szemfedél-, sírkoszorú- és művirággyár, 3 papírzacskó-gyár és egy papírnemű-gyár.

Tekintettel arra, hogy a legtöbb nagyobb könyvkötészet kapcsolatban van könyvnyomda üzemmel, a szocializálás technikai részére vonatkozólag ugyanazok az eljárások, mint a III.-ban felsorolt könyvnyomdák szocializálásánál.

VII. Könyvkiadó vállalatok szocializálása

1. Leltár készítendő az összes termékekről és felszerelésről.

2. Kimutatás készítendő a személyzetről, a munkakörök, alkalmaztatásuk ideje és minősége és fizetések megjelölésével. (Ez nemcsak a tisztviselőkre, hanem mindennemű, a vállalatnál alkalmazásban levő egyénre kiterjed.)

3. Kimutatást kell készíteni:

a) a szedés alatt levő munkákról, *b)* nyomás alatt levő munkákról,

c) könyvkötészetben levő munkákról, *d)* a már elkészült, de piaci forgalomba nem került, illetve meg nem jelent könyvekről, *e)* a matricázott munkákról, *g)* a beszolgáltatott, de még szedésbe nem adott kéziratokról, *h)* a leszerződött, de még be nem szolgáltatott munkákról, *i)* a tervezetek, melyek új könyvkiadásokra készültek, összeírandók és szintén benyújtandók. — Ez a rendelkezés vonatkozik nemcsak a 20 alkalmazotton felül bíró üzemekre, hanem minden egyes kis könyvkiadóra. Minden kis könyvkiadó üzem átvételét ajánlatosnak tartjuk, sőt több kis kiadó teljes megszüntetése feltétlen szükséges.

Ajánlatosnak tartja a szocializáló bizottság az ellenforradalomra való tekintettel a kisüzemű (10-nél kevesebb személyzettel bíró) könyvkereskedések szocializálását is, ezt azonban csak a Közoktatásügyi Népbiztos, a könyvtermelési osztály és a szocializálási népbiztos külön beleegyezésével tartjuk keresztülvihetőnek, miért is mind a két szervhez külön átiratot intézünk kellő megokolással.

VIII. A papírkonfekció, papírkereskedések, tanszerkészítők szocializálására nézve,

amennyiben ezek nagyüzemek keretein kívül esnek, a fennálló tanácsköztársasági rendeletek a mérvadók.

IX. Kő- és könyvnyomdai festékgyárak és grafikai szaküzletek szocializálása

Magyarországon mindössze két kő- és könyvnyomdai festékgyár van, melyek egyben festékező hengeranyag-gyártással is foglalkoznak: Berger és Wirth-féle gyár, Budapest, IX., Márton utca 19. és Lorilleux Ch. és Tsa, Budafok.

Ezen cégek gyártmányaira a szakosztályunk hatáskörébe tartozó kő- és könyvnyomdáknak feltétlenül szükségük van, és ezért ezen üzemek sürgős szocializálását múlhatatlanul szükségesnek tartjuk. A Lorilleux Ch. és Tsa cég francia tőkések tulajdona, és emiatt ez utóbbit csak felügyelet alá kívánjuk venni, ha azonban nem volna politikai akadálya, helyesebbnek vélnők a két gyár egyesítését, vagy legalábbis az egységes vezetését.

Az összes grafikai szaküzletek, melyek betűk, nyomógépek, könyv- és kőnyomdai festékek és egyéb könyvnyomdai rokonszakmabeli anyagok és kellékek külföldről behozott lerakatot képeznek, szocializálandók, ezeknek anyaga részben az Első Magyar Betűöntödébe, részben a szakosztálynak anyagelosztójába volna beszállítandó.

X. Fényképészet, fényképnagyító ipar és röntgen-laboratóriumok szocializálása

A fényképészet a proletariátus legközvetlenebb művészete. A kapitalista társadalomban a fénykép azonban azért nem lehetett nevelő hatással a népre, mert a tőkés műteremtulajdonosok a legjobb szerkezetű termelőeszközöket kisajátították, és oly magas árakon bocsátották termékeiket a fogyasztó közönség rendelkezésére, hogy a fénykép,

mely művészi értékénél fogva nevelő hatással bír, csakis a burzsoázia kezébe került.

A nem szakemberek által, pusztán spekuláns alapra fektetett műtermek egyrészt a proletariátusnak olyan tömegcikket adtak, amelyek nevelő hatással nem lehettek, másrészt pedig a munkásokat végsőkig kizsákmányolták, és maguknak egy here életet biztosítottak. Továbbá, mert Magyarországon fényképészeti cikkeket előállító gyár jelenleg nincsen, és nyersanyag sem hozható be, egyes nagy tőkével bíró műteremtulajdonosok nagy anyagraktárakat felhalmoznak, továbbá, mert a hadügyi fényképészeti szükségletek is indokolttá teszik, a következőket ajánlom elrendelni:

1. A legjobb felszerelésű és nagytőkét képviselő műtermek, valamint a nem szakemberek által vezetett műtermek is (idetartoznak a spekulánsok, valamint azok a kisüzemi szakemberek, akiknek egy műteremnél több van) köztulajdonnak nyilváníttatnak.

Ezek az üzemek összevonva, rátermett szakemberek vezetése alá helyeztetnek. Minden 20 munkás után egy üzembiztos küldetik ki, aki egyben az üzemek ellenőrzését is gyakorolja.

Ez a rendelet kihat a fényképnagyító üzemekre is.

2. A magántulajdonban levő röntgen-laboratóriumok köztulajdonnak nyilváníttatnak. A röntgen-készülékek tulajdonosai azonnal kötelesek készülékeiket teljes felszerelésükkel együtt bejelenteni.

3. Az összes szakcikkekkel kereskedő üzletek készlete zár alá helyeztetik. Árukiadás az üzemek részére csak a Sajtótermékek Országos Tanácsa Szocializáló Bizottsága ellenjegyzése mellett eszközölhető.

P. I. Arch. B. M. eln. 1920-36-453-3652.

ÚJ ÉLET A MAGYAR IRODALOMBAN

Akik az új rend, az új világ, a dolgozó emberek világa ellen lázadnak, hamis érveik között nem utolsó helyet szántak annak az argumentumnak, hogy a kommunista állam ellensége a szellemi munkának, a kulturális haladásnak. Ezt az állítást legjobban és legerélyesebben a tények cáfolják. Az ifjú proletárdiktatúra első intézkedéseivel már bebizonyítja, hogy nem akarja az élet sivár szürkeségét, hogy felismeri a művészi és tudományos munka óriási jelentőségét, és ehhez mérten akarja ellátni az írót, művészt, tudóst, a szellemi munkást, szellemi proletárt. *Az új állam kultúrszocializmust hirdet és cselekszik.* Megszüntetni azt az igazságtalan állapotot, hogy a kultúra és a civilizáció kiváltságos osztályok élvezeti cikke legyen. *A kultúrát és civilizációt életszükségletnek látja a kommunista állam,* ÉS EZÉRT EGYENLŐEN osztja fel a kultúrjavakat is a dolgozó emberek között, miként az anyagi javakat.

E munkájának egyik első állomása volt a színházakról kiadott rendelet, melyet lapunk más helyén méltatunk. Tegnap pedig megalakult az *írók szovjetje,* melynek tizenöt tagja van, éspedig: *Barta* Lajos, *Nagy* Lajos, *Osvát* Ernő, *Kassák* Lajos, *Halasi* Andor, *Révész* Béla, *Biró* Lajos, *Franyó* Zoltán, *Rozványi* Vilmos, *Gallovich* Károly, *Molnár*

Ferenc, *Móricz* Zsigmond, *Karinthy* Frigyes, *Babits* Mihály és *Heltai* Jenő.

Ugyancsak vasárnap alakult meg a Szocialista Irodalmi, Művészeti és Tudományos Társaság. Vágó József elnökölt, s fejtette ki a társaság programját. A központi intéző bizottság tagjai lettek: Kunfi Zsigmond dr., Révész Béla, Biró Mihály, Bresztovszky Ede, Gyetvai János dr., Szakasits Árpád, Kárpáti Aurél, Balassa Jenő, Révész Mihály dr., Bálint Aladár, Osvát Ernő, Vágó József, Márffy Ödön, Kőhalmi Béla, Rudas Zoltán dr. Az egyes szakosztályok intéző bizottságába megválasztattak: Biró Lajos, Kárpáti Aurél, Bálint Aladár, Osvát Ernő, Várnai Dániel, Vanczák János és Csizmadia Sándor az irodalmi, Reinitz Béla, Kürti József, Vágó József, Forgács Rózsi, Lugosi Béla, Márffy Ödön, Kmetty János a művészeti, s Ágoston Péter, Lukács György dr., Rudas Zoltán dr., Bánóczi László dr., Török Lajos dr., Hevesi Gyula, Somogyi Mihály dr. a tudományos szakosztály részéről.

Tegnap ülést tartott az *Alkotóművészek és Tudományos Kutatók Szövetségének* ügyvívő-tanácsa is. *Pikler* Gyula indítványára kimondták, hogy a szövetség tovább is teljes odaadással folytatja működését. *Radó* Sándor utalt arra, hogy a tudomány és művészet munkásainak politikai helyzete még nincsen tisztázva. Ezért a tanács Radó indítványára elhatározta, hogy ebben az ügyben sürgősen érintkezésbe lép a munkástanáccsal és a szocialista párt vezetőivel.

Az Ujság. 1919. március 25.

A KÖZOKTATÁSÜGYI NÉPBIZTOSSÁG SZÍNHÁZI PROGRAMJA

A kormányzótanács hétfői rendeletével köztulajdonba vette át a színházakat abból a célból, hogy azok a proletariátus szolgálatába állíttassanak. Ezzel megnyitotta annak a lehetőségét, hogy a proletariátus, mely eddig kénytelen volt kultúrszükségleteit detektívregények és szennyes romantikájú filmdrámák mocsarába fullasztani, most hozzájusson a minden vállalkozói érdektől ment, tiszta művészi kultúrához. Ámbár a proletárdiktatúrának kétségtelenül sürgősebb feladata a burzsoázia gazdasági erejének megtörése és a szocialista termelés megszervezése, mely a szellemi átalakulásnak is egyik legfontosabb tényezője, elsőrendű szükségesség a burzsoázia szellemi elnyomásának is, *mely viszont a gazdasági elnyomás egyik legerősebb eszköze*, egyszer s mindenkorra véget vetni. A tőkés uralom érdeke volt, hogy a kizsákmányolt proletariátus egész világnézetét a kizsákmányolás erkölcsi igazoltságának elismerése irányába állítsa. Ezt szolgálta egyrészt a valláserkölcsi nevelés az iskolában, másrészt a művészetben a rengeteg ponyvatermék, mely a komoly művészi értékek megismerésének gazdasági nehézségei révén egyedül volt hozzáférhető a proletariátus számára.

A művészet népszerűségének legerősebb eszköze a színház, mert míg az olvasáshoz már bizonyos fokú szellemi fegyelmezettség szükséges, addig a színház szemléltető erejével a bonyolultabb művészi fogalmak megértéséhez is közelebb hozza a közönséget.

A színházak műsorának összeállításánál a Közoktatásügyi Népbiztosságot természetesen elsősorban a nevelés szempontjai irányítják. Ez a nevelés azonban nem állhat a művészetnek a politikai agitáció közvetlen szolgálatába állításából. A művészet feladata nem a társadalmi átalakulás technikájára való nevelés, hanem természeténél fogva az egyént, az egyéniséget neveli forradalmivá, az egyéniséget neveli aktívvá, vagyis nemcsak érdeklődővé, hanem cselekvővé is. Ezért minden igazi művészet egyszersmind forradalmi érték is.

Hasoulóan fontos szempont a műsorok összeállításánál az, hogy az eddigi úgynevezett „nemzeti" kultúra minden fenntartás nélkül beleolvadjon a nemzetközi kultúrába. A magyar szempont, mint különösen hangsúlyozandó, egyáltalában nem jöhet figyelembe, bár természetesen az irodalom nyelvi korlátok közé lévén szorítva, feladatául tűzi ki a Közoktatásügyi Népbiztosság a magyar nyelvű irodalomnak is nemzetközi nívóra és tiszta nemzetközi szempontok közé emelését.

A színészek valamennyien állami alkalmazottak. Ez lehetővé teszi, hogy az egyes, eddig profitszempontok által vezetett színházi vállalatok féltékenykedéseit megszüntetve, a budapesti összes színészek egyetlen közös színtársulatot alkossanak, melyből mindig a lehető legjobb együttes állítható össze.

Eddig a vidék — egy-két nagyobb város kivételével — a színházakat teljesen nélkülözni volt kénytelen. A Közoktatásügyi Népbiztosság, hogy ezt a hiányt pótolja, énekes, operai és drámai staggione-társulatokat szervez, amelyek a vidéken, olyan helyeken is, ahol eddig színielőadások egyáltalában nem voltak, nívós előadásokat fognak rendezni.

Azok a budapesti varieték, melyeknek használható színpaduk van (Télikert, Orfeum stb.), rövid idő alatt kamarai játékok céljaira alkalmasokká fognak átalakíttatni. Az ezáltal megszaporodott drámai színházak közül egy kísérleti színházul fog szolgálni, ahol eddig még elő nem adott művek fognak kísérletképpen bemutattatni. Elsősorban új szerzők művei, valamint oly újabb irányt képviselő művek, mely irány még nem vert gyökeret a közönségben, és amelynek értéke még problematikus.

Hasonló eréllyel fogott hozzá a Közoktatásügyi Népbiztosság a művészet egyéb ágainak fejlesztéséhez és a proletariátus széles rétegei előtti megnyitásához. Ezektől az intézkedésektől az uralomra jutott proletariátus hatalmas kulturális fellendítését várjuk.

Vörös Ujság. 1919. március 27.

FORRADALMI ELŐADÁSOK A SZÍNHÁZAKBAN

A színházakat kommunizáló bizottság még a múlt héten elhatározta, hogy a könnyebb műfajú darabokat játszó színházakban, a Király, Magyar és Városi Színházban estéről estére egészen rövid előadásokat tartat a felvonásközökben. Ezeknek az előadásoknak a célja a lelkek forradalmasítása. Írók, költők szórakozás közben ragadják meg a fantáziát, hogy a festett világból néhány percre átvezessék az élet komoly valóságába, a jövő világába, amely szintén csak álom volt valaha, s most dübörgő léptekkel érkezik a földre. Eddig Gábor Andor, Babits

Mihály és Kosztolányi Dezső jelent meg a színházak régi közönsége előtt. Csütörtöktől kezdve a munkások tömegei áradnak a nézőterekre, s ezzel az előadások jelentősége megkétszereződik. Ezen a héten a következő írók tartanak előadásokat. Csütörtökön *Halasi* Andor, pénteken *Karinthy* Frigyes, szombaton *Barta* Lajos, vasárnap *Molnár* Ferenc. A jövő héten sorrendben a következő írók szerepelnek: *Peterdi* Andor, *Révész* Béla, *Komját* Aladár, *Rozványi* Vilmos, *Mácza* János, *Barta* Sándor, *Szélpál* Árpád.

Az Ujság. 1919. március 27.

MUNKÁSEGYETEM

Az emberiség dolgozó osztályai öneszméletre ébredve, önmaguk kezébe vették sorsuk irányítását. A proletariátus forradalmi diktatúrája meghozta első gyümölcsét: a politikai hatalom megszerzését. A politikai hatalom birtokában, és csakis ennek birtokában térhet rá a proletárság a kommunista termelés megvalósítására. A Tanácsköztársaság megalakulásával s a kommunizmus gazdasági berendezkedésével azonban nemcsak új jogok, hanem új feladatok, új kötelességek is várnak a dolgozó osztályokra. A hatalmat, melyet forradalmi diktatúrájával megszerzett, meg kell őriznie, ki kell építenie. A proletárságnak önmagának kell kezébe venni a társadalom irányítását, szervezését is.

Ez a szervezés nem a régi bürokrácia rendszertelen, önkényes rendelkezéseihez fog hasonlítani, hanem a marxizmus tudományos programjának megvalósítása lesz. A szocializmus azt jelenti, hogy az emberiség ügyeinek vezetését a tudomány veszi át. A tudományt, amelyet a burzsoázia eddig önmagának foglalt le, kell most a proletárságnak a magáévá tennie.

A tudomány terjesztésére szolgáló intézményeket a dolgozó osztályok szolgálatába fogjuk állítani. A Forradalmi Kormányzótanács megbízta a Közoktatásügyi Népbiztosságot a szocializmus állami propagandájának szervezésével. A legelemibb ismeretektől kezdve a legmagasabbrendű tudományokig a proletariátus számára hozzáférhetővé kell tenni az emberi megismerés egész nagy területét. Ennek a munkának a keretében foglal helyet a dolgozó osztályok kultúrájának új bástyája: a munkásegyetem.

A munkásegyetemnek semmi köze sincsen azokhoz a „szabadegyetemnek", „népszerű főiskolának" csúfolt előadássorozatokhoz, amelyeken egy-egy kikopott tárgyat ismertettek néhány órán a nagyközönség számára a burzsoá társadalom egyetemének tanárai. De a munkásegyetem nem is a diplomagyár, vizsgagyár és áltudósok képzésének az a torz egyvelege, amelyet a mai egyetem mutat. A munkásegyetemen rendszeres, állandó tudományos munka fog folyni; hallgatói kizárólag a dolgozó proletárság köréből kerülhetnek ki, akik miután kivívták maguknak a hatalmat, most meg fogják szerezni a tudást is ahhoz, hogy a termelést, a közigazgatást, a kultúrát önmaguk irányítsák.

A munkásegyetemen a forradalmi időknek megfelelően elsősorban a marxizmus politikai és gazdasági problémáiról fognak előadásokat

tartani. De emellett a természettudományok, az irodalom, a művészet, a filozófia rendszeres tanulmányozása is kötelező lesz mindazok számára, akik tanfolyamain részt vesznek. A proletariátusnak, amikor belép a szabadság birodalmába, tudnia kell, hogy mi az, amit az emberi kultúra eddig a maga egészében elért. A régi kultúra helyébe új kultúra lép. De ennek kialakításában fel kell használni minden igazán értékeset abból, amit a múlt kultúrák létrehoztak, éppen úgy, mint ahogy az új gazdasági termelés felhasználja a kapitalista termelés vívmányait.

Ezt a feladatot fogja teljesíteni a legközelebb megnyíló Marx-egyetem. Kapui nyitva állanak a világtörténeti hivatásának öntudatára ébredt proletár számára.

Vörös Ujság. 1919. március 29.

Neumann Hilda

AZ ÓVODAI FOGLALKOZÁSOK ÁTREFORMÁLÁSA

Az óvoda elsősorban gyermekvédelmi intézmény, másodsorban a a gyermek testi és lelki fejlődésének elősegítője. Miután a foglalkozások átalakításával akarunk foglalkozni, a gyermekvédelemről csak ismertetésem végén fogok megemlékezni.

A háború ezer és ezer sebet ejtett ezen az immár vérrel és könnyel megszentelt országon. Nincs egy talpalatnyi hely benne, melyen a bánat, a gyász, a keserűség jaja fel nem hangzott volna. Pusztulás, rombolás mindenfelé! De épp ezek a rettentő sebek mutattak rá a bajok okaira. A vérző sebek, a határtalan szenvedések árán jutottunk el a meglátások és megérzések legmagasabb fokára. Úgy érzem, ezek a meglátások fáklyaként világítanak rá az igazságok útjára. Az igazságok útja pedig az emberiség kincséhez, a gyermekhez vezet. Ott kell javítani, ott kell az alapot helyesen lefektetni, ha meg akarjuk menteni az emberiséget még egy olyan borzalomtól, mint aminő a világháború volt.

Ma csak romokat látunk, de erős hittel és akarattal kezdjük meg az építés munkáját, készítsük elő a gyermeket arra a társadalomra, hol nem lesz elnyomó és elnyomott, hol mindenkinek egyformán lesznek kötelességei, de jogai is!

A kultúra, akár a nap, mindenkié lesz, ha a közös munkából kiveszi a részét.

Ez a szent cél vezette azokat, kik minden iskolafajtát képviselve, megalakították „az iskolai reformbizottságot".

Az óvodák képviseletét a VAOSz központi vezetősége reám bízta.

A tervet bemutatom, és azt is elmondom, kik azok, akiket e munkák kivitelével megbíztunk.

1. pont. Kapcsolat az iskola és óvoda között. Miután a bizottság már az első alkalommal hangoztatta, hogy a különböző iskolák egymással szoros érintkezést tartsanak fenn, természetes, arra is kellett gondolni, hogy az építés munkája akkor lesz tökéletes, ha az iskola mintegy folytatja az óvoda munkáját.

A tanítóság számára minden óvoda (a körzetéhez tartozó iskola tanítóságát értem) bizonyos, meghatározott időben mintafoglalkozást

tart, mégpedig a foglalkozások különböző ágából. Célja az óvoda teljes megismerése, betekintés az óvoda benső életébe.

A másik erős kapcsolatot az egyéni lapok megalkotásában látom. Az óvónő megfigyeléseiből a II. csoport gyermekeiről elkészíti az egyéni lapokat, melyeket az év végén az első osztály tanítójának átszolgáltat. Célja, hogy a tanító tiszta képet lásson az eléje kerülő kis emberről.

Az egyéni lapok nyomtatottak lesznek, és azon igyekszünk, hogy a többi felesleges hivatalos aktákat megszüntessük, hogy az óvónőnek ideje legyen e lapok kitöltésére.

2. pont. Beszélgetés. Ez mint külön foglalkozási ág megszűnik. Minden új mesének elmondásánál, sőt a régiek ismétlésénél, a versek, játékok betanításánál vagy ismétlésénél, a munkánál új képzeteket adunk és felújítjuk a régieket. Kevés képzetet adjunk, de az a kevés képzet legyen alapos.

3. pont. Mese. A mese fontos szerepet játszik az óvoda életében, általa visszük bele a gyermek fehér lelkébe a béke, az igazság, a testvéri szeretet, az egyenlőség eszméjét.

Vigyük el a mese szárnyán igazán az aranyos Meseországba, az ezüstvizű folyók, selymes, füves rétek, aranyszárnyú pillangók hazájába, de a béke, a szeretet legyenek hű kísérőink az utakon. Ne alkossunk magunk mesét, mert csak nagyon jó meséket szabad a gyermekek közé vinni.

A mese megszemélyesítheti a virágokat, az állatokat, bútorokat stb. A gyermekek szívesen eljátsszák a mesét, hadd játsszák el, ha lehet, még a verset is.

4. pont. Vers. Kimaradnak a háborúra lelkesítő versek. A versek is a békét, az emberiség szeretetét, a természet szeretetét hirdessék. Az óvónő dramatizálva, azaz megszemélyesítve tanítsa a verset. Ügyeljünk a helyes szövegkiejtésre, a szép hangsúlyra. Kevés verset, de azt szépen tudják az emberkék. A versekre azt mondhatjuk: még a legjobb is csak elég jó.

5. pont. Ének és játék. Az óvodai élet központja a játék, sokat, nagyon sokat játszani. A harcias játékok kimaradnak, szintúgy a dalok is. Olyan játékokra van szükségünk, melyek a gyermekek összességét foglalkoztatják. Olyan játékokat kívánunk, melyeket minden évszakban és minden előkészület nélkül, bármikor eljátszhatnak. Az énekek dallama könnyű és kedves legyen.

6. pont. Munka. A munkák nagy része ösztönszerű lesz, a díszmunkák, a nagy előkészítést kívánt munkák elmaradnak. Ösztönszerű legyen a cirok, melyet vegyítve adunk más munkaanyaggal. Ösztönszerű legyen a berakótábla, az agyag, melynél azonban az óvónő észrevételenül irányítsa a gyermeket. Én az építőszekrényeket is ösztönszerűvé tenném. A sásmunkából megmarad a fonás, csokorkötözés, mely ügyesíti az ujjakat, ezzel tanulja meg a hajfonást, szalagkötést. Rajz az I. csoportban teljesen ösztönszerű, a II. csoportban szintén az óvónő lesz az irányító. A papírmunkák teljesen más formát kapnak, de erről a végén. Elmarad a papírfűzés, a gyöngyfűzéshez az üveggyöngyök helyébe a nagy, színes, nem veszélyes, könnyen kezelhető fagyöngyök jönnek.

A munka szeretetét, megbecsülését neveljük bele a gyermekbe. Eddig a munka keserűséget, robotot jelentett, ma a munka gyönyörűséget, felszabadulást jelent, kell tehát, hogy a munkával már a legkisebb korban barátságot kössön a gyermek. Tegyük neki kedvessé és kívánatossá a munkát, beszélgessen, daloljon munka közben. A néni, köztük járva, itt egy-egy irányító szóval, ott buzdítással serkentsen a munkára. Nincs lélekemelőbb látvány, mint egy munkánál szorgoskodó gyermeksereg.

7. pont. Testnevelés. A régi gyakorlatok elmaradnak, a játékos testgyakorlat foglalja el a helyét. A ritmus-mozdulatok újból felszínre kerülnek, szépíteni a gyermek minden mozdulatát, de egyúttal ügyelni fogunk arra, hogy túlzásba ne menjünk.

*

A cikk írója ezután felsorolja, hogy a munka különböző területein (ének, játék, rajz, testnevelés, táncjáték és gyermekvédelem) kik dolgoznak, majd különösen hangsúlyozza a dajkarendszer átszervezésének szükségességét és a pedagógusoknak az anyákkal való foglalkozásának nagy jelentőségét.

Kisdednevelés. 1919. április 1. 4. sz.

MESÉT A PROLETÁRGYERMEKEKNEK!

A kommunizmus nagy kultúrmunkája, a jövő nemzedék szociális nevelése és a kommunizmus nagy eszméjének beoltása az elkövetkező generációba, egyike a világszocializmus leghatalmasabb feladatainak. A tanácskormány a legelső teendői közé vette fel *a proletárgyermekek lelki és testi gondozását*, és ennek nagy keretébe tartozik egy szép, meleg és komoly eszme: a mesenapok rendszeres bevezetése. A gyermekszórakoztatás pedagógiai felügyeletével a Közoktatásügyi Népbiztosság a Magyar Gyermektanulmányi Társaságot bízta meg, mely már a jövő héttől fogva megkezdi a mesenapok szervezését. A terv az, hogy az iskolákhoz legközelebb eső, alkalmas helyiségekben délutánonként összegyűjtik a proletárgyermekek csoportjait, tanítóik felügyelete alatt, és a leghivatottabb, erre külön kiképzett elvtársak fogják a kis hallgatókat a világirodalom legszebb meséivel szórakoztatni. Nyáron ezeket a mesedélutánokat a köz- és a most megnyitott magánkertekben fogják megtartani. A mesélőket kiváló művészek rögtönzött rajzokkal kísérik táblákon, hogy szemléltetőn támogassák a gyermekek megnyíló fantáziáját, és érdekesebbé, mulatságosabbá tegyék az előadásokat. Később szkeccsszerűen, filmen fogják kísérni a meséket, mihelyt a megfelelő moziképek elkészülnek. Természetesen, a mesedélutánok látogatása ingyenes lesz. A meseakció vezetése tervszerű program és központi szervezet útján történik, egyelőre a főváros egész területén és a külvárosokban, aztán fokozatosan ki fog terjedni az egész országra, fel fogja keresni a legkisebb falut is, hogy a kultúra eddigi összes számőzöttjeit a kebelére ölelje. A tervezet szerint minden gyermek hetenként legalább egyszer kerül sorra, a szervezés megállapodott stádiumában pedig még többször. Így a gyermekek szabad idejét oktató szórakozással

veszik igénybe, hogy más káros időtöltéstől megóvják, megtermékenyítik gondolat- és érzésvilágát, előkészítik elméjét a jövő kultúra számára, és egységesen nevelik fel az új, magas kultúrigényű közönséget.

Pesti Napló. 1919. április 5.

ÍRJUNK A PROLETÁROKNAK!

A Közoktatásügyi Népbiztosság tudományos propagandaosztálya felkéri azokat az írókat, akik társadalmi kérdések vizsgálatával, különösen a proletármozgalmak és a marxizmus tudományos feldolgozásával eddig is behatóan foglalkoztak, és akár eredeti munkákkal, akár alkalmas külföldi művek fordításával a proletárdiktatúra tudományos propagandáját támogatják, szíveskedjenek az alkalmasnak talált művek kéziratát vagy a lefordításra ajánlottak eredeti példányait a Közoktatásügyi Népbiztosság tudományos propagandaosztályánál (Eszterházy utca 30.) benyújtani. A propagandaosztály kéri továbbá, hogy mindazok a szakférfiak, akik képességet éreznek a kommunista társadalom mezőgazdasági, üzemtechnikai, közgazdasági, közművelődési és morális részének kidolgozásával foglalkozni, e témakörbe sorakozó és hasonló terveiket, valamint az esetleg készen levő tanulmányaikat nyújtsák be a propagandaosztályhoz, közrebocsátás céljából. A propagandaosztály minden tudományos értékű és népszerű munkát, forradalmi gondolkozású hozzáértők bírálata után, rendkívül nagy példányszámban fog elterjeszteni a proletárság körében.

Az Ujság. 1919. április 6.

Nagy Lajos

VILÁGSZEMLÉLET AZ IRODALOMBAN

Mi az, hogy világszemlélet? — kérdezik tőlem írók, akiknek nincs világszemléletük, tehát nem is írók, vagy van világszemléletük, de rossz, tehát rossz írók.

Művészet van csak — mondják sokan —, jó művészet és kevésbé jó művészet, vagy a művészet nevében jelentkező értéktelenség.

Shakespeare-t és Goethét szegezik ellenem, amikor az agitatív erőt követelem az írótól, és azt mondják, hogy Shakespeare és Goethe csupán művészek voltak, távol állott tőlük minden, a társadalmi fejlődés irányába kapcsolódó akarás.

(Nem mondják ilyen precízen, mert nem is tudnak a művészetnek arról a felfogásáról, amely ellen hadakoznak, újság nekik, amikor hallják, megértik, hogy rájuk nézve nem kedvező, tehát rögtön tagadják, megismerni nem is akarják, természetes védekező ösztönük: elzárkózni saját értéktelenségük megtudásától; a megismerésre különben képtelenek is, mert az igazság befogadására van diszpozíció és antidiszpozíció!)

De minden tagadás ellen hangosan kiáltom: csak az az igazi író, akinek egységes világszemlélete van, valamennyi létező és lehetséges világszemlélet között pedig csak egyetlenegy a helyes.

Ennek a tételnek az igazságát nem lehet egy cikkben bebizonyítani, de kötetek is hiába harsonáznák annak a fülébe, aki erre az igazságra antidiszponált, tehát akinek ez az igazság érdeke ellen való. A tételt azért írtam le, mert az igazságot nem győzzük elég sokszor világgá kiáltani, és ha néhány érvet sorakoztatok a szolgálatába, ez a csupán-kételkedők (tehát a jóra még képesek), a sejtők, a hajlamosok, de az igazságról még nem tudók kedvéért van, ezeken kívül pedig azokért, akiket a hitükben talán ezzel is erősíthetek.

Nem a műalkotást vizsgálom, nem annak szerepét az egyén és a társadalom életében, nem annak létjogosultságát és objektív célját, hanem az írót, azokat a célokat, amelyeket egy író maga elé tűzhet (amelyekért érdemes dolgozni, amelyekért igényelheti az író, hogy meghallgassák), legfőképpen pedig azokat az okokat, amik miatt az író ír, az akarás lendítő erejét, másképp: a motort, a motor fűtőanyagát, — mert mindennek elsősorban oka van, csak azután célja, mert cél tulajdonképpen nincs is, hanem van irány.

Az író azért ír, mert érzései és gondolatai vannak, amelyek feszítik, nyugtalanítják, amelyek kikívánkoznak belőle, amelyek a kimondás, a minél többekkel való közlés parancsszerű követelésével támadnak reá belülről. Nem igaz az a naiv esztétikai megállapítás, hogy a művészet tárgya a szép, nem igaz tehát, hogy a művész „a szépet állítja elénk", de igaz az, hogy a művész lelkét megérinti az élet, a művész érzi a természetet, a társadalmat (minden jelenségével egyetemben) és az embert. A művész, mint minden ép (vagy: igaz) ember: erkölcsi lény, minden megérzésre helyeléssel és ellenzéssel reagál, ezt a folyamatot kísérő gondolattömeg: az ítéletek sora.

Nem lehet az emberről írni, hogy a művész erkölcse ne színezze át a munkáját, nem lehet az emberről és társadalmáról írni ítélet nélkül: tehát az író írván, mindig kárhoztat és áhít. Az igazság pedig csak egyféle, az igaz író az igazat akarja, a rossz író őrzi, szolgalelkűen vagy ostobán védi a kárhozatost, a közömbös pedig csak erkölcsi értéktelenségéről tesz tanúságot — bár nem hiszek a közömbösekben (a föntebb elmondottak alapján lehetetlen is a közömbös lélek), sunyi kibúvás a közömbösség az igazság nyílt akarásától, tehát a meglevő helyeslése, a rosszal egyetemben. (Az objektíveknek mondott írók ítélete és akarása rejtett, mintegy szándéktalan, de csak látszólag ilyen, akarásuk a művükben jelen levő eleven valóság.)

Nincsen l'art pour l'art művészet, művészet a művészetért, mert ha ez volna is, és érték volna, értéket a művészet a művészetért produktumnak az a másik művészet adna, amelyikért való volna, tehát az agitatív erejű, az igazi művészet. Az írói alkotásnak értékét a belőle kisugárzó, az olvasó lelkét átfűtő agitatív erő teszi, tehát az írói alkotásnak tendenciái vannak. Vannak, mert az agitatív erő valamiktől el, és valamik felé tör. Ezek a tendenciák szinte rejtettek, és így mintegy szándéktalanok, mert a művészet nem kigondolás, hanem intenció — mégis az igazi írók sokban mindig tudatosak is.

Persze, az ellenvetők itt a „tendenciás", a művészileg értéktelen írásokra gondolnak, és hivatkoznak arra, hogy mennyire nem lehet például

egy drámát írni a párbaj intézménye ellen. De csak azoktól eredhet ily ellenvetés, akik nem értik vagy nem akarják megérteni ebben a kérdésben az igazságot. Mert ellenük állítom azt, hogy az igaz művész oeuvre-jéből sohasem derülhet ki például az, hogy aki a házassági hűséget megszegi, az bűnt követ el, ellenben feltétlenül kiderül, vagy legalább sejtésként megmozdul benne, — anélkül, hogy ezt tételként kihozni akarná, nem a házasság a legtökéletesebb formája a szexuális életnek, múlnia kell és helyette valaminek, ami jobb, jönnie kell.

Vörös Lobogó. 1919. április 10. 14. sz.

Kende Ferenc

KÖNYVTERMELÉS A RÉGI ÉS AZ ÚJ TÁRSADALOMBAN

A kapitalista könyvkiadó a könyvtermelésnél egyetlen szempontot ismert: a profitot. Minden kiadói ténykedését a haszon irányította akkor is, amikor tudományos, kulturális vagy altruista köpenybe burkolta azt.

A polgári társadalom könyvtermelésénél elsősorban az író, a tudós és a művész lett a könyvkiadó kiuzsorázottja. A szellemi munkásokat a kapitalista nagyjából két részre osztotta a gyümölcsöztethetőség szempontjából. Az egyik része azok, akiket a polgári társadalom «megérkezetteknek» jelölt meg, a másik része, amelyek lehettek bár a legnagyobb elmék, de összeköttetés és reklám híján a polgári közönség a nevüket sem ismerte. Utóbbiakból kétségtelenül sokan voltak, akik verejtékes küzdelem és koplalás árán az első csoportba küzdötték fel magukat, de menekülni a kapitalista könyvkiadó terrorja elől ők sem tudtak. A polgári társadalom írói kevesek kivételével, hogy megélhetésüket biztosítsák, kénytelenek voltak a polgári könyvkiadók által tanácsolt polgári ízléssel dolgozni. A szabad vagy a haladó művészetek megnyilatkozása a polgári társadalomban a legnagyobb nehézségbe ütközött, mert elsősorban a kiadó volt az, aki azok termékeinek terjesztését megakadályozta.

A szellemi munkásoknak csak az a része élhetett meg, amelyik símulni tudott a romlott polgári ízléshez, és amelyik a kiadó prostituáltja volt. A kapitalista könyvkiadó szép számban termelt ilyen írókat; az öntudatos írókat leszorították a megélhetés lehetőségéről, és amint köztudomású, az igazi tehetségek életük legnagyobb részét nyomorban töltötték.

A kapitalista könyvkiadó működését a polgári ízlés irányította, mert csak ez tudta neki és részvényeseinek a hasznot biztosítani. Ezért nemcsak az írókat kényszerítette arra, hogy magukat megmételyezzék, hanem semmi nemesebb intenció nem vezérelte a közönség kiművelésére. Hogy mégis értékes könyveket kaptunk, ez nem a kiadó érdeme, hanem egyes íróké és tudósoké, akik nagy munkát fejtettek ki addig, míg egy-egy ilyen könyvnek jövedelmezőségét a kiadóval megértették.

A kapitalista kiadó által kért és termeltetett irodalomnak két alapmotívuma volt: az álszentimentalizmus és a szenzációhajhászás,

tekintet nélkül az igazi művészi értékekre. A könyvkiadó termékeivel kizárólag a polgári közönséget akarta kielégíteni, és sohasem törekedett arra, hogy a tömegeknek megfelelő irodalmat nyújtson. Ezért a könyvkiadók terjesztési szervezete az utóbbi évekig a legprimitívebb volt, és a 20 millió lakossággal bíró Magyarországnak alig volt 300 könyvkereskedője. Ebből a néhány száz könyvkereskedőből mindössze alig ötven körül volt tisztán könyvkereskedő, a többiek a könyvet csak mellékcikk gyanánt kezelték. Ez a számadat fényesen illusztrálja azt, hogy a polgári könyvtermelés csak egy kiváltságos körre szorítkozott, és hogy a szellemi értékeket a dolgozó nép nagy tömegeihez eljuttatni nem tudta és nem is akarta. De ez érthető is. A kiuzsorázott proletariátus, az ipar és a föld munkásai sohasem voltak abban a helyzetben, hogy egy-egy butító naptáron kívül más sajtóterméket megvehessenek. A kapitalista könyvkiadó terjesztési munkájában azonban a legutóbbi években változás állott be, amely lényegében eljárásukat nem változtatta meg, de amely nekünk mégis megmutatta, hogy a könyv a tömegeké és nem egy kiválasztott osztályé.

... A könyvkiadó alkalmazottja szintén a legkiuzsorázottabb társadalmi réteghez tartozott, és dacára annak, hogy a könyvkiadó alkalmazottaitól nagyfokú műveltséget követelt, és úgyszólván éjjel-nappal robotoltatta, még annyira sem fizette meg munkájukat, mint az ipari munkásokét. A könyvkiadó és könyvterjesztő tisztviselők a legnagyobb nyomorban éltek, ugyanakkor, mikor a részvényeseknek százezreket fizettek ki. A kapitalista rend összeomlása elsöpri a könyvkereskedelemnek ezt az erkölcstelen formáját, és ha valamely szakmára nagy hivatás vár, úgy ez a szakma az elsők között lesz.

A kommunista társadalom lehetővé fogja tenni, hogy a szellemi kincseket a szó szoros értelmében mindenki élvezhesse; lehetővé fogja tenni már a nevelési rendszerénél fogva is, hogy a milliók megismerkedjenek mindazzal, ami számukra eddig nem létezett. Nem messze fekvő utópiáról van itt szó, a szervezés munkája már megkezdődött. Az összes könyvkiadó vállalatok egységes vezetés mellett, egy üzemben fognak működni, és fogják termelni azt, amire az emberiségnek szüksége van. A termelés sorrendje a következő.

Meg kell mindenkit ismertetni a kommunista társadalom alapelveivel, meg kell tanítani arra, hogy miként és hogy helyezkedjék el a kommunista társadalomban. Az iskolakönyvek légióját át kell alakítani és új tankönyveket kell adni a gyermekek és serdülők kezébe, hogy mindazt a dogmát és azokat a téves tanokat, amelyeket eddig a kapitalizmus tömött a fejükbe, megváltoztassuk. Megváltozik úgyszólván minden tananyag, és a kommunista társadalom szellemében, modern pedagógiai vívmányok érvényesítésével teljesen új iskolakönyvek fognak megjelenni. A könyvtermelést az egész országban egységes szerv fogja irányítani, ez azonban nem jelenti azt, hogy az írók szellemi termékeiket meg ne jelentethetnék. Ami politikailag nem ártalmas, az a jövőben is megjelenhet, tekintet nélkül arra, hogy az a volt üzleti szempontokból kifizetődik-e, vagy sem. Az az ellenvetés tehát, hogy a kommunista társadalom a szabad művészetek megnyilatkozását lehetetlenné teszi,

nemcsak hogy nem állja meg a helyét, hanem éppen ellenkezőleg mindent, aminek csak egy parányi értéke is van, napvilágra fog hozni. A helyzet ma csak az, hogy a könyvtermelést csakis diktatórikus alapon lehet megoldani, miután sajnos, nem rendelkezünk kellő nyersanyaggal, nevezetesen papírral, és így teljesen érthető, hogy az irodalom egy olyan részét, amelynek romboló hatása kétségtelen, nem fogják megjelentetni egyelőre, hanem ahelyett a szükség parancsolta könyveket fogják termelni.

Már megalakult a Közoktatásügyi Népbiztosságnál a Szellemi Termékek Tanácsa, amely dönt afelett, hogy ebben az átmeneti állapotban mi a legszükségesebb, illetve mi termelhető és mi nem.

Egy skálát állapítanak meg a szükség szerint, amelynek alapján fognak e kérdésben dönteni.

Mindenki előtt érthető kell hogy legyen, hogy amikor a föld népe az új társadalom irányaival nincsen tisztában, amikor a proletárgyermekek ezrei oktatásra várnak, akkor nem fontos, hogy kizárólag a szórakoztatás célját szolgáló néhány léha regény lásson napvilágot, mert ezáltal ennek a nagy kultúrügynek rövidesen csődjét idéznék elő.

A Szellemi Termékek Tanácsa szoros összeköttetésben van a Sajtótermékek Országos Tanácsával. Ez a szerv a technikai termelést vezeti, és az elosztást szervezi. Az alapelv a termelésben, hogy a lehető legolcsóbb áron, ízléses kivitelben könyveket és általában sajtótermékeket forgalomba hozzunk. Nemcsak a könyvek nagy tömege a cél, hanem annak művészi kivitele is, ami által az ízlés fejlesztését érjük el.

Az elosztó szerv az eddig a polgári társadalomban volt szerveket, könyvkereskedőket, fel fogja használni arra, hogy a kiadványokat terjesszék, de nem fog megállni ennél a könyvelosztó szervezetnél, hanem országosan fogja a könyv elosztását keresztülvinni. A fővárosban nem lesz ház, ahová a legrövidebb úton ne juttathatná el termékeit. Nem lesz egy olyan összejöveteli helyiség, akár szakszervezet, akár színház, akár kávéház, ahol a szellemi termékekhez hozzájutni ne lehetne.

Aki tisztában van azzal, hogy milyen animáló hatással van az emberre, hogy könyvet mindenütt lát, az meg tudja érteni, hogy a terjesztés ilyen formája milyen nagy jelentőségű. Aki egész nap nem jut könyvekhez, és nem is gondol arra, hogy könyvet vegyen, hanem este szórakozik, és kellemes hangulatban van, ha megpillantja azt a könyvet, szívesen megvásárolja; míg ha ez a hangulat elmúlik, és ha ezért a könyvért külön el kellene menni egy könyvkereskedésbe, sohasem vásárolta volna meg.

A könyvkereskedelem ijedelme, dacára hogy rajtuk kívül is fognak történni dolgok, teljesen alaptalan. A könyvkereskedelem meglevő szervezeteit a Sajtótermékek Országos Tanácsa fel fogja használni. Mindazok az emberek, akiket a könyvkereskedelem eddig foglalkoztatott, továbbra is foglalkozást találhatnak szakmájukban, sőt akinek csak egy csepp ambíciója van, az most fog igazán tért találni ahhoz, hogy egy nagy, ideális kultúrcélt szolgáljon, a könyvterjesztést.

Egyesek kétségtelenül, akik a profitot tartották a legfőbb szempontnak, csalódni fognak. A kommunista társadalom nem fogja eltűrni,

hogy a szellemi termékeken valakit is kiuzsorázzanak, és hogy valaki illetéktelen nagy haszonhoz jusson. Ezek az idők lejártak, a könyv mindenkié, és ezért egyeseknek külön haszna nem lehet. Aki azonban ideális célokért és a kultúráért tenni akar, annak most alkalma nyílik, annak megélhetése a kommunista társadalomban biztosítva lesz.

Corvina. 1919. április 10. 10. sz.

ZENEMŰVÉSZETI ÜGYEK VEZETÉSE

A zeneművészeti ügyek irányítását a Közoktatásügyi Népbiztosság Reinitz Béla politikai megbízottra bízta, aki maga mellé a direktóriumba Bartók Bélát, Dohnányi Ernőt és Kodály Zoltánt választotta. Ugyancsak egy több tagból álló Zeneművészeti Tanács is fölállíttatik a direktórium mellé, mint tanácsadó szerv, amelyben a zeneművészeti ágak legkiválóbb képviselői fognak helyet foglalni. A direktórium ideiglenesen Szemere utca 6 sz. alatt, a Kereskedelmi és Iparkamara helyiségében székel.

Népszava. 1919. április 12.

MŰVÉSZETI MESTERISKOLÁT ÁLLÍTANAK FEL

A művészeti direktórium az országban több mesteriskolát állít föl. Egyik ilyen (fővárosban levő) iskola vezetésével Berény Róbert festőművészt bízta meg. A mesteriskolába csak megfelelő akadémikus képzettségű növendékek vétetnek föl. A végleges fölvételhez a növendékeknek egy hónapig tartó próbamunkán kell részt venniök. A tanítás ingyenes. Akik ez iskola tagjai akarnak lenni, jelentkezzenek április 30-ig bezárólag, délután 2–3 óra között az iskola vezetőjénél, I., Városmajor utca 36. sz. alatt.

Népszava. 1919. április 15.

KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁR-HÁLÓZAT KIÉPÍTÉSE A SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR KERETÉBEN

Rendelet. 56 813/1919-XIV.

Budapest könyvtárügyét teljesen a proletárművelődés szolgálatába akarjuk állítani. Be kell hálózni az egész várost közművelődési könyvtárakkal és szakkönyvtárakkal, úgy, hogy a város dolgozó népe mindenütt ráakadjon a tanulás centrumaira.

Felhívjuk a Szabó Ervin Könyvtárt, hogy a könyvtár nagy újjászervezőjének munkáját továbbépítve haladéktalanul kezdje meg a budapesti fiókkönyvtár-hálózat kiépítését, gyári munkáskönyvtárak és mozgó könyvtárak szervezését. Tegyen sürgős előterjesztést azon épületek lefoglalására vonatkozólag, amelyeket a központi lakás-

biztosság útján lefoglaltatni kérnünk kell, és tegyen javaslatot mindazon eszközök biztosítására nézve, amelyek útján a közművelődési könyvtárak sürgősen berendezhetők és kellő személyzettel elláthatók lesznek.

Felhívjuk ehhez képest a Szabó Ervin Könyvtár vezetőségét, hogy előterjesztéseit a legrövidebb időn belül mutassa be a XIV. ügyosztálynak.

Budapest, 1919. április hó 15-én.

Sidó sk.
XIV. ü. o. népbiztosi megbízott

A Tanácsköztársaság Könyvtárügye. 1919. május. 1. 1. sz.

A SZOCIALIZMUS MAGVETŐI

A propagandamunka, a nép széles rétegeinek felvilágosítása — ismeretes szavak már a múltból is, de mindig és mindvégig csak üres szavak és jól hangzó frázisok maradtak. A gyakorlatban ez a felvilágosító és tanítómunka egészen furcsán festett, s hogy egyáltalában volt ilyesmi, arról csak azok vehettek tudomást, akik évente az állami költségvetésbe e célra beállított összegeket észre vették.

Csak szemfényvesztés volt a régi uralom részéről az egész akció, hiszen létérdekük szólott az ellen, hogy a nagy tömegek tényleg tudáshoz juthassanak. Minden eddigi uralom éppen arra törekedett, hogy a népnek mentől nagyobb részét tartsa mesterségesen sötétségben, minél jobban homályosítsa el látásukat, és tudatosan félrevezesse őket a való igazságok és törvényszerűségek felismerése elől. Miután uralmukat csakis a tömegek érdekei ellenére, s azok rovására tarthatták fenn, a hatalmat a széles néprétegek kizárásával gyakorolták, érthető tehát, hogy nem is volt érdekük, hogy azok megfelelő ismeretekhez juthassanak.

A proletáruralom ezzel szemben éppen a dolgozó nagy tömegek kezébe teszi le sorsuk irányítását, a hatalom gyakorlása ezentúl csakis azoknak részvételével történhetik, s ezért aligha van elsőrendűbb érdeke, mint hogy a dolgozó proletárok milliói tényleg érdeklődést tanúsítsanak a közügyek iránt, s kellő képzettséget nyerjenek arra, hogy az állami élet egyes ágainak a bürokratikus komplikáltságtól megtisztított és egyszerűsített teendőit közvetlenül el tudják végezni.

Propagandamunka, a nép széles rétegeinek felvilágosítása tehát a proletárállamban nem frázis, nem kortes-csaholás, hanem a legelső és legfontosabb teendő, amely nélkül a tulajdonképpeni építő- és alkotómunka el sem indulhat, a szocialista célok valóra nem válthatók.

A proletáruralom komolyan törekszik is ennek a célnak elérésére. A felvilágosító és tanítómunkát külön szerv, a Közoktatásügyi Népbiztosság Tudományos és Népszerű Propagandacsoportja végzi a legkiválóbb szakértők bevonásával. A csoport munkájáról és terveiről annak vezetője, Varjas Sándor elvtárs a következőkben tájékoztatott bennünket:

Könyvek és röpiratok

Két különálló feladat megoldására vállalkoztunk. Egyrészt mindennemű politikai, gazdasági és világnézeti felvilágosító munkának: kiadványok, könyvek, brosúrák, röpiratok és plakátok útján, tehát a nyomtatott szó erejével, másrészt ugyanennek a munkának az élőszó útján, előadások és tanfolyamok által való elvégzésére. A nyomtatott szó erejével ható felvilágosító munkánk két irányú, mégpedig részben tudományos, részben pedig népkiadványok terjesztése által. A túlnyomólag tudományos irányban működő szakosztályunk a kiválóbb szocialisták, nemzetgazdászok, filozófusok és történészek műveinek sajtó alá rendezésével, természettudományos, vallási és erkölcsi önálló művek kiadásával, továbbá a nemzetiségi problémáknak kommunista szempontból való megvilágosításával foglalkozik. Feladata egyszersmind lexikális műveknek (a technika vívmányai, a mesterségek könyvei, a mezőgazdasági többtermelés stb.) kiadása is. Ugyanezen osztály intézi a meginduló szabadoktatási intézmények, népegyetemek részére szükséges kézikönyvek megíratását, s végül ifjúsági iratoknak s a nőprobléma aktuális kérdésével foglalkozó könyveknek kihozatalát is. Megjegyzem, hogy eddigelé több mint száz röpiratot készítettünk, s ebből huszonöt már a nyomdából is kikerült.

Az agitátoriskola

Jelentős részét képezi működésünknek az élő szóval történő oktatás. Már megalakulásunk után néhány nappal a párt legjobb erőinek közreműködésével sikerült megteremtenünk az agitátor- és előadóképző pártiskolát. Az agitációnak és oktató propagandának ez a legfontosabb szerve három részre tagolt intézmény. Először az egyhetes kurzus, amelyben az oktatás reggeltől estig tart, s a hallgatóságot a párttitkárság küldi ki az agitációban már gyakorlattal bíró, illetve a mozgalomban hosszabb idő óta részt vevő elvtársakból, akik itt egy hét alatt az aktuális kérdések egész anyagát átveszik. A második része ennek az iskolának az esti tanfolyam, amely e héten nyílik meg s azok fogják látogatni, akik napközben nem érnek rá. Lényegében hasonló oktatást nyernek, mint az egésznapos tanfolyamon, csupán a kurzus ideje az ottani egy héttel szemben itt négy hét. A harmadik része a jelenleg szervezés alatt álló pártiskola, amely a szocializmus körébe vágó tudományos problémáknak rendszeres földolgozását óhajtja nyújtani állandó tanfolyamokon.

Rövid idő múltán a vidéki városokban a már kiképzett erők segítségével fiókszervezeteket létesítünk, ahol a leküldött elvtársak egyrészt a szóbeli agitációt végzik el, másrészt az általunk kiadott röpiratokat szétosztják és azoknak megfelelő propagandát csinálnak. Azt akarjuk, hogy ne legyen az országnak egyetlen helye sem, ahová a nagy átalakulás szelleme el ne jusson és be ne hatoljon. Mi komolyan vesszük a szállóigét, hogy a tudás hatalom, s most, hogy a munkásság az országban minden hatalmat a saját kezébe vett, mi ennek a hatalomnak részesévé is akarjuk tenni.

Vörös Ujság. 1919. április 16.

A JÖVŐ IRODALMA

Az Alkotóművészek és Kutató Tudósok Szövetségének irodalmi szakosztálya ma este választmányi ülést tartott az Újságírók Szakszervezetének otthonában. Az ülést, amelyen Balázs Béla, a Közoktatásügyi Népbiztosság irodalmi és művészeti csoportjának vezetője, Lukács György közoktatásügyi népbiztos megbízásából ismertette a népbiztosságnak a jövendő irodalmára vonatkozó terveit, Kabos Ede nyitotta meg néhány szóval. Utána Balázs Béla ismertette azt a programot, amelynek alapján a Közoktatásügyi Népbiztosság az irodalom problémáját megoldandónak tartja. Az irodalomban ideiglenesen centralizációra van szükség — mondotta —, ami tulajdonképpen nem szándéka a kommunista kultúrának. A népbiztosság mindent elkövet, hogy az irodalom ne legyen hivatalos irodalom, és a maga részéről az irodalom szabadságát körülbástyázza a saját befolyása ellen is. A Világ című lapot a Közoktatásügyi Népbiztosság mint a saját lapját fogja fenntartani, hogy az irodalmi problémáknak szabad vitaporondja legyen. A diszkusszió tehát elvi alapon szabad lesz az irodalom terén. A Huszadik Század című folyóiratot, amely egyáltalában nem volt szocialista közlöny, a Közoktatásügyi Népbiztosság szintén meghagyja a maga teljes szabadságában.

A cenzúra azonban az irodalomban sem lesz elkerülhető, hiszen cenzúra eddig is volt: a szerkesztők és lektorok a szerkesztőségekben eddig is kiválasztották, hogy minő közlemény jelenhet meg és minő nem. A cenzúrát maga az állam fogja gyakorolni egy cenzori gárda révén, amelynek tagjait maguk az írók fogják szolgáltatni. Maguk az írók fognak cenzúrázni, mintegy irodalmi esküdtszék fog kialakulni. A cenzori munkát az állam tisztességesen fogja honorálni. A lektorok gárdáját a kormány a maga embereivel fogja kiegészíteni.

Az írók testületének, amely a maga kebeléből kiküldi a cenzorokat, alapja az írói kataszter lesz, amelynek igazságos és sürgős elkészítése éppen az íróknak érdeke elsősorban. A kiválasztásnak legfontosabb célja, hogy végre szigorúan elkülöníttessék egymástól az irodalom és a csak hírlapirodalom. A hírlap-„irodalom" a mai értelemben meg fog szűnni. A napi sajtót a proletárállam szolgálatába fogják állítani.

Az írói kataszterek összeállítása nem politikai szempontok szerint történik. Bármely politikai nézetet valló író, ha igazi író, fölvétetik a kataszterbe. Még csak nem is esztétikai szempontok szerint történik a kiválasztás. Bármilyen esztétikai elveket valló író belekerül a kataszterbe. De megkülönböztetésnek kell történnie abban a tekintetben, hogy amatőr író-e valaki, vagy nem amatőr író, különbséget kell tenni alkalmi és nem alkalmi író között.

Ami az irodalmi munkásság javadalmazását illeti, két kategóriát állít fel a kormány. Lesznek művek, amelyeket a lektorok véleménye alapján megvesz, és lesznek, amelyeket nem vesz meg, de koncedál, vagyis kinyomat, terjeszt és a jövedelem az író rizikójára történik. A honorárium maximálva van, mégpedig akképpen, hogy a legnagyobb honorárium nem lehet nagyobb, mint amit a kormány az íróknak fizet. Ezzel el akarja kerülni a kormány, hogy a népszerűség olcsó hajhászása

egyes írókat nagyobb honóráriumhoz juttasson, s így az irodalom ismét prostituáltassék. Úgy a könyveket, mint a darabokat egyszeri összeggel veszik meg, amely azonban akkora lesz, hogy abból az író tisztességesen megélhessen. Bizonyos, hogy úgy, mint Oroszországban is, a művészek és írók specialistákként kezeltetnek, és a kommunista államban lehetséges legmagasabb javadalmazásban részesülhetnek.

Ezután Kabos Ede a választmány nevében köszönetet mondott Balázs Bélának az ismertetésért, amelyet a választmány tudomásul vett.

Pesti Hírlap. 1919. április 18.

VIDÉKI MŰKINCSEK BUDAPESTEN.
A VIDÉKI MAGÁNGYŰJTEMÉNYEK SZOCIALIZÁLÁSA

Több mint két héttel ezelőtt megkezdett vidéki körútjáról ma tért haza Kentzler Hugó dr., a jeles művészettörténet-tudós. Azzal a megbízással indult el, hogy mint teljes hatalmú megbízott, a vidéki magánosok és jogi személyek tulajdonában levő gyűjteményeket szocializálja, annak az akciónak keretében, amelynek Pogány Kálmán politikai megbízott a vezetője.

Esztergom volt Kentzler dr. első állomása. Ott március 27—30. között a prímási kincstár anyagát leltározta és csomagoltatta, egyebek közt Mátyás király híres kálváriáját, a Szelepcsényi-feszületet, a Francesco Francia niellóival ékes processzió kereszteket, számos régi miseruhát, infulát és színe-javát annak a sok drágaságnak, amely legutóbb a koronázási kiállításon volt látható Budapesten. Mindezek az Iparművészeti Múzeumba kerültek már. A prímási képtárt, amelynek rendezése nem ért véget, csak köztulajdonba vette Kentzler dr., egyébként Esztergomban hagyta, ahol a városnak és messze környékének legnevezetesebb látványossága.

Április elsején Sopronban járt Kentzler dr. Ott köztulajdonba vette a városi múzeumot, amely részben egyesületi tulajdon is volt eddig, azután pedig Zettel gyáros és az öreg Storno Ferenc gyűjteményét. Zettel gyűjteménye főként őskori és ókori cserepeket és üvegeket tartalmaz, mégpedig magyar földön kiásottakat. Azt a vésett üveget, amely néhány évvel ezelőtt akkora feltűnést keltett, sajnos nem sikerült megtalálni Zettelnél. Storno Ferencnek, a 60—70-es évek sokat foglalkoztatott képrestaurátorának és festőjének gyűjteményéből főként régi bútorokat szállíttatott el Kentzler, továbbá egy fából faragott XV. századi magyar Madonna-szobrot, ónedényeket és egyéb XVI—XVIII. századi iparművészeti tárgyakat.

Kismartonnak az Eszterházy-kastély a nevezetessége. Tele van kinccsel, főleg iparművészeti tárggyal. A kastélyt és gyűjteményeit éppen csak megtekintette Kentzler, azután folytatta útját Fraknóvára felé. Onnan elhozta magával az Eszterházy-kincstár jelentékeny részét, XVI—XVIII. századi rendkívül értékes szöveteket: szőnyegeket, skófiumos lótakarókat, két XVI. századi gyönyörű olasz brokáttakarót — mind a kettő óriási méret —, gránátkövekkel ékes női ruhákat, gazdag

díszű férfiruhákat, általában igen nagy értékű és sok régi ruhát, néhány gyönyörű díszkardot, egy sorozatnyi elefántcsonttal borított kupát, két XVI. századi olasz reneszánsz érmet, egy XV. századi burgundi márvány Madonna-szobrot, azután tömérdek ötvösművet, köztük a híres Losonczy-féle kupát, egy nagy sorozatnyi XVII. századi ezüst foglalatú agát- és jászpiszedényt és egyebeket.

A következő állomás a Vas megyei Nagycsákányban Batthyány Iván kastélya volt. Annak nevezetességei az 1912-i Vas vármegyei kiállításon voltak láthatók Szombathelyen. Köztük van az öregebbik Pieter Breughelnek Keresztelő János prédikációját ábrázoló nagy és értékes festménye. Breughelnek az egész országban ez az egyetlen eredeti munkája, s a Szépművészeti Múzeum érzékeny hiányát fogja megszüntetni. A szombathelyi kiállításon szerepelt azután négy életnagyságú bronz mellszobor is, köztük az V. Károlyt ábrázoló XVI., a II. Mátyást ábrázoló XVII. századi munka. Egyikük olasz mű, és mesterük minden valószínűség szerint Leone Leoni. Talált még Kentzler Nagycsákányban két korai (XV. századi) német festményt is. Az egyik az orsójával foglalkozó Máriát ábrázolja, a másik szintén Mária-kép, és nyilván nürnbergi munka. Két Cranach-iskolabeli festményt is elhozott magával Kentzler.

Érdekes, hogy a kincsek felkutatása sehol sem sikerült simán. Esztergomban a kincstár legértékesebb darabjai el voltak falazva, Fraknón ugyanúgy. A kevésbé értékes tárgyak azonban rendben a helyükön voltak. Nagycsákányban Kentzler sehogy sem bírt ráakadni a Breughel-képre és a négy bronz mellszoborra. A kastély gondnoka végre kivallotta, hogy Batthyány Iván még novemberben a szombathelyi püspökvárba vitette őket. Nosza utánuk. A szombathelyi direktórium mindenben kezére járt a politikai megbízottnak. A püspökvár régiségtárnak nevezett lomkamarájában szerencsésen rá is akadt egy keskeny ládára, mely a Breughelt rejtegette. Nehezebb volt a szobrokat kinyomozni. Azokat a püspökvár úgynevezett rejtekszobájában bújtatták el. A „rejtekszoba" egyik fele egy mennyezetig érő és könyvekkel sűrűn megrakott nyitott könyvespolc. Az alsó néhány sornyi könyv és a mögötte való deszkafal eltávolítása után a szomszédos helyiségben megtalálták ládákban a szobrokat. Sőt azonfelül egy láda ezüstöt is, Batthyány Iván használati tárgyait, nagyobbrészt bécsi empire-kori ezüstöt.

A vidéki műkincsek összegyűjtésében a Közoktatásügyi Népbiztosságot az a szempont irányítja, hogy csak a centrális múzeumok számára szükséges anyag szállittassék fel Budapestre. A helyi jelentőségű vagy olyan tárgyakat, melyeknél a budapesti gyűjtemények megfelelő anyaga különb, szintén összegyűjtik, de a vidéki direktóriumok, vagy ahol van olyan, a vidéki múzeumok őrizetére bízzák. Abból a anyagból a vidéknek már meglévő, vagy majd ezután szervezendő múzeumait fogják ellátni. Helyén meghagyta ilyenformán Kentzler dr. a kismartoni kastély Haydn-szobáját, továbbá Wolff Sándor szeszgyárosnak szintén Kismartonban épült múzeumát, amely igen szépen elrendezett őskori gyűjteményt tartalmaz. Wolff Sándor különben is felajánlani készült múzeumát épületestül az államnak.

A vidéki magángyűjteményeknek országos rekvirálása ilyenformán — látnivaló — fontos kulturális célt szolgál. Ami eddig rejtett kincs volt, az ezután nyilvános látni- és okulnivaló lesz. Múzeum-ügyünket egészen új szellem fogja majd átjárni tőle.

Az Ujság. 1919. április 22.

MUNKÁT KAPNAK AZ ÍRÓK

A kapitalista termelési rend összeomlása folytán előállott átmeneti állapot súlyosan érinti sok írónak az egzisztenciáját. Megcsökkent a kéziratok elhelyezésére való alkalom, a könyvkiadó vállalatok szocializálása folytán egyelőre a könyvkézirat vásárlása is szünetel. Azok az írók, akik a mindenkori munkájuk honoráriumából éltek, hirtelen minden létalap nélkül maradtak. Az új termelési rend kell hogy az írót is értéktermelő munkásnak tekintse, és a munkapiac válsága esetén módot kell az írómunkásnak is nyújtani egzisztenciája folytatására. Az Oktatási Népbiztosság a segélyezés helyett a munkaallkalom nyújtására gondol. Ehhez képest hétfőn össze fog ülni a segélyező bizottság, és a népbiztosság kiküldöttjével együtt meg fogja tárgyalni ezt a kérdést. A munkamegbízás lebonyolítása úgy fog történni, hogy az érdekelt írók egzisztenciájában ne álljon be zavar.

Fáklya. 1919. április 25.

AZ ÍRÓI HONORÁRIUMOK

A kommunista államban az írói munkadíj rendezésének alapelvei kell hogy megegyezzenek a termelés általános alapelveivel. Ezekhez csatlakoznak aztán azok a feltételek, melyek az írói termelés különös természetéből folynak. A Közoktatásügyi Népbiztosság a legmagasabbrendű irodalmi kultúrát akarja kifejleszteni, amiből viszont az következik, hogy méltányos akar lenni az írói munka megítélésénél. A kapitalista termelési rendben az írói tiszteletdíjak kialakulása sok mindenféle, nem művészi szempontból volt függött. Hogy egyebet ne mondjunk, az az író, akinek a könyve nagyon sok példányban fogyott el, sokkal nagyobb honoráriumot kapott, mint az, akinek a könyvét csak kevesen vásárolták. Valamely munka népszerűségének pedig, nagyon jól tudjuk, nem annak belső értéke volt az alapja. Legtöbbnyire felszínes, az élet mélységeit kerülő munkák tettek nagy olvasóközönségre szert. Nevezetes tényező volt valamely könyv kelendőségénél a reklám is. A könyvkiadó akárhány hitvány munkát olyan nagy dobveréssel kínált a közönségnek, hogy az — a jellemző pesti szólás szerint — „bedőlt", és a könyv számos kiadást ért. A közönség tájékozatlansága, megtévesztett ízlése is meghamisította az irodalmi mérleget. Különösen döntő körülmény volt a pénzes burzsoázia irtózása az élet komoly oldalaitól, a fájdalmastól, a mélytől és megrendítőtől. A kapitalista könyvkiadó, hogy jó üzletet csináljon, erre a lelki vonásra építette a maga számításait, és azzal a lelkes jelszóval, hogy a közönséget jól ki kell szolgálni, messze túlment a

sekélyes célon. Nemcsak alkalmazkodott a közönség egy részének ízléséhez, hanem mind lejjebb és lejjebb is szállította azt. A Közoktatásügyi Népbiztosság irodalmi politikájának sok dolga lesz, amíg a könyvkiadóknak ezt a vandál munkáját helyreüti, s a közönség ízlését megtisztítja. Ebben a tekintetben sokkal inkább számíthat a még szűzlelkű proletariátusra, mint a többi rétegre. Hogy a közönség egy részében mindig volt hajlam a romlottságra, és hogy a hamisítatlanul nagy értékek is jó piacra találtak, azt néhány nagyszabású regénykiadás is igazolja, melyek néha pillanatokra el tudták feledtetni könyvkiadóink szempontnélküliségét vagy alacsony szempontjait. A kommunista kultúra a magasrendű, nemes irodalom fejlesztését tartja szem előtt. Ehhez képest természetesen olyan munkabér-módszert fog alkalmazni, mely alkalmas arra, hogy a magasrendű irodalom művelésére serkentse az írókat. Ez a díjrendszer nem arra lesz alapítva, hogy valamely munka milyen nagy példányszámot ér el, hanem arra, hogy az a munka milyen kategóriába tartozik, érjen el bármily kevés kiadást is. Ez az alapelv forrása azoknak a részleteknek, melyek ennek a honorárium-politikának az egész rendszerét adják. Ebből a rendszerből kiküszöbölik mindazokat a rugókat, melyek a kapitalista termelésben az írót akárhányszor a benne rejlő isteni erő lealázására kényszerítették vagy szoktatták. Az új rendben az írói munkadíjak rendszerét csakis a legtisztább művészi és kultúrszempontok fogják diktálni.

Fáklya. 1919. április 26.

MEGNYÍLIK A MUNKÁSEGYETEM

A régi tudományegyetem épületébe, a polgári tudományosság e rikító bagolyfészkébe néhány napon belül komoly és becsületes, új tudományos intézmény költözik. A Közoktatásügyi Népbiztosság ugyanis elhatározta egy munkásegyetem felállítását, amelyet nagyrészt a moszkvai munkásegyetem mintája alapján fognak megszervezni, május ötödikén fog megnyílni a jog- és államtudományi egyetem épületében. Nagy feladat vár az új világban a munkásegyetemre. Feladata lesz a proletariátus számára a tudományt a maga egészében hozzáférhetővé tenni, hogy a proletariátusból kikerülő vezetők a társadalom irányításához ne csak a szükséges hatalmat, de a hatalom gyakorlásához szükséges elméleti tudást is magukévá tehessék. Ezek szerint tehát a munkásegyetem egyáltalán nem fogja feleslegessé tenni a különböző tudományos szakoktatást. Hallgatói széleskörű tudományos kiképzésben fognak részesülni, nem úgy, mint a jogi és államtudományi karon, ahol az okleveleket gyártották a kapitalista társadalom hivatalnokai számára. A munkásegyetemre azonban csak forradalmi szellemű, kommunista világnézetű proletárokat fognak felvenni, a proletárszervezetek ajánlása alapján. A munkástovábbképző tanfolyamok kiépítése után csak ennek a tanfolyamnak sikeres elvégzése jogosít majd a felvételre. Addig is az eddigi előképzettség jön tekintetbe.

A munkásegyetem ideiglenesen három csoportból fog állani: a közigazgatási, a társadalomtudományi és a természettudományi tanfolya-

mokból. A közigazgatási tanfolyam hallgatói kötelesek lesznek ennek a tanfolyamnak összes előadásait, valamint a társadalomtudományi tanfolyamok állandó sorozatos előadásait hallgatni és a kapcsolatos szemináriumokon részt venni. A hallgatóknak ezt a csoportját a tanfolyam tartamára mentesítik a termelőmunka alól, és a munkabérüknek megfelelő illetményt fognak kapni. A társadalomtudományi, illetve a természettudományi tanfolyam részvevőit is, amennyiben a termelőmunkában való elfoglaltságuk olyan jellegű, hogy a tanfolyamokon való részvételüket megnehezíti, munkájuk alól részben szintén mentesíteni fogják.

A tanfolyam hallgatóin kívül azonban a munkásegyetem nyilvános előadásain minden proletárfelnőtt részt vehet, párt- vagy szakszervezeti igazolvány alapján.

A munkásegyetem végleges szervezeti szabályzatát az első harmadév tapasztalatai alapján a munkásegyetem vezetésével megbízott direktórium és maga a munkásegyetem tanácsa fogják kidolgozni.

Vörös Ujság. 1919. április 26.

Erődi Jenő

A SZÍNÉSZETI MÚZEUMRÓL

A Színházi Élet már több ízben tört lándzsát a színészeti múzeum létesítéséért — az aktualitás most ismét előtérbe hozza a kérdést. A Közoktatásügyi Népbiztosság a művészi élet kiépítését akarja, tehát valószínűleg rákerül a figyelme eme nevezetes kultúrkérdés megoldására is, annál is inkább, miután a *színészegyesület feloszlott*, és az ott rendezetlenül felhalmozott relikviák ezután ki tudja, hova kerülnek, ki tudja, hova jutnak, hol fognak elkallódni, gazdátlanul megsemmisülni... Erélyes kéz, hozzáértő elme vegye gondozásba a magyar színművészet értékeit, a régi korból fennmaradt tárgyakat. Mentsük meg őket a pusztulástól, a megsemmisüléstől!

A színészegyesület tanácstermében számos olajfestmény van elhelyezve, van ott sok eredeti rajz, fénykép, garmadával találtam színészportrét, egy csomó színlapot, szakkönyveket, súgópéldányokat, színpadi ékszereket, arany és ezüst serlegeket stb. stb. E relikviákat mind a létesítendő színészeti múzeum részére leltározva, rendezve kell átadni. Jól figyeljünk: ne a Nemzeti Múzeum vegye oltalmába, hanem kifejezetten a *színészeti múzeum*! Fejtsen ki e téren az újonnan megalakult Színészeti Szakszervezet széleskörű propagandát, szerezze be az összes ide tartozó és a régi színészek birtokában levő emléktárgyakat: okmányokat, könyveket, hírlapokat, arcképeket, szobrokat, életrajzokat, színlapokat, kottákat, szerepeket, jelmezes képeket, arcképeket, kritikákat, klasszikus darabok kiállításait és azoknak fényképeit — és ezzel a ténnyel egy régi adósságot törlesztünk a magyar színművészet számára.

Színházi Élet. 1919. április 27. 17. sz.

Turcháyi Gyula

MOZISZÍNÉSZKÉPZŐ ISKOLA

Mint értesülünk, *Lukács* György közoktatásügyi népbiztos elvtárs azzal a hézagot pótló tervvel foglalkozik, hogy a filmjátszásra alkalmas tehetségek szakszerű kiképzésére egy állami filmszínészképző iskolát állítsanak fel. Belső lelkesedéssel és a magyar filmművészet szebb jövője iránt megújuló bizalmunkkal köszöntjük e rég várt fontos újítást.

A megfelelő moziiskolák hiánya erősen éreztette hatását. Ha szükség volt moziszínészekre, akkor — mint nemrégiben is tapasztalhattuk — az önként jelentkező lelkes rajongókból kellett hosszas, nehéz rostálással azokat kiválasztani, akik ezen a nem csalhatatlannak minősíthető rostavizsgán megjelenésüknél és előnyös külsejüknél fogva a filmjátszásra alkalmasnak mutatkoztak. A moziszínészképző iskolák hiánya azzal a veszedelemmel fenyegette fejlődésképes filmművészetünket, hogy a mostani jeles moziszínész-gárdánk helyébe nem tudunk majd idővel méltó utódokat állítani.

A moziszínész-iskola a fejlődő moziipar sikeres továbbképződése céljából feltétlen szükséges és nélkülözhetetlen. Mert a filmen való igazi művészi értéket produkáló játékra nevelni kell a külsejük által is arra érdemes, fejlődőképes tehetségeket. *Átlag moziszínész* lehet mindenki. A filmjátszás *ipari* határát elérheti mindenki. De ezen túljutni, csak egy milliméterrel is, mely már a *művészi* filmprodukció terét alkotja, csak szorgos tanulmány útján és a már meglevő tehetség felszínre hozatalával és hatékony fokozásával lehetséges.

Erre a nevelésre van hivatva a valódi moziiskola. A tehetség értékes egységeit fejleszteni, a korcs vonásokat lecsiszolni. Ehhez a nehéz munkához azonban megfelelő tanerőkre van szükség. Ezeket a tanerőket olyan kiváló filmszínészekből, ötletes rendezőkből és széles látókörű dramaturgokból kell összeválogatni, akik ezen hivatásukban kitűnt tehetségükön kívül azzal a tudással is rendelkeznek, hogy tapasztalataikat a fogékony lelkekbe könnyedén át is tudják plántálni.

Reméljük, hogy a filmszínészképző iskola felállítása rövid időn belül megtörténik, és hogy az iskola előadásait a közeljövőben már megkezdheti.

Képes Mozivilág. 1919. április 27. 8. sz.

Bresztovszky Vilma

A TÖRTÉNELEM AZ ÚJ ISKOLÁBAN

... A történettanításnak szakítani kell [a régi] felfogással, és a változott időknek megfelelően teljesen új alapokra kell helyezkednie. Az iskola történelme nem maradhat tovább is egyének kultusza, jelszavak hangoztatása, ideológiák hatásának túlbecsülése — hogy ezen a réven emberi ideálként a harci dicsőséget és legfontosabb polgári erényként az egyesek tekintélyének kritika nélküli tiszteletét oltsuk be az ifjúság fogékony lelkébe —, hanem a tömegmozgalmak jelentőségét kell

felismertetnie a társadalom fejlődésmenetének bemutatásával. Ezért az elmúlt eseményeket szociológiai és közgazdaságtani szempontok megvilágításával kell bemutatnunk, a történelmi materializmus felfogásának és módszereinek alkalmazásával. Ne tanítsunk kizárólag ún. kultúrhistóriát sem, hanem ismertessük a társadalmi osztályok gazdasági helyzetéből folyó küzdelmek: az osztályharcok történetét, mert ezekben nemcsak a történelem szemléleti tényeinek magyarázatát nyújtjuk, hanem megértetjük egyszersmind a szellemi áramlatok kifejlődésének és elterjedésének lehetőségeit is, amik elsősorban a gazdasági viszonyokban lelik magyarázatukat. Így, a társadalom fejlődésmenetének keretein belül ismerkedik meg a jövő embere az emberiség kultúrfejlesztő fáradozásainak történetével. Így tanulja meg, hogyan fejlődött ki a homo primigenius játékos élelmiszergyűjtéséből, a viszonyok kényszerítő hatása alatt feltalált eszközök készítése révén, a tudatos termelőmunka, ami az emberi életlehetőség és haladás fundamentuma. A jövő emberének ismernie kell a termelés, a csere kifejlődésének történetét, az emberi gondolatkifejezés eszközeinek, a nyelvnek, az írásnak, a művészi produkciónak kialakulását, hogy mindezek ismeretével a múlt eseményei és korának viszonyai között eligazodjék. Az eddigi iskola külön kiszakított nemzeti történelme sem maradhat meg az új iskolában, mert meghamisított világításban mutatja be a múltat, Magyarországot a kultúrvilág centrumának tüntetvén fel. A társadalom fejlődésének egyetemes törvényei Magyarországban éppen olyan szükségszerűséggel érvényesülnek a múlt és jelen tényeiben, mint másutt — éppen úgy, mint ahogyan pl. a fizikai és kémiai tünemények sem ismernek politikai határokat a maguk törvényszerűségében. Az Extra Hungariam non est vita [Magyarországon kívül nincs élet] elméletre a jövő magyarjának már nem lesz szüksége. Az ilyenformán átalakított történettanítás igen értékes eszközzé válik az általános emberképzés szolgálatában, mert elvezeti a jövendő emberét a társadalom fejlődésmenetének folyamatán az emberi kultúra kibontakozásának megértéséhez; átérezteti vele azt, hogy a jelen csupán egyik fázisa a történelmi eseménysorozatnak, amely a múltak következménye, és egyben meghatározó oka az eljövendőknek, — és eljuttatja az emberiség sorsát eldöntő jelenségekkel szemben az önálló kritika magaslatára, aminek a révén idővel cselekvő részesévé válhatik kora politikai életének.

Fáklya. 1919. április 29.

A SZELLEMI TERMELÉS KÖZPONTOSÍTÁSA
(Részlet)

Aki szellemi téren valamit alkotni akar, vagy valamely alkotását közzé tenni óhajtja, az az országos tanács első osztályához fordul. Ennek az osztálynak élén az országos tanács elnökének vezetése alatt egy bizottság áll, a Szellemi Termékek Bizottsága, melyben helyet foglalnak a közoktatásügyi népbiztosok, a népbiztosság érdekelt osztályainak kiküldöttei, az országos tanács másik két osztályának, valamint a Papír-

és Anyaggazdasági Hivatalnak képviselői és az Újságírók Szakszervezetének két tagja. Ez a bizottság minden aktagyártás és minden bürokratikus kezelés mellőzésével továbbadja az előterjesztést az ő fennhatósága alatt álló valamelyik direktóriumnak, természetesen annak, mely az illető szellemi termékek jellege szerint illetékes. Ilyen direktórium egyelőre tizenegy van tervezve, de számuk később a szükségletnek megfelelően esetleg szaporítható. A tizenegy direktórium: 1. tankönyveknek, 2. propagandairatoknak, 3. szépirodalmi műveknek, 4. tudományos műveknek, 5. művészeti írásoknak, 6. színházi és zenei műveknek, 7. sajtótermékeknek, 8. állami nyomtatványoknak, 9. a szabad termelésben maradt szellemi alkotásoknak, 10. könyvtárak létesítésének és 11. technikai ismereteket terjesztő nyomtatványoknak irányításával foglalkozik. Mindegyik direktórium élén a népbiztosságnak egy-egy szakembere áll, és amennyiben az illető termelési ág munkásai meg vannak szervezve, szervezetük képviselői is helyet kapnak benne. A direktórium javaslata fölött a Szellemi Termékek Bizottsága dönt.

Ha ez a bizottság elrendeli az illető szellemi termék előállítását és terjesztését, akkor a *Papír- és Anyaggazdasági Tanács* döntése következik. Ez a tanács azonban csak abból a szempontból határoz, hogy vajon a rendelkezésre álló anyagkészletek milyen mennyiségben engedik meg a hozzáutalt szellemi termékek előállítását. Így tehát ennek a tanácsnak a határozata magára az előállításra nem, hanem csupán az előállítás sorrendjére és időpontjára lehet befolyással.

Ha a szellemi termék előállítását a bizottság engedélyezte és a Gazdasági Tanács megadta hozzá a szükséges anyagot, akkor az ügy a technikai termelés és a szocializálás osztályához kerül. Ezt az osztályt is egy bizottság vezeti, mely az országos tanács elnökének vezetése alatt a Szocializáló Népbiztosság, a terjesztő osztály, a Gazdasági Tanács és a termelésben érdekelt munkásszakmák egy-egy képviselőjéből áll. Ez a bizottság is az alája rendelt direktóriumok előterjesztése alapján dönt az előállítás módozatai felől. Itt egyelőre kilenc direktóriumról, éspedig 1. egy iparművészetiről, 2. egy könyvnyomdairól, 3. egy könyomdairól, 4. egy könyvkötészetiről, 5. egy reprodukálóról, 6. egy könyvkiadói és könyvkereskedői, 7. egy sajtódirektóriumról, 8. egy tanszer-konfekciós és 9. egy papírfeldolgozó-ipari direktóriumról van szó. Természetesen ezekben a direktóriumokban helyet foglalnak a szervezett munkások küldöttei.

Ha a termelési osztály megállapította az előállítás módozatait, és a szellemi termék e módozatok szerint kész alakot öltött, akkor a terjesztési osztály, az országos tanácsnak ez a harmadik szerve lép működésbe. Ez az osztály hat direktórium fölött áll: 1. az iskolák, 2. a könyvtárak, 3. a szortiment-szakma, 4. a kolportázs-szakma, 5. a katalógus- és statisztikai szakma és 6. a propagandatevékenység képviselőinek direktóriumaiból, amelyeknek előterjesztései fölött, úgy mint a többi osztályban, egy irányító bizottság dönt.

Az új rendszer és annak minden szerve, amint látható, a legnagyobb körültekintéssel van felépítve, és minthogy — ismételjük — az egész eljárásból ki lesz zárva minden bürokratizmus, tehát az egész eljárás

egyszerű és gyors lesz, késedelmet pedig — átmenetileg — kizárólag csak az esetleges anyaghiány okozhat.

Corvina. 1919. április 30. 11—12. sz.

TÁJÉKOZTATÓ A KÖNYVTÁROSI TANFOLYAMRÓL

(Részlet)

A kiképzés ideje ezúttal két hónap, a jövőben másfél év. Jelen tanfolyam hallgatói kötelezhetők a később meginduló könyvtáros iskola előadásainak hallgatására.

A tanfolyam három részből áll.

1. A tulajdonképpeni szakoktatásból, vagyis a szoros értelemben vett könyvtárkezelésbeni elméleti kiképzésből, melyet budapesti könyvtárakban tett tanulmányi látogatások egészítenek ki.

2. Gyakorlati kiképzésből a Szabó Ervin Könyvtár fiókjai valamelyikében.

3. Továbbképzésből, ami abban áll, hogy a hallgatók kötelesek főiskolai és egyéb tudományos előadásokat meghallgatni.

A) Elméleti kiképzés

I. Általános könyvtártan

a) Könyvtártan (6 óra). Előadó: Dienes László.

A könyvtár fogalma, a könyvtár mint munkaeszköz. Befogadóképesség, cselekvőképesség. A könyvtárak jelentősége. A közművelődési könyvtárügy állapota. Tudományos és „nyilvános" könyvtárak. Centralizáció és kooperáció. A könyvtáros.

b) Tudományos könyvtárak (2 óra). Előadók: Hóman Bálint és Waldbauer Ilona.

Főiskolai könyvtárak, kutatóintézetek könyvtárai. Kapcsolatban az Egyetemi Könyvtár bemutatásával

c) Könyvtár és múzeum: (2 óra). Előadó: Kremmer Dezső.

II. Könyvtárigazgatás és könyvtártechnika

a) Könyvek beszerzése (3 óra). Előadó: Schein Józsefné.

A könyvkereskedőkkel való érintkezés, Kurrens bibliográfiák, katalógusok. Árajánlatok. Desideratumok. Iktatás. Monográfikus és folytatásos munkák. Duplumok.

b) Katalogizálás (6 óra). Előadó : Pikler Blanka.

Porosz és amerikai szabályoknak a viszonyoknak megfelelő alkalmazása. A gyakorlattal egybekötött tanítási anyag minden speciális esettel számol, de a hallgatók előbb a katalógizálás elméleti kérdéseivel jönnek tisztába. A hallgatók maguk állítanak össze címfölvétel-gyűjteményt. A betűrendes katalógus.

c) Osztályozórendszerek (3 óra). Előadó: Enyvvári Jenő.

A szakkatalógus és a tudományok felosztása. A tizedes rendszer,

d) Reference-szolgálat (3 óra). Előadó: Braun Róbert.
Száz-százötven leghasználtabb segédkönyv ismertetése.
e) Kölcsönzőmódszerek (2 óra). Előadó: Kőhalmi Béla.
Kölcsönzőrendszerek nálunk és külföldön. Formulárék.
f) Könyvtár és olvasó (2 óra). Előadó: Dienes László.
g) Raktárrendszerek (2 óra). Előadó: Kőhalmi Béla.
A könyvek felállításának rendje a raktárban. Nagyság- és szakcsoportok. Térkihasználás.
h) Könyvtári statisztika (1 óra). Előadó: Staindl Mátyás.
A statisztikáról általában. Erkölcsi eredmények számontartása. Olvasó-, állomány-, kölcsönzési és munkastatisztikák tervezése és megbeszélése. Statisztikai tabellák és görbék, diagrammák, térképek. A statisztika mint az üzemszervezés eszköze.
i) Elemi könyvtártechnika (2 óra). Előadók: Lesskó Béla és Palágyi Tibor.
Cédulák, listák, formulárék, tabellák, bélyegzők, kartotékok, katalógusok, regiszterek bemutatása. Könyvtárírás-, gépírásban való készséget az iskola megkívánja, de nem tanítja. (Lesskó-féle mintalap szétosztása.)

III. Könyvészeti ismeretek

Előadó: Kőhalmi Béla (2 óra).
Bibliográfiák, mintajegyzékek, kritikai bibliográfiák, lexikonok. Katalógusok. Speciális jegyzékek.

IV. A könyvipar, könyvkiadás és könyvkereskedelem ismertetése

a) Papírgyártás (4 óra). Előadó: Vajda Ármin.
Jó és rossz könyvpapír. Papírvizsgálat.
b) Nyomdászat (4 óra). Előadó: Kner Imre.
Betűöntés, szedés, nyomás, korrektúra.
c) Sokszorosító eljárások (5 óra). Előadó: Conrád Gyula.
d) Könyvkötés (5 óra). Előadó: Jaschik Álmos.
Könyvtári kötés. „Eredeti" kötés. Gép-könyvkötés és szortimentmunka. Mintakötés. Művészi könyvkötés. Anyagismeret, könyvek gondozása.
e) Könyvkiadás és könyvkereskedelem a kapitalista társadalomban (4 óra). Előadó: Wiesner J. Emil.
f) A tudományos antikváriátus (1 óra). Előadó: Lantos Adolf.
g) A könyvkiadás a kommunista társadalomban (1 óra). Előadó: Kőhalmi Béla.

V. Olvasás és könyvgyűjtés

a) Az olvasás lélektana (2 óra). Előadó: Varjas Sándor.
b) Az olvasók lélektana (2 óra). Előadó: Váradi Irma.
c) Bibliofilia és könyvgyűjtés (2 óra). Előadók: Kőhalmi Béla és Todoreszku Gyula.

VI. Irodalmi ismeretek

a) Külföldi irodalom olvasmányi szempontból (7 óra). Előadó: Szabó Dezső.

b) Az ifjúsági irodalom (3 óra). Előadó: Nógrádi László.

Látogatások

Egy-egy nagy nyomda és műnyomó intézet és könyvkötészet megtekintése.

A Nemzeti Múzeum régi magyar könyvtárának, az Iparművészeti Múzeum könyvkötészeti gyűjteményének, továbbá az Egyetemi, Műegyetemi, Papnövelde-intézeti Könyvtárak és a Szabó Ervin Könyvtár központjának és 1. sz. fiókjának megtekintése.

B) Gyakorlati kiképzés

A gyakorlati kiképzést a hallgatók a tanfolyamon felmutatott eredmények alapján, rendes könyvtári szolgálat keretében, a Szabó Ervin Könyvtár valamelyik fiókjában nyerik. A szolgálatra bocsátás feltétele, hogy a hallgató képes legyen munkáját úgy végezni, hogy ezáltal az ügyeletes könyvtári tisztviselő idejét túlságosan igénybe ne vegye. Ennek elbírálására a tanfolyam vezetősége illetékes. Nem bocsátható szolgálatra az a hallgató, akinek viselkedése, modora, munkája a könyvtár nívóját veszélyezteti.

Ha egy hallgató az elméleti tanulmányokban elért eredmények alapján a gyakorlatra érettnek nyilváníttatott, de szolgálati működése ezzel ellenkező véleményt vált ki, az engedély e hallgatótól csak az esetben vonható meg, ha a könyvtár személyzete így határoz.

Minden könyvtár beszámol a könyvtáros iskolának a hozzá beosztott hallgató teljesítményeiről.

A tanfolyamra felvett hallgatók indokolt esetben napidíjban részesülnek.

A gyakorlati kiképzés ideje alatt a könyvtári segédmunkás hetenként 30 órát van elfoglalva.

A kiképzési idő egyelőre három hónapig tart, úgyhogy három hónap alatt minden növendéknek minden könyvtári munkában legyen alkalma kiképzést szereznie.

A bevezetés a munkába oly módon történik, hogy a növendék elmondja a könyvtári munka illetékes csoportvezetőjének, hogy elméleti tanulmányai alapján mit tud a szóban forgó munka menetéről, s hogyan fogna hozzá a kiviteléhez. A javasolt módszert aztán csoportvezetőjével megbeszéli, aki megteszi rá megjegyzéseit, s a szükséghez képest kiegészíti, illetve kijavítja.

A technikai munkák végzésének 6 (esetleg 12) napi gyakorlat után kifogástalanul kell mennie, s további ellenőrzésre nem szabad szorulnia. Amennyiben a könyvtár vezetőjének ez irányú tapasztalatai nem kielégítőek, jogában áll az illető munkában való további gyakorlati képzést megtagadni.

A gyakorlati kiképzés három hónapja alatt a könyvtári segédmunkások naplót vezetnek, melyet a könyvtár vezetője átnéz.

Továbbképzés

A tanfolyam hallgatói tartoznak a következő itt felsorolt, s később még kiegészítendő egyetemi és egyéb előadásokat meghallgatni:

Király György: A régi magyar irodalom története. Kedd, szerda, csütörtök 12—1, Bölcs. kar. IX. tanterem.

Riedl Frigyes: A magyar irodalom 1850—1900-ig. Csütörtök 5—6, péntek 9—11, szombat 9—10-ig, Bölcs. kar. XI. tanterem.

Benedek Marcell: A francia naturalisztikus regény. Kedd, szerda, csütörtök 6—7, Bölcs. kar. III. tanterem.

Rózsa Dezső: Az északamerikai angol irodalom a XIX. században. Szombat 3—4, Bölcs. kar. III. tanterem.

Wilde János: A grafika története. Kedd, péntek 5—6, az Ásványtani Intézet tantermében.

A tanfolyam hallgatásáról azok, akik végighallgatták, kívánatra bizonyítványt kapnak.

A könyvtárügyi tanfolyam előadásainak helyisége a Tudományegyetem központi épületének II. em. VI. sz. előadói terme. Volt jogi fakultás.

A Tanácsköztársaság Könyvtárügye. 1818. május 1. 1. sz.

PROLETÁR KÉPZŐMŰVÉSZETI TANMŰHELY

A kapitalizmus, amely biztos pusztulásba vitte a proletárok millióit, velük együtt elpusztította a sok, bennük szunnyadó tehetséget, amit kifejleszteni nem lehetett alkalmuk. Hiszen a proletárgyermekek még a középiskolákig sem juthattak el, nemhogy a Képzőművészeti Főiskolába vagy egyéb művészeket kiképző tanintézetbe. Pedig akárhány proletárból, akik bányákban vagy gyárakban töltötték el életüket, kitűnő szobrász vagy festő vált volna. Mérhetetlenül sok érték veszett így el az egész emberiség számára. A proletárság fölszabadulásával ez az eddigi rettenetes állapot, a proletártehetségeknek ez a menthetetlen elpusztulása is meg fog szűnni. A művészeti direktórium most proletár képzőművészeti tanműhelyt állít föl a tehetséges ifjúmunkások számára. Minden proletár számára nyitva áll az út, hogy művészi képességét szabadon kifejthesse. Közülük egyelőre 20—30 legtehetségesebb állandóan ott fog dolgozhatni a képzőművészeti tanműhelyben, ezeknek tehát semmiféle más munkát nem kell végezniök. A többi növendéket egyelőre csak szabad idejükben, vagyis az esti tanfolyamokon fogják tanítani. De amennyiben idővel közülük is akadnának komoly tehetségek, ezek is belekerülnek az első kategóriába. A proletárokat kell hogy a legjobb művészek tanítsák. Ezért a tanműhely vezetését a direktórium Uitz Béla festőművészre bízta, akinek gondolkodása és művészete (mindannyian ismerjük masírozó vöröskatonákat ábrázoló

plakátját) garancia arra, hogy helyesen fogja irányítani az ifjú proletárokat. A festészeti osztályt Lampérth József, a szobrászati osztályt pedig Medgyessy Ferenc fogja vezetni, akik mindketten a legkiválóbb magyar művészek közé tartoznak, és akik eddig, minthogy a lehetetlen, rossz ízlésű hadimilliós burzsoázia mellőzte őket, minden komolyabb munka- és érvényesülési lehetőségektől el voltak zárva. Különben mindhárom vezető maga is kézművesből küzdötte magát föl a legnagyobb önfeláldozások árán. A legjobbat várhatjuk ezektől a tanerőktől, amint-hogy proletároknak csakis a legjobbat szabad adni. Az iskola helyiségei Andrássy Gyula dunaparti palotájában lesznek. A felvétel módjairól külön fogunk hirt adni.

Népszava, 1919. május 4.

AZ IFJÚMUNKÁSOK MŰVÉSZETI NEVELÉSE

Az ifjúmunkások művészeti nevelése terén kettős feladat előtt állunk. Az első feladat egy általános, amely abban áll, hogy az ifjúmunkásokat a művészetek megértésére és élvezésére neveljük, a másik, speciális feladat az, hogy a tehetséges ifjúmunkásokat további kiképzésben részesítsük. A tehetséges ifjúmunkások művészi kiképzésével a proletár képzőművészeti iskola foglalkozik Uitz Béla vezetésével. A másik feladatot az ifjúmunkás propagandaosztály végzi.

A művészi ízlés fejlesztésére elsősorban a múzeumokat fogjuk felhasználni. A múltban a múzeumok a munkásrétegek elől el voltak zárva. E részben tehát a Közoktatásügyi Népbiztosság ifjúmunkás propagandaosztálya úttörő munkát végez, amikor az ifjúmunkásokat elvezeti a múzeumokba. Ellentétben az eddigi szokásokkal, a múzeumi szemléletet nem a képzőművészeti alkotások, hanem az iparművészeti alkotások szemléletével kezdjük. Tesszük ezt főleg azért, mert elsősorban ipari ifjúmunkásokról van szó, akikhez az iparművészet közelebb áll. Harmincas turnusokba osztjuk az ifjúmunkásokat, akik így szakképzett vezetők magyarázata mellett végigjárják az egyes múzeumokat. Hogy túlságosan igénybe ne legyenek véve az ifjúmunkások, hetenként csak egyszer vezetjük őket ilyen előadásokra. A szemlélet a következő sorrendben történik: 1. Iparművészeti Múzeum (agyagművesség, bútorművesség). 2. Nemzeti Múzeum (ötvösművesség). 3. Szépművészeti Múzeum: *a)* Raffael korabeli képek (azok a képek, amelyekre a laikus is leghamarabb mondja, hogy „szép", *b)* Raffael előtti képek, *c)* Raffael utáni képek, *d)* bronzok (változatosság kedvéért), *e)* XVII. századtól a modern képekig, *f)* antik plasztika, *g)* modern képek, *h)* grafika.

Csodálatos, hogy a nehéz fizikai munkában elfáradt ifjúmunkások milyen érdeklődéssel vesznek részt ezeken az előadásokon. Gondoskodunk arról is, hogy az előadásokat érdekesekké tegyük, nemcsak magyarázatok által, hanem más eszközök segítségével is. Így például nagy érdeklődést tudtunk kelteni azáltal, hogy az egyes ötvöstárgyakat a szekrényből kivettük, és a kezébe adtuk az ifjúmunkásoknak. Ha ezen a módon tiz hét alatt majd az ifjúmunkások a művészeti szemléletben

olyan jártasságra tesznek szert, hogy egy-egy művészettörténeti előadást is megértenek, akkor megkezdjük a rendszeres elméleti kiképzést.

Fáklya. 1919. május 8.

AZ ANALFABÉTÁKRÓL

(Részlet)

Analfabéta az, aki írni, olvasni nem tud. Általában azt tartják, hogy egyes országokban az analfabéták száma az illető ország kultúrájának a fokmérője. Ha azonban ebből a szempontból indulunk ki, akkor nemcsak azokat kell az analfabéták közé sorozni, akik egyáltalán nem jártak iskolába, hanem mindazokat, akik az írás és olvasás mesterségéből csak annyit sajátítottak el, hogy annak hasznát nem tudják venni. Az írni, olvasni nem tudókat három csoportba oszthatjuk. Az első csoportba tartoznak azok, akik egyáltalában nem jártak iskolába, mert nem volt meg hozzá az alkalmuk és módjuk. Hiányzott az iskola — a tanyákon, majorokban élőknél hiányzott a pénz, a ruha, a lábbeli, sőt hiányzott maga a gyermek is az iskola számára, mert iskola helyett munkába kellett mennie —, később sem nyílt alkalma, de meg a mindennapi életben elcsigázva kedve sem volt hozzá, hogy valamit az ismeretekből elsajátítson. A második csoportba sorolom azokat, akik elvégezték az elemi iskola 1—2 osztályát, de ott olyan kevés tudás ragadt rájuk, hogy annak továbbfejlesztése az ő lelkierejüket meghaladó fáradság lett volna, s azt a keveset is elfelejtették, amit tudtak. Az ilyenek azoknak a soraiból kerülnek ki, akik hat évnél idősebb korukban jutottak az első osztályba, és mindennapos tankötelezettségük vége, a 12. életévük őket az alsóbb osztályban találta; a szülőnek szüksége volt gyermekére, hogy segítsen a munkájában, befejeződött az, aminek jóformán kezdete sem volt még: a szegény gyermek tanulása. Sokkal ritkább eset az, hogy egy-egy gyermek több osztályismétlés miatt maradjon el ennyire, s ha igen, annak nagy részben maga a tanító az oka. A harmadik csoport az idősebb emberek közül kerül ki. Ők magukról is azt vallják, hogy tudnak olvasni, de csak „öreg betűset". Öreg betűnek nevezik ők a nagy, tisztanyomású nyomtatott betűt, amilyennel a falusiak nagyalakú énekes- és imádságos könyve van nyomtatva. Sok olyan öreg paraszt, még több idős asszony van, aki folyékonyan olvassa az énekes és imádságos könyvét, de már a naptár apróbb, rosszabb nyomású betűjéig nem terjed a tudománya; ha pedig a katonafiától levelet kap, vagy más „írása" érkezik, annak az elolvastatása és megválaszolása végett már a tanító úrhoz kell szaladnia, aki ő szerinte „írásban is tudós", s amiből nyilván következik az, hogy ő az írásban és az írott betű elolvasásában már nem járatos. Az ilyen idősebb emberek olyan falvakban vannak nagyobb számban, ahol régebben az asztalosok-, obsitos katonák-, kiszolgált csendőrök-, cipészekből lett, s nagyrészt mesterségüket is folytató iskolamesterek terjesztették a maguk primitív módszerük szerint a tudományt. Van azonban arra is eset, hogy a szülő, a nagyszülő iskolábajáró gyermekétől vagy unokájától sajátított el ennyit.

Mind a három csoportot bátran sorozhatjuk az analfabétákhoz. S jól tudjuk mindannyian, hogy ez a sors az alsóbbnak nevezett, keze keserves munkája után élő néposztály gyermekeinek a sorsa volt. A felnőtt analfabéták reggeltől estig a legnehezebb munkában izzadva, egész állati módon élik le rövid, s a szűk lakás, rossz táplálkozás által még inkább megrövidített életüket anélkül, hogy a lelküknek is, legalább a nyomorúságos testi táplálék arányában, megvolna a tápláléka. Nem lehetett megszerezni, mert hiányzott hozzá elejétől fogva végig minden, ti. a mindenható pénz. Hiányzott már akkor, amikor iskolába kellett volna menni, mert a tudást nem mérték ingyen; hiányzott a ruháraváló, a könyvrevaló, s keresnie kellett annak a kéznek, amelynek még csak játszani és tanulni lett volna szabad. A korán elkezdett munka korán fáradttá, az állandó fáradság s a gond koravénné tette, és elfásult minden iránt, ami a lelkét felüdítette volna... Az élvezetekben való kielégülés kimerült az asszonyoknál az orgonahangos, tiszta, csendes templom sűrű látogatásában, ahol bebizonyították neki, hogy ez így van jól, így kell lennie, Isten rendelésében meg kell nyugodni, és húzni kell a terhet, zúgolódás nélkül tűrni az élet jármát. A férfiak nagy részének az egyetlen élvezetet pedig a kocsma jelentette.

És ez a sok sajnálatra méltó analfabéta anyagilag is mily sokszor volt megcsalva, kizsákmányolva! Megcsalták, amikor nehezen megszolgált pár garasán vett valamit, mert nem tudta megítélni, hogy helyesen számították-e fel az árakat; megcsalták, amikor eladott valamit; dupla krétával írtak neki lelketlen kereskedők, kocsmárosok. De legelsősorban ott volt megcsalva, amikor az egyetlen tőkéjét, a testi munkaerejét kizsákmányolták. Az írni, olvasni nem tudó munkást mindig alantasabb munkára alkalmazták, s mindig rosszabbul díjazták, mint tanult társát.

De hát a régi kapitalista rendszernek szüksége volt az analfabétákra. Szüksége volt rá, mert ez volt a legolcsóbban kihasználható munkásanyag; ezek tűrtek tudatlanságukban a legtöbbet, ezeken lehetett sokat nyerni, gyorsan gazdagodni. A profitból élő, a mások munkája gyümölcsét élvező tőkések szolgálatában álló kormányok nemcsak hogy eltűrték az analfabéták nagy számát, hanem alkalmat is adtak a létszám megmaradására. Kevés és túltömött volt az iskola, lanyha volt az iskolakötelezettség végrehajtása. A tanító örült, ha elvégezte a rendes tanítást, valami magánfoglalkozás után láthatott, amit tűrhetően díjaztak, mert a fizetés csak éppen az éhenhalástól mentette meg."

Néptanítók Lapja. 1919. május 8. 18—19. sz.

MEGALAKUL AZ ÍRÓK SZAKSZERVEZETE

Az írói direktórium mellé rendelt kataszteri bizottság befejezte munkáját. Összesen 957 törzslap érkezett be a bizottsághoz, mely azokat igen beható megbeszélések után dolgozta fel. Az egyik általános elv az volt, hogy szem előtt kell tartani a mostani idő átmeneti jellegét, hogy adva van egy régi kor által kifejlesztett írói kar, mellyel szemben nem

lehet minden esetben az abszolút elveket megvalósítani. A kataszteri bizottság ehhez képest alig néhány törzslapot utasított vissza, melynek kiállítói egyáltalán nem bírtak jogcímmel arra, hogy a megalakítandó írói szakszervezet tagjai legyenek. Egészen más megítélés alá tartoznak azok, akik beküldték ugyan törzslapjaikat, de a bizottság úgy találta, hogy munkásságuk természete sokkal inkább utalja őket valamely más szervezetbe. Ezeknek a munkásságát természetesen csak abból a szempontból nézte a bizottság, vajon túlnyomóan az íróság jellemzi-e azt.

A bizottság 550 írót vett fel az írók kataszterébe; 103 törzslapról azt állapította meg, hogy beküldőiknek a tudósok, illetve a szakírók csoportjánál kell jelentkezni. 12 jelentkezőt az újságírók, 20-at pedig a színpadi szerzők szervezetébe tartozónak talált. A csaknem ezernyi jelentkező közül 34 volt olyan, akit a bizottság egyszerűen elutasítani volt kénytelen. Külön kell szólni 238 jelentkezőről, akiknek nagy része még egészen fiatal író, akiknek még egyáltalán nem, vagy csak egy-két munkájuk jelent meg nyomtatásban: vagy olyan írók, akik már jelentékenyebb munkásságot fejtettek ki, de műveiket a bizottság tagjai nem ismerik. A bizottság ezeket levélben fogja kérni, hogy műveiket küldjék be, és azoknak elolvasása alapján fog arról dönteni, vajon felvehetők-e a kataszterba, vagy nem.

Azokról az egészen fiatal írókról, akik csak kéziratban levő munkáikat tudták a törzsiapon felsorolni, úgy határozott a bizottság, hogy ezeket a kataszterbe — ami egyértelmű azzal —, a szakszervezetbe nem veheti fel. Ezeknek meg kell várniok, míg valamely nyomtatott munkájuk is reprezentálja íróságukat, mert a tömérdek kéziratos munka bekérésére és tanulmányozására a bizottság nem vállalkozhatott. Ezek előtt is bármikor nyitva áll tehát az út, hogy a szakszervezetbe bekerüljenek, aminthogy bejuthat oda olyan író is, aki talán most egyáltalán nem jelentkezett, vagy akiből csak ezután lesz író. A szakszervezet ugyanis nem akadémia, nem írói egyesület, hanem az írói mesterséget vagy művészetet gyakorlók munkaszervezete. Igazságtalanság tehát nem történhetik senkivel, legfeljebb csak azzal, aki azt hiszi magáról, hogy író, pedig kétségtelenül nem az.

A bizottság nem is gyakorolt másféle irodalmi kritikát, csak azt a néhány embert választotta ki a jelentkezők közül, aki abszolút értelemben nem író; máskülönben csak olyan értelemben gyakorolt kiválasztást, hogy a közölt számok szerint többeket más szervezetekhez utalt. Még a színpadi szerzőkhöz átutalt törzslapoknál kellett a bizottságnak ilyenféle elválasztó munkát végeznie. Vannak ugyanis színpadi írók, és vannak olyan írott munkák szerzői, melyek a színpadon kerülnek bemutatásra. Nem minden ilyen munka szerzője író.

A tudósok és szakírók közül többet fölvett a bizottság, viszont másokat máshova utalt. Ezeknél az eseteknél ugyanis arra volt tekintettel, hogy az illetők tudományos vagy szakirodalmi munkásságuk mellett olyan műfajt is kultiváltak, melynek irodalmisága őket az írók szervezetébe is utalhatja.

A kataszteri munka befejezése után most már *megalakulhat az írók szakszervezete.* A kataszteri bizottság vasárnapra tűzte ki az alakulást.

Minthogy ebben a pillanatban még nem tudja a bizottság, melyik erre alkalmas helyiséget fogja a gyűlés céljaira megkapni, a holnapi lapokban fogja közölni a pontos időt és helyet.

Minthogy a bizottság a szakszervezetet minél előbb tető alá akarja hozni, nem választhatta azt a módot, hogy törzslapja hogyan való elintézéséről mindenkit levélben értesítsen, hanem a *kataszterbe felvettek névsorát több helyen kifüggeszti.* Ilyen névsor lesz: az Otthonban (Eszterházy utca 4.) Újságírók Egyesületében (Rákóczi út 10. ½ em.), Közoktatási Népbiztosság (Hold utca 16., a kapu alatt), Szemere utca 6., a kapu alatt, Bálvány utca 7., a kapusnál, a Fáklya kiadóhivatalában (Andrássy út 47). Rövid időn belül a törzslapok beküldői levélbeli értesítést is fognak kapni.

Fáklya. 1919. május 9.

ÖT MOZGÓKÉPSZÍNHÁZ A PROLETÁRGYERMEKEKNEK

A Közoktatásügyi Népbiztosság különös gonddal készíti elő a jövő nemzedék nevelését. Az apró gyermekek oktatásáról és szórakoztatásáról éppen úgy gondoskodik, mint az iskolás korban levők céltudatos és gyakorlatias irányú neveléséről.

A 7—13 éves proletárgyermekek oktatása egészen új és eddig figyelembe alig vett eszközök segítségével készíti elő az ifjúságot az élet komoly feladataira. Emellett gondolnak azokra a szórakoztató lehetőségekre, amelyek hetenként kétszer-háromszor derűs órákat és hasznos perceket szereznek sok tízezernyi gyermeknek. Elsősorban a mozgóképszínházak népszerűségét használják ki arra, hogy a nagy gyermektömegeket nekik való és az új kor szellemének megfelelően készült mozidarabokkal szórakoztassák. Nem lesznek ezek rideg szívű és nagyképű oktatók érdektelen darabjai, amilyenekkel régebben siker nélkül próbálkoztak: kitűnő írók és kiváló filmrendezők vállalkoztak reá, hogy a proletárgyermekek számára az új filmeket elkészítsék.

A Közoktatásügyi Népbiztosság messzetekintő tervét a mozgóképüzemek központi tanácsának népszerű vezetői, Paulik Béla és Damó Oszkár elvtársak teljes megértéssel sietnek megvalósítani. Az első filmcsoport megalkotásában részt vesz Lázár István, Vajda László, Falk Richárd, Márkus László, Várnai Zseni és Váradi József. Andersen világhírű meséi közül filmen jelenik meg már a közeli hónapokban A leány, aki kenyérre lép és A tűzszerszám, a székely mesék közül Kőmorzsoló János és Hüvelyk Matyi. Az ifjúság kapós olvasmányai közül színre alkalmazzák Mackó úr kalandjait, Sebők Zsigmond pompás alkotását, ezeket a filmeket számos más mesefilm és szociális tárgyú filmdarab követi: elsősorban Várnai Zseni elragadó meséje, a Balga Óriás. Ezeket a filmeket Balogh Béla rendezi.

A budapesti mozgóképszínházak közül ötöt a Közoktatásügyi Népbiztosság gyermekmozivá alakít át — ezekben a mozikban kizárólag gyermekek számára fognak előadásokat tartani. Míg a most készülő filmek felvételei befejezést nyernek, a rendelkezésre álló filmanyagból állítanak össze műsort a proletárgyermekeknek. A Stella mozgó, a Nem-

zeti mozgó és az Aréna mozgó helyiségeit már ki is ürítették, és sürgősen átalakítják gyermekelőadások céljaira. Két másik mozgóképszínház, valószínűleg a Gutenberg és a Ferenc mozgó kiürítése legközelebb történik meg. Az a cél, hogy minden kerületben legyen egy-egy gyermekmozi. Az öt gyermekmozi helyiségeit alaposan kitakarítják, fertőtlenítik, falait egyszínű mozgóalakok ábráival díszítik, a várakozó helyiségben pedig alacsony kis székelypadokat állítanak fel..

Vörös Film. 1919. május 10.

AZ ÍRÓK DIREKTÓRIUMA ÉS VÁLASZTMÁNYA

A kommunista rendre való áttérés természetszerűen hozza magával az államnak az irodalommal való szorosabb kapcsolatát is. Balázs Béla elvtárs nemrégiben az irodalom meghívott reprezentánsai előtt a közoktatásügyi népbiztos megbízásából behatóan ismertette az irodalom jövőjét és az írók helyzetét a Tanácsköztársaságban, s már akkor jelezte, hogy az irodalom problémáinak megoldására és az írói kataszter összeállítására a Közoktatásügyi Népbiztosság írói direktóriumot és írói választmányt fog alakítani. Ez a program akkoriban írói körökben teljes megnyugvást keltett. A Közoktatásügyi Népbiztosság most megalakította az írói direktóriumot, amelynek tagjai: Babits Mihály, Balázs Béla, Barta Lajos, Biró Lajos, Kassák Lajos, Komját Aladár, Móricz Zsigmond, Osvát Ernő, Révész Béla, Szini Gyula; hivatalból tagja: Lukács György közoktatásügyi népbiztos. Az írói választmány tagjaivá a következőket nevezte ki Lukács népbiztos: Berkes Imre, Bresztovszky Ede, Déry Tibor, Elek Artúr, Farkas Antal, Fülep Lajos, Füst Milán, Gárdonyi Géza, Gellért Oszkár, Halasi Andor, Hajdú Henrik, Heltai Jenő, Jób Dániel, Kabos Ede, Karinthy Frigyes, Kortsák Jenő, Kosztolányi Dezső, Laczkó Géza, Lesznai Anna, Mikes Lajos, Moly Tamás, Nagy Lajos, Révész Mihály, Rozványi Vilmos, Schöpflin Aladár, Szabó Dezső, Szász Géza, Tóth Árpád, Várnai Zseni. A kiadóvállalatok szocializálása folytán a jövőben az irodalmi művek kiadója maga a proletárállam lesz, és ennek a választmánynak tagjai fogják eldönteni, hogy mely írói munkát ad ki az állam.

Népszava. 1919. május 11.

Móricz Zsigmond

ÖTSZÁZÖTVEN MAGYAR ÍRÓ

Soká, megilletődve olvasgattam ma egy hosszú névsort.

Írók, magyar írók, ötszázötvenen, kész emberek, tollnak élők és tollból élők; ötszázötven író-mesterember szakszervezetbe tömörül.

Írók, költők, váteszek, mécsesek az élet sötét világában.

Mind, mind, mind. Akármelyik névre nézek: kigyúl; mintha egy gomb nyomására fölrítt az emlékek csodálatos, mindennél szédületesebb tudatalattiságában egy fénycsóva, s egy új, egészen önálló és egyéni világot tár föl.

Ötszázötven csodavilág.

Hisz minden ember s minden lélek csoda: de nem látjuk. Az író — főbb csoda: magamutató. Egy különös, különös lény: létének, sorsának fő rendeltetése, hogy magát örökre kinyissa. Emberek, akik fölboncolt testtel akarnak járni, lelkek, akik viviszekcióban hullámzanak tova. Csodalények, akik a leghallatlanabb módon leplezik le azt, ami bennük emberi és örök, és kicsi és nagy és gigászi és semmi, és érték és értéktelenség; tudják vagy nem tudják: akarják. Írók itt ötszázötvenen: az individualizmus anarchiájának buja dzsungele.

S mennyit ismerek köztük, bennük. Sose gondoltam, hogy hány ily megdöbbentően különböző írói lélekbe látok bele, s nincs egy név, akit ismerek, hogy ámulattal és tisztelettel ne néznék reá, mint egy idegen ismerős világra. Sorok csendülnek föl a fülemben, gondolatok színét és illatát érzem, és mintegy hajóhintán, különös kábulatban keringek a nevek rétjén.

Minden asszony szép; minden nő a legszebb lény, csak nézd őt a a szerelmes szemével. Még azt se: csak tükörben a saját szemével, Minden író a legnagyobb, a legnagyszerűbb jelenség: nem is kell imádójának lenned: csak nézd a saját tükrében, műveiben: mint ő magát. Csak úgy néznétek, mint mi magunkat!

És mi hogy nézzük magunkat?

Igenis az író önmagát szépnek, tisztának, tökéletesnek ismeri, és igaza van.

Minden író, mint minden gyermek, mint minden lélek: fehér és ragyogó, vörös és lángoló, fekete és halott: és él.

Minden író: jelent. Minden író: felkiáltójel. Minden író: az örök igazság himnuszának dallamától zeng.

A kicsik is, a legkisebbek is, azok is, akik a rostákon kihullanak, mert az írók között nem a nagy jelentésben van különbség, csak a kijelentésben. Mert az író egyéni számlája saját könyvében egészen egyenlő, csak kifelé való értékelésében tér el egyik a másiktól.

Ötszázötven magyar író: teljesen egyenlő önérték. Ha van köztünk egy, aki a másikat nagyobbra becsüli magánál: hazudik. Pillanatnyi, aljas önérdekből hazudik. Mert vessétek össze, minden író annyira más és annyira egyéni: hogy más verseny köztük nem lehet, csak ami a harangvirág, a jázmin és a liliom közt van. Lehet, hogy nektek jobban tetszik a liliom, de kérdezzétek meg a harangvirágot, neki melyik tetszik?

Ötszázötven magyar író: mily csodálatos, most kerül össze egy lajstromba a világok kataklizmájának e napjaiban. Mi ez? Az egyéniségek anarchiájának hirteleni megszűnése?

A kijegecesedés?

Igenis az.

Amennyire különállók, külön határtalanságok, külön csodák: annyira közösek egy kommunizmusban: minden író e világon mindenkor a lelkek felszabadításának előharcosa.

Ötszázötven harcos, és nincs köztük egy sem, aki valaha fölemelte volna szavát a zsarnokság, a testvérgyilkolás, az önzés, a kapzsiság,

a fizikai s szellemi kizsákmányolás, az egyénnek az egyénen való aljas, pribék, undok uralkodásának belső és lelkes dicsőítésére.

Ez a rémes, kínzó, borzasztó tülekedés folyik az emberiség életében: de költője, írója a sötét gazságnak, csak egy belső tűztől lobogó magasztalója is: nem volt soha.

Ötszázötven magyar író: mind lélek és láng: a vértelen, a fegyver és gyilok nélküli felszabadulás, a fölemelt fejek és égre kiáltó szavak zengői:

„Ötszáz bizony dalolva ment
Lángsírba walesi bárd . . ."

A magyar írók e zászlóalja fantasztikusan masíroz át a lángokon és vértengereken, a béke, a béke, az emberiség szabad, boldog jövőjének kis katonái.

Pesti Hirlap. 1919. május 11.

MEGALAKULT AZ ÍRÓK SZAKSZERVEZETE

Több mint háromszáz író gyűlt össze vasárnap délután a Pedagógiai Szeminárium nagytermében, hogy az írók szakszervezetét megalakítsa. A megnyitó beszédet *Osvát* Ernő mondotta, aki rámutatott arra, hogy az írók mostani tömörülése több mint húsz évre visszanyúló szervezkedési akarat célhozjutása.

Gábor Andor felszólalásában a szakszervezeti alakulással szemben való aggodalmainak adott kifejezést, és a közoktatási kormány által kiküldött direktórium és választmány tagjait távol akarja tartani a szakszervezeti tisztségektől. Gallovich Károly, Zigány Árpád a választógyűlés előkészítéséről kértek felvilágosítást. Barta Lajos, Halasi Andor, Kabos Ede felszólalásai tisztázták a felmerült kérdéseket. Biró Lajos felvetette azt a kérdést, hogy a felszólalásokra való tekintettel nem kellene-e az alakulást elhalasztani. A gyűlés túlnyomó többsége az azonnal való megalakulás mellett volt, és Gábor Andor indítványának elenyésző kisebbséggel szemben való elvetése után kimondták a választás megejtését. Elnök lett: Biró Lajos. Alelnök: Osvát Ernő, Révész Béla, Babits Mihály. Titkár: Barta Lajos. Végrehajtó bizottsági tagok lettek: Móricz Zsigmond, Szabó Dezső, Nagy Lajos, Szomory Dezső, Schöpflin Aladár, Szini Gyula, Elek Artúr, Heltai Jenő, Komját Aladár, Kassák Lajos.

Biró Lajos ezután tartott előadásában vázolta az irodalmi termelés mai nehéz helyzetét, melyen az átmeneti idő kényszere uralkodik. Rávilágít arra a tévedésre, mintha az íróktól most tendenciás irodalmat várnának. Az íróktól kultúrát várnak. A szakszervezetnek olyan munkát kell elvégeznie, melyre sehol sincs minta. A szakszervezeti tagság nem jelenti azt, hogy annak minden tagja fizetést kap. Erről szó sem lehet. A szakszervezetnek az a feladata, hogy az átmeneti időt minél elviselhetőbbé és minél rövidebbé iparkodjék tenni. Az irodalom és az írók minden kérdését iparkodjék minél jobban elintézni. Hangsúlyozta, hogy mint a szakszervezet elnöke, nem fog író és író közt különbséget

tenni, sem politikai múltja, sem pártállása szerint. A szakszervezetbe való belépés természetesen a szocialista pártba való belépést is jelenti. Ez azonban nem jelenthet valami súlyos lelki kényszert. Zola és Anatole France is tudott szocialista lenni. Csak a jövő társadalmában lehet az író szabadsága teljes és tökéletes.

Biró Lajost előadása után hosszan és melegen ünnepelték. *Barta* Lajos jelentette még be, hogy a szakszervezet ideiglenes irodája Andrássy út 47. sz. alatt, minden délután 3 órától 5-ig van nyitva.

Az Ujság. 1919. május 13.

A KÉPZŐMŰVÉSZETI FŐISKOLA ÚJ TANÍTÓI

A közoktatásügyi népbiztos a Képzőművészeti Főiskolán a szobrászati mesteriskola vezetésével Beck Ö. Fülöp szobrászművészt, a szobrászati tanszék teendőinek ellátásával Vedres Márk szobrászművészt, egy festészeti tanszék ellátásával Pór Bertalan festőművészt, az Iparművészeti Iskolán a díszítő szobrászat tanításával Reményi József szobrászművészt, a kisplasztika és kerámia tanításával Ferenczy Béni szobrászművészt, a belső építészet és kertművészet tanításával Thoroczkay-Wigand Ede tervezőt, s az igazgatói teendőknek Gróh Istvánnal együtt való ellátásával Mihalik Gyula intézeti tanárt bízta meg. Ezek a megbízások egyelőre ideiglenesek, mert a Közoktatásügyi Népbiztosság a két intézetnek teljes személyi átszervezését vette tervbe a jövő tanévtől kezdődően.

Vörös Ujság. 1919. május 13.

A SPORTDIREKTÓRIUM ÉPÍTÉSI PROGRAMJA

A Testnevelési Ügyek Direktóriuma csütörtökön délután építész-szakértők bevonásával a pályaépítési program megoldása dolgában értekezletet tartott. Az ülésen a meghívott szakértők kivétel nélkül megjelentek. Bár valamennyi tervet az idő előrehaladása miatt nem vehették sorra, a megismertetettekből is éles kontúrokban bontakozott ki a direktórium pályaépítési programja. Hajós Alfréd műépítész számolt be az értekezletnek az általa végzett munkákról. Rámutatott arra, hogy föladata annak megállapítása volt, hogy a meglevő sporttelepeket miként és milyen összegek igénybevételével lehet teljesen sportszerűen átalakítani. Sorra vette az egyes sporttelepeket, és ezekről a véleményét a következőkben ismertette: Hajós szerint a legalkalmasabb sporttelepet a Tattersallban lehetne építeni. Ennek középső része ugyanis be van gyepesítve, s így könnyűszerrel átalakítható futó- és futballpályává. Nagy előnyt lát abban is, hogy három tréningpálya jelölhető ki a Tattersall-telepen. Az öltöző építését az ottlevő barakkok fölhasználásával lehet megoldani. Tribün is van már a pályán, és födetlen pályasor is, úgyhogy a munkák megkezdésétől számított 4 hét alatt ezt a területet a sportszerű követelményeknek megfelelően rendbe lehet hozni.

A régi lóversenytéren 230 méter hosszú és 57 méter széles gyeppálya van, a jelenlegi nagytribüntől 40 méteres távolságban. Hajós szerint a terület sportszerű megmunkálása esetén ezt a távolságot 25 méterrel lehet csökkenteni. A futballpályát már 2 hét alatt rendbe lehetne hozni, minthogy azonban az elhangzott fölszólalások egyértelműen arra céloztak, hogy itt kivitelében és megoldásában imponáló méretű sporttelepet emeljenek, Hajós bejelentette, hogy e követelmények teljesítéséhez 12 heti munka szükséges.

A millenáris versenypályának sportszerű átalakításánál elsősorban a kerékpársportra gondoltak. A jelenlegi viszonyok figyelembevételével, mint a legcélszerűbb megoldást, azt ajánlotta Hajós, hogy a jelenlegi kerékpárospályát 42 fokra töltsék föl, arra fakonstrukciót építsenek, és azután a faszerkezetet bitumennel öntsék le. Ezt a munkát csak az ősz kezdetén lehetne megkezdeni. A munka végzése 4 hónapig tartana.

Az ügetőversenypálya, minthogy annak belső területe gyepes, szintén azok közé a pályák közé tartozik, amelyek aránylag kevés költséggel átalakíthatók. Ide 400 méteres pályát terveznek, amely 2 hónap alatt befejezhető.

Az Amerikai úti pálya rendbehozatalánál az a terv merült fel, hogy a pályát gyeptéglákkal töltik föl. Tervbe vették tribünöknek, öltözőknek s ezekbe vízvezetéknek építését is. Ez a munka 3 hónapig tartana.

A Frangepán utcai pályát kifogástalan, használatra alkalmas állapotba lehetne hozni 4 hétig tartó munkával. Itt egyelőre mindkét irányba lejtő talajnak föltöltéséről, kerítés, öltözők és ülőhelyek építéséről volt szó.

A népszigeti sporttelep átalakításánál kétféle megoldási mód kínálkozik. Az egyik, a költségesebb, 25 000 néző befogadására tervezi az átalakítást, amely esetben a nézőtér tribünből és betonlépcsőzetből állana. Ezért, miután a pályának sportszerű átalakítása s mielőbbi kifogástalan használhatósága az elsőrendű érdek, úgy oldják meg a kérdést, hogy a tényleges sportpályát 18 méterrel kiszélesítik, és futópályát is építenek. Ezeket a munkákat őszre befejeznék.

Ezután Matyók Aladár műépítész ismertette eddig végzett munkáját. Előterjesztését a Marcibányi úti és a lágymányosi pályák építési terveinek bemutatásával kezdte meg. Mindkét tervnek részletesebb megbeszélését a direktórium egyelőre kikapcsolta a megbeszélés anyagából, mert a tervnek kivitele egyelőre nem szolgálja azt a célt, hogy mielőbb minél több sporttelepet bocsássanak a sportűzők rendelkezésére. Matyók előterjesztése elsősorban általános keretek között mozgott. Költségvetésében külön-külön megemlítette, hogy mibe kerülnek az egyes pályák nézőtér nélkül és nézőtérrel. Matyók tervei szerint valamennyi pályán teljes atlétikai és futballberendezés lenne.

Matyók tervei között külön helyet érdemel a Vérmező területének sportteleppé való átalakítása. A bemutatott terv szerint teljesen új pályákkal kísérletezik. Ötszáz méteres sporttelepet és két tréningpályát állítana föl a Vérmezőn, mert véleménye szerint ezen a területen

egyszerre többféle sportot lehetne kultiválni egy és ugyanazon időben, anélkül hogy egyik sportág űzése a másikat bármiképpen is akadályozhatná. A vérmezői pálya északi részében az atlétikai gyakorlatokra szánt helyek lennének, déli részében ugróterületek, és ennél valamennyivel beljebb a labdarúgópálya. Körös-körül, éspedig a célegyenes oldalán 9 méteres, a túlsó oldalán pedig 7 méter 20 centiméteres futópályát építene. A pálya és a tréningpályák közötti területen 12 öltözőt építene fölügyelői lakással, fürdőkkel és a megfelelő mellékhelyiségekkel.

A Népligetben a korcsolyacsarnok előtt, a kút és a vasút között egy-egy ötszázas pályát, és közvetlenül az utóbbi mellett egy kisebb tréningpályát tervez.

A Ludoviceumban a megoldás az volna, hogy a pálya méreteit átalakítaná 110 méter hosszúra, 50 méter szélesre, egyébként pedig a pálya belsejében az ottlevő tornafölszerelések megmaradnának.

A Műegyetem sporttelepét 400 méteres pályával tervezi, amelyre tribünt is lehetne építeni. Külön hely lenne a pálya egyik sarkában az atlétikai dobóverseny-ágak gyakorlására; e pályát még planírozni kell. Négy hét volna szükséges e pálya sportszerű fölépítéséhez, mert salak már rendelkezésre áll. Tervbe van véve a MAC jelenlegi öltözője túlterheltsége miatt új öltöző építése is.

Az evezős csónakházakra vonatkozó előterjesztéseket Werner Frigyes műépítész tette meg. Werner szerint egyelőre 5 csónakházat építenének, éspedig kettőt az újpesti szigeten, kettőt a Határ utcai sporttelepnél, egyet a Hungária körúti propellerállomásnál. A partra épített csónakházakat 25 csónakra és 150 tagra tervezik. Valamennyi csónakházban lakás is lenne. A csónakházak előtt 20 méter hosszú és 12 méter széles tutajokat helyeznének el a csónakok levitelére.

Szücs János számolt be végül a 100 méteres uszoda építésének tervéről. Szerinte 3 hétig tartana az uszodának mozgó és vízipolópályával való fölépítése, mert anyagfölhasználásra egyrészt már megkapták az engedélyt, másrészt pedig az újpesti uszodának 70 öltözőjét is föl lehetne használni. Szerinte az uszodával szemközti part 4000 néző befogadására ki van már építve.

A direktórium tagjai egyébként a meghívott szakértőkkel vasárnap délelőtt 9 órakor megtekintik a most megjelölt sporttelepeket, és a helyszíni szemle után az építési terveket és költségvetést fölterjesztik a Népjóléti Népbiztossághoz.

Bizonyosra vehető, hogy a Népjóléti Népbiztosság sürgősen elintézi a javaslatokat, úgyhogy a munkákat már a jövő héten meg lehet kezdeni.

Népszava. 1919. május 25.

Dienes László

KÖNYVTÁRAK A TANÁCSKÖZTÁRSASÁGBAN

(Részlet)

A szervezés két irányban halad. Egyrészt Budapesten és az ország nagyobb városaiban egy tudományos szakkönyvtár-rendszert akarunk kiépíteni, és ezért azon vagyunk, hogy jól átgondolt, egységes terv alapján átszervezzük a meglévő tudományos könyvtárainkat: az összetartozókat egyesítsük, a heterogén tartalmúakat szétválasszuk, és a célra való épületek felhasználásával a kutatók és tanulnivágyók céljaira legmegfelelőbben helyezzük el. Minthogy azonban itt nagy, többszázezer kötetes könyvtárakról van szó, melyeket nem könnyű feladat megmozgatni, csak ideiglenes elhelyezésükről lehet szó, legalábbis amíg nagyobb szabású építkezésekre megnyílik a lehetőség — ezért a tényleges kivitelre csak akkor kerülhet majd sor, ha az elhelyezési és átszervezési tervet az összes nagyobb könyvtárakra nézve részletesen meg tudjuk állapítani. A legnehezebb probléma — melynek megoldásától függ az összes többi budapesti nagy könyvtár elhelyezésének kérdése — a Nemzeti Múzeum könyvtárának elhelyezése, melynek a múzeum egyéb részeinek már folyamatban lévő likvidációjával együttesen kell elintéztetnie. A terv szerint a múzeum épülete egyedül a könyvtárnak maradna, mellyel egyesítenénk egy nagy magyar vonatkozású és szellemű tudományi könyvtárrá az Egyetemi és az Akadémiai Könyvtárat. Minthogy azonban a természetrajzi és néprajzi gyűjtemények elhelyezése ma, mikor csak kész épületekről lehet szó, igen nagy nehézségbe ütközik, s ha megoldást kapna is hamarosan, költöztetésük hosszú időbe kerülne, legnagyobb könyvtáraink ügye, sajnos, rövidesen nem nyerhet gyökeres elintézést. Úgyhogy a közvetlen jövőre nézve kisebb reformokkal kell e tekintetben megelégednünk. Mindenesetre már most egységes terv alapján fogjuk szervezni könyvbeszerzésüket, katalógusaikat és egész belső és külső adminisztrációjukat, ami maga már a könyvtárosok és kutatók által a régi társadalomban csak álmodott, de nem is remélt óriási eredmény. Azt fogja jelenteni, hogy e három nagyon szép anyaggal rendelkező könyvtár használható is lesz.

Megoldásra vár ezenkívül a ma még kisebb, de naggyá kiépítendő szakkönyvtárak egész sora. Így a Szabó Ervin társadalomtudományi szakkönyvtár számára keresünk megfelelő nagy épületet, ahol beolvaszthatók legyenek a már vele egyesített Képviselőházi Könyvtár, a volt Kereskedelmi és Iparkamarai Könyvtár és a megszűnt érdekképviseletek könyvtárai, valamint az összes többi kisebb-nagyobb társadalomtudományi és közgazdasági könyvtárak. Ennek keretében fog kiépülni a kontinens legnagyobb szocialista könyvtára, melynek alapjai már készen vannak, és teljes kiépítése csak a megfelelő elhelyezés kérdése.

Hasonlóképpen szükséges egy nagy természettudományi szakkönyvtár megteremtése, természetesen, itt is a már létező könyvtárak felhasználásával, továbbá a technikai, építészeti, művészeti stb. szakkönyvtáraink szintén egységes organizációja.

Közelebb van a megvalósuláshoz, mert sürgősebb, és a jelen körül-

mények között kivihető, a közművelődési könyvtárrendszer kiépítése. Terveink szerint minden kerületben több 15—20 000 kötetes, általános – szépirodalmi és ismeretterjesztő – könyvtárt fogunk felállítani. Nagy-Budapesten körülbelül 30—40-et, a vidéki városokban a szükséghez képest, a falukat s tanyákat pedig a városokból kiinduló mozgókönyvtárak fogják ellátni folyton friss, új könyvekkel. Ennek az országos könyvtárhálózatnak egyes szemei már az előkészítés előrehaladott állapotában vannak. Így Budapesten rövid idő alatt öt ilyen közművelődési könyvtárt nyithatunk meg. Ezek előkészítése azért megy gyorsabban, mert megszűnt egyesületek könyvtárai alkotván kiindulópontjaikat, már némi kész szervezet áll előttünk, mely csak modern irányban való átszervezést igényel. Ilyenek a volt Budai Könyvtár Egyesület, az V. kerületi Népház, az Erzsébet Népakadémia helyiségeiben s anyaguk felhasználásával rövidesen felfrissített alakban megnyíló könyvtárak. Nagyobb közművelődési könyvtárt készítünk elő a volt Kőbányai Kaszinóban, nyári olvasótermet rendezünk be a volt Lipótvárosi Kaszinó nyári helyiségében, a Fasorban.

A kerületi könyvtárak mellett a nagyobb gyárakban is rendezünk be könyvtárakat. Célunk, hogy lehetőleg közel vigyük a könyveket a munkásséghoz, s minden eszközzel megkönnyítsük hozzáférését. A legelsők valószínűen a Ganz-Danubius és a Telefongyárban nyílnak meg, minthogy az előfeltételek itt voltak leginkább megadva.

Külön kisebb könyvtárakat kapnak az ifjúmunkások, részint olvasótermekben, képzési helyük közelében, részint a főiskolai otthonaikban.

A könyvtárak e nagy tömegének felállítása igen sok könyvet igényel. Könyv pedig tudvalévően kevés van. Hogy tehát a meglévő könyvanyagot könyvtárak számára biztosítsuk, létesítettünk egy nagy országos könyvgyűjtő és könyvelosztó telepet a Szellemi Termékek Országos Tanácsa elosztó szervezete kebelén belül, mely több millió kötet összegyűjtésére és kezelésére rendezkedik be. Ide koncentráljuk nemcsak a kiadók készleteiből könyvtári célokra lefoglalt könyveket, hanem a felszámolt egyesületek (kaszinók stb.) könyvtárait, valamint a veszélyeztetett vagy elhagyott magánkönyvtárakat is, melyeket közcélra igénybe vettünk.

A megnyitandó könyvtárak személyzettel való ellátására pedig rendeztük az egyetemen a már két hete tartó könyvtárosi tanfolyamot, melyet őszre rendszeres könyvtárosképző főiskolává építünk ki.

Ezek az új intézmények első láncszemei egy nagy intézménynek, egy Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézetnek, mely a megalakítandó Országos Könyvtárügyi Tanács segédszerve lesz az egész magyar Tanácsköztársaság könyvtárügyének központi irányítására.

A Munka. 1919. május 28. 35. sz.

A KÖNYV- ÉS ZENEMŰKIADÓ ÜZEMEKBE, A SZORTIMENT- ÉS ANTIKVÁRKERESKEDŐ ÜZEMEKBE KINEVEZETT ÜZEMI BIZTOS ÉS ELLENŐRZŐ BIZALMI SZEMÉLY, VALAMINT AZ ELLENŐRZŐ MUNKÁSTANÁCS FELADATA ÉS KÖTELESSÉGE

Az üzemek szocializálása után nyomban megalakultak mindenütt az ellenőrző munkástanácsok, és rövidesen kinevezték az üzemi biztosokat is, azonban a legtöbben nincsenek tisztában azzal, hogy mi a feladatuk és kötelességük. Márpedig az üzemeknek a rend és fegyelem mellett való továbbműködése érdekében igen fontos, hogy ez a kérdés tisztán álljon előttük. Ezért alábbiakban kimerítően ismertetjük az üzemi biztos, az ellenőrző bizalmi személy és az ellenőrző munkástanács feladatát és kötelességét.

1. *Az üzemi biztosok, az ellenőrző bizalmi személyek és az ellenőrző munkástanácsok szervezete*

A *szocializált* könyv-, zeneműkiadó és kereskedő üzemekbe üzemi biztost nevezett ki a közoktatásügyi népbiztos. Az üzemi biztosok működését hivatalból a Szellemi Termékek Országos Tanácsának szocializáló és termelő ügyosztálya irányítja; vagyis ez a szerv áll az üzemi biztosok felett mint felsőbb hatóság. Az üzemi biztosok működését a könyvkiadó üzemeknél a munkástanács, a zeneműkiadó és könyvkereskedő üzemeknél a bizalmi személy ellenőrzi. Az egységes munka biztosítására az üzemi biztosok a szocializáló és termelő ügyosztály összehívására rendszeresen értekezleteket tartanak, ahol részletkérdésekben javaslataik figyelembe vétetnek.

A *nem szocializált* könyvkereskedő üzemekbe a Közoktatásügyi Népbiztosság 25. K. N. sz. rendeletének 6. §-a alapján ellenőrző bizalmi személyt jelöl ki vagy helyez el a szocializáló és termelő ügyosztály. Az ellenőrző bizalmi személyek felettes hatósága szintén a Szellemi Termékek Országos Tanácsának szocializáló és termelő ügyosztálya. A kapcsolat az ügyosztály és az ellenőrző bizalmi személyek között ugyanolyan, mint az üzemi biztosokénál.

2. *Általános tudnivalók az üzemi biztos számára*

(Ezek a tudnivalók a könyv-, zeneműkiadó-, szortiment- és antikvárkereskedő üzemek biztosaira vonatkoznak)

Az üzemi biztostól mint a népbiztosság megbízottjától mindenekelőtt megkívántatik, hogy hivatását felelősségtudással és lelkiismeretességgel töltse be. Egyik legelső feladata, hogy a proletárérdekeket mindenképpen megvédje, nevezetesen ügyeljen arra, hogy az üzem, mint közvagyon, ne rongáltassék, az alkalmazottak engedély nélkül onnan semmit el ne vigyenek, s hogy a népbiztosság és annak szocializáló és termelő ügyosztálya által kiadott rendelkezések pontosan végrehajtassanak. Az üzemben tartson szigorú munkafegyelmet, hogy a munka zavartalan menete biztosítva legyen. Intézkedéseinek a legnagyobb eréllyel szerezzen érvényt, s mindazokkal szemben, akik intézkedéseit nem respektálják, s a rend és a munkafegyelem ellen vétenek, szigorúan járjon el.

Súlyosabb elbírálás alá eső eseteket az üzemi biztosnak kötelessége a szocializáló és termelő ügyosztály vezetőségének azonnal bejelenteni, amely az eset megvizsgálása után meghozza határozatát, és utasítja az üzemi biztost annak végrehajtására.

Ha az üzemi biztos azt látja, hogy az alkalmazottak száma sok vagy kevés, tartozik a szocializáló és termelő ügyosztály vezetőségének arról jelentést tenni, amely a fölöslegesnek igazolt alkalmazottakat más üzemhez helyezheti át, vagy más üzemből odahelyezheti. Volt igazgatóra vagy cégtulajdonosra vonatkozóan, amennyiben az a körülmény állana be, hogy tudásához mért megfelelő munkakört ne lehetne reábízni, vagy esetleg új beosztásában szabotálna, az üzemi biztos javaslatot tehet felhasználhatása iránt, de önhatalmúlag nem járhat el.

Az üzemhez érkező postát az üzemi biztos veszi át és osztja szét. Az üzemtől elküldendő levelek átnézés és aláírás végett az üzemi biztosnak adandók be. Az aláírást az ellenőrző munkástanács elnökével vagy az ellenőrző bizalmi személlyel együtt eszközli.

Olyan üzemnél, ahol nyomda is van, és annak élén külön termelési biztos áll, közös ügyeket, amelyeket nem lehet szétválasztani, az üzemi biztos a termelési biztossal együtt intéz el.

3. *Külön tudnivalók a szortiment- és antikvár-kereskedő üzem biztosa számára*

A kereskedő üzem élén álló üzemi biztosnak a legnagyobb körültekintéssel ügyelnie kell arra, hogy a keresett művek, amelyek az üzemben nincsenek meg, állandóan és pontosan cédulára jegyeztessenek, éspedig annyiszor, ahányszor az illető művet keresik. Ezeket a cédulákat tartozik az üzemi biztos minden hó elején, de legkésőbb 5-ig a szocializáló és termelő ügyosztálynak benyújtani.

Az üzemi biztosnak kötelessége arra is ügyelni, hogy a könyvek ára szabályszerűen betartassék. Az új könyveket a bolti árnál se olcsóbban, se drágábban eladni nem szabad. Antikvár könyveket a bolti árnál olcsóbban kell adni, azonban olyan antikvárkönyvek, amelyek a kiadónál már nem kaphatók, de a közelmúltban még forgalomban voltak, csak a volt bolti áron adhatók el.

Az üzemi biztos kötelessége az üzem raktárában található oly könyveknek, amelyek felekezeti uszítást vagy reakciós politikai propagandát szolgálnak, úgyszintén azoknak, amelyek a ponyvairodalom és a pornográfia jellegével bírnak, árusítását beszüntetni, és erről a szocializáló és termelő ügyosztály vezetőségének jelentést tenni. Ha a szocializáló és termelő ügyosztály vezetősége a tény helyességéről meggyőződött, gondoskodik ezen könyveknek az elszállításáról. Ha valamely üzemben nagy számban volnának csonka művek, elavult jogi, vallásos és egyéb tárgyú könyvek, valamint folyóiratok egyes számai, amelyek árusításra már nem alkalmasak, arról szintén jelentés teendő a szocializáló és termelő ügyosztály vezetőségének, amely azok hovaszállítására nézve megadja majd az utasítást.

A pénztárt a Közoktatásügyi Népbiztosság 25. K. N. sz. rendeletének 4. §-a értelmében kell ellenőriznie.

MUNKÁSKÖNYVTÁR

10. füzet

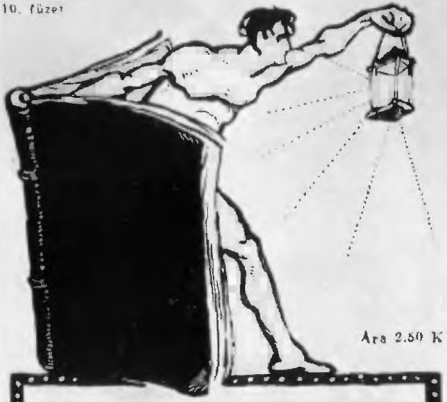

Ára 2.50 K

Marx és Engels:

A kommunista kiáltvány

Fordította: **Szabados Sándor**

VILÁG PROLETÁRJAI EGYESÜLJETEK!

KOMMUNISTA KÖNYVTÁR

N. LENIN

ÁLLAM ÉS FORRADALOM

FORDÍTOTTA:

RUDAS LÁSZLÓ

HARMADIK KIADÁS

ÁRA **4** KORONA

BUDAPEST, 1919

KIADJA

A MAGYARORSZÁGI SZOCIALISTA PÁRT

VÖRÖS KÖNYVTÁR

1. SZÁM

Lenin elvtárs előadása

A burzsoa és proletár demokráciáról

a III. Internacionale Moszkvai kongresszusán

Egy szám ára 1 korona

Szervezett munkásoknak a kiadóban 60 fill.

MARX-ENGELS MUNKÁSEGYETEM KIADVÁNYAI

TÁRSADALOMTUDOMÁNYI ÉS KÖZIGAZGATÁSI FAKULTÁS

I.

MEGNYITÓ BESZÉD

II.

ELŐADÁSOK A TÖRTÉNETI MATERIALISMUSRÓL

TARTOTTA

FOGARASI BÉLA

BUDAPEST

1919

MARX-ENGELS MUNKÁSEGYETEM KIADVÁNYAI

TERMÉSZETTUDOMÁNYI
CSOPORT

FÖLDTAN

(A FÖLDTANI MEGFIGYELÉS FŐBB IRANYELVEI)

ELŐADJA
VADÁSZ ELEMÉR

BUDAPEST
1919

MARX-ENGELS MUNKÁSEGYETEM KIADVÁNYAI

TÁRSADALOMTUDOMÁNYI
ÉS KÖZIGAZGATÁSI FAKULTÁS

BEVEZETÉS
A KÉPZŐMŰVÉSZETBE

ELŐADJA
KENTZLER HUGÓ

BUDAPEST
1919

I. ÉVF. 1919 julius 10 2. SZÁM

UJ IDŐK

TARTALOM:

A vagyon bűne (A szerkesztő Az ő!) – Emberszabás (Jean de Sens Pris) – A bűn alatt (Nagy Tamás) – Irredeher megmérettetése (Rubics Béla) – Versek (Tarkus Aladár) – Humanus Antal háromfejű szörnye (Rá et Pál) – Iedi vadászaszon (Rubinszky Vilmos) – Egy rendőr élete (Fuss Mátyás) – Glossák (Szabó Árpád) – Kulturkurium. A Hatalle brosúrája (P. G.) – Poincaré, a szavazatlius (K. G.) – Szemle: Molnár Géza: A szent a szocializmus társadalomban (Papp Vilmos) – Szocialista műkincsek (Bálint Aladár) – Komor Aladár: Uj Intermezzo (Szegedi József) – Dániel: Fiamom és Bulics (Kormos Ernő) – Revue-ikk (nyelvtő-pontok) (Bálint György)

SZOCIALISTA IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TUDOMÁNYOS TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

MA

AKTIVISTA MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, FERENCZIEK-TERE 6. | SZERKESZTIK: KASSÁK LAJOS ÉS UITZ BÉLA | ELŐFIZETÉSI ÁR NAGYVÁROSAIBAN: EGY ÉVRE 60 K. FÉLÉVRE 30 K.

TARTALOM: Barnyák Sándor: Impressionisztikus – Szabó Árpád: Versek – Ivan Goll: Az ős Nemzetiség – Kurt Pinthus: Az ős Nemzetiség – Kassák Lajos: Legyőzi Ignác (Regény) – Ruttkay György: Cezanne – Breslauer Jenő: – Földes Jolán: Versek – Barta Sándor: Mert a kalóriákban szegények – Ruttkay Aladár: Van – Kudlak Lajos: Versek – Kassa Jenő: A szép és a szép (II) – Hajós Sándor: Versek – Revue-ikk (szépirodalmi szemle) – MA Szerkesztőség

IV

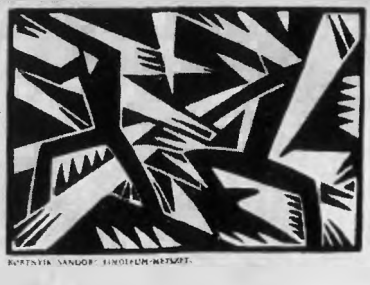

5

BORSTYÁK SÁNDOR: LINOLEUM-METSZET.

ÁRA 3 KORONA.

akcióról szó lehetne, mielőtt az egyes – bármily sürgős s bármennyire jogosan türelmetlen – kéréseket teljesíteni szabad volna. Ha gyengeségből engednénk és időnket és erőnket ezekben az alapozó munkáknak szentelt hetekben arra pazarolnók, hogy apró és türelmetlen könyvtáréhségeket csillapítsunk, higgyék meg a munkánkat távolabbról szemlélő elvtársak, katasztrófa érné a magyar könyvtárügyet.

A jó magyar könyvanyag kipusztulóban van. A könyvkiadók készletei kimerültek, és legjobban kimerítette, legjobban pusztította az a rendszertelen könyvvásárlás, amely az utolsó pár hónapban mániává fajult, úgy egyesek, mint testületek részéről. A jó magyar könyvekből – mert ez kis profitlehetőségeket biztosított a banktőkének – keveset nyomattak a kiadók, ezek nemsokára ritkaságok lesznek, de ha itt gyökeres és alapvető intézkedések nem történtek volna, nemsokára minden könyv ritkasággá vált volna.

Ezeknek az alapvető intézkedéseknek a könyvkiadást szocializáló rendelet adott lehetőséget, melyet még kellő időben adott ki a Közoktatásügyi Népbiztosság. A könyvkiadást szocializáló rendelet alapján beszolgáltatott leltárak egy példányát a könyvtárügyi megbízottak kapták kézhez oly célból, hogy a meglevő könyvkészletekből a közkönyvtárak könyvszükségletét biztosítsák, mielőtt a könyvpiac újból megnyílnék, amielőtt a rendszertelen, mohó és mániákus könyvvásárlás könyvtárak alakításának minden tervét megakadályozhatná a könyvkészletek felhabzsolásával.

A másik intézkedés a leltározás tartamára lezárt szortimentek és antikváriumok könyvanyagának átkutatása és kiválogatása volt. Szortimentek és antikváriumok csak 10 példányon felüli készleteiket tartoztak leltározni. De éppen az ezen aluli készlettel bíró könyvanyagot fenyegette leginkább a mohó könyvvásárlás, és ezért a könyvtárügyi megbízottak intézkedésére a zárvatartás ideje alatt négy – egyenként 5—6 tagú –, könyvtári szakmunkásokból álló bizottság járta be a könyvkereskedéseket, és azokban a külföldi és magyar szortimentanyagot és antikváriákat kiválogatta.

A kiadók leltárai alapján lefoglalt, közkönyvtári célra jónak tartott anyagot (mert csak a legjobbat használhatjuk) művenként 500—1000 példányban, és a szortimentereknél összeválogatott könyvanyagot a volt Központi Zálogház emeleti raktáraiban gyűjtjük egybe, s ezzel megkezdi működését a Közkönyvtárak Gyűjtő és Elosztó Telepe, mely mostantól fogva a magyar könyvtárak mindennemű anyagi szükségletének központi biztosításával is foglalkozni fog.

A telepen gyűjtjük egybe a friss könyvanyagon kívül a szocializált egyesületek gazdátlanná vált könyvtárait, veszélyeztetett és elhagyott magánkönyvtárak anyagát, és itt fogjuk berendezni a közkönyvtárak értékes duplumanyagának központi értékesítő osztályát is.

A telep raktárai a Lónyai és Kinizsi utcák sarkán levő nagy központi zálogházi épület III., IV. és VI. emeletén lesznek (a II. emeleti raktár a Szellemi Termékek Országos Tanácsának terjesztő osztályáé), amelyek mindegyike egyenként egymillió kötet befogadására képes, s amelyhez megfelelő teherlift szolgál. Sajnos, nincs négymillió jó,

magyar könyv, mert ennyit is el tudnának helyezni ezekben a raktárakban. Ez a telep lesz a megalakítandó Magyar Könyvtárügyi Intézet könyvrezervoárja és központi ellátó szerve.

A Munka. 1919. május 31. 38. sz.

GYÁRI MUNKÁSKÖNYVTÁRAK
(Részlet)

Az országos könyvtárügyi megbízottak április 22-ére értekezletre hívták egybe azokat az elvtársakat, akik a gyári könyvtárak ügye iránt érdeklődnek. A Vörös Ujságban közzétett egyszeri meghívásra rendkívül szép számban jelentek meg a gyárak és szakszervezetek kiküldöttei. Hosszabb eszmecsere után, egyértelműleg az a vélemény jegecesedett ki, hogy a gyári könyvtárakra nagy és sürgős szükség van. Legelsősorban azok a gyári üzemek kapjanak könyvtárat, amelyeknek leginkább van rá szükségük, a munkások nagy számánál és az üzem távoli fekvésénél fogva. Ezek között is elsősorban azok, ahol már megvannak a könyvtár létesítésének bizonyos előfeltételei, így például megfelelő helyiségek könyvtárszoba és olvasóterem számára, ahol van már valamelyes könyvtár, ahol a szükséges berendezés — legalább részben — megvan, vagy a gyár által előállítható. A könyvtár magába foglalná a pártirodalmat, ismeretterjesztő műveket, jó szépirodalmat és a gyári munkásság szakmájának megfelelő szakirodalmat. A gyári könyvtár terjedelme a mutatkozó szükséglethez igazodnék. Lehetőleg minden gyári könyvtár mellett, ennek úgyszólván kiegészítése gyanánt, olvasóterem volna létesítendő, ahol a gyár munkásainak hírlapok, folyóiratok, lexikonok, idegen szótárak stb. állanak rendelkezésére, és ahol a munka közötti szünetekben olvashatna a munkás. Azonfelül az olvasóteremben felolvasások, az olvasott anyag szemináriumszerű megbeszélései, előadások tartatnának.

Az értekezleten megállapított alapelvek szerint megindult a munka, és máris mutathat fel némi eredményeket. A Ganz-Danubius kocsigyár, amelynek mintegy négyezer alkalmazottja van, tágas, szellős, világos könyvtártermet és hatalmas méretű olvasótermet bocsát a könyvtár rendelkezésére. Az eredetileg tervbe vett helyiségek olyan nagymérvű átalakítást igényeltek, hogy ugyanazzal a költséggel egész különálló könyvtárépületet lehet betonból emelni. Az építési direktórium, elismerésre méltó méltánylásával a fontos célnak, hajlandó is volt a gyár egyik szabad telkén a megfelelő épületet a lehető legsürgősebben tető alá hozni. De most egy újabb megoldással már kész, nagy termeket kapunk a gyártól a könyvtár és az olvasóterem számára, azonfelül átvesszük a gyár gazdag műszaki könyvtárát, úgyhogy a lehető legrövidebb időn belül mintakönyvtár gyanánt megnyitható lesz a Ganz-Danubius gyári könyvtára. Ugyancsak előrehaladott stádiumban van már a Fegyvergyár könyvtára. A könyvtárterem és az olvasóterem itt valósággal pazar beosztású és berendezésű lesz. Polcokat, állványokat, asztalokat, székeket és padokat itt is, éppen úgy, mint a Ganz-Danu-

biusban, maga a gyár készít. Mindkét gyár gondoskodik azonfelül vetitő készülékekről és a megfelelő berendezésről, hogy az előadások esetről esetre vetített képekkel lehessenek illusztrálhatók. Előkészítés alatt áll a Telefongyár könyvtára is. Túl vagyunk azonkívül az előkészítő munkákon abban az irányban, hogy a többi tekintetbe jövő nagyobb gyárüzemekben is megtörténjenek a könyvtár létesítéséhez szükséges intézkedések.

A Tanácsköztársaság Könyvtárügye. 1919. június 1. 2-3. sz.

HÉT FILM SZOVJET-OROSZORSZÁGBÓL

Mindenütt élénk érdeklődést keltett a napilapoknak az a híradása, amely arról szólt, hogy Szamuely Tibor hadügyi népbiztos elvtárs szerencsésen és eredményesen tette meg bravúros légi útját Szovjet-Oroszországba és vissza. Meglepetésként hatott ez a kockázatos repülőgép-túra, amely a mozgófényképész-szakmát főleg abból a szempontból érinti jelentősen, hogy Szamuely elvtárs az új orosz filmgyártás hét kiváló, s a legfrissebb eseményeket tartalmazó mozgófényképét hozta magával.

Alkalmunk volt látni ezeket az aktuális filmfelvételeket, és meglepetésünknél csak elismerésünk nagyobb, amit az orosz filmkultúra e néhány jellegzetes produktuma kiváltott belőlünk. Komoly, kiforrott kinematografikus termékek ezek, minden részletükben a naggyá fejlődött orosz filmgyártás becses értékeit árulják el. Technikai tekintetben annyira kifogástalanok a filmek, a téli időben 40 fokos hidegben készült felvételek dacára, hogy ez a teljesítmény versenyez a nagy gyakorlatú és pontos műszerekkel jól ellátott nyugat-európai filmgyárak technikájával.

A filmek a bolsevizmus diadalmas oroszországi győzelméből mutatnak be igen színes és megkapó részleteket. A proletárság felszabadításáért harcba szálló orosz Vörös Hadsereg impozáns tömegei elevenednek meg előttünk. Megszámlálhatatlan, jól felszerelt, fegyelmezett seregek vonulnak fel a filmek pergése közben. Szövetségesünk minden katonájának arcán az új élet tüze ragyog, szemeikben a kivívott szabadság fénye piroslik. Határtalan lelkesedés, fékezhetetlen harci vágy árad felénk az orosz vöröskatonák tömött, rendes soraiból. Számtalan kedves, emlékezetes epizódot mutatnak be ezek a filmek. Katonák fogadalomtétele, a tökéletesen felszerelt csapatok frontravonulása, a bolsevizmus kievi szabadsághőseinek komor, megható temetési menete, az orosz déli front érdekes mozzanatai, Trockij megérkezése a bolsevikiek által elfoglalt Kievbe, és még számos eseménye az új időknek; ezek azok a részletek, amelyeket hamarjában kiragadunk az orosz Vörös Film Riport legfrissebb képeiből.

A hét történelmi jelentőségű film a Közoktatásügyi Népbiztosság hadsereg-propagandaügyosztályának képgyűjteményében foglal helyet, s azokat a Központi Üzemvezető Tanács sajtó- és propagandaosztálya az előbb említett szervvel karöltve hozza forgalomba. A fil-

mekből már készülnek a double-példányok, s azok a jövő héten öthat nagyobb fővárosi mozgóképszínházban egyszerre kerülnek bemutatásra. Ezzel egyidejűleg a frontmozik is műsorra veszik a filmeket.

Vörös Film. 1919. június 7. 11. sz.

A BUDAPESTI GYERMEKMOZIK
(Részlet)

A szombat és vasárnapi megnyitó előadásokat végignéztük a Nefelejts utcai Csipkerózsika moziban. Az előcsarnok falain régi, híres mozisztárok fotográfiái mosolyognak a keretek üvege mögül. A gyermekek négyes sorban várakoznak két utcasarkon át, az előadások ugyanis díjtalanok voltak. (A belépődíjas előadások is csak egy koronások.) Nagy sietés, tolongás, a gyermekek vidáman elhelyezkednek, és jellemző szerénységükre, ami minden proletárgyermekre ráillik, az ugyanis, hogy senki sem tolakodott a páholyokba, ide igazán csak a későnjövők jutottak. Az előadások megkezdése előtt Csondor István elvtárs, aki a gyermekelőadások vezetője, csöndre, figyelemre inti a hallgatóságot, majd átadja a szót Mézes János mesekonferálónak. Mézes, aki fővárosi iskolaigazgató és közismert gyermekíró — Mühlbeck Károllyal, a kitűnő illusztrátorral tart állandó mesedélutánokat —, szépen, hangulatosan mesélni kezd a gyermekeknek arról, hogy mozielőadások lesznek, a legszebb képeket választották ki, hogy örömet, szórakozást nyújtsanak. A terem elsötétül és a vásznon megjelenik az *Internacionálé* szövege. És mint valami parancsszóra, a gyermekek felállnak és énekelnek:

— Föl-föl ti rabjai a földnek . . .

A hangjuk fölcseng, mint ezüst csengők csilingelése, a dal elején még bátortalan, remegő az éneklésben, de a vége már ércesebb, merészebb, amint a hangok, bátor énekük összeforr az együttesben, nagyszerű lendületben. Azután jött a film. Bemutatják a *Sündisznó* c. filmet, mely tanulságos, mert bemutatja, hogyan él a kis állat, hogyan védekezik kemény sörtéivel stb. Az *Aranypók* egy meseképe, amely azt mutatja be, hogy a pénzéhes ember hogyan bűnhődik: amikor ellopja az aranypókot, amelyik aranyfonalat fon, aranytömböt készít, ezekből hasítja az aranytallérokat, minden aranypénz csípő, mérges skorpióvá változik. *Ez a két kép színes film.* Az artisták látványos jelenetet adnak. Két erőművésznek merész mutatványait. Majd végül egy rajzolt trükkkép, *Grogg, légy hajós,* amely csupa kedves, ötletes jelenet, és ennél sokat kacagott a vidám gyermeksereg. Az előadásnak vége, néhány kíváncsi gyermek a gépház felé megy, és lelkesen a gépész elvtárs felé integet.

— *A gépész bácsi csinálja ezeket a szép filmeket. Éljen a gépész bácsi!*

Ez az üdvözlés *Szigetsányi* Nándor elvtársunknak szól. Utána a gyermekek kivonulnak, azután szellőztetik a helyiséget és következik a második előadás. Ezt a műsort egyébként körülbelül egy hétig mutatják be, majd felváltva a többi moziban kerül sorra. A sok érdekes

gyermekfilmből, amely hol vidám, hol tanulságos, hol szórakoztató, kiemeljük a következőket: A Pinty, Csipkerózsi, Jancsi, A hős, Villamos-szálloda, Bergengócia, A baba szíve, A mókus, A gyík, Hegyek ura, Bubi álma, Erzsike új babája, Genovéva, Szerecsenek Párizsban, Charly Indiában stb.

Megállapítjuk, hogy a gyermekelőadásokat ugyan kizárólag gyermekek számára tervezték, de olyan érdekesek, hogy a filmek bátran beállíthatók rendes mozielőadások keretébe is.

A gyermekmozik átadása nem volt hivatalos aktussal kapcsolatos. Semmi dísz vagy valami külső pompa nem jelezte, hogy a gyermekmozikat igazi hivatásuknak adják át, de elérték azt, hogy ragyogó, vidám, boldog gyermekek jöttek ki a moziból, és bizonyos, hogy a színes meséket, a Baba és a Pistike és a Gyík történetét tovább szőtték a kis lelkek álmukban is.

A gyermekelőadásoknál a fő szempont a pedagógia és művészet egyesítése, ami kétségtelenül igazi sikerrel járt. Ebben az új világban már minden téren hódít az új szellem. A gyermeknevelés terén is. Egy esetet azonban regisztrálnunk kell, *mert élesen rávilágít a múltnak hibás gyermeknevelésére.* Váradi József elvtársunk, a gyermekszórakozási ügyek vezetője mondta el, hogy a napokban moziban járt. Mellette egy asszony ült 7—8 éves kislányával. A vásznon jelenetek peregtek le, persze kényes dráma, előkelő emberekkel, erősen keverve szerelemmel. Váradi elvtársunk megkérdezte az asszonyt:

— Elvtársnő, hogyan hozhatja el a kislányát ilyen filmhez?

Az asszony a legnagyobb nyugalommal felelte.

— Miért ne? *Kislányomból úgyis színésznő lesz . . .*

Íme: meg lehet tehát rontani a lelket már 7—8 éves korban, mert a kislány *úgyis színésznő lesz.*

Nos, hát ez megszűnik a jövőben! A proletárgyermekek erkölcsi nevelését csak *hivatott emberek* fogják végezni. Nem kapnak képzeletbutító, erkölcstelen filmeket többé, annál többet azonban olyan képekből, amelyek szépek, nemcsak amelyek szórakoztatnak, oktatnak. Mert csak így érhető el az a cél, hogy a tanulás mellett vidámak, boldogok legyenek gyermekeink.

Vörös Film. 1919. június 7. 11. sz.

KÖNYVÜZEMI ELŐADÁSOK

A polgári társadalom könyvkereskedői köreiben évtizedeken át tárgyalták a könyvkereskedői iskolák, illetve továbbképző tanfolyamok felállítását. A hosszú idő azonban nem eredményezett semmit, és e téren a tanulni akarók vezető és irányítás nélkül maradtak. Ennek dacára a könyvkereskedői főnöki kar és a nagyvállalatok kapitalista tulajdonosai a könyvüzemek munkásaitól, a könyvkereskedő segédektől a legnagyobb műveltséget kívánták. Emlékezzünk csak vissza azokra a vizsgáztatásokra, amiket egy-egy alkalmaztatás előtt rajtunk végzett. Milyen nyelveket beszél? Milyen jártassága van a szépiroda-

lomban, a tudományos irodalomban, a szakirodalomban? Van-e társadalmi ismeretköre, ismeri-e a szerzőket és az intelligens vevőkört stb.? Jó megjelenése van-e, és milyen a modora?

A kapitalista vakságnak és önzésnek legmagasabb foka volt a főnöki karnak ez a nagyarányú követelése a könyvüzem munkásaitól, mert tisztában kellett lenniök azzal, hogy a könyvkereskedősegéd rendszerint életének 14. éves korától naponként kora reggeltől késő estig pultok mögött dolgozott. Fáradtan, 13—14 órás napi munka után igazán nem juthatott ideje ahhoz, hogy magát olyan ismeretekben képezze ki, amit az üzletben, gyakorlati úton meg nem szerezhetett. Ha egyesek mégis éjszakáik feláldozása árán felvergődtek oda, ahol vannak, az kizárólagos egyéni érdemük. A kapitalista társadalom könyvkiadó és kereskedő kara nem tett semmit ahhoz, hogy a legparányibb lehetőségét megadja annak, amit később tőlük kihívóan követelt. Amit hosszú évtizedeken át a polgári társadalom könyvkiadó kapitalistái elmulasztottak, azt a kommunista állam első pillanatában, amikor úgyszólván egész állami élete még kialakulás állapotában van, már meg is oldotta, életre keltette.

A Közoktatásügyi Népbiztosság keretében működő Szellemi Termékek Országos Tanácsa rendszeres könyvüzemi előadások rendezését határozta el. Az első ciklus már e hónapban megkezdődik.

A könyvüzemi előadások nem kizárólag a könyvüzemi munkások részére készülnek, részt vehet azokon mindenki, aki ebben a szakmában akar elhelyezkedni. A könyvüzemek Magyarországon oly nagymérvű fejlődés előtt állnak, hogy munkásainak száma rövid idő alatt meg kell hogy tízszereződjön.

A mi szakmánkban amúgy is mindig kevés volt a munkaerő, miután erre a keserves pályára szülők nemigen adták gyermekeiket. A könyvüzem munkásainak sorsa a proletárállam megalakulásával egy csapásra megváltozott, és anyagiakban ugyanolyan nívóra emelkedett, mint más szakmákban dolgozóké. Szakmánkba új elemek fognak betódulni; ezeknek az új elemeknek azonban képzett és művelt embereknek kell lenniök. Ezek részére is szervezték ezt a tanfolyamot. Elsősorban azonban a könyvüzemek tényleges munkásai lehetnek a tanfolyamok hallgatói. Pótolhatják kartársaink mindazt, amit eddig önhibájukon kívül mulasztaniok kellett. Fontos a tanfolyamok meghallgatása, mert a jövő könyvüzemeibe csak képzett munkások helyezkedhetnek el.

Az előadások nemcsak kizárólag szakmai dolgokból merítik tárgyukat, hanem irodalmi és művészi ismereteket is nyújtanak. A szakelőadásokon kívül legismertebb íróink, kritikusaink és művészeink tartanak előadásokat. Minden könyvüzemi munkást felszólítunk arra, hogy az előadások hallgatására jelentkezzenek, mert alkalmaztatásuknál és munkaerejük felhasználásánál figyelembe vesszük azt, hogy ezeket az előadásokat végighallgatta-e, vagy sem.

Az előadások a következők:

Bevezető előadás. Tartja: Szabados Sándor közoktatásügyi népbiztos. *A kézirattól a nyomásig.* Tartja: Andai Gyula. *Terjesztés.* 3 előadás, tartja:

Barna Sándor. *Képzőművészet.* 6 előadás, tartja: Bálint Aladár. *Külföldi irodalom propagálása.* Tartja: Benedek Marcell. *A „barszortiment".* 2 előadás, tartja: Dick Manó. *A szortiment.* 3 előadás, tartja: Gergely Rezső. *Könyvtermelés és társadalom.* 3 előadás, tartja: Kende Ferenc. *Könyvtechnika.* 4 előadás, tartja: Kner Imre. *Könyvtárpolitika.* 4 előadás, tartja: Kőhalmi Béla. *Szociológia.* Tartja: Nagy Dénes. *Tudományos antikvárium.* 3 előadás, tartja: Ranschburg Gusztáv. *Modern irodalom.* 2 előadás, tartja: Schöpflin Aladár. *Bibliográfia.* 2 előadás, tartja: Steinhofer Károly. *Zeneműkereskedelem.* 4 előadás, tartja: Sugár Jenő. *Könyvtárakról.* Tartja: Varró István.

Hogy hol és milyen időközökben fogjuk megtartani az első ciklus előadásait, azt külön körlevélben és a napilapokban tudatjuk.

Jelentkezni lehet: Szellemi Termékek Országos Tanácsa Könyvüzemi ügyosztályánál, Budapest, V., Markó utca 25. IV. em. 405. Jelentkezéseket írásban is elfogadunk. Felvételről külön értesítés megy. A tanfolyamok ingyenesek.

Corvina. 1919. június 10. 16. sz.

A KÖZTULAJDONBA ÁTVETT MŰTÁRGYAK KIÁLLÍTÁSA

A köztulajdonba átvett műtárgyak kiállítása szombaton nyílt meg a Műcsarnokban.

Büszke nagyúri paloták, elegáns villalakások kincseket érő legszebb dísze: a kép, a szobor és a gobelin, amelyekben ez ideig a tulajdonosaikon kívül csupán a látogatók gyönyörködhettek, most mind a Tanácsköztársaság dolgos proletárjának tulajdona, ott fogják ideiglenesen hirdetni a városligeti Műcsarnok termeiben, hogy a művészetet, annak legszebb alkotásait mennyire kisajátította magának a gazdagok osztálya. Ha még csak kisajátította volna! Ám gőgös elzárkózottságában, amelyben „lelki" és „testi" mivoltából élt, ezt a kisajátítást úgy értelmezte, hogy mindaz, amit pénzért a művészettől meg tudott szerezni, kizárólag neki, az ő számára van. Nemcsak konok elszántsággal ügyelt arra, hogy a nyilvánosság soha ne láthassa ezeket a műkincseket, de még a művészet igaz szomjúhozói, a hozzáértők, akik nem tartoztak az előkelő osztályokhoz, se gyönyörködhettek azokban.

E helyen nem bocsátkozhatunk annak a kérdésnek a mélyebb taglalásába, hogy mit jelentett ez a gőgös konokság a gazdag burzsoáziának a művészet szempontjából, s hogy milyen föl nem becsülhető szellemi és kultúrgazdagodást jelent majd a köznek, hogy végre leomlottak a kincsek kínai falának bástyái, erre a most összegyűjtött csodás értékű gyűjtemény fogja a súlyos vádat és fölszabadító örömöt megadni, amelyet köztulajdonba vett át a Tanácsköztársaság, s amelyet a Műcsarnok termeiben helyezett el ideiglenesen.

Soha szebb és a művészet, kultúra szempontjából értékesebb anyagot nem láttunk így együtt Budapesten a nyilvánosságnak szántan. A kiállított anyag túlnyomó része kép, szobor, és egyéb műtárgy jóval kevesebb. Valósággal műtörténelmi kiállítás ez a tárlat, mert csaknem minden kor képviselve van itt, mégpedig a leghíresebb művészeknek nevével. De

talán legjelentősebb része a kiállításnak a XIX. század francia mestereinek gyűjteményes csoportja. Ám a régi iskolák s a magyar művészet is ragyogó nevek sokaságában reprezentálódik. Még a legnagyobb nevek fölsorolását is mellőznünk kell, s csupán néhányat említhetünk föl.

Legértékesebbnek a Greco-kollekciót kell tartanunk, amely büszkesége lehetne Európa bármelyik múzeumának is. A franciák közül: Courbet, Manet, Monet, Delacroix, Sisley, Pissarro, Puvis de Chavannes, Toulouse-Lautrec, Bastien Lepage, Gauguin, Millet, Daubigny, Chardin, Renoir, Daumier, Ribot nevét említjük meg találomra. Az angolok közül a XIX. század híres tájképfestői Constable és Turner, továbbá Lawrence, Bonuington stb. vannak nagyobb számban. A régi mesterek közül Rembrandt, Rubens, Goya, Van Ostade, Teniers. A magyar művészetnek pedig csaknem minden mestere látható itt egy vagy több alkotással képviselve. Legértékesebb a csaknem húsz darabból álló Szinyei-gyűjtemény, a szebbnél-szebb Paál Lászlók, Munkácsyak, Mészölyök, Barabások, Lotzok s a nagybányai mesterek.

Érthetetlennek tartjuk, hogy a rendezőség miért nem csináltatott katalógust a kiállításhoz, amelyben a nagyközönség, s a bizonyára nagyszámú proletár munkásság számára, amely a kiállítást meg fogja nézni, egy kis magyarázat is lehetett volna. Ezt még a legburzsoább idők rendezősége sem mulasztotta el. Sürgősen kérjük e mulasztás pótlását.

Népszava. 1919. június 15.

LEVÉL A KELETÁZSIAI MŰVÉSZETI MÚZEUM SZERVEZÉSÉRŐL

A Közoktatásügyi Népbiztosság

kelt ...* számú megkeresésükre válaszolva, tisztelettel jelentem, hogy a vezetésem alatt álló Keletázsiai Művészeti Múzeum szervezése a Közoktatásügyi Népbiztosság kezdeményezésére, a művészeti múzeumi politikai megbízott által rendeltetett el ápr. hó 12-én 103/1919. M. M. D. sz. alatt. Hasonló múzeumok a nagyobb kultúrállamokban már hosszú idő óta állanak, és tekintettel a Távol-Kelet – Kína, Japán művészetének nagy fontosságára az egész világ művészetének fejlődése szempontjából, jelentőségének kérdése ma már nem vita tárgya. Nálunk azért volt lehetséges egy hasonló intézmény gyors megszervezése, mert rendelkezésünkre állott Hopp Ferenc ismert gazdag kelet-ázsiai művészeti gyűjteménye, melyet tulajdonosa, a gyűjtemény hajlékául és saját lakásául szolgáló VI., Andrássy út 103. sz. alatti házzal együtt, különben is végrendeletileg a magyar államnak hagyományozott. A múzeum ügyeinek végzésénél természetesen segítségre volt szükségem. Nélkülözhetetlen volt egy titkár, kit ifj. Metzger Nándor személyében úgy választottam meg, hogy nevezett japáni és kínai nyelvtudásával a gyűjtemény anyagának feldolgozásánál, a feliratok megfejtésénél stb. segítségemre legyen, és ugyancsak nélkülözhetetlen volt egy írnok, kinek közreműködése nélkül a leltározás, katalogizálás nagy munkáját nem tudtam lebo-

* Az eredetiben így.

nyolítani. Ezért kértem a Közoktatásügyi Népbiztosságtól Pongrácz Klára megbízatását az irodai teendők végzésére.

A fentiek tudomásul vételét tisztelettel kérve, maradok elvtársi üdvözlettel:

1919. VII. 1.

Takács
a Keletázsiai Művészeti Múzeum vezetője

P. I. Arch. Tagyob. 3/8. 17. l.

KORMÁNYZÓTANÁCSI JEGYZŐKÖNYVI KIVONAT AZ ÍRÓK, TUDÓSOK ÉS MŰVÉSZEK DOLGOZÓSZOBÁINAK REKVIRÁLÁS ALÓLI MENTESÍTÉSÉRŐL

A KORMÁNYZÓTANÁCS JEGYZŐJÉTŐL

Ktj. 118/919. sz.

T á r g y :

A tényleges produktív munkát folytató írók, tudósok és művészek dolgozószobáinak a rekvirálás alól való mentesítése

A kormányzótanács folyó évi július hó 14-én tartott ülésében elvben hozzájárult a Közoktatásügyi Népbiztosságnak ama előterjesztéséhez, hogy a tényleges produktív munkát folytató írók, tudósok és művészek dolgozószobái a rekvirálás alól a közoktatásügyi népbiztos javaslata alapján mentesíttessenek. Az erre vonatkozó kérelmekhez minden egyes esetben a lakás tervrajzát is csatolni kell, és meg kell jelölni azt a szobát, melynek mentesítését kérelmezik.

A kormányzótanács utasítja a Központi Lakásbiztosságot, hogy ilyen értelemben járjon el. Az erre vonatkozó rendelet és utasítás azonban nem hozandó nyilvánosságra.

Budapest, 1919. július hó 16-án.

Lukács György
közokt. népb. helyettes

Bihari Mihály
a kormányzótanács jegyzője h.

Bárány Erzsébet

j.

Hiteles jegyzőkönyvi kivonat. — O. L. K. N. 1919. V—27—157 453.

AZ ÍRÓI DIREKTÓRIUM JAVASLATA AZ ÍRÓK RENDSZERES ELŐLEGGEL VALÓ ELLÁTÁSÁRA, A KÖNYVKIADÁSI ÉS SZÍNDARABVÁSÁRLÁSI HONORÁRIUMOK RENDJÉRE

A Szellemi Termékek Országos Tanácsa, mint a Tanácsköztársaság könyvkiadó vállalata, a kommunista társadalom eszményeinek megfelelő, magasrendű irodalmi kultúrát van hivatva teremteni. Ezt a célt

csak úgy érheti el, ha ennek a kívánt irodalmi termelésnek az alapfeltételét biztosítja. A kapitalista társadalom, mint minden munkást, az írót is kizsákmányolta. A kapitalista könyvkiadás nem törekedett arra, hogy az író tehetségének egész erejét vigye vagy vihesse műveibe. Az írók — nagyon kevés kivétellel — különböző más foglalkozásokban voltak kénytelenek tehetségüket szétforgácsolni, míg arra, amire igazán hivatottak voltak, az írói alkotás teljességére, lelkierejüknek csak egy részét áldozhatták. A kapitalista könyvkiadás nem arra törekedett, hogy az íróból merész, szociális mélységeket feltáró műveket hozzon ki, hanem arra, hogy sok jól jövedelmező, felszínes és könnyű olvasmányt vessen a piacra. Ezáltal megteremtette azt a fonák helyzetet, hogy a könnyű sikert hajszoló író sokat keresett, míg a komoly és mélységekre törekvő alkotó nélkülözött és tehetségének java nyomasztó gondokban emésztődött föl. A kommunista könyvkiadásnak ezzel szemben épp az ellenkező két fő elvet kell megvalósítani: 1. mindent meg kell tennie, hogy az író természettől adott tehetségének teljes mértékét vihesse bele alkotásaiba, 2. nem szabad engednie, hogy az olcsó siker nagyobb jövedelmet biztosítson, mint a nagy lelkierő felhasználásával alkotott munka.

Ezen két elvből kiindulva, a Sz. T. O. T., hogy egy magasrendű kommunista kultúrának megfelelő irodalmat teremthessen, *ajándékot jon fel olyan szerződést az erre kiválasztott íróknak, mely lehetővé teszi az igazán értékes irodalmi termelést.* Ez pedig csak úgy lehetséges, ha az író, akinek munkáját egyrészt nem lehet időhöz kötni, másrészt nem lehet munkaidővel mérni, megírandó műveire rendszeres havi előlegben részesül. Evvel a rendszeres előleggel eléri a Sz. T. O. T. azt, hogy az író, a nyomasztó gondoktól mentesen, a maga művészetének élhet, és így a legjobb alkotásokat merítheti magából. A Sz. T. O. T. természetesen le fogja vonni ezeket az előlegeket akkor, amikor az író kész művét benyújtja, és a végleges honorárium kifizetésére kerül sor. Amikor a Sz. T. O. T. az írók által benyújtott [kéziratot] a fölvett előlegekre elszámolja, kell, hogy ezen munkák értékét olyan honorárium-rendszer alapján állapítsa meg, mely a komoly és nagy szellemi alkotásnak mindig biztosítja azokat az anyagi esélyeket, melyeket a felszínes munka sokkal könnyebben szokott kivívni magának.

A Sz. T. O. T. szólítsa fel az írókat, hogy azok vele hosszabb-rövidebb időre szóló szerződést kössenek. Az írói direktórium ezen itteni javaslatához névjegyzéket is csatol, melyben felsorolja azokat az írókat, akiket szerződésre, azaz rendszeres előleggel való ellátásra javasol. Ezen névjegyzék szerint lennének írók, akik havonta 3000—2000, illetve 1500 korona előleget kapnak, és lennének főleg fiatal írók, akik 1000 korona ösztöndíjat kapnának. A direktórium különösen fölhívja a figyelmet erre a fiatal írói generációra, melynek tehetségét már most meg kell a romlástól óvni.

Evvel a hosszabb időn át fölvett rendszeres előleggel szemben az így ellátott írók az államnak engedik át összes alkotásaikat. Az állam leközölheti azokat lapjaiban, kiadhatja könyvekben, játszhatja azokat színházaiban, a könyveket és a színdarabokat lefordíthatja és kiviheti külföldre. De az állam az írótól könyveinek nem különböző kiadásait

veszi meg, színdarabjainak nem bizonyos előadása után fizet tantiémet, hanem egyszer s mindenkorra veszi meg az írótól az általa teremtett munkát. Az állam az írótól bizonyos egységár alapján veszi meg munkáját, és az ilyen alapon kialakuló végső összegből levonja az eddig fölvett előlegek összegét. A többleti különbözetet kifizeti, ha esetleg hiány maradna fenn, az a jövő évi előleggel együtt az író következő évi munkásságát terheli. Az író munkájának egyszer s mindenkorra való megvétele a következő alapon történjék:

Föltesszük azt, hogy egyszer s mindenkorra való megvétellel az állam a munka részletekben, de összesen 20 000 példányban való kiadását vásárolja meg. (Azért 20 000 példányban, mert reális üzleti számítás szerint ezen az alapon lehet az író egzisztenciáját annyira biztosítani, hogy szellemi erejét csakugyan az alkotásra fordíthassa. De azért is, mert hisz az író egyszer s mindenkorra lemondott arról, hogy az egész éven át végzett szellemi erőfeszítéséért, különleges művészi képességeinek megvalósulásáért valaha még pénzt kapjon.) A 20 000 példányos kiadás után az író 15 %-ot kap, melyet a könyv bruttó ára után számítanak. A kapitalista könyvkiadók gyakorlatában a készkiadások (nyomda, terjesztés, üzemköltség) levonása után 20 % maradt a kiadóvállalat használ. Ebből 10 %-ot fizetett az írónak. Minthogy a kommunista könyvkiadás nem törekedhetik az író kizsákmányolására, 15 %-ot fizet a könyv bruttó ára után az írónak, neki magának még mindig maradna 5 % haszon. Ezen az elvi alapon bármikor könnyen kiszámítható lesz, hogy az író által benyújtott munkáért mennyi jár, hogy ebből az összegből mennyi számolandó el az előlegekre, mennyi fizetendő még ki az írónak.

Ha a szállított könyv honoráriumának megállapítása után ilyen, az író javára jelentkező többlet mutatkoznék, az az írónak egy összegben azonnal kifizetendő. Ez a rend következik abból az elvből, mely a kommunista társadalomban az írót specialistának tekinti, és így kereseti lehetőségeit csak az általa szállítható munkamennyiség által kontingentálja.

Átlagban fölvehetjük, hogy egy 12 íves komoly és művészi munka az, amit az író egyévi termelésétől várhatunk. Ennek a 12 íves munkának, melyet a normál évi termelésnek tekinthetünk, a honoráriumrésze így alakulna ki: a Sz. T. O. T. kalkulációja szerint a forgalomba hozott könyvek minden ive 1 korona 30—40 fillér áron bocsátható a piacra. Vagyis a 12 íves könyv bolti ára 16 korona lenne. 20 000 példány könyv ára 320 000 korona, ennek 15 %-a 48 000 korona. Vagyis az az író, aki havi 3000 korona előleget kapott egy éven át, ha az év végén szállítja 12 íves munkáját, még 12 000 koronát kapna.

Tekintetbe kell azonban vennünk, hogy vannak folyóirataink, melyek az írók műveit leközlik. Ezek a folyóiratok nem fogják a rendszeres előleggel ellátott íróknak a megállapított egész közlési díjat fizetni, hanem annak csak felét. A közlési díj másik fele szintén az előleg fedezetéül szolgál. Mármost előállhat az az eset, hogy számos munka meg fog a folyóiratokban jelenni, és ezek szerzői a közlési díj felét megkapják. Minthogy azonban az írói produkció nagyobb, mint a folyóiratok felvevő képessége, sok iró hátrányba kerülhet azzal, hogy műve nem jelenhet

meg a lapban is, és ezáltal a közlési díj fele nem jut ki neki. Amint ez a javaslat meg akarja szüntetni a könnyű munka aránytalan jövedelmét a nagy fajsúlyú munkával szemben, a színpadi munka aránytalan jövedelmét a regénnyel vagy elbeszéléssel szemben, kell hogy kiegyenlítse azt az igazságtalanságot is, mely az egyik írót a másikkal szemben a közlési díj elmaradása által érné. A 20 000 példányos könyv 15 %-os honoráriumához tehát még hozzá kell számítani az esetleg elmaradt közlési díj felét. Ez pedig a következő alapon történhetik: a folyóiratok szerkesztői közös megállapodás alapján a 70 garmond betűs sort véve normálsornak, ezért átlagban 2 korona 50 fillér közlési díjat fizetnek. Úgy, hogy egy 12 (íves) könyv közlési díjának fele 6000 koronát tenne ki. Vagyis végösszegben a 12 íves normál könyv honoráriuma lenne 48 000 korona, plusz 6000 korona = 54 000 korona, vagyis a havi 3000 koronás előleggel ellátott író munkájának átnyújtása után végeredményben még 18 000 koronát kapna. Megtörténhetik, hogy az író már év közben befejezi munkáját; ebben az esetben csak az eddig fölvett előlegek vonandók le könyvének teljes egészében fizetendő honoráriumából. Viszont, ha az írónak az év végén vagy bármikor szállított könyve kevesebb, mint a 12 íves normál könyv, a könyv az ívek száma szerint számolandó el.

Amikor a 12 íves normál könyvre alapítjuk a számítást, feltételezzük, hogy az elsőrangú irodalmi munka. Lesznek azonban kisebb fajsúlyú művek is. A mindenkori lektorok és direktóriumi tagok, akik a könyveket olvasni és kiadásra elfogadni fogják, állapítják majd meg, hogy esetről esetre mely könyv milyen klasszist képvisel, és eszerint fogják megállapítani honoráriumát. A megállapításhoz biztos kulcsot nyújt e javaslat. A magas klasszisú könyv 20 000 példányban kalkulált vétele helyett kevesebb példányszám után lesz a gyengébb mű 15 %-a számítandó. Ilyenformán egy 15—12—10—8000 példányban való számítás után a könyvek értékelésének rendkívül gazdag lehetősége mutatkozik. Meg kell természetesen jegyezni, hogy a számításban fölvett 20 000 példány nem jelenti azt, hogy a Sz. T. O. T. ennyi példányban bocsátja ki a megvásárolt munkát, mert ezt mindenkor a legjobb belátása szerint és az írói direktórium közbejöttével megállapított normák szerint fogja tenni. Ez a 20 000-es szám onnan is állt elő, hogy az író könyvének egyszer s mindenkorra való eladása a máris elérkezett, és ezután csak fokozódó könyvkultúra, valamint a beható és ötletes terjesztés folytán legalábbis jelent 3, egyenként 5—5000-es kiadást, különböző gyűjteményes munkákban, az író összes műveinek sorozatában, fordításban, a külföldön való szereplésében bizonyára jelenthet még egy negyedik 5000-es kiadás honoráriumáról való lemondást.

Ugyanezen az alapon könnyen kiszámítható a *színdarabokért* fizetendő honorárium is. A színdarabokért az író ezután nem az esti bruttó bevétel 10 %-át fogja kapni, mint ahogyan az eddig szokásban volt. Mert a színdarabíró annál a körülménynél fogva, hogy az ő irodalmi formája a dráma, nem kereshet ezután aránytalanul többet az elbeszélő írónál. A színdarabot is egyszer s mindenkorra veszi meg a Sz. T. O. T. Mégpedig az egész estét betöltő színdarab 12 íves normál könyvvel egyenlő megítélés alá esik, honoráriuma is ugyanaz. Ha a színdarab a magas-

rendű normál könyvhöz képest szintén értékkülönbözetet mutat fel, akkor a könyvre alkalmazott honorárium-számítás itt is ugyanúgy kisebb honoráriumot juttat a színdarabnak. Az egy- és kétfelvonásos darabok honoráriuma természetesen aszerint igazodik, hogy hány másik felvonással együtt alkalmasak egy este kitöltésére.

Nem lehet az írót mégsem teljesen kizárni *művének sikeréből*. Ezért javasoljuk, hogy az egyszer s mindenkori vételáron kívül kapjon az író siker esetén még bizonyos percenteket. Éspedig könyvnél attól kezdve, hogy az önköltségi kiadások már mind megtérültek, a még következő kiadásoknál a 25 000 példányig kapja az író a bruttó ár 4 %-át. Színdaraboknál attól kezdve, hogy az összes darabra fordított kiadások megtérültek, az 50. előadásig kapja az író az esti bruttó bevételek 3 %-át. Ezentúl az írók munkája *minden további jutalék nélkül, örökre átmegy az állam tulajdonába.*

Egészen külön kell tekinteni azoknak a fiatal íróknak a könyveit, akik havi 1000 korona ösztöndíjat kapnak. Ezek a szállított könyvükért — átlagnak véve itt is az évi egy könyvet — már 12 000 koronát kaptak. Megtörténhetik azonban, hogy könyveiknek oly kis példányszámban való kiadása lesz csak javasolható, melyet az új író szellemi fejlesztése legalábbis okvetlenül megkövetel, melynél nagyobb példányszámot viszont számlája nem bír el. Itt tehát a 15 %-os számítás nem alkalmazható. Ez a terület irodalmi megújulásunknak mindenkori nagyszerű kísérleti telepe lesz, melyért szabad és kell bizonyos áldozatokat hozni. Viszont akárhányszor is bizonyosan meg fog történni, hogy innen olyan művek fognak kikerülni, melyeket a 20 000-ig menő példányvásárlás valamely magas számánál kell majd honorálni.

Egészen külön megítélés alá esnek a *verseskönyvek*. A költői termelés olyan rendkívüli lelki feltételeket kíván, hogy jó költőtől évi 24 jó versnél több aligha várható. Szakítani kell majd avval a régi renddel, hogy a költők addig gyűjtik műveiket, míg azok vaskos kötetet tesznek ki. Egy kétíves versgyűjtemény már kiadásra kell hogy számítson. (Amint hogy ez külföldön is így van.) Lehetetlen lenne a költőknek a maguk művészetét biztosítani, ha könyveiket a prózai művek módjára bocsátanók a piacra. A költői műveket finomabb papírra és szebb kiállításban kell kiadni, mely a tartalom előkelőségével párosulva indokolttá teszi, hogy ezeket a könyveket drágábban árusítsák. Ilyenformán egy kétíves verseskönyv bolti ára nem 2 korona 60 fillér, hanem legalábbis 5 korona lenne. Ezen az alapon számítva a 15 %-ot, a költő távolról sem közelíthetné meg a neki nyújtott évi előleget. Úgyhogy vagy arról kellene lemondani, hogy a költők írjanak, vagy a költőknek kellene lemondani arról, hogy más írótársaikkal egyetemben nekik is emberséges életük legyen. Náluk könyvük értékének legalábbis 30 %-át kell honoráriumnak felszámítani. Így aztán elérjük azt, hogy egyévi rendkívüli lelkimunkájuk termelésével kiegyenlíthetik a nekik nyújtott előleget. A javaslat egyébként csak azért bocsátkozik ezekbe a részletes számításokba, mert a költői műveknél is egy, a számítást mindenkor könnyűvé tevő kulcsot akar találni. Mert hiszen *az egész irodalmi termelést egy egésznek kell tekinteni, melyen belül* bizonyos műfajok nagyobb jövedelme,

bősége és bővebb termelési lehetősége kiegyenlíti a nehezen termelhető és kisebb forgalomra számító műfajok esetleges deficitjét.

Lesznek írók, *akik talán nem óhajtanak részt venni az előlegrendszerben*, vagy akiket nem is szólítanak fel erre, de akik számára az írói termelés egyaránt nyitva áll. Könyveik honóráriumának kiszámítása nagyon könnyű lesz. A Sz. T. O. T. tőlük is egyszer s mindenkorra veszi meg munkájukat, és a 20 000 példányos 15 %-os vagy gyengébb műveknél az ennél kisebb példányszámos, szintén 15 %-os számításban az egyes könyvek vételárának megállapítására mindig biztos kulcsunk van. A különbség itt csak az lesz, hogy ezek az írók teljes egészében kapják meg a kiszámított honóráriumot, minthogy azt előleg nem terheli.

Meg fog történni, hogy írók olyan művekkel állnak majd elő, melyekben esztendők munkáját tömörítő erő van felhasználva. Olyan művekkel. melyek hosszú időre kimerítik a művész termelőképességét, vagy olyan művekkel, melyek fölérnek egy egész élet minden alkotásának a jelentőségével. Természetes, hogy ezeket a műveket semmiféle kulcs szerint nem lehet mérni és megfizetni. Ezeket a mindenkori direktóriumok javaslatára egész külön egyéni esetként kell majd honorálni.

*

Az írók rendszeres előleggel való ellátása és a remélhető könyvtermés kifizetése milyen terhet ró az államra, és ezzel szemben milyen fedezet várható?

A javaslat összesen 201 írót ajánl rendszeres előlegre. Mégpedig lenne

93	író	(havi	3000	korona)	évente	279 000 korona
29	„	„	2000	„	„	58 000 „
21	„	„	1500	„	„	31 500 „
58	„	„	1000	„	„	58 000 „
						426 500 korona
ez kitenne egy évben						5 118 000 koronát.

Az íróknak kifizetendő összeg azonban ennél több, mert a könyveik értéke szerint nekik fizetendő honorárium és a közlési díj-megtérítés természetesen túlhaladják magának az előlegnek összegét.

Az előlegezett íróktól évenként a következő könyvtermés remélhető:

50	darab	20	íves	munka	bolti ára	26 korona
50	„	12	„	„	„ „	16 „
50	„	8	„	„	„ „	11 „

Minden műnél 10 000 példányos átlagos eladást számítva, a Sz. T. O. T. bruttó bevétele lesz ezen könyvek után: 27 000 000 korona.

Könyvárusi gyakorlat szerint a bruttó bevétel 20 %-a marad meg a vállalatnak, ami kitesz 27 millió után: 5 400 000 koronát.

A Sz. T. O. T.-nak bevétele lesz ezenkívül az összes színházak tantiém-megtakarítása, mert amint a javaslat mondja, a színházak csak a darabokra fordított kiadások megtérülése után fizetnek a szerzőnek,

és akkor is az eddig szokásos 10 %-os tantiém helyett csak 3 %-ot, és ezt is csak az 50. előadásig. Úgyhogy a színházak nemcsak nagyon számos estén takarítják meg a bruttó után eddig fizetett 10 % tantiémet (a Nemzeti Színház a 3 premier-este után fizetni szokott 33 %-ot), de hamar elérkezik az az időpont, amikor a színházak még a javaslatban szereplő 3 %-os tantiém fizetésétől is mentesen, minden szerzői honorárium nélkül játszható [darabok] egész seregével fognak rendelkezni. A Sz. T. O. T.-t, illetve az államot illetik az összes vidéki és magyar darabok után külföldről járó tantiémek. Minthogy a színdaraboknál nem számítjuk külön a könyv formában forgalomba kerülő darabot, és ez után a szerző külön honoráriumot nem kap, évente ez is igen jelentékeny tételt biztosít. Ha számításba vesszük a budapesti színházak természetes munkateljesítményét, akkor figyelembe véve már azt is, hogy a színházak most is rendelkeznek már tantiém-mentes darabokkal, a tantiém-megtakarításban az előlegezett írók művei után a megtérülő összeg így alakul:

Vígszínház évente	200 000	korona
Nemzeti Színház „	180 000	„
Magyar Színház „	150 000	„
Madách Színház „	90 000	„
Belvárosi Színház „ .	110 000	„
Más színházak, kabarék évente	70 000	„
Összesen:	800 000	korona

A javaslat elmondta azt, hogy a folyóiratok a rendszeres előleggel ellátott íróknak kéziratait csak a közlési díj felét fizetik. Nyugodtan meg lehet állapítani, hogy számításainkat nem zavarja az a körülmény, hogy a folyóiratokba olyan közlemények is kerülnek majd, melyek nem előlegezett íróktól származnak. Mert szemlét tartva az előlegezett írók névsorán, megállapítható, hogy az ezen kívül álló írók közleményei a folyóiratok honorárium-számlájának nagyon kis százalékát teszik ki.

A normálnak felvett 70 garmond betűs sort 2 korona 50 fillér (most elfogadott) átlaghonorárium alapján, a javaslat pillanatában meglévő, illetve meginduló folyóiratok kéziratszámláján, az állam megtakarítása évente lesz 800 000 korona.

A rendszeres előleggel ellátott írók által termelt könyvekről föltesszük, hogy azoknak egyharmada elsőrendű, vagyis olyan könyv lesz, melyet a 20 000 példányos alapon kell honorálni. Egyharmad része ennél gyengébb lesz, és ezeket 15 000 példányos alapon, egy másik harmadát pedig a 10 000 példányos alapon kell majd honorálni.

Fölvettünk 50 db 20 íves művet, 50 db 12 íves művet és 50 db 8 íves művet, mint évi termést. Ez annyi, mintha lenne 50 db 40 íves művünk, melyek egyharmadát 20, illetve 15, illetve 10 000 példányban bocsátunk ki, úgyhogy ennek megfelelően az

íróknak fizetendő honorárium kitenne	6 240 000	koronát
ehhez járul közlésidíj-megtérítés címén	760 000	korona
vagyis az íróknak fizetendő egy évre összesen:	7 000 000	korona

Evvel szemben állanak a következő megtérülések:

Színházi tantiémeknél	800 000	korona
Folyóirat-közlésidíjaknál	800 000	„
A könyvbevétel bruttójának 20 %-a	5 400 000	„
	7 000 000	korona

Ezen számítás szerint tehát a kiadások és a bevételek fedik egymást. De az államnak jut még a színdarabok könyvkiadásának jövedelme, a vidéki, de különösen a külföldi tantiémek igen jelentékeny összege, a külföldre vitt magyar művek teljes bevétele, és mindazoknak a könyveknek minden honoráriumtól mentes bevétele, melyek az idők folyamán mind hatalmasabb, és legjobb művekből alakuló kiadási anyag kontingensévé halmozódna. Nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a fenti számítás bizonysága szerint egy-egy kiadvány 10 000 példányos átlagos forgalma mellett az állami könyvkiadó vállalat deficit nélkül dolgozhat. Úgyhogy ilyenformán azokat a könyveket, melyek a 10 000 példányon túl kerülnek forgalomba, már nem a 15 %-os szerzői honorárium terheli, hanem az a 3 %-os, melyet az önköltségek megtérülése után, siker esetén, a szerzőnek fizetni kell. Úgyhogy nem kell az eljövendő évekre várni, amikor a javasolt rendszer mellett a könyvek jelentékeny száma honorárium-mentes kiadási jogot biztosít az államnak. Úgyhogy nyugodtan mondhatjuk azt, hogy az ajánlott rendszer mellett az állam módot nyújt az íróknak a magasrendű szellemi termelésre, és ugyanakkor a könyvkiadás, vagyis a magasrendű irodalom lehetővé tétele nagyon tekintélyes hasznot biztosít számára.

1919. július 22.

P. I. Arch. Tagyob. 3/2.

László Artúr

A TALÁLMÁNYI ÜGYEK ÚJ ELINTÉZÉSI MÓDJA

A Népgazdasági Tanácsnak a találmányi ügyekre vonatkozó 52. N. T. sz. rendeletében le vannak fektetve azok az *alapelvek*, amelyek szerint a belföldi találmányi ügyek, ill. a feltalálók a kommunista szellemnek megfelelő, az eddiginél összehasonlíthatatlanul igazságosabb, és úgy anyagilag, mint erkölcsileg kedvező elbánásban fognak részesülni. Addig is, míg az erre vonatkozó intézmények teljesen kiépítve nincsenek, és az egész ügy az új szellem érvényesítésében szerzett tapasztalatok alapján egységesen, véglegesen kiépítve nincs, a találmányi ügyek elintézése rendszerint a következőképpen történik:

Ha a találmány a Szabadalmi Hivatalnál még nem lett bejelentve és még teljesen kidolgozva nincsen, a feltaláló mindenekelőtt a Népgazdasági Tanács találmányi szakosztályához forduljon (VII., Erzsébet körút 19. II. em.) annak előzetes elbírálása végett, vajon az illető találmány (akár kiforrott alakjában is) a szociális termelésben való alkalmazhatóság szempontjából egyáltalán figyelembe jöhet-e, vagy sem.

Ha a találmány eredetinek és használhatónak mutatkozik, akkor a találmányi szakosztály — függetlenül attól, vajon a találmány tárgya máris megvalósítható, illetve aktuális-e, vagy sem —, úgy a feltalálóra,

mint a Tanácsköztársaságra fontos elsőbbség megóvása érdekében, díjtalanul gondoskodik a találmányi bejelentés kidolgozása és a Szabadalmi Hivatalnál való bejelentése iránt. Evégből a találmányi szakosztály *Központi Iparjogvédelmi Ügyvivői Hivatalt* állított fel (VII., Erzsébet körút 15. II. em.), ahol, a találmányi ügyekkel hivatásszerűen foglalkozó mérnökök a találmánynak hivatalosan előírt, megfelelő műszaki leírását és esetleges rajzát kidolgozzák és a Szabadalmi Hivatalnál bejelentik. Az egész eljárás belföldi feltalálók tekintetében teljesen díj- és költségmentes.

Megjegyzendő, hogy az említett Iparjogvédelmi Ügyvivői Hivatalban a találmányi bejelentés kidolgozása előtt némi kutatást is végeznek a találmány újdonsága tekintetében. Jóllehet az újdonság kérdése a szociális termelés érdekei szempontjából rendszerint nem veendő oly szigorúan, mint a régi rendben (mert esetleg jutalmazandó az is, aki egy, saját bevallása szerint a külföldön valahol ismert, de itt nem ismert fontos dologra felhívja a Tanácsköztársaság figyelmét), mégis bizonyos általános megvizsgálás el nem hagyható. Az újdonságvizsgálatra berendezett eddigi szabadalmi hivatalok, mint pl. a német, a svéd stb. szabadalmi hivatalok azt igyekeztek vizsgálni, vajon az illető találmány tárgya *abszolúte új-e, vagy sem*, és ehhez képest megtagadták a szabadalmat pl. akkor is, ha a találmány lényege valamely idegen országbeli nyomtatott szabadalmi leírásban, és csakis ilyenben vagy valamely ritka katalógusban volt ismertetve, noha könnyen megeshetett, hogy az idegen szabadalmi leírás tárgya soha gyakorlati kivitelre nem került, soha valamely könyvben vagy folyóiratban stb. nem volt ismertetve, és így a szakértők de facto a találmányt soha meg sem ismerték. Egyszóval az említett hivatalok megtagadták a szabadalmat, ha egyáltalán *fennforoghatott annak a lehetősége*, hogy szakértő az illető nyomtatványt esetleg elolvassa. Ezzel szemben a Tanácsköztársaság elfogadhat és jutalmazhat esetleg olyan találmányt vagy javaslatot is, mely pl. valahol a távol nyugaton valamely üzemben tényleges (és nem titkos) gyakorlati alkalmazásra is került, vagy valamely nálunk ismeretlen nyomtatványban volt leírva, amikor is könnyen megtörténhetett, hogy a Tanácsköztársaság szakértői de facto soha nem ismerték meg a találmányt, és így nem is alkalmazhatták; másrészt azonban nem lehet jutalmazni valamely találmányt akkor, ha — jóllehet a Tanácsköztársaság figyelmét az illető találmányra különösen fel *nem hívták* — mégis annak lényege a belföldi szakértők részére *könnyen hozzáférhető* könyvben vagy a *magyar* kinyomtatott szabadalmi leírásokban ismertetve volt, egyszóval könnyen válhatott szakértőink ismerettárának tartozékává, úgyhogy azt a szakértők felmerülő szükség esetén maguktól is alkalmazhatnák.

Ha a találmány megértéséhez esetleg rajzok is szükségesek, úgy abban az esetben, ha a feltaláló rajzolni tud, igen kívánatos, hogy az Iparjogvédelmi Ügyvivői Hivatal utasításai alapján ő maga készítse el a rajzokat, mert ezzel egyrészt bizonyos tekintetben tehermentesíti az említett hivatalt (ami a teljesen díjtalan elintézésre való tekintettel méltányos is), és másrészt bejelentésének gyorsabb elintézését éri el, ami természetesen a feltaláló saját érdekében áll.

Ha a bejelentés a Szabadalmi Hivatalnál már be van nyújtva, úgy a feltalálónak (a találmány leírásának és esetleges rajzának másolatával) ismét a Népgazdasági Tanács találmányi szakosztályához kell fordulnia, mely a találmányi ügyet, a leírás és rajzmásolat, valamint általános műszaki és találmányi szempontból adott vélemény kíséretében a Népgazdasági Tanácsnak az illető ügyre illetékes speciális szakosztályához, vagy esetleg más illetékes népbiztossághoz (pl. a Népjóléti és Közegészségügyi Népbiztossághoz) teszi át további eljárás, kipróbálás vagy kidolgozás végett. A speciális szakosztály vagy népbiztosság mindaddig, míg a központi kísérletező intézet stb. felállítva nincsen, a saját hatáskörében rendeli el az esetleges kísérletezést, gyártást és alkalmazást, és a feltalálóval az ügy ezen stádiumában közvetlenül érintkezik.

Ha az esetleges kísérletek vagy a találmány más irányú további fejlesztése során újabb találmányi momentumok merülnek fel, úgy a feltaláló a *pótbejelentések* díjtalan elintézése végett a fent említett módon ismét a találmányi szakosztályhoz, illetve ennek útján a Központi Iparjogvédelmi Ügyvivői Hivatalhoz fordul.

Ha már korábban benyújtott találmányi bejelentésről (de még nem engedélyezett szabadalomról) van szó, ugyancsak a fenti eljárás alkalmazandó, azzal a különbséggel, hogy már korábban megtörtént bejelentésről lévén szó, az Iparjogvédelmi Ügyvivői Hivatal szerepe itt elesik, és a találmányi szakosztály közvetlenül teszi át a fontosnak talált ügyet az illetékes speciális szakosztályhoz vagy népbiztossághoz.

Megjegyzendő, hogy abban az esetben, ha az Iparjogvédelmi Ügyvivői Hivatalnál végzett előzetes megvizsgálás és kutatás az ügy visszautasításához vezetne, úgy a feltalálónak jogában áll e visszautasítás ellen fellebbezni. Evégből a találmányi szakosztály 5 tagú tanácsot állított fel, amelynek tagjai az Iparjogvédelmi Ügyvivői Hivatal négy tagú vezetősége és a találmányi szakosztály részéről kiküldött egyik mérnök; ha ez a tanács az ügyet elfogadhatónak találja, úgy az ügyvivői hivatal a bejelentés díjtalan kidolgozását azonnal foganatosítja.

A már korábban engedélyezett magyar szabadalmakban ismertetett találmányokra vonatkozólag az említett ügyvivői hivatal utasítást kapott arra, hogy az ügyvivők szocializálásának végrehajtása után az összes, már engedélyezett magyar szabadalmakat (a lejártakat is) a szociális termelésben való alkalmazhatóságuk szempontjából vizsgálja és rostálja meg, és a felhasználható találmányokról a találmányi szakosztálynak jelentést tegyen. Ezen meglehetősen fáradságos és aránylag hosszú időt igénylő munkálatok megtörténte után a találmányi szakosztály esetről esetre közvetlenül fog az illető feltalálóval érintkezésbe lépni. A megadott szabadalmak esetén tehát a feltalálóknak egyelőre várakozó álláspontra kell helyezkedniök, és csak akkor forduljanak a találmányi szakosztályhoz, ha olyannyira fontos és *egyúttal oly rendkívüli aktuális* találmányról (például benzinpótló anyagról stb.) van szó, mely éppen az adott viszonyok között a legérettebb az alkalmazásra, és félő, hogy későbbi körülmények (pl. éppen a normális viszonyok) beálltával a találmány jelentősége megszűnik.

Szociális Termelés. 1919. július 20. 11. sz.

HARMINCÖT MAGYAR FILM

A proletárdiktatúra négy hónapja a magyar filmgyártás terén olyan eredményeket mutathat fel, ami viszonyítva az adott nehéz helyzethez, valóban eredménynek nevezhető. Tudott dolog, hogy a magyar filmtermelés első két hónapjának eredménytelensége a legnagyobb aggodalommal töltötte el a szakembereket. Úgyszólván megállt a munka, s a központ kénytelen volt tehetetlenül nézni azokat a tüneteket, amelyek a fokozatos termelés rendjét a legnagyobb veszedelemmel fenyegették. A tisztviselők helytelen ügybeosztása, a munkások egymással való folytonos súrlódása és hatalmi vetélkedése teljesen megállította a termelés rendjét. Ugyanazok a dolgok ismétlődtek meg kezdetben itt is, mint Oroszországban, ahol szintén jó idő tellett bele, amíg a munka rendje konszolidálódhatott.

A szocializálás első idejében rendszertelenül és a legnagyobb kapkodás mellett, szinte máról holnapra szerveződött meg a központ. Minden egyes osztály munkarendje belekapcsolódott a másikába, és ha az egyik osztály nem dolgozott vagy nem dolgozhatott, sorban megállt a munka a többi osztályokban is. De ez nem is volt csoda, mert kezdetben nem szakember állott a központ élén, s habár meg is volt benne minden jóindulat, a szakértelmet, a munkatársak helyes megválasztását, a munka ügyrendjét s a termelés szakszerű folytonosságát nem volt képes biztosítani. Magának a központnak kellett megvívnia egy csendes, de sikeres forradalmat, hogy a dolgok helyes mederbe terelődjenek. Ez a forradalom nem személyek ellen vívatott meg, hanem a magyar filmgyártás és a moziüzemek hasznos fejlődése érdekében. A társadalmasítás utolsó két hónapjában megmutatta, hogy ha megfelelő szakember áll az ügyek élén, úgy a magyar filmgyártás olyan sikereket érhet el, úgy művészi, mint anyagi szempontból is, amely büszkeséggel tölthet el bennünket.

A magyar filmgyárak az utolsó két hónap alatt a legnagyobb szorgalommal dolgoznak. Sehol semmi baj, a felvilágosított munkások, a művészszemélyzet szinte vállvetve buzgólkodnak azon, hogy minél több és minél jobb filmeket termeljenek. Úgyszólván alig múlik el hét, hogy két-három új film el ne készüljön. De ez a szám is hétről hétre gyarapszik, s mire elkövetkezik a szezon-nyitás ideje, nem kell félnünk attól, hogy a mozik film nélkül maradnak. A premier-mozgók minden héten abban a helyzetben lesznek, hogy bemutathassák a legszebb magyar filmújdonságokat, amelyek szinte a szenzáció erejével fognak hatni. E tekintetben példánkat követhetné minden ipari üzem, amely, ha levonja a tanulságokat, láthatja, hogy a munkásság öntudata s a munkafegyelmezettség mire képes. Ahogy a régi kapitalista világban mintagazdaságok és mintaipari üzemek voltak, úgy zarándokolhatna hozzánk és közibénk mindenki, hogy öntudatosságot és fegyelmezettséget tanuljon. A filmipari szakmunkásság volt az első, amely gyorsan megértette az idők hívó szavát, és szinte vállvetve buzgólkodott azon, hogy dicsőségére váljék a fokozatos termelés rendjének. Nálunk nincs visszavonás, nézeteltérés; a munkások, a művészek és a tisztviselőszemélyzet kiegészítő részei egymásnak, és csak így volt elérhető a nagyszerű eredmény.

Húsz film teljesen kész

Most, amikor részletekben is ismertetjük a filmgyártásunk programjának kialakulását, jóleső örömmel írjuk le, hogy húsz film teljesen elkészült. Ezek közül kilenc filmet már bemutattak a hivatalos művészi zsűri előtt. A filmek a következők: Tilos a csók, Lavina, A kormánybiztos, A pénz, Elrabolt szerencse, Tegnap, Három pár cipő, Tilos a gyerek és Becstelen becsület. Ezeken az ismert filmeken kívül még tizenegy film várja készen a bemutatót. Ezek: Vajda László filmje: az Ave Caesar, Upton Sinclair darabja: Kutató Sámuel, amelynek szcenáriumát Lázár István írta, Ambrus Zoltán filmregénye: Midas király, Pakots József szcenáriumával, Forró Pál darabja: A szobor, a nagysikerű Lehár-operett: Éva, Falk Richárd szcenírozásában, Fényes Samu vígjátéka: a Csöppség, a szcenárium Forró Páltól ered, Lajthay Károly filmje: Júlia kisasszony, Bródy Sándor színműve: A dada, Forró Pál szcenáriuma, Tömörkény István kis darabja: A lelkiismeret, amelynek Damó Oszkár írta a szcenáriumát. Sas Ede pedig egy eredeti filmmel szerepel, címe: Rabszolgalázadás, és egy szcenáriummal, amelyet Lord Lytton Bullwer Éj és virradat c. regényéből dolgozott át. Megjegyezzük, hogy a tizenegy film közül három-négy filmet ismét be fognak mutatni.

Tizenöt film a legközelebbi napokban készül el

A tizenöt film közül, amelyet a legközelebbi napokban fognak befejezni, a legtöbbjénél már csak néhány felvétel hiányzik. (Szükségesnek tartjuk ezt kiemelni, mert ez a nagyszerű eredmény is élénken igazolja azt a munkakészséget, amely a filmgyárak művészi és műszaki munkásait áthatja.) A tizenöt film a következő: Zangwill darabja: Mary Ann, szcenáriumát Vajda László írta, Hall Caine darabja: A tékozló fiú, Falk Richárd átdolgozásában, ugyancsak az ő munkája A baba c. film. Forró Pál szcenáriumot készített Dumas Francillon c. darabjából, míg Herceg Reginald c. filmje eredeti munka, Koncsmáros Nándor A gavallér fegyenc c. filmet írta, amellyel kapcsolatban megjegyezzük, hogy a filmből moziszkeccset is csináltak. Vajda László három szcenáriummal szerepel, egy eredeti darab, címe: Yamata, továbbá az ismert Jókai-regény: a Fehér rózsa átdolgozása, és Mária nővér, Hintner Kornél Marion Delorme-je, Rákosi Tibortól az Úri banditák és az ismert Dickens-regény: Twist Olivér, Lázár István szcenáriuma alapján. Sugár Pálnak is elkészül egy filmje, melynek címe: Alpesi tragédia. Ennek a darabnak, amely a XV. század korabeli játék, az az érdekessége, hogy a szükséges bútorokat, díszeket, tányérokat, poharakat és más hasonló eszközöket a múzeumból kaptuk kölcsön, és a jelenetek így minden tekintetben teljesen korszerűek. Végül a Két Harpagon címmel Aczél Pálnak is megjelenik egy egyfelvonásos mozidarabja, amely a nemrég bemutatott, A pénz c. filmjének lesz második része. Megjegyezzük, hogy kiegészítésül még egy egyfelvonásos drámai kép is elkészül a közeljövőben, A vak Germinó és testvére címmel, amely végül A pénz főcímmel kerül majd ki a nyilvánosság elé. Ez a három kis mozidarab egyébként cselekményben és tendenciában összefüggően egységes, bár külön-külön is megállja a helyét.

*

Azt hisszük ezek a részletes ismertetések fölöslegessé teszik számunkra külön kiemelését a filmgyári üzemekben dolgozó munkástársaink nagyszerű és lelkes munkakedvének. Ha pedig leszámítjuk azokat a zavaró momentumokat, amelyek a mozgóképszakma társadalmasítása első heteiben hátráltatták a munkát, nyugodtan vallhatjuk, hogy a proletárállam filmtermelése produktívabb és művészieseb, mint amilyen a régi letűnt tőkés világban volt.

Vörös Film. 1919. július 20.

Fogarasi Béla

A TUDOMÁNYOS IRODALOM FEJLESZTÉSE

Szellemi életünk felszabadulásával egyidejűleg aktuálissá váltak a tudomány fejlesztésének és népszerűsítésének végtelenül elhanyagolt feladatai is. Tudományos folyóiratainkat, melyeknek legnagyobb részét eddig a kapott cikkek összevisszasága, a teljes tervszerűtlenség és ötletszerűség jellemezte, új vezetők fogják irányítani, akiknek eddigi munkássága komoly garanciákat nyújt a tudomány számára. A nemzetközi érdeklődést és értékelést kiálló dolgozatok külön számokban, idegen nyelven is meg fognak jelenni. Lehetetlen lesz ezentúl, hogy helyi tekintélyek tudományos vezető szerepet töltsenek be, ha nem merték munkáikat az európai közvélemény bírálata elé vinni.

Ám a tudományos irodalom átszervezésében a folyóiratok kérdései csak egy mozzanatot jelentenek. Égető szükségünk van tudományos *standard-irodalomra* valamennyi tudományszakból. Nincsenek a mai tudomány színvonalán álló főiskolai tankönyveink, általános tájékoztató munkáink. A népszerűsítés és a pedagógiai szükségletek mellett pedig elsőrangú fontosságú a tudományos kutatás legfontosabb szükségleteinek megállapítása.

Ezt a munkát végzi a Közoktatásügyi Népbiztosság tudományos csoportja. A sürgős feladatok között első helyen áll a főiskolai tankönyvek dolga. Néhány kész munkán, fontos orvosi és természettudományi könyveken kívül, melyek már nyomdában vannak, a legagilisabb munkaerők megbízásokat kaptak és vállaltak természettudományi, technikai szakmunkák elkészítésére vagy lefordítására.

Készülnek a munkásegyetem tankönyvei. A szellemi tudományok és a társadalomtudományok terén is teljes intenzitással megindult a munka. A szorosan vett szocializmus tudományos irodalmának kivételével, mely a propaganda ügykörébe tartozik, a tudományos csoport megbízásokat ad ki a modern filozófia (Windelband, Rickert, Simmel, Mach, Poincaré stb.), lélektan, néptudomány stb. legfontosabb műveinek lefordítására. Intenzív *anyaggyűjtő* munka indul meg a történelem terén, ahol a szocializált levéltárak feldolgozása új fényt fog vetni az egész magyar történelemre, és a társadalomtudományok terén, ahol az adatgyűjtés még a kezdet kezdetén van. Állapotainkra a szellemi tudományok terén jellemző, hogy a hivatalos magyar irodalomtörténet nem győzte a magyar nemzeti géniusz kinyilatkozásait csodálni, de Arany János kéziratai még ma is kiadatlanul hevernek a Nemzeti Múzeumban.

A tudományos csoport megbízást adott sürgős publikálásukra. S mindezen munkálatokban tudományról lévén szó — valamennyi komoly írónk egyformán szóhoz juthat, mindenkit, aki tudományosan dolgozni tud és akar, politikai vagy társadalmi szereplésére való tekintet nélkül felhívunk, hogy vegye ki a maga részét a kollektív munkából.

Vörös Ujság. 1919. július 30.

Bányai Géza

A TANKÖNYVKIADÁS EGYSÉGESÍTÉSE. III.

Köztudomás szerint a tankönyvek kiadása, illetőleg az iskolába való bevezetése a régi társadalomban is engedélyezéshez volt kötve, hogy a tanulók kezébe csupán az állam intencióinak megfelelő könyvek kerülhessenek. A véleményezés szerve kezdetben a Pauler Tivadar által 1871-ben szervezett Országos Közoktatási Tanács volt. Minthogy azonban a tanács működése a nyilvánosság teljes kizárásával történt, úgyhogy pl. a bírálatok név nélkül közöltettek csak a szerzőkkel, később pedig — bár névvel, de csupán magánhasználatra, a sajtó útján való közzétételük rendelet szerint tilos volt — a Közoktatási Tanács úgy a szerzők, mint a kiadók részéről nem kevés támadásban részesült, s működését egyéb személyi konfliktusok következtében két évtizeddel később be is szüntette. Bár Wlassics Gyula 1895-ben újból visszaállította, további ténykedését sem nagy siker koronázta. A tankönyv-engedélyezés utóbb a minisztérium hivatalos tankönyv-bírálóinak a Hivatalos Közlönyben közzétett bírálatai alapján történt. Minthogy azonban a minisztérium tekintet nélkül az iskola szükségletére, minden könyvet engedélyezett, amely az előírt anyagot felölelte, másrészt pedig az egyes felekezeteknek és hatóságoknak a tankönyv-kiadás terén is meglehetős autonómiát biztosított: az egységes irányítás kisiklott kezéből, s így nagyban hozzájárult a kiadói anarchia fejlesztéséhez.

Az új világrendben, miként az iskolák tankönyvvel való ellátásának irányítása, úgy a véleményezés is gyakorlati emberek kezében kell hogy összpontosuljon, s erre egyedül a tanítóság színe-javát magába foglaló pedagógiai bizottság lehet hivatott. Minthogy azonban föntebb a tankönyvek írását, illetőleg megíratását is e bizottság részéről tartottuk kívánatosnak, némi aggodalmak merülhetnek fel, hogy a könyv írói maguk legyenek egyszersmind a véleményezők, illetőleg fölülbírálók is.

A bírálatnak a vezető szociális szemponton kívül három más szempontból kell történnie: tudományos érték, metódus és stílus szempontjából. A tudományos érték elbírálása tudósok (egyetemi tanárok), a metódusra gyakorlati pedagógusok (tanítók) s a stílusra vérbeli írók (szépírók) lehetnek csupán illetékesek. Szükségesnek fog tehát mutatkozni, hogy a pedagógiai bizottság minden esetben kiegészítse magát külső emberekkel, s így attól a lehetőségtől teljesen eltekintve, hogy a könyv nem a pedagógiai bizottság munkája — aminthogy később nem is lesz az —, előbbi aggodalmaink tárgytalanná válnak. A pedagógiai bizottság által minden szempontból megfelelőnek talált kézirat a népbiztosság kultúrpolitikai csoportjához kerülne, hogy itt a kiadás előtt a

kultúrstatisztikai ügyosztály bevonásával a példányszám megállapíttassék, és az egységes kulcs szerint méltányosan megszabott honorárium a szerzőknek kiutaltassék.

Mielőtt a kiadás, illetőleg előállítás és elosztás tárgyalására rátérnék, szükségesnek tartom kiemelni, bár előbbi fejtegetéseinkből önként következik, hogy a pedagógiai bizottság kiadásra való véleményezése egyszersmind a tankönyv minden iskolába való kötelező bevezetését jelentené. Tudjuk, hogy a bevezetés a régi rend szerint az egyes iskolák hatáskörébe tartozott. Minthogy azonban a felekezeti, lokális és egyéni érdekek harcára épp itt nyílt legbővebb alkalom, mindamellett, hogy egyéb tekintetben az iskoláknak autonómiát kívánunk biztosítani, nem tűrhető, hogy ily fontos kérdésben az iskolák önhatalmúlag intézkedhessenek, kicsinyes szempontok egy rosszabb könyv bevezetését tehessék lehetővé.

Az előállítás a könyvkiadást irányító Szellemi Termékek Országos Tanácsa Termelő Osztálya útján eszközöltetnék. Az értékes belső tartalomnak művészi külsővel kell párosulnia. Minthogy az új oktatás vezetőelve a szemléltetés, bő alkalom nyílik úgy a külső kiállítás megállapításánál, mint az illusztrációk elkészítésénél, illetőleg kiválasztásánál, a papír, formátum, betűtípus stb. meghatározásánál a Szellemi Termékek Országos Tanácsa művészeti szakembereinek, hogy tudásuk legjavát nyújthassák. Minden kicsinyes szemponttól mentesen, csupán a művészet érdekeit kell szem előtt tartaniok. A szerző kívánságai természetesen a lehetőség szerint figyelembe veendők.

A tankönyvek előállítása a koncentrált tankönyvüzemben történnék, mert az üzemi specializáció rendje szerint mindenfajtájú könyv nyomtatására külön üzem jelöltetnék meg, hogy ennek munkásai mentől előbb képesek lehessenek a szükséges tipográfiai stílus megteremtésére. Az elosztás iskolánként eszközöltetnék: az iskolák a szükséges könyvmennyiséget az illetékes könyvelosztó üzem útján kaphatnák kézhez, s a továbbiakról ők maguk gondoskodnának.

Jóformán egészen kikapcsoltam a tárgyalásból eddig a kérdés financiális hátterét. Az egységes tankönyv behozatala természetesen erősen leszorítaná a tankönyv árát. A kommunista állam ugyan, midőn az oktatást mindenkire egyaránt kötelezővé tette, maga kíván tanulóiról gondoskodni, s a szükséges tankönyveket és tanszereket maga fogja a növendékek rendelkezésére bocsátani, amíg azonban ez az ideális állapot megvalósítható, átmenetileg szükséges a könyv árával számolni.

Mindenki előtt világos, hogy a régebben szokásos módszer, a tankönyvek kiadását teljesen a szerzők és a kiadók privättevékenységére bízni, egyrészt a szerzőt legtöbb esetben kiszolgáltatta a kiadónak, másrészt a könyv árát jelentékenyen megdrágította. A kiadónak ui. eleve úgy kellett a tankönyv árát megállapítania, hogy a terjesztő szortimenternek $^1/_3$, vagy legalább ¼ rabatot adhasson, s egyéb kiadásai is mind megtérüljenek. Az előállítás és a honorárium költségein kívül jelentős összeget kellett reklámra (tiszteletpéldányok) fordítania, ha nem akarta, hogy a könyv a nyakán maradjon, mert a rizikó éppen a tankönyveknél nem csekély, hogy a példányok egy része csak mint

makulatúra értékesíthető, úgyhogy a kiadónak, ha biztosítani akarta magát, úgy kellett számolnia, hogy a kiadott példányok egyharmadával vagy legfeljebb felével összes költségei fedezve legyenek. Kézenfekvő, hogy ha az egységesítéssel nagy példányszámban, minden rizikó nélkül, az állam maga gondoskodik a tankönyvek előállításáról, a könyv ára körülbelül a régi ár egyharmadára, vagy legalábbis felére leszorítható. Annyit a kiadók igazolására el kell ismernünk, hogy a tankönyvkiadás nem mindig volt jó üzlet, nagy példányszámot kellett állandóan raktáron tartani, a könyvek gyakran változtak (éppen a kiadók, szerzők és iskolák folytonos harca következtében) stb., úgyhogy különösen az első kiadásnál — nem is igen kerülhetett a könyv olcsóbban forgalomba.

A könyvkiadás szocializálásával mind e bajokon egy csapással segít a kommunista állam, s most csupán az illetékes szervek hozzáértésén és ügybuzgóságán múlik, hogy tudja-e a szabad verseny nyújtotta lehetőségeket becsületes munkával pótolni. A tankönyvkiadás egységesítésével a tanítók régi óhaja valósul meg. Hisszük, hogy az új könyvekkel új szellem költözik az iskolába, hogy a régit oda soha többé vissza ne engedje.

Corvina. 1919. július 30. 21. sz.

A GYÁRI MUNKÁSKÖNYVTÁRAK ÜGYE

A gyári munkás- és üzemi könyvtár szervezési munkáinak megkezdése dolgában kérdőívek szétküldése útján érintkezésbe léptünk 73 *üzemmel.*

A kérdőívek adatai alapján megkezdődött és *rövid idő múlva be is fejeződik* a következő gyárakban a könyvtár szervezése:

A *Ganz-Danubius Kocsigyár*, Kőbányai út, 4200 munkás számára nagy könyvtárszobát, tágas olvasó- és előadótermet, és az ifjúmunkások számára külön olvasótermet állít, a termek berendezése gyakorlati és szép, a gyárnak addig is elsőrangú műszaki könyvtára van.

A *Fegyver- és Gépgyár* mintegy 5000 munkást foglalkoztat, díszes, a magasztos kulturális célnak külsőleg is megfelelő könyvtárat és olvasótermet épít, amelynek építési beosztása, berendezése igazán mintaszerű. Az építkezés már kész, a felszerelés, amelyet teljesen a gyár maga készít, két-három héten belül szintén elkészül, úgyhogy a fegyvergyári könyvtár és a Ganz-Danubius gyár könyvtára *még ebben a hónapban megnyithatók* lesznek.

A *Magyar Ruggyantaárugyár*, amely 500 munkást foglalkoztat, most rendezi be szép 40 □ nagyságú könyvtárát és mintegy 140 □ terjedelmű olvasószobáját. Ez a könyvtár egyúttal a *Hadügyi Népbiztosság II. személyautó osztálya* 1000 alkalmazottjának könyvszükségletét is kielégítheti.

A *Telefongyárnak* 450 alkalmazottja és mintegy 600 kötetes könyvtára van. Könyvtári központnak alkalmas, de nincsen megfelelő helyisége, sőt még könyvtár építésére alkalmas területe sincsen a gyártelepen. Ezért a következő megoldáshoz folyamodtunk: A Telefongyárral együtt a szomszédos *Walla-cementgyár, Gyukits és Társa Kalapgyár, Tessényi*

asztalosgyár, *Gróf Testvérek* Vegyészeti Gyár és a *Budapesti Egyesült Városi Villamos* zuglói végállomása munkásai számára a villamos vasutak egy centrális fekvésű telkén egy közös könyvtár elhelyezése számára *külön könyvtárépületet* emelünk. Az építési direktórium megértő előzékenysége következtében a könyvtárpavillon négy hét alatt elkészülhet.

Közvetlenül megnyitás előtt áll a *Lenke úti Központi Katonai Ruhatár* könyvtára is. Itt 1000 a könyvigénylők száma. A Ruhatárnak 300 kötet könyve van már, és könyvtárszobájának berendezése teljesen kész.

Tárgyalások folynak az üzemi könyvtár létesítése végett a *Katonai Konzervgyárral*, a *Magyar Pamutiparral* (Újpest) és az *Ericsson* gyárral.

A felsoroltak közül hat üzemben négy-nyolc héten belül megnyithatók lesznek az üzemi könyvtárak. E könyvtárak kezelése egységesen fog történni, és már készülnek a nyilvántartási és kezelési nyomtatványok, és folyik az egyes üzemi könyvtáraknak kiszolgáltatandó könyvek kiválasztása.

A Tanácsköztársaság Könyvtárügye. 1919. július [az eredetiben nap megjelölése nélkül]. 4. sz. 6. l.

A NYOLC OSZTÁLYÚ NÉPISKOLA

A Munkás-, Katona- és Földművestanácsokhoz 174 042/1919. sz. alatt rendelet érkezett. A rendelet, amely július 31-én kelt, a következő:

A kormány legfontosabb teendői közé tartozik a nevelésnek és az oktatásnak proletár szellemben való alapos rendezése. Valamennyi kérdés között a népkultúra érdekében legégetőbb és legsürgősebb az egységes nyolc osztályú népiskola fölállítása, és ezzel kapcsolatban az eddigi, főként a kiváltságos néposztályok részére fölállított középfokú iskolák megfelelő osztályainak megszüntetése. Az összes Munkás-, Katona- és Földművestanácsok felhívatnak, hogy a népiskoláknak már az 1919—1920-as tanév elejére való átalakítása, illetőleg fejlesztése ügyében haladéktalanul tegyék meg a következő rendelkezéseket:

Mindenekelőtt számba kell venniök az egységes nyolc osztályos népiskola egyes osztályaiba beiratásra köteles növendékek pontos létszámát. Ennek tekintetbe vételével az iskolavezetőséggel egyetértően meg kell állapítaniok, hogy az 1919—1920-as tanévre a nyolc osztályú egységes népiskola érdekében

a) melyik osztállyal kell az illető intézetet fejleszteni;

b) van-e elegendő hely az ekképp fejlesztett intézet növendékeinek befogadására;

c) van-e megfelelő számú tanerő és

d) rendelkezésre áll-e a szükséges bútorzat?

(Ha az intézetnek jelenleg pl. csak I—IV. osztálya volt, szeptemberben az V-ik, ha I—V. osztálya volt, a VI-ik, ha I—VI. osztálya volt, a VII. osztályt kell lehetőleg megnyitni.)

Ha az iskolában nincs megfelelő helyiség, akkor a helyi körülményekhez képest már most minden lehetőt el kell követni, hogy az új

osztályok részére megfelelő helyiségek biztosíttassanak. E célra kocsmák, kaszinók, egyesületi helyiségek stb. volnának lefoglalhatók, szükség esetében pedig magánlakások kibérelésével is lehetséges lesz helyiséget biztosítani. Ügyelni kell arra is, hogy az osztatlan iskolák, amennyiben a növendékek száma 40-et, de legfeljebb az 50-et meghaladja, fokozatos fejlesztéssel osztottakká váljanak.

A bútorszükségletről a helyi tanácsok művelődési osztályai részletes, költségvetésszerű kimutatást tartoznak készíteni, és ebben azt is feltüntetni, hogy a szükséges bútorzat előállítására ott helyben van-e alkalom?

Felhívom a helyi művelődési osztályokat, hogy ebbeli részletes javaslataikat folyó évi augusztus 20-ig a megyei művelődési osztályokhoz terjesszék be, a megyei művelődési osztályokat pedig arra, hogy mindazokra az intézetekre nézve, amelyekre a népbiztosságtól külön rendelkezésre nincs szükség, ahol tehát a helyi viszonyok között minden, a megnyitáshoz szükséges feltétel adva van, a fejlesztés, illetőleg magasabb osztályok fokozatos megnyitása iránt saját hatáskörükben rendelkezzenek, ellenben mindazokra az intézetekre nézve, amelyekhez újabb tanerők kirendelése, avagy amelyekre nézve bútorköltség engedélyezése szükséges, jelentéseiket az adatok egyidejű benyújtásával a művelődési megbízottak útján folyó év augusztus 25-ig a Közoktatásügyi Népbiztossághoz nyújtsák be.

Vörös Újság. 1919. augusztus 3.

AZ ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÜGYI ÉS BIBLIOGRÁFIAI INTÉZET JELENTÉSE

a könyvtártechnikai osztály működéséről 1919. évi augusztus hó 1-ig

A könyvtártechnikai osztály feladata volt a Budapesten felállítandó szakkönyvtárak, tudományos és közművelődési könyvtárak, könyvkölcsönző állomások, gyári, laktanya- és kórházi könyvtárak helyiségeinek felkutatása, azok igénybevétele, esetleges átalakítása, és valamennyinek könyvtári célokra való berendezése.

Az osztály május végén kezdte meg működését, s százötvennél több helyiséget vizsgált meg, amelyek közül, a IX. kerület hiján, minden kerületben, valamint Újpesten, Kispesten és Leninvárosban kijelölte a megfelelő helyiségeket, amelyek igénybevétele iránt az Országos Lakásbiztosságot, az illetékes Népbiztosságokat és a Népgazdasági Tanácsot megkereste.

Az osztály az átengedett helyiségekről alaprajzi felvételeket készített, s azokon feltüntette a szükséges átalakításokat is, a könyvtár elrendezését is, s ily módon teljesen elkészült az újpesti, a kőbányai, a kispesti és a leninvárosi helyiségek tervrajza, s ezek közül az első már jóváhagyás, illetőleg építési engedély megadása végett az Újpesti Munkás- és Katonatanácshoz benyújtatott.

Karöltve folyt ezzel a munkálatokkal a könyvtárak berendezési tárgyainak tervezése, illetőleg kiválogatása, s már megállapodás létesült az olvasók asztalai, székei és folyóiratállványai, továbbá a könyvraktárak polcai és a gyermekolvasók és gyermekkönyvkölcsönzők berendezési tárgyai tekintetében, s a megrendelés is megkezdődött, amennyiben a gyári könyvtárak számára cédulakatalógushoz való egyes és kettős fadobozokat, a Schlick-gyárban pedig a Vajda-féle vaskönyvespolcokat megrendeltük az előreláthatóan szükséges mennyiségben.

A gyári könyvtárak felszerelését (a gyárakhoz kérdőíveket küldöttünk, s nyolcvan gyár azokat kitöltve be is küldötte) jórészt a gyárak maguk vállalták, s e téren az osztály annyira jutott, hogy már rövidesen megnyithatók volnának a Ganz-Danubius törzsgyár, a Katonai Konzervgyár, a Magyar Ruggyantaárugyár és a Központi Katonai Ruhatár gyári könyvtárai.

Az osztály vezetője több elhagyott, illetőleg nem működő könyvtárt is megtekintett abból a célból, hogy anyaguk közkönyvtári célokra alkalmas-e, nincs-e az anyag veszélyeztetve, s nem kell-e azt az Intézet Könyvgyűjtő Telepére beszállítani? E megtekintések eredményeként beszállíttatott a VIII. kerületi Munkásotthon, az Orsz. Kat. Legényegylet és az Óbudai Demokrata-kör könyvtára, míg a Kőbányai Kaszinó és három óbudai könyvtár eredeti helyiségében meghagyatott.

Közreműködött az osztály vezetője az Intézet végleges helyiségének megszerzése körül is, mely célból többször kiszállt a Hazai Bankba, az Agrár Bankba, a Pesti Naplóhoz, helyszíni szemle és alaprajz felvétele, valamint az érdekeltekkel való megbeszélés végett.

Budapest, 1919. augusztus 4-én.

Vörösváry Ferenc

Kőhalmi Béla magángyűjteményéből.

MELLÉKLETEK

JEGYZETEK

1. Tanácsköztársaság. 1919. június 28. 78. sz.: A Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság Alkotmánya. (Elfogadta a Tanácsok Országos Gyűlése, 1919. június 23-án.)

2. A B. M. Kt.-nak az iskolai vallásoktatás megszüntetéséről szóló rendeletét megelőzte az Újpesti Munkástanács határozata, melyet még a Tanácsköztársaság létrejötte előtt hoztak *(Hajdú Tibor:* Tanácsok Magyarországon 1918—1919-ben. Bp. 1958. 99. l.), és a székesfehérvári közoktatási népbiztos 1919. március 24-én kiadott forradalmi parancsa a megye valamennyi tanítójához, melyben az iskolai vallásoktatás megszüntetésén kívül bejelenti az összes iskolák államosítását, az állam és egyház kettéválasztását, a vallásoktatás megszüntetésével felszabadult órákon pedig a társadalmi ismeretek oktatását rendeli el. (P. I. Arch. A. II. 7/3.)

3. Igen nagy visszhangja volt a tandíjfizetési kötelezettség eltörléséről szóló rendeletnek. A napilapok méltatták a rendelet jelentőségét. Az Ujság például a következőket írta:

   „. . . Az oktatás ingyenessé tétele végre minden diáknak megadja a módot arra, hogy olyan középiskolát válasszon, amelyikben legszakszerűbben készülhet elő életpályájára. Vége immár annak a csúf világnak, amikor csak a gazdag szülők gyermekei szerezhettek iskolai műveltséget, az új szellem elsöpörte azt az iskolát, ahol a szegénydiák előtt ott éktelenkedett a tandíj réme, s visszaűzte a tudás forrásától. Ezer meg ezer szegénysorsú tanuló volt kénytelen búcsút mondani az iskolának, mert szüleik nem bírtak értük tandíjat fizetni. A középiskola eddig a gazdagok kíváltsága volt, ma immár minden diák előtt nyitva áll a kapuja. Vége a pénz előjogainak, ezentúl a tehetség lesz a fokmérője annak, hogy melyik tanuló milyen iskolában izmosodjék tudásában . . ." (Az Ujság. 1919. április 5.: Mindenki ingyen tanulhat.)

4. Lásd a Közokt. Népb. 45. K. N. sz. rendeletét a tanítók társadalmi ismeretek-vizsgájának tananyagáról (Tanácsköztársaság. 1919. június 19. 71. sz.), valamint a B. M. Kt. Közokt. Ü.o.-nak 83/1919-VII. sz. rendeletét a tanítóság részére rendezendő szociális átképző tanfolyamokról. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. július 4. 26. sz.) E rendeletekről lásd e kötet 24. és 25. sz. dokumentumát.

5. A F.Kt. elrendelte, azonkívül, hogy bejelenti az iskolák és nevelési intézmények államosítását, vázolja annak a nagy nevelőmunkának távlatait, melyet a Tanácsköztársaság célul tűzött maga elé. A Pesti Napló erről 1919. március 30-án „Az államé lett az iskola" c. cikkében a következőket írta:

„. . . A Magyarországi Tanácsköztársaság az oktatás ügyét állami feladatnak tekinti, mondja a rendelet s mindjárt programot is ad, amikor kijelenti, hogy a munkásság művelődésének emelésére minden eddiginél nagyobb szabású oktató- és nevelőmunkát szándékozik végezni. Így halad előre a kommunista szellem. A lelkekben gyújt világosságot, az embert igazán emberré teszi, s nem fél attól, hogy a tömegek ráeszmélő öntudattal ismerik meg önmagukat és az élethez való minden jogukat. Nem fél ettől, mert nem érdeke a vakok láncon való vezetése, mint a kapitalista világ vámszedőinek, akik csak úgy tudták kihasználni a proletártömegek erejét, hogy az erőforrás maga ne vegye észre, hogy egy vele ellenséges osztály henyeségét táplálja a maga élettüzével. A most felkelt nap országában mindenki megkapja a maga jussát, s nemcsak a kenyeréből kijáró adagot, hanem azt a kincset is, amelyet eddig a lelkéből elloptak.

Hatalmas perspektíva nyílik meg az első lépés, az iskolák államosítása nyomán. A szegény, a műveletlen Magyarország, amelyben vigasztalan sokaságban nőttek fel az iskolázatlan emberek, s ahol a tanítóknak sokszor becsületes igyekezete sem tudott a lehetetlen iskolaviszonyok miatt komoly eredményeket elérni, az analfabéták Magyarországa nagy gazdagság útjára lép. A lelkek tárnájából felszínre kerülnek az elrejtett kincsek, az aranyvaluta helyett a szellemi valuta fogja megjavítani az ország értékét. Senki elől nem lesz elzárva a művelődés lehetősége, s nem a jogtalan vagyon lesz az egyedüli lehetőség a szellemi érvényesülésre . . ."

6. Az iskolai oktatás a forradalmi események miatt április 10-éig szünetelt. A Közokt. Népb. a tanítás újbóli megindítása alkalmából felhívást intézett az eleminél magasabb fokú iskolákban tanuló ifjúsághoz:

„Március 21-én egy vaskos, ósdi könyvet csuktak be: a múlt történetkönyvét. Azóta új légkörben, új szavakkal megkezdték az emberiség igazi történelmének nemcsak megírását, hanem megcsinálását is. Sok minden, ami még csak napokkal előbb is elérhetetlennek látszott, valósággá lett, és amiről nemcsak «borsószemen térdelve» — amint Madách mondja — álmodoztak, hanem kínok, keservek és gyötrelmek között, amiről nem mondtak le az élet és halál válaszútján, és mentek inkább a halálba, az itt van előttünk: szabadságra termett, szabad lelkeknek szabad világa.

Testvéreim! Ez a szabadság nem szabadosság! Ez a szabadság a proletárdiktatúra bölcsőjében éli a gyermekkorát, hogy napok alatt legyen évekkel idősebb, és a ti életért korotokban ott álljon a maga erőteljes, kifejlett valóságában és elpusztíthatatlanságában. Testvéreim! A szabadságot nem ingyen adták, azért dolgozni kellett, kimondhatatlanul sokat, megtartásáért és kifejlesztéséért dolgozni kell minden erő megfeszítésével. Reátok a munkának az a része vár, mely dolgozni szerető és fegyelmezett diákságot teremt az iskolában, akik onnan az életbe lépve a proletárság igazi segítőtársai lesznek. Testvéreim! Elrendeljük a legtökéletesebb munkásfegyelmet, az önérzetes ember értelmi belátáson alapuló szeretetét a rend, és lelkesedő vágyát a tanok, az eszmék, a tanulás iránt.

Tanulótestvéreim! Szerető szemmel nézünk reátok, és elvárjuk, hogy haladéktalanul teljesítitek a proletariátus parancsát: Rendet! Dolgozz!" (Világ. 1919. április 9.: Felhívás a diákokhoz.)

7. Lásd e kötet 3. sz. dokumentumát.
8. A végleges rendelettervezetet lásd P. I. Arch. A. II. 7/89. A tervezet részletesen ismerteti a művelődési osztályok szervezetét, működését, irányelveit. Tartalmának lényege megfelel a F. Kt. LIV. sz. rendeletében kifejtett elveknek.

A F. Kt. LIV. sz. rendelete alapján a VIII. kerületi Munkás- és Katonatanács 1919. április 23-i keltezéssel rendeletet adott ki a művelődési osztály felállításáról. A rendelet értelmében a kerületben levő összes művelődési intézmények felügyeletét, gazdasági irányítását és ellenőrzését, az iskolákkal és gyermekszociális ügyekkel kapcsolatos teendőket a kerületben megalakult művelődési osztály végzi. — A művelődési osztály állt: 1. a művelődési osztály vezetőiből, 2. a művelődési tanácsból, 3. az iskolabizottságokból.

A művelődési osztály vezetői irányították a kerület művelődési ügyeit, végrehajtották a felsőbb szervek rendeleteit és utasításait. Az osztály munkáját a Munkás- és Katonatanács, illetve az intéző bizottság (direktórium) ellenőrizte. Az osztályvezetőn kívül a vezetésben részt vettek az intéző bizottságból beküldött tagok, és egyes esetekben meghívott, tanácson kívül álló szakemberek. Az intéző bizottság tagjai az osztályon belül egy-egy ügykört láttak el, az osztályvezető irányításával. Az iskolabizottság hatáskörébe tartozott a tanköteles tanulók beiratása, tankönyv- és tanszerügyek, az iskolai tanulók ruhával való ellátása, a napközi otthonok felügyelete és ellenőrzése stb. (A rendeletet lásd P. I. Arch. A. II. 7/21.)

9. A Közokt. Népb. a napilapokban hírül adta, hogy nincs szándékában a templomok szocializálása:

„A Közoktatásügyi Népbiztosság tudatja mindenkivel, hogy a templomoknak más, mint vallási célokra való igénybevétele nem áll szándékában. Ennélfogva mindazok, akik egyes templomokba szocializálási ürügyek alatt behatolnak, önhatalmúlag járnak el. Minden ilyen egyéni akcióval szemben a városparancsnoktól karhatalom kérhető. Panasszal Fáber Oszkár politikai megbízotthoz lehet fordulni. Országház, 5 sz. kapu." (Világ. 1919. április 1.: A templomokat nem rekvirálják.)

10. A Közokt. Népb. különösen nagy figyelmet fordított arra, hogy a vallásszabadságról és a vallás szabad gyakorlásáról kiadott rendeleteket a rendeleteknek megfelelő szellemben magyarázzák, leleplezve a Tanácsköztársaság és az egyház viszonyáról ellenséges szándékkal terjesztett rémhíreket. A Világ 1919. április 18-i száma „Vallás és család" címmel hosszabb cikkben foglalkozott a problémával; ebből közöljük az alábbi részletet:

„. . . Az ártó szándék legelsősorban ott nyilvánul meg, ahol az ellenállás a leggyengébb, és ahol az érzelem esetleg még erősebb az értelemnél. Eltörlik a vallást és eltörlik a házasságot! — ezt a kettős csatakiáltást hangoztatják az ellenforradalom előőrsei, ezzel akarják megrendíteni nemcsak a burzsoázia, hanem a proletárság egyes rétegeinek a bizalmát. Fantasztikus hírek kelnek szárnyra arról, hogyan akarja a proletárkormány kiirtani a hitet, és hogyan akar a családi élet helyébe új életformákat állítani. A vallás és a család mindig útközőpontja volt a gazdasági ellentétek felépítményének, és érthető, hogy sokakat foglalkoztat az a kérdés, vajon mi az álláspontja a Magyar Tanácsköztársaságnak a vallás és a család dolgában?

Ezt a kérdést, amely csak a laikusok előtt vitás, végleg tisztázza a Közoktatásügyi Népbiztosság mai rendelete. A vallás — magánügy, a családi élet joga és védelme — közügy, — ez a kétrendbeli rendelkezés lényege. A proletariátust nem érdekli, ki hogyan rendezi be a maga hitéletét, de nem is ad semmiféle segítséget vagy szankciót ahhoz, hogy a vallás több legyen, mint amennyinek lennie szabad, és hogy olyan szervei és szervezettsége lehessen, amelyeknek eddig politikai hatalmuk volt, és amelyek visszaélhettek ezzel a hatalommal. A proletariátus diktatúrája nem akarja megsemmísíteni a családi életet, nem akar olyan életformákat teremteni, amelyek felborítják a társadalmi berendezkedés életképes vonatkozásait is. A család, egy új erkölcs, új életfelfogás, az új munkarend kerete gyanánt átalakulva és megtisztulva a burzsoázia szennyétől, fenn kell hogy maradjon és részét kell hogy alkossa a dolgozó emberek társadalmának. Mindenki, aki azt hirdeti, hogy a proletárállam túlbecsüli a vallást azzal, hogy beleavatkozik, és mindenki, aki azt hirdeti, hogy a proletárkormány anarchiát akar azzal, hogy feldúlj a a dolgozó családok nyugalmát, közönséges áruló és ellenforradalmár, akit ezentúl nemcsak a proletárdiktatúra szelleme, hanem a szovjetköztársaság kifejezett rendelete is sújt és bűntet..."

11. A F. Kt. rendeletet dolgozott ki az állam és egyház különválasztásának, az egyházi vagyon köztulajdonbavételének részleteiről: „1. Az állam és az egyházak szétválasztása következtében az egyházak közhatósági jellege megszűnik, és az egyházak az általános gyülekezési jog kereteiben mozoghatnak. — 2. A vallás ezekután magánügy lévén, mindenki teljesen szabadon gyakorolhatja azt, és e célra szabadon szervezkedhetik. — 3. Az összes eddigi egyházi vagyon népvagyonnak nyilváníttatik. E népvagyon likvidálására a Forradalmi Kormányzótanács legközelebb részletes rendelkezést — esetleg esetről-esetre szóló döntést is hoz. — 4. Az istentiszteleti célra szolgáló helyiségek továbbra is e célra szolgálnak. — 5. A templomi szerelvények, egyházi könyvek és 2000 kötetet meg nem haladó lelkészi kézikönyvtárak meghagyatnak eddigi rendeltetésüknek. A muzeális értékű egyházi szerelvények, egyházi műtárgyak, a lelkészi kézikönyvtárak méreteit meghaladó vagy különös becsű könyvállomány is gondosan leltározandó, és további intézkedésig eddigi helyén hagyandó. — 6. A lelkészi lakok belterületükkel (10 hold) együtt az általános lakási előírások keretében lakás céljából továbbra is a lelkészek részére hagyatnak meg. — 7. A Forradalmi Kormányzótanács a hitoktatást az összes iskolákban megszünteti. Az iskola helyiségét azonban a rendes tanításra nem szolgáló időben magánjellegű hitoktatás számára nyitva tartja, azon gyermekek részére, kiknek szülei ezt óhajtják. — 8. A Forradalmi Kormányzótanács azon elvet, hogy ne legyen kenyértelen proletár, a lelkészekre nézve is érvényesíteni kívánja. Ezért *a)* az eddigi egyházi vagyon járandóságából e rendelet hozatalától számított három évre minden, egyéb jövedelemmel nem rendelkező, lelkészi teendőt végző lelkészt anyagilag úgy lát el, mint az oktatószemélyzetet, *b)* a hitoktatás megszüntetése vagy egyéb forradalmi átalakulás által kenyértelen hitoktatót és lelkészt mindaddig, míg netalán különbözeti vizsga letevése után másutt kap alkalmazást, eddigi illetményeiben meghagyja, *c)* munkaképtelen lelkészt pedig további intézkedésig, egyelőre ugyancsak e törvény hozatalától számított három évre az oktatószemélyzethez hasonló nyugdíjban

részesít a Forradalmi Kormányzótanács. — 9. A Forradalmi Kormányzótanács az összes iskolák haladéktalan államosítását rendeli el. Az eddig nem állami iskolák oktatószemélyzetét továbbra is alkalmazza a közoktatásban vagy rokon tevékenységben. Munkaképtelenségük esetén pedig a többi oktatószemélyzethez hasonló nyugdíjban részesíti." (P. I. Arch. A. II. 11/85. b. 183. l.)

12. A B. M. Kt. Közokt. Üo. 1919. június 30-án kelt 88/1919-VII. sz. rendeletében megállapítja, hogy az iskolavezetők bejelentették az iskolaépületekkel kapcsolatos műszaki szükségleteket. Felkéri az iskolák vezetőit, hogy a terveknél vegyék figyelembe az ország nehéz helyzetét, és a legszigorúbban mérlegeljék az olyan új helyiségekre, átalakításokra stb. vonatkozó előterjesztéseiket, amelyeket már az új tanévben sem tudnak nélkülözni. Az írásbeli javaslatok után az iskolavezetőket külön-külön személyesen is meghallgatják. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. július 4. 26. sz.)
13. Lásd az 1918. évi VIII. Néptörvényt az elemi népiskolai tanítóknak és tanítónőknek, a kisebb képesítésű gazdasági szaktanítóknak (szaktanítónőknek), továbbá az óvónőknek az állami tisztviselői fizetési osztályokba való sorolása, valamint illetmény- és nyugdíjügyi viszonyaiknak rendezéséről. (1918. évi törvénycikkek és néptörvények. Budapest 1919. Franklin. 207. l.)
14. Lásd e kötet 28. sz. dokumentumát.
15. Lásd e kötet 3. sz. dokumentumát.
16. A Közokt. Népb. az iskolai szünidőben megszervezte az egész ország területén a tanítók átképzését szolgáló tanfolyamokat. Erről a Népszava 1919. július 2-i száma „A tanítók átképzése" címmel az alábbi tudósítást közölte:

„Az egész tanítóság politikai és pedagógiai átképzése érdekében a Közoktatásügyi Népbiztosság az egész ország területén tanítóátképző tanfolyamokat rendez. A tanfolyamokat július hónapban a nagyobb városokban és központokban az ottani és a központok közvetlen közelében lakó tanítóság részére, augusztus hónapban pedig ún. körzeti központokban, a később közlendő körzetekhez tartozó falvakban lakó tanítóság részére fogják megtartani.

Az átképző tanfolyamokat a budapesti előadóképző-tanfolyamon kiképzett és erre a célra kiküldött elvtársak fogják vezetni, akik az esetleg helyben is rendelkezésre álló és megfelelő szocialista elvtársakat is alkalmazhatják előadókul.

Az átképző tanfolyam anyaga: 1. A szocializmus története. 2. A kommunista program, különös tekintettel a kulturális és gazdasági kérdésekre, valamint a földkérdésre. 3. Társadalmi fejlődéstan. 4. Szemináriumszerű ismertetése a következő műveknek: *a)* Marx—Engels: A Kommunista Kiáltvány; *b)* Engels: Utópikus és tudományos szocializmus; *c)* A kommunisták programja (Buharin N.); *d)* Marx: Polgárháború Franciaországban. 5. A közoktatásügyi rendeletek és a kultúrprogram tárgyalása és megbeszélése.

Az átképző tanfolyam elvégzése a Tanácsköztársaság összes tanítóira nézve (óvónő, elemi, közép- és szakiskolai) kötelező, s azt minden egyes tanítótól számon fogják kérni.

Azok a tanítók, akik sem az átképző tanfolyam székhelyén, sem annak közvetlen közelében nem laknak, megfelelő utazási és napidíjakban fognak részesülni.

A júliusi tanfolyamokat a következő helyeken fogják megtartani: Kassa, Léva, Miskolc, Diósgyőr, Mezőkövesd, Csongrád, Esztergom, Székesfehérvár, Mór, Rimaszombat, Győr, Eger, Gyöngyös, Hatvan, Ipolyság, Selmecbánya, Szolnok, Jászberény, Tata, Magyaróvár, Balassagyarmat, Losonc, Salgótarján, Kecskemét, Újpest, Kiskunfélegyháza, Cegléd, Erzsébetfalva, Kispest, Nagykőrös, Rákospalota, Kiskunhalas, Vác, Kiskunmajsa, Soroksár, Kalocsa, Kiskőrös, Monor, Budafok, Gödöllő, Abony, Aszód, Eperjes, Kaposvár, Csurgó, Sopron, Igló, Szekszárd, Paks, Szombathely, Körmend, Kőszeg, Veszprém, Pápa, Zalaegerszeg, Nagykanizsa, Keszthely, Sátoraljaújhely, Sárospatak, Zólyom. Az augusztusi tanfolyamokat a fölsorolt helyeken kívül eső és a Tanácsköztársaság összes többi helyeit felölelő körzeti központokban fogják megtartani."

17. Lásd e kötet 23. sz. dokumentumát.
18. Lásd e kötet 3. sz. dokumentumát.
19. A Közokt. Népb. rendelettervezetet dolgozott ki a játékiskolák szakfelügyeletéről, amely szerint a szakfelügyelet célja: egyrészt megvizsgálni, hogy teljesítik-e a Tanácsköztársaság által előírt feladatokat, másrészt megfelelnek-e a neveléstudomány elveinek. Ezenkívül a szakfelügyelet kötelessége a szerzett tapasztalatok alapján támogatni az intézmény munkáját. A tervezet részletesen ismerteti a szakfelügyelők feladatát és hatáskörét. (A rendelettervezetet lásd P. I. Arch. A. II. 7/96.) — A játékiskolai tanítónők lapja, a Kisdednevelés részletesen foglalkozott az óvodai nevelés reformjának kidolgozásával. A cikkből részleteket e kötet 230. lapján közlünk.
20. Lásd e kötet 3. sz. dokumentumát.
21. A Fáklya (A Magyarországi Tanítók Lapja) adatai szerint a magyarországi iskolák 60%-a, több mint 10 000 iskola volt osztatlan, egytanítós. 1918—19-es tanévben a rendelet kibocsátása 3000 iskolát érintett. A rendelet további végrehajtását az 1919—20-as tanévre tervezték. (Fáklya. 1919. április 20.: Egyesítik a népiskolákat.)
22. A napközi otthonok hiányzó felszereléseinek pótlásába a Munkások Gyermekbarát Egyesülete is bekapcsolódott. A napilapok hasábjain a következő felhívással fordultak az olvasókhoz: „A Munkások Gyermekbarát Egyesülete fölkéri azokat, akiknek használható állapotban levő, nélkülözhető gyermek és ifjúsági könyveik és játékszereik vannak, hogy ezeket bocsássák az egyesület rendelkezésére. A fertőtlenítésről és a kiosztásról a egyesület gondoskodik. A könyvek és játékszerek hétköznapon délelőtt 8—2 óra között VIII., Köztemető út 19/b. fsz. 4 sz. alá küldendők." (Pesti Napló. 1919. április 10.: Könyveket és játékszereket a proletárgyermekeknek!)
23. A Közokt. Népb. nagy figyelmet fordított a beteges, gyenge szervezetű gyermekek iskolai elhelyezésére. Kerti és erdei napközi otthonokat állíttatott fel, egyelőre Budapesten és környékén, de tervbe vette ennek a hálózatnak a vidékre való kiterjesztését is. Erről a Pesti Napló így ír:

„A Közoktatásügyi Népbiztosság egyelőre a főváros területén és a környéki községekben beteges, betegségre hajlamos, általában egészségileg, továbbá másképpen veszélyeztetett, gondozatlan stb. gyermekek számára különleges intézményeket kíván felállítani.

Ilyenek: erdei, kerti napközi otthonok három-hatéves korú gyermekeknek, erdei, kerti szanatórium-iskolák iskolaköteles gyermekeknek, és ezekkel kapcsolatos gyermekotthonok olyanok részére, akiket ott vagy az anya betegsége, a szülők távolléte, vagy kellő gondozás hiánya folytán ideiglenesen vagy állandóan el kell helyezni. A Közoktatásügyi Népbiztosság evégből a munkás-, katona és földművestanácsokat a következőkre kéri fel: A munkás-, katona- és földművestanácsok közművelődési és lakásbizottságai együttesen lehetőleg iskola-fölügyelettel megbízott orvos bevonásával, sürgősen kutassák föl az említett intézmények részére alkalmas területet, erdei és kerti körzeteket, és írásba foglalt jelentésüket megbízottjuk által mielőbb adják be a Közoktatásügyi Népbiztosság I. csoportjánál, déli 12 és 1 óra között, a szociális gyermekegészségügy előadójának. Az írásbeli jelentés a felkutatott épületek, barakkok, erdei és kerti körzetek rövid, lehetőleg pontos helyszíni leírását, a felhasználandó épületek, illetve lakásrészek gyermek-befogadóképességét tartalmazza. Meg kell jelölni az egyes lakrészek (termek, verandák) hosszát, szélességét, az ablakok számát, a napsütés időpontját; napközi otthonokul oly épületek (épületrészek) is alkalmasak, amelyekben csak 60 gyermek részére vannak kedvezőtlen időben tartózkodásra, étkezésre, foglalkoztatásra alkalmas helyiségek." (Pesti Napló. 1919. május 7.: Erdei és kertnapközi otthonok Budapesten és környékén.)

24. A technikai oktatás bevezetésére már az 1918—19-es tanévben történtek kísérletek. A székesfehérvári művelődési osztály például rendeletet adott kl, amelyben utasítja a városi tantestületet, hogy a tanulókkal ismertessék meg az ipari és mezőgazdasági üzemeket. Sőt, felhívja mindazokat, akiknek birtokában vagy vezetésük alatt mintagazdaságok vagy üzemek vannak, hogy tegyék lehetővé azok tanulmányozását, és ezzel is segítsék elő az iskolai oktatást. (Székesfehérvári Friss Ujság. 1919. május 7.: Az üzemek tanulmányozása.)

25. A Közokt. Népb.-nak az új történelem-, illetve olvasókönyvekre vonatkozó rendelkezéséről lásd e kötet 41. sz. dokumentumát. — Az iskolai történelemtanítás elé új feladatokat tűzött a Közokt. Népb. Erre vonatkozó cikket a Fáklya c. lapból e kötet 247. lapján közlünk.

26. Az alább közölt dokumentumokkal igyekszünk nagy vonalakban képet adni arról a hatalmas és széleskörű munkáról, amelyet a Közokt. Népb. az új tankönyvek megírása és kiadása érdekében kifejtett.

„*Valamennyi megyei tanács művelődési osztályának. A budapesti központi tanács művelődési osztályának.*

A Közoktatásügyi Népbiztosság az elemi és középfokú iskolák részére új olvasó-, illetőleg történettankönyveket készíttet. Erre való tekintettel felhívom a művelődési osztályt, rendelje el az iskolaév bezárását megelőzően az intézkedési körébe tartozó valamennyi elemi és középfokú iskolára nézve az eddigi olvasó- és történelemkönyveknek a tanulóktól leendő beszedését. A régi olvasó-, illetőleg történetkönyveket elismervény ellenében kell beszedni, ugyanezen elismervény ellenében fog történni az új olvasó-, illetőleg történetkönyv kiszolgáltatása. A beszedett könyveket, további intézkedésig, az iskolák őrizzék meg. Ugyancsak az iskolák őrizzék meg az elismervényeket is. — Budapest, 1919. június 2. Olvashatatlan aláírás. VI. 3." (O. L. K. N. IX—2—82 363.)

„Történelmi kézikönyv szerkesztése

Kétkötetes kézikönyv kötetenként 20—25 ív terjedelemben tanerők számára — egy kisebb terjedelmű tankönyv a tanuló-ifjúság számára. —

Prehistoria: 2 ív — Varjasné.

Ókor: Keleti népek, 2 ív — Pitkó, esetleg Máhler.
„ Görögország, 3 ív — Szigeti. Czebe: Bizánc.
„ Hellenizmus, 1 1/2 ív — Schwartz.
„ Róma, 4 ív — Révai, Diocletian.
„ Bizánc, 1 ív — Schwartz.

Középkor: Népvándorlás Nagy Károlyig, 2 ív — Seltmann (Turchányi).
„ XIII. századig, 3 ív — Hóman. (Munkácsy: Nagy Károlytól a reformációig.)
„ XIII. századtól, 3 ív — Seltmann.

Újkor: Bevezető 1540-ig, 2 ív — Feleki.
„ 1540-től 1740-ig, 5 ív — Szekfű.
„ 1740-től 1848-ig, 6—7 ív — Feleki.
„ 1848-tól, 6—7 ív — Sas Andor, esetleg Szende Pál.
„ Magyar: Szende Pál.

1919. évi április hó 10-én tartott értekezlet." (O. L. K. N. 1919. IX—2—82 363.)

A székesfehérvári művelődési osztály kiadásában, Velinszky László szerkesztésében májusban már megjelentek tankönyvek a székesfehérvári iskolák I., II., V. és VI. osztálya számára.

„. . . Az I. és II. osztály könyve munkára való buzdítással kezdődik, s egymás mellett sorakoznak a felebaráti szeretet, az iskolatársak szeretete, a mértékletesség és az egészség megóvásáról szóló hasznos olvasmányok. Az olvasmányok között tömör, rövid mondatok az emberi szolidaritás, a kommunizmus nagy eszméit hirdetik. A kis könyvecske azzal végződik, hogy: «*A régi társadalomban a pénz adott hatalmat. Ma csak az boldog, aki tud.*» Az V. és VI. osztályos olvasókönyv első olvasmánya a Marseillaise. Ez a könyv is tele van az új világfelfogást visszatükröző hasznos tudnivalókkal, és már a fejlettebb növendékek értelmének van szabva. A történelmet is az igazság alapján tárgyalja, és nem színezi ki a véres jeleneteket. Rohamlépésekkel épít a kultúra terén is a kommunizmus, s céltudatosságát legjobban az bizonyítja, hogy a kisgyermekek lelkével kezdi az alapvető építő munkát." (Székesfehérvári Friss Ujság. 1919. május 22.: Az új iskolakönyvek.)

A Corvina cikksorozatban foglalkozott a tankönyvkiadás főbb problémáival. A cikksorozat III. részéből, amely a tankönyvkiadás egységesítésével foglalkozik behatóan, részleteket közlünk e kötet 291. lapján.

27. A Közokt. Népb. a tantervbe mesedélutánokat iktatott be. Ezek színvonalának emelése és az eddig még nyomtatásban meg nem jelent mesék összegyűjtése érdekében pályázatot hirdetett. A pályázati felhívást közölték a napilapok és folyóiratok.

„A Közoktatásügyi Népbiztosság az általa megindított mesedélutánok meseanyagát új, eredeti mesékkel kívánja kiegészíteni. E célból felhívást bocsát ki nyomtatásban eddig meg nem jelent eredeti mesék beküldésére. Olyanok legyenek ezek a mesék, hogy azokból nemcsak a gyermek, hanem mindenki kiérezze, hogy nemes emberi szív és igazi költői ihlet művei. Szóljanak ezek a mesék a jóról, a szépről, a hűségről, a becsületről, a munkáról, az egész emberiséget egybefogó nagy szeretetről, olyan formában és lebilincselő megírásban, amely minden tekintetben megüti a legkényesebb irodalmi mértéket. A mesék lehetnek szimbolikusak, fantasztikusak, lehetnek mese formájába öntött bájos, tanulságos, mindennapi történetek, vagy vehető a mesemotívum akár a világhistóriából is, olyan vonatkozásokkal, melyekből egészséges, szociális eszmeerő, tanulság sugárzik ki . . . Szóval értelmes kis emberekhez szóló, javából való derűs és komoly mesék kellenek, alkalmasak a jóízű megnevettetésre, komoly gondolat ébresztésére, a gyermeklélek nemesítő fejlesztésére. *A mesék 6—12 éves korú tanulók értelmi színvonalához simuljanak*; terjedelemre nézve pedig irányadóul szolgáljon, hogy azok elmondása legfeljebb egy félóráig tarthat. A mesék írógépen (a papírnak csak az egyik oldalára) írt *négy egyenlő példányban, postán, ajánlottan*, csakis a következő címre küldendők be: *A Közoktatásügyi Népbiztosság, VIII. 2. ügyosztály, Budapest, V., Vadász utca 33. II. em. 9.* A mesék beküldője, illetve szerzője mindenik mesepéldányra írja rá a nevét, s kísérőiratában sorolja fel, hogy hány és milyen című mesét küld be. A beérkezett meséket szakszerű zsűri fogja megbírálni; az elfogadásra javasolt műveket a Közoktatásügyi Népbiztosság a szerzőktől vagy megvásárolja, vagy pedig a mesedélutánok céljára használatra megváltja. Az eredmény iránt folyó évi augusztus hó végén a szerzők akár személyesen, akár levélben érdeklődhetnek a fent megadott címen.

A mesék beküldésének határideje folyó évi augusztus hó 1.

Tanácsköztársaság Közoktatásügyi Népbiztosság
Gyermekszórakoztatás orsz. szervező akciója"

(Új Idők. 1919. július 10. 2. sz.: Mesepályázat.)

A napilapok hírek és riportok formájában igen sokat foglalkoztak a mesedélutánok bevezetésével. A Pesti Naplónak e kötet 232. lapján közölt cikke például a mesedélutánok szervezéséről számol be.

A budapesti mesedélutánok bevezetése után a Közokt. Népb. először Pest-környéken, majd vidéken is rendezett mesedélutánokat. Itt közöljük a pestkörnyéki mesedélutánok szervezéséről kiadott irányelveket:

„1. A mesedélutánok iskolához kötötten, esetleg több iskola centralizálása mellett, az e célra legmegfelelőbb helyiségben, lehetőleg a tornateremben tartandók meg. — 2. A mesedélutánok tanrendszerűleg állítandók be, hogy minden iskolásgyermek tájékozva legyen: mikor és hol kell mesemondáson megjelennie. — 3. A mesemondást lehetőleg a tanítói karból választott mesélőkre kell bízni, a tantestület maga jelölje ki a tantestületből az arra való mesemondókat, és intézze el azok beosztását. Ahol nincs meg-

felelő mesemondó, ott a központ küld mesélőt. — 4. A közreműködő rajzolókat szintén maga a tantestület szolgáltathatja, ilyen hiányában a központ küld ki rajzolót. — 5. Mesélők és rajzolók hivatásos arravalóságukat egy „ad hoc" zsűri előtt igazolni tartoznak. — 6. A meseanyagot a népbiztosság gyermekszórakoztató központja szolgáltatja. Más mesét csak előzetes bemutatás és hozzájárulás után szabad mondani. — 7. Minden község mesedélutánjainak helyi adminisztrációja valamelyik arra való helyi iskolavezetőre bízandó, aki a központtal közvetlenül érintkezik, annak heti jelentéseit beszolgáltatja, s általában beszámol mindenről, ami a mesedélutánokra vonatkozik." (Fogalmazvány. — O. L. K. N. 1919—VII—2—86 101.)

28. Lásd e kötet 41. sz. dokumentumát.

29. Lásd e kötet 45. sz. dokumentumát.

30. A Közokt. Népb. az iskolai ingyenes zeneoktatás bevezetése mellett más eszközöket is igénybe vett a gyermekek zenei érzékének fejlesztésére. Így például gyermekelőadásokat szerveztek az Operaházban, műsorra tűzték a Jancsi és Juliskát, a Törpe gránátost, a Babatündért stb. Ezenkívül hangversenyeket rendeztek, ahol az előadás megkezdése előtt a gyermekekkel megismertették a zenemű tartalmát, szerzőjét és egész munkásságát.

31. Lásd e kötet 46. sz. dokumentumát.

32. A Közokt. Népb. később hatálytalanította ezt a rendeletét. Lásd e kötet 57. sz. dokumentumát.

33. Lásd e kötet 52. sz. dokumentumát.

34. Lásd e kötet 37. sz. dokumentumát.

35. Átmeneti intézkedéseket tartalmaz még az érettségi bizonyítványok eltörlésével kapcsolatban a Közokt. Népb. 1919. június 17-i, 100 793. sz rendelete is. Többek között kimondja, hogy azok, akik reáliskolát végeztek és gimnáziumi végbizonyítványt akarnak elnyerni, a lakóhelyükhöz legközelebb eső gimnázium tantestülete előtt latinból (esetleg görögből) különbözeti vizsgát tehetnek, melyről a vizsgáztató tantestület végbizonyítványt állít ki. Ugyancsak módot ad a rendelet végbizonyítvány kiadására azok részére is, akik a gimnázium VIII. osztályát elvégezték ugyan, de sikeres érettségi vizsgát valamiféle okból kifolyólag nem tettek. (Hivatalos Közlöny. 1919. június 27. 27. sz.)

36. Lásd e kötet 37. sz. dokumentumát.

37. A Közokt. Népb. ezzel a rendeletével hatálytalanította a 27. K. N. sz., 1919. április 25-én hozott rendeletét. (Lásd e kötet 52. sz. dokumentumát.) Bár a létrehozott diákbizottságoknak volt bizonyos pozitív szerepük (pl. helyesen foglalkoztak a diák-szociális kérdésekkel, felléptek az ellenforradalmár pedagógusok tevékenysége ellen), de hatáskörüket túllépve, beleszóltak a pedagógusok belső ügyeibe, ezzel rossz viszonyt teremtettek a pedagógusok és a diákság között; önkényesen változtatni akartak a tanterveken stb. Ugyanakkor elhanyagolták tulajdonképpeni feladatukat: a jobb tanulásra való buzdítást és az iskolai fegyelem megszilárdítását. A Közokt. Népb. ezért feloszlatta a diákbizottságokat.

38. A Közokt. Népb. 52. K. N. sz. rendelete a tanítók hetibérének szabályozásáról. Lásd: Tanácsköztársaság. 1919. július 9. 87. sz. A Közokt. Népb. 57. K. N. sz. rendelete a tanítók illetményeinek megállapításáról. Lásd e kötet 28. sz. dokumentumát.

39. Az 1915. évi 81 000. sz. V.K.M. rendelet a felsőkereskedelmi iskolák tanítástervéről. Lásd: Hivatalos Közlöny. 1915. 19. sz. 291—308. l. — Az 1895. évi 44 001. sz. rendelet a felsőkereskedelmi iskolák tanítástervéről. Lásd a Kereskedelmi Szakiskolai Tanácsok Országos Egyesületének Közlönyét. 1895—96. 4. évf. 2. sz. 4—5. l.

40. A F. Kt.-nak a munkásegyetemek felállításáról szóló rendeletével igen sokat foglalkoztak a napilapok. Említésre méltó a Vörös Ujság cikke, amely a munkásegyetemek jelentőségét méltatja. A cikket e kötet 229. lapján közöljük.

41. Szabályzat a középiskolai (gimnáziumi és reáliskolai) tanárvizsgálat tárgyában kiadott 1888. évi 50 098. sz. rendelethez. Lásd: Magyarországi Rendeletek Tára. Bp. M. Kir. Belügymin. 1888. 2426 l.

42. Lásd uo.

43. A Földm. Népb. tervezte a kertészeti tanintézetnek főiskolává való átszervezését is. Erről a Vörös Ujság így számolt be:

„A Földművelésügyi Népbiztosság elhatározta, hogy a kertészeti tanintézetet főiskolává fejleszti. Ercsi és Érd között Százhalombattán, közvetlen a Duna mellett, háromezer katasztrális hold területen fogják a főiskolát felépíteni. A tervezet szerint a háromezer holdas kertgazdaságban helyet kap egy nagyobb kiterjedésű gazdasági gyümölcsös, gyümölcsfaiskola, bel- és külterjes konyhakertészet, nagy üvegházi hajtatótelep, a bolgárkertészet, magtermelőtelep és díszkertészet. A termények feldolgozására konzervgyárat rendeznek be. A kertészeti főiskola a szükséges vezető és előadó személyzettel, valamint a munkaerőkkel együtt mintaszerű községet fog alkotni, internátussal, iskolákkal, kórházakkal, fürdővel, színházzal s ipari műhelyekkel. A kertészeti főiskola Budapest élelmezését is meg akarja könnyíteni, és ezért Budapesten elárusító telepet fog szervezni. A főiskolára az általános középiskola elvégzése után vehető föl férfi- vagy nőhallgató." (Vörös Ujság. 1919. június 22.: Kertészeti főiskolát állítanak föl.)

44. A Közokt. Népb. 53. K. N. sz. rendeletével módosította ezt a rendeletet, és az ifjúmunkások munkaidejét is heti 48 órában állapította meg. Lásd e kötet 79. sz. dokumentumát.

45. A Tanácsköztársaság idején több száz olyan munkáltató mester ügyében ítélkezett a forradalmi törvényszék, akik megszegték a tanoncok védelmében kiadott rendeleteket.

46. A Közokt. Népb. 1919. március 31-én kiadott rendelete az ifjúmunkások munkaidejének megállapítása tárgyában. Lásd e kötet 74. sz. dokumentumát.

47. A Közokt. Népb. által kidolgozott reformot így méltatja a Vörös Ujság:

„A Közoktatásügyi Népbiztosság messzehatóan dolgozta ki az ifjúmunkás-oktatás reformjának tervét. A tervezet alapeszméje, hogy az *ifjúmunkás-oktatás ne a műhelyekben vagy gyárakban történjék*, ahol az oktatás pedagógiai előfeltételei hiányoznak, és az ifjúmunkás tanulóidejének jó részét szakmájától távoleső szol-

gálat köti le, hanem külön erre a célra létesítendő *tanműhelyekben*, ahol az ifjúmunkást gyakorlatilag és elméletileg 3—4 esztendő alatt kitanítanák.

Ilyen műhelyekben — egyénenként 5 négyzetméter területet számítva — körülbelül 50 ifjúmunkást helyeznének el. Itt a jelenleg már műhelyekben vagy gyárakban dolgozó ifjúmunkások kitanítását is befejeznék. Az intézeteket lehetőleg meglevő és szünetelő gyárakban állítanák föl. A berendezésük nem kerülne sokba, már csak azért sem, mert fölszerelésüket ők maguk készítenék.

E reform dolgában a minap a Népgazdasági Tanács III. főosztályában értekezlet volt. Az értekezleten az a felfogás jutott érvényre, hogy a tanműhelyek kiszemelése a termelési viszonyok legmesszebbmenő figyelembevételével történjék. Nem annyira a pillanatnyilag szünetelő gyárakra, mint inkább egyes gyáraknak az üzemösszevonások által nélkülözhetővé vált traktusaira essék a választás. Ott, ahol az ifjúmunkásoknak a gyári munkásságtól való teljes elkülönítése keresztülvihető volna, e tekintetben semmi különösebb rendszabályra nincsen szükség. Ahol azonban ez nem lehetséges, az ifjúmunkásoknak a gyári munkarendhez és fegyelemhez kell majd alkalmazkodniok. A tanműhelyeknek élő üzemekhez való kapcsolása mellett bizonyít az is, hogy az ifjúmunkás ilyen módon állandó bepillantást nyerhet abba a környezetbe, amelyben életét eltölteni fogja. Megismerkednék az üzemi, munkásjóléti és szociális intézményekkel is." (Vörös Ujság. 1919. július 25.: Az ifjúmunkások oktatásának reformja. Nem a műhelyben, hanem a tanműhelyekben fogják kiképezni az ifjúmunkásokat.)

48. A Közokt. Népb. a rendelet kiadásán kívül nagy energiával fogott hozzá az analfabétizmus felszámolásához, mert ezt a kérdést nem lehet csak adminisztratív intézkedéssel megoldani. Ebben a munkában a házmegbízottól kezdve az iskolákon keresztül minden lehetőséget felhasználtak. A napilapokban rendszeresen találunk híreket, felhívásokat, cikkeket és tudósításokat, melyek e munka sikeres előrehaladásáról számolnak be:

„Az V. ker. Munkás- és Katonatanács Közművelődési Osztálya a kerület majd ezer, eddig bejelentett analfabétája számára négy helyen: Pannónia utcai, Sziget utcai, Szemere utcai, Szt. István téri elemi iskolákban ingyenes esti tanfolyamot rendez. A házbizalmiak az általuk bejelentett analfabétákat e négy iskola közül a lakásukhoz legközelebb eső vezetőjéhez utasítsák. A tanfolyamokon résztvevők könyvet, írószert ingyen kapnak. A házbizalmiak magyarázzák meg az analfabétáknak, hogy a tanfolyamok rövid idő alatt, kevés fáradsággal elvégezhetők. A jelentkezés határideje e hónap 22-e." (Vörös Ujság. 1919. május 18.: Analfabétatanfolyamok.) — A Néptanítók Lapja egyik cikkében részletesen foglalkozott az analfabétizmus magyarországi problémáival. A cikket e kötet 255. lapján közöljük.

49. A Vörös Ujság cikke nyomán ismertetjük a Közokt. Népb. tudományos és népszerű propagandacsoportjának munkáját. Lásd e kötet 239. lapján.

50. Hasonló tartalmú rendelet jelent meg ugyanazon a napon a sajtótermékek terjesztéséről a főváros valamennyi fürdőjében.

51. Lásd e kötet 89. sz. dokumentumát.

52. A Belügyi Népb. Sajtótermékek Országos Tanácsának benyújtott rendelettervezet képet ad az érintett üzemek szocializálásának

folyamatáról, és megismertet a kiküldött üzemi biztosok feladataival és hatáskörével. A rendelettervezetet lásd e kötet 221. lapján.

53. A Corvina a rendeletet ismertetve kitér arra, hogy a gyakorlatban hogyan működik a Szellemi Termékek Országos Tanácsa. A cikket lásd e kötet 248. lapján.

54. Ezzel a rendelettel fejeződött be a könyvkiadó-vállalatok és könyvkereskedések szocializálása. — Az új, szocializált könyvkiadás céljairól és feladatairól tájékoztat Kende Ferenc írása. A cikket lásd e kötet 235. lapján. — A Tanácsköztársaság könyvterjesztő szervei tervbe vették a könyvüzletekben dolgozók szakmai képzésének bevezetését, hogy a könyvkiadás nagyarányú fellendüléséhez megfelelő, magas színvonalon dolgozó szakembereket biztosítsanak. A tanfolyam anyagát és céljait ismerteti a Corvina cikke (lásd e kötet 274. lapján). — A könyv- és zeneműkiadókhoz, valamint könyvkereskedésekhez kiküldött üzemi biztosok feladatait ismerteti a Corvina 1919. május 30-i számában. A cikket lásd e kötet 267. lapján.

55. A rendeletnek ez a mondata a kilenc legnagyobb kiadóról szól.

56. A Vörös Ujság hasábjain Fogarasi Béla foglalkozott a tudományos irodalom fejlesztésének kérdésével. A cikket lásd e kötet 290. lapján.

57. Lásd e kötet 107. sz. dokumentumát.

58. Az 1897: LXI. tc. a nyomdatermékek tudományos célokra szolgáló köteles példányainak beszolgáltatásáról szól. Lásd: 1897. évi törvénycikkek. Budapest, 1897. Franklin. 167. l.

59. Az 1897: XXXV. tc. 4. §-át a M. Kir. Statisztikai Hivatalról lásd uo. 48. l.

60. A F. Kt. március 28-án Szabó Ervin érdemeit elismerve, az alábbi határozatot hozta:

„A Forradalmi Kormányzótanács elhatározta, hogy ama érdemek elismeréséül, amelyeket Szabó Ervin a marxizmus tudományos művelése és a magyar proletariátus szocialista öntudatának nevelése körül szerzett, Szabó Ervin elaggott és özvegy anyjának havi 1500 korona összegű járadékot állapít meg. Egyúttal elhatározta a kormányzótanács, hogy Szabó Ervin munkáit a proletárállam tulajdonának tekinti, s megbízta a Közoktatásügyi Népbiztosságot azzal, hogy Szabó Ervin hátrahagyott műveinek kiadásáról, valamint munkái összegyűjtéséről és kiadásáról minél előbb gondoskodjék. Egyúttal elhatározta a kormányzótanács, hogy Szabó Ervinnek művészi síremléket állíttat." (Világ. 1919. március 28. 74. sz.: Szabó Ervin emlékezete.)

„A Főváros Népbiztossága ma a következő rendeletet adta ki: A Főváros Népbiztossága elrendeli, hogy mint már régebben tervbe vétetett, a Fővárosi Nyilvános Könyvtár a budapesti könyvtárügy nagyszerű szervezőjének emlékére Szabó Ervin Könyvtárnak neveztessék el. Budapest, 1919. március 28. Preusz Mór, Vincze Sándor, Dienes László városi népbiztosok." (Vörös Ujság. 1919. március 29.: Szabó Ervin Könyvtár.)

61. A Közokt. Népb. rendezni kívánta az elhanyagolt budapesti könyvtári hálózatot is. Tervének megvalósításához azonban megfelelő könyvtárhelyiségekre volt szüksége. Ezért 1919. április 18-án az alábbi átirattal fordult a központi lakásbizottsághoz: 82 707/1919. sz.

III/b. ügyosztály. — „Budapest elhanyagolt könyvtárügyét teljesen a proletár művelődés szolgálatába akarjuk állítani. Be kell hálózni az egész várost közművelődési könyvtárakkal és szakkönyvtárakkal, úgyhogy a város dolgozó népe mindenütt ráakadjon a tanulás centrumaira. A közművelődési könyvtárakon kívül szükségünk van ezeket ellátó központi intézetekre (közművelődési könyvtárak központjára, országos könyvtárügyi irodára, könyvtáriskolára stb.). Mindezek részére kerületenkint csoportosítva, a következő helyiségek lefoglalására kérjük utasítani a kerületi lakásbizottságokat . . . Megkeresést intézünk a fentiek értelmében az egyes kerületek munkástanácsaihoz is." (O. L. K. N. 1919—V—28—72 496.)

62. A Vörös Ujság június 3-i száma hírt ad a múzeumi munkástanfolyamok előadásairól, ismertetve, hogy milyen témakörökkel foglalkoztak a tanfolyamok hallgatói:

„Kedden, e hónap 3-án: a Szépművészeti Múzeum előadása: Éber László: A klasszikus ókor szobrászata (V., Aréna út 41.). A Nemzeti Múzeum Néprajzi Tárának előadása: Biró Lajos: Uj-Guinea őslakói (Ásvány- és Őslénytani Intézet, Múzeum körút 4/b.). Szerdán, e hónap 1-én, az Iparművészeti Múzeum előadása: Payr Hugóné: Az ötvösség (befejezés) (IX., Üllői út 33—35.). A Nemzeti Múzeum Régiségtárának előadása: Oroszlán Zoltán: Római élet Pannóniában (Ásvány- és Őslénytani Intézet, Múzeum körút 4/b.). Csütörtökön, e hónap 5-én, a Szépművészeti Múzeum előadása: Éber László: A klasszikus ókor szobrászata (befejezés) (VI., Aréna út 41.). Pénteken, e hónap 6-án, az Iparművészeti Múzeum előadása: Layer Károly: A népies kerámika (IX., Üllői út 33—35.). A Nemzeti Múzeum Néprajzi Tárának előadása: Róheim Géza: A vallás eredete és ősformái. Szombaton, e hónap 7-én, a Nemzeti Múzeum Régiségtárának előadása: Varjú Elemér: A fegyverek fejlődése (a Nemzeti Múzeum régiségtárában, Múzeum körút 14—16, bejárat a főkapun). Varjú eivtárs előadása 6—7 óráig, az összes többi előadás fél 7-től fél 8-ig lesz." (Vörös Ujság. 1919. június 3.: Múzeumi munkástanfolyamok.)

A múzeumok szervezésével kapcsolatban e kötet 246., 277. lapjain is közlünk cikkeket.

63. E kötet 250. lapján néhány részletet közlünk a könyvtárosi tanfolyam tananyagából, melyekkel illusztrálni akarjuk, milyen sokoldalúan kívánták képezni a jövő könyvtárosait.

64. Az alábbi, 1919. július 17-én kelt Közokt. Népb. rendelettervezet az Országos Magyar Gazdasági Egyesületi Könyvtár felhasználásáról ad képet:

„Elrendelem, hogy a volt OMGE könyvtára átszerveztessék Földműves Szakkönyvtár néven, mezőgazdasági szakkönyvtárrá, és a közönség számára haladéktalanul nyittassék meg.

Elrendelem továbbá, hogy az OMGE könyvtárának katalógusa a Mezőgazdasági Múzeum és a Földművelésügyi Népbiztosság könyvtárának katalógusaival egyesíttessék, illetőleg ez utóbbi könyvtárak katalóguscéduláiról másolatok készíttessenek, és e cédulamásolatok az OMGE könyvtárának cédulakatalógusával közösen elrendeztessenek.

A rendelet végrehajtását a könyvtárügyi megbízott kötelességévé teszem (és felkérem, hogy tegye meg előterjesztését megfelelő szakmunkások kirendelésére).

A volt OMGE könyvtár átszervezésére vonatkozólag egyidejűleg kiadott rendeletem szövegének tudomása és miheztartása végett, idecsatolása mellett, (Cein) javaslatára a Földművelésügyi Szakkönyvtárhoz (OMGE könyvtára) Murányi Nándor, Telcs Béla és Gacsó Károly elvtársakat könyvtári szakmunkásokká nevezem ki. Nevezett elvtársakat felhívom, hogy a könyvtárügyi népbiztosi rendeletek szigorú betartásáról gondoskodjanak.

A katalógus-egyesítési munkálatok megszervezésével és a Földműves Szakkönyvtár felügyeletével Podmaniczky Horác elvtársat bízom meg." (O. L. K. N. 1919—V—28—159 314.)

65. A Közokt. Népb. rendeletével a könyvtárügyeket állami feladatnak nyilvánította, és a könyvtárügyek irányítására politikai biztost küldött ki Dienes László személyében, aki hivatalbalépésekor nyilatkozatot adott. A sajtóban megjelent cikket lásd e kötet 265. lapján. A Tanácsköztársaság könyvtárügyi szervei nagy figyelmet fordítottak a gyári könyvtárak felállítására is. Ezek létrehozásáról adott tájékoztatót A Munka c. lapnak e kötet 271., 293. lapján közölt cikke.

A közkönyvtárak könyvszükségletének biztosításáról lásd Kőhalmi Béla helyettes könyvtárügyi megbízott cikkét e kötet 269. lapján.

66. A Közokt. Népb. 26. K. N. sz. rendelete a levéltáraknak a Közokt. Népb. ügykörébe történő átvételéről. Lásd e kötet 109. sz. dokumentumát.

67. Lásd uo.

68. A Közokt. Népb. a munkásosztály történetének és a marxizmus fejlődésének kutatására létrehozta a Történelmi Materializmus Kutató Intézetét. Az intézet feladatairól így tájékoztat a Vörös Ujság:

„Annak az egész kommunista kultúra jövőjére messze kiható reformnak, amely a régi tudományegyetem hagyományos szerkezetét megbontva, a tudomány fejlesztését, a tudósképzést és a szakképzést egymástól mindkettő kölcsönös hasznára elválasztja, egyik új intézményes szerve a Történelmi Materializmus Kutató Intézete. Az intézet célja, egységes irányt adni a történeti kutatásnak, kijelölni és megoldani azokat a feladatokat, melyek egyrészt a történelmi materializmus elméletének teljes kiépítésével, másrészt annak alkalmazásával kapcsolatosak. Az alkalmazásra a legközvetlenebb terület Magyarország története, melynek feldolgozásába a történelmi materializmus szellemét nem dilettáns kísérletezések és odavetett jelszavak, de rendszeres anyagfeldolgozás alapján belevinni a legelső tennivaló. A másik legfontosabb feladat, hogy a szellemi élet egész világát, a marxizmus nézőpontjain át elemzés tárgyává tegyük. Az irodalomtörténeti, művészettörténeti, vallástörténeti osztályok lesznek hivatva ezen a téren irányítást adni az új generációnak. Az intézetnek állandó kiadványai: 1. a marxizmus eredményeit népszerű és általánosan érthető formában közlő folyóirat, 2. a tudományos kutatások eredményei füzetekben, könyvekben. Ez utóbbiak a nemzetközi érintkezés és ellenőrzés végett idegen nyelven is megjelennek.

A Történelmi Materializmus Kutató Intézete igazgatójának a közoktatási népbiztos Bolgár Eleket nevezte ki, akinek tudományos munkássága minden tekintetben kezesség arra, hogy az új intéz-

mény nem pillanatnyi reklámeredményeket, hanem tervszerű alkotó munkát fog felmutatni." (Vörös Ujság. 1919. június 18.: A Történelmi Materializmus Kutató Intézete.)

69. Az 1919. február 28-i Közokt. Min. 44/258. sz., az Országos Műemléki Hivatal feloszlatásáról szóló belső rendeletének hivatalos közzétételéről nincsen tudomásunk.

70. A Népg. Tan. főosztályainak ügybeosztását lásd a Népg. Tan. 2. N. T. sz. rendeletében. (Tanácsköztársaság. 1919. május 28. 54. sz.)

71. Varga Jenő népbiztos a Műszaki Tanács megalakulásával kapcsolatban az alábbi nyilatkozatot tette:

„. . . Helyezkedjünk valamennyien arra az álláspontra, hogy a politikai átalakulás megmásíthatatlan, és hogy a termelésnek abból a széthullott állapotából, amelyet ma a külföldön és Magyarországon tapasztalunk, csak úgy lehet kiemelkedni, ha a tudomány siet a termelés segítségére. Sehol egy igazi tudományos alapon nyugvó termelésnek olyan nagy jelentősége nem lehet, mint abban a társadalomban, amelyet tisztán a dolgozók munkája tart fönn. Nem tudok nagyobb szerencsétlenséget elképzelni, mint a mai helyzet bukását. Ha a tanácsrendszer bármely okból megdőlne, magával rántaná az egész termelőmunkát is, mert maradandó kapitalista termelést ide többé visszahozni nem lehet. Ha minden munkás, akár szellemi, akár fizikai, beleviszi a maga teljes erejét a munkájába, akkor mindazok a fájdalmas jelenségek, amelyek ma még fönnállnak, meg fognak szűnni. Óriási fontossága van a Műszaki Tanács bekapcsolódásának a termelőmunkába azért is, mert a Műszaki Tanács tagjainak nagy tudása és teljes intaktsága olyan erkölcsi erőt fog kölcsönözni a szociális termelésnek, amely lehetővé fogja tenni a most még sok helyen uralkodó korrupció teljes leküzdését. . ." (Népszava. 1919. július 26.: A Műszaki Tanács megalakulása.)

72. A találmányügyek új elintézési formáiról ad tájékoztatást a Szociális Termelés. A cikket lásd e kötet 285. lapján.

73. A F. Kt. tudomásunk szerint külön rendeletet nem adott ki a műkincsek és a színházak államosításáról. Ez a kormányzótanácsi határozat rendelet jellegű volt. A Tanácsköztársaság hivatalos szervei egyéb művészeti kérdésekkel is foglalkoztak, azonban az ezekre vonatkozó legfontosabb rendeletek nem maradtak fenn.

A színházak államosításáról másnap így írt Az Ujság:

„A Népbiztosok Kormányzótanácsa mai ülésén rendeletileg az összes budapesti magánszínházakat, valamint kabarékat, orfeumokat stb. köztulajdonnak nyilvánította. Ezen intézkedés végrehajtásával a közoktatásügyi népbiztosokat bízták meg, akik a ma este 9 órára egybehívott igazgatókkal s tulajdonosokkal ezt közölték, azután pedig egy kilenc tagú, írókból, színészekből és színházi rendezőkből álló bizottság elé utasították őket, hogy a részleteket megbeszéljék. A színházak anyagraktárait és egyéb értékeit még az este számvevőségi emberek lefoglalták és karhatalommal őriztetik. A színházak műsorát főbb irányaiban ezentúl a kilenc tagú bizottság irányítja, a következő két hétre vonatkozóan azt az utasítást adva, hogy lehetőleg forradalmi szellemű és szocialista tendenciájú darabokat, ilyenek hiányában pedig klasszikus darabokat játsszanak. A színházak egy részében hírneves magyar írók a felvonásközökben forradalmi jelentőségű előadásokat fognak

tartani. Az első előadók Gábor Andor, Babits Mihály, Karinthy Frigyes, Kosztolányi Dezső, Molnár Ferenc stb. lesznek." (Az Ujság. 1919. március 23.: A színházak államosítása.)

A színházi élettel kapcsolatos cikkeket lásd e kötet 227., 228. lapjain.

A Színészek Országos Szakszervezetének intéző bizottsága az államosítást követő napon (március 23-án) ülést tartott. Az ülésen megalakitották a Művészeti Szaktanácsot, melynek feladatául tűzték ki, hogy színművészeti ügyekben a népbiztosságnak segítséget adjon. A Művészeti Szaktanács tagjai között oly neves színészek voltak, mint pl. Csortos Gyula, Hegedüs Gyula, Pethes Imre, Somlay Artúr, Rátkai Márton, Odry Árpád, Törzs Jenő és még mások." (P. I. Arch. A. II. 7/4. 26. l.)

Március 27-én a Közoktatásügyi Népbiztosság kinevezte a színházakat szocializáló bizottságot. *Elnök:* Reinitz Béla. *Operai és nemzeti színházi szakosztály: szakosztályvezető:* Reinitz Béla, *helyettes:* — —. *Vígszínház, Magyar színház, Bárdos színház és Madách színház: szakosztályvezető:* Balázs Béla, *helyettes:* — —, Kassák Lajos. *Király színház, Népopera, Városligeti színház, Medgyaszay színház és kabarék: szakosztályvezető:* Gábor Andor, *helyettes:* — —. *Orfeumok, mulatók stb. szakosztálya: szakosztályvezető:* Bálint Lajos, *helyettes:* — —, Vágó Géza (P. I. Arch. Tagyob. 3/4.) (A kettős mínusz az eredetiben is üres helyet jelez. — *A szerk.*)

A F. Kt. határozata alapján az egész országban megindult a magánkézben levő műkincsek lefoglalása, azok leltározása és a múzeumokban történő elhelyezése. A Pesti Napló hírt ad arról, hogy Budapesten különösen nagy értékű régi képeket foglaltak le egy híres ügynöknél. Intézkedések történtek, hogy az arisztokrácia birtokában levő képeket Pesten és vidéken az állami múzeumok számára összegyűjtsék. Különösen nagy értékű képek voltak a Pálffyhagyatékban, amelyek több kastélyban voltak elhelyezve, Eszterházy Miklós hercegnél a kismartoni kastélyban és még sok más helyen.

A műkincsek leltározásáról számol be a Vörös Ujsághoz küldött székesfehérvári jelentés is, melyet itt közlünk:

„Székesfehérvárról jelentik a Vörös Ujságnak: A Forradalmi Tanács ma reggel megkezdte a leltározást a vármegye területén levő nagyszámú mágnás kastélyban. Gróf Eszterházy Móric volt miniszterelnök csákvári, gróf Hadik János volt közélelmezési miniszter seregélyi kastéiyában nagyértékű műkincseket foglaltak le. A leltározást folytatták Zichy, Károlyi, Széchenyi, Nádasdy, Eszterházy, Cziráky, Wimpffen, Pappenheim, Lamberg, Trautenberg, Luzsénszky gróf és báró urak kastélyaiban." (Pesti Napló. 1919. március 29.: Műkincsek leltározása.)

A műkincsek budapesti kiállításáról szóló cikket lásd e kötet 276. lapján.

74. A Fészek művészklubban a festő- és szobrászművészek március 25-én gyűlést tartottak, melyen Kernstok Károly elnökölt. A gyűlésen ismertették a F. Kt. javaslatait a művészek gazdasági támogatására. A résztvevők elhatározták, hogy e célból Képzőművészeti Nyilvántartó Irodát állítanak fel. (Pesti Napló. 1919. március 27.: Képzőművészek szervezkedése.)

A közoktatásügyi népbiztos a művészeti és múzeumi ügyek intézésével Pogány Kálmánt bízta meg, mellé pedig a legjobb

szakemberekből Művészeti és Múzeumi Direktóriumot alakított, melynek tagjai voltak: Lessner Manó építész, Berény Róbert festő, Kozma Lajos iparművész, Ferenczy Béni szobrász, Antal Frigyes és Wilde János műtörténészek. (Pesti Hírlap. 1919. április 11.: Művészeti és Múzeumi Direktórium.)

A megalakult direktórium egyik legnagyobb problémája a művészek anyagi támogatásának megoldása volt. A direktórium javaslatára a népbiztosság a következő határozatot hozta:

„A Művészeti és Múzeumi Direktórium a legkiválóbb magyar művészekről — addig is, amíg a művészeknek az új rendben való elhelyezkedése megoldható lesz — meglévő s legértékesebb munkáik megvásárlása útján kíván gondoskodni. A megvásárolt műtárgyak aztán részben a budapesti, részben a vidéki múzeumokban helyeztetnének el. A művészeti célok támogatására szolgáló javadalom, amelynek első rovatán már egy fillér sem áll rendelkezésre, erre a vásárlásra nem ad fedezetet. A Szépművészeti Múzeum javadalmaihoz pedig a direktórium nem kíván hozzányúlni, fenn akarva tartani ezeket az összegeket egészen a múzeum speciális céljaira.

Lukács népbiztos elvtárs hozzájárult ennélfogva a direktóriumnak ahhoz a javaslatához, hogy ezekre a vásárlásokra külön javadalmat biztosítsunk. Ilyen címen tehát 250 000 korona lesz előirányzat nélküli kiadásképp folyósítandó a Szépművészeti Múzeum pénztárához, amelynek a terhére a múzeum az osztály helyettes vezetőjének, Antal Frigyes elvtársnak a láttamozásai ellenében tartozik fizetéseket teljesíteni. A Szépművészeti Múzeum pénztárához történt utalványozás természetesen nem jelenti azt, hogy tisztán képek és szobrok megvételéről lesz szó, mert a direktórium iparművészeti műtárgyak megszerzésére is gondol.

Az összeg *még ma* kiutalványozandó." (P. I. Arch. Tagyob. 3/7. Fogalmazvány.)

A Tanácsköztársaság legfelső szerve, a Kormányzótanács foglalkozott az írók, a tudósok és művészek munkakörülményeinek megkönnyítésével, például mentesítette dolgozószobájukat a rekvirálás alól. Mivel a rendelet nem áll rendelkezésünkre, a hiteles jegyzőkönyvi kivonatot közöljük e kötet 278. lapján.

75. F. Kt. IX. sz. rendelete az ipari, bánya- és közlekedési üzemek köztulajdonba vételéről. (Tanácsköztársaság. 1919. március 27. 2. sz.)

76. Lásd e kötet 122. sz dokumentumát.

77. F. Kt. IX. sz. rendelete az ipari, bánya- és közlekedési üzemek köztulajdonba vételéről. (Tanácsköztársaság. 1919. március 27. 2. sz.)

78. Lásd e kötet 124. sz. dokumentumát.

79. A Szoc. Term. Népb. 5. sz. rendelete az ipari üzemek leltározásáról. (Tanácsköztársaság. 1919. április 1. 6. sz.)

80. A Sportdirektórium a sportolni vágyók számának nagyarányú növekedésével számolva, széleskörű sporttelep-építési és átalakítási munkálatok megkezdését tervezte. Erről az építési programról számol be a Népszava. A cikket lásd e kötet 262. lapján.

81. A lapok megemlékeztek a proletár képzőművészeti tanműhely felállításáról, és egyöntetűen helyeselték a Közokt. Népb. kezdeményezését. Ugyancsak itt kell megemlékeznünk arról, hogy a nép-

biztosság az ifjúmunkások művészeti neveléséről is gondoskodott. Az erről szóló cikkeket lásd e kötet 253., 254. lapjain.

82. Lásd e kötet 122. sz. dokumentumát.

83. A Közokt. Népb. gondoskodott a gyermekek szórakoztatásáról is. A Fővárosi Orfeumot gyermekszínházzá alakították át. A gyermekszínház hetenként négyszer: kedden, csütörtökön, szombaton és vasárnap délelőtt tartott előadásokat. A jegyek megfelelő szétosztásáról a Munkások Gyermekbarát Egyesülete gondoskodott.

84. A F. Kt. IX. sz. rendelete az ipari, bánya- és közlekedési üzemek köztulajdonba vételéről. (Tanácsköztársaság. 1919. március 27. 2. sz.)

85. „Aki a pesti gyermeket ismeri, jól tudja, mennyire rajong a moziért — állapítja meg a gyermekmozik felállításával foglalkozó cikkében a Népszava —, ezért a gyermekmozik üzembehelyezése még nagyobb jelentőségű, mint a gyermekszínházé." (Népszava. 1919. május 8.: Mozgószínházat kapnak a gyermekek.)

A Közokt. Népb. tervet dolgozott ki gyermekmozik felállítására. A tervet és a filmügyre vonatkozó cikkeket lásd e kötet 258., 272., 273., 288. lapjain.

A népbiztosságon először úgy tervezték, hogy egyszerűen csak számozni fogják a gyermekmozikat, de aztán arra a megyőződésre jutottak, hogy helyesebb a gyermekek lelki világához közelálló neveket adni, pl. Gulliver mozi, Andersen mozi stb. Így lett a régi Gutenbergből Andersen, az Erzsébetből Grimm, a Hamupipőke nevet a Nemzeti mozi kapta, a Gullivert a Ferenc mozi, a Stellából Csipkerózsika lett.

A gyermekmozikban egy újítást is bevezettek, a gyermekek sorshúzás útján jutottak jegyeikhez, így dőlt el az igazságosság jegyében, hogy ki milyen helyen fog ülni. A mozi előcsarnokában levő úrnából kellett a jegyet kihúzni, és a jegyen megjelölt helyet elfoglalni. (Új Korszak. 1919. június 6.) Az előadás szünetében képesés mesekönyvek álltak a gyermekek rendelkezésére. A mesefilmeken kívül természetrajzi, vegytani stb. filmeket is vetítettek.

86. Már a Közokt. Népb. rendeletének megjelenése előtt felkészültek a színészképzés átszervezésére. Az előkészületekről a napilapok is hírt adtak. A Magyarország 1919. május 8. számában például kiemeli, hogy a régi világban nem tehetség kellett ahhoz, hogy valaki színész legyen, hanem pénz — a cikk szavait idézve: — „Ön fizet havonta ezer koronát, és négy hónap múlva okleveles moziszínész lesz." A modern Színművészeti Főiskola hallgatói közé csak valóban tehetséges és a színi pályára megfelelő fiatalokat vesznek fel. Az előkészítő bizottságban képviselve lesznek az ifjú színészek is. A főiskolán a legkitünőbb művészek és tanárok tanítanak. A Komédia arról számol be, hogy felállítják a rendezői tanszéket, melytől elsősorban a vidéki színházak nívójának emelkedését remélik. (Komédia. 1919. május 29.: Felállítják a rendezői tanszéket.) A művészek képzésével, tanításával kapcsolatos cikkek e kötet 238., 247., 262. lapjain találhatók.

ESEMÉNYNAPTÁR

1919. március 21.	*A munkástanács ülésén bejelentik a KMP és az SzDP egyesülését és a proletárdiktatúra létrejöttét. A tanácskormány megalakulása.*
	A F. Kt. és a Magyarországi Szocialista Párt „Mindenkihez!" című kiáltványában bejelenti a Magyar Tanácsköztársaság megalakulását.
március 22.	A F. Kt. első ülésén kimondja a magántulajdonban lévő muzeális értékű műkincsek és a színházak szocializálását.
március 23.	Megalakul a Szocialista Irodalmi, Művészeti és Tudományos Társaság.
március 25.	*A F. Kt. rendelete a Vörös Hadsereg megalakításáról.*
március 26.	*A F. Kt. rendelete az ipari, bánya-, közlekedési üzemek, bankok stb. köztulajdonba vételéről.*
	A belügyi népbiztos 1. B. N. sz. rendelete a Vörös Őrség felállításáról.
	E naptól kezdve a Vörös Ujság napilap.
március 27.	A Budapesti Munkás- és Katonatanács közoktatásügyi rendelete a hitoktatás megszüntetéséről a fővárosi iskolákban.
március 28.	A B. M. Kt. rendelete az ingyenes iskolai oktatásról és a tandíjszedés megszüntetéséről.
	A F. Kt. rendelete a munkásegyetemek és a középfokú oktatás keretében előkészítő tanfolyamok létesítéséről, valamint az ifjúmunkások oktatásáról.
március 29.	A fővárosi nyilvános könyvtárat Szabó Ervin Könyvtárnak nevezik el.
	A F. Kt. rendelete a nem állami nevelési és oktatási intézetek köztulajdonba vételéről.
március 30.	Maxim Gorkij táviratban üdvözli a Magyar Tanácsköztársaságot.
április	Április hónapban megnyílik a piarista rendházban a Marx főiskolai otthon.
április 2.	A B. M. Kt. rendelete május 1. megünnepléséről az iskolákban.
április 3.	*A F. Kt. rendelete a földbirtokok szocializálásáról.*
április 7.	*Tanácsválasztások Magyarországon.*
	A Közokt. Népb. rendelete az összes oktatási és kulturális célokat szolgáló épületek igénybevételéről.

április 8.	A F. Kt. rendelete a filmgyárak, mozgóképszínházak köztulajdonba vételéről.
április 9.	A Közokt. Népb. művészeti és múzeumi politikai megbízottjának felhívása a forradalom emlékeinek összegyűjtéséről.
április 13.	*Megalakul a Bajor Tanácsköztársaság.*
április 14.	A B. M. Kt. Közokt. Ü.o. rendelete az ingyenes zeneoktatás megkezdéséről.
április 15.	A F. Kt. rendelete az Országos Testnevelési Tanács felosztatásáról és Testnevelési Direktórium létrehozásáról.
április 16.	*A román ellenforradalmi csapatok megkezdik az antant által irányított intervenciót a Magyar Tanácsköztársaság ellen.*
április 17.	A Közokt. Népb. rendelete a szabad vallásgyakorlásról és a vallásszabadság kihirdetéséről.
április 18.	A Közokt. Népb. rendelete az osztatlan népiskolák megszüntetéséről.
április 19.	A Közokt. Népb. megszervezi a sajtótermékek kiadásának irányítására a Szellemi Termékek Országos Tanácsát. E napon jelenik meg először a Munka, a Közokt. Népb. kőnyomatosa.
április 21.	A Közokt. Népb. rendelete az egyházi vagyonok átvételéről.
április 22.	*Megjelenik a Magyarországi Szocialista Párt, a F. Kt., a B. M. Kt. felhívása a Tanácsköztársaság megvédésére.*
április 23.	A Közokt. Népb. művészeti és múzeumi megbízottjának utasítása múzeumvezetők képzésére.
április 24.	A közokt. népbiztos rendelete a Budapesti Tudományegyetem ideiglenes szervezetéről és ügyviteléről. A Közokt. Népb. rendelete könyvtárosi tanfolyamok rendezéséről.
április 25.	A Közokt. Népb. rendelete a diákbizottságok megalakításáról.
április 26.	A Közokt. Népb. rendelete a középiskolai tanárvizsgálat módosításáról.
április 27—29.	*A cseh burzsoá csapatok általános támadásba mennek át.*
április 28.	A Közokt. Népb. rendelete a könyvtárak államosításáról, Országos Könyvtárügyi Tanács és Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézet felállításáról.
április 29.	A Közokt. Népb. rendelete a levéltáraknak a Közokt. Népb. ügykörébe történő átvételéről.
április 30.	A közokt. népbiztos rendelete a Munkásszabadiskola létesítéséről.
május 1.	*Országszerte nagy lelkesedéssel ünneplik az első szabad május elsejét, a munka ünnepét.* *A román intervenciós csapatok Szolnokig nyomulnak előre.*

május 2.	*A Budapesti Központi 500-as Forradalmi Munkás- és Katonatanács elrendeli az általános mozgósítást.*
május első napjai	*Megalakulnak a munkásezredek.*
május 3.	Megnyílik Budapesten a Marx—Engels Munkásegyetem.
május 5.	Marx Károly születésének évfordulóján a Marx laktanyában emlékművet avatnak fel. A Közokt. Népb. rendelete a könyvkiadás és könyvkereskedés szocializálásáról.
május 9.	B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete a technikai oktatás bevezetéséről az iskolákban és az ezt előkészítő műhelyoktatói tanfolyam szervezéséről.
május 12.	A Közokt. Népb. rendelete az érettségi vizsgák eltörléséről.
május 13.	A közokt. népbiztos rendelete a történelemtanítás új irányáról. A hadügyi népbiztos felhívása az összes parancsnokságokhoz a forradalom emlékeinek összegyűjtéséről.
május 14.	A F. Kt. rendelete a tanítók bérezéséről.
május 15.	A Közokt. Népb. rendelete a levéltári anyagoknak a tudományos munka követelményei szerinti rendezéséről, az Országos Levéltárügyi Tanács felállításáról. A közokt. népbiztos rendelete értelmében a jogi kar helyiségeit és könyvtárait a Marx—Engels Munkásegyetem céljaira kell igénybe venni.
május 18.	*Ünnepség Frankel Leó emlékére.*
május 20.	*Megindul a Vörös Hadsereg győzelmes hadjárata az északi fronton.*
május 21.	*A Vörös Hadsereg visszafoglalja Miskolcot.*
május 22.	A Közokt. Népb. rendelete a felnőtt analfabéták oktatásáról.
május 27.	*Lenin üdvözlete a magyar munkásokhoz.*
június 1.	*Országos földműves kongresszus Budapesten.*
június 6.	*A Vörös Hadsereg csapatai felszabadítják Kassát.*
június 8.	*Az antant jegyzékben követeli a Vörös Hadsereg csapatainak visszavonását az északi frontról.*
június 10.	A Közokt. Népb. rendelete szocialista oktató-propagandatanfolyamok szervezéséről.
június 11.	A Közokt. Népb. rendelete színművészeti főiskola létesítéséről.
június 12—13.	*A Magyarországi Szocialista Párt kongresszusa.*
június 14—23.	*A tanácsok országos gyűlése. Törvénybe iktatják az alkotmányt.*
június 14.	Megnyitják a Műcsarnokban a köztulajdonba vett műtárgyak kiállítását.
június 16.	*Eperjesen kikiáltják a Szlovák Tanácsköztársaságot.*
június 20.	A Népg. Tanács rendelete a találmányok és újítások köztulajdonba vételéről és díjazásáról.
június 20—22.	*A magyarországi kommunista ifjúmunkások első kongresszusa.*

június 21.	A F. Kt. rendelete a Munkásmozgalom-történeti Múzeum felállításáról.
június 23.	A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete a tanítóság részére rendezendő szociális átképző tanfolyamról.
június 24.	*Ellenforradalmi puccskísérlet Budapesten és néhány vidéki városban.*
június 30.	*A Vörös Hadsereg megkezdi visszavonulását az antant-jegyzékben megjelölt határokra.*
június	*Horthy, Teleki a szerb kormánynál, Károlyi Gyula a Szegedet megszálló francia csapatok parancsnokságánál, Bethlen István Bécsben az antant képviselőinél Magyarország megszállását sürgeti.*
július 3.	A Közokt. Népb. rendelete a játékiskolákról (óvodákról), azok működéséről és fejlesztéséről.
július 4.	Kun Béla előadást tart a tanítóság feladatáról a Gólyavárban.
július 6.	Ady Endre emlékest a Városi Színházban.
	A Közokt. Népb. rendelete az ifjúmunkások oktatásáról.
július 15.	A Közokt. Népb. rendelete az új ABC-és olvasókönyvek, a „Történeti Kézikönyv" és a „Természet Könyve" c. kézikönyvek kiadásáról.
július 16.	A F. Kt. mentesíti az írók, tudósok és művészek dolgozószobáit a rekvirálás alól.
július 18.	A Közokt. Népb. rendelete szakmunkás-képző iskolák felállításáról.
július 20.	*A Vörös Hadsereg átkel a Tiszán, megindul a keleti hadjárat.*
július 21.	*A nemzetközi munkásosztály szolidaritási sztrájkja az orosz és magyar tanácsköztársaság mellett.*
július 23.	A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete a tanítók pedagógiai továbbképzéséről.
július 25.	A Közokt. Népb. rendelete Országos Műemléki Hivatal felállításáról.
július 26.	*Megkezdődik a Vörös Hadsereg általános visszavonulása.*
július 30.	*A román burzsoázia csapatai átlépik a Tiszát.*
július 31.	Rendelet az egységes nyolcosztályú népiskola felállításáról.
augusztus 1.	*A külföldi intervenciós csapatok túlereje megdönti a Magyar Tanácsköztársaságot.*

SZAKBIBLIOGRÁFIÁK

Összeállította Forgács Sándorné és B. Jávorka Éva

A Tanácsköztársaság idején megjelent közoktatási és egyéb művelődéspolitikai cikkeket, valamint a vidéki városok korabeli művelődésügyi cikkeit összeállította Petrák Katalin és Milei György

A bibliográfia *válogatásánál* célunk a Magyar Tanácsköztársaság közoktatásügyével és művelődéspolitikájával foglalkozó fontosabb művek és cikkek összegyűjtése volt.

A korabeli sajtó fontosabb művelődéspolitikai cikkeit a kötet rendeletanyagának tematikus elrendezése szerint soroljuk fel.

A vidék kulturális életének illusztrálására három vidéki város sajtójából válogatott cikkek jegyzékét közöljük.

A két világháború közötti időszakban a magyarországi sajtó nem foglalkozhatott a Tanácsköztársaság méltatásával, a fehérterror elnémított minden ilyen kísérletet, ezért a külföldön megjelent magyar nyelvű sajtóból válogattunk néhány közleményt. Az összeállítás nem teljes, hiszen e lapoknak csak kis töredéke lelhető fel a hazai könyvtárakban.

A Horthy-korszak idején külföldön megjelent szépirodalmi művek nagy részét 1945 után Magyarországon is kiadták; ezeknek csak az új kiadásait vettük fel jegyzékünkbe.

Az összefoglaló munkáknál a mű teljes címét tüntettük fel, még akkor is, ha csak egyes fejezetek foglalkoznak a Tanácsköztársasággal. Tanulmányköteteknél a proletárdiktatúrára vonatkozó tanulmányrészt emeltük ki, utalva a megfelelő lapszámra.

A bibliográfia összeállításánál arra törekedtünk, hogy a felsorolt művek az olvasók minél szélesebb köre számára hozzáférhetők legyenek. Ezért pl. nem dolgoztuk fel a magyarországi illegális kommunista sajtóban megjelent cikkeket. Önálló műveknél helyszűke miatt nem állt módunkban teljes címleírást adni, ezért hiányzik a kiadó, a nyomda stb. neve. Az 1945 után kiadott időszaki sajtónál a jelenleg használatos címet, illetve alcímet adtuk meg, de utaltunk a címváltozásra. A ma is megjelenő időszaki sajtótermékeknél nyitott címleírást alkalmaztunk.

A bibliográfiai anyag gyűjtését 1958. december 31-én zártuk le. — Az apparátusban előforduló rövidítések jegyzékét lásd a kötet végén.

ÁLTALÁNOS BIBLIOGRÁFIÁK

BIBLIOGRÁFIA a Magyar Tanácsköztársaság tanulmányozásához. = Történelemtanítás. 1955. december. — K.[LEINNÉ] NAGY ZSUZSA: Ajánló könyvjegyzék a Magyar Tanácsköztársaság (1919) történetének tanulmányozásához. Szerk. — — Bp. 1954. 8 l. — A MAGYAR Tanácsköztársaság kiadványai és az első kommunista kiadványok. Az Országgyűlési Könyvtár Magyar Tanácsköztársaság különgyűjteménye. (Szerk. Vértes György.) Bp. 1958. 496 l. — A MAGYAR Tanácsköztársaság kikiáltásának

35. évfordulójára. Röplap-bibliográfia. Bp. 1954. 20 l. (Fővárosi Szabó Ervin Kvtár. Röplap-bibliográfiák. 1954. 2.) — MAGYARORSZÁG huszadik századi történelmének tanulmányozásához szükséges bibliográfiák és segédkönyvek válogatott bibliográfiája. (Összeáll. a Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtárának Tájékoztató Bibliográfiai Szolgálata.) Bp. 1954. 33 l. (Bibliográfiák az egyetemi oktatás számára. 2.) — SIKLÓS ANDRÁS: A Tanácsköztársaság történetével foglalkozó marxista irodalom. = [Budapest] Eötvös Loránd Tudományegyetem évkönyve. 1955. Bp. 1956. 359–365 l.

Előkészületben: A BUDAPESTI Tudományegyetem a Tanácsköztársaság idején. Adatgyűjtemény. Ortutay Gyula előszavával. Bp. 1959. (Bibliográfiák az egyetemi oktatás számára.)

A KÖTETBEN KÖZÖLT RENDELETEK JEGYZÉKE

I. Közoktatásügyi rendeletek

A) *Rendeletek az oktatási és nevelési intézmények államosításáról, igazgatásáról, a tanítóság világnézeti átképzéséről, a pedagógusok fizetéséről s az állam és az egyház különválasztásáról*

1. Rendelet a hitoktatás megszüntetéséről a fővárosi iskolákban. 1919. március 27. (Vörös Ujság. 1919. március 28.: Nincs hitoktatás a főváros iskoláiban.) 7
2. A B. M. Kt. rendelete az ingyenes iskolai oktatásról és a tandíjszedés megszüntetéséről. 1919. március 28. (Budapest Népbiztossága Hivatalos Közlönye. 1919. április 11. 14. sz.: A Főváros Népbiztossága a tandíjszedés megszüntetéséről. 2/1919-VII. sz.) 8
3. Rendelet a nem állami nevelési és oktatási intézetek köztulajdonba vételéről. 1919. március 29. (Tanácsköztársaság. 1919. április 1. 6. sz.: A F. Kt. XXIV. sz. rendelete a nevelési és oktatási intézetek köztulajdonba vételéről.) 8
4. Rendelet a május 1. megünnepléséről az iskolákban. 1919. április 2. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. május 2. 17. sz.: A Közokt. Üo. vezetőinek körlevelei. 32/1919-VII. sz.) 10
5. Rendelet az összes oktatási és kulturális célokat szolgáló épületek igénybevételéről. 1919. április 7. (Tanácsköztársaság. 1919. április 9. 13. sz.: A Közokt. Népb. 6. K. N. sz. rendelete.) 10
6. Rendelet az óvodai és iskolai tanítás megkezdéséről. 1919. április 8. (Bp. Népb. Hivatalos Közlönye. 1919. április 11. 14. sz.: Az iskolai tanítás megkezdése.) 11
7. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete az iskolai szünnapokról. 1919. április 10. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. április 18. 15. sz.: Rendelet valamennyi fővárosi iskola testületéhez. 13/1919-VII. sz.) 11
8. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete az iskolai és óvodai tanítók és tanítványok egymás közötti megszólításáról. 1919. április 10. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. április 18. 15. sz.: Rendelet valamennyi iskola és kisdedóvó (játékiskola) tantestületéhez. 15/1919-VII. sz.) 12
9. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete a tanítást kezdő és befejező imádkozás megszüntetéséről. 1919. április 10. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. április 18. 15. sz.: Rendelet valamennyi

iskola és kisdedóvó [játékiskola] tantestületéhez. 14/1919-VII. sz.) 12
10. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete az iskolákban elhelyezett képekről és szobrokról. 1919. április 10. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. április 18. 15. sz.: Rendelet valamennyi iskola és kisdedóvó [játékiskola] vezetőjéhez. 16/1919-VII. sz.) 13
11. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete az iskolai énektanítás keretében az Internacionálé és a Marseillaise tanításáról. 1919. április 10. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. április 18. 15. sz.: Rendelet valamennyi iskola és kisdedóvó [játékiskola] vezetőjéhez. 17/1919-VII. sz.) 13
12. Rendelet a F. Kt. XXIV. sz., a nevelési és oktatási intézetek köztulajdonba vételéről szóló rendeletének végrehajtásáról. 1919. április 12. (Tanácsköztársaság. 1919. április 13. 17. sz.: A Közokt. Népb. 7. K. N. sz. rendelete.) 14
13. Rendelet a művelődés- és oktatásügy ideiglenes igazgatásáról. 1919. április 12. (Tanácsköztársaság. 1919. április 13. 17. sz.: A F. Kt. LIV. sz. rendelete.) 18
14. A közokt. népbiztos rendelete a szabad vallásgyakorlásról és a vallásszabadság kihirdetéséről. 1919. április 17. (Népszava. 1919. április 18.: A vallás szabad gyakorlása.) 22
15. A Közokt. Népb. rendeletei a szabad vallásgyakorlás és a vallásszabadság kihirdetésének ellenőrzéséről. 1919. április 17. (Népszava. 1919. április 18.: Rendeletek a vallásszabadság kihirdetéséről.) 23
16. Rendelet az egyházi vagyonok köztulajdonba vételére kiküldendő bizottságok munkájának szabályozásáról. 1919. április 21. (Tanácsköztársaság. 1919. április 27. 29. sz.: A Közokt. Népb. 13. K. N. sz. rendelete.) 24
17. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete az iskolai tanszemélyzet szabadságolásáról. 1919. április 22. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. május 2. 17. sz.: A Közokt. Üo. vezetőinek körlevelei. 29/1919-VII. sz.) 27
18. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete iskolai építkezések és iskolatatarozások szükségességének megállapításáról. 1919. április 22. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. május 2. 17. sz.: A Közokt. Üo. vezetőinek körlevelei. 33/1919-VII. sz.) 27
19. A Közokt. Népb. rendelete fejenként 1000 korona előleg folyósításáról a tanítók részére. 1919. április 24. (Hivatalos Közlöny. 1919. május 1. 19. sz.: A Közokt. Népb. 1919. évi 86 992. sz. rendelete a tanítóság részére fejenként 1000 korona előleg folyósítása tárgyában) 28
20. Rendelet a népoktatási és középfokú oktatási intézményekben dolgozó tanerők nyugdíjjárulék-fizetés alóli felmentéséről. 1919. április 29. (Tanácsköztársaság. 1919. április 30. 31. sz.: A Pénzügyi Népb. 25. P. N. sz. rendelete.) 30
21. Rendelet a tanítás zavartalanságának biztosításáról. 1919. május 5. (Hivatalos Közlöny. 1919. május 22. 22. sz.: A Közokt. Népb. 87 039. sz. rendelete a tanítás zavartalanságának biztosítása tárgyában.) 31
22. Rendelet az oktatásban dolgozók egységes elnevezéséről. 1919. május 12. (Tanácsköztársaság. 1919. május 13. 41. sz.: A Közokt. Népb. 29. K. N. sz. rendelete.) 33
23. Rendelet a tanítók bérezéséről. 1919. május 14. (Tanácsköztársaság. 1919. május 16. 44. sz.: A F. Kt. XCI. sz. rendelete.) 34

24. Rendelet a pedagógusok társadalmi ismereti vizsgájának tananyagáról. 1919. június 18. (Tanácsköztársaság. 1919. június 19. 71. sz.: A Közokt. Népb. 45. K. N. sz. rendelete.) 36
25. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete a tanítóság részére rendezendő szociális átképző tanfolyamokról. 1919. június 23. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. július 4. 26. sz.: A Közokt. Üo. vezetőinek körlevelei. 83/1919-VII. sz.) 38
26. A Közokt. Népb. 3687-1919. eln. sz. körrendelete a népbiztosság ügykörének felosztásáról. 1919. július 3. (P. I. Arch. A. II. 7/16.) 38
27. Rendelet a művelődési és iskolai intézményeknek a katonai beszállásolások alól történő mentesítéséről. 1919. július 9. (Tanácsköztársaság. 1919. július 11. 89. sz.: A Hadügyi Népb. 27. H. N. sz. rendelete.) 39
28. A Közokt. Népb. 57. K. N. sz. rendelete a tanítók illetményeinek megállapításáról. 1919. július 14. (Tanácsköztársaság. 1919. július 16. 93. sz.: A Közokt. Népb. 57. K. N. sz. rendelete.) ... 40

B) *Rendeletek a játékiskolákról*

29. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete az óvoda elnevezés megszüntetéséről és a játékiskola elnevezés bevezetéséről. 1919. április 9. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. április 18. 15. sz.: A Közokt. Üo. vezetőinek körlevelei. 19/1919-VII. sz.) 47
30. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete a vándor mesemondók előadásairól a játékiskolákban. 1919. május 16. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. május 23. 20. sz.: A Közokt. Üo. vezetőinek rendeletei és körlevelei. 58/1919. sz.) 47
31. Rendelet a játékiskolai tanítók szabadságáról. 1919. június 21. (Hivatalos Közlöny. 1919. július 10. 29. sz.: A közokt. népbiztos 1919. évi 153 667. sz. rendelete a játékiskolai tanítók részére a folyó évben engedélyezendő szabadság tárgyában.) 48
32. Rendelet a játékiskolákról (óvodákról), azok működéséről és fejlesztési tervéről. 1919. július 3. (Tanácsköztársaság. 1919. július 3. 82. sz.: A Közokt. Népb. 49. K. N. sz. rendelete.) 49

C) *Rendeletek a népiskolákról*

33. Rendelet az osztatlan népiskolák megszüntetéséről és a népiskolák átszervezéséről. 1919. április 18. (Tanácsköztársaság. 1919. április 20. 23. sz.: A Közokt. Népb. 10. K. N. sz. rendelete.) 51
34. A B. M. Kt. rendelete a napközi otthonokban elhelyezett gyermekek foglalkoztatásáról. 1919. április 28. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. május 16. 19. sz.: A Közokt. Üo. vezetőinek rendeletei és körlevelei. 46/1919-VII. sz.) 56
35. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete a népiskolák alsó tagozatában bevezetendő „cselekvő oktatás"-ról. 1919. május 7. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. május 16. 19. sz.: A Közokt. Üo. vezetőinek rendeletei és körlevelei. 47/1919-VII. sz.) 57
36. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete a technikai oktatás bevezetéséről és az előkészítő műhelyoktatói tanfolyamok szervezéséről. 1919. május 9. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. május 16. 19. sz.: A Közokt. Üo. vezetőinek rendeletei és körlevelei. 48/1919-VII. sz.) 58
37. Rendelet az iskolai évvégi osztályzások ideiglenes felfüggesztéséről és a tanulók eredményének minősítéséről. 1919. május 12.

(Tanácsköztársaság. 1919. május 13. 41. sz.: A Közokt. Népb. 28. K. N. sz. rendelete.) 59

38. Rendelet a történelemtanítás új irányáról. 1919. május 13. (Hivatalos Közlöny. 1919. május 15. 21. sz.: A közokt. népbiztos 91 609. sz. rendelete a történelmi tanítás új iránya tárgyában.) 61

39. Rendelet az állami kezelésbe vett népiskolák tanerővel való ellátásának biztosításáról. 1919. június 6. (Tanácsköztársaság. 1919. június 7. 62. sz.: A Közokt. Népb. 37. K. N. sz. rendelete.) .. 62

40. A B. M. Kt. rendelete az elemi iskolai napközi otthonok nagyszünidei programjáról. 1919. június 11. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. június 27. 25. sz.: Az elemi iskolai napközi otthonok nagyszünidei programja. 78/1919-VII. sz.) 64

41. Rendelet az új ABC-és olvasókönyvek, a „Történeti Kézikönyv" és a „Természet Könyve" c. kézikönyvek kiadásáról és megrendelésének módjáról. 1919. július 15. (Tanácsköztársaság. 1919. július 16. 93. sz.: A Közokt. Népb. 58. K. N. sz. rendelete.) 66

42. Rendelet az iskolai mesedélutánoknak az 1919—20. évi tanrendbe való felvételéről és a mesedélutánok megszervezéséről. 1919. július 16. (Hivatalos Közlöny. 1919. július 24. 31. sz.: A közokt. népbiztos 1919. évi 152 438. sz. rendelete az iskolai mesedélutánoknak a nagy-budapesti elemi és kisegítő iskoláknak az 1919—20. tanévi tanrendjébe való felvétele tárgyában.) ... 68

43. A Közokt. Népb. végrehajtási utasítása az 58. K. N. sz. rendelethez a népiskolák számára készítendő tankönyvek kiadásáról és megrendelésük módjáról. 1919. július 22. (Corvina. 1919. július 20. 20. sz.: Végrehajtási utasítás a K. N. 58. sz. rendelethez.) 70

44. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete a tanítók pedagógiai továbbképzéséről. 1919. július 23. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. augusztus 1. 30. sz.: A Közokt. Üo. vezetőinek körlevelei. 100/1919-VII. sz.) 71

D) *Rendeletek a középiskolákról*

45. Rendelet a Vörös Hadseregbe belépett tanulók iskolai bizonyítványának kiadásáról. 1919. április 2. (Tanácsköztársaság. 1919. április 5. 10. sz.: A Közokt. Népb. 4. K. N. sz. rendelete.) .. 73

46. Rendelet a felsőkereskedelmi iskolák tantervének módosításáról. 1919. április 9. (Hivatalos Közlöny. 1919. május 8. 20. sz.: A közokt. népbiztosnak 1919. évi 75 315. sz. rendelete a felsőkereskedelmi iskolák tantervének módosítása tárgyában.) 73

47. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete az eleminél magasabb fokú iskolák önképzőköreinek programjáról és elnevezéséről. 1919. április 10. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. április 18. 15. sz.: Rendelet valamennyi eleminél magasabb fokú iskola vezetőjéhez. 18/1919-VII. sz.) 74

48. Rendelet a középfokú iskolákból bevonuló diákok részére biztosított kedvezményekről. 1919. április 12. (Tanácsköztársaság. 1919. április 16. 19. sz.: A Közokt. Népb. 8. K. N. sz. rendelete.) .. 74

49. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete az iskolai ingyenes zeneoktatás megkezdéséről. 1919. április 14. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. április 18. 15. sz.: A fővárosi összes polgári iskolák, leánygimnáziumok és reáliskolák vezetőihez. 23/1919-VII. sz.) .. 77

50. Rendelet a felsőkereskedelmi iskolák tantervének kiegészítéséről. 1919. április 24. (Hivatalos Közlöny. 1919. május 8. 20. sz.: A köz-

okt. népbiztosnak 1919. évi 84 482. sz. rendelete a felsőkereskedelmi iskolák tantervének kiegészítő módosítása tárgyában.) 78
51. Rendelet a gazdasági szakiskolák és a hozzájuk tartozó természetbeni lakások, felszerelések, épületek stb. saját kezelésbe vételéről. 1919. április 24. (Tanácsköztársaság. 1919. április 30. 31. sz.: A Földm. Népb. 36. F. N. sz. rendelete.) 78
52. Rendelet a kettős (tanítói és diák-) bizottságok iskolánkénti felállításáról. 1919. április 25. (Tanácsköztársaság. 1919. május 9. 38. sz.: A Közokt. Népb. 27. K. N. sz. rendelete.) 79
53. Rendelet az érettségi vizsgák eltörléséről. 1919. május 12. (Tanácsköztársaság. 1919. május 13. 41. sz.: A Közokt. Népb. 30. K. N. sz. rendelete.) 84
54. Rendelet a tanítóképző intézetek vizsgáinak módosításáról. 1919. május 12. (Tanácsköztársaság. 1919. május 13. 41. sz.: A Közokt. Népb. 31. K. N. sz. rendelete.) 85
55. Rendelet a középiskolai növendékek szünidő alatti foglalkoztatásáról. 1919. július 2. (Tanácsköztársaság. 1919. július 4. 83. sz.: A Közokt. Népb. 50. K. N. sz. rendelete.) 86
56. Rendelet az iskolai nemi felvilágosítás megszüntetéséről. 1919. július 9. (Tanácsköztársaság. 1919. július 10. 88. sz.: A Közokt. Népb. 56. K. N. sz. rendelete.) 87
57. Rendelet az iskolai bizalmi rendszer megszüntetéséről. 1919. július 9. (Tanácsköztársaság. 1919. július 10. 88. sz.: A Közokt. Népb. 55. K. N. sz. rendelete.) 88
58. Rendelet a helyettes tanítók illetményeiről. 1919. július 21. (Hivatalos Közlöny. 1919. július 31. 32. sz.: A közokt. népbiztosnak 1919. évi 102 520. sz. rendelete az eddigi helyettes tanítók illetményei tárgyában.) 89
59. Rendelet a felsőkereskedelmi iskolák megszüntetéséről és üzemszervezeti szakiskolák felállításáról. 1919. július 21. (Tanácsköztársaság. 1919. július 22. 98. sz.: A Közokt. Népb. 62. K. N. sz. rendelete.) 89

E) *Rendeletek az egyetemi és főiskolai oktatásról*

60. Rendelet munkásegyetemek, valamint a középfokú iskolák keretében előkészítő tanfolyamok létesítéséről és az ifjúmunkások oktatásáról. 1919. március 28. (Tanácsköztársaság. 1919. március 30. 5. sz.: A F. Kt. XVIII. K. T. E. sz. rendelete a munkásegyetemeknek és a középfokú oktatás keretében előkészítő tanfolyamoknak létesítése tárgyában. A F. Kt. közoktatási határozatai.) 93
61. Rendelet a vizsgák szüneteltetéséről a tudományegyetem jogi karán és a jogakadémiákon. 1919. március 31. (Tanácsköztársaság. 1919. április 2. 7. sz.: A Közokt. Népb. 2. K. N. sz. rendelete.) 94
62. Rendelet a középiskolai tanári vizsgák módosításáról. 1919. április 19. (Tanácsköztársaság. 1919. április 30. 31. sz.: A Közokt. Népb. 21. K. N. sz. rendelete.) 94
63. Rendelet a Budapesti Tudományegyetem ideiglenes szervezetéről és ügyviteléről. 1919. április 24. (Hivatalos Közlöny. 1919. május 8. 20. sz.: A közokt. népbiztosnak 1919. évi 34 642. sz. rendelete a Budapesti Tudományegyetem ideiglenes szervezetéről és ügyviteléről.) 96
64. Rendelet a középiskolai tanári vizsgák módosításáról. 1919. április 26. (Tanácsköztársaság. 1919. április 27. 29. sz.: A Közokt. Népb. 15. K. N. sz. rendelete.) 98

65. Rendelet a gazdasági akadémiákra való felvételről. 1919. április 26. (Tanácsköztársaság. 1919. április 27. 29. sz.: A Földm. Népb. 30. F. N. sz. rendelete.) 99
66. Rendelet az egyetemi diákdirektóriumok feloszlatásáról, és az egyetemistáknak az illetékes szakszervezet ifjúmunkás-csoportjához való tartozásáról. 1919. április 26. (Fáklya. 1919. április 27.: A közokt. népbiztos a szocialista diákok szervezetének feloszlatásáról.) 100
67. Rendelet a főiskolai tankönyv- és jegyzetkészítés bejelentéséről. 1919. május 3. (Hivatalos Közlöny. 1919. május 22. 22. sz.: A közokt. népbiztosnak 1919. évi 88 970. sz. rendelete a főiskolai tankönyv- és jegyzetkészítés bejelentése tárgyában.) 101
68. Rendelet a műszaki egyetem keretében üzemfelügyelői tanfolyam létesítéséről. 1919. június 10. (Tanácsköztársaság. 1919. június 11. 64. sz.: A Közokt. Népb. 41. K. N. sz. rendelete.) 101
69. Rendelet az egyetemi asszisztensek, gyakornokok és specialista növendékek kinevezéséről. 1919. június 10. (Tanácsköztársaság. 1919. június 11. 64. sz.: A Közokt. Népb. 40. K. N. sz. rendelete.) 104
70. Rendelet a Budapesti Tudományegyetem alkalmazottainak ideiglenes bizalmi szervezetéről. 1919. június 15. (Hivatalos Közlöny. 1919. június 27. 26. sz.: A közokt. népbiztosnak 1919. évi 150 558. sz. rendelete a Budapesti Tudományegyetem alkalmazottainak ideiglenes bizalmi szervezetéről.) 105
71. Rendelet az egyetemek és az egyetemi tanítószemélyzet elnevezéséről. 1919. június 20. (Tanácsköztársaság. 1919. június 21. 72. sz.: A Közokt. Népb. 46. K. N. sz. rendelete.) 108
72. A Népg. Tanács III. (ipari termelési) főosztálya népbiztosának rendelete a Marx—Engels Munkásegyetem rendes hallgatóinak mentesítéséről a délutáni munka alól. 1919. július 13. (Szociális Termelés. 1919. július 13. 1. sz.: A Marx—Engels Munkásegyetem rendes hallgatóinak mentesítése a délutáni munka alól.) 110

F) *Rendeletek az ifjúmunkás-oktatásról*

73. A Közokt. Népb. 71 516/1919. sz. rendelete Budapest és környéke tanoncainak összeírásáról. 1919. március 29. (P. I. Arch. Plakátgyűjt. V/4/2447.) 110
74. A Közokt. Népb. rendelete az ifjúmunkások védelméről. 1919. március 31. (P. I. Arch. Plakátgyűjt. V/4/2448.) 111
75. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete az iparisklolai oktatás megkezdéséről. 1919. április 15. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. április 25. 16. sz.: Rendelet valamennyi iparostanonc-iskola vezetőjéhez. 26/1919-VII. sz.) 111
76. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete a női kereskedelmi szaktanfolyamok és kereskedőtanonc-iskolák tananyagának módosításáról és a társadalomtudományi ismeretek kötelező oktatásáról. 1919. április 16. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. április 25. 16. sz.: Rendelet valamennyi női kereskedelmi szaktanfolyam és kereskedőtanonc-iskola vezetőjéhez. 24/1919-VII. sz.) ... 113
77. Rendelet a tanoncok és fiatal munkások érdekeinek védelméről. 1919. április 24. (Tanácsköztársaság. 1919. április 27. 29. sz.: A Közokt. Népb. 16. K. N. sz. rendelete.) 113
78. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete az ipari és tanonciskolai oktatás délután 5 óráig való engedélyezéséről. 1919. május 12. (A B. M. Kt.

Hivatalos Közlönye. 1919. május 23. 20. sz.: A Közokt. Üo. vezetőinek rendeletei és körlevelei. 54/1919. sz.) 114
79. Rendelet az ifjúmunkások oktatásáról, munkafegyelmük biztosításáról és a fegyelmi büntetésekről. 1919. július 6. (Tanácsköztársaság. 1919. július 9. 87. sz.: A Közokt. Népb. 53. K. N. sz. rendelete.) 114
80. Rendelet a szakmunkás-képző iskolák felállításáról. 1919. július 18. (Hivatalos Közlöny. 1919. július 31. 32. sz.: A közokt. népbiztosnak 1919. évi 159 500. sz. rendelete a szakmunkás-képző iskolák felállítása tárgyában.) 117

G) *Rendeletek az iskolán kívüli oktatásról*

81. Rendelet az új korszak szellemi alapjait ismertető előadássorozat megindításáról. 1919. március 31. (Bp. Népb. Hivatalos Közlönye. 1919. április 4. 13. sz.: A főváros népbiztosainak rendeletei.) 118
82. Rendelet a tanítóságnak a népfelvilágosítás munkájában való közreműködéséről és annak díjazásáról. 1919. április 29. (Tanácsköztársaság. 1919. április 30. 31. sz.: A F. Kt. LXXIX. sz. rendelete.) 118
83. Rendelet a felnőttek szabadoktatásáról. 1919. április 30. (Hivatalos Közlöny. 1919. június 27. 27. sz.: A felnőttek oktatásának ügyét szolgáló szabadiskolák szervezete.) 119
84. Rendelet a felnőtt analfabéták oktatásáról. 1919. május 22. (Hivatalos Közlöny. 1919. június 5. 24. sz.: A közokt. népbiztosnak 1919. évi 94/299. sz. rendelete a felnőtt analfabéták oktatása tárgyában.) 124
85. Rendelet a szocialista oktató propagandatanfolyamok megszervezéséről. 1919. június 10. (Tanácsköztársaság. 1919. június 11. 64. sz.: A Közokt. Népb. 39. K. N. sz. rendelete.) 126
86. Rendelet a helyi tanácsokba átvett közigazgatási tisztviselők részére szervezendő szocialista szellemű tanfolyamokról. 1919. július 1. (Tanácsköztársaság. 1919. július 2. 81. sz.: A Belügyi Népb. 12. B. N. sz. rendelete.) 128

II. Egyéb művelődéspolitikai rendeletek

A) *A sajtóval, a könyvkiadással és a könyvterjesztéssel kapcsolatos fontosabb rendeletek*

87. A B. M. Kt. rendelete könyvkereskedések felállításáról a lisztbizottságok hivatali helyiségeiben. 1919. április 7. (Bp. Népb. Hivatalos Közlönye. 1919. április 11. 14. sz.: Könyvkereskedések a lisztbizottságoknál.) 129
88. A Főváros Népb. rendelete a sajtótermékek terjesztéséről a fővárosi kórházakban. 1919. április 7. (Bp. Népb. Hivatalos Közlönye. 1919. április 11. 14. sz.: Sajtótermékek terjesztése a főváros valamennyi kórházában.) 130
89. Rendelet a Szellemi Termékek Országos Tanácsa felállításáról és a sajtótermékek kiadásának engedélyezéséről. 1919. április 19. (Tanácsköztársaság. 1919. április 19. 22. sz.: A Közokt. Népb. 9. K. N. sz. rendelete.) 130
90. Rendelet a Szellemi Termékek Országos Tanácsának feladatairól, ügyköri beosztásáról. 1919. április 26. (Tanácsköztársaság. 1919. április 27. 29. sz.: A Közokt. Népb. 14. K. N. sz. rendelete.) 131

91. Rendelet a könyv- és zeneműkiadók, könyvkereskedések kötelező leltárkészítéséről, államosításukról. 1919. május 5. (Tanácsköztársaság. 1919. május 6. 35. sz.: A Közokt. Népb. 25. K. N. sz. rendelete.) 134
92. Rendelet a könyvpiac megnyitásáról. 1919. május 27. (Tanácsköztársaság. 1919. május 28. 54. sz.: A Népg. Tanács 6. N. T. sz. rendelete.) 137
93. Rendelet az 1919. március 21. után megjelent szépirodalmi művek egy-egy példányának a Szellemi Termékek Országos Tanácsához történő beszolgáltatásáról. 1919. június 10. (Corvina. 1919. június 10. 16. sz.: A Közokt. Népb. IV. sz. belső rendelete.) 139
94. Rendelet a könyvkiadó vállalatok, valamint könyvkereskedések, antikváriumok kiadásában megjelenő könyvekről. 1919. június 16. (Corvina. 1919. június 20. 17. sz.: A Közokt. Népb. VI. sz. belső rendelete. A 25. K. N. sz. rendelet 3. §-ának végrehajtása.) .. 139
95. Rendelet a könyvelosztás központi irányításáról. 1919. június 23. (Corvina. 1919. június 30. 18. sz.: A Közokt. Népb. VII. sz. belső rendelete a könyvelosztás központi irányítása tárgyában.) .. 140
96. Rendelet az időszaki lapok fölötti felügyeletről. 1919. július 4. (Tanácsköztársaság. 1919. július 5. 84. sz.: A Közokt. Népb. 51. K. N. sz. rendelete.) 141
97. Rendelet az időszaki lapok megjelenésének engedélyhez kötéséről. 1919. július 6. (Tanácsköztársaság. 1919. július 9. 87. sz.: A Közokt. Népb. 54. K. N. sz. rendelete.) 142
98. Rendelet az előkészületben és sajtó alatt levő tudományos könyvek kötelező bejelentéséről. 1919. július 8. (Corvina. 1919. július 10. 19. sz.: A Közokt. Népb. XII. sz. belső rendelete.) 143
99. Rendelet a nyomdai termékek kötelező beszolgáltatásáról. 1919 július 16. (Tanácsköztársaság. 1919. július 17. 94. sz.: A Közokt Népb. 60. K. N. sz. rendelete.) 144
100. Rendelet a nyomdai termékek készítésének engedélyhez kötéséről. 1919. július 25. (Tanácsköztársaság. 1919. július 26. 102. sz.: A Közokt. Népb. 64. K. N. sz. rendelete.) 146

B) *A könyvtárak, levéltárak és múzeumok tevékenységét szabályozó fontosabb rendeletek*

101. Rendelet a köztulajdonba vett palotákban, egyesületi helyiségekben talált könyvgyűjtemények kötelező bejelentéséről. 1919. március 29. (Tanácsköztársaság. 1919. április 2. 7. sz.: A közokt. népbiztos 1. K. N. sz. rendelete.) 148
102. Rendelet a vidéki könyvtárak megfelelő elhelyezése és az elhagyott vidéki magánkönyvtárak ügyében. 1919. április 2. (A Tanácsköztársaság Könyvtárügye. 1919. május 1. 1. sz.: Vidéki könyvtárak megfelelőbb elhelyezése és elhagyott vidéki magánkönyvtárak ügyében.) 149
103. A Közokt. Népb. művészeti és múzeumi politikai megbízottjának felhívása a forradalom emlékeinek összegyűjtésére. 1919. április 9. (A. B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. április 18. 15. sz.: A forradalom emlékeinek összegyűjtése.) 150
104. A Közokt. Népb. művészeti és múzeumi megbízottjának utasítása múzeumvezetők képzésére. 1919. április 23. (Másolat. — P. I. Arch. Tagyob. 3/5.) 150
105. Rendelet könyvtárosi tanfolyamok rendezéséről. 1919. április 24. (A Tanácsköztársaság Könyvtárügye. 1919. május 1. 1. sz.: A Köz-

okt. Népb. 87 745/III. b. sz. rendelete. A könyvtárosi tanfolyamról.) 151
106. Rendelet a megszűnt vagy felszámolás alatt levő egyesületek (intézmények, társaságok) könyvtárának és archívumának államosításáról. 1919. április 25. (Tanácsköztársaság. 1919. május 6. 35. sz.: A Közokt. Népb. 24. K. N. sz. rendelete.) 152
107. Rendelet a könyvtárak államosításáról, az Országos Könyvtárügyi Tanács és az Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézet felállításáról. 1919. április 28. (Tanácsköztársaság. 1919. május 6. 35. sz.: A Közokt. Népb. 22. K. N. sz. rendelete.) 153
108. Rendelet az őrizet és kezelés nélkül maradt magánkönyvtárak államosításáról. 1919. április 28. (Tanácsköztársaság. 1919. május 6. 35. sz.: A Közokt. Népb. 23. K. N. sz. rendelete.) 155
109. Rendelet a levéltáraknak a Közokt. Népb. ügykörébe történő átvételéről. 1919. április 29. (Tanácsköztársaság. 1919. május 8. 37. sz.: A Közokt. Népb. 26. K. N. sz. rendelete.) 157
110. Felhívás a katonai parancsnokságokhoz a forradalom emlékeinek összegyűjtéséről. 1919. május 13. (Vörös Őrség. 1919. június 8. 7. sz.: A forradalomnak minden emléke muzeális módon, lelkiismeretesen megőrzendő.) 158
111. Rendelet a levéltári anyagoknak a tudományos munka követelményei szerint való rendezéséről, az Országos Levéltárügyi Tanács felállításáról, az állami és önkormányzati szervek, egyházak és magánszemélyek levéltárainak sorsáról, levéltári anyagok adásvételének tilalmáról. 1919. május 15. (Tanácsköztársaság. 1919. május 17. 45. sz.: A Közokt. Népb. 33. K. N. sz. rendelete.) . 159
112. Rendelet a Munkásmozgalom-Történeti Múzeum felállításáról. 1919. június 21. (Tanácsköztársaság. 1919. június 22. 73. sz.: A F. Kt. CXIX. sz. rendelete.) 162
113. Rendelet az Országos Műemléki Hivatal felállításáról, szervezetéről és ügyköréről. 1919. július 25. (Tanácsköztársaság. 1919. július 26. 102. sz.: A Közokt. Népb. 63. K. N. sz. rendelete.) 163
114. Az Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézet szervezeti szabályzata. 1919. július 30. (Tanácsköztársaság. 1919. július 31. 106. sz.: A Közokt. Népb. 65. K. N. sz. rendelete.) 165

C) *A műszaki tudományokkal, találmányokkal kapcsolatos fontosabb rendeletek*

115. Rendelet a Népg. Tanács mellett működő Műszaki Tanács felállításáról. 1919. június 18. (Tanácsköztársaság. 1919. június 19. 71. sz.: A Népg. Tanács 49. N. T. sz. rendelete.) 168
116. Rendelet a találmányok, újítások stb. köztulajdonba vételéről, jutalmazásáról. 1919. június 20. (Tanácsköztársaság. 1919. június 21. 72. sz.: A Népg. Tanács 52. N. T. sz. rendelete.) 170
117. Rendelet az eddig gyári titokként kezelt találmányok, műszaki eljárások közkinccsé tételéről. 1919. június 20. (Tanácsköztársaság. 1919. június 21. 72. sz.: A Népg. Tanács 53. N. T. sz. rendelete.) 173

D) *A színházi, zenei, film-, képzőművészeti és sportélettel kapcsolatos rendeletek*

118. A F. Kt. határozata a magánkézben levő műkincsek összeírásáról, és ezeknek, valamint a színházaknak szocializálásáról. 1919. március 22. (P. I. Arch.: A F. Kt. üléseinek jegyzőkönyvei. 1919. március 22. 9. l.) 175

119. Rendelet a színházjegyek elosztásáról. 1919. március 24. (P. I. Arch. Plakátgyűjtemény. V/130/1919.) 176
120. Rendelet a színházak igazgatóságához a jegyárusításról. 1919. március 27. (P. I. Arch. A. II. 7/4. : A Közokt. Népb. rendelete a színházak igazgatóságához a jegyárusításról.) 177
121. A művészeti direktórium szakszervezetekbe tömörülésre hívja fel a művészeket. 1919. március 30. (Pesti Napló. 1919. március 30.: Felhívás a művészekhez.) 178
122. Rendelet a filmgyárak, filmlaboratóriumok, filmkölcsönzők és mozgóképszínházak államosításáról. 1919. április 8. (Tanácsköztársaság. 1919. április 9. 13. sz.: A F. Kt. XLVIII. sz. rendelete.) 178
123. A Társadalmasított Mozgóképüzemek Központi Üzemvezető Tanácsának végrehajtási utasítása a F. Kt. XLVIII. sz., a filmgyárak és mozgóképüzemek szocializálásáról szóló rendeletéhez. 1919. április 12. (Vörös Film. 1919. április 12.: Végrehajtási utasítás a főrendelethez.) 180
124. Rendelet az Országos Testnevelési Tanács feloszlatásáról és a testnevelési direktórium létrehozásáról. 1919. április 15. (Tanácsköztársaság. 1919. április 16. 19. sz.: A F. Kt. LVIII. sz. rendelete.) 183
125. Rendelet a Testnevelési Ügyek Direktóriumának felállításáról és a sportintézmények, valamint felszerelések köztulajdonba vételéről. 1919. április 15. (Tanácsköztársaság. 1919. április 16. 19. sz.: A Munkaügyi és Népjóléti Népb. 6. M. N. N. sz. rendelete.) . 183
126. A Közokt. Népb. ifjúmunkás propagandaügyosztályának felhívása a proletár képzőművészeti tanműhelybe való jelentkezésre. 1919. április 17. (A Munka. 1919. április 17. 14. sz.: Jelentkezés a proletár képzőművészeti tanműhelybe.) 186
127. Rendelet a mozgóképszínházak helyiségei igénybevételének engedélyhez kötéséről. 1919. április 23. (Tanácsköztársaság. 1919. április 27. 29. sz.: A Közokt. Népb. 17. K. N. sz. rendelete.) 186
128. Rendelet a 10 éven aluli gyermekek színházba járásáról. 1919. május 8. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. május 16. 19. sz.: A 10 éven aluli gyermekek színházba járásának megtiltása. 65 580/1919. sz.) 187
129. A Társadalmasított Mozgóképüzemek Központi Üzemvezető Tanácsának körrendelete az ellenőrző munkástanácsok megválasztásáról. 1919. május 15. (Vörös Film. 1919. május 17.: Körrendelet az összes filmgyárakhoz, filmkölcsönző irodákhoz és mozgóképüzemekhez.) 187
130. A Szoc. Term. Népb. és a Közokt. Népb. leirata a Társadalmasított Mozgóképüzemek Központi Üzemvezető Tanácsához a filmipar és a mozgóképüzemek központi irányításának új felépítéséről. 1919. május 28. (Vörös Film. 1919. május 31.: Leirat a Központi Üzemvezető Tanácshoz.) 190
131. Rendelet a 14 éven aluli gyermekek mozilátogatásáról. 1919. június 7. (Tanácsköztársaság. 1919. június 8. 63. sz.: A Közokt. Népb. 38. K. N. sz. rendelete.) 191
132. Rendelet a Színművészeti Főiskola létesítéséről. 1919. június 11. (Tanácsköztársaság. 1919. június 12. 65. sz.: A Közokt. Népb. 42. K. N. sz. rendelete.) 192
133. Rendelet a zongorák, pianínók és harmóniumok bejelentéséről. 1919. június 18. (Tanácsköztársaság. 1919. június 18. 70. sz.: A Közokt. Népb. 44. K. N. sz. rendelete.) 192

A KÖTETBEN NEM KÖZÖLT FONTOSABB RENDELETEK JEGYZÉKE

I. Közoktatásügyi rendeletek

A) *Rendeletek az oktatási és nevelési intézmények államosításáról, igazgatásáról, a tanítóság világnézeti átképzéséről, a pedagógusok fizetéséről s az állam és az egyház különválasztásáról*

1. A B. M. Kt. körlevele a fővárosi tanintézetekben alkalmazott altisztekhez és takarítónőkhöz. 1919. április 2. (Bp. Népb. Hivatalos Közlönye. 1919. április 11. 14. sz.: A Közokt. Üo. vezetőinek körlevelei.)
2. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete az iskolák és óvodák altiszti és takarítószemélyzetének megszólításáról és munkájuk ellenőrzéséről. 1919. április 4. (Bp. Népb. Hivatalos Közlönye. 1919. április 11. 14. sz.: A Közokt. Üo. vezetőinek körlevelei. 7/1919-VII. sz.)
3. A Közokt. Népb. rendelettervezete a munkástanácsoknak az iskolák ügyeibe való beavatkozása ellen. 1919. április 17. (Hiteles másolat. — P. I. Arch. A. II. 7/8.)
4. A Belügyi Népb. körrendelete a vallásszabadság kihirdetéséről. 1919. április 19. (Hiteles másolat. — P. I. Arch. A. XXVIII.)
5. Rendelet az írni- és olvasnitudás igazolásáról kiadott 1184/1914. eln. sz., és a népiskola VI. osztályú záróvizsgálat megtartásáról kiadott 57 729/1914. VI/a. sz. rendeletek hatályon kívül helyezéséről. 1919. április 19. (Tanácsköztársaság. 1919. április 20. 23. sz.: A Közokt. Népb. 11. K. N. sz. rendelete.)
6. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete az eltörölt jogismereti órák felhasználásáról. 1919. április 22. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. május 2. 17. sz.: A Közokt. Üo. vezetőinek körlevelei. 28/1919-VII. sz.)
7. A VIII. kerületi Munkás- és Katonatanács rendelete a művelődési osztály felállításáról. 1919. április 23. (Hiteles másolat. — P. I. Arch. A. II. 7/21. sz.)
8. Rendelet az elemi iskolai tanítók, tanítónők és óvónők 1918-ban utalványozott, felemelt családi pótléka kifizetésének meggyorsításáról. 1919. április 28. (Hivatalos Közlöny. 1919. május 15. 21. sz.: A Közokt. Népb. 90 601. sz. rendelete az elemi iskolai tanítók, tanítónők és óvónők magasabb összegű családi pótlékának kifizetése tárgyában.)
9. Rendelet előleg folyósításáról a közszolgálati alkalmazottak részére, a tervbe vett fizetésrendezés terhére. 1919. május 6. (Hivatalos Közlöny. 1919. május 15. 21. sz.: A közokt. népbiztosnak 1919. évi 2838. eln. sz. rendelete.)
10. Rendelet az állás nélküli és menekülni kényszerült tanítók és családjaik gyors elhelyezéséről. 1919. május 21. (Hivatalos Közlöny. 1919. június 5. 24. sz.: A közokt. népbiztosnak 1919. évi 95 335. sz. rendelete az állás nélküli és menekülni kényszerült tanítók és családjaik mielőbbi gyors elhelyezése tárgyában.)
11. Rendelet a vallásfelekezetek által vezetett születési, házassági és halotti anyakönyvek beszolgáltatásáról. 1919. május 27. (Tanácsköztársaság. 1919. május 28. 54. sz.: A Belügyi Népb. 8. B. N. sz. rendelete.)

12. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete a művelődéssel kapcsolatos statisztikai adatok összeírásáról. 1919. június 24. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. július 4. 26. sz.: A Közokt. Üo. vezetőinek körlevelei. 81/1919-VII. sz.)
13. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete az iskolaépületek karbantartásáról. 1919. június 30. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. július 4. 26. sz.: A Közokt. Üo. vezetőinek körlevelei. 88/1919-VII. sz.)
14. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete az iskolai személyzet szabadságáról. 1919. július 3. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. július 11. 27. sz.: A Közokt. Üo. vezetőinek körlevelei. 92/1919-VII. sz.)
15. Rendelet a tanítók fizetésének megállapításához szükséges adatok összeírásáról. 1919. július 6. (Tanácsköztársaság. 1919. július 9. 87. sz.: A Közokt. Népb. 52. K. N. sz. rendelete.)
16. A művelődési osztályok hatásköréről szóló rendelettervezet. (Hiteles másolat. — P. I. Arch. A. II. 7/89.)

B) *Rendeletek a játékiskolákról*

17. A B. M. Kt. Közokt. Üo. 6. sz. rendelete az óvodák vezetőihez az elromlott játékok javításáról és új játékok beszerzéséről. 1919. április 3. (Bp. Népb. Hivatalos Közlönye. 1919. április 11. 14. sz.: A Közokt. Üo. vezetőinek körlevelei.)
18. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete a játékiskolák tanmenetére vonatkozó anyagok beszolgáltatásáról a Kisdedóvás Múzeuma részére. 1919. április 30. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. május 9. 18. sz.: A Közokt. Üo. vezetőinek rendeletei és körlevelei. 41/1919-VII. sz.)
19. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete a játékiskolai tanítónők szabadságáról. 1919. május 14. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. május 23. 20. sz.: A Közokt. Üo. vezetőinek rendeletei és körlevelei. 55/1919. sz.)
20. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete a játékiskolai beosztottak szabadságáról. 1919. július 5. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. július 11. 27. sz.: A Közokt. Üo. vezetőinek körlevelei. 94/1919-VII. sz.)
21. Rendelettervezet a játékiskolák és népiskolák szakfelügyelete tárgyában. (Hiteles másolat. — P. I. Arch. A. II. 7/96.)

C) *Rendeletek a népiskolákról*

22. A B. M. Kt. rendelete a napközi otthonok vezetéséről. 1919. május 14. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. május 30. 21. sz.: A Közokt. Üo. vezetőinek körlevelei. 64/1919. sz.)
23. Módosító rendelet az évvégi iskolai bizonyítványok kiállításáról. 1919. július 9. (Hivatalos Közlöny. 1919. július 24. 31. sz.: A közokt. népbiztosnak 1919. évi 126 306. sz. rendelete az évvégi osztályozásra, bizonyítványra stb. vonatkozóan 28. K. N. sz. alatt kiadott rendelet módosítása tárgyában.)

D) *Rendeletek a középiskolákról*

24. Rendelet a Magyar Iparművészet c. folyóiratnak az iskolák számára történő megrendeléséről. 1919. április 10. (Hivatalos Közlöny. 1919. május 29. 23. sz.: A közokt. népbiztosnak 1919. évi

78 406. sz. rendelete a Magyar Iparművészet c. folyóirat megrendelése tárgyában.)

25. Rendelet a középiskolai tanáregyesületek feloszlatásáról. 1919. április 15. (Hivatalos Közlöny. 1919. május 8. 20. sz.: A Közokt. Népb. 1919. évi 77 011. sz. rendelete a középiskolai tanáregyesületek feloszlatása tárgyában.)
26. Rendelet a középiskolai beiratkozások határidejéről. 1919. május 20. (Hivatalos Közlöny. 1919. június 12. 25. sz.: A közokt. népbiztos rendelete a középiskolai beiratások tárgyában.)
27. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete a tanítószemélyzet jövő iskolaévi beosztásának előkészítéséről. 1919. június 3. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. június 13. 23. sz.: A Közokt. Üo. vezetőinek körlevelei. 72/1919-VII. sz.)
28. Rendelet magánvizsgálatok engedélyezéséről. 1919. június 11. (Tanácsköztársaság. 1919. június 13. 66. sz.: A Közokt. Népb. 43. K. N. sz. rendelete.)
29. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete a bizonyítvány-kiosztás napján megtartott egészségügyi előadásról szóló jelentés beküldéséről. 1919. június 16. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. június 27. 25. sz.: Valamennyi polgári és középiskola vezetőjének. 79/1919. sz.)
30. Rendelet az érettségi vizsgálatok eltörlése következtében szükséges átmeneti intézkedésekről. 1919. június 17. (Hivatalos Közlöny. 1919. június 27. 27. sz.: A Közokt. Népb. 1919. évi 100 793. sz. rendelete az érettségi vizsgálatok eltörlése következtében szükséges átmeneti intézkedések tárgyában.)
31. Módosító rendelet a 43. K. N. sz., a polgári iskolai magánvizsgákat szabályozó rendelethez. 1919. július 15. (Tanácsköztársaság. 1919. július 16. 93. sz.: A Közokt. Népb. 59. K. N. sz. rendelete.)

E) *Rendeletek a főiskolai oktatásról*

32. Rendelet a főiskolai használatra szánt jegyzet- és tankönyvkészletek kötelező bejelentéséről. 1919. június 23. (Tanácsköztársaság. 1919. június 24. 74. sz.: A Közokt. Népb. 47. K. N. sz. rendelete.)
33. A Közokt. Népb. 87 412. sz. rendelete a polgári iskolai tanítóképzők képesítővizsgálatainak új rendjéről. 1919. április 30. (Hivatalos Közlöny. 1919. május 15. 21. sz.: A Közokt. Népb. rendelete a polgári iskolai tanító-képzők képesítővizsgálatainak új rendje tárgyában.)

II. Egyéb művelődéspolitikai rendeletek

A) *A sajtóval, a könyvkiadással és a könyvterjesztéssel kapcsolatos fontosabb rendeletek*

34. A Főváros Népbiztosságának rendelete a sajtótermékek terjesztéséről a fővárosi fürdőkben. 1919. április 7. (Bp. Népb. Hivatalos Közlönye. 1919. április 11. 14. sz.: Sajtótermékek terjesztése a főváros valamennyi fürdőjében.)
35. Rendelet a szocializált könyvkiadó szervek és a szocializált, valamint nem szocializált könyvkereskedők pénzügyeiről. 1919. május 23. (Corvina. 1919. május 30. 13—15. sz.: A Közokt.

Népb. belső rendelete: a könyvkiadó szervek, könyvelosztó üzemek és a közönség viszonyának szabályozása.)

36. Rendelet a könyvüzemek, könyvkiadók és könyvkereskedések külföldi tartozásainak bejelentéséről. 1919. június 3. (Corvina. 1919. június 10. 16. sz.: A Közokt. Népb. I. sz. belső rendelete.)
37. Rendelet a könyvüzemek és könyvkiadó vállalatok kinnlevőségeinek bejelentéséről. 1919. június 3. (Corvina. 1919. június 10. 16. sz.: A Közokt. Népb. II. sz. belső rendelete.)
38. Rendelet a könyvkereskedések, zeneműkereskedések, antikváriumok pénzkezeléséről. Dátum nélkül. (Corvina. 1919. június 10. 16. sz.: A Közokt. Népb. III. sz. belső rendelete könyvkereskedések, zeneműkereskedések, antikváriumok pénzkezelése tárgyában.)
39. Rendelet a zenemű-szortimentek leltározásáról. 1919. június 7. (Corvina. 1919. június 20. 17. sz.: A Közokt. Népb. V. sz. belső rendelete.)
40. Rendelet a könyvterjesztés lebonyolításáról. 1919. június 27. (Corvina. 1919. június 30. 18. sz.: A Közokt. Népb. X. sz. belső rendelete a könyvek behozatala tárgyában.)
41. Rendelet a könyvek bolti árának felemeléséről. 1919. július 15. (Corvina. 1919. július 20. 20. sz.: A Közokt. Népb. XIII. sz. belső rendelete a könyvek bolti árának felemelése tárgyában.)
42. Rendelet a K. N. 58. sz. rendelet 4. §-a *a)* pontjának végrehajtásáról, a tankönyvek terjesztéséről. 1919. július 18. (Corvina. 1919. július 20. 20. sz.: A Közokt. Népb. XIV. sz. belső rendelete: az 58. K. N. sz. rendelet 4. §-a *a)* pontjának végrehajtása.)
43. Rendelet a kiadott tankönyvek egy-egy példányának beszolgáltatásáról a Szellemi Termékek Országos Tanácsához. 1919. július 26. (Corvina. 1919. július 30. 18. sz.: A Közokt. Népb. IX. sz belső rendelete a kiadott tankönyvek beszolgáltatásáról a Szellemi Termékek Országos Tanácsához.)

B) *A könyvtárak, levéltárak és múzeumok tevékenységét szabályozó fontosabb rendeletek*

44. A közokt. népbiztos felhívása a vidéki munkástanácsokhoz a vidéki könyvtárak megfelelő elhelyezéséről és a vidéki gyűjtemények kötelező bejelentéséről. Dátum nélkül. (Világ. 1919. április 10. 85. sz.: A vidéki könyvtárak a proletárok kezében.)
45. A Közokt. Népb. tájékoztatója a kéthónapos könyvtárosi tanfolyamról. Dátum nélkül. (A Tanácsköztársaság Könyvtárügye. 1919. május 1.: Tájékoztató a könyvtárosi tanfolyamról.)
46. A 65. K. N. sz. rendelet végrehajtási utasítása. 1919. július 30. (Tanácsköztársaság. 1919. július 31. 106. sz.: A Közokt. Népb. 66. K. N. sz. rendelete.)

C) *A színházi, zenei, film-, képzőművészeti és sportélettel kapcsolatos rendeletek*

47. A Közokt. Népb. intézkedése a leszállított árú színházjegyek árusításáról a munkások részére. 1919. március 26. (Pesti Napló. 1919. március 27.: Intézkedés a színházjegyekről.)
48. A Közokt. Népb. 5. K. N. sz. rendelete megtiltja a színházjegyekkel való üzérkedést. 1919. április 3. (Tanácsköztársaság. 1919. április 5. 10. sz.: A Közokt. Népb. 5. K. N. sz. rendelete.)

49. A társadalmasított mozgóképüzemek politikai megbízottjának 172/1919. sz. felterjesztése a Közokt. Népb.-hoz a mozgóképszínházak kötelező engedély-díjának beszüntetéséről. 1919. április 9. (P. I. Arch. A. II. 5/1.: Rendelettervezet a mozik engedély utáni díjak fizetésének beszüntetéséről.)
50. Rendelet a sportfelszerelések elosztásáról. 1919. április 18. (Népszava. 1919. április 18.: Testnevelési Ügyek Direktóriuma I. sz. rendelete.)
51. A Társadalmasított Mozgóképüzemek Központi Üzemvezető Tanácsa politikai biztosának rendelete az alkalmazottak katonai szolgálatra való jelentkezési kötelezettségéről. 1919. május 7. (Vörös Film. 1919. május 7.: Rendelet.)
52. A Társadalmasított Mozgóképüzemek Központi Üzemvezető Tanácsának felhívása a vidéki munkástanácsokhoz a vidéki mozgóképszínházak működéséről. 1919. május 20. (Vörös Film. 1919. május 24. Felhívás a vidéki munkástanácsokhoz.)
53. A társadalmasított mozgóképüzemek termelési biztosának végrehajtási utasítása a gyermekek mozilátogatásáról. 1919. május 31. (Vörös Film. 1919. június 7. 11. sz.: Rendelet a gyermekek mozilátogatásról.)
54. A Társadalmasított Mozgóképüzemek Központi Üzemvezető Tanácsának felhívása a budapesti és vidéki mozik üzemvezetőihez a diapozitívek elosztásáról. 1919. június 7. (Vörös Film. 1919. június 7. 11. sz.: Rendeletek a budapesti és vidéki mozgóképszínházak üzemvezetőihez.)
55. A Társadalmasított Mozgóképüzemek Központi Üzemvezető Tanácsának rendelete új filmek bemutatásának tilalmáról. 1919. június 7. (Vörös Film. 1919. június 7. 11. sz.: Rendelet a film megjelentetéséről.)
56. Rendelet a zeneművek kötelező leltározásáról. 1919. június 7. (Corvina. 1919. július 10. 19. sz.: A Közokt. Népb. XI. sz. belső rendelete.)
57. Az Egyesített Filmipari és Mozgóképüzemek Tanácsának rendelete a filmlaboratóriumok új elnevezéséről. 1919. június 21. (Vörös Film. 1919. június 21.: Rendelet a filmlaboratóriumok új elnevezéséről.)
58. Rendelet a zeneművek árának emeléséről. 1919. június 24. (Corvina. 1919. június 30. 18. sz.: A Közokt. Népb. VIII. sz. belső rendelete a zeneművek áremelése tárgyában.)
59. A B. M. Kt. Közokt. Üo. rendelete lehetővé teszi, hogy az iskolai zongorákat gyakorlásra felnőttek is igénybe vehessék. 1919. július 2. (A B. M. Kt. Hivatalos Közlönye. 1919. július 11. 27. sz.: A Közokt. Üo. vezetőinek körlevelei. 93/1919.)
60. A Társadalmasított Mozgóképüzemek Központi Üzemvezető Tanácsa termelési biztosának felhívása a filmszakma összes szakszervezeteihez a szakma munkásai részére felépítendő kertváros előmunkálatairól. 1919. július 13. (Vörös Film. 1919. július 13.: Felhívás a filmszakma összes szakszervezeteihez.)
61. Rendelet az elfogyott zenei kiadványok összeírásáról. 1919. július 17. (Corvina. 1919. július 20. 20. sz.: A Közokt. Népb. XV. sz. belső rendelete a zeneművek utánnyomása tárgyában.)
62. A Közokt. Népb. rendeletkiegészítése a vidéki mozgóképszínházak államosításáról. Dátum nélkül. (P. I. Arch. A. II./ 51.)

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG IDEJÉN MEGJELENT POLITIKAI MŰVEK, TANULMÁNYOK

MARX, KARL Bér, ár, profit. Ford. Bokányi Dezső. Bp. 1919. 72 l. (Munkáskvtár. 17.); Bérmunka és tőke. Először írta Engels Frigyes. Jav. kiad. Ford. Weltner Jakab. Bp. 1919. 47 l.; A Nemzetközi Munkásszövetség első üzenete. Ford. Szabados Sándor. Bp. 1919. 16 l.; A polgárháború Franciaországban. Ford. Szabados Sándor. 3. kiad. Bp. 1919. 96 l. (Szociológiai Munkáskvtár. I. 2.) — MARX, KARL—ENGELS, FRIEDRICH: A kommunista kiáltvány. Ford. Szabados Sándor. Bp. 1919. 48 l. (Szociológiai Munkáskvtár. I. 5.) — ENGELS FRIGYES: A kommunizmus alapelvei. Ford. Garami Ernő. Bp. 1919. 40 l. (Munkáskvtár. 7.); Az utópikus és tudományos szocializmus. Ford. Bokányi Dezső. Bp. 1919. 64 l. (Munkáskvtár. 28.) — LENIN: Állam és forradalom. Ford. Rudas László. (3. kiad.) Bp. 1919. 111 l. Borítólapon: Kiad. a Magyarországi Szocialista Párt. (Kommunista kvtár.); A burzsoá és proletárdemokráciáról a 3. Internacionálé moszkvai kongresszusán. — — elvtárs előadása. Bp. 1919. 15 l. (Vörös kvtár. 1.); — — elvtárs levele az amerikai proletariátushoz. Bp. 1919. 15 l. (Vörös kvtár. 10.); Harc a kenyérért. — — elvtárs beszéde. Elmondta az orosz szovjetköztársaság birodalmi központi végrehajtó bizottságának rendkívüli ülésén. Ford. Mikes Lajos. Bp. 1919. 32 l.; A harc útja. Levél a taktikáról. Kun Béla bev. Bp. 1919. 45 l.; Két levél az amerikai munkásokhoz. Bp. 1919. 24 l.; A polgári demokrácia és a proletárdiktatúra. Ford. Hevesi Lajos. Bp. 1919. 8 l.; A szovjethatalom legközelebbi feladatai. Bp. 1919. 38 l.

ALPÁRI GYULA: Az imperializmus. Bp. 1919. 22 l. (Szociológiai Munkáskvtár. II. 7.) — BÁLINT ALADÁR: Képekről munkásoknak. Bp. [1919]. 48 l. — BOLGÁR ELEK: A kommunista kiáltvány. — — előadása 1919. június 10, 21, 28, július 2, 5 és 12-én. Bp. 1919. [Soksz.] — CZAKÓ AMBRÓ: A vallás a kommunista társadalomban. A Közoktatásügyi Népbiztosság tudományos népszerű propagandacsoportjának agitátorképző iskolájában előadta — —. Bp. 1919. 11 l. — DARVAS SIMON: Miért szükséges a proletárdiktatúra? Bp. 1919. 30 l. (Vörös kvtár. 13—14.) — DÉNES ZSÓFIA: A nő a kommunista társadalomban. Bp. 1919. 31 l. — DIENES KÁLMÁN: A proletariátus diktatúrája. A Közoktatásügyi Népbiztosság tudományos és népszerű propagandacsoportjának agitátorképző iskolájában előadta — —. Bp. 1919. 18 l. — DIENES PÁL: Tudomány és társadalom. Bp. 1919. 16 l. (Marx—Engels Munkásegyetem kiadványai. IV., Természettudományi csoport.) — [EZERKILENCSZÁZTIZENKILENC] 1919. május 1. Bp. [1919]. 8 l. — A FEJÉR MEGYEI tanácsköztársasági iskolák olvasókönyve 5. és 6. osztályos növendékek részére. Összeáll. és kiad.: a Fejér megyei művelődési biztosság. [Székesfehérvár, 1919.] 96 l. — FOGARASI BÉLA: A főiskolai oktatás reformja. Kivonat — — nak a M. T. Sz. főiskolai szakosztálya bizalmi testülete előtt, 1919. június hó 17-én tartott előadásából. Bp. 1919. 8 l. [Soksz.]; Kommunista politika, kommunista kultúra. Bp. 1919. 10 l.; Megnyitó beszéd. Előadások a történeti materializmusról. Bp. 1919. 48 l. (Marx—Engels Munkásegyetem kiadványai. I., Társadalomtudományi és közigazgatási fakultás.); A Tanácsköztársaság. A Közoktatásügyi Népbiztosság propagandaoszt. agitátorképző iskolájában előadta — —. Bp. 1919. 16 l. — GORKIJ, MAXIM: Woodrow Wilson vagy Lenin. — — felhívása. Bp. 1919. 4 l. — GYÖRGYI DÉNES: Szociális kultúra — építészet — művésznevelés. (— — felszólalása a Magyar Mérnök és Építész Egylet műépítész szakosztályának 1919. március 24-én tartott vitaülésén.) Bp. 1919. 22 l. — HAJDU PÁL előadása a Tanácsköztársaság programjáról 1919. április 15-én. Bp. 1919. [Soksz.]

— HERMANN GYŐZŐ: Földrajz. Bp. 1919. 16 l. (Marx—Engels Munkásegyetem kiadványai. IV., Természettudományi csoport.) — HOGYAN fognak élni a kommunizmusban azok, akik dolgoznak? A szellemi és fizikai munkás elhelyezkedése a kommunista társadalomban. Bp. 1919. 31 l. — JÁKÓ GÉZA: Iparművészek a szocialista társadalomban. Bp. 1919. 30 l. (Táltos kvtár. 16) — JELENTÉS a Közoktatásügyi Népbiztosság működéséről 1919. június havában. Bp. 1919. 40 l. — KASSÁK LAJOS: Levél Kun Bélához a művészet nevében. Bp. 1919. 24 l. — KAUTSKY KÁROLY: Marx gazdasági tanai. Ford. Garami Ernő. Bp. 1919. XXIV, 243 l. — [KELENNÉ Fried Jolán]: Régi és az új iskola. A népnevelés felszabadítása és a kommunista munka- és játékközösség a gyermeknevelésben. Bp. 1919. 8 l. — KENTZLER HUGÓ: Bevezetés a képzőművészetbe. Bp. 1919. 96 l. (Marx—Engels Munkásegyetem kiadványai. I., Társadalomtudományi és közigazgatási fakultás.) — KIK BÁNTJÁK a vallást? A papot meg a templomot? Megmagyarázza mindenkinek ez az okulásra íródott könyvecske. Bp. 1919. 16 l. — A KOMMUNISTA Internacionálé kiáltványa a világ proletárjaihoz. Ford. Bodó Pál. Bp. 1919. 12 l. — A KOMMUNISTA rend jólétének alapelvei. Bp. 1919. 14 l. — KOVÁCS GÁBOR: A szocializmus története. Bp. 1919. 64 l. (Marx—Engels Munkásegyetem kiadványai. I., Társadalmi és közigazgatási fakultás.) — KŐHALMI BÉLA: Mit olvassunk a szocialista irodalomból. Bp. 1919. 16 l. — A KÖZTULAJDONBA vett műkincsek első kiállítása. Bp. 1919. 99 l. — KREJCSI REZSŐ: Frankel Leó, a párizsi Commun magyar vezére. Bp. 1919. 80 l. — KROPOTKIN PÉTER: Szózat az ifjakhoz! Ford. Bodó Pál. Bp. 1919. 14 l. — KUN BÉLA: Mit akarnak a kommunisták? 4. (magyarországi) kiad. Bp. 1919. 32 l. (Kommunista kvtár.); A proletárdiktatúra és a tanítóság. Bp. 1919. 12 l. (Szociológiai Munkáskvtár. II. 4.) — LAMBRECHT KÁLMÁN: Őslénytan. Bp. 1919. 32 l. (Marx—Engels Munkásegyetem kiadványai. III., Élettudományi csoport.) — LÉKAI JÁNOS: Múlt és jövő. Bp. 1919. 8 l. — LUKÁCS GYÖRGY: Taktika és ethika. Bp. 1919. 40 l. — [MAGYARORSZÁG. Törvények. Rendeletek.] A Forradalmi Kormányzótanács és a népbiztosok rendeletei. A rendeletek tartalomjegyzékével és tárgymutatóval. 1. füzet. Bp. 1919. XIX, 160 l. — [MAGYARORSZÁG. Törvények. Rendeletek.] A Forradalmi Kormányzótanács és népbiztosságok rendeletei. Bp. 1919. Magyarországi Szocialista Párt. (Tanácsköztársasági törvénytár. Szerk. Pongrácz Jenő.) 1—5. füzet. Tartalomjegyzék és betűrendes tárgymutató a Tanácsköztársasági Törvénytár 1—3. füzetéhez. 44 l. — MAGYARORSZÁGI Rendeletek Tára. Bp. 1919. 53. folyam. IV—XII. füzet. — A MAGYARORSZÁGI Szocialista Párt IX. kerületi pártszervezete könyvtárának címjegyzéke. Bp. [1919]. 16 l. — A MAGYARORSZÁGI Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság Alkotmánya. Elfogadta a szövetséges tanácsok országgyűlése. 1919. június 23. Bp. 1919. 16 l. — MIT ADOTT a forradalom. Bp. 1919. 30 l. — MIT ADOTT a forradalom. 2. bőv. kiad. a földművesek, szellemi munkások és kisvagyonok érdekében történt intézkedések ismertetésével. Bp. 1919. 40 l. — MOLNÁR GÉZA: A zene a szocialista társadalomban. Bp. 1919. 23 l. — MÖLLER ISTVÁN: Az építészoktatás reformja. Bp. 1919. 7 l. — OLVASMÁNYOK tárgyalása az elemi iskolában. Bp. 1919. 6 l. — ORMOS EDE: 1894. április 22. a hódmezővásárhelyi munkászendülés. Bp. 1919. 47 l. — PROLETARDIKTATUR und Kultur. [Proletárdiktatúra és kultúra.] Bp. 1919. [2. lev.] — RÉVAI JÓZSEF: Polgári forradalom — proletárforradalom. Bp. 1919. 4 l.; Szabó Ervin szerepe a munkásmozgalomban. — — előadása. 1919. június 17-én. Bp. 1919. [Soksz.] — RUDAS LÁSZLÓ: A társadalom fejlődésének története. Bp. 1919. 125 l. (Szociológiai Munkáskvtár. II. 1.) — SILBER JÓZSEF: Fizikai földrajz. Bp. 1919. 32 l. (Marx—Engels Munkásegyetem kiadvá-

nyai. II., Anyagtudományi csoport.) — SZABÓ ERVIN: A tőke és a munka harca. 3. kiad. Bp. 1919. 110 l. (Kommunista kvtár.) — SZÁMTANI példatár felsőkereskedelmi iskolák számára. Bp. 1919. 27 l. — SZTRÓKAY KÁLMÁN: Miért nincs helye a vallásnak az iskolában? Bp. 1919. 15 l. — SZÜCS ADOLF: Matematika. Bp. 1919. 80 l. (Marx–Engels Munkásegyetem kiadványai. IV., Természettudományi csoport.) — A TANÁCSOK országos gyűlésének (1919. június 14—1919. június 23.) naplója. Bp. 1919. 280 l. — [TÖRTÉNELMI összefoglalások.] [1. rész.] 1. Bresztovszky Vilma: Bevezető leckék a történelem tanításához. 2. Kallós Ede: Leckék az ókor történetéből. 3. Seltmann Rezső: Leckék a feudális társadalmi rend történetéből. 4. Varjas Sándorné: Leckék az újkori kapitalizmus s a bérmunkásság korából. 5. [Kirczné] Kintzné Takács Mária: Leckék a magyar történelem tanításához. [2. rész.] 1. Kallós Ede: Leckék az ókor történetéből. 2. Seltmann Rezső: Leckék a feudális társadalmi rend történetéből. 3. Sas Andor: Leckék az újkori kapitalizmus s a bérmunkásság korából. 4. Kirczné Takács Mária: Leckék a magyar történelem tanításához. [3. rész.] 1. Révay József: Leckék az ókor történetéből. 2. Seltmann Rezső: Leckék a feudális társadalmi rend történetéből. 3. Sas Andor: Leckék az újkori kapitalizmus s a bérmunkásság korából. 4. Kirczné Takács Mária: Leckék a magyar történelem tanításához. Bp. 1919. (Melléklet a Néptanítók Lapja 17., 20. és 26. sz.-hoz.) — VADÁSZ ELEMÉR: Földtan. (A földtani megfigyelés főbb irányelvei.) Bp. 1919. 64 l. (Marx—Engels Munkásegyetem kiadványai. IV., Természettudományi csoport.) — VANDERVELDE EMIL: A művészet a burzsoá és a kommunista társadalomban. Bp. 1919. 35 l. — VARJAS SÁNDOR előadása 1919. április 20-án a tanítójelöltek szövetségében a „Kommunista társadalom és a tanítókról". [Bp. 1919.] 16 l.; Marx és Engels életrajza. A Közoktatásügyi Népbiztosság tudományos és népszerű propagandaosztályának agitátorképző iskolájában előadta — —. Bp. 1919. 27 l. — VENDL ALADÁR: Földtan. Bp. 1919. 48 l. (Marx—Engels Munkásegyetem kiadványai. IV., Természettudományi csoport.) — A Vörös Május. 1919. [Bp. 1919.] 32 l.

A KÖTET FÜGGELÉKÉBEN KÖZÖLT KORABELI JELENTÉSEK, LEVÉLTÁRI ÉS SAJTÓANYAGOK

(Zárójelben az oldalszámokat adjuk)

A Szocialista—Kommunista Munkások Magyarországi Pártjának programjából. = Népszava. 1919. június 19. (197) — Jelentés a Közoktatásügyi Népbiztosság működéséről. = Budapest, 1919. június. (198) — Javaslat a Sajtótermékek Országos Tanácsa hatáskörébe tartozó üzemek szocializálásáról. = P. I. Arch. B. M. eln. 1920—36—453—3652. (221) — Új élet a magyar irodalomban. = Az Ujság. 1919. március 25. (226) — A Közoktatásügyi Népbiztosság színházi programja. = Vörös Ujság. 1919. március 27. (227) — Forradalmi előadások a színházakban. = Az Ujság. 1919. március 27. (228) — Munkásegyetem. = Vörös Ujság. 1919. március 29. (229) — Az óvodai foglalkozások átreformálása. = Kisdednevelés. 1919. április 1. 4. sz. (230) — Mesét a proletárgyermekeknek! = Pesti Napló. 1919. április 5. (232) — Írjunk a proletároknak! = Az Ujság. 1919. április 6. (233) — Nagy Lajos: Világszemlélet az irodalomban. = Vörös Lobogó. 1919. április 10. 14. sz. (233) — Kende Ferenc: Könyvtermelés a régi és az új társadalomban. = Corvina. 1919. április 10. 10. sz. (235) — Zeneművészeti ügyek vezetése. = Népszava. 1919. április 12. (238) — Művészeti mesteriskolát állítanak fel. = Népszava. 1919. április 15. (238) — Közművelődési könyvtár-hálózat kiépítése a

Szabó Ervin Könyvtár keretében. = A Tanácsköztársaság Könyvtárügye. 1919. május 1. 1. sz. (238) – A szocializmus magvetői. = Vörös Ujság. 1919. április 16. (239) – A jövő irodalma. = Pesti Hírlap. 1919. április 18. (241) – Vidéki műkincsek Budapesten. A vidéki magángyűjtemények szocializálása. = Az Ujság. 1919. április 22. (242) – Munkát kapnak az írók. = Fáklya. 1919. április 25. (244) – Az írói honoráriumok. = Fáklya. 1919. április 26. (244) – Megnyílik a Munkásegyetem. = Vörös Ujság. 1919. április 26. (245) – Erődi Jenő: A színészeti múzeumról. = Színházi Élet. 1919. április 27. 17. sz. (246) – Turchányi Gyula: Moziszínészképző iskola. = Képes Mozivilág. 1919. április 27. 8. sz. (247) – Bresztovszky Vilma: A történelem az új iskolában. = Fáklya. 1919. április 29. (247) – A szellemi termelés központosítása. = Corvina. 1919. április 30. 11–12. sz. (248) – Tájékoztató a könyvtárosi tanfolyamról. = A Tanácsköztársaság Könyvtárügye. 1919. május. 1. 1. sz. (250) – Proletár képzőművészeti tanműhely. = Népszava. 1919. május 4. (253) – Az ifjúmunkások művészeti nevelése. = Fáklya. 1919. május 8. (254) – Az analfabétákról. = Néptanítók Lapja. 1919. május 8. 18–19. sz. (255) – Megalakul az írók szakszervezete. = Fáklya. 1919. május 9. (256) – Öt mozgóképszínház a proletárgyermekeknek. = Vörös Film. 1919. május 10. (258) – Az írók direktóriuma és választmánya. = Népszava. 1919. május 11. (259) – Móricz Zsigmond: Ötszázötven magyar író. = Pesti Hírlap. 1919. május 11. (259) – Megalakult az írók szakszervezete. = Az Ujság. 1919. május 13. (261) – A Képzőművészeti Főiskola új tanítói. = Vörös Ujság. 1919. május 13. (262) – A sportdirektórium építési programja. = Népszava. 1919. május 25. (262) – Dienes László: Könyvtárak a Tanácsköztársaságban. = A Munka. 1919. május 28. 35. sz. (265) – A könyv- és zeneműkiadó üzemekbe, a szortiment- és antikvárkereskedő üzemekbe kinevezett üzemi biztos és ellenőrző bizalmi személy, valamint az ellenőrző munkástanács feladata és kötelessége. = Corvina. 1919. május 30. 13–15. sz. (267) – Kőhalmi Béla: A Közkönyvtárak Gyűjtő és Elosztó Telepe. = A Munka. 1919. május 31. 38. sz. (269) – Gyári munkáskönyvtárak. = A Tanácsköztársaság Könyvtárügye. 1919. június 1. 2–3. sz. (271) – Hét film Szovjet-Oroszországból. = Vörös Film. 1919. június 7. 11. sz. (272) – A budapesti gyermekmozik. = Vörös Film. 1919. június 7. 11. sz. (273) – Könyvüzemi előadások. = Corvina. 1919. június 10. 16. sz. (274) – A köztulajdonba átvett műtárgyak kiállítása. = Népszava. 1919. június 15. (276) – Levél a Keletázsiai Művészeti Múzeum szervezéséről. = P. I. Arch. Tagyob. 3/8. 17. l. (277) – Kormányzótanácsi jegyzőkönyvi kivonat az írók, tudósok és művészek dolgozószobáinak rekvirálás alóli mentesitéséről. = Hiteles jegyzőkönyvi kivonat. O. L. K. N. 1919. V–27–157 453. (278) – Az írói direktórium javaslata az írók rendszeres előleggel való ellátására, a könyvkiadási és színdarabvásárlási honoráriumok rendjére. = P. I. Arch. Tagyob. 3/2. 1919. július 22. (278) – László Artúr: A találmányi ügyek új elintézési módja. = Szociális Termelés. 1919. július 20. 11. sz. (285) – Harmincöt magyar film. = Vörös Film. 1919. július 20. (288) – Fogarasi Béla: A tudományos irodalom fejlesztése. = Vörös Ujság. 1919. július 30. (290) – Bányai Géza: A tankönyvkiadás egységesítése. III. = Corvina. 1919. július 30. 21. sz. (291) – A gyári munkáskönyvtárak ügye. = A Tanácsköztársaság Könyvtárügye. 1919. július. 4. sz. 6. l. (293) – A nyolcosztályú népiskola. = Vörös Ujság. 1919. augusztus 3. (294) – Az Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézet jelentése. = Kőhalmi Béla magángyűjteményéből. (295)

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG IDEJÉN MEGJELENT FONTOSABB KÖZOKTATÁSÜGYI CIKKEK

A) *Cikkek az oktatási és nevelési intézmények államosításáról, igazgatásáról, a tanítóság világnézeti átképzéséről, a pedagógusok fizetéséről s az állam és az egyház különválasztásáról*

A forradalom iskolája. = Népszava. 1919. március 26. — Eltörölték a vallásoktatást. = Az Ujság. 1919. március 28. — Az oktatás államosítása. = Uo. 1919. március 30. — Az államé lett az iskola. = Pesti Napló. 1919. március 30. — Az állami közoktatás. = Népszava. 1919. április 1. — A templomokat nem rekvirálják. = Világ. 1919. április 1. — Az új iskola. = Vörös Ujság. 1919. április 3. — A Közoktatásügyi Népbiztosság ügybeosztása. = Világ. 1919. április 4. — Mindenki ingyen tanulhat. = Az Ujság. 1919. április 5. — Nincs tandíj. = Pesti Napló. 1919. április 5. — Új kultúra, új iskola. = Pesti Hírlap. 1919. április 9. — A fővárosi iskolák megnyitása. = Vörös Ujság. 1919. április 10. — Az új iskola. = Népszava. 1919. április 11. — Újítások az iskolában. = Pesti Hírlap. 1919. április 11. — Vallás és család. = Világ. 1919. április 18. — A vallás. = Népszava. 1919. április 18. — A vallás szabad. = Az Ujság. 1919. április 18. — Kommunista iskolapolitika. = Fáklya. 1919. április 24. — Vallás és vallásoktatás. = Vörös Ujság. 1919. április 25. — A közoktatásügy átszervezése. = Új Korszak. 1919. április 25. 8—9. sz. — Vallás és vallástanítás. = Pesti Hírlap. 1919. április 25. — A történelmi oktatás új szelleme. = Fáklya. 1919. április 27. — Nagy László: Gyermektanulmányi pedagógiai múzeumokat szerveznek. = Uo. 1919. április 29. — Kelen Ferenc: A kultúrpolitikai és nevelésügyi ügyosztály munkaköre. = Uo. 1919. április 30. — Tanerők nem fizetnek nyugdíj-járulékot. = Magyarország. 1919. május 1. — A tanító-alkalmazottak új illetményei. = Új Korszak. 1919. május 9. 10. sz. — Nagy László: Az egyéni nevelés az iskolában. = Fáklya. 1919. május 13. — A tanító-alkalmazottak fizetésrendezése. = Néptanítók Lapja. 1919. május 15. 20. sz. — A vallás — magánügy. = Vas- és Fémmunkások Lapja. 1919. május 16. 21. sz. — A közoktatás programja. = Vörös Ujság. 1919. május 24. — Zigány Zoltán: A közoktatás munkaprogramja. = Néptanítók Lapja. 1919. június 5. 22—23. sz. — A közoktatásügy. = Szociális Termelés. 1919. június 18. 7. sz. — Laikusok iskolalátogatása. = Néptanítók Lapja. 1919. június 19. 24—25. sz. — Új tanítói fizetések. = Új Korszak. 1919. június 20. 13. sz. — A tanítóság szociális nevelése. = Uo. — Somogyi Béla: Laikusok az iskolában. = Uo. — Kunfi elvtárs a tanítóság feladatairól. = Vörös Ujság. 1919. június 21. — Tanítók vizsgája a társadalmi ismeretekből. = Uo. 1919. június 22. — Jelentés a Közoktatásügyi Népbiztosság működéséről. = Néptanítók Lapja. 1919. június 26. 26. sz. — A tanítóság szocialista nevelése. = Uo. — Somogyi Béla: Népoktatásunk legsürgősebb feladatai. = Népszava. 1919. június 28. — A tanítók átképzése. = Uo. 1919. július 2. — Az iskola a kapitalista államban. = Uo. 1919. július 4. — A tanító-alkalmazottak fizetése. = Új Korszak. 1919. július 4. 14. sz. — A tanítóság feladata. = Vörös Ujság. 1919. július 5. — A tanítók átképzése. = Népszava. 1919. július 18. — A tanítók új munkadíja. = Szociális Termelés. 1919. július 20. 11. sz. — Fáber Oszkár: Mire kell az egyházak vagyona? = Népszava. 1919. július 24. — „A tanítók átképzése." = Uo. 1919. július 25. — Az iskolakötelezettség végrehajtása. = Új Korszak. 1919. július 25—augusztus 1. 15—16. sz.

B) *Cikkek a játékiskolákról*

Az óvodai foglalkozások átreformálása. = Kisdednevelés. 1919. április 1. 4. sz. — Újjászervezés. = Uo. — Hozzászólás a reformeszmékhez. = Uo. — A játékiskola. = Uo. 1919. május 1. 5. sz. — Hozzászólás a kisdednevelés reformálásához. = Uo. — Egészség. = Uo. — Neumann Hilda: A kisdedóvó átreformálása. = Fáklya. 1919. május 6. — A játékiskolákból. = Új Korszak. 1919. június 6. 12. sz. — Szabadságot a játékiskolai tanítónőknek. = Uo. 1919. június 20. 13. sz. — A játékiskolák. = Uo. — Pártos Zoltán: A kötelező játékiskola ellen. = Vörös Ujság. 1919. július 2. — Szükség van-e játékiskolákra? = Új Korszak. 1919. július 4. 14. sz.

C) *Cikkek a népiskolákról*

Mesét a proletárgyermekeknek! = Pesti Napló. 1919. április 5. — Kommunista kultúra. A Tanácsköztársaság a proletárgyermekek kultúrájáért. = Vörös Ujság. 1919. április 6. — Az első gyermek-mesedélután. = Az Ujság. 1919. április 6. — Könyveket és játékszereket a proletárgyermekeknek. = Pesti Napló. 1919. április 10. — Az új iskola. = Uo. 1919. április 11. — Meseelőadások az iskolában. = Vörös Ujság. 1919. április 15. — Egységesítik a népiskolákat. = Fáklya. 1919. április 20. — Mesedélután a Park klubban. = Az Ujság. 1919. április 22. — Bartos Erzsébet: Az új iskola. = Fáklya. 1919. április 25. — Bresztovszky Vilma: A történelem az új iskolában. = Uo. 1919. április 29. — Erdei és kerti napközi otthonok Budapesten és környékén. = Néptanítók Lapja. 1919. május 8. 18—19. sz. — Mesedélután Budapesten és környékén. = Pesti Napló. 1919. május 14. — A proletárgyermekek mesedélutánja. = Az Érdekes Ujság. 1919. május 22. 20. sz. — Új tankönyvek. = Új Korszak. 1919. június 6. 12. sz. — A jövő tankönyvei. = Uo. — A játéktér fölkutatása. = Népszava. 1919. június 19. — Mese-pályázat. = Új Idők. 1919. július 10. 2. sz. — Bányai Géza: A tankönyvkiadás egységesítése. = Corvina. 1919. július 10. 19. sz. — A proletárgyermekek erdei iskolája. = Az Érdekes Ujság. 1919. július 25. 29. sz. — Bányai Géza: A tankönyvkiadás egységesítése. II. rész. = Corvina. 1919. július 20. 20. sz. — Bánya. Géza: A tankönyvkiadás egységesítése. III. rész. = Uo. 1919. július 30. 21. sz. — A nyolc osztályú népiskola. = Vörös Ujság. 1919. augusztus 3.

D) *Cikkek a középiskolákról*

Diákok a proletárdiktatúráért. = Az Ujság. 1919. március 25. — Fénysugarak az iskolában. = Uo. 1919. április 4. — Felhívás a diákokhoz. = Világ. 1919. április 9. — Az újpesti szocialista diákok és ifjúmunkások. = Vörös Ujság. 1919. április 22. — A Magyarországi Tanítók Szakszervezete ifjúmunkás-szakosztálya . . . = Uo. — Propaganda az iskolában. = Uo. 1919. május 6. — Szocialista fegyelem a középiskolában. = Az Ifjú Proletár. 1919. május 11. 16. sz. — Somogyi Béla: Mezőgazdasági népoktatási problémák. = Népszava. 1919. május 29. — Két okos rendelet. = Néptanítók Lapja. 1919. július 10. 27—28. sz.

E) *Cikkek az egyetemi és főiskolai oktatásról*

A főiskolai hallgatók tanulmányi segélyt kapnak. = Népszava. 1919. március 23. — Autonómiát kaptak a diákok. = Az Ujság. 1919. március 23. — A szocialista diákok a közoktatási népbiztosnál. = Népszava. 1919. március 25. — Munkásegyetem. = Vörös Ujság. 1919.

március 29. — Felfüggesztették az ellenforradalmár egyetemi tanárok működését. = Pesti Napló. 1919. április 2. — Az egyetem reformja. = Az Ujság. 1919. április 3. — Az új egyetem. = Világ. 1919. április 7. — A tudományegyetem átadása a tudománynak. = Vörös Ujság. 1919. április 8. — Az első magyar egyetemi tanárnő előadása. = Pesti Napló. 1919. április 10. — Ruhát kapnak a szegénysorsú diákok. = Uo. 1919. április 16. — Megnyílik a munkásegyetem. = Vörös Ujság. 1919. április 26. — Műszaki ifjúmunkások. = AMOSZ. 1919. május 1. — Az új közgazdasági főiskola. = Fáklya. 1919. május 3. — Felhívás a Marx—Engels Munkásegyetemen való jelentkezésre. = Népszava. 1919. május 3. — Munkásegyetem. = Vörös Ujság. 1919. május 6. — A főiskolai tankönyvekkel való üzérkedés megszüntetése. = Pesti Napló. 1919. május 7. — A főiskolai oktatás reformja. = Uo. 1919. május 9. — A főiskolai oktatás reformja. = Az Ujság. 1919. május 11. — Előadások a Marx—Engels Egyetemen. = Népszava. 1919. május 15. — Élet a Munkásegyetemen. = Vörös Ujság. 1919. május 23. — Kertészeti főiskolát állítanak fel. = Uo. 1919. június 22. — Sárközi József: A művészettörténet tanítása a Műegyetemen. = Szociális Termelés. 1919. július 2. 9. sz. — Közgazdasági Főiskola. = Uo. 1919. július 20. 11. sz. — Marx—Engels Munkásegyetem. = Vörös Ujság. 1919. július 25. — A túlzsúfolt egyetem. = Népszava. 1919. augusztus 1.

F) *Cikkek az ifjúmunkás-oktatásról*

Az ifjúmunkásság fölszabadulása. = Az Ifjúmunkás. 1919. április 1. 7. sz. — Ifjúmunkások! Tanoncok! Testvérek! = Uo. — Ifjú proletár. = Vörös Ujság. 1919. április 3. — Az ifjú proletárok védelme. = Uo. 1919. április 4. — Ifjúmunkások. = Világ. 1919. április 17. — Néhány szó az ifjúmunkások művészeti neveléséről. = Az Ifjú Proletár. 1919. április 27. 14. sz. — A Közoktatásügyi Népbiztosság ifjúmunkás propagandaügyosztálya . . . = Vörös Ujság. 1919. április 27. — Az ifjúmunkások művészetre nevelése. = Az Ujság. 1919. április 30. — Ifjúmunkások a múzeumban. = Az Ifjú Proletár. 1919. május 5. 15. sz. — Az ipari szakoktatás jövőjéről. = Szociális Termelés. 1919. július 2. 9. sz. — Beszámoló az oktatásügyről. = Szakszervezeti Értesítő. 1919. július 5. 12. sz. — Az ifjúmunkások munkaideje és fegyelmi büntetése. = Vörös Ujság. 1919. július 12. — Új rendelet az ifjúmunkások munkaidejéről. = Az Ifjú Proletár. 1919. július 20. — Az ifjúmunkások oktatásának reformja. = A Munka. 1919. július 24. 83. sz.

G) *Cikkek az iskolán kívüli oktatásról*

Tanfolyamok a fővárosi tisztviselők és oktatók részére. = Pesti Napló. 1919. április 4. — A kommunizmus tudományos propagandája. = Világ. 1919. április 6. — A Vörös Őrség oktatási osztálya. = Pesti Hírlap. 1919. április 11. — A szocializmus magvetői. = Vörös Ujság. 1919. április 16. — Analfabéta-oktatás. = Világ. 1919. április 17. — A Munkástovábbképző világszemléleti osztálya. = Pesti Napló. 1919. április 18. — Agitátoriskola. = Népszava. 1919. április 18. — Tanulni, művelődni. = Világ. 1919. április 19. — Az analfabéták oktatása. = Az Ifjú Proletár. 1919. április 20. 13. sz. — A szocializmus állami propagandája. = Népszava. 1919. április 29. — Szabó Jenő: Munkásoktatás. = AMOSZ. 1919. május 1. — Oktatószervezetet állítanak fel a belügyi közigazgatási alkalmazottak részére. = A Munka. 1919. május 7. 17. sz. — Alexay Anna: Az analfabétákról. A kormányzótanács LXXIX. számú rendeleté-

hez. = Néptanítók Lapja. 1919. május 8. 18—19. sz. — A felnőttek oktatása. = Fáklya. 1919. május 9. — A felnőttek oktatása. = Népszava. 1919. május 10. — A szellemi proletárok kiképzése gyakorlati pályákra. = A Munka. 1919. május 13. 22. sz. — Analfabéta-tanfolyamok. = Vörös Ujság. 1919. május 18. — Felnőtt analfabéták oktatása. = Új Korszak. 1919. május 23. 11. sz. — A szocializmus állami propagandája. = Uo. — A propagandacsoport oktató-központot állít fel. = Vörös Ujság. 1919. május 28. — A propaganda új irányai. = A Munka. 1919. június 5. 42. sz. — Felvilágosító munka vidéken. = Uo. 1919. június 25. 58. sz. — Mezőgazdasági szakiskola Albertfalván. = Vörös Ujság. 1919. július 22. — A pártiskola új programja. = Uo. 1919. július 31. — Szocialista oktató tanfolyamok a szakszervezetekben. = A Munka. 1919. augusztus 1. 90. sz.

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG IDEJÉN MEGJELENT EGYÉB FONTOSABB MŰVELŐDÉSPOLITIKAI CIKKEK

A) *A sajtóval, a könyvkiadással és a könyvterjesztéssel foglalkozó cikkek*

Sajtódirektórium. = Népszava. 1919. március 23. — Az újságírók is csatlakoztak a szocialista párthoz. = Uo. 1919. március 25. — Új szocialista napilapok. = Az Ujság. 1919. április 3. — Kende Ferenc: Könyvtermelés a régi és az új társadalomban. = Corvina. 1919. április 10. 10. sz. — Az újságok bejelentése. = Népszava. 1919. április 15. — Az újságíró-szakszervezet közgyűlése. = Uo. 1919. április 22. — Az állam mint kéziratvásárló. = Corvina. 1919. április 30. 11—12. sz. — A szellemi termelés központosítása. = Uo. — Cholnoky László: A jó könyv. = Az Érdekes Ujság. 1919. május 1. 17. sz. — A könyv a dolgozó népé. = Vörös Ujság. 1919. május 7. — A jó könyv. = Az Érdekes Ujság. 1919. május 8. 18. sz. — Csák Zoltán: A proletár könyve. = Magyarország. 1919. május 14. — Milyen lesz a jövő könyvtermelése. = A Munka. 1919. május 15. 24. sz. — A nyomdák szocializálása. = Uo. 1919. május 17. 26. sz. — Miklós Jenő: A jó könyv. = Az Érdekes Ujság. 1919. május 22. 20. sz. — A jó könyv. = Uo. 1919. május 29. 21. sz. — A könyv- és zeneműkiadó üzemekbe, a szortiment- és antikvárkereskedő üzemekbe kinevezett üzemi biztos és ellenőrző bizalmi személy, valamint az ellenőrző munkástanács feladata és kötelessége. = Corvina. 1919. május 30. 13—15. sz. — Földi Mihály: A jó könyv. = Az Érdekes Ujság. 1919. június 5. 22. sz. — Könyvüzemi előadások. = Corvina. 1919. június 10. 16. sz. — Az a sok röpirat. = Vörös Ujság. 1919. június 12. — Vajda Ernő: A jó könyv. = Az Érdekes Ujság. 1919 június 12. 23. sz. — Kalmár Simon: Marx gazdasági tanai. = Népszava. 1919. június 19. — Cholnoky László: A jó könyv. = Az Érdekes Ujság. 1919. június 19. 24. sz. — Bán Ferenc: A jó könyv. = Uo. 1919. június 26. 25. sz. — Bresztovszky Ede: Szocialista szépirodalom. = Népszava. 1919. július 2. — A világirodalom a kultúra szolgálatában. = Vörös Ujság. 1919. július 2. — Aranyossi Pál: A jó könyv. = Az Érdekes Ujság. 1919. július 3. 26. sz. — Milyen könyveket adjunk a gyermekeknek? = Népszava. 1919. július 3. — Fölbomlott az újságírók szakszervezete. = Uo. 1919. július 9. — Bálint Aladár: A jó könyv. = Az Érdekes Ujság. 1919. július 10. 27. sz. — Megindulnak a vonatokon a mozgó propagandakocsik. = Vörös Ujság. 1919. július 17. — Erdősi Dezső: A jó könyv. = Az Érdekes Ujság. 1919. július 18. 28. sz. — Guttmann Henrik: Legfelsőbb Tudományos Irodalmi Tanács. (Javaslat.) = Szociális Termelés. 1919. július 27.

12. sz. — Zádor Jenő: A jó könyv. = Az Érdekes Ujság. 1919. július 25. 29. sz. — Fogarasi Béla: A tudományos irodalom fejlesztése. = Vörös Ujság. 1919. július 30. — Miklós Jenő: A jó könyv. = Az Érdekes Ujság. 1919. július 31. 30. sz.

B) *A könyvtárakkal, levéltárakkal, múzeumokkal, tudományos intézetekkel foglalkozó cikkek*

Új rend a múzeumokban. = Népszava. 1919. március 23. — Szabó Ervin emlékezete. = Az Ujság. 1919. március 28. — Múzeumi problémák. = Vörös Ujság. 1919. március 28. — Leltározzák a mágnás urak kastélyát. = Az Ujság. 1919. március 29. — A proletárság múzeuma. = Hétfői Ujság. 1919. március 31. 1. sz. — A klubokból és főuri palotákból kerületi könyvtárak lesznek. = Vörös Ujság. 1919. április 7. — A közoktatásügyi népbiztos művészeti és múzeumi politikai megbízottja. = Pesti Napló. 1919. április 11. — Gyári munkáskönyvtárak. = Vörös Ujság. 1919. április 12. — Végre! = Uo. 1919. április 16. — Átszervezik a Tudományos Akadémiát. = Világ. 1919. április 16. — Megújhodik a tudomány. = Uo. — A Magyar Tudományos Akadémia sorsa. = Népszava. 1919. április 16. — Magyar Tudományos Akadémia. = Pesti Hírlap. 1919. április 16. — Budapest könyvtárügyének kiépítése. = Pesti Napló. 1919. április 16. — Fogarasi Béla: A tudományos kutatás jövőjéről. = Fáklya. 1919. április 24. — A Fővárosi Múzeum összegyűjti a forradalom ereklyéit. = A Munka. 1919. április 29. 11. sz. — Az új Fővárosi Múzeum. = Vörös Ujság. 1919. április 30. — Múzeumok a kultúra szolgálatában. = Uo. 1919. május 3. — Kőhalmi Béla: Új könyvtárosnemzedék képzése. = Fáklya. 1919. május 4. — Dienes László: A kommunista könyvtárpolitika. = Vörös Ujság. 1919. május 4. — Természetrajzi múzeumaink. = *Magyarország. 1919. május 4.* — Az *új Természet*rajzi Múzeum tervezete. = Fáklya. 1919. május 7. — Könyvtárat kaptak az ifjúmunkások. = Az Ifjú Proletár. 1919. május 11. 16. sz. — Könyvtárak a Tanácsköztársaságban. = A Munka. 1919. május 28. 35. sz. — Kommunista proletármúzeum. = Népszava. 1919. május 29. — Révész Mihály: Kommunista proletármúzeum. = Uo. 1919. május 31. — A Közkönyvtárak Gyűjtő és Elosztó Telepe. = A Munka. 1919. május 31. 38. sz. — Gyári munkáskönyvtárak. = A Tanácsköztársaság Könyvtárügye. 1919. június 1. 2—3. sz. — Múzeumi munkástanfolyamok. = Vörös Ujság. 1919. június 3. — Közkönyvtárak szervezése. = Corvina. 1919. június 10. 16. sz. — Proletármúzeum. = Népszava. 1919. június 14. — A történelmi materializmus kutatóintézete. = Vörös Ujság. 1919. június 18. — A Gyermektanulmányi Múzeum kérelme. = Néptanítók Lapja. 1919. július 24. 29—30. sz. — Természettudományi Múzeum a Vérmezőn. = A Munka. 1919. július 29. 87. sz.

C) *A műszaki tudományokkal, találmányokkal foglalkozó cikkek*

A fejmunkások foglalkoztatása. = Az Ujság. 1919. március 29. — A mérnök hivatása a kommunista társadalomban. = AMOSZ. 1919. május 1. 1. sz. — Elkészült az építészek katasztere. = Magyarország. 1919. május 7. — A Tanácsköztársaság jutalmazza a feltalálókat. = A Munka. 1919. május 9. 18. sz. — Találmány- és kísérletügy. = Szociális Termelés. 1919. május 10. 2. sz. — Találmányok. = Uo. 1919. május 17. 3. sz. — Találmányi és kísérletügyi munkaprogram. = Vörös Ujság. 1919. május 20. — A Tanácsköztársaság jutalmazza a föltalálókat. = Vas- és Fémmunkások Lapja. 1919. május 23. 21. sz. — Mérnök és

munkás. = Vörös Ujság. 1919. május 31. — A mérnökök helyzete a szakszervezeti mozgalomban. = AMOSZ. 1919. június 1. 2—3. sz. — Mérnök-kataszter. = Uo. — Hevesi Gyula: A tudomány és technika szerepe a kommunista társadalomban. = Szociális Termelés. 1919. június 4. 5. sz. — Találmány- és kísérletügyi rendelkezések. = Uo. 1919. június 11. 6. sz. — Feltalálók a kommunista társadalomban. = Uo. 1919. június 25. 8. sz. — A mérnök munkaköre a termelésben. = AMOSZ. 1919. június 25. 4. sz. — Felhívás a gyári titkok bejelentése tárgyában. = Szociális Termelés. 1919. július 13. 10. sz. — László Artúr: A találmányi ügyek új elintézési módja. = Uo. 1919. július 20. 11. sz. — A Műszaki Tanács megalakulása. = Népszava. 1919. július 26.

D) *A színházi, zenei, film-, irodalmi, képzőművészeti és sportélettel foglalkozó cikkek*

Kezdődik a kommunista kultúra. = Vörös Ujság. 1919. március 23. — Szocialista szellemi kultúra. = Népszava. 1919. március 23. — A színházak államosítása. = Az Ujság. 1919. március 23. — Proletárdiktatúra = Mozgófénykép Híradó. 1919. március 23. 12. sz. — Szocializálás. = Pesti Hírlap. 1919. március 23. — Vitaest a régi képviselőházban. = Mozgófénykép Híradó. 1919. március 23. 12. sz. — Megalakult a Szocialista Irodalmi, Művészeti és Tudományos Társaság. = Népszava. 1919. március 25. — Új élet a magyar irodalomban. = Az Ujság. 1919. március 25. — A színházak kommunizálása. = Pesti Napló. 1919. március 25. — A színházakról. = Az Ujság. 1919. március 25. — A műsor megváltoztatása. = Uo. — A színházak szocializálása. = Népszava. 1919. március 25. — Magyarázó felolvasások. = Magyarország. 1919. március 26. — Író és közönség. = Uo. — A színházak műsordarabjai. = Pesti Hírlap. 1919. március 26. — A színház a proletárkultúra szolgálatában. = Az Ujság. 1919. március 26. — A Közoktatásügyi Népbiztosság színházi programja. = Vörös Ujság. 1919. március 27. — Képzőművészek szervezkedése. = Pesti Napló. 1919. március 27. — A mozi is a proletárkultúráé lesz. = Népszava. 1919. március 27. — Az új színház. = Pesti Napló. 1919. március 27. — Forradalmi előadások a színházakban. = Az Ujság. 1919. március 27. — A Thália újjáébredése. = Uo. — Nagy Lajos: Proletárirodalom. = Vörös Lobogó. 1919. március 28. 13. sz. — A művészet vonata. = Népszava. 1919. március 28. — Vörös Színház. = Pesti Napló. 1919. március 28. — A munkásközönség diadalmas bevonulása a színházakba. = Az Ujság. 1919. március 28. — Zenekultúránk feladata a kommunista államban. = Vörös Ujság. 1919. március 28. — Proletárdiktatúra és kultúra. = Népszava. 1919. március 29. — Műkincsek leltározása. = Pesti Napló. 1919. március 29. — A proletárok színháza. = Vörös Ujság. 1919. március 29. — Megnyílt a munkás-jegyiroda. = Pesti Napló. 1919. március 30. — Lefoglalt műkincsek. = Uo. — A munkásszínház. = Újpesti Munkás. 1919. március 30. 13. sz. — Kosztolányi Dezső: Az új színház. = Színházi Élet. 1919. március 30—április 5. 13. sz. — Kalotai László: Lukács György közoktatásügyi helyettes népbiztos a kommunizált színházak jövőjéről. = Uo. — Nagy Lajos: A kommunista irodalom. = Uo. — Dr. Marton Miksa: A nép színháza. = Uo. — Kultúrát a falunak. = Pesti Hírlap. 1919. április 1. — Magyar Lajos: Az irodalom a Tanácsköztársaságban. = Az Ember. 1919. április 1. 27. sz. — Móricz Zsigmond: Új közönség = Uo. — A testnevelés reformja. = Pesti Napló. 1919. április 1. — Mi a proletárkultúra. = Vörös Ujság. 1919. április 2. — Kastélyok. = Magyarország. 1919.

április 2. — Magyarország műkincsei közkézen. = Vörös Ujság. 1919. április 2. — Molnár Antal: Zeneművészet a szocialista társadalomban. = Pesti Hírlap. 1919. április 2. — Mi lesz az írókkal? = Magyarország. 1919. április 3. — Katonai sportdirektórium. = Pesti Napló. 1919. április 3. — Nagy, vidéki művészkörút. = Uo. — Az embersport jövője a kommunista államban. = Sportképek. 1919. április 4. 4. sz. — Bokányi Dezső beszéde a magyar sport újjászervezéséről. = Uo. — Vöröskatonanap a mozikban. = Pesti Hírlap. 1919. április 4. — Kísérleti színpad. = Vörös Ujság. 1919. április 4. — Írjunk a proletároknak. = Az Ujság. 1919. április 6. — Mit játszanak a proletárdiktatúra színházaiban? = Színházi Élet. 1919. április 6—12. 14. sz. — Tánctanítás az iskolában. = Pesti Napló. 1919. április 9. — A Vörös Katonák Központi Sportbizottsága a Hadügyi Népbiztosságnak. = Uo. — Nagy Lajos: Világszemlélet az irodalomban. = Vörös Lobogó. 1919. április 10. 14. sz. — Szocializált zeneoktatás. = Uo. — Uitz Béla: Diktatúra kell. = Vörös Ujság. 1919. április 10. — Hevesi Iván: Tömegkultúra — tömegművészet. = Ma. 1919. április 10. 4. sz. — Felhívás az írókhoz. = Pesti Hírlap. 1919. április 10. — Zene a munkásoknak és gyerekeknek. = Pesti Napló. 1919. április 10. — Művészeti és múzeumi direktórium. = Pesti Hírlap. 1919. április 11. — Színészek a kellő helyen. = Uo. — Zeneművészeti ügyek vezetése. = Népszava. 1919. április 12. — V. R.: Új mozgóképszínházakat. = Vörös Film. 1919. április 12. 2. sz. — Apor Dezső: Film a népoktatás szolgálatában. = Uo. — Az irodalom a kommunista társadalomban. = Vasárnapi Ujság. 1919. április 13. 14—15. sz. — Lukács György közoktatásügyi népbiztos a jövő színházáról. = Világ. 1919. április 13. — K. L.: Színésznők, színészek toboroztak. = Színházi Élet. 1919. április 13—19. 15. sz. — Művészeti mesteriskolát állítanak fel. = Népszava. 1919. április 15. — Operaelőadás a proletárgyermekeknek. = Vörös Ujság. 1919. április 15. — Kéri Pál: Mácza! = Az Ember. 1919. április 15. 29. sz. — Móricz Zsigmond: Magyarország a béke útján. = Pesti Hírlap. 1919. április 15. — Letörni a kultúr-ellenforradalmat. = Vörös Ujság. 1919. április 16. — Móricz Zsigmond: Virágnyílás. = Pesti Hírlap. 1919. április 16. — Nagy Lajos: Hogyan fizette a tőkés társadalom az íróit? = Vörös Lobogó. 1919. április 17. 15. sz. — Az Országos Színészegyesület feloszlása. = Pesti Hírlap. 1919. április 17. — Vajda László: Az irodalmi és színházi bizottság munkája. = Vörös Lobogó. 1919. április 17. 15. sz. — A munkások gyermekszínháza. = Pesti Hírlap. 1919. április 17. — A testnevelés újjászervezése. = Népszava. 1919. április 17. — Móricz Zsigmond: Magyarországon nem hal éhen senki. = Pesti Hírlap. 1919. április 17. — Oszkár Ferenc: Irodalmi lehetőségek a kommunista társadalomban. = Vörös Lobogó. 1919. április 17. 15. sz. — A jövő irodalma. = Pesti Hírlap. 1919. április 18. — Nyilatkozatok. A pártvezetőség határozata és Lukács György elvtárs közlése. = Népszava. 1919. április 18. — A közoktatásügyi kormány irodalmi programja. = Világ. 1919. április 18. — Az irodalom problémája a kommunista államban. = Az Ujság. 1919. április 18. — A kommunizmus és a művészet sorsa. = Vas- és Fémmunkások Lapja. 1919. április 18. 16. sz. — Lukács György: A kultúra tényleges birtokbavétele. = Fáklya. 1919. április 20. — Új gyermekszínház. = Pesti Napló. 1919. április 20. — Pályát az ifjúmunkásoknak! = Az Ifjú Proletár. 1919. április 20. 13. sz. — Bródy Sándor: A fiatalok jövendője. = Színházi Élet. 1919. április 20—26. 16. sz. — Molnár Sándor: Utazás a színházi pénztárak körül. = Uo. — Balázs Béla: A nép színháza. = Fáklya. 1919. április 22. — Vidéki műkincsek Budapesten. = Az Ujság. 1919. április 22. — Sportünnepek május 1-én. = Pesti Napló. 1919. április 23. — A központi katonai sport-

bizottság ülése. = Uo. — Bartók Béla szerzői estje. = Magyarország. 1919. április 23. — Direktórium a testnevelés élén. = Sportképek. 1919. április 24. 7. sz. — A testnevelési direktórium hatásköre. = Pesti Napló. 1919. április 24. — Dr. Szerdahegyi Jenő: A jövő útjai. I. II. = Sportképek. 1919. április 24. 7. sz., 1919. május 1. 8. sz. — Az írók elhelyezkedése az új rendben. = Fáklya. 1919. április 25. — Munkát kapnak az írók. = Uo. — Az írói honoráriumok. = Uo. 1919. április 26. — Rend a filmszakmában. Szervezve vannak a moziszínészek és színésznők. = Színházi Élet. 1919. április 27—május 3. 17. sz. — A jövendő színpad. = Uo. — Budapest új színházai. = Fáklya. 1919. április 27. — A mozi május 1-én. = Színházi Élet. 1919. április 27—május 3. 17. sz. — Turchányi Gyula: Moziszínészképző iskola. = Képes Mozivilág. 1919. április 27. 8. sz. — Operaelőadások a proletárgyermekeknek. = Az Ifjú Proletár. 1919. április 27. 14. sz. — Mozgófénykép az ipar és a mezőgazdaság szolgálatában. = Magyarország. 1919. április 27. — A munkásszínház. = Újpesti Munkás. 1919. április 27. 17. sz. — Pásztor József: A művészi ösztönzés az új irodalomban. = Pesti Hírlap. 1919. április 29. — Nemzetközi Marx-ünnepély Budapesten. = Az Ujság. 1919. április 30. — Ifjúmunkások képzőművészeti oktatása. = Pesti Napló. 1919. április 30. — Molnár Antal: A népzene fejlődése a kommunista társadalomban. = Komédia. 1919. május 1. 11. sz. — Miklós Jenő: Proletárgyerekek színháza. = Az Érdekes Ujság. 1919. május 1. 17. sz. — Magyar Károly: Embersport. = Uo. — Krudy Gyula: Szegénygyermekek a szigeten. = Uo. — Elek Artúr: A szép kép. = Uo. — Papp Viktor: Hogyan hallgassunk zenét. = Uo. — Móricz Zsigmond: Itt csak a jóság segít. = Fáklya. 1919. május 1. — Zsadányi Henrik: Proletárirók. = Uo. — F. G.: Színészvizsga a Fészekben. = Uo. — „A magyar Lunacsarszky-vonatok." = Uo. — Proletár képzőművészeti tanműhely. = Népszava. 1919. május 4. — Mozgószínházakat kapnak a proletárgyerekek. = Uo. 1919. május 8. — A Központi Színészegyetem. = Pesti Napló. 1919. május 8. — Központi Színészegyetem. = Magyarország. 1919. május 8. — Az ifjúmunkások művészeti nevelése. = Fáklya. 1919. május 8. — Elek Artúr: A szép kép. = Az Érdekes Ujság. 1919. május 8. 18. sz. — Papp Viktor: Hogyan hallgassunk zenét? = Uo. — Magyar Károly: Embersport. = Uo. — Dettár György: A kommunizmus és a művészet sorsa. = Vas- és Fémmunkások Lapja. 1919. május 9. 19. sz. — A kollektív színtársulat első műsora. = Magyarország. 1919. május 9. — Öt mozgóképszínház a proletárgyermekeknek. = Vörös Film. 1919. május 10. 7. sz. — Róna Irén: Új ifjúsági irodalmat. = Fáklya. 1919. május 10. — Az írók szakszervezete. = Uo. — Az írók direktóriuma és választmánya. = Népszava. 1919. május 11. — Testnevelési reformtanfolyamok. = Az Ujság. 1919. május 11. — A Képzőművészeti Főiskola új tanítói. = Vörös Ujság. 1919. május 13. — Megalakult az írók szakszervezete. = Az Ujság. 1919. május 13. — Schoket Ödön: Iskolai sporttelepekről. = Sportképek. 1919. május 14. 10. sz. — Elek Artúr: A szép kép. = Az Érdekes Ujság. 1919. május 15. 19. sz. — Papp Viktor: Hogyan hallgassunk zenét? = Uo. — Bíró Dezső: Embersport. = Uo. — Diószeghy Tibor: 500 magyar író a kataszterben. = Pesti Futár. 1919. május 16. 581. sz. — A testnevelés új rendje. = Hétfői Ujság. 1919. május 19. 8. sz. — Balassa Emil: A mozi. = Uo. — A Testnevelési Ügyek Direktóriuma. = Sportképek. 1919. május 21. 11. sz. — A testnevelés új rendje. = Új Korszak. 1919. május 23. 11. sz. — Elek Artúr: A szép kép. = Az Érdekes Ujság. 1919. május 22. 20. sz. — Papp Viktor: Hogyan hallgassunk zenét? = Uo. — A sportdirektórium építési programja. = Népszava. 1919. május 25. — A gyermekmozik megnyitása.

= Uo. — A Tornatanárképző Főiskola. = Sporthírlap. 1919. május 26. 21. sz. — A sportdirektórium pályaépítési programja. = Sportképek. 1919. május 28. 12. sz. — Magyar Lajos: Kritika. = Az Ember. 1919. május 29. 30. sz. — Felállítják a rendezői tanszéket. = Komédia. 1919. május 29. 15. sz. — Elek Artúr: A szép kép. = Az Érdekes Ujság. 1919. május 29. 21. sz. — Papp Viktor: Hogyan hallgassunk zenét? = Uo. — Májusi szezon. = Komédia. 1919. május 29. 15. sz. — A központ átszervezése. = Vörös Film. 1919. május 31. 10. sz. — Beszámoló a film- és moziipar két hónapjáról. = Uo. — Márkus László: A filmszakma művészi munkásaihoz. = Uo. — A mozgófénykép-ipar kéthónapi munkájáról. = A Munka. 1919. május 31. 38. sz. — Filmkultúra a gyermeknevelés szolgálatában. Megnyílnak a gyermekmozik. = Képes Mozivilág. 1919. június 1. 13. sz. — A sportdirektórium megengedte a nyilvános mérkőzéseket. = Sportképek. 1919. június 4. 13. sz. — Az Iparművészeti Múzeum műkincseinek szaporodása. = A Munka. 1919. június 5. 42. sz. — Elek Artúr: A szép kép. = Az Érdekes Ujság. 1919. június 5. 22. sz. — Papp Viktor: Hogyan hallgassunk zenét? = Uo. — Filmkultúra a gyereknevelés szolgálatában. = Új Korszak. 1919. június 6. 12. sz. — Hét film Szovjet-Oroszországból. = Vörös Film. 1919. június 7. 11. sz. — Rendeletek a budapesti és vidéki mozgóképszínházak üzemvezetőihez. = Uo. — A budapesti gyermekmozik. = Uo. — Szerényi Simon: Látogatás a csepeli gyári színházban. = Színházi Élet. 1919. június 8—24. 23. sz. — A Testnevelési Ügyek Direktóriumának ülése. = Népszava. 1919. június 12. — Elek Artúr: A szép kép. = Az Érdekes Ujság. 1919. június 12. 23. sz. — Papp Viktor: Hogyan hallgassunk zenét? = Uo. — Tárgymutató a rendeletekhez, utasításokhoz és felhívásokhoz. = Vörös Film. 1919. június 14. 12. sz. — A magyar filmgyártás nagy esztendeje. = Uo. — A köztulajdonba átvett műtárgyak kiállítása. = Népszava. 1919. június 15. — Zenedélutánok a kórházakban. = Uo. — Lukács György: Régi kultúra és új kultúra. = Internationále. 1919. június 15. 6—7. sz. — A szocializált műtárgyak első kiállítása. = Vörös Ujság. 1919. június 18. — Kultúrát a falvakba. = Uo. 1919. június 19. — Elek Artúr: A szép kép. = Az Érdekes Ujság, 1919. június 19. 24. sz. — Papp Viktor: Hogyan hallgassunk zenét? = Uo. — Apor Dezső: Az ismeretterjesztő filmekről. = Vörös Film. 1919. június 21. 13. sz. — A proletárakadémia programja. = Uo. — Az Egyesített Filmipar és Mozgóképüzemek Üzemvezető Tanácsának rendelete a filmlaboratóriumok új elnevezéséről. = Uo. — A zene a mozgófénykép-színházakban. = Uo. 1919. június 21. — Király Albert: Munkások a színházakban. = Népszava. 1919. június 25. — Kultúrbürokrácia. = Vörös Ujság. 1919. július 3. — Elek Artúr: A szép kép. = Az Érdekes Ujság. 1919. június 26. 25. sz. — Papp Viktor: Hogyan hallgassunk zenét? = Uo. — Elek Artúr: A szép kép. = Uo. 1919. július 3. 26. sz. — Papp Viktor: Hogyan hallgassunk zenét? = Uo. — Mit produkáltunk? = Az Új Film. 1919. július 5. 1. sz. — Szabados Sándor: Kultúrbürokrácia. = Vörös Ujság. 1919. július 6. — Lengyel József: Kultúrbürokrácia — adatokkal. = Uo. 1919. július 8. — Molnár Géza: A zene a szocialista társadalomban. = Új Idők. 1919. július 10. 2. sz. — Bálint Aladár: Szocializált műkincsek. = Uo. — Elek Artúr: A szép kép. = Az Érdekes Ujság. 1919. július 10. 27. sz. — Papp Viktor: Hogyan hallgassunk zenét? = Uo. — Értesítés a proletárakadémia felőli intézkedésről. = Vörös Film. 1919. július 13. 17. sz. — Körös Sándor: Művészek és írók dolgozóhelyisége. = Vörös Ujság. 1919. július 15. — Elek Artúr: A szép kép. = Az Érdekes Ujság. 1919. július 18. 28. sz. — Papp Viktor: Hogyan hallgassunk zenét? = Uo. — A mozi a munkásság szolgálatában. = Népszava. 1919. július 19. —

Harmincöt magyar film. = Vörös Film. 1919. július 20. 18. sz. — Ifjúmunkás-testnevelés. = Az Ifjú Proletár. 1919. július 20. 26. sz. — Papp Viktor: Hogyan hallgassunk zenét? = Az Érdekes Ujság. 1919. július 25. 29. sz. — Uitz Béla: A svábhegyi festőiskola és a munkások. = Vörös Ujság. 1919. július 27. — Elek Artúr: A szép kép. = Az Érdekes Ujság. 1919. július 31. 30. sz. — Papp Viktor: Hogyan hallgassunk zenét? = Uo.

KAPOSVÁR, SOPRON, SZÉKESFEHÉRVÁR SAJTÓJÁBAN A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG IDEJÉN MEGJELENT MŰVELŐDÉSÜGYI CIKKEK

Kaposvár

A templom és iskola ne politizáljon. = Somogyvármegye. 1919. március 30. — A kaposvári papok fölesküdtek a Tanácsköztársaságnak. = Uo. 1919. április 1. — Éheznek a MÁV-internátusban. = Uo. 1919. április 2. — Proletáregyetem. = Uo. 1919. április 4. — A kaposvári zárda feloszlik. = Somogyi Vörös Ujság. 1919. április 8. — Felvétel a Tanítók Budapesti Házába. = Uo. 1919. április 13. — A művelődési tanácsok. = Uo. 1919. április 15. — Móricz Zsigmond: A szentjakabi iskola. = Uo. — Proletárgyermek-délután. = Uo. 1919. április 16. — Megszűnnek a magániskolák. = Uo. 1919. április 18. — Proletárgyermekek. = Uo. 1919. április 19. — A templomokban kihirdetik a vallásszabadságot. = Uo. — Gyerünk csak, gyermekeim. = Uo. 1919. április 20. — A proletárgyermekek ünnepe. = Uo. — Ifjúmunkások szervezkedése. = Uo. 1919. április 24. — Kommunista könyvtárakat. = Uo. — Az ifjúmunkások védelme. = Uo. 1919. április 25. — Új korszak a somogyi ifjúmunkások életében. = Uo. 1919. április 26. — Rendezik az ifjúmunkások ügyét. = Uo. 1919. április 30. — Megszűnnek az osztatlan iskolák. = Uo. — Színészet lesz minden faluban. = Somogyi Munkás. 1919. május 1. — Szervezkednek a proletárföltalálók. = Somogyi Vörös Ujság. 1919. május 3. — A tanulás nem kiváltság. = Uo. 1919. május 8. — Az ifjúmunkások órabére. = Uo. 1919. május 14. — Univerzális Műhelytelep Kaposváron. = Uo. — A kaposvári ifjúmunkások társashelyisége. = Uo. — A szocialista ismeretek tanítása. = Somogyi Munkás. 1919. május 15. — Ki mehet különleges szakpályára? = Somogyi Vörös Ujság. 1919. május 15. — Szózat Somogy megye lelkészeihez. = Uo. 1919. május 16. — Munkásgimnázium Kaposváron. = Uo. — Iskola az ifjúmunkásoknak. = Somogyi Munkás. 1919. május 17. — Ifjúmunkás-telep a Szántó-laktanyában. = Somogyi Vörös Ujság. 1919. május 17. — Tanulni vágynak a proletárok. = Uo. 1919. május 18. — Állandó színészet Kaposváron. = Uo. — Állandó színtársulatot kap Kaposvár. = Somogyi Munkás. 1919. május 18. — Megalakult a szabadiskola. = Uo. — A somogyi lelkészek állami fölsegítése. = Somogyi Vörös Ujság. 1919. május 20. — A munkásság lelki felszabadulása. = Uo. — A Somogy megyei művelődési osztály ülése. = Uo. 1919. május 21. — Munkás-szabadiskola Kaposváron. = Somogyi Munkás. 1919. május 21. — A megyei művelődési osztály megalakulása. = Uo. — A kommün művészete. = Somogyi Vörös Ujság. 1919. május 21. — A szabadoktatás megszervezése a megyében. = Somogyi Munkás. 1919. május 21. — Látogatás Rippl-Rónai tuszkulanumában. = Somogyi Vörös Ujság. 1919. május 22. — Iskolák a szabadban. = Uo. 1919. május 24. — A közoktatás tavasza. = Uo. 1919. május 28. — Miért vizsgálják meg a tanítókat. = Uo. — Somogy megye könyvtára. = Uo. 1919. május 29. — Az irodalom anarchistái. = Uo. 1919. május 31. — A munkás-szabadiskola előadásai. = Somogyi Munkás. 1919. június

4. — A kaposvári proletárműkedvelők munkája. = Uo. — Megnyílott a kaposvári Szabó Ervin Könyvtár. = Uo. — Az egyház likvidálása. = Uo. — Megkezdődik a szabadtanítás. = Uo. 1919. június 6. — A tanítási év befejezése. = Uo. — Tanítják a falu népét. = Somogyi Vörös Ujság. 1919. június 7. — A szabadiskola megnyitása. = Somogyi Munkás. 1919. június 11. — A somogyi tanítók szünidei tanfolyama. = Uo. 1919. június 14. — Erdei iskolák Somogyban. = Uo. 1919. június 15. — Megnyílott a munkás-szabadiskola. = Uo. — A tanítók orvosi megvizsgálása. = Uo. 1919. június 17. — Analfabéták oktatása. = Uo. 1919. június 18. — Népegyetem lesz Kaposváron. = Uo. 1919. június 24. — Fővárosi Színészek Kaposváron. = Uo. 1919. július 8. — Művésztelep Somogyban. Megnyílt a Rippl-Rónai művész-szabadiskola. = Uo. — Dolgozik a szabadiskola. = Uo. — A tanítók nyári munkája. = Uo. 1919. július 9. — Az iskolák reformja. Szeptemberben megnyílik a nyolcosztályos elemi és reformiskola alsó osztálya. = Uo. 1919. július 30.

Sopron

Együttműködik a magyar és a német színtársulat. = Soproni Vörös Ujság. 1919. április 1. — Proletárelőadás. = Uo. — Vallásoktatás helyett erkölcsoktatás a bencés főgimnáziumban. = Soproni Munkástanács. 1919. április 2. — Haydn nagymiséje a proletárhangversenyen. = Soproni Vörös Ujság. 1919. április 2. — Néhány szó a színművészet jövendő perspektívájáról az újjászületés korszakában. = Soproni Munkástanács. 1919. április 2. — Ingyenes lesz a Haydn-koncert. = Soproni Vörös Ujság. 1919. április 3. — Nemzeti és Szépművészeti Múzeum kiküldöttje Sopronban. = Soproni Munkástanács. 1919. április 4. — Sopron vármegye tanítói a kommunizmusért. = Soproni Vörös Ujság. 1919. április 5. — Kultúrát a népnek. = Uo. 1919. április 6. — Az Eszterházy-kincsek a proletariátus birtokában. = Soproni Munkástanács. 1919. április 7. — Munkások! Munkásnők! Akartok-e tanulni? = Uo. 1919. április 9. — Munkás-díszelőadás a színházban. = Uo. — Rendelet a nyomdai papírok igénybevételéről. = Uo. 1919. április 10. — Ingyenes gyermekelőadás. = Soproni Vörös Ujság. 1919. április 10. — Sporttelep a volt honvéd főreáliskola területén. = Uo. 1919. április 11. — Proletárhangverseny a kaszinóban. = Uo. 1919. április 12. — Tanítói diplomát kaphatnak a papok. = Uo. — Proletárkönyvtár létesül Sopronban. = Uo. 1919. április 16. — Vallásoktatás az iskolán kívül. = Uo. — Az új iskola. = Soproni Munkástanács. 1919. április 16. — Hirdetmény. = Uo. 1919. április 20. — Munkás hangverseny. = Soproni Vörös Ujság. 1919. április 22. — Művésztelepet Sopronnak. = Uo. 1919. április 25. — A vidéki színészet a jövőben. = Uo. 1919. április 26. — Iskolareform és kommunizmus. = Uo. 1919. április 27. — A soproni ifjúmunkások szervezkedő gyűlése. = Uo. 1919. április 29. — A tanoncreform. = Uo. — A munkásdalárda hangversenye. = Uo. — A Tanácsköztársaság jutalmazza a feltalálókat. = Uo. 1919. május 13. — Szimfonikus hangverseny. = Uo. — Megnyílik a munkások szabadiskolája. = Uo. 1919. május 15. — Sopron proletárszínháza. = Uo. 1919. május 17. — Munkáshangverseny. = Uo. 1919. május 20. — A soproni sport egységes kiépítése. = Uo. 1919. május 22. — Kultúrügyek Sopronban és a vármegyében. = Uo. 1919. május 24. — Szabadiskola. = Nyugatmagyarországi Ifjú Proletár. 1919. június 4. — Önképzőkör és ifjúmunkás-szervezet. = Uo. — Proletárgyermek-nevelés. = Uo. — Az új soproni iskola. = Soproni Vörös Ujság. 1919. június 13. — A szocialista ismeretek tanítása. = Uo. 1919. június 14. — Az új irányú felsőbb mezőgazdasági szakoktatás. = Uo. 1919.

június 17. — A soproni magyar színészet ügye. = Uo. 1919. június 19. — Az ifjúmunkások zeneoktatása. = Uo. 1919. július 1. — Mezőgazdasági iskolák épülnek az egyházak volt birtokain. = Uo. 1919. július 4. — Szünidei tanfolyamot kérnek a csomai tanítók. = Uo. 1919. július 6. — Rendelet az ifjúmunkások szabadoktatása ügyében. = Uo. — Propagandaiskola Sopronban. = Uo. 1919. július 13. — Épületek lefoglalása iskolai célokra. = Uo. 1919. július 16. — Főiskola lesz a tanítóképző. = Uo. 1919. július 19. — Ifjúmunkások! Tanoncok! Diákok! = Uo. 1919. július 26. — Első előadás a propagandaiskolában. = Uo. 1919. augusztus 1.

Székesfehérvár

Színházunk a proletárságé. = Székesfehérvár és Vidéke. A Nép Szava. 1919. március 27. — A vallás szerepe. = Uo. 1919. március 28. — A kommunizmus és a színház. = Uo. — Felvilágosító előadás a reáliskolában. = Székesfehérvár és Vidéke. A Nép Szava. 1919. március 29. — Új színházat. = Uo. — Proletárest a színházban. = Uo. 1919. március 30. — Tanítói értekezletek. = Uo. 1919. április 1. — Diákgyűlés. = Uo. — Stagionokat szerveznek a vidéknek. = Uo. — Vörös est a színházban. = Uo. 1919. április 2. — Együttműködés az iskolában. = Uo. 1919. április 3. — Móri kultúrkép. = Uo. 1919. április 10. — Kommunizmus és művészet. = Uo. — Munkásoktatás. = Székesfehérvári Friss Ujság. 1919. április 10. — Felhívás a helybeli ipariskola tanulóihoz. = Székesfehérvár és Vidéke. A Nép Szava. 1919. április 29. — Megszűnik az iskolák túlzsúfoltsága. = Székesfehérvári Friss Ujság. 1919. május 1. — Ingyenes szabadiskola. = Székesfehérvár és Vidéke. A Nép Szava. 1919. május 1. — Ingyenes mesedélutánok. = Uo. 1919. május 7. — A tanítók fizetésrendezése. = Uo. 1919. május 16. — Az üzemek tanulmányozása. = Székesfehérvári Friss Ujság. 1919. május 17. — Nevelés a szabadban. = Uo. — Analfabéták jelentkezzenek. = Székesfehérvár és Vidéke. A Nép Szava. 1919. május 18. — Felhívás a szülőkhöz. = Uo. — Az új iskolakönyvek. = Székesfehérvári Friss Ujság. 1919. május 22. — Testnevelés a szocialista társadalomban. = Székesfehérvár és Vidéke. A Nép Szava. 1919. május 24. — Tanulnak a munkások. = Székesfehérvári Friss Ujság. 1919. május 24. — Körlevél Fejér megye tanítóihoz. = Uo. 1919. május 25. — Oktató központ a propagandacsoport kebelében. = Uo. 1919. május 31. — Inotai Kultúrkép. = Székesfehérvár és Vidéke. A Nép Szava. 1919. május 31. — Proletárgyermekek. = Uo. — Hangverseny a betegeknek. = Székesfehérvári Friss Ujság. 1919. június 1. — Ifjúmunkások munkabére. = Székesfehérvár és Vidéke. A Nép Szava. 1919. június 1. — Gazdasági iskolákat állítanak fel a felnőttek számára. = Uo. 1919. június 7. — Munkáshangverseny az István teremben. = Uo. 1919. június 12. — Az eddig használt olvasó- és történelemkönyveket be kell szolgáltatni. = Uo. — Hangverseny a rokkantak javára. = Uo. 1919. június 15. — Szocialista kultúra. = Uo. — Az ifjúmunkások gyűlése. = Uo. 1919. június 27. — A tudás hatalom. = Uo. 1919. július 11. — Tanítók átképzése. = Uo. 1919. július 12. — Ünnep az Urániában. = Uo. 1919. július 19. — Hangverseny a színházban. = Uo. 1919. augusztus 1.

CIKKEK AZ 1919 ÉS 1945 KÖZÖTTI KÜLFÖLDI MAGYAR NYELVŰ KOMMUNISTA ÉS HALADÓ SAJTÓBÓL

BARTA SÁNDOR: A proletárforradalom költője. (Komját Aladár.) = Sarló és Kalapács (Moszkva). 1937. 3. sz. — BIRÓ KÁROLY: A szakszervezeti mozgalom a proletárdiktatúra alatt. = Új Március (Wien). 1929.

március. Különszám. — BOROSS F. LÁSZLÓ: Az ifjúmunkásmozgalom az első proletárforradalomban. = Uo.; A KIMSz megalakulása és első lépései. = Sarló és Kalapács (Moszkva). 1934. 1. sz. — CACHIN, MARCEL: Üdvözlet a magyar munkásságnak. = Párisi Munkás. 1929. március 23. [A Tanácsköztársaság 10. évfordulója alkalmából.] — CSORBA MÁRIA: Emlékezés. (A Magyar Tanácsköztársaság kongresszusa.) = Sarló és Kalapács (Moszkva). 1930. 6. sz. — ÉLJEN az Új Március. = Munkásszemle (Páris). 1934. március 24. [A Tanácsköztársaság kikiáltásának 15. évfordulójára.] — EMLÉKEZÉS a magyarországi Első Tanácsköztársaságra. = Kanadai Magyar Munkás. 1934. március 15. — EPIZÓDOK Tanácsmagyarországból. = Párisi Munkás. 1927. március 19. — ÉVFORDULÓ. (A Tanácsköztársaság vértanúiról.) = Proletár (Wien). 1920. 27. sz. — FOGARASI BÉLA: A Tanácsköztársaság kultúrpolitikája. = Új Hang (Moszkva). 1939. 3. sz. — FONYÓ SÁRI: 1919. március 21. = Párisi Munkás. 1928. március 25., április 1. — HAJDU PÁL: A kommunista sajtó a Tanácsköztársaság előtt és alatt. = Új Március (Wien). 1929. március. Különszám. — HAMBURGER JENŐ: A kaposiak. = Proletár (Wien). 1920. 12. sz.; Mártírok. = Uo. 1921. 17. sz. — HIDAS ANTAL: Emlékezés a magyar proletárdiktatúrára. = Párisi Munkás. 1928. március 25. — HIROSSIK JÁNOS: Naplótöredékek. (Korvin Ottóról.) = Proletár (Wien). 1920. 27. sz. — KAPOSVÁRI: Somogy a forradalomban. = Párisi Munkás. 1927. március 19. — KARIKÁS FRIGYES: Petri Kocka Péter. = Uo. 1919. március 23. [Elbeszélés a Vörös Hadsereg harcairól.] — LANDLER JENŐ: Évfordulóra. = Uo. 1927. március 19. — LÉGIFLOTTA és az ifjúmunkásság. [Írta]: (B. J.). Utazás Tanácsmagyarországra. = Sarló és Kalapács (Moszkva). 1933. 3—4. sz. — LÉKAI JÁNOS: Emlékezés Korvin Ottóra. = Proletár (Wien). 1921. 51. sz. — LENGYEL JÓZSEF: Visszaemlékezés a forró napokra. = Kanadai Magyar Munkás. 1933. július 13. (Jubileumi melléklet.) — A MAGYARORSZÁGI proletárforradalom hőskorszaka dátumokban. = Párisi Munkás. 1928. március 25. — MATHEIKA JÁNOS: Irodalom és művészet a magyar proletárdiktatúrában. = Új Március (Wien). 1920. március. Különszám. — MIT ADOTT a proletárforradalom a magyar munkásságnak? = Új Előre (New-York). 1924. március 21. — MUNKÁSTANÁCSOK élete a magyar proletárdiktatúra alatt. = Párisi Munkás. 1929. március 23. — RÁCZ BÉLA: Mit adott a munkásságnak a Magyar Tanácsköztársaság? = Munkás (Ostrava). 1928. március. Különszám. — RÉVAI JÓZSEF: A magyar proletárdiktatúra és az agrárkérdés. = Párisi Munkás. 1928. március 25. — ROSENFELD MANÓNÉ: A gyerekek a proletárdiktatúrában. = Sarló és Kalapács (Moszkva). 1930. 4. sz. — SZOVJET-MAGYARORSZÁG 15. évfordulója és a kanadai magyar munkásszervezetek. = Kanadai Magyar Munkás. 1934. március 15. — TIZENKILENC év távlatából . . . A magyar kommün tanulságai. = Szabad Szó (Páris). 1938. március 26.

1945 UTÁN MEGJELENT ÖSSZEFOGLALÓ POLITIKAI MŰVEK, TANULMÁNYOK

LENIN Magyarországról. Szemelvények — — műveiből. (Összeáll. a Magyar Munkásmozgalmi Intézet és a Szikra Könyvkiadó.) Bp. 1954. VII, 178 l. — DOKUMENTUMOK a magyar párttörténet tanulmányozásához. 2. [rész.] 1917. november—1919. augusztus. (Összeáll. Gábor Sándorné, Horváth Zoltánné stb.) Bp. 1955. 238 l. (Magyar Munkásmozgalmi Intézet.) — BOLGÁR ELEK: Lenin segítsége a Magyar Tanácsköztársaságnak. = — —: Válogatott tanulmányok. Bp. 1958. 283—291. l.; A Magyar-

országi Tanácsköztársaság és a világpolitikai helyzet. = — —: Válogatott tanulmányok. Bp. 1958. 144—151. l. — BORSOD-Abaúj-Zemplén megye dolgozóinak harca a Magyar Tanácsköztársaság és a Horthy-fasizmus alatt. Segédanyag a pártoktatás anyagához. Miskolc 1953. 35 l. — A DEBRECENI munkásmozgalom története a munkásmozgalmi szervezkedés kezdetétől a Tanácsköztársaság leveréséig. (Szerk. Varga Zoltán.) Debrecen 1956. 303 l. — ERŐSS EMMA—ERÉNYI TIBOR: Vasas, ne hagyd magad! A magyar vasmunkások harcos múltjából. 1848—1944. Bp. 1955. 186 l. — AZ [EZERKILENCSZÁZTIZENKILENC] 1919-es Magyar Tanácsköztársaság művészete. = Magyar Művészet 1800—1945. 2. [köt.] Bp. 1958. 361—367. l. — FAZEKAS PÉTERNÉ: Az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság lakótelep-építkezései és építkezési tervei. = A Magyar Művészettörténeti Munkaközösség Évkönyve. Bp. 1951. 186—189. l. — FÖLDES ÉVA: A testkultúra jelentősége és fejlődése a Magyar Tanácsköztársaságban. = — —: Forrásgyűjtemény a magyar sport és testnevelés haladó hagyományainak tanulmányozásához. Bp. 1952. 223—244. l. — GAÁL ENDRE: A szegedi munkásság harca a Tanácsköztársaságért 1917—1919. Bp. 1956. 231 l. (A Szegedi Tudományegyetem Történeti Intézete.) — HAJDU TIBOR: Tanácsok Magyarországon 1918—1919-ben. Bp. 1958. 275 l. (A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága Párttörténeti Intézete.) — JÓZSEF FARKAS: Kultúra és irodalom a Tanácsköztársaság idején. Bp. 1955. 35 l. (József Attila Szabadegyetem. Magyar irodalom 2. sorozatának előadásai. 4.); Rohanunk a forradalomba. A modern magyar irodalom útja 1914—1919. Bp. 1957. 264 l. — KISS GYÖRGY: A Tanácsköztársaság fővárosa. = — —: A budapesti várospolitika 1873—1944. 2. átdolg. kiad. Bp. 1958. 161—236. l. — KOVÁCS BÉLA: Zala megye munkásmozgalmának története 1867-től 1945-ig. Zalaegerszeg [1955]. 36 l. — KÖRNER ÉVA: Az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság művészeti intézkedései. = Magyar Művészettörténeti Munkaközösség Évkönyve. 1951. Bp. 1952. 102—107. l. — KÖTE SÁNDOR: A Tanácsköztársaság közoktatásügyi rendeletei. Összeáll. — —. Bp. 1957. 184 l. (Pedagógiai Tudományos Intézet. Anyagszolgáltatás a pedagógia oktatói számára. 26.) — KUN BÉLA: A Magyar Tanácsköztársaságról. Válogatott beszédek és írások. (Összeáll. Pintér Marianne.) Bp. 1958. 643 l. — A MAGYAR Tanácsköztársaság 1919. [Kiad. a] Magyar Munkásmozgalmi Intézet. Bp. 1949. 351 l. — MAGYAR történelem képekben. 1918—1919. Bp. 1957. [64] l. — MAGYARORSZÁGI munkásmozgalom 1917—1919. A Magyar Tanácsköztársaság. [Összeáll.] A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának Párttörténeti Intézete. Bp. 1957—1958. 271 l. (Tananyag a Magyar Szocialista Munkáspárt magyar munkásmozgalom története tanfolyam számára. 2.) — MÁTÉ GYÖRGY: Szikrától lobban a láng. (A magyar kommunista sajtó munkásainak harca.) Bp. 1956. 183 l. — „MI MÁR nem leszünk kizsákmányolt proletárok!" 1848—1919. Összeáll. Svéd László. Bp. 1951. 363 l. (Magyar Munkásmozgalmi Intézet.) — MÓD ALADÁR: 400 év küzdelem az önálló Magyarországért. 7. bőv. és átdolg. kiad. Bp. 1954. 743 l. — OELMACHER ANNA: Pór Bertalan. Bp. 1955. 43 l. — OSVÁTH BÉLA: Képek a szegedi színészet történetéből. Szeged 1956. VIII, 64 l. — PÁSZTOR JÓZSEF: Népoktatásunk és szakoktatásunk 1918—1919-ben. = Tanulmányok a magyar nevelés történetéből, 1849—1944. Bp. 1957. 167—220. l. — PETRÁK KATALIN: Szociális gondoskodás és népművelés a Tanácsköztársaság idején. = Élet és Tudomány 1959. évi tudományos kalendáriuma. Bp. 1958. 162—165. l. — PRÁGER MIKLÓS: A Magyar Tanácsköztársaság sajtójának ismertetése. Bp. 1955. 92 l. (Eötvös Loránd Tudományegyetem. Irodalomtudományi Kar.) — RÁKOS FERENC: Állam és alkotmány a Magyar

Tanácsköztársaságban. Bp. 1953. 147 l. – (REMETE LÁSZLÓ): Irodalom – forradalom. 1917–1919. Az orosz és magyar forradalmak egykorú irodalmi dokumentumok tükrében. (Szerk. és jegyz. ell. – –. [Bev.] Komját Irén.) Bp. 1956. 452 l.; A Szabó Ervin Könyvtár a Tanácsköztársaság alatt. (1919. március 21–1919. augusztus 1.) Tanulmány. Bp. 1957. 16 l. Klny. a Fővárosi Szabó Ervin Kvtár évkönyvéből. 5. köt. 1955. – SIKLÓS ANDRÁS: Az Osztrák-Magyar Monarchia összeomlása. Polgári demokratikus forradalom és szocialista forradalom Magyarországon. (1917–1919.) Bp. 1958. 165 l. (Eötvös Loránd Tudományegyetem. Bölcsészettudományi Kar.) – SZABÓ GYULA: Latinca Sándor „a szegény proletárság igaz védője". Kaposvár 1955. 46 l. – SZAMUELY TIBOR: Riadó. Válogatott cikkek és beszédek. [Bev.] Kun Béla. Bp. 1957. 210 l. – A SZOCIALISTA tanítómozgalom Magyarországon. 1900–1920. A Tanácsköztársaság iskolapolitikája. Írták: Bihari Mór, Both Béla stb. (Szerk. Kelen Jolán.) Bp. 1958. 231 l. (Az MSzMP Párttörténeti Intézete.) – VINCZE LÁSZLÓ: A Magyar Tanácsköztársaság közoktatásügyi politikája. Bp. 1951. 63 l. (Szocialista Nevelés kvtára. 24.) – A vörös lobogó alatt. Válogatott írások a magyar kommunista ifjúsági mozgalom történetéből, 1917–1919. (Összeáll. Svéd László.) Bp. 1955. 495 l. – WELTNER ANDOR: A magyar munkajog. 2. kiad. Bp. 1958. 527 l. (Egyetemi tankönyv.)

Előkészületben: ERŐSS EMMA: A magyar szakszervezeti mozgalom 1918–1919-ben. Bp. 1959. – HALÁSZ PÁL–KOVÁTS ISTVÁN–PESCHKA VILMOS: A Magyar Tanácsköztársaság jogalkotása. (Jogszabálygyűjtemény.) Bp. 1959. – SZÉKELY ENDRÉNÉ: Új tavaszi seregszemle. (Szakmunkásképzés a Magyar Tanácsköztársaság idején.) Bp. 1959. – TANULMÁNYOK a Magyar Tanácsköztársaság állama és joga köréből. Szerk. Sarlós Márton. Bp. 1959.

1945 UTÁN MEGJELENT FONTOSABB CIKKEK

ARANYOSSI MAGDA: Asszonyok a Tanácsköztársaságban. = Nők Lapja. 1955. március 24. – BALÓ ELEMÉR: Színészek a proletárdiktatúrában. (1919 tanúi szólnak.) = Szabad Ifjúság. 1956. július 15. – BARABÁS TIBOR: „Dicsőséges Tanácsköztársaság." Új magyar dokumentfilm. = Szabad Nép. 1954. március 24. – BÁNOS TIBOR: Régi harcok, új feladatok. Beszélgetés Barta Lajossal. = Magyar Nemzet. 1958. július 26. [A Tanácsköztársaság színházpolitikájáról.]; A Tanácsköztársaság színlapjai között. = Magyarország. 1957. szeptember 4. – BARACS GYÖRGYNÉ: Három magyar május elseje. [1919, 1932, 1955.] = Sport és Testnevelés. 1955. 4–5. sz. – BENEDEK JÓZSEF: Legyünk fegyelmezett forradalmárok. = Ifjú Kommunista. 1958. 12. sz. [Visszaemlékezés a KIMSz első kongresszusára.] – BERÉNY RÓBERT: Biró Mihály. = Szabad Művészet. 1948. 7. sz. – BORS ANDRÁS: Harcunk nem volt hiábavaló. = Ifjú Kommunista. 1958. 12. sz. [Visszaemlékezés a soproni ifjúmunkás-mozgalomra.] – BÖLÖNI GYÖRGY: A 75 éves Barta Lajos. = Irodalmi Ujság. 1953. 22. sz. – CSATKAI ENDRE: Sopron egészségügye és népművelése az 1919-es Tanácsköztársaság idején. = Soproni Szemle. 1955. 3–4. sz. – DERKOVITS GYULA életéből. = Művelt Nép. 1954. április 18. [Részlet Derkovits Gyuláné emlékiratából.] – DÉVÉNYI IVÁN: Derkovits Gyula Nyergesújfalun. = Komárommegyei Dolgozók Lapja. 1956. január 4. [A Tanácsköztársaság idején létesített művésztelepen.] – DIENES LÁSZLÓ (1889–1953) = Könyvtáros. 1953. 4. sz. – ÉK SÁNDOR: Berény Róbert. = Irodalmi Ujság. 1953. 20. sz.; Harcos hónapok emlékeiből. = Szabad Ifjúság. 1954. március 21. – EMLÉKEZZÜNK ! = Nevelők Lapja. 1956. szeptember 15. [Szabó Lipót, Löbl Lipót, Krenusz János pedagó-

gusok mártírhalála 1919-ben.] — FARKAS LAJOS: Czabán Samu, népének igazi tanítója. = Népszava. 1954. július 4. [Tevékenysége a Tanácsköztársaság idején.] — FELVINCZI TAKÁTS ZOLTÁN: 125 éve született Hopp Ferenc. = Élet és Tudomány. 1958. 31. sz. — FOGARASI BÉLA: A Tanácsköztársaság kultúrpolitikája. = Társadalmi Szemle. 1949, 3—4. sz. — FÖLDES ANNA: Móra Ferenc tevékenysége 1918—19-ben. = Irodalomtörténeti közlemények. 1956. 1. sz. — GÁBOR ISTVÁN: Régi harcokra emlékezik Bihari Mór, a szocialista tanítók mozgalmának egyik vezetője. = Magyar Nemzet. 1958. június 10. — GÁBOR SÁNDORNÉ: A Magyar Tanácsköztársaság a dolgozók szociális és kulturális felemelkedéséért. = Természet és Társadalom. 1954. 3. sz.; A Tanácsköztársaság szociális és kulturális tevékenysége. = Történelmi Ismeretterjesztő. 1956. 1. sz. — GÁRDOS MIKLÓS: Nemzetünk történelmének dicső lapjai. = Magyar Nemzet. 1954. március 21. [A Tanácsköztársaság kulturális és egyéb vívmányainak méltatása.] — GELLÉRT LÁSZLÓ: A szocialista diákmozgalom történetéből, 1918—1919. = Köznevelés. 1958. 23—24. sz. — GELLÉRT OSZKÁR: A „Nyugat" a Tanácsköztársaság alatt. = Élet és Irodalom. 1957. szeptember 27. — HARMINC éves a Vörös Ujság. = Szabad Nép. 1948. december 7. — HESZKY ERZSÉBET: A tizenkilences győri ifjúság. = Győr-Sopron megyei Hírlap. 1955. március 19., 20. — HEVESI GYULA: A magyar műszaki értelmiség forradalmi múltjáról. = Műszaki Élet. 1955. 7., 9., 11. sz. — HORVÁTH ZOLTÁNNÉ: 1919. március 21. = Nevelők Lapja. 1955. március 15. [A Tanácsköztársaság iskolapolitikájáról.] — A hős 133 nap. = Szabad Ifjúság. 1954. március 21. [Ifjúmunkások a Tanácsköztársaság alatt és tömeges belépésük a Vörös Hadseregbe.] — HUBAY MIKLÓS: Barta Lajos 75 éves. = Csillag. 1953. 10. sz. — ILLÉS BÉLA: Egy színházi est 1919-ben. = Színház és Mozi. 1956. március 23. — JÓZSEF FARKAS: „A büszke tettek ideje . . ." = Kortárs. 1958. 11. sz. [1917—19-es forradalmak irodalmi öröksége.]; Jegyzetek a Tanácsköztársaság művelődési politikájáról. = Népművelés. 1958. 11—12. és 1959. 1. sz.; Kultúra és irodalom a Magyar Tanácsköztársaságban. = Művelt Nép. 1951. március.; Új honfoglalás. = Népművelés. 1958. március. [A Tanácsköztársaság művelődéspolitikájáról.] — KÁLLAY ISTVÁN: A Tanácsköztársaság oktatásügye. = Fejér megyei Hírlap. 1958. június 17. — KELEN JOLÁN: A Magyar Tanácsköztársaság a szabad, művelt ifjúságért. = Ifjú Kommunista. 1958. 3. sz.; A vörös csillag alatt. = Úttörővezető. 1958. 3. sz. [A Tanácsköztársaság a gyermekekért.] — KOHN HILLEL: Gaál Gábor és a Korunk. = Korunk (Cluj). 1957. 1. sz. [A Tanácsköztársaság idején kifejtett tevékenységéről és emigrációs éveiről.] — KÖRNER ÉVA: Az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság plakátművészetéről. = Szabad Művészet. 1954. március—április. — „A KULTÚRA a dolgozó nép jussa." = Népszava. 1949. március 20. [A Tanácsköztársaság kultúrpolitikájáról, Kunfi és Göndör szabotáló tevékenységéről.] — KÜRTI LÁSZLÓ: Dicsőséges Tanácsköztársaság. Új magyar dokumentumfilm. = Népművelés. 1954. április. — LENGYEL ISTVÁN: Magyarország „nagy öregei": Pór Bertalan. = Népszabadság. 1958. április 27.; Tollal és fegyverrel. Most lenne 60 éves Bors László, aki mártírhalált halt a Tanácsköztársaságért. = Magyar Ifjúság. 1957. augusztus 10. — A MAGYAR Tanácsköztársaság könyvtárügyének forrásgyűjteménye. = Könyvtáros. 1958. 3. sz. — M.[ANGÁNÉ] HEIL OLGA: Biró Mihály (1886—1948). = Műterem. 1958. 12. sz. — MÁTÉ GYÖRGY: A Vörös Ujság tanítása. = Művelt Nép. 1954. március. — MEIXNER MIHÁLY: A Tanácsköztársaság zenei élete. = Új Zenei Szemle. 1955. 1. sz. — MILEI GYÖRGY: Az ifjúmunkások között végzett népművelési munkáról az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság idején. = Népművelés.

1955. 6. sz. — MOLNÁR ERIK: Rudas László. = Társadalmi Szemle. 1950. 6. sz. — A MUNKÁSMOZGALOM régi harcosainak és a pedagógusoknak találkozója a Nevelők Házában. = Dunántúli Napló. 1956. március 23. — A MŰEGYETEM igazi hagyományairól. = Népszabadság. 1958. március 21. [Műegyetemi tanárok és diákok tevékenysége a Tanácsköztársaság alatt.] — NAGY DEZSŐ: Juhász Gyula és a szegedi munkáskultúra. = Munka. 1958. 9. sz.; A szegedi Munkásdalkör. = Tiszatáj. 1956. 3. sz. — NAGY PÉTER: Móricz Zsigmond a forradalomban. Részletek egy készülő monográfiából. = Természet és Technika. 1953. 11. sz. — NEMES DEZSŐ: Az első magyar szocialista forradalom. = Századok. 1958. 1—4. sz. — PÁSZTOR JÓZSEF: Pedagógusok a Tanácsköztársaság idején. = Köznevelés. 1958. március 19. — PILICER IRMA: Emlékezés 1919. március 21-re. = Néplap (Hajdu-Bihar megye). 1954. március 21. [Egy forradalmi vers születése a Tanácsköztársaság napján. A vers szövege.] — PINTÉR S. BÉLA: Harmincöt évvel ezelőtt. = Emergé. 1954. március 24. [Visszaemlékezés a Tanácsköztársaság alatti ifjúmunkás-életre.] — POGÁNY Ö.[DÖN] GÁBOR: A proletárforradalom művészete. = Szabad Művészet. 1949. 2—3. sz. — PÓR BERTALAN: Élményeim. = Kortárs. 1957. 3. sz.; Emlékeimből . . . = Képzőművészet—Iparművészet. 1957. 5—6. sz.; Emlékezés 1919-re. = Szabad Művészet. 1949. 2—3. sz.; Legszebb emlékeim. = Magyar Nemzet. 1954. március 21. [A Tanácsköztársaság napjainak művészi életéről.] — REMETE LÁSZLÓ: Krudy és a proletárforradalom. = Irodalmi Ujság. 1953. november 7. — SVÉD LÁSZLÓ: A „Dolgozó Ifjúság Szövetsége" harcos hagyományaihoz. = Társadalmi Szemle. 1950. 6. sz. — SZALAI GYÖRGY: Magyar könyvtárosok és bibliográfusok. Dienes László (1889—1953). = Könyvtáros. 1956. 9. sz. — SZÁNTÓ ISTVÁN: Cserszegi Ferenc 1919-re emlékezik. = Somogyi Néplap. 1956. április 10. [Az 1919-ben rendezett balatonberényi pedagógus tanfolyamról.] — SZECSKÓ KÁROLY: Választás Egerben a Tanácsköztársaság idején. = Ifjú Nevelő. (Egri Ped. Főisk. pártszervezetének lapja.) 1958. november. — SZEGI [PÁL]: Pór Bertalan. = Szabad Művészet. 1951. 4. sz. — A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG egri eseményeiről. = Ifjú Nevelő. (Egri Ped. Főisk. pártszervezetének lapja.) 1958. április, május és június. — A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG filmpolitikájáról. = Színház és Filmművészet. 1955. 5. sz. — A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG iskolapolitikája. = Tudományegyetem. 1954. március 24. — A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG kultúrpolitikája. = Fórum. 1949. 2. sz. — VÁGÓ BENŐNÉ: Nagy László — a haladó szellemű pedagógus. = Köznevelés. 1957. 1. sz. [A Tanácsköztársaság idején a tanítóképző intézetek szakfelügyelője és a közoktatásügyi reformterv egyik alkotója.] — VARJAS BÉLA: Kőhalmi Béla Kossuth-díjas könyvtáros. = Magyar Könyvszemle. 1956. 2. sz. — VÉGVÁRI LAJOS: Berény Róbert. = Szabad Művészet. 1951. 4. sz.; Berény Róbert. = Uo. 1953. 5. sz. — VINCZE GÉZA: Érmindszent, 1919. április 1. = Uj Világ. 1954. március 25. [Ady-ünnepség a Tanácsköztársaság alatt.] — ZAY LÁSZLÓ: A Tanácsköztársaság filmpolitikájának érdekességei. = Magyar Nemzet. 1958. december 19. — ZOLNAI BÉLA: Emlékezés Juhász Gyulára. = Irodalomtörténeti Közlemények. 1957. 1—2. sz.

SZÉPIRODALMI BIBLIOGRÁFIA

Összeállította Forgács Sándorné és B. Jávorka Éva

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG IDEJÉN MEGJELENT SZÉPIRODALMI MŰVEKBŐL

[Balzac] Balsac, Honoré de: A vörös korcsma. Francia eredetiből ford. Bölöni György. 2. kiad. Bp. 1919. 64 l. (Világosság kvtár. 14–16.) — Barta Sándor: Vörös zászló. Versek. Bp. 1919. 40 l. — Bierbaum, Otto Julius: A pokol automobilja. A bátor erdész. Két történet. Német eredetiből ford. Kortsák Jenő. Bp. 1919. 64 l. (Világosság kvtár. 70–72.) — Bresztovszky Ede: A halál birodalma. Novellák. Bp. 1919. 112 l. (Világosság kvtár. 64–69.) — France, Anatole: Pártütő angyalok. Regény. Ford. Kunfi Zsigmond. 4. kiad. Bp. 1919. 317 l.; Pontius Pilatus. Laeta Acilia. Két elbeszélés. Ford. Kunfi Zsigmond. 2. kiad. Bp. 1919. 48 l. Világosság kvtár. 2–4.) — Gárdos Mariska: Kilenc hónap. Bp. 1919. 96 l. — Ger A.: Virradat. Regény a proletáréletből. Ford. Marczevicz Lajos. Bp. 1919. 239 l. — Juhász Gyula: Ez az én vérem. Versek. Szeged 1919. 55 l. — Kahána Mózes: Univerzum. (Versek.) Bp. 1919. 45 l. — Keleti Márton: Kis történetek. Bp. 1919. 64 l. - Komját Aladár: Ú internationale. [Versek.] Bp. 1919. 31 l. (Vörös kvtár. 8–9.) — Krudy Gyula: Havasi kürt. Ruszin-Krajna kistükre. Kiad. Ruszka-Krajna népbiztossága. [Bp.] 1919. 96 l. — London, Jack: Ádám előtt. Regény. Angol eredetiből ford. Schöner Dezső. Bp. 1919. 179 l. (Világosság kvtár. 26–33.) — Marton István: Az utca. Drámai életkép egy felvonásban. 2. kiad. Bp. 1919. 32 l. (Világosság kvtár. 8–39.) — Mikes Lajos: Nem lesz bankett ! Szatirikus vígjáték 4 felvonásban. Bp. 1919. 111 l. — Molnár Ferenc: Széntolvajok. Elbeszélés. 2. kiad. Bp. 1919. 20 l. (Világosság kvtár. 1.) — Peterdi Andor: A föld énekel. — — forradalmi versei. Bp. 1919. 104 l. — Pogány József: Napóleon. Dráma három felvonásban. Bp. [1919.] 158 l. — Proletárok verseskönyve. Dalok és versek. Ady, Csizmadia stb. verseiből szerk. Farkas Antal. Bp. 1919. 64 l. — Szemelvények a magyar forradalmi és szociális költészetből. Bp. 1919. 38 l. — Szemelvények a német forradalmi és szociális költészetből. Bp. 1919. 31 l. — Tajovsky, Jozef Gregor: Falusi történetek. Öt elbeszélés. Tót eredetiből ford. Podhradszky György. Bp. 1919. 72 l. (Világosság kvtár. 34–37.) — Várnai Zseni: Anyaszív. Versek 1915–1917-ből. 2. kiad. Bp. 1919. 86 l.; Forradalmi versei. Bp. 1919. 72 l.; Gracchusok anyja. Versek 2. kiad. Bp. 1919. 77 l.; Vörös tavasz. — — új versei. Bp. 1919. 111 l.

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG IDEJÉN MEGJELENT ZENEI KIADVÁNYOKBÓL

INTERNACIONÁLE. Énekre és zongorára. Bp. 1919. 4 l. — NOVÁK KÁROLY: Előre, proletár. Munkásinduló. Szövegét írta Vanczák Károly. Zenéjét szerzette. — —. Bp. 1919. — NOVÜE peszni kommunisztov. [A kommunisták új dalai.] Bp. 1919. 20 l. — SPIEWNIK rewolucyjny. [Forradalmi daloskönyv.] Bp. 1919. 5 l. — AZ ÚJ KOMMUNISTA Internacionale. Föl-föl, ti rabjai a földnek . . . Bp. 1919. [1 lev.]

1945 UTÁN MEGJELENT SZÉPIRODALMI MŰVEK, EMLÉKIRATOK, VISSZAEMLÉKEZÉSEK

BÉKÉS ISTVÁN: Hazádnak rendületlenül! A magyar nép aranykönyve. Bp. 1955. 340 l. — DERKOVITS GYULÁNÉ: Mi ketten. Emlékezés Derkovits Gyulára. Bp. 1954. 168 l. — FEKETE GYULA: „Vér és korom." Győri történetek. Bp. 1954. 290 l. — FÖLDES PÉTER: Felejthetetlen május. Regény. Bp. 1954. 385 l. — GÁBOR ANDOR: Összegyűjtött novellák. (Ford. Réz Ádám, Lányi Viktor.) Bp. 1954. 563 l. (— — összegyűjtött művei.); Összegyűjtött versek. [Bev.] (Bölöni György.) Bp. 1954. XX, 535 l. (— — összegyűjtött művei.) — HÉT ÉVSZÁZAD magyar versei. (Szerk. Klaniczay Tibor, Komlós Aladár stb.) 1—4. köt. Bp. 1954. — HORVÁTH FERENC: Munkásmozgalmi visszaemlékezések. Régi munkásmozgalmi emberek írásai és sajtóanyag alapján összeáll. — —. = Vas megye. Helytörténeti tanulmányok. Bp. 1958. 145—162. l. — HŐSI harcok emlékei. A magyar munkásmozgalom múltjából. (Összeáll. és szerk. Lányi Ernőné.) Bp. 1955. 214 l. (Magyar Munkásmozgalmi Intézet.) — HŐSÖK voltak . . . Bp. 1954. 601 l. — ILLÉS BÉLA: Ég a Tisza. Regény 3 kötetben. Kun Béla előszavával. (2. kiad.) Bp. 1958. 647 l.; Kárpáti rapszódia. (6. kiad.) Bp. 1949. 599 l. — JUHÁSZ GYULA—TÓTH ÁRPÁD Válogatott művei. Bp. 1951. 303 l. — KAMJÉN ISTVÁN: Mihály. Regény. Bp. 1950. 179 l. — KARIKÁS FRIGYES: A járatos ember és más elbeszélések. Bp. 1957. 355 l. — KELEN JOLÁN: A föld mégis forog. [Elbeszélés Korvin Ottóról.] Bp. 1957. 42 l.; Töretlen úton. Korvin Ottó élete. Bp. 1955. 193 l. — KOMJÁT ALADÁR: Összegyűjtött művei. Bp. 1957. 496 l. — LÁNG JÁNOS: Támadás előtt. Bp. 1953. 127 l. (Szabadságharcos kiskvtár.) — LENGYEL JÓZSEF: Prenn Ferenc hányatott élete, avagy minden tovább mutat. Regény. Bp. 1958. 336 l.; Visegrádi utca. [Bev.] Kun Béla. Bp. 1957. 191 l. — MADARÁSZ EMIL: Csihajda. Legenda 1919-ből. (2. kiad.) Bp. 1953. 40 l.; Legendák. Bp. 1957. 205 l.; Versek. 1905—1947. Bp. 1949. 239 l. — MÓRICZ VIRÁG: Apám regénye. (2. bőv. kiad.) Bp. 1954. 592 l. — MÓRICZ ZSIGMOND: Elbeszélések. 1916—1919. (2. kiad.) Bp. 1955. 390 l. (— — összegyűjtött művei.); Riportok. 1. köt. 1910—1919. Bp. 1958. 382 l. (— — összegyűjtött művei.); Új világot teremtsünk! (Gyűjtemény 1918—1919-es írásaiból.) Bp. 1953. 208 l. — NAGY IDŐK tanúi emlékeznek. (1918—1919.) (Összeáll. és sajtó alá rend. Lányi Ernőné.) Bp. 1958. 195 l. (Az MSZMP Központi Bizottságának Párttörténeti Intézete.) — NAGY LAJOS: 1919 május. Bp. 1950. 408 l. — A NÉPPEL tűzön-vizen át. (Szerk. biz. Devecseri Gábor, Keszi Imre stb.) Bp. 1951. 427 l. — PÁNDI PÁL: Vörös zászlókkal. Az 1919-es forradalom költészete. Összeáll. — —. Bp. 1949. 106 l. — RIDEG SÁNDOR: Tűzpróba. 2. kiad. Bp. 1949. 186 l. — SÁNDOR KÁLMÁN: A harag napja. Színmű. Bp. 1952. 92 l.; Szégyenfa. (Fehér augusztus.) Regény. (3. kiad.) Bp. 1954. 332 l. — SINKÓ ERVIN:

Optimisták. Történelmi regény 1918–1919-ből. [1–2. köt.] Noviszád 1953–1955. [Magyarországi kiad. előkészületben.] – SOMLYÓ ZOLTÁN: Válogatott versek. Bp. 1953. 240 l. – SOÓS MAGDA: A Vörös Hajó. A Ganz Hajógyár története. Bp. 1952. 130 l. – SZABADSÁG. Magyar írók antológiája. Szerk. Barabás Tibor, Földeák János stb. Bp. 1951. 411 l. – VAGYUNK az ifjú gárda. Emlékezések az ifjúmunkás-mozgalomra. 1900–1944. (Szerk. Lányi Ernőné.) Bp. 1957. 301 l. – VÁRNAI ZSENI: Egy asszony a milliók közül. [Önéletrajz.] Bp. 1956. 454 l.; Így égtem, énekeltem. Válogatott versek. Bp. 1958. 534 l.

KÉPZŐMŰVÉSZETI ALKOTÁSOK JEGYZÉKE

Összeállította Körner Éva. Átnézte Bényi László és Gábor Imréné

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG IDEJÉN KÉSZÜLT FONTOSABB KÉPZŐMŰVÉSZETI ALKOTÁSOK

BARDÓCZ ÁRPÁD: „Be a Vörös Hadseregbe!" Plakát. P. I. Arch. — BARTA—DIÓSY—HORVÁTH: Allegórikus pannó. (Elpusztult.) Említi VU 1919. május 3. („A proletárforradalom májusi ünnepe" c. cikk.) — BECK Ö. FÜLÖP: Pénzmintatervek a 10 koronás érméhez. Pv.; 1. Munkásparaszt-értelmiség, 2. 3 alakos aktkompozíció, 3. Női alak virággal (végleges forma). MNM; Marx-érme (befejezetlen). Pv. — BERÉNY RÓBERT: „Fegyverbe! Fegyverbe!" Plakát. P. I. Arch. — BIRÓ MIHÁLY: Május 1. Rajz. ÉU. 1919. május 1. Fedőlap; „1919. május 1." Plakát. P. I. Arch.; „Bitangok! Ezt akartátok?" Plakát. P. I. Arch.; „Hadviselt Szellemi Munkások Országos Egyesülete." Plakát. P. I. Arch. — BOKROS-BIRMAN DEZSŐ—FEJES TIVADAR: „Statisztika a háború szörnyű éveiből." Plakát. P. I. Arch. — BORTNYIK SÁNDOR: Linóleummetszet. Ma c. folyóirat. IV. évf. 5. sz. Fedőlap; Linóleummetszet. Uo. 7. sz. Fedőlap; Kompozíció. Of. Uo. 161. l.; Kompozíció. Of. Uo. 163. l. — CSILLAG ISTVÁN: Marx Károly dombormű. (A Marx laktanyában leleplezett emléktábla.) ÉU 1919. 25. sz. 3. l. (Elpusztult.) — DANKÓ ÖDÖN: „Védd meg a proletárok hatalmát." Plakát. P. I. Arch.; „Be a Vörös Hadseregbe!" P. I. Arch. — DERKOVITS GYULA: Önarckép. Rajz. MNG; Rajzórán. Rajz. MNG; Cigánylány. Rajz. MNG; Szerelmesek. Rajz. MNG. — ERBITS JENŐ: „Ne tétovázz! Állj mellénk a Vörös Hadseregbe!" Plakát. P. I. Arch. — ERBITS—PREDHARSZKY—VITHALLY: Allegórikus pannó. (Elpusztult.) Említi VU 1919. május 3. („A proletárforradalom májusi ünnepe" c. cikk.) — FARAGÓ GÉZA: „Vörös parancsnok." Plakáttterv. FSzEK. (Nem jelent meg.) — FARAGÓ—SZÉKELY—ANDOR: Munka. Allegórikus festmények. (Elpusztultak.) Említi VU 1919. május 3. („A proletárforradalom májusi ünnepe" c. cikk.) — FERENCZY BÉNI: 3 alakos pénzmintaterv. MNG; Ady halottas ágyán. Rajz. MNG; Ady halotti maszk. M. tul. — FÖLDES IMRE—VÉGH GUSZTÁV: „Szociális termelésből fakad a jólét." Plakát. P. I. Arch.; „Minden szeszesital végromlásba visz!" Plakát. OSzK.; „Olyan géphez ne nyúlj, amelyikhez nem értesz!" Plakát. P. I. Arch.; „Rögtön fordulj orvoshoz! . . ." Plakát. P. I. Arch. — GIMES LAJOS: A Deák-téren május 1-én. Pasztell. 48 × 58. Bp-i Történeti Múzeum. — JEGES ERNŐ: „Fel a proletárság védelmére! Testvér segíts!" Plakát. P. I. Arch.; „Adsza-nesze. Mit ad a város cserébe élelemért?" Plakát. P. I. Arch. — KERNSTOK KÁROLY: Zivatar. Of. Magántul. — KISFALUDI STRÓBL ZSIGMOND: Őszirózsás katona. Bronzszobor. Ermitázs. Leningrád.; Őszirózsás katona. Gipsz. (3 m magas, május elseje alkalmából két példányban felállítva a Parlament előtt és az Alagútnál.) —

KRIVOSS BÉLA: Az imperialista háború. Rajz (karikatúra). ÉU 1919. 21. sz. 8. l.; A burzsoá béke. Rajz (karikatúra). Uo. 9. l.; A polgári köztársaságok emlékszobra. Rajz (karikatúra). Uo. 12. l.; Mit hoznak a versailles-i béketárgyalások? Rajz (karikatúra). Uo. 13. l.; Kommunista szántás. Rajz. Uo. 1919. 26. sz. 6. l. — MÁRTON FERENC: Május 1. Rajzsorozat. ÉU 1919. május 1.; Dózsa György. Rajz. ÉU 1919. 18. sz. 9. l.; Fegyverbe! Rajz. Uo. 19. sz. 5. l.; A Nagy Május. Rajzsorozat. Uo.; Budapest fegyverben. Rajzsorozat. Uo. 20. l.; A gyárakból a frontra. Rajz. Uo. 21. sz. 5. l.; Felszabadulás. Rajz. Uo. 22. sz. 5. l.; Proletár betegek közt. Rajz. Uo. 16—17. l.; A proletariátus nagy napjaira. Rajz. Uo. 23. sz. 1. l.; Minden a miénk! Rajz. Uo. 5. l.; A budapesti munkás- és katonatanács ülése. Rajz. Uo.; A munka telepeiről. Rajz. Uo. 23. sz. 21—23. l.; A nők szervezkedése. Rajz. Uo. 24. sz. 10—16. l.; Az országos tanácsok gyűlésének megnyitása a Városi Színházban. Rajz. Uo. 25. sz. 6—9. l.; Az új csillag. Rajz. Uo. 26. sz. 5. l. — MATTISCH—TEUTSCH JÁNOS: Linóleummetszet. Ma c. folyóirat. IV. évf. 8. sz. Fedőlap. — MEDGYESSY FERENC: Kövér gondolkodó nő. Kőszobor. Magántul. — NEMES LAMPÉRTH JÓZSEF—KMETTY JÁNOS: „Be!" Plakát. P. I. Arch. — OLGYAI VIKTOR: „Ringó kalászok." Plakát. (Metszet.) P. I. Arch. — PÓLYA IVÁN: „A vöröskatona a proletárállam védelmezője, a bujkáló az árulója." Plakát. OSzK. — PÓLYA TIBOR: „Vasutasok!!! Gyertek a Vörös Vasút ezredbe építeni!" Plakát. P. I. Arch. — PONGRÁCZ SZIGFRID: Proletárforradalom. Emlékműterv. ÉU 1919. 15. sz. 3. l. — PÓR BERTALAN: „Világ proletárjai egyesüljetek!" Plakát. P. I. Arch.; „Feleségeitekért, gyermekeitekért előre!" Plakát. P. I. Arch.; „A gyár azé, aki dolgozik benne!" Plakát. M. tul. (Már nem jelenhetett meg.); Vörös Hadsereg. Pannó. (Elpusztult.) Említi VU 1919. május 3. („A proletárforradalom májusi ünnepe" c. cikk.) — (Azary) PRIHODA ISTVÁN: „Könyvek a házfelügyelőnél." Plakát. P. I. Arch. („Pártkönyvek a házfelügyelőnél" feliratal is megjelent.) — RUTTKAY GYÖRGY: Kompozíció. Rajz. Ma c. folyóirat. IV. évf. 5. sz. 89. l. — STEINER REZSŐ: „Végre! Május 1. 1919." Plakát. FSzEK. (Sopronban jelent meg.) — SZÁNTÓ LAJOS: „Proletárok! Előre! Ti vagytok a világ megváltói!" Plakát. P. I. Arch. — SZILÁGYI JOLÁN: „Minden gyárnak legyen munkászászlóalja." Plakát. P. I. Arch.—TÁBOR JÁNOS: „Vörös katonák előre!" Plakát. P. I. Arch. — TIHANYI LAJOS: Női akt. Of. 49 × 65 cm. MNG—UITZ Béla: Fekvő nő. Of. 100 × 73 cm. MNG; Varró asszony. Of. MNG; „Vörös katonák előre!" Plakát. P. I. Arch.; Városi proletariátus. Freskó. (Elpusztult.) Említi VU 1919. május 3. („A proletárforradalom májusi ünnepe" c. cikk.) — VEDRES MÁRK és LESSNER MANÓ: Szabó Ervin Pantheon terve. (Elpusztult.) Említi a „Műterem" c. folyóirat. 1958. 3. sz. — VÉRTES MARCELL: „Velem vagy ellenem!" Plakát. P. I. Arch. — ZÁDOR ISTVÁN: „Adjatok élelmet!..." Plakát. P. I. Arch.; Kun Béla beszél. Rajz. LTM. — ZALA GYÖRGY: Marx, Vasmunkás, Bányamunkás. Szoborkompozíció. Gipsz. (Elpusztult.) Említi VU 1919. május 3. („A proletárforradalom májusi ünnepe" c. cikk.) — ISMERETLEN SZERZŐ: „Lenin." Plakát. P. I. Arch.; „Gyáva vagy gonosz, aki bújkál és csüggedést terjeszt." Plakát. P. I. Arch.; „A bujkálónak pusztulnia kell!" Plakát. P. I. Arch.; „Te sötétben bujkáló rémhírterjesztő ellenforradalmár reszkess!" Plakát. P. I. Arch.; „Proletár, ne hagyd a Tanácsköztársaságot!" Plakát. P. I. Arch.; „Proletárkezet vagy antantkorbácsot?" Plakát. P. I. Arch.; Vöröskalapácsos ember. Gipsz. Bíró Mihály Vöröskalapácsos emberének megmintázása. (Elpusztult.) Említi VU 1919. május 3. („A proletárforradalom májusi ünnepe" c. cikk.); Vörös katona. Gipsz. (Elpusztult.) Említi ua.; Lenin. Gipsz. Említi ua.; Marx. Gipsz. Említi ua.; Engels. Gipsz. Említi ua.

(Mindhárom szobor képe az ÉU 1919. 18. sz. 33. lapján látható.); Proletáranya. Gipsz. (Elpusztult.) Említi VU 1919. május 3. („A proletárforradalom . . ." c. cikk.); „Dolgozzatok és tiétek a paradicsom." Allegórikus pannó. (Elpusztult.) Említi ua.; „A proletár mezőgazdaság." Szimbolikus pannó. (Elpusztult.) Említi ua.

A MŰVÉSZETI DIREKTÓRIUM VÁSÁRLÁSAI A SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM SZÁMÁRA A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG IDEJÉN

A festménygyűjtemény 34 művel gyarapodott. Fontosabb művek: MELEGH GÁBOR: Ülő férfi. Of. v. 60×48 cm. — THORMA JÁNOS: Kettős arckép. Of. v. 138×125 cm. — TORNYAI JÁNOS: Tiszaparti táj. Of. lemez. 35×47 cm. — MÁRFFY ÖDÖN: Castelnuovo. Of. v. — GULÁCSY LAJOS: Tájkép. Of. v. 69×51 cm. — NAGY BALOGH JÁNOS: Taligások. Of. v. 18×27 cm; Önarckép. Of. v. 43×29 cm; Mezei munkások. Of. v. 24×52 cm. — TIHANYI LAJOS: Női akt. Of. v. 49×65 cm. — PÓR BERTALAN: Önarckép. Of. v. 77×63 cm. — NEMES LAMPÉRTH JÓZSEF: Női akt. Of. v. 96×69 cm. — KMETTY JÁNOS: Tájkép figurával. Of. v. 37×27 cm.

A szoborgyűjtemény 9 művel gyarapodott, ezek között szerepel: PÁTZAY PÁL: Korsót vívő leány. Bronz. 35 cm. — FERENCZY BÉNI: Leányszobor. Bronz. 58,5 cm. — BOKROS-BIRMAN DEZSŐ: Bronz. 24,5 cm. — CSORBA GÉZA: Leányfej. Bronz. 39 cm.

A grafikai gyűjtemény 89 szaporulata között fontosabb művek: MEDGYESSY FERENC: Szoptató anya. — MOHOLY-NAGY LÁSZLÓ: Férfifej. — NAGY BALOGH JÁNOS: Kubikosok. — CSORBA GÉZA: Ady Endre. — FERENCZY NOÉMI: Kartonvázlatok. — FERENCZY BÉNI: Férfi akt. — NEMES LAMPÉRTH JÓZSEF: Önarckép. — SZIGETHY ISTVÁN: Rab temetés. — UITZ BÉLA: Női tanulmányfejek. — PÓR BERTALAN: Kompozíció terv. — TIHANYI LAJOS: Babits Mihály. — GULÁCSY LAJOS: Kosztümös figurák à la Velasquez. — SZŐNYI ISTVÁN: Tájkép.

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG EMLÉKEZETE A JELENTŐSEBB KÉPZŐMŰVÉSZETI ALKOTÁSOKBAN

UITZ BÉLA: General Ludd. 14 lapból álló rézkarc-sorozat. 1924. MNG. — BALÁZS ISTVÁN: Szamuely Tibor portréja. Gipszszobor. 1950. Szerepelt I. MKK. — ÉK SÁNDOR: A Vörös Hadsereg felvonulása a salgótarjáni frontra. Of. 325×200 cm. 1951. Szerepelt a III. MKK. — ROZS JÁNOS: Vörös őrök. Of. 100×120 cm. 1951. Szerepelt II. MKK. — SZENTGYÖRGYI KORNÉL: Harc a monitorokkal. Of. 100×150 cm. 1951. MNG. — BALÁZS ISTVÁN: Stromfeld Aurél portréja. Gipszszobor. 70 cm. 1951. Szerepelt II. MKK. — SZABÓ IVÁN: Vörös katona. Bronzszobor. 49 cm. 1951. Szerepelt II. MKK. — SARKANTYÚ SIMON: A szekszárdi direktórium kivégzése. Of. 186×130 cm. 1952. Könnyűipari Minisztérium. — ÉK SÁNDOR: Munkásgyűlés a Tanácsköztársaság idején. Szénrajz. 36×54 cm. MNG. — TURÁNI-KOVÁCS IMRE: Landler Jenő portréja. Gipszszobor. 60 cm. 1953. Szerepelt IV. MKK. — KURUCZ D. ISTVÁN: Salgótarjáni ütközet. Freskó. 1953. Közp. Tiszti Ház. — FEKETE GÉZA: Lenin és Szamuely találkozása. Bronzszobor. 60 cm. 1954. Szerepelt V. MKK. — KOCSIS ANDRÁS: Tanácsköztársaság emlékműterv 4 alakkal. Gipszszobor. 25 cm. 1954. Szerepelt V. MKK. — FARKAS ALADÁR: Proletár-

forradalom 1919-ben. Bronzplakett. 19×27 cm. M. tul. – HÁY KÁROLY LÁSZLÓ: A Tanácsköztársaság kikiáltása. Szénrajz. 120×60 cm. 1955. LTM. – ÉK SÁNDOR: Fehérterror. Of. 80×116 cm. 1956. Szerepelt 1958. Ék Sándor gyűjteményes kiállításán; A szekszárdi direktórium kivégzése. Of. 145×208 cm. 1957. MNG.

*

Tanácsköztársaság-emlékműpályázat, 1958.

Meghívott művészek: MAKRISZ AGAMEMNON: Emlékműterv. Gipsz. – KERÉNYI JENŐ: Ua. – SOMOGYI JÓZSEF: Ua. – MARTON LÁSZLÓ: Ua. – SZABÓ ISTVÁN: Ua. – *Ezenkívül pályáztak:* IRÓSZÁSZ MIHÁLY: Emlékműterv. Gipsz. – DOROZSMAI JÓZSEF: Ua. – SEGESDI GYÖRGY–MÉSZÁROS MIHÁLY: Ua. – SOMOGYI ÁRPÁD: Ua. – FARKAS ALADÁR: Ua. – TAR ISTVÁN: Ua. – KISS ISTVÁN: Ua.

*

Az 1958-as „Tanácsköztársaság kénző- és iparművészeti pályázat"-ra 300 művésznek mintegy 560 vázlata érkezett be.

A KÖTETBEN FELHASZNÁLT KORABELI SAJTÓ JEGYZÉKE

AMOSZ. — Szocialista mérnökök lapja. Bp. 1919. május 1—június 25. Megj. havonként kétszer.

Budapest Népbiztossága Hivatalos Közlönye. — Bp. 1919. április 4—11. Megj. hetenként kétszer. Előbb: Fővárosi Közlöny. Utóbb: A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Hivatalos Közlönye. — Bp. 1919. április 18—augusztus 1. Megj. hetenként kétszer. Előbb: Budapest Népbiztossága Hivatalos Közlönye.

Corvina. — Közokt. Népb. Szellemi Termékek Orsz. Tanácsa. Bp. 1919. márclus 30—július 30. Megj. minden hó 10., 20. és 30-án.

Az Ember. — Göndör Ferenc politikai hetilapja. Bp. 1919. márclus 25—júllus 3.

Az Én Ujságom. — Képes Gyermeklap. Bp. 1919. április 1—augusztus 1. Megj. hetenként.

Az Érdekes Ujság. — Bp. 1919. április 3—július 31. Megj. hetenként.

Fáklya. — A Közokt. Népb. [politikai napilapja.] Bp. 1919. április 20—május 14. Előbb: Világ.

Fővárosi Közlöny. — Budapest Főváros Hivatalos Lapja. Bp. 1919. március 28. Utóbb: Budapest Népbiztossága Hivatalos Közlönye.

Hétfői Ujság. — Bp. 1919. március 31—augusztus 4. Megj. minden hétfőn.

Hivatalos Közlöny. — Kiad. a Közokt. Népb. Bp. 1919. március 27—július 31. Megj. hetenként.

Az Ifjú Proletár. — Az Ifjúmunkások Országos Szövetségének hivatalos lapja. 1919. április 20.: Az Ifjúmunkások Orsz. Szövetségének és a Közokt. Népb. ifjúmunkás-propagandaügyosztályának hivatalos lapja. Bp. 1919. március 22—augusztus 3. Megj. hetenként.

Az Ifjúmunkás. — Szocialista Ifjúmunkások Orsz. Szövetségének hivatalos lapja. Bp. 1919. április 1. Megj. kéthetenként.

Internationale. — Kommunista folyóirat. Bp. 1919. június 15—július 1. Megj. havonként.

Képes Mozivilág. — Művészeti hetilap. Bp. 1919. ?—június 1.

Kisdednevelés. — Szülők, kisdednevelők és a nevelésügy barátai számára. Bp. 1919. április 1—május 1. Megj. havonként.

Komédia. — Színházi, zenei és művészeti hetilap. Bp. 1919. május 11—29.

Ma. — Aktivista művészeti és társadalmi folyóirat. Bp. 1919. április 10—július 1. Megj. havonként.

Magyarország. — [Politikai napilap.] Bp. 1919. március 23—május 14.

Mozgófénykép Híradó. — Bp. 1919. március 23.

A Munka. — Kőnyomatos Gazdasági Sajtótudósító. Bp. 1919. április 17—augusztus 5. Megj. naponta.

Munkástanács. — A soproni szociáldemokrata párt politikai hetilapja. Sopron, 1919. március 23.

Népszava. — A Magyarországi Szocialista Párt Központi Közlönye. 1919. június 14.: A Szocialista Kommunista Munkások Magyarországi Pártjának reggeli hivatalos lapja. Bp. 1919. március 22—augusztus 3. Megj. naponta.

Néptanítók Lapja. — Bp. 1919. április 3—július 24. Megj. hetenként.

Nyugatmagyarországi Ifjú Proletár. — A Kommunista Ifjúmunkások Magyarországi Szövetsége nyugat-magyarországi hivatalos lapja. Sopron, 1919. május 9—június 4. Megj. hetenként.

Pesti Futár. — [Riportlap.] Bp. 1919. március 28—május 16. Megj. hetenként.

Pesti Hírlap. — [Politikai napilap.] Bp. 1919. március 22—május 14.

Pesti Napló. — [Politikai napilap.] Bp. 1919. március 22—május 14.

Somogyi Munkás. — A Somogy megyei Szocialista Párt hivatalos közlönye. Politikai napilap. Kaposvár, 1919. április 30—augusztus 5.

Somogyi Vörös Ujság. — A Somogy megyei Szocialista Párt esti lapja. Kaposvár, 1919. április 8—június 8. Megj. naponkint. Előbb: Somogyvármegye.

Somogyvármegye. — Politikai napilap. Kaposvár, 1919. március 21—április 6. Utóbb: Somogyi Vörös Ujság.

Soproni Munkástanács. — Sopron város és vármegye szocialista pártjának hivatalos lapja. Sopron, 1919. április [1]—április 20. Megj. naponta.

Soproni Vörös Ujság. — Sopron város és vármegye szocialista pártjának hivatalos lapja. Politikai napilap. Sopron, 1919. április 1—augusztus 3.

Sportképek. — A sport minden ágával foglalkozó képes folyóirat. Bp. 1919. március 21—július 9. Megj. hetenként.

Szakszervezeti Értesítő. — A Magyarországi Szakszervezeti Tanács Hivatalos Közlönye. Bp. 1919. április 5—augusztus 2. Megj. hetenkint.

Székesfehérvár és Vidéke. A Nép Szava. — A székesfehérvári és Fejér megyei szocialista párt hivatalos lapja. Június 18.: a székesfehérvári és Fejér megyei szocialista-kommunista párt hivatalos lapja. Székesfehérvár, 1919. március 21—augusztus 7. Megj. naponta.

Székesfehérvári Friss Ujság. — Politikai napilap. Székesfehérvár. 1919. március 21—június 4.

Színházi Élet. — Színházi, irodalmi és művészeti hetilap. Bp. 1919. március 23—július 13.

Szociális Termelés. — A Szociális Termelés Népbiztosságának Közlönye. Bp. 1919. május 3—július 27. Megj. hetenként.

Tanácsköztársaság. — Hivatalos Lap. Bp. 1919. március 26—augusztus 7. Megj. naponta.

A Tanácsköztársaság Könyvtárügye. — A könyvtárügyi politikai megbízottak lapja. Bp. 1919. május 1—július 1. Megj. havonkint.

Az Új Film. — Művészeti hetilap. Bp. 1919. július 5.

Új Idők. — Szépirodalmi, művészeti és társadalmi képes hetilap. Bp. 1919. március 23—június 12.

Új Idők. — Szocialista irodalmi, művészeti és tudományos társaság folyóirata. Bp. 1919. június 20—július 25. Megj. kéthetenként.

Új Korszak. — A Magyarországi Tanítók Szakszervezetének Hivatalos lapja. Bp. 1919. március 31—augusztus 1. Megj. havonként kétszer.

Újpesti Munkás. — A Magyarországi Szocialista Párt Újpesti Pártszervezetének hivatalos lapja. Újpest, 1919. március 30—május 11. Megj. hetenkint.

Az Ujság. — [Politikai napilap.] Bp. 1919. március 22—május 14.

Vas- és Fémmunkások Lapja. — A magyarországi vas- és fémipari munkások érdekeit képviselő lap. Bp. 1919. március 21—augusztus 1. Megj. hetenkint.

Vasárnapi Ujság. — Szépirodalmi és ismeretterjesztő hetilap. Bp. 1919. március 23—július 6.

Világ. — [Politikai napilap.] Bp. 1919. március 22—április 19. Utóbb: Fáklya.

Vörös Film. — A társadalmasitott mozgóképüzemek központi üzemvezető tanácsának hivatalos lapja. Bp. 1919. április 12—augusztus 2. Megj. hetenkint.

Vörös Lobogó. — Politikai és kritikai hetilap. Bp. 1919. március 28—június 18.

Vörös Őrség. — A Vörös Őrség országos főparancsnokságának hetenkint megjelenő hivatalos közlönye. Bp. 1919. április 20—július 15.

Vörös Ujság. — A Magyarországi Szocialista Párt Központi Közlönye. 1919. június 14.: A Szocialista Kommunista Munkások Magyarországi Pártjának hivatalos lapja. Bp. 1919. március 22—augusztus 3. Megj. naponta.

A BIBLIOGRÁFIÁKBAN FELHASZNÁLT SAJTÓ JEGYZÉKE

Csillag. — A Magyar Írók Szövetsége folyóirata. Bp. 1947. december 1—1956. október. Megj. havonkint.

Dunántúli Napló. — A Magyar Szocialista Munkáspárt Baranya megyei bizottsága és a Megyei Tanács Lapja. Pécs, 1948. április 25—. Megj. naponta.

Élet és Irodalom. — Bp. 1957. március 15 —. Megj. hetenkint.

Élet és Tudomány. — A Magyar Természettudományi Társulat hetilapja. Bp. 1946. december 1—. Megj. havonkint kétszer.

Emergé. — A Ruggyantagyár dolgozóinak lapja. Bp. 1948. január 1—. Megj. havonkint kétszer. 1954. június 30—1956. október 23-ig: Vulkán.

Fejér-megyei Hírlap. — Az MSzMP megyei bizottsága és a megyei tanács lapja. Székesfehérvár, 1946. február 7—. Megj. naponta. Előbb: Fejérmegyei Néplap.

Forum. — Irodalmi, társadalomtudományi és kritikai folyóirat. Bp. 1946. szeptember—1950. augusztus. Megj. havonkint.

Győr—Sopronmegyei Hírlap. — Ld. Kisalföld.

Hajdú—Bihari Napló. — A Magyar Szocialista Munkáspárt Hajdú—Bihar megyei bizottságának lapja. Debrecen, 1944. november 15—. Megj. naponta. Előbb: Néplap.

Ifjú Kommunista. — A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség

folyóirata a KISz-vezetők számára. Bp. 1957. november—. Megj. havonkint.

Ifjú Nevelő. — Az egri pedagógiai főiskola pártszervezetének lapja. Eger, 1953—. Megj. havonkint.

Irodalmi Ujság. — A magyar írók lapja. Bp. 1950. november 2—1956. november 2. Megj. hetenkint.

Irodalomtörténeti Közlemények. — A Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Állandó Bizottságának folyóirata. Bp. 1891—. Szünetelt: 1946—1947. és 1949—1952.

Kanadai Magyar Munkás. — Canadian Hungarian Worker. Toronto, 1930—. Megj. hetenkint.

Képzőművészet—Iparművészet. — A Képzőművészek, Iparművészek és Művészeti Dolgozók Szabad Szakszervezetének tájékoztatója. Bp. 1957. március—. Megj. havonkint.

Kisalföld. — A Magyar Szocialista Munkáspárt és a megyei tanács lapja. Győr, 1958. május 1—. Megj. naponta. Előbb: Győr—Sopronmegyei Hírlap.

Komárommegyei Dolgozók Lapja. — Az MSzMP és a megyei tanács lapja. Tatabánya, 1946. szeptember 28—. Megj. naponta. Előbb: Komárom—Esztergom Vármegyei Dolgozók Lapja.

Kortárs. — Irodalmi és kritikai folyóirat. Bp. 1957 szeptember—. Megj. havonkint.

Korunk. — Világnézeti, társadalmi, tudományos és művelődési szemle. Kolozsvár, 1926—1940., 1957. 1. sz.—. Megj. havonkint.

Könyvtáros. — Könyvtárosok havi tájékoztatója. Bp. 1951. június—. Megj. havonkint.

Köznevelés. — Bp. 1945. július 15—. Megj. havonkint kétszer.

Magyar Ifjúság. — A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség Központi Lapja. Bp. 1957. január 5—. Megj. hetenkint.

Magyar Könyvszemle. — Bp. 1876—. Szünetelt: 1947—1954. Megj. évenkint négyszer.

Magyar Nemzet. — A Hazafias Népfront lapja. Bp. 1945. május 1—. Megj. naponta.

Magyarország. — Politika, gazdaság, tudomány, irodalom, művészet. Bp. 1957. március 6—december 31. Megj. hetenkint.

Munkás. A Kommunisták Csehszlovákiai Pártjának (a III. Internacionále szekciója) napilapja. Kassa, 1928-tól: Moravska Ostrava. 1923—1926. november 29. Előbb: Kassai Munkás.

Munkásszemle. — A franciaországi és belgiumi magyar dolgozók egyetlen forradalmi lapja. Párizs, 1934—1935. december 22. Megj. hetenkint.

Műszaki Élet. — A Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetségének lapja. Bp. 1955—. Megj. havonkint kétszer.

Művelt Nép. — Kulturális hetilap. Bp. 1950. március—1956. október 21.

Népművelés. — Bp. 1954. január—. Megj. havonkint.

Népszabadság. — A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi lapja. Bp. 1956. november 2—. Megj. naponta.

Népszava. — A Magyar Szakszervezetek Központi Lapja. Bp. 1880—. Szünetelt 1944. március 19—1945. február 18. Megj. naponta.

Nevelők Lapja. — A Magyar Pedagógusok Szakszervezete központi lapja. Bp. 1945—. Megj. havonkint kétszer. Előbb: Pedagógus Értesítő.

Nők Lapja. — Bp. 1949. október 20—. Megj. hetenkint.

Párisi Munkás. — Organe bimensuel du Comité Inter-syndical

Hongrois. Paris, 1924 augusztus—1929. május 4. Megj. havonkint kétszer.

Proletár. — A III. Internacionálé magyarországi lapja. Wien, 1920. június 30—1922. január 26. Megj. hetenkint.

Sarló és Kalapács. — A Szovjetunióban élő magyarajkú dolgozók és a Vörös Hadsereg volt internacionalistáinak folyóirata. Moszkva, 1929. december—1937. március 15. Megj. havonkint kétszer.

Somogyi Néplap. — Az MSzMP megyei bizottsága és a megyei tanács lapja. Kaposvár, 1945—. Megj. naponta. Előbb: Somogyi Napló.

Soproni Szemle. — Helytörténeti folyóirat. Sopron, 1937—1944., 1955—. Megj. negyedévenkint.

Sport és Testnevelés. — Bp. 1949. november—. Megj. havonkint.

Szabad Ifjúság. — A DISz Központi Vezetőségének lapja. Bp. 1950. március 3—1956. október 30. Megj. naponta.

Szabad Művészet. — Bp. 1947. február—1956. szeptember. Megj. havonkint. Utóbb: Műterem.

Szabad Nép. — A Magyar Dolgozók Pártjának központi lapja. Bp. 1945. március 25—1956. október 28. Megj. naponta. [1942. március—május és 1944. szeptember—december: Megj. illegálisan.]

Szabad Szó. — „La Libre Parole." A franciaországi és belgiumi magyar dolgozók egyetlen lapja. Párizs, 1936. január—1937. augusztus 28. Megj. hetenkint.

Színház és Filmművészet. — A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség folyóirata. Bp. 1950. október—. Megj. havonkint.

Színház és Mozi. — Bp. 1948. augusztus 18—. Megj. hetenkint.

Társadalmi Szemle. A Magyar Szocialista Munkáspárt elméleti és politikai folyóirata. Bp. 1946. január—. Megj. havonkint.

Természet és Társadalom. — A Magyar Természettudományi Társulat közlönye. Bp. 1953. december—1956. október. Megj. havonkint. Előbb: Természet és Technika. Utóbb: Természettudományi Közlöny.

Természet és Technika. — A Magyar Természettudományi Társulat közlönye. Bp. 1949. január—1953. december. Megj. havonkint. Előbb: Természettudomány. Utóbb: Természet és Társadalom.

Tiszatáj. — Irodalmi, művészeti és társadalmi folyóirat. Szeged, 1947. augusztus—. Megj. havonkint.

Történelmi Ismeretterjesztő. — A Társadalom és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat Központi Történelmi Szakosztályának Közlönye. Bp. 1955—1956. Megj. évenkint kétszer.

Tudományegyetem. — Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Lapja. Bp. 1953. január 20—1955. szeptember 7. Megj. havonkint. Utóbb: Egyetemi Ifjúság.

Új Előre. — New York, 1921. november 5—. Megj. naponta. Előbb: Előre.

Új Hang. — Irodalmi és társadalmi folyóirat. Moszkva, 1938. január—1941. június. Megj. havonkint.

Új Március. — A Kommunisták Magyarországi Pártjának (a Kommunista Internacionálé szekciójának) hivatalos lapja. Wien, 1925. július—1933. június. Megj. havonkint.

Új Világ. — A Magyar—Szovjet Művelődési Társaság politikai és társadalmi hetilapja. 1948. május 14—1956. október 18.

Új Zenei Szemle. — A Magyar Zeneművészek Szövetségének folyóirata. Bp. 1950. május—. Megj. havonkint.

Úttörővezető. — A Magyar Úttörők Szövetségének lapja az úttörővezetők számára. Bp. 1947. május—. Megj. havonkint.

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

(E jegyzékben a közismert rövidítések nem szerepelnek)

B. M. Kt.	Budapesti Munkás- és Katonatanács
B. N.	Belügyi Népbiztosság
Bp. Népb.	Budapest Népbiztossága
eln.	elnöki
ÉU	Érdekes Ujság
F. Kt.; F. K. T.	Forradalmi Kormányzótanács
F. N.; Földm. Népb.	Földművelésügyi Népbiztosság
FSzEK	Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
H. N.	Hadügyi Népbiztosság
K. N.; Közokt. Népb.	Közoktatásügyi Népbiztosság
Közokt. Min.	Közoktatásügyi Minisztérium
Közokt. Üo.	Közoktatási Ügyosztály
K. T. E.	Kormányzótanács Elnöksége
LTM	Legújabbkori Történeti Múzeum
MKK	Magyar Képzőművészeti Kiállitás
M. M. D.	Művészeti és Múzeumi Direktórium
MNG	Magyar Nemzeti Galéria
MNM	Magyar Nemzeti Múzeum
M. N. N.	Munkaügyi és Népjóléti Népbiztosság
m. tul.	a művész tulajdona
Népb.	Népbiztosság
N. T.; Népg. Tan.	Népgazdasági Tanács
of. v.	olajfestmény, vászon
O. L.	Országos Levéltár
OSzK	Országos Széchényi Könyvtár
P. I. Arch.	Párttörténeti Intézet Archívuma
P. N.	Pénzügyi Népbiztosság
Pv	Pénzverde
Sz. N.: Szoc. Term. Népb.	Szociális Termelés Népbiztossága
Sz. T. O. T.	Szellemi Termékek Országos Tanácsa
Tagyob.	Tanácsköztársaság Adatait Gyűjtő Országos Bizottság
VAOSz	Városi Alkalmazottak Országos Szövetsége
V. K. M.	Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium
VU	Vörös Ujság

Vértes Marcell plakátja

Berény Róbert plakátja

Pór Bertalan plakátja

Uitz Béla plakátja

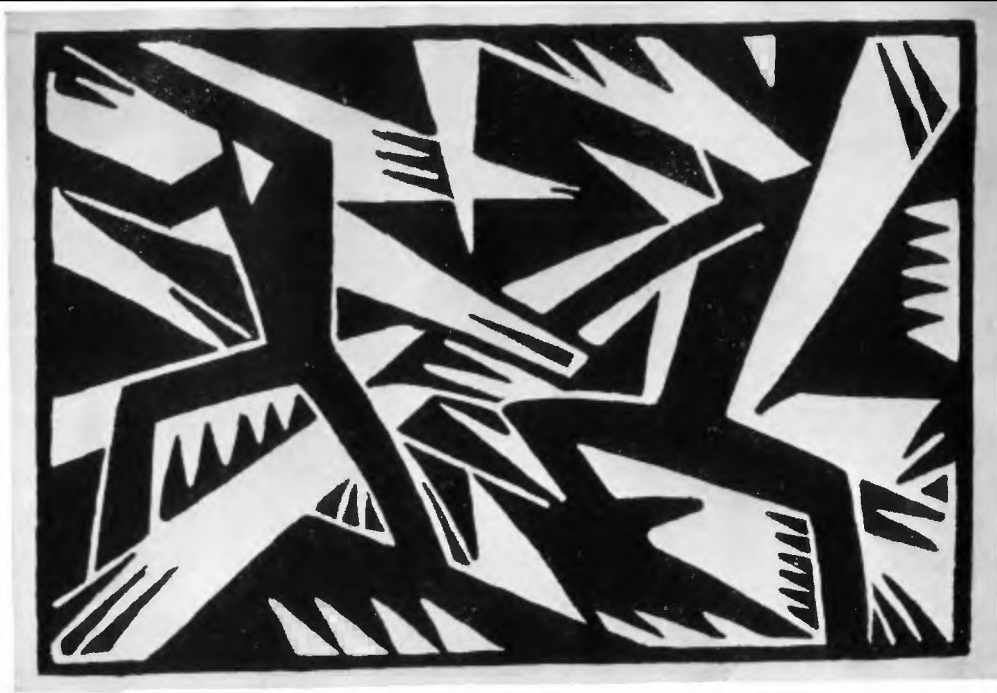

LINÓLEUM-
METSZET

Bortnyik Sándor
műve

Biró Mihály plakátja

ÖSZIRÓZSÁS KATONA

Kisfaludi Ströbl Zsigmond műve

KUN BÉLA BESZÉL

Zádor István rajza

MINDEN A MIÉNK!

Márton Ferenc rajza

PÉNZMINTATERV

Ferenczy Béni műve

PÉNZMINTATERV A 10 KORONAS ÉRMÉHEZ

Beck Ö. Fülöp műve

ZIVATAR

stok Károly festménye

BAJZORÁN

rkovits Gyula rajza

VARRÓ ASSZONY

Uitz Béla festménye

KÖVER GONDOLKODÓ NŐ

Medgyessy Ferenc műve

ADY HALOTTAS ÁGYAN

Ferenczy Béni rajza

TÁRGYMUTATÓ*

Összeállította Köves Béla

ABC-és, valamint az új olvasókönyvek előkészítése, tervezése 66–68, 208
Agitáció ld. Propaganda; Világnézeti nevelés
Agitátorképző tanfolyam 201, 240
Agrárkérdés fontossága az oktatásban 85
Alkotmány, a Tanácsköztársaság Alkotmánya 3–6, 85, 299
Állam és egyház különválasztása 5, 7, 8, 16, 17, 98, 208, 212, 302–03, 323, 333; ld. még Vallástanítás
Államosítás, általában 4; ld. még Filmügy; Könyvkiadás stb.
– az iskolák államosítása, az oktatási és nevelési intézmények vagyonának államosítása 7, 8, 10, 14–17, 51–53, 203, 208, 303, 323, 333
Általános tankötelezettség (a népiskola kötelező elvégzése) 60, 197, 294–95
Analfabétizmus, társadalmi harc ellene 118, 121, 124–26, 199, 255–56, 310
Antikváriumok 136, 138, 139, 161, 213, 267
Átképző tanfolyamok 36, 37, 49, 57, 58, 210, 299, 303

Bábszínházak 48
Bevonuló diákoknak nyújtandó kedvezmények 74–77
Bibliográfiai Intézet ld. Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézet
Bizalmi rendszer az iskolákban, az egyetemeken 88, 105–08, 123
Bizonyítványok kiadása 59–61, 73, 124, 308

Cselekvő oktatás ld. Politechnikai képzés

Diákbizottságok 79–83, 308
Diákdirektóriumok 100
Diákszállók, internátusok 10, 14, 82
Diákszociális ügyosztály tevékenysége 40, 100; ld. még Szociális intézkedések
Direktóriumok 248–50
– diákdirektórium 100
– írói direktórium 140, 218, 256, 259, 278
– művészeti direktórium 178, 238, 316, 364
– sportdirektórium, testnevelési direktórium 183–85, 262
– zenei direktórium 238

* A tárgymutató összeállításakor célunk az volt, hogy az olvasó gyorsan és könnyen áttekinthesse a kötet anyagát: a rendeleteket, a Függelék cikkeit, tanulmányait stb., a jegyzeteket és a szakbibliográfiákat (a főbb címszavak szerint). — *A szerk.*

Egyetem, Budapesti Tudományegyetem 96–98, 104–05, 108–09
Egyetemek, főiskolák megnyitása a dolgozók előtt 93–110, 197, 211–13, 313, 327, 335, 343; ld. még Marx–Engels Munkásegyetem; Munkásegyetemek
Egyházi vagyonok államosítása 24–26, 160
Elnevezés az iskolákban ld. Megszólítás
Engels műve: Az utópikus és a tudományos szocializmus 36, 303
Érettségi vizsgák eltörlése 84, 209

Fegyelmi ügyek tárgyalása az iskolákban 19–20, 80–83, 88, 124
Felnőttek iskolán kívüli oktatása 119–24, 199; ld. még Iskolán kívüli oktatás
Felsőkereskedelmi iskolák 73, 74–77, 78, 89–92
Filmügy, a mozgóképszínházak államosítása 64, 178–82, 186, 187–89, 190–91, 247, 258–59, 272, 288–90, 317, 331, 336
Fiúk és lányok közös oktatása ld. Koedukáció
Fizetés, tanítóké, tanároké, tanszemélyzeté 28–31, 34–35, 40, 50, 89, 119, 124, 208, 309, 323, 333
Folyóiratok, ifjúsági folyóiratok, szakfolyóiratok 141–43, 214, 219
Fordítás, külföldi irodalomé 201, 219, 233
Forradalom emlékeinek összegyűjtése 150, 158, 162–63
Főiskolák ld. Egyetemek
Fővárosi Nyilvános Könyvtár ld. Szabó Ervin Könyvtár

Gazdasági Akadémia 99–100
Gazdasági szakoktatás 78–79

Gyári titkok hasznosítása ld. Találmányok
Gyermekek színházba járása és mozilátogatása 187, 191, 258–59, 273–74, 317
Gyermekszociális intézkedések ld. Szociális intézkedések
Gyermektanulmányi Múzeum 206
Gyógypedagógia 206–07

Hadtörténelmi Levéltár 158
Hitoktatás megszüntetése az iskolákban 7; ld. még Állam és egyház

Ideológiai képzés ld. Világnézeti nevelés
Időszaki lapok fölötti felügyelet 141–43
Ifjúmunkások Országos Szövetsége 79–83, 116, 202
Ifjúmunkás-oktatás 71, 93, 110–17, 202, 209, 309–10, 328, 344
Illetmények ld. Fizetés, tanítóké
Ingyenes oktatás 5, 8, 238, 299
Internacionálé tanulása 13
Internátusok ld. Diákszállók
Ipariskolai oktatás ld. Ifjúmunkás-oktatás; Szakiskolák
Irodalmi élet, irodalompolitika 39, 139, 218–19, 226–27, 233–35, 241–42, 244–45, 256–58, 259–261, 278, 316, 347, 359
Irodalomtörténet tanítása 30–33
Iskolabizottságok 19
Iskolai Gyermekvédelmi Központ 64, 204–05
Iskolák államosítása ld. Államosítás
Iskolák, tantermek építése, tatarozása 27–28, 208, 303
Iskolán kívüli oktatás 118–28, 197, 199, 200, 329, 344
Iskolareform alapelvei 198
Ismeretterjesztő oktatás ld. Iskolán kívüli oktatás

Játékiskolák (óvodák) 47–51, 203–04, 230–32, 304, 325, 334, 343

Jogi oktatás ideiglenes szüneteltetése 73, 94, 211

Katonai beszállásolások és az iskolák mentesítése 39–40
Keletázsiai Múzeum 277
Képzőművészet ld. Művészeti élet
Kertészeti Főiskola 309
Klasszikus nyelvek tanítása 31, 98–99, 209, 308
Koedukáció 52–53
Kommunista Kiáltvány (Marx és Engels műve) 36, 61, 73, 112, 303
Kommunista Proletár Múzeum 158
Könyvkereskedelem, államosítása; könyvelosztás és terjesztés 129, 130, 133, 134–41, 161, 213, 237–38, 310, 311, 329, 335, 345; ld. még Antikváriumok
Könyvkiadás; könyvkiadás államosítása 129–48, 213, 221–26, 235–38, 240, 248–50, 267–69, 274–76, 278–85, 311, 329, 335, 338, 345, 359; ld. még Szellemi Termékek Országos Tanácsa
Könyvpiac megnyitása 137–38
Könyvtárügy 82, 136, 144–46, 148–68, 213–14, 238, 250–53, 265–66, 269–72, 293–94, 311–313, 330, 336, 346
Középiskola 73–92, 326–27, 334, 343
Középiskolai tanári vizsga 94–95, 98–99
Közigazgatási tisztviselők szocialista képzése 128
Közoktatás ingyenessége ld. Ingyenes oktatás
Közoktatásügy általában 7–46, 323, 333, 342
Közoktatásügyi Népbiztosság jelentése működéséről 198–220
Közoktatásügyi Népbiztosság ügykörének felosztása 38–39
Közösségi, kollektív szellemre nevelés 65, 80–83, 197
Leltár felvétele államosításkor 15, 25–26, 134–37, 138, 313, 346
Levéltárak, levéltárügy 152–53, 157, 159–62, 330, 336
Likvidáló (felszámoló) bizottságok, államosításkor 24–26

Magánkönyvtárak, könyvgyűjtemények, egyesületi könyvtárak 148, 149, 155, 156, 160; ld. még Könyvtárügy
Magántanulás 60, 85
Magyar Tudományos Akadémia 214–15
Magyarországi Tanítók Szakszervezete 35, 40, 43–44, 71, 79, 83, 206
– ifjúmunkásszakosztály 79, 83
Május 1. megünneplése 10
Marseillaise tanítása 13
Marx műve: A polgárháború Franciaországban 36, 303
Marx–Engels Munkásegyetem 110, 201–02
Megszólítás, elnevezés az iskolákban 12, 33, 108–09
Mesedélutánok 47–48, 68–69, 206, 231, 232, 306–08
Mozgóképszínházak ld. Filmügy
Munkára való nevelés 231, 306
Munkásegyetemek 93, 121, 197, 199, 229–30, 245–46, 309
Munkáskönyvtárak ld. Könyvtárügy
Munkásmozgalom-történeti Múzeum 162–63
Munkás-szabadiskolák 119–24
Múzeumok, múzeumügy 150–51, 154, 158, 162–63, 203, 206, 215, 217, 246, 277–78, 312, 315, 330, 336, 346
Műegyetem 101–03
Műemlékvédelem ld. Országos Műemléki Hivatal
Műkincsek összeírása, államosítása 175–76, 215, 217, 242–44, 276–77, 315–16

Műszaki Tanács 168–70, 314
Műszaki tudományok 168–74, 331, 346
Művészeti élet, művésznevelés 175–93, 216, 217, 238, 262, 278, 315–16, 336, 347, 362
Művészeti nevelés az iskolákban 32, 39, 198, 215, 254–55
Művészeti Szaktanács 315

Napközi otthonok 48, 50, 56–57, 64–65, 86–87, 204, 304–05
Nemi felvilágosítás megszüntetése 87–88
Nemzetiségi kérdés és a közoktatásügy 6, 17, 21, 53, 67, 119, 203, 208
Népgazdasági Tanács 43, 137, 168–70
Népiskolák; osztatlan és osztott; nyolcosztályú népiskolák 51–72, 198, 207–08, 294–95, 304, 325–26, 334, 343
Néptanítók Lapja 61–62, 198, 209

Nyelvek, idegen nyelvek tanítása 31–32
Nyolcosztályú népiskolák 294–95
Nyomdai termékek beszolgáltatása, engedélyhez kötése 144–48
Nyomdák államosítása 222–23; ld. még Könyvkiadás

Oktatás mint állami feladat 5, 8, 197, 238, 299–300; ld. még Ingyenes oktatás
Országos Ismeretterjesztő Bizottság 119; ld. még Iskolán kívüli oktatás
Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézet 145–46, 153–55, 165–68, 213, 266, 295–96; ld. még Könyvtárügy
Országos Könyvtárügyi Tanács 146, 153, 154, 213, 266
Országos Levéltár 157, 161
Országos Levéltárügyi Tanács 159–62
Országos Műemléki Hivatal 163–65, 314
Országos Testnevelési Tanács 183
Osztályozások ideiglenes felfüggesztése 59–61, 209
Osztatlan és osztott népiskolák ld. Népiskolák
Óvodák ld. Játékiskolák

Önképzőkörök 32, 74
Ösztöndíj 82

Papír- és Nyomdaanyag Hivatal 132, 133, 143; ld. még Könyvkiadás
Papírhiány 66, 142
Pártprogram, a művelődéspolitikai elvek 197
Pedagógiai Szeminárium (Budapest) 57, 58, 71–72
Polgári iskolák 211
Politechnikai képzés 57, 58–59, 305
Proletár Képzőművészeti Tanműhely 186, 203, 217, 253–54, 316–17
Propaganda, agitáció (tanfolyamok) 39, 93, 118, 126–28, 201, 233, 239, 240; ld. még Világnézeti nevelés

Sajtó ld. Könyvkiadás
Sajtótermékek engedélyezése ld. Szellemi Termékek Országos Tanácsa
Sajtótermékek Országos Tanácsa 129, 221, 237, 310
Sajtótermékek terjesztése ld. Könyvkereskedelem
Sport, testnevelés 32, 198, 232, 262–64, 316, 336

Szabadalmi Hivatal 171
Szabadiskolák ld. Iskolán kívüli oktatás
Szabadságolások 27, 48–49
Szabó Ervin Könyvtár 149, 214, 238, 265, 311

Szabó Ervin: Marx–Engels Válogatott művei 37
Szakiskolák, szakoktatás; ifjúmunkásoktatás 71, 78–79, 89–92, 93, 110–11, 113–17, 120, 221, 128, 197, 199, 202, 209–10, 213
Szakszervezetekbe tömörülés
– egyetemi hallgatóké 100
– íróké, újságíróké 132, 256–58, 261–62
– művészeké 178
Széchényi Könyvtár 145
Szellemi és fizikai munka közötti különbség felszámolása 11, 197; ld. még Politechnikai képzés
Szellemi Termékek Országos Tanácsa 71, 130–34, 135, 136, 137, 139, 140, 141, 142, 143, 147, 215, 219, 237, 266, 275, 278, 311
Szemléltető oktatás 200
Szépművészeti Múzeum 316
Színházjegyek elosztása 176–77
Színházügy, színházak államosítása 175–76, 192–93, 220, 227–31, 284, 314–15, 331, 336, 347
Színművészeti Főiskola 192–93, 317
Szocializálás ld. Államosítás
Szociális intézkedések 19, 27, 28, 40–46, 48, 50, 120
– gyermekszociális, diákszociális ügyek 56, 64, 82, 204–07, 214, 304–05
Szünidő alatti foglalkoztatás 86–87
Szünnapok, ünnepnapok 10, 11

Találmányok, újítások 170–74, 285, 331
Tanácsok, a tanácsok művelődési osztályainak feladatai 3, 4, 15, 17, 18–21, 22, 23–25, 37, 46, 48, 49, 52, 62–64, 80, 87, 122, 126, 156, 160, 200, 208, 301, 305
Tanácsok országos gyűlése 19–20
Tanárképzés 94–95, 98–99, 211
Tandíjszedés ld. Ingyenes oktatás
Tanerővel való ellátás 62–64
Tanítás megkezdése 11, 111, 300
Tanítás zavartalanságának biztosítása 31–33
Tanítóképző intézetek 85–86
Tanítók szociális helyzetének javítása ld. Fizetés
Tankönyvek, jegyzetek elkészítése, megrendelése (ingyenes szétosztása) 66–68, 70–71, 101, 125, 198, 209, 215, 291–93, 305–06
Tanműhelyek 310
Tanoncügy ld. Ifjúmunkás-oktatás
Tehetséges Proletárgyermekek Otthona 205
Természetbeni szolgáltatások, tanítóké 16
„Természet Könyve" 66–68
Természettudományi tárgyak óraszámának növelése 32, 209
Továbbképzés, pedagógiai 71–72; ld. még Világnézeti nevelés
Történelemtanítás és kutatás, új iránya 31, 61–62, 73, 159, 198, 209, 247–48, 305, 313
Történelmi Materializmus Kutató Intézete 313
„Történeti Kézikönyv" 66–68, 306
Tudományos Akadémia 214–15
Tudományos irodalom fejlesztése 143–44, 161, 166, 247–48, 290

Új iskolák építése 27–28
Újítások ld. Találmányok
Újságírók Szakszervezete 132
Ünnepnapok ld. Szünnapok
Üzemfelügyelői tanfolyam 101–03
Üzemszervezeti iskolák felállítása 89–92

Vallás szabad gyakorlásának biztosítása 5, 22–24, 301, 302
Vallástanítás 7, 197, 299, 302
Városi Alkalmazottak Országos Szövetsége (VAOSz) 118, 230

Végbizonyítvány 85; ld. még Osztályozások
Világnézeti nevelés, átképzés (pedagógusoké) 9, 31–32, 36–37, 38, 49, 57, 58, 61–62, 71–72, 73, 79–83, 85, 93, 112, 113, 118–21, 126–28, 197, 201, 202, 208, 209, 233, 240, 247–48, 299, 323, 333; ld. még Propaganda
Vörös Hadseregbe való belépés (tanulóké, tanároké) 33, 73, 74–77

Zenei élet, zeneoktatás 77, 199, 200, 203, 238, 308, 331, 336, 347, 360
Zeneműkiadás államosítása 134–37

TARTALOM

Bevezetés V

Részlet a Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanács-Köztársaság Alkotmányából 3

I. Közoktatásügyi rendeletek ..... 7—128

A) Rendeletek az oktatási és nevelési intézmények államosításáról, igazgatásáról, a tanítóság világnézeti átképzéséről, a pedagógusok fizetéséről s az állam és az egyház különválasztásáról 7

B) Rendeletek a játékiskolákról 47

C) Rendeletek a népiskolákról 51

D) Rendeletek a középiskolákról 73

E) Rendeletek az egyetemi és főiskolai oktatásról 93

F) Rendeletek az ifjúmunkás-oktatásról 110

G) Rendeletek az iskolán kívüli oktatásról 118

II. Egyéb művelődéspolitikai rendeletek ..... 129—193

A) A sajtóval, a könyvkiadással és a könyvterjesztéssel kapcsolatos fontosabb rendeletek 129

B) A könyvtárak, levéltárak és múzeumok tevékenységét szabályozó fontosabb rendeletek 148

C) A műszaki tudományokkal, találmányokkal kapcsolatos fontosabb rendeletek 168

D) A színházi, zenei, film-, képzőművészeti és sportélettel kapcsolatos rendeletek 175

Függelék (részletes tartalomjegyzékét lásd a 340. lapon) ..... 195—296

Mellékletek

Jegyzetek 299
Eseménynaptár 318

Szakbibliográfiák

Általános bibliográfiák 322
A kötetben közölt rendeletek jegyzéke 323
A kötetben nem közölt fontosabb rendeletek jegyzéke 333
A Tanácsköztársaság idején megjelent politikai művek, tanulmányok 338
A kötet Függelékében közölt korabeli jelentések, levéltári és sajtóanyagok 340
A Tanácsköztársaság idején megjelent fontosabb közoktatásügyi cikkek 342
A Tanácsköztársaság idején megjelent egyéb fontosabb művelődéspolitikai cikkek 345
Kaposvár, Sopron, Székesfehérvár sajtójában a Tanácsköztársaság idején megjelent művelődésügyi cikkek 351
Cikkek az 1919 és 1945 közötti külföldi magyar nyelvű kommunista és haladó sajtóból 353
1945 után megjelent összefoglaló politikai művek, tanulmányok 354
1945 után megjelent fontosabb cikkek 356

Szépirodalmi bibliográfia

A Tanácsköztársaság idején megjelent szépirodalmi művekből 359
A Tanácsköztársaság idején megjelent zenei kiadványokból 360
1945 után megjelent szépirodalmi művek, emlékiratok, visszaemlékezések 360

Képzőművészeti alkotások jegyzéke

A Tanácsköztársaság idején készült fontosabb képzőművészeti alkotások 362
A Művészeti Direktórium vásárlásai a Szépművészeti Múzeum számára a Tanácsköztársaság idején 364
A Tanácsköztársaság emlékezete a jelentősebb képzőművészeti alkotásokban 365

A kötetben felhasznált korabeli sajtó jegyzéke 366
A bibliográfiákban felhasznált sajtó jegyzéke 368

Rövidítésjegyzék 371
Tárgymutató 373

Illusztrációk jegyzéke

Vörös katona. Kiss István emlékműtervezete (1958)

A Tanácsköztársaság képzőművészeti alkotásaiból (a reprodukciókat lásd a kötet végén): Vértes Marcell: Velem vagy ellenem. – Berény Róbert: Fegyverbe! Fegyverbe! – Pór Bertalan: Világ proletárjai egyesüljetek! – Uitz Béla: Vörös katonák előre! – Bortnyik Sándor: Linóleummetszet. – Biró Mihály: 1919. május 1. – Kisfaludi Stróbl Zsigmond: Őszirózsás katona. – Zádor István: Kun Béla beszél. – Márton Ferenc: Minden a miénk! – Ferenczy Béni: Pénzmintaterv. – Beck Ö. Fülöp: Pénzmintaterv a 10 koronás érméhez. – Kernstok Károly: Zivatar. – Derkovits Gyula: Rajzórán. – Uitz Béla: Varró asszony. – Medgyessy Ferenc: Kövér gondolkodó nő. – Ferenczy Béni: Ady halottas ágyán.

Korabeli kiadványok, korabeli plakátok (220, 268. l.).

Kiadja a Gondolat, a TIT kiadója. Felelős kiadó a Gondolat Kiadó igazgatója. Felelős szerkesztő Kiss Györgyné. Műszaki vezető Löblin Imre. Műszaki szerkesztő Kende Frigyes. A borítót tervezte Csillag Vera. Megjelent 3200 példányban. Terjedelem 20,6 (A/5) ív + 1 3/8 ív képmell.

Ez a könyv a MNOSZ 5601—54 és 5602—50 Á szabványok szerint készült.

18570. Franklin-nyomda. Budapest. Felelős vezető: Vértes Ferenc.